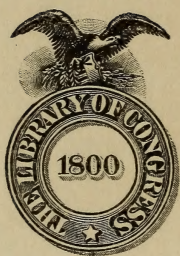

THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

Rigsforsamlingen paa Eidsvold.

NORGE

Det norske Folks Historie

fra dets Bosættelse i Thule eller Norge til det nittende Aarhundredes Udgang, udarbeidet efter P. A. Munch, O. A. Overland og andre.

De tusend Hjem

eller en illustreret Beskrivelse af hver By og Bygd i Norge fra Lindesnæs til Nordkap.

Norske Mænd og Kvinder

Biografier og Portrætter af fremragende historiske Personligheder i ældre og nyere Tid.

Flere hundrede Illustrationer og kolorerede Billeder.

Udgivet af

BERNER LOFTFIELD.

Minneapolis, Minn.:
Norge Publishing Company.
1900

93047

Library of Congress
Two Copies Received
DEC 24 1900
Copyright entry
Oct. 12, 1900
No a 25358
SECOND COPY
Delivered to
ORDER DIVISION
DEC 28 1900

Entered according to Act of Congress, in the Year 1895,
by
Norge Publishing Co.,
in the Office of the Librarian of Congress at Washington, D. C.

Bound by A. J. Dahl & Co.

Forord.

Berner Loftfjeld er den „norskeste" Normand, jeg har mødt i Amerika.

Da han for nogle Aar siden meddelte mig sin Plan, som nu er realiseret ved Udgivelsen af „Norge", sagde jeg til ham: „De er just den rette Mand for et saadant Foretagende, og jeg ønsker Dem Lykke og Fremgang."

Og de Ord mente jeg.

Jeg kjendte ham vel nok til at vide, at hans varme Kjærlighed til Norge og Normændene, baade Historiens og de „som lever med os paa en Dag", og hans stø og solide Dygtighed vilde være en Borgen for at Arbeidet vilde blive udført saaledes, at vi alle kunde være stolte af det.

Og nu, da Bogen foreligger færdig, er jeg glad ved at kunne sige, at jeg ikke føler mig det mindste Gran skuffet.

Der er ikke svært meget originalt i den, men just heri viser sig Loftfjelds Storhed.

Han har samlet trofast det bedste, han har kunnet finde, og dækker det op for os; trækker sig saa selv beskedent tilbage.

Jeg tror sikkert, at „Norge" vil blive en kjærkommen Gjæst i ethvert norsk Udflytterhus her i Amerika.

Og hvor den kommer ind, der vil den vække varm Interesse for Norge, dets Folk og dets store Mænd, og fremme Fædrelandskjærligheden iblandt os.

Det tror jeg ikke. Det ved jeg.

Hermed være Bogen paa det hjerteligste anbefalet vort Folk i Amerika.

Ærbødigst

Ivo W. Arctander

GAMLE NORGE.

Der ligger et Land mod den evige Sne,
i Revnerne kun er der Vaarliv at se.
Men Havet gaar til med Historiedøn,
og elsket er Landet, som Mor af Søn.

Hun tog os i Fanget, dengang vi var smaa,
og gav os sin Saga med Billeder paa.
Vi læste, saa Øiet blev stort og vaadt;
da smilte den Gamle og nikked blot.

Vi sprang ned til Fjorden, vi stirrede mod
den askegraa Bautasten, gammel den stod;
hun stod der end ældre, sa ingenting;
mens staalsatte Hauger laa rundt omkring.

Hun tog os ved Haanden, og Følge hun gav
bort derfra til Kirken, saa stille og lav,
hvor Fædrene ydmygt har bøiet Knæ,
og mildelig hun sagde: gjør I, som de!

Hun strødde sin Sne over fjeldbratte Li,
bød saa sine Gutter at staa den paa Ski.
Hun knuste med Stormhaand det Nordhavs Speil,
bød saa sine Gutter at heise Seil.

Hun satte de vakreste Jenter i Rad,
at følge vor Idræt med Smil og med Kvad,
Og selv sad hun høit i sin Sagastol
og Maaneskindskaaben opunder Pol.

Da løsned Begeistringens rullende Fond,
da døbtes vi af hendes mægtige Aand,
da stod over Fjeldet en Syn i Glød,
som siden os maner indtil vor Død.

Bjørnstjerne Bjørnson.

Indholdsfortegnelse.

I. Det norske Folks Historie.

KAPITEL I.

KAPITEL II.

Ynglingefamilien paa Norges Trone:

KAPITEL III.

Norges Forening med Danmark.

KAPITEL IV.

Norges Forening med Sverige.

KAPITEL V.

Forfatning og Forvaltning.

KAPITEL VI.

Folkelivet i Norge.

II. De tusend Hjem.

KAPITEL VII.

KAPITEL VIII.

Kristiania Stift.

KAPITEL IX.

Hamar Stift.

KAPITEL X.

Kristianssands Stift.

KAPITEL XI.

Bergens Stift.

KAPITEL XII.

Trondhjems Stift.

KAPITEL XIII.

Tromsö Stift.

III. Norske Mænd og Kvinder.

KAPITEL XIV.

Statsmänd og Politikere.

KAPITEL XV.

Norske Officerer.

KAPITEL XVI.

Kirkens Mänd.

KAPITEL XVII.

Videnskabsmænd og Forskere.

KAPITEL XVIII.

Mænd i det praktiske Liv.

KAPITEL XIX.

Malere og Billedhuggere.

KAPITEL XX.

Musikere og Sangere;

KAPITEL XXI.

Digtere og Literater.

Fortegnelse over Billeder.

HISTORISKE BILLEDER.

NATURSCENERIER, BYGVERKER OG FOLKELIVSBILLEDER.

PORTRÆTTTER.

Kongelige Personer:

Statsmænd og Politikere:

Officerer:

Kirkens Mænd:

Videnskabsmænd og Forskere:

Mænd i det praktiske Liv:

Malere og Billedhuggere:

Musikere og Sangere:

Digtere og Literater:

Benyttede Verker.

Følgende er nogle af de Verker, der har været benyttet under Udarbeidelsen af nærværende Verk:

P. A. Munch: "Det norske Folks Historie."
O. A. Øverland: "Illustreret Norgeshistorie."
Sigvard Petersen: "Norges Historie."
O. Thommesen: "Politik for hver Mand."
H. G. Heggtveit: "Fra Nordens Natur og Folkeliv."
F. Bætzmann: "Norge".
Nordahl Rolfsen: "Norske Digtere".
Yngvar Nielsen: "Rundt Norge".
Halvorsen: "Norsk Forfatterlexikon".
Keiser Wilhelm II: Reiseerindringer fra Norge.
"Skillings-Magazinet", Kristiania.
"Folkebladet", Kristiania.
"Nordisk Konversationslexikon".
"Aftonbladet", Stockholm.
"Illustreret Nyhedsblad".
"Norsk Folkeblad".
"Nordiske Billeder".
"Dagbladet", Kristiania.
"Verdens Gang", Kristiania.

Benyttede Forfattere.

Prof. P. A. Munch, O. A. Øverland, Redaktør O. Thommesen, Jonas Lie, Ole Vig, Biskop Jørgen Moe, Prof. Max Müller, Pastor E. Jensen, Bjørnstjerne Bjørnson, Henrik Wergeland, S. A. Sexe, Prof. Amund Helland, Prof. A. Vibe, Prof. L. K. Daae, Prof. J. F. Schouw, Prof. Yngvar Nielsen, Hartvig Lassen, Henr. Mathiesen, P. Chr. Asbjørnsen, Hagbart Wergeland, F. Bætzmann, Prof. L. Daae, Prof. Andreas Munch, P. Botten-Hansen, Prof. Bernhard Herre, Prof. Lorens Dietrichson, H. Schulze, Oberst H. D. Lowzow, Eilert Sundt, K. K. Rudie, Laurentius Urdahl, Prof. Theodor Kjerulf, Prof. E. Mohn, Oberst N. J. Gregersen, H. G. Heggtveit, Gabriel Scott, Constantius Flood, Wladimir Moe, Wilhelm Krag, J. B. Barth, O. N. Løberg, Kristian Elster, Olaf Krohn, Oscar Fredrik (Kong Oscar II), S. Hoegh, O. T. Krogh, Adolf Skramstad, J. O. Berg, H. Angell, Biskop Jacob Sverdrup, John L. Stoddard, Kaptein C. A. Anker, August Hansen, Johannes Brochmann, B. Pause, Absalon, Taranger, Carl Nærup, Thv, Boek, Konrad Dahl, Bernt Lie, Aimar Grønvold, I. Haarklou, Henrik Jæger, Jakob B. Bull, Andreas Aubert, Arnt Helland, Johan Heitmann, Nordahl Rolfsen, Hjalmar Christensen.

Det norske Folks Historie

Det norske Folks Historie.

Kapitel I.

Indledning.

Det norske Folks Historie begynder samtidig med Landets. Medens de fleste andre europæiske Lande har deres egen Historie, flere hundrede Aar ældre end de Nationer, der nu bebor dem, og medens ikke faa af disse Nationer har en Historie ældre end den Tid, da de flyttede ind i deres nuværende Fædreland, træder Norge og det norske Folk paa engang, samtidigt ud af det forhistoriske Mørke; og ligesaalidt som Historien melder om Begivenheder, forefaldt paa Norges Grund før Nordmændenes Ankomst, ligesaalidt ved man af Nordmænd, før man finder dem bosatte i Norge. Norge har ingen historisk Tilværelse uden ved Nordmændene, og Nordmændene ingen uden ved Norge. Dette Forhold, der ei kan andet end tiltale Nationalfølelsen, skyldes ikke alene den Omstændighed, at Norge og dets Beboere saa sildigt blev bekjendte for Europas mere dannede Nationer. Det er en ligefrem Følge deraf, at Norge, eller dets væsentligste Del, Dalene og de lavere Egne, ikke var bebygget førend vore Forfædre vandrede ind. Ogsaa Navnet Norge, oprindelig *Nordvegr* — det er: den nordlige Vei — knytter sig til Nordmændene og tilhører deres Sprog.

Norge indbefatter den vestlige Del af den skandinaviske Halvø, der i Øst begrænses af Kjølen og det Hvide Hav, i Nord af Nordishavet, i Vest af Atlanterhavet og Nordsøen og i Syd af Nordsøen og Skagerak. I den allerældste Tid var Norges Dale og Sletter bevokset med næsten uigjennemtrængelig Urskov, især af Gran og Furu. Dette bekræfter ikke alene de ældste Sagn, men ogsaa de tusindaarige Trærødder, der opgraves i Egne, som nu er skovbare.

Over dette store Hav af Skov hævede sig altsaa i Urtiden Norges skovløse Fjeldflade, og paa denne Fjeldflade sværmede talrige Skarer af Rensdyr omkring. Fjeldvidderne er Renens naturlige Hjem, og deres Antal, der i de senere Aarhundreder ved Jægernes Efterstræbelser er aftaget, maa i den fjernere Fortid have været overordentlig stor. Og forsaavidt Norge har havt Beboere før Nordmændene, kunde disse Beboere neppe have været andre end nomadiske Finner eller Lapper, der med sine Renhjorder flyttede om paa Høifjeldene ligefra Finmarken til Fjeldene i Kristianssands Stift. Dette er ikke bare Gisning, men Virkelighed. Baade de store Hobe af ældgamle Rensdyrsben, som endnu forefindes hist og her paa Høifjeldet, og de faa Oldtidslevninger, saasom Husgeraad og Vaaben af Sten, som findes spredt her og der, vidner om et lidet talrigt, men vidt omvankende Jæger- og Nomadefolk. At disse Nomadefolk var Lapper eller Finner er neppe tvilsomt.

Norge var altsaa nok paa en vis Maade beboet, men ikke bebygget før vore Forfædres Ankomst. Og det er først *Bebyggelsen*, med hvilken et Lands egentlige Historie begynder.

Naar hine Finner allerførst kom til Norge, lader sig ikke engang tilnærmelsesvis angive. Hvorfra de kom, kan man forsaavidt slutte af Finnernes Sprog, da dette tilhører den samme store Sprogæt — det tschudiske — hvilket vi finder udbredt ligefra Finmarken gjennem hele Nordrusland til hinsides Ural. Fra Nordasien eller Sibirien er Lapperne saaledes vistnok kommet i en Tidsalder, der ligger forud for al Historie.

Nordmændene hører til den samme Folkeklasse, hvortil Dansker, Svensker og Tyskere henhøre, og som man med et Fællesnavn kalder den *germaniske Folkestamme*. Denne deler sig i to Stammer, den *nordiske* og den *tyske* eller *gotiske*. Til den nordgermaniske Stamme hørte i Oldtiden Nordmænd, Svensker, Dansker og Russere, der endnu i det 10de Aarhundrede talte det samme Sprog, som vore Forfædre og beboede Sletteegnene ved Ladoga og Ilmen, og de øvre Egne ved Dnepr i det nuværende Rusland, eller i det den Gang Gardarike.

Germanernes ældste Hjem, og den Vei, ad hvilken de vandrede ind i Norden og Tyskland, kan nærmest bestemmes ved de Folkeslag, de kom i Berørelse med. Disse Folkeslag er *Kelter* og *Vender* eller *Slaver.* De høre begge til den samme store Folkeæt, der ogsaa indbefatter Germanerne, Sydeuropæerne og de ariske Folkeslag i Asien, nemlig den *indoeuropäiske.* Man skjelner mellem to Afdelinger af det nuværende keltiske Folk, nemlig de saakaldte *Galler,* der nu findes i Skotland og Irland, og *Kymrerne,* der indtil det femte og sjette Aarhundrede efter Kristus beboede hele England. De fortrængtes da af de indvandrende Angelsaxer. Omendskjønt at Gallerne og Kymrerne er beslegtet, viser dog deres Sprog, at de staar hinanden langt fjernere end noget af de germaniske Folk staar sine Stamfæller, og de repræsenterer derfor hver for sig to Hovedafdelinger, der uafhængigt og til forskjellige Tider har vandret ind i Tyskland, Frankrige og England. Først indvandrede Gallerne og senere fulgte Kymrerne, maaske flere Aarhundreder senere.

Af den romerske Historie ved vi, at i Tidsrummet mellem 600 og 400 Aar f. K. overstrømmedes Italien af keltiske Galler fra det nuværende Frankrige, der bragte Rom sin Undergang nær. Denne Folkebevægelse foraarsagedes af de fra Østen fremrykkende Kymrere, der atterigjen var trængt af *Skyther*. Under Navnet Skyther forstode de gamle græske og romerske Forfattere alle de beslegtede Folkeslag, der strakte sig i en Række ligefra Thrakien forbi Kaukasus til de ariske Fjeldegne i Asien, hvor de berørte de ariske — Zendfolk og Hinduer —, med hvilke de stod i det nærmeste Slegtskab. De er altsaa Stamfædre til Folket i Bøhmen, Mähren, Polen, Rusland, Serbien, Kroatien, Illyrien m. fl. I alle disse slaviske Sprog finder vi ikke saa liden Lighed med det oldindiske eller Sanskrit. Germanernes ældste Hjem maa man derfor søge nordenfor de skythosarmatiske Folk, altsaa i de øvre Volga- og Donegne, men ikke nordligere end Dvinas Kilder, da de nordligste Egne, Sibirien og hele Nordeuropa helt til Nordishavet, var beboet af Finner og Lapper, altsaa de tschudiske Folkefærd.

Hvilken Vei Germanerne vandrede ind i deres nuværende Hjemsteder, finder vi ved at sammenholde Germanernes egne Sagn, der er nedskrevne af græske og romerske Forfattere, om deres Udvandring fra Urhjemmet.

De ældste Efterretninger, man har om Norden og Germanerne, er de Brudstykker af Grækeren *Pytheas* Reisebeskrivelser, som meddeles af den græske Geograf *Strabo* og af den romerske Naturhistoriker *Plinius.* Pytheas gjorde omkring 320 før Kristus tvende Søreiser til Nordeuropa. Fra Britanien seilede han i seks Dage mod Nord og naaede et Land, han kaldte *Thule,* der laa en Dags Reise fra det "sammenløbne Hav" (Ishavet). Pytheas ansaa Thule for det yderste Land, og beretter, at der om Sommeren var uafbrudt Dag og om Vinteren uafbrudt Nat i seks Maaneder. Efter samme Beretninger lærer vi, at de danske Øer og Nordtyskland allerede da (300 Aar før Kristus) var bebygget af Goter.

Den romerske Geograf Mela, som skrev omkring 50 efter Kristus, fortæller ganske udførlige Efterretninger om Germanien og de mange større og mindre Øer nordenfor i den store *codaniske* Bugt. Og *Plinius,* der døde ved Udbruddet af Vesuv, 79 efter Kristus, siger i sit store naturhistoriske Verk blandt andet, at den codaniske Bugt er fuld af Øer, hvoriblandt *Scandinavia,* "hvis Størrelse endnu er uudforsket", og hvoraf kun endel, saavidt bekjendt, beboes af et Folk, der er delt i 50 Herreder. Saa har vi endelig *Tacitus,* der skrev omkring 20 Aar senere end Plinius, og som har efterladt et med rette berømt og høit anseet Skrift om Tyskland. Efter at have opregnet alle Elve i Nordtyskland lige til Weichsel, omtaler han *Guttalus* Elven, som uvilkaarlig maa være *Gautelven* eller den nuværende Gøtaelven. Ligeledes blandt de mange Folkeslag, han opregner, nævner han ogsaa *Svearne* i Oceanet, der foruden ved deres Krigere og Vaaben ogsaa er mægtige ved deres Flaade. Hinsides Svearne er et andet, trægt og næsten ubevægeligt Hav, hvor Solens Gjenskin sees om Natten, hvor man tror at høre Gudernes Stemme og se deres Skikkelse og Straalekrans (Nordlyset).

Længer, siger han, naar ikke Naturen, (det vil sige den skabte Verden).

Germanernes Vei fra Østen og til Tyskland har ikke gaaet langs Østersøens Kyst, men gjennem Skandinavia og over de i dens Nærhed liggende Øer. En Bekræftelse herpaa faar vi hos den berømte Geograf, *Ptolemäos,* hvis System siden blev lagt til Grund for alle geografiske Undersøgelser gjennem mange Aarhundreder ligetil Middelalderens Ende. Ptolemæos skrev mellem 125 og 135 ef. K. Han var videnskabelig Geograf af Fag, og skrev i Alexandria, Videnskabelighedens daværende Hovedsæde. Resultatet af hans Forskninger er, at Germanernes Vandring, idetmindste fra den Tid, de dukker op i Historien, gik fra Nord mod Syd, men saare langsomt, og at de allerede idetmindste tre Aarhundreder før vor Tidsregning havde naaet Tyskland. Det bliver da meget sandsynligt, at den galliske Folkevandring omkring 300 Aar f. Kr., og tilsidst Kymbrernes og Teutonernes Tog, er Følger af det Tryk, deres Indvandring foraarsagede.

Saa har vi endelig de germaniske Vandringssagn, som dels er forfattede af romaniserede Germaner, dels af Romere eller Grækere, der fra Germanernes egen Mund har indhentet paalidelige Efterretninger. Og det er ikke af ringe Betydning, især for Skandinaviens Historie, at det første og mægtigste Folk, med hvilket Romerne gjorde Bekjendtskab, var det skandinaviske Goterfolk.

Blandt disse Forfattere vil vi blot nævne den romerske geistlige, *Jornandes* i Ravenna, henved 551 Aar ef. Kr., og den ypperlige græske Historiker, *Prokopios,* blandt mange andre. Vi erfarer da først og fremst af Jornandes, ifølge gamle gotiske Sagn, at Goterne udledede deres Herkomst fra det samme *Skandja,* hvor vi allerede hos Ptolemæos finder dem omtalt. Dette Skandja beskriver Jornandes saaledes, at man kan se, at han vistnok dermed især mener Skaane, men at han tillige derunder indbefatter den hele nordiske Halvø. Ogsaa Langobarderne, skjønt henhørende til den sydtyske Gren, udleder sin Herkomst fra Skandinavia. Den franske Forfater, *Hraban Maur,* kjendte ogsaa Normannerne, og siger, at "alle, der taler det tyske Sprog, stam-

mer fra dem." Den saxiske Forfatter, *Widukin,* fra det 10de Aarhundrede, nævner et gammelt Sagn, der udleder Saxernes Herkomst fra Daner og Normanner, altsaa fra Norden.

Alle disse Oplysninger godtgjør tilstrækkeligt, at alle, idetmindste de fleste tyskgermanske Nationer før og i de nærmeste Aarhundreder efter Folkevandringen, havde bestemte Sagn om, at de over Skandinavien var komne til Tyskland.

Indvandringen fra Gardarike eller Rusland har foregaaet paa den Maade, at de dels er komne over Østersøen, dels over Finland og dels endelig over det hvide Hav. Naar de saa er komne til Skandinavien, saa har de først ankomne efterhaanden arbeidet sig sydefter, og deres Plads er saa optagen af senere indkomne. Fra den yderste Rand af Halvøen er de saa atter dragen over Søen. Goterne fornemmelig opslog deres Bopæl i den sydlige Del af Halvøen og paa Øerne og den jydske Halvø. Den nordgermaniske Afdeling kom baade sidst og nordligst, saaledes at vore Forfædre søgte længst mod Nordvesten og Svearne nedsatte sig omkring Mælaren.

Hvad der endmere bestyrker den her fremsatte Mening, at Germanernes ældste Hjem var det nordligste Rusland, og at Nordboerne var det sidste germaniske Folk, der forlod dette ældste Hjem, er vore egne og fremmede Historieskriveres Udsagn om de ældste, egentlige Russer eller Beboere af det Land, som vore Forfædre kaldte Gardarike. Endog i Sagnene fra den tidligste, halvmythiske Tidsalder omtales Beboerne af Gardarike som staaende i den nærmeste Forbindelse med Nordboerne; ældgamle Kvad udleder nordiske Fyrstefamiliers Herkomst fra Gardarike; de enkelte Mænd eller Kvinder fra Gardarike, der i den fjerne Oldtid omtales, bærer nordiske Navne, og Sproget i Gardarike var det samme som i Norden endnu i det 9de og 10de Aarhundrede ef. K. Tog fra de nordiske Lande til Gardarikes Kyst var, ifølge vore Oldskrifter, meget almindelige, og Søveien tversover Østersøen beskrives ei som lang, vanskelig og sjelden, men den ansaaes kort og velkjendt og saa ofte befaret, at man ganske følte sig som hjemme.

Efter alt dette er enhver Tanke om, at den nordiske Halvø kunde have faaet sin Befolkning fra Syden af, saaledes at Nordmændenes og Svearnes Forfædre skulde være komne fra Tyskland, eller med andre Ord, at den hele Stammeflytning skulde have fundet Sted i en aldeles modsat Retning af den ovenfor fremstillede, maa saaledes tilbagevises som stridende ei alene mod Sagens Natur, men ogsaa mod alle historiske Vidnesbyrd.

Vi har nu fulgt Germanerne opad til deres ældste Hjem i det nuværende Mellemrusland, og har bragt det til nogenlunde Vished, at de i en fjern Oldtid, idetmindste 300—400 f. K., havde begyndt deres Udvandring derfra mod Vesten, over Østersøen. Men om Aarsagen til denne Udvandring kan vi intet andet sige, end at den, som de øvrige Udvandringer, maa have havt sin Grund i Bevægelser i det fjerne Østen.

Maaden, hvorpaa Norge bebyggedes, er i Korthed saaledes: Da vore Forfædre allerførst kom til Norge, enten tilsøs forbi Finmarken eller tillands opad Lapmarken ved at følge Torneaaelven opefter forbi Torneaatræsket til Ofoten (den første er den sandsynligste), saa bosatte de sig først paa Amd eller Egnen omkring Throndenæs. Det er bekjendt, at den mægtige og berømte Jarleæt, som fra Harald Haarfagres Tid fik Besiddelser i Trøndelagen og siden kaldtes Ladejarler, ikke oprindelig hørte hjemme her, men derimod nedstammede fra Konger paa Haalogaland (Nordland) og i Naumdalen (Namdalen). Digteren Eivind Skaldespiller, der mod Slutningen af det 10de Aarhundrede besang Haakon Jarls Æt og opregner hans Forfædre, udleder hans Herkomst fra Odins Søn Søming, og nævner blandt Ættens Medlemmer flere, om hvem vi andetsteds ved, at de dels var Konger paa Amd (Throndenæs i Haalogaland), dels Jarler i Naumdalen. Vi finder disse haalogalandske Konger omtalte til en Tid, da endnu ingen anden Fyrste i det sydligere Norge forekommer — en Omstændighed, som umiskjendelig hentyder paa, at Haalogaland var befolket og dannede et Rige tidligere end nogen anden Egn i Norge. Hertil kommer ogsaa Haalogalands merkelige Navn. Det betyder: "det hellige Land",

et Navn, som alene Folkets ældste og ærværdigste Sæde kunde faa.

Fra Amd i Haalogaland udbredte enkelte Afdelinger sig til Naumdalen og Nordmøre, og over Namdalseidet befolkedes Trøndelagen. Fra Raumsdalen (Romsdalen) udbredte *Raumer* sig opad til Gudbrandsdalen og videre langs Laagen til Hedemarken og Raumarike (Romerike), derfra til det sydlige Østerdalen, det nordlige Vermland og vestover til Hadeland, Ringerike, Modheim (Modum), Sigdal, overhoved til de nedre Dele af de Dalfører, hvis øvre Dele udgjør Valders og Hallingdal. Fra Nordhordland udbredte *Hørder* sig til Søndhordland, Søndfjord, Nordfjord, Søndmøre, Lom, Valders, Hallingdal og Numedal. Fra Egnen omkring Buknfjorden udbredte *Roger* eller Ryger sig til Jæderen, Agder, Setersdalen og Telemarken. Alle disse Folkeafdelinger kom nordenfra, langs Kysten. Men sydøstenfra kom gautske *Vikverjer* og besatte Kysten fra Gautelven eller Gøtaelven til Rygjarbit, stødende sammen med hine fra Norden kommende Folk og tilsidst smeltende sammen med dem.

(Efter P. A. Munch).

De forskjellige Tidsaldre.

STENALDEREN. — Geologien lærer os, at i en fjern Fortid, der ligger Aartusender tilbage, var hele den nordlige og mellemste Del af Europa bedækket med vilde Jøkler og udstrakte Bræer af Sne og Is. Det var den saakaldte Istid. Der findes tydelige Spor af, at Mennesket allerede dengang optraadte i det vestlige Europa, nemlig i Frankrige, Belgien, England, o. fl. Steder. Det stod i denne Historiens Morgendæmring paa et yderst lavt Kulturtrin, omtrent som enkelte af Sydhavsøernes Vilde endnu den Dag idag. Rundt om sig havde det en frygtelig Dyreverden, mod hvilken det maatte føre en fortvilet Kamp for Tilværelsen; Elefanten, Næshornet, Løven, Tigeren og Hyænen, som nu er trængte ned til den varme Zone, havde dengang sin Hjemstavn i Syd- og Vesteuropa. Mod disse glubende Uhyrer vilde det

Balholm, Sogn. Til venstre Kong Beles Gravhaug.

svage Menneske ganske vist være kommen til kort, hvis det ikke i sin Aand havde havt en mægtig Bundsforvandt. Det første Forsvar — Stenen, det tog op fra Marken, og Grenen, det brækkede af Træet — var tillige det første Trin paa Kulturens Stige. Man har givet dette Tidsrum Navnet *Stenalderen,* d. v. s. den Tid, da Menneskets Redskaber og Vaaben udelukkende bestod af Sten, Træ og Ben.

De ældste Spor af Mennesket træffes for Nordens Vedkommende i de saakaldte "Kjøkkenmøddinger" — (Affaldsdynger), der findes i Danmark og for en ringe Del i det sydlige Sverige. Af disse fremgaar det, at Mennesket har søgt sit Livsophold i Jagt og Fiskeri. Hovedmassen af Kjøkkenmøddingerne bestaar af Østersskal og Skal af andre Muslinger, som ogsaa i vore Dage anvendes til Føde. Indimellem dem findes en Mængde Ben af Fiske og Fugle samt Pattedyr. Derhos finder man blandt Resterne tillige Ildsteder, der er simpelt sammenføiede af løse Stene, grovt tilhuggede, uslebne Flintredskaber, Brot af Lerkar, Verktøi af Ben og Horn. De Redskaber, som den nyere Tids Forskning fremdrager af disse Affaldsdynger, røber dog tydelig, at Kunsten med deres Forarbeidelse endnu er lidet udviklet. Man regner dem derfor til den *äldre Stenalder,* der synes at have været mindst 2000 Aar før vor Tidsregning. Den *yngre Stenalder* har derimod efterladt langt flere Spor, ikke blot i Danmark og Sydsverige, men ogsaa i Sveriges nordligste Landskaber og i Norge.

Broncealderen. — Stenalderen maa i Norge antages at have holdt sig betydelig længere ned i Tiden end paa noget andet Sted i Europa, navnlig paa Grund af Landets afsides Beliggenhed. Man gik heller ikke med engang over til Brugen af Jern, men maatte først vende sig til et Metal, der var lettere at udvinde og bearbeide: det var det sammensatte Metal *Broncen,* efter hvilken et nyt Stadium i Menneskehedens Udvikling har faaet Navnet *Broncealderen.* Det er meget, som taler for, at Broncealderen først tog sin Begyndelse i Norge paa det Tidspunkt, da den i Sydeuropa allerede var tilbagelagt og i Mellemeuropa stod paa Høidepunktet af sin Udvikling. Broncekulturen synes efter

yngre Oldkyndiges Mening at have banet sig Vei til Europa over Ungarn, hvor de tidligste Grundformer er fundne.

Jernalderen. — Med Navnet Jernalderen mener vi i Norden det Tidsrum, som afløste Broncealderen og op til den Tid, da Kristendommen endelig seirede over den gamle Asatro. Den strækker sig saaledes fra de første Aarhundreder ef. Kr. til Begyndelsen af det ellevte Aarhundrede.

Jernalderen deles ogsaa i to, den *äldre* og *nyere Jernalder*. Den ældre Jernalders Folk i Norge udvandt selv Jernet af Jorden, dog ikke ved Grubedrift, men ved Myrmalm. Foruden Jernet lærte man ogsaa at kjende Sølvet, Blyet, Glasset og mange andre Stoffe.

Skrivekunsten var fuldstændig ukjendt for Stenalderens Folk overhovedet. Dog har man flere Vidnesbyrd om, at de ikke har været uden Sans for billedlig Fremstilling. Broncealderens Folk i Norden kjendte heller ikke til Bogstavskrift. Ikke destomindre har de selv i de saakaldte *Helleristninger* sat sig Minde om sin Færd og sine Gjerninger; det er Billeder, raat indhuggede i Sten, snart af Skibe, snart af Dyr, snart af Mennesker eller Figurer af symbolsk Betydning. Disse Figurer, hvis Tydning er en Gaade, der er Fremtiden forbeholdt, findes som oftest paa fast Fjeld, og i størst Antal forekommer de i Smaalenenes Amt, hvor man kjender henimod 200 Stykker af dem. Ogsaa findes de enkeltvis hist og her op til Trondhjemsfjorden. Men i Jernalderen kjendte Nordmændene det ældre Runealfabet (Rune betyder: hemmelig), der er dannet paa Grundlag af det latinske Alfabet.

Nordmændenes Religion.

Den Tro, vore Forfædre bekjendte sig til, var af samme Udspring som alle de øvrige germaniske Stammers. Det var den saakaldte Asalære. Intetsteds blev dog denne Religion udviklet til en saadan Anskuelighed og Fuldkommenhed som i Norge og paa Island, hvor Kristendommen sidst blev indført. Vi skal her i faa Ord fremstille Hovedtrækkene af denne Lære efter

de to berømte Samlinger af nordiske Oldkvad, den ældre og den yngre Edda.

I Tidens Ophav var der to Verdener: den første var lys og luende; den kaldtes Muspell. For den raadede Surt, som med sit Flammesværd sidder ved dens yderste Grænse. Den anden Verden var Nivlheim, kold og mørk; i dens Midte er Brønden Hvergelmer, hvor Ormen Nidhugger bor. Mellem disse Verdener var der et svælgende Dyb, Ginungagap. Fra Hvergelmer randt iskolde Edderaaer ud i Ginungagap; Rimet af dem mødte her Gnister fra Muspell. "Ved dens Kraft, som udsendte Heden", fik Rimdraaberne Liv: det var Jøtunen Ymer, Stamfader til Rimthursernes eller Bergrisernes onde Æt, og Koen Audhumbla, af hvis Melk Ymer nærede sig.

Da Koen slikkede de salte Rimklumper, fremkom Bure, der var stor, skjøn og mægtig at skue. Hans Søn var Bør; Børs Sønner var Odin, Vile og Ve. Odin blev Fader til de fagre og lyse Aser, der raadede for Himmel og Jord; derfor kaldes han Alfader.

Børs Sønner dræbte Ymer, og i hans Blod druknede hele Bergrisernes Æt; kun en reddede sig med sin Kone i en Baad, og fra dem stammer de nye Jøtunætter. Børs Sønner slæbte saa Ymers Krop midt ud i Ginungagap. De dannede Jorden af hans Krop, Havet af hans Blod, Bjergene af hans Ben, Træerne af hans Haar, og af Hovedskallen skabte de Himmelen, som de hvælvede høit over Jorden og prydede med Gnister fra Muspell; men Hjernen spredte de i Luften, og af den blev de tungsindige Skyer. Rundt om Jordens Skive lod de det store Hav strømme, og ved dets Strande tog Jøtunerne Bopæl i Jøtunheim og i Utgaard. Til Værn mod dem dannede de blide Guder af Ymers Øienbryn Borgen Midgaard til Værn for den indre Jord. Men fra Himmelen til Jorden lagde de den bævende Bro Bivrøst eller Regnbuen.

Jøtundatteren Nat var mørk og svart som sin Æt; hun blev ved Asasønnen Delling (Morgenrøden) Moder til Dag, der var lys og fager som sin Fader. Odin satte Moder og Søn paa Himmelen og bød dem at kjøre hvert Døgn over Jorden. Nat kjø-

rer foran med Hesten Rimfakse; hver Morgen dugger den Jorden med Skummet af sit Bidsel. Dag følger efter paa Hesten Skinfakse; dens Manke spreder Lys over Luft og Jord.

Aserne skabte Solen og Maanen af Gnister fra Muspell ligesom de øvrige Stjerner. Men da Mundilfare kaldte sin Søn Maane og sin Datter Sol for deres Skjønheds Skyld, vrededes Guderne over hans Overmod og satte Datteren til at kjøre Solens Vogn og Sønnen til at kjøre Maanens. De iler afsted; thi to Jøtuner i Ulveham forfølger dem for at sluge dem.

Dvergene avledes som Mark i Ymers Kjød. Guderne gav dem Mandevid og Menneskeudseende; de fik Bolig i Jorden og i Stenene og var dygtige Smede. Fire Dverge, Austre, Vestre, Nordre og Sydre, sattes af Guderne til at bære Himmelhvælvingen. Ved Himmelens nordlige Ende sidder Jøtunen Hræsvælger i Ørneham; hans Vingeslag foraarsager Stormen.

Endnu fandtes der ei Mennesker paa Jorden. Da gik engang de tre Aser, Odin, Høner og Loder, ved Søens Bred. Her fandt de tvende Træer, og af dem skabte de de første Mennesker, Manden Ask og Kvinden Embla. Odin gav dem Aand, Høner Forstand og Loder Blod og fager Farve. Aserne gav dem Midgaard til Hjem, og fra dem nedstammer den ganske Menneskehed.

Aserne indrettede i Asgaard en stor Borg; midt i den var Idavolden. Her byggede de to fagre Sale, Gladsheim med Høisæder for Odin og de tolv fornemste Aser, og Vingolv med Høisæder for Frigg og Gudinderne eller Asynjerne. Omkring Lidskjalv, hvorfra Odin skuer ud over alle Verdener, byggedes en Sal, Valaskjalv, tækket med Sølv. Men den herligste Sal i Asgaard var Valhal, Gudernes Gildesal. Spyd danner dens Loft, med Skjolde er den tækket og med Brynjer er dens Bænke prydede.

Men over Asernes Himle strækker sig ogsaa høiere Himle, og i den høieste staar den uforgjængelige, guldtækkede Sal Gimle, der skinner herligere end Solen.

Naar Guderne holdt Thing, samledes de under Yggdrasils Ask, der var deres største Helligdom. Yggdrasil breder sine

Grene over den hele Verden. Den spirer fra tre Rødder. Den ene er i Brønden Hvergelmer i Nivlheim; paa den gnaver Ormen Nidhugger med andre Orme uophørligen. Den anden Rod er i Jøtunheim i den vise Jøtun Mimers Brønd. Her gjemmes Odins Øie, som han pantsatte for en Drik af Brønden. Hver Morgen drikker Mimer af sit glimrende Horn den Mjød, som strømmer over Odins Pant; thi i denne Brønd er det største Mandevid gjemt. Den tredje Rod er i Himmelen, i Urdarbrønden, ved hvilken Aserne holder Thing. Her har og de tre Norner sit Sæde, Møerne Urd, Verdande og Skuld. De overøser Træets Stamme med Brøndens rensende Vand. De uddeler Livet og raader for Skjæbnen. Deres Udsendinger, snart gode, snart onde, følger Mennesket fra Fødselen til Graven: intet kan rokke Nornernes Dom. Mange Dyr har sit Bo i Askens Grene. I dens Top sidder en meget vidende Ørn. I dens Grene løber fire Hjorte og bider dens Løv, og op og ned ad dens Stamme farer Ekornet Ratatosk, der bringer Avindsord mellem Ørnen og Nidhugger.

Odin eller Alfader er den høieste og ældste af Aserne. Valfader (d. e. de Faldnes Fader), kaldtes han, fordi alle vaabenbidte Mænd og i Strid faldne Helte hørte ham til og samledes med ham i Valhal. De, han saaledes indbød, kaldtes Einherjer; deres Skjæmt og Tidsfordriv er hver Dag at stride og fælde hinanden; men naar det lider mod Aftenen, livner de op igjen og rider forligte hjem til Valhal, hvor de mættes med Flesk af Galten Særimner, og hvor Valkyrjer rækker dem Mjød at drikke. Selv nyder Odin intet andet end Vin, der baade er hans Mad og Drikke. Resten giver han til sine to Ulve, Gere og Freke, og til sine to Ravne, Hugin og Munin. Ravnene flyver hver Dag ud i den vide Verden og vender tilbage med Tidender til ham. Hans Hest er den graa, ottefodede Sleipner; hans aldrig feilende Spyd er Gungner, og hans Fingerring, Draupner, er det kosteligste Smykke. Odin har mange andre Navne; thi han kaldte sig aldrig med samme Navn, naar han færdedes blandt Folkene.

Thor er Odins Søn med dennes egen Datter Jord. Han er sterkest blandt Aser. Hans Bolig er Thrudvang eller Thrudheim; hans Hal er Bilskirner, der har 540 Sale. Thor aker i en Kjærre, som trækkes af to Bukke. Fjeldene bæver og revner under hans Vogn, og Jorden brænder, hvor han farer frem. Naar han bliver vred, luer der Ild af hans Øine. Stedse ligger han i Kamp med Jøtunerne, hvem han fælder med sin Hammer Mjølner, som Dvergene smedede til ham. Thors Hustru er Sif; hun har Guldhaar. To Søskende, Gutten Thjalfe og Pigen Røskva, følger ham, naar han færdes paa Reiser.

Balder er en Søn af Odin og Frigg. Han er saa fager af Udseende, at alt lyser af ham. Han er vis og mild og elskes derfor af alle. Hans Bolig er Breidablik, hvor intet urent findes. Nanna er hans Hustru.

Njørd fødtes i Vanaheim af de vise Vaners Slegt. Da Vanerne stiftede Fred med Aserne, gav de ham som Gidsel og fik Høner i Stedet. Njørd raader for Vind og Veir; han stiller Søen og stanser Ilden og uddeler Rigdomme blandt Menneskene. Hans Bistand paakalder man for at faa Held ved Søfart og Fiskeri. Hans Hustru er Skade, Jøtunen Thjasses Datter; men Njørd og hun forliges ei vel. Njørd bor i Noatun ved Søen; men Skade holder til i sin Faders Hjemstavn, Thrymheim. Her farer hun paa Ski i Bjergene og skyder Dyr med sin Bue.

Frey, Njørds Søn, skal man paakalde til gode Aaringer, Fred og Velstand; thi han raader for Regn og Solskin og Jordens Frugtbarhed. Han er blid og god; ei volder han nogen Sorg, men han løser de bundne af deres Lænker. Hans Bolig er Alfheim. Han kjører med Galten Gullinburste eller seiler paa det herlige Skib Skidbladner, som Dvergene byggede for ham. Da han fattede Kjærlighed til Jøtundatteren Gerd, bortgav han sit gode Sværd for at faa hende; derfor er han og vaabenløs, naar Gudernes sidste Kamp er forhaanden.

Tyr, Odins Søn, er den djerveste blandt Aserne; han raader for Seier, og ham skal tapre Mænd paakalde. Han er enhaandet; thi Fenrisulven har bidt hans høire Haand af.

Brage, den langskjæggede, er Veltalenhedens og Skaldekun-

stens Gud; hans Hustru er Idun; hun gjemmer de Æbler, som Guderne bider for aldrig at ældes.

Heimdal, den hvide As med Guldtænder, blev i Tidens Ophav født af 9 Jøtunmøer, som alle var Søstre. Han er Gudernes Vogter. Han er aarvaagnere end Fuglen og ser 100 Mil fra sig; han hører Græsset gro og Ulden vokse. Hans Bolig er Himinbjørg, som ligger der, hvor Broen Bivrøst naar Himmelen. Naar han blæser i sin Lur Gjallarhornet, gjenlyder det i alle Verdener.

Vidar, den tause Gud med Jernskoen, er Odins Søn med Jøtunkvinden Grid; han er næst Thor den sterkeste As og bor i det øde Landvide. Hød, Odins Søn, er blind, men sterk. Ale eller Vale, Odins Søn med Rind, er født i de vestlige Sale; han er en sikker Bueskytte. Ull, Thors Stifssøn, er Jagtens og Skiløbningens As, hans Bolig er Ydal. Forsete, Balders og Nannas Søn, er den retfærdigste af Aser; han jevner alle Trætter mellem Guder og Mennesker. Han bor i Glitner, hvis Sølvtag bæres af gyldne Støtter.

Blandt Asynjerne eller Gudinderne er Frigg, Odins Hustru, den høieste. Hendes Bolig er Fensal.

Dernæst kommer Freyja, Njørds Datter og Freys Søster, der er Kjærlighedens Gudinde. Hun kaldes ogsaa Vanadis, d. e. Vanernes Gudinde. To Katte drager hendes Vogn. Hun bor i Folkvang, og hendes Sal kaldes Sessrymner. Naar hun drager til Strid, eier hun Halvdelen af de Faldne med Odin. Freyja var gift med Odd og havde med ham Datteren Noss. Men Odd drog langt bort; Freyja græder stride Taarer af Længsel efter ham, og hendes Taarer er det røde Guld.

Saga bor i Søkkvabekk under kjølige Bølger; der drikker hun og Odin daglig af Guldskaaler.

Der fandtes endnu flere Gudinder, som dels stod i Friggs, dels i Freyjas Tjeneste. Friggs Terner var Fulla, Hlin og Gnaa. I Freyjas Tjeneste stod Sjofn, Lofn, Vaar og Syn. Eir var Lægekunstens Gudinde. Gefion var en Mø, og til hende kom efter Døden alle de Kvinder, der døde som Møer.

Valkyrjerne, Skuld, Gøndul, Skøgul og Hild, udsendes af

Odin til hver Kamp for at kaare Gjester til Valhal og skifte Seiren.

Øger, Havets Hersker, er vistnok en Jøtun, men er dog Gudernes Ven. Naar Aserne besøger ham, oplyses hans Hal af skinnende Guld. Hans Hustru er Ran; deres Døtre er Bølgerne, der er fiendske mod de Seilende og stræber efter at slaa Skibene omkuld.

Ved Jøtunkvindernes Komme til Asgaard, spildtes Asernes Lyksalighed. I Himmelen og paa Jorden begyndte der Strid, som vedvarer, indtil begge gaar under. Jøtunernes Ondskab herjer Aserne paa alle Veie; alene den mægtige Thor formaar at holde dem borte fra Asgaard.

Aserne har iblandt sig den værste Fiende. Det er Loke eller Lopt, Asernes Bagvasker, Ophavet til sledsk Ondskab, Guders og Menneskers Skjændsel. Hans Aasyn er fagert, men hans Sind er ondt. Han er af Jøtunæt, men blev optaget blandt Aserne; stundom staar han dem bi med sin Kraft og List, men endnu oftere søger han at lede dem i Fordærvelse. Hans Hustru heder Sigyn; deres Sønner var Nare og Vale.

Men med Jøtunkvinden Angerbode i Jøtunheim har han avlet tre Børn: Fenrisulven, Midgaardsormen og Hel. Spaadomme forkyndte, at dette Lokes Afkom skulde volde Aserne stor Men og Ulykke. Derfor kastede de Midgaardsormen ud i det dybe Hav, hvor den omslynger hele Jorden og bider sig i Halen. Hel styrtede de i Nivlheim. Alfader bød, at alle de, der døde af Sot og Ælde, skulde fare til hende. Hendes Rige omgives af dybe, mørke Dale, som kaldes Helveiene. For at komme did maa man over den guldlagte Gjallarbro. Hendes Bolig er skrækkelig. Tærskelen er Ulykkesfald, Sengen er Sygeleie, og med truende Sorg er hendes Vægge prydede. Hunger heder hendes Fad og Sult hendes Kniv. Hendes Hund, Garm, er blodig i Brystet og tuder fælt. Selv er hun halv blaableg og halv hvid, alvorlig og grum at skue. — Fenrisulven opfødtes i Asgaard, men da Aserne vilde binde den, var ingen Lænke sterk nok til at holde Stand mod dens Raseri. Da sendte de Bud til Svartalfernes Hjem og lod gjøre Lænken Gleipner; den var lavet af

Kattefods Døn, Kvindeskjæg, Bjergrødder, Bjørnesener, Fiskeaande og Fuglemelk. Den var fin og blød at føle paa som Silke. Saa reiste Aserne med Ulven ud paa Holmen Lyngve i Søen Siglitne; de viste den Baandet, men den frygtede Svig og vilde ikke lade sig binde, medmindre en af Aserne lagde sin Haand i dens Mund til Pant paa, at de igjen vilde løse den. Da saa Aserne tvilraadige paa hverandre; men Tyr, som havde bragt den Foder, gik hen og lagde sin høire Haand i dens Mund. Saa bandt de da Ulven, og Baandet holdt, hvor meget den end sparkede. Da Aserne ei igjen løste den, bed den Tyrs Arm af. Siden fæstede de Enden af Baandet dybt nede i Jorden og satte et Sværd i Ulvens opspilede Gab. Saaledes ligger Fenrisulven bunden indtil Verdens Ende.

Af alt det onde, Loke gjorde, var der intet, der vakte større Sorg i Verden, end at han ved Svig fældede Balder den gode. Aserne vidste, at stor Fare truede denne, der ogsaa selv foruroligedes af ildevarslende Drømme. Frigg, hans Moder, tog da alle skabte Ting og alle Vætter i Ed paa, at de ei vilde tilføie Balder noget ondt; kun en liden Vaand østenfor Valhal ved Navn Misteltein syntes hende for ung at tage i Ed. Aserne troede sig nu sikre, og de stillede endog for Morskabs Skyld Balder frem paa Thinge, medens de øvrige dels skjød, dels hug, dels kastede Sten paa ham; thi hvad de end gjorde, tog han ingen Skade deraf. Loke frittede da Frigg ud om, at hun ei havde taget Mistelteinen i Ed. Straks gik han bort, sled Mistelteinen op og kom til Things med den. Yderst i Ringen stod Hød, thi han var blind. Loke gav sig i Snak med ham. "Hvorfor skyder ikke du efter Balder?" spurgte han. "Jeg kan ikke se, hvor han staar," svarede Hød, "og desuden er jeg vaabenløs." "Du kan dog gjerne gjøre som de andre," sagde Loke, "og vise Balder den Ære. Kom her, tag denne Kvist og skyd den mod ham, jeg skal vise dig, hvor han staar." Hød tog da Mistelteinen, Loke styrede hans Haand og Balder faldt død til Jorden. Det er den største Ulykke, som nogensinde har rammet Guder og Mennesker. Da Aserne saa Balder falde, blev de maalløse af Forfærdelse og glemte at løfte ham op. Den ene saa paa den anden,

og alle var de lige vrede paa ham, som havde øvet Daaden; men de kunde ikke hevne Drabet, da de befandt sig paa et fredlyst Sted. De kunde først ikke tale for Graad; mest gik denne Ulykke Odin til Hjerte, thi han kunde klarest se, hvilket Tab Aserne led ved Balders Død. Da man igjen kom til sig selv, spurgte Frigg, hvo blandt Aserne vilde vinde hendes Huldskab ved at ride Helveien for at søge at faa Balder i Tale og byde Hel Løsepenge for at lade Balder drage tilbage til Asgaard. Hermod tilbød sig og fik til Færden laane Sleipner; saa satte han afsted i al Hast.

Aserne tog Balders Lig og førte det til Søen. Der stod hans store Skib Ringhorne, som var trukket paa Land. De vilde skyde det ud i Søen for at indrette Balders Baal derpaa; men de magtede ei at faa det af Stedet. Saa sendte de Bud til Jøtunheim efter Gygren (Troldkvinden) Hyrrokken; hun kom straks ridende paa en Ulv med Hugorme til Tømme. Hun steg af, og Odin satte sine Berserker til at passe hendes Hest; men de magtede ei at holde den, før de fik lagt den overende. Hyrrokken gik frem til Skibets Forstavn og skjøv det med første Tag ud med saadan Fart, at der stod Ild af Lunnerne*), og hele Jorden skalv. Thor blev vred og vilde knuse hendes Hoved med sin Hammer, men alle Guderne gik i Forbøn for hende. Nu bar man Balders Lig ud paa Baalet. Da hans Hustru Nanna saa det, brast hendes Hjerte af Sorg, og hun blev ogsaa lagt paa Baalet ved Siden af sin Mand. Derpaa antændte man det, og Thor viede det med sin Hammer. Foran hans Fødder rendte en liden Dverg ved Navn Lit; ham sparkede Thor op i Ilden, saa han brandt med. Odin lagde sin Ring Draupner paa Baalet, og der siges, at den fra denne Stund af fik den Egenskab, at der hver niende Nat dryppede otte lige saa herlige Ringe af den. Ud paa Baalet førte man ogsaa Balders Hest med fuld Opsadling.

Hermod drog imidlertid til Hel. I ni Nætter drog han gjennem mørke, dybe Dale, hvor han intet kunde se, før han kom frem til Aaen Gjall og red over den guldtækkede Gjallarbro. Modgunn heder den Pige, som vogter Gjallarbroen; hun spurgte om

*) De Ruller, som laa under Skibet for at lette Optrækningen.

hans Navn og om hans Æt. "Forleden Dag," sagde hun, "red fem Fylker døde Mænd over Broen, og dog dundrer den lige meget under dig alene, som under dem alle tilsammen. Ikke har du død Mands Farve; hvorfor rider du saa Helveien?" "Jeg skal til Hel for at lede efter Balder," sagde han. "Har du kanske seet ham paa Helveien?" "Ja," sagde hun, "Balder har faret over Gjallarbroen, og Helveien gaar der nedentil og nordefter." Hermod red da, til han kom til Helgrinden. Her steg han af og spændte Sadelgjorden fastere; saa satte han sig op igjen og gav Hesten af Sporerne. Den sprang saa høit over Grinden, at den ei engang rørte ved den. Hermod red til Hallen; her steg han af og gik ind. Hans Broder Balder sad i Høisædet. Hermod blev Natten over hos Hel. Om Morgenen bød han hende lade Balder ride tilbage med ham, og saa fortalte han, hvilken Sorg der herskede blandt Aserne. Hel sagde da, at hun vilde prøve, om det var sandt, at Balder var saa afholdt, som man sagde. "Hvis alle Ting i Verden," faldt hendes Ord, "baade levende og døde, græder over ham, saa skal han faa vende tilbage til Aserne; hvis ikke, saa bliver han, hvor han er." Hermod stod da op; Balder fulgte ham ud af Hallen, tog Ringen Draupner og bad ham bringe den til Odin som Erindring om ham. Hermod red da sin Vei til Asgaard og fortalte, hvad der var hændt ham.

Saa sendte Aserne Bud rundt i Verden for at bede alle Ting græde Balder ud af Hels Vold, og græde gjorde de alle, Mennesker, Dyr, Jord, Stene, Trær og Malm. Men da Sendebudene med saa forrettet Sag vendte hjem til Asgaard, traf de i en Hule en Gyger, som kaldte sig Thøkk. De bad ogsaa hende om at græde Balder fra Hel, men Troldkvinden svarede:

"Thøkk mon græde
tørre Taarer
over Balders Baalfart.
I Liv og i Død
lige fremmed han er mig;
Hel beholde, hvad hun har."

Saaledes blev da Balder hos Hel. Men det siger man, at denne Jøtunkvinde var ingen anden end Loke, som allerede havde voldet Balders Død.

Men Loke undgik dog ikke Straffen for sin Ondskab. Forfulgt af Aserne flygtede han op paa et høit Fjeld. Der byggede han sig et Hus med fire Døre, for at han inde fra Huset kunde se til alle Kanter. Om Dagen tog han Lakseskikkelse paa sig og skjulte sig i Fraananger Fos. En Dag, da han pønsede paa, hvorledes Aserne vilde bære sig ad med at fange ham, tog han Lin og Garn og bandt det i Masker paa samme Maade, som man siden pleier at binde Net. Da saa han, at Aserne ikke var langt borte; thi Odin havde fra Lidskjalv af seet ham. Han kastede Nettet paa Ilden, som brændte foran ham, og løb ud i Elven. Da Aserne kom til Huset, gik den vise Kvaase først ind. Da han saa Asken af Nettet paa Gruen, skjønte han straks, at det var et Redskab til at fange Fisk med, og Aserne bandt nu et Net, Mage til det, som var opbrændt. Det bar da saa til, at Loke trods alle sine Kneb blev fanget. Nu var han taget udenfor alle fredlyste Steder, og derfor havde han heller ingen Skaansel at vente. Aserne tog tre Heller og reiste dem paa Kant, men slog Hul gjennem hver af dem. De tog Lokes Sønner Vale og Nare; Vale skabte de om til en Ulv, og straks rev han sin Broder isønder. Med Nares Tarme bandt Aserne saa Loke over de tre Stene, og Baandene blev til Jern. Skade fæstede en Edderorm op over ham, saa at Edderet skulde dryppe ned i hans Ansigt. Men Sigyn, hans trofaste Hustru, staar hos ham og holder et Fad under Dryppet. Naar Fadet er fuldt, og hun gaar bort for at tømme det, drypper Edderet Loke i Ansigtet; da vrider han sig, saa hele Jorden bæver. Deraf kommer Jordskjælv. Saaledes skal Loke ligge bunden indtil Gudernes Undergang.

Engang skal disse Guder og Verdener forgaa, naar Ragnarøkk (Gudernes Undergang) kommer. Store Tegn og Varsler lader Aserne vide, hvad Tiden lider. Ondskab og Fordærvelse vokser i Verden. Asernes guldkammede Hane galer og vækker Einherjerne. Hels sodbrune Hane i Nivlheim svarer, og Garm gjør sterkt. I de tre følgende Aar er der over al Verden kun

Ondskab og Slagsmaal. Broder dræber Broder, Sønnen fælder Faderen af Nid. Saa kommer der andre tre Aar, hvor der er Vinter, men ingen Sommer. Jøtunulvene indhenter nu Solen og Maanen og sluger dem; Himmelen og Jorden besprænges med deres Blod. Det er Fimbulvinteren. Jorden skjælver, og Bjergene styrter sammen med Brag, Træerne løsner fra sine Rødder, og alle Lænker og Baand brydes. Nu kommer ogsaa Loke og Fenrisulven løs. Midgaardsormen søger op paa Land; foran den gaar oprørte Havbølger, der bringer Skibet Naglfar til at flyde. Det er gjort af døde Mænds Negle. Det bærer vestover Havet Rimthursernes Hær, der føres af Jøtunen Rym. Loke drager i Spidsen for Hels Skarer. Fenrisulven farer frem med opspærret Gab, der fylder Rummet mellem Himmel og Jord. Ved dens Side snor Midgaardsormen sig; den fnyser Edder ud over Luft og Hav. I denne Tummel revner Himmelen. Muspells Sønner rider frem, omgivne af lysende Luer; i Spidsen for dem svinger deres Fyrste, Surt, sit Sværd, der skinner herligere end Solen. Naar Fylkingen rider frem over Bivrøst, brister Broen under den. Paa Sletten Vigrid, der er hundrede Mile bred paa alle Kanter, samles alle Magter, Fenrisulven, Midgaardsormen, Loke med Hels Dødninger og Rym med Thurserne. Muspells Sønner stiller sig afsides i en Slagorden for sig selv, og den er saare skinnende.

Nu reiser Heimdal sig og blæser af alle Kræfter i Gjallarhornet. Aserne samler sig til Thinge. Yggdrasils Ask skjælver. I Himmelen og paa Jorden er alt opfyldt af Rædsel. Aser og Einherjer væbner sig og drager ud paa Vigrid. Foran rider Odin, iført Guldhjelm og straalende Brynje, og bærer Spydet Gungner i Haanden. Han stævner mod Fenrisulven. Ved Siden af ham gaar Thor; han har nok med Midgaardsormen at gjøre. Frey søger ind mod Surts Fylking, Tyr strider med Helvedeshunden Garm og Heimdal med Loke.

Thor knuser med Mjølner Midgaardsormens Hoved; efter Kampen gaar han ni Skridt; da styrter han død overende, kvalt af Edder, Ormen har blæst paa ham. Fenrisulven sluger Odin. Men straks træder den sterke Vidar til og splitter dens Gab. Frey

strider med Surt, men falder, da han ikke længer har sit gode Sværd. Tyr og Garm dræber hinanden, ligesom Heimdal og Loke segner under gjensidige Vaabenhug. Endelig slynger Surt sin Ild over Verden. Alle Guder, Mennesker og Einherjer dør. Yggdrasils Ask gaar op i Luer, og den forbrændte Jord synker i Havet.

Men Verden skal igjen opstaa og det døde belives paany. Fra oven kommer den mægtige, som raader for alt; han er sterkere end Thor, og hans Navn tør ingen nævne. Han kommer i Vælde til Dommen, bilægger Trætter og stifter hellige, evig uforanderlige Love. For hans Øie finder kun de dydige og rene af Hjertet Naade. De skulle samles til evindelig Glæde i det guldtækkede Gimle, som straaler klarere end Solen, og som har staaet ufortæret i den store Verdensbrand. Men Nidhugger svinger sig paa sine Vinger fra Mørkfjeldene og fører de onde med sig til Helheims værste Afgrund, Naastrønd, Ligstranden, der omgiver Brønden Hvergelmer. Her skal de bænkes i en Sal, som er bygget af Ormerygge. Ormenes Hoveder vender ind og spyr Edder i Strømme. I disse skal de vade, medens Nidhugger suger dem, og en Ulv slider og river i dem.

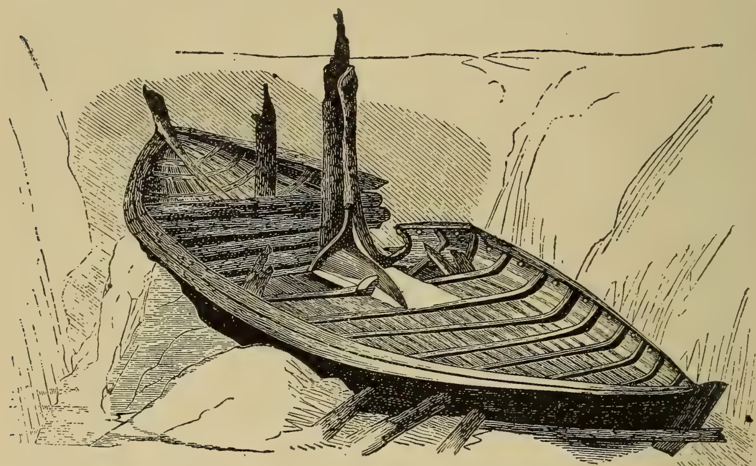
En ny Jord, grøn og fager, med usaaede Agre, skal opskyde af Havet. Guderne vaagner til nyt Liv og samles med Vale og Vidar samt Thors Sønner, Mode og Magne, der har overlevet Verdensbranden og Vandfloden. Balder og Hød vender tilbage fra Helheim. Njørd drager tilbage til Vanaheim. Alle samles de paa Idavolden, hvor Asgaard stod. Thor giver Mjølner til Mode og Magne; thi nu er jo ingen Kamp mere fornøden. Solen har, før den slugtes, født en Datter, der er ligesaa skjøn som den selv; hun vandrer nu paa Moderens Bane i den nyskabte Verden.

Ogsaa Menneskeslegten skal gjenfødes. Liv og Livthraser har i Hoddmimer Holt skjult sig for Surts Ild og næret sig af Morgendug. Fra dem skal nye Slegter stamme.

O. A. Øverland.

Vikingetiden.

Den urokkelige Trossætning, at kun den kjække, som Valkyrjerne fandt paa Valen med Vaaben i Haand, skulde bænkes blandt Einherjerne i Odins Hal, maatte skabe krigerske og tapre Mænd, der tørstede efter Valhals Glæder. Paa den anden Side kunde Fantasien ikke kraftigt nok udmale, hvilken Skjændsel det var at dø paa Sotteseng og synke ned til den gustne Hel. Det er derfor betegnende nok, at det oftere skal have hændt, at gamle Krigere lod sig merke med Geirsod og gav sig til Odin, d. v. s. dræbte sig selv for ikke at drage Helveien.

Langskibet fra Gokstad, saaledes som det saa ud umiddelbart efter Udgravningen.

Denne Tro, i Forbindelse med en Overbefolkning, som dengang maa have fundet Sted i de nordiske Lande med deres lidet udviklede Næringskilder, gav derfor Anledning til Vikingetogene, der i mere end halvandet Aarhundrede ødelagde alle Europas Kyster. Det var en daadrig Tid, som Nordboen med fuld Føie kan se tilbage paa med Stolthed. Da grundlagde Nordmændene nye, blomstrende Riger i fjerne Lande, og med sit friske Blod foryngede de Folkene paa mange Steder i vor Verdensdel.

Fra først af var Vikingefærdene ikke andet end Røveri, drevet som Næringsvei. Selve Navnet Viking har sandsynligvis sin Oprindelse af, at Krigerne med sine Skibe laa paa Lur i Vi-

ker, Elve og Sund for at passe op de forbiseilende Kjøbmænd. Stundom kunde vel ogsaa Nabostammer føre Krig indbyrdes, enten for at gjøre Erobringer eller for at tage Hevn. Man har paa mangfoldige Steder her i Landet et merkeligt Minde om disse Tider i de saakaldte Bygdeborge, et Slags Befæstninger, der skulde afgive et Tilflugtssted for Befolkningen under pludselige og overmægtige Anfald. Snart blev disse Færder af en større Udstrækning og en vildere Karakter. De Rædsler, de førte over de Lande, hvorhen Vikingerne kom, er skildrede af samtidige Forfattere med gruopvækkende Farver. I de engelske Kirker holdt man en Bededag hver Uge for at anraabe om Himmelens Bistand mod de herjende Normanner. I Frankrige optog man i Kirkebønnen den Formel: *"A furore Northmannorum libera nos, o Domine!"* — "Fri os, Herre, for Normannernes Raseri!" — Tiden var vild og haard.

Lidt efter lidt antog Vikingelivet en ædlere Form: høiættede Mænd, ofte Kongesønner, samlede gjæve Ynglinge om sig og drog ud paa Eventyr. De skaanede den fredelige Kjøbmand, men slog Vikinger og udryddede dem. Det var dem af mindre Betydning at vinde Gods, men desto mere at indlægge sig Hæder for Tapperhed og Styrke.

Saadanne ærgjerrige Mænd gik stundom ogsaa i fremmede Fyrsters Sold for at vinde Ære og Berømmelse. Dette var saaledes Tilfældet med flere af de norske Konger, der snart med sine Mænd tjente Angelsakserne, snart deltog i sine Landsmænds Angreb paa England, alt eftersom Æren eller Fordelen krævede det. Henimod Vikingetidens Slutning tog enkelte nordiske Krigerskarer Tjeneste hos Storfyrsten i Novgorod i Rusland, hvor de kaldtes *Varjager* eller *Väringer.* Herfra kom de siden til Konstantinopel (Miklagard), hvor de dannede en Livvagt om den østromerske Keiser. "De øksebærende Barbarer fra Thule", som Grækerne kaldte dem, drog ogsaa paa Keiserens Befaling paa Krigstog til fremmede Lande.

De Tragter, som Vikingerne hjemsøgte, var dels Østersøens Kyster (Austerveg), dels Landene omkring Nordsøen, Tyskland, Frankrige og de britiske Øer (Vesterviking). Det er meget, som taler for, at Vikinger allerede i en fjern Oldtid har hjem-

søgt Skotland, de skotske Øer og Irland. I Aaret 787 var det første Gang de landede paa Britaniens Kyst. I dette Aar skrives der nemlig i de engelske Aarbøger, at der paa tre Skibe kom Nordmænd fra Haredaland (d. e. Hørdaland i Norge), som anrettede stor Skade paa Kysterne af Wessex. Seks Aar efter angreb de Northumberland, hvor de afstedkom endnu større Ødelæggelser end i Wessex; navnlig var det de rige Kirker og Klostre, de kastede sine graadige Øine paa. Det varede ikke længe, før de ogsaa udstrakte sine Plyndretog til Nordkysten af Frankrige. Her regjerede dengang den mægtige Keiser Karl den store. Han forstod imidlertid at træffe saa kraftige Foranstaltninger mod dem, at Vikingerne kun havde liden Fremgang, saalænge han levede. Dog gav han en Vikingehøvding, ved Navn Halfdan, Tilladelse til at nedsætte sig paa Øen Walcheren paa Flanderns Kyst, i det Haab, at han og hans Mænd skulde værge Landet. Men dette lokkede kun senere hen andre Krigerskarer til at følge efter.

De arme franske Konger vidste ikke bedre Raad for at holde Vikingerne borte fra sit Land end at frikjøbe sig for deres Angreb. Saaledes betalte Kong Karl den skaldede i Aaret 846 en Sum af 700 Pund Sølv og i 877 5000 Pund Sølv i dette Øiemed. Men dette Middel gjorde kun ondt værre. Normannerne modtog med Glæde de store Summer, besvor Freden, drog bort for et Øieblik og vendte saa tilbage værre end før. Frankerne klagede over, at Normannerne var troløse mod den Ed, som de havde svoret paa Helgenlevninger og de hellige Bøger. Men hvad brød Thors Dyrkere sig om de Pjalter, Ben og andet, som nogle godslige Stakler, Helgenerne, havde efterladt sig, og som man var naragtig nok til at bede dem sværge paa? Sydlændingens kirkelige Ceremonier var i Nordboens Øine kun en Overtro. Hvad havde vel de skaldede Munkes Sang og Paakaldelser kunnet udrette mod Normannernes Vaaben og deres urokkelige Tro paa egen Styrke?

De norske Vikinger grundlagde Riger i Nordfrankrig, i Northumberland, i Irland, i Skotland og paa Øerne omkring Storbritanien. Disse Øer blev senere Len under den norske Krone. *(Efter O. A. Øverland).*

Gokstadskibet.

Ynglingefamilien paa Norges Trone.

Kapitel II.

Halfdan Svarte.

(Til 860).

Sagnet beretter, at Ynglingeætten — den Kongeslegt, som siden blev eneraadende i Norge — oprindelig hørte hjemme i Upsala, men for sin Haardheds Skyld blev fordreven derfra og siden kom til Vermland. Denne Landsdel ryddedes og befolkedes, og Ynglingekongerne underlagde sig efterhaanden Romerike, Thoten, Hadeland, Hedemarken og Vingulmark og Vestfold, men efter Gudrød Veidekonges Død i 812 faldt de fleste af disse Lande fra hans Ætlinge tilbage til sine gamle Styrere eller deres Efterkommere.

Gudrøds Søn, Halfdan med Tilnavnet Svarte af sit sorte Haar, var opfostret paa Agder hos sin Moder, som var en Kongedatter fra dette Rige. Da han blev voksen, fik han en Del af Agder at styre. Hans Halvbroder Olaf, som var Konge paa Vestfold, delte sit Rige med ham. Men Halfdan forstod at øge sit Rige, baade ved Giftermaal og ved Vaabenmagt, og tilsidst herskede han over hele Egnen omkring Kristianiafjorden, Thoten, Land, Hadeland, Romerike og Sogn.

Halfdan var en forstandig Mand, der elskede Sandhed, Ret og Billighed. Han gav gode Love, vaagede strengt over, at de blev overholdt af baade høie og lave, og levede selv efter dem. Han fastsatte Saktal eller Bøder for begangne Forbrydelser. Hans Lovgivning var den saakaldte Sefs-Lag, Heidsævis- eller Eidsiva-Lag, der blev vedtagen af alle Oplandene med fælles Thingsted paa Eidsvold ved Mjøsen.

Halfdan var anden Gang gift med Helga den haarprude. Med hende havde han en Søn, som blev overøst med Vand efter hedensk Skik og kaldet Harald. Denne udmerkede sig tidlig med

sin Skjønhed, Raskhed og Klogskab, og Moderen elskede ham derfor høit.

En Dag om Vaaren 860 i Isløsningens Tid havde Halfdan været i Gjæstebud i Brandabu paa Hadeland og skulde kjøre hjem over den tilfrosne Randsfjord. Han lagde Veien over Røkensviken. Isen brast under Kongens Slæde og Halfdan og nogle og tyve Mænd druknede. Halfdan var omkring 50 Aar, da han døde. Da hans Lig gjenfandtes og skulde henlægges, indfandt de fornemste Mænd sig fra de forskjellige Landsdele af hans Rige og fordrede, at han skulde begraves hos dem; thi de troede, at det vilde bringe Lykke og Velsignelse over Egnen. Tilsidst enedes de om at dele det i fire Stykker for hver at henlægge et hos sig. Hovedet blev jordet i Skiringssal paa Vestfold, Indvoldene paa Thengilstad paa Hadeland, Kroppen paa Stein paa Ringerike; endel synes ogsaa at være bleven begraven paa Hedemarken. Alle disse Hauge kaldte man Halfdanshauger, og man viste dem i lang Tid guddommelig Ærefrygt, idet man ansaa Halfdan for Landets Skytsaand.

Harald Haarfager.

(Konge fra 860 til 930).

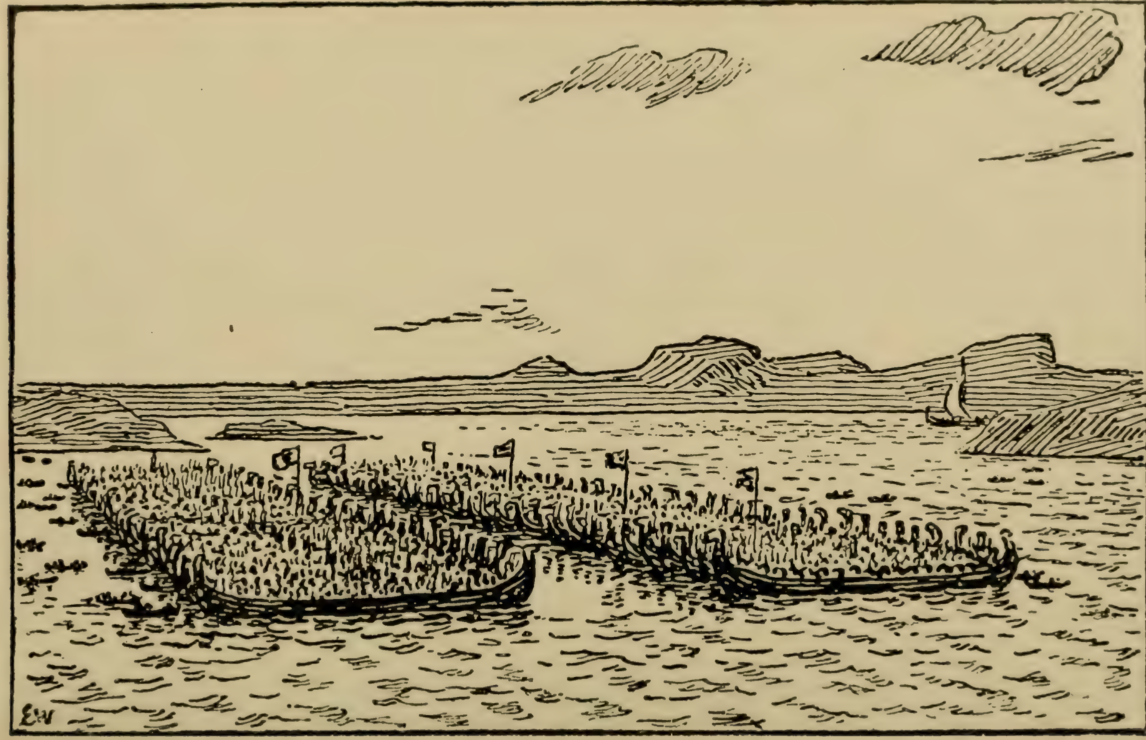
Harald, Halfdan Svartes Søn, var ti Aar gammel, da Faderen faldt fra. Han blev straks taget til Konge i sin Faders Rige. Hans Morbroder Guthorm, der var 16 Aar gammel, raadede for Landet og Hirden. Flere Høvdinger troede, at det skulde være en let Sag at splitte Halfdan Svartes Arv; men Harald og Guthorm drog dem imøde og slog og fældede den ene efter den anden.

Efter disse Seire strakte Haralds Herredømme sig lige til Gautelven. Skjønt dette Rige var større end det, hans Fader havde havt, higede hans Ærgjerrighed dog mod et større Maal: han vilde underlægge sig hele Norge. Hvorledes han kom til at fatte denne Beslutning, gik efter Sagaerne til paa følgende Maade:

Hos en mægtig Bonde i Valders opfostredes Gyda, en Kongedatter fra Hørdaland. Harald vilde have hende til sin Frille; thi hun var fager og af en stolt Tænkemaade. Han sendte da nogle Mænd efter hende. Men da de frembar Ærindet, spottede hun over det og sagde, at det var liden Hæder for hende at ofre sin kvindelige Ære for en Konge, som kun havde nogle smaa Landstrækninger at raade over. Hun vilde kun blive den Mands Egtehustru, som underlagde sig hele Norge paa samme Maade, som danske og svenske Konger havde samlet Rigerne Danmark og Sverige. Haralds Mænd vendte da hjem til sin Herre og berettede, hvad Gyda havde sagt, og lagde til, at det tykkedes dem, at hun havde fortjent Straf for sit Overmod? Men Harald mente, at det havde hun aldeles ikke; snarere skulde hun have stor Tak for sine Ord. Han undredes over, at denne Tanke ikke før var faldet ham ind. *"Det lover jeg helligt,"* sagde han, *"og derpaa kalder jeg den Gud til Vidne, som har skabt mig og raader for alt, at jeg ikke skal skjäre eller kjämme mit Haar, førend jeg har vundet hele Norge med Skatter og Skylder eller i andet Fald dø."* Hans Morbroder Guthorm, som stod hos, takkede ham for disse Ord og sagde, at det var kongeligt at holde dem.

Harald og Guthorm samlede da en Hær og drog gjennem Oplandsbygderne over Dovrefjeld ned i Trøndelagen. Haakon Grjotgardssøn hed en mægtig Høvding, som havde store Besiddelser nordpaa. Han kom nu fra Yrja (Ørlandet), siges der, med et betydeligt Antal Stridsmænd for at understøtte Kong Harald og blev hans Mand. Med denne Forsterkning underkastede Harald sig efterhaanden de trondhjemske Bygder; somme paastaar, at han skal have holdt otte Slag her.

Overalt, hvor Harald kom, siger Sagaen, tilegnede han sig Odelen, og alle Bønder, hvad enten de var mægtige eller ringe, maatte svare ham Landskyld af Jorden. Han indsatte i hvert Fylke en Jarl, som skulde skifte Lov og Ret, modtage Skat og Landskyld og være forpligtet til at tjene Kongen med 60 Mand paa egen Bekostning samt beværte Kongen og hans Mænd, naar de drog paa Gjestebud. Hver Jarl havde under sig fire Herser

Slaget i Hafrsfjord.

eller flere, der havde kongelige Gaarde til Forlening og herfor svarede Kongen Tjeneste i Krig med 20 Mand. De to første Jarler, Harald udnævnte, var Haakon Grjotgardssøn paa Lade og Rollaug i Ramdalen (Romsdalen).

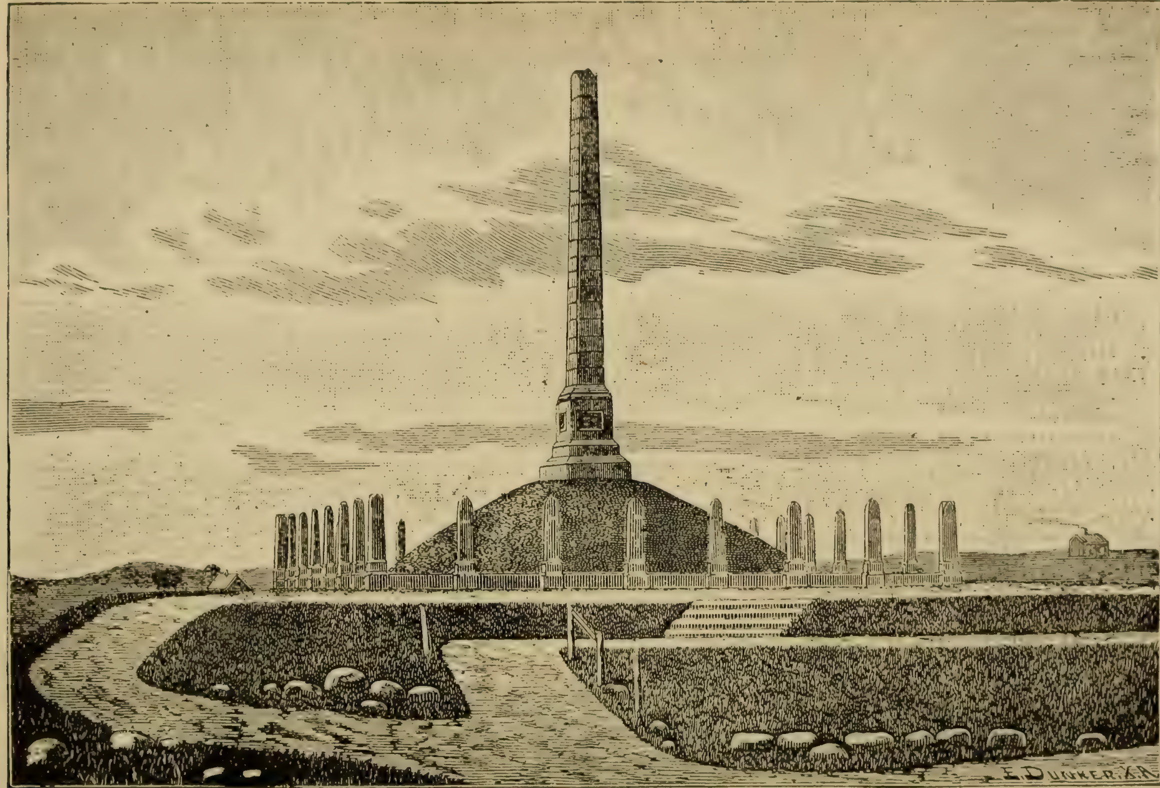
Nu stod de vestlige Landsdele tilbage at erobre. Harald drog derfor sydover og overvandt tre Konger ved Øen Solskjel. Han satte den kloge og mægtige Ragnvald til Jarl over Nordmøre, Romsdalen og Søndmøre. Han blev da kaldet Ragnvald Mørejarl.

I Aaret 872 fandt det sidste Slag Sted, der samlede Norge til et Rige. Det var Slaget ved Hafrsfjord, en Bugt, der skjærer sig ind paa Kysten af Rogaland nær Stavanger. Her overvandt Harald fire Konger, men Seiren var dyrt kjøbt. Foran Masten paa hans Skibe var de fleste Mænd saarede eller faldne.

Siden den Tid fik han ikke mere Modstand, og han havde nu indfriet det Løfte, han som tolvaarsgammel Gut havde aflagt. Landet havde han erobret i de ti Aar, som siden var hengaaede, og i hele denne lange Tid havde han ikke klippet og kjæmmet sit Haar. Under et Gjestebud hos Ragnvald Mørejarl straks efter Slaget ved Hafrsfjord lod han Jarlen klippe og kjæmme sit lange, ugreide gule Haar; efter denne Dag fik han Kjendingsnavnet *Haarfager.*

Ragnvald Mørejarls Søn, Gange-Rolf, herjede i Frankrig, saa det var en Gru, og den franske Konge maatte give ham et Hertugdømme, som bebyggedes af Nordmænd og endnu kaldes *Normandiet.* Fra Gange-Rolf nedstammer det engelske Kongehus, idet en Ætling af ham, Hertug Wilhelm II af Nordmandiet, underlagde sig England i 1066. Han fik Navnet *Erobreren.*

Under Haralds Kongedømme blev Orkenøerne, Hjaltland og Færøerne erobret af norske Vikinger og underlagt Norges Krone. Vikingen Radd-Odd blev paa en Reise fra Norge til Færøerne drevet af Stormen langt mod Nordvest og kom til et Bjergland. Det var Island. Øen var ubeboet, og did drog nu flere af Norges Stormænd, som var misfornøiet med Kong Haralds strenge Regjering, og især fordi han tog Odelen — Eien-

Monumentet paa Haraldshaugen. Reist af det norske Folk til Minde om Rigets Samling og afsløret 18de Juli 1872 af Kong Oscar II. Støtten er 43 Fod høi, Fodstykket 12 Fod og Haugen 15 Fod. De Stene, der omgiver Haugen, "Fylkesstenene", er lidt over 8 Fod høi. Bautastenen, der stod paa Haralds Grav, vises endnu paa Gaarden Gard.

domsretten til Jorden — fra dem. Man antager, at omkring 800 Bønders Odelsgods blev lagt under Kronen, og Bønderne udvandrede i store Skarer. Harald erhvervede sig herved store Rigdomme og han førte et hidtil i Norden ukjendt pragtfuldt Hof, omgiven af Luksus og Glans efter udenlandsk Mønster. Hans Hird bestod kun af de tapreste og i alle Henseender ypperste Mænd, og mod dem var han gavmild og skjænkede dem gode Vaaben og kostbare Smykker samt store Gaarde. Men i størst Anseelse inden Hirden stod hans Skjalde eller Digtere, der i Hallen var bænkede ligeoverfor Kongens Høisæde efter deres Alder. Audun Illskjalde, der før havde været ved Halfdan Svartes Hof, var en af dem. Thorbjørn Hornklove har i et længere Digt besunget Kongens Bedrifter og Livet ved hans Hof,og Thjordolf af Hvin, der var med i Hafrsfjordslaget, beskrev dette Slag i et udmerket Digt, som endnu i sin Helhed er bevaret.

Harald døde 83 Aar gammel i Aaret 933. Han blev hauglagt paa Gaarden Hauge ved Haugesund i Ryfylke.

Tusinde Aar efter Rigets Samling reiste det norske Folk i takenmmelig Ihukommelse et Minde paa Haraldshaugen.

Erik Blodøks og hans Brødre.

(Konge fra 930 til 935).

Harald Haarfager skal have havt over 20 Sønner og mange Døtre. Da Sønnerne voksede op, voldte de megen Uro i Riget. Thi de var komne af yderst forskjellig Mødreneæt og opfostrede som de blev fjernt fra hverandre indbyrdes, kom de til at nære et lidet broderligt Sindelag mod hverandre. Flere af Rigets mægtige Mænd faldt som Offer for Kongesønnernes Herskesyge.

Da Harald havde naaet op mod sit 70de Aar, besluttede han sig til at træffe en Foranstaltning, hvorved han haabede at undgaa indre Uroligheder, paa samme Tid som han haabede at bevare Rigets Enhed. Han sammenkaldte alle Oplændinger til

Thing paa Eidsvoldsbakken, hvor Eidsvoldsthinget holdtes, og her gav han alle sine Sønner Kongenavn og delte Landet mellem dem. Sin Søn med den danske Kongedatter Ragnhild, Erik Blodøkse, — han havde faaet dette Navn paa Grund af sine blodige Bedrifter paa en Vikingefærd, — gav han at raade over Haalogaland, Nordmøre og Romsdalen; da han var kongefødt baade paa Faders og Moders Side, skulde han tillige blive Overkonge, naar Faderen døde.

Erik blev gift med en Gunhild, der antagelig var en dansk Kongedatter. Samtiden skildrer hende som "liden af Vekst, men vakker og af et fornemt Udseende, af megen og foranderlig Tale, venlig i sine Ord, men grum i Sind og sine Venner ikke ret tro. Hun var derhos herskesyg og pengegjerrig."

En Følge af dette Giftermaal var, at Erik, forlokket af sin Hustrus Rænker, stræbte efter at rydde sine Brødre af Veien for selv at blive Enekonge. Den første, han saaledes fældede, var Ragnvald, Konge paa Hadeland. Dernæst kom Turen til Bjørn Farmand i Tunsberg, og senere lod han flere af sine Brødre dræbe. Men da hans yngste Broder, Haakon, kom hjem fra England, skede et almindeligt Frafald, og Erik maatte forlade Landet. Han drog atter ud paa Vikingetog, underlagde sig Orknøerne, og derfra lykkedes det ham en kort Stund at blive Konge i Northumberland. Han blev dog kort efter fordrevet af den engelske Konge og faldt 954 i et Slag i England.

Haakon Haraldsøn den gode.

(Konge fra 935 til 961).

Da Harald begyndte at blive gammel, holdt han sig mere og mere i Ro paa sine Gaarde i Hørdaland og Rogaland. Da han var nær sytti Aar fik han en Søn med Thora fra Moster. Sigurd Ladejarl døbte Gutten paa hedensk Vis og kaldte ham Haakon. Han voksede op, blev vakker og staut af Vekst og lignede i det heletaget meget sin Fader, Kong Harald.

Haralds øvrige Børn hadede fra første Stund af den unge Haakon og lagde dette for Dagen ved at kalde ham Trællesøn-

nen, Mosterstangsgutten og andre Øgenavne. Men Harald holdt af ham og beholdt derfor baade Barnet og dets Moder bestandigt hos sig. Da han merkede, at han ikke havde lang Tid igjen, var det derfor hans største Sorg at faa sin Søn anbragt paa et Sted, hvor han kunde være sikret mod sine onde Frænders Efterstræbelser, naar han havde lukket sine Øine. Harald besluttede sig til at sende Haakon til Kong Adhelstan i England for at lade ham overtage Guttens Omsorg og Opdragelse. Han anbetroede en paalidelig Hirdmand, Hauk Haabrok, at føre ham over til England, og Kong Adhelstan tog vel mod Gutten, gav ham den bedste Opdragelse og døbte og underviste ham i den kristne Religion.

Under Eriks og Gunhilds blodige Styre sammensvor flere mægtige Mænd i Norge sig om at styrte Erik fra Tronen og hæve hans Broder Haakon paa Norges Trone. Og et Par Aar efter Harald Haarfagers Død gik der da Bud til England for at kalde Haakon tilbage til Landet.

Haakon var nu ca. 15 Aar gammel og var den vakreste Mand, man kunde se for sine Øine. Han var forstandig og ordsnild, og alle holdt af ham. Han var et Hoved høiere end de fleste, stor og sterk, og Haaret paa hans Hoved var gult som Silke. Kong Adhelstan gav ham et Sverd, hvoraf der gik meget Ry. Dets Haandtag var af Guld; men Klingen var dog bedre. Med den hug Haakon en Kvernsten igjennem lige til Øiet, hvorfor det kaldtes Kvernbit. Det fulgte ham til hans Dødsdag.

Adhelstan gav Haakon Folk og Skibe, og han drog om Høsten over til Norge. Han naaede Trondhjem, og blev den følgende Vaar paa Frostathing, hvor han holdt en glimrende Tale for Folket, i hvilket han lovede at give Bønderne Odelen tilbage, som hans Fader havde frataget dem, med stormende Jubel tagen til Konge.

Saa begav han sig sydover, og da Rygtet om hans Vennesælhed havde som Ild i tørt Græs faret foran ham fra den ene Ende af Landet til den anden, blev han uden Modstand kaaret til Konge i alle Fylker, og Erik maatte flygte fra Landet.

Haakon gjorde meget for Landets Forsvar. Det gjaldt nærmest om at værne det mod fiendtlige Anfald fra Søsiden. Hans Hærordning kaldtes i Sagaerne for *Leding.* Der blev ved Lov bestemt, at hele Norges Kyst skulde inddeles i Skibsreder; hvert Skibsrede skulde bygge, udruste, bemande og proviantere et Skib. Der blev ogsaa fastsat, hvor mange Skibsreder der skulde være i et Fylke, samt hvor store Skibe hvert Fylke havde at udrede og bemande. Hver fri Mand skulde eie Skjold, Spyd og Hugvaaben, et Sverd eller Økse. De indre Dele af Landet, som ikke laa under Skibsredeinddelingen, maatte derimod fremdeles udrede den af Kong Harald paalagte Kopskat.

Til at varsle Bønderne om fiendtlige Anfald lod Kongen paa de høieste Fjelde oprette Viter eller Varder i ikke større Afstand, end at man kunde se fra den ene til den anden. Naar Fienden kom til Landet, antændtes den nærmeste Vite, derpaa den anden og saa fremdeles. Hærør eller Budstikke skulde sendes rundt for at sammenkalde Bønderne, naar det trængtes.

Haakon indlagde sig ogsaa store Fortjenester af Landets Lovgivning. Han ordnede nye Thing og underkastede de gjældende Lovbestemmelser en grundig Revision med kyndige Mænds Raad.

Ved alle disse Bestræbelser ordnedes Landets Forhold baade indad og udad. Der herskede Fred og god Forstaaelse mellem Bønderne, der var gode Aaringer, og Handelen med Udlandet tog stort Opsving. Ogsaa med sine Naboer levede Haakon i Fred og god Forstaaelse.

Kristendommen var paa den Tid ikke ukjendt i Norge. Nordmændene havde gjennem sine Vikingetog og Handelsforbindelser med de kristne Lande i Europa havt Anledning til at lære den at kjende, og mange havde ogsaa antaget den. Haakon søgte nu at faa den lovtagen i Norge og gik frem med megen Forsigtighed. Han levede selv som en Kristen; men da han paa et stort Thing i Trondhjem sagde, at det var hans Agt og Ønske, at alle skulde tjene kun den eneste sande Gud, blev der stor Larm og Kny blandt Folket. Asbjørn fra Medalhus i Guldalen svarede paa Kongens Tale i Bøndernes Navn og sagde, at de havde elsket

ham og var villig til at lyde alle hans Love, men dersom Kongen vilde tvinge dem til at tage en anden Tro end den, som deres Fædre havde hjulpet sig saa vel med, saa var de bestemt paa at forlade ham og tage sig en anden Konge.

Kongen maatte opgive Forsøget, og nogle Kirker, han havde opført paa Møre, blev nedrevne.

Efter Erik Blodøks' Død reiste Gunhild og hendes Sønner til den danske Konge Harald Blaatand. De fik Hjælp af ham og reiste to Gange op til Norge og overfaldt Haakon, men begge Gange blev de slagne. Engang Kongen opholdt sig med sin Hird og endel Bønder paa Gaarden Fitjar paa Stordøen, fik hans Vagtmænd se mange Skibe, som kom søndenfra. Det var Gunhilds Sønner. Kongens Mænd vilde heller slaas og falde med Mod og Manddom end flygte for Danerne uden at prøve sig, skjønt Erikssønnerne havde seks Gange saa mange Folk. I deres Hær var Gunhilds Brødre, Øyvind Skrøyja og Alf Askmand, sterke og raske Mænd, som havde fældet mange Folk. Kongen tog Rustningen paa og gjorded sig med Kvernbit. Derpaa stillede han sin lille Hær. Begge Hære mødtes; Slaget blev haardt og med stort Mandefald. Haakon gik foran og var meget kjendelig, da han havde en Guldhjelm paa Hovedet. Derfor vendtes de fleste Vaaben mod ham. Da tog Øyvind Skjaldespiller, Kongens Skjald, en Hætte og satte over den forgyldte Hjelm. Øyvind Skrøyja raabte da: "Skjuler Nordmændenes Konge sig nu, eller er han rømt?" Kongen svarede: "Hold frem, som du stævner, saa vil du finde Nordmændenes Konge." Begge Gunhilds Brødre gik nu paa som rasende. "Lad mig gaa imod Øyvind, Herre," sagde Thoralv Skolmsøn, en kjæmpesterk Mand. "Nei," sagde Kongen, "mig vilde han finde, og mig skal han ogsaa finde," og Kongen tog Kvernbit med begge Hænder og kløvede med et Hug Øyvinds Hjelm og Hoved lige ned til Akslerne. Paa samme Tid faldt Alf Askmand for Thoralv. Erikssønnerne flygtede nu til sine Skibe. Haakon satte efter dem uden Brynje og blev rammet af en Pil i Armen. Man forsøgte at forbinde hans Saar, men de kunde ikke faa Blodet til at stanse. De tog ham ombord og skulde føre ham til hans Gaard

Fitjar.

Aarstad tæt ved Bergen; men da de kom til Haakonshellen, hvor han var født, maatte de lægge tillands, da Kongen næsten var død. Her bad han Farvel til sine Venner og bad dem hilse Erikssønnerne, at han gav dem hele Riget med den Bøn, at de vilde agte og ære hans Venner. Saa opgav han sin Aand.

Sorgen var stor over Haakons Død og baade Venner og Uvenner sagde, at saa god Konge aldrig mere kommer paa Norges Trone. Hans Venner førte Liget til Sæheim i Nordhordland og begrov ham med hele sin Rustning i en stor Kjæmpehaug. Hans Skjald, Øyvind Skjaldespiller, digtede et herligt Digt om Kong Haakons Fald, som blev kaldt *Haakonarmaal.* Han var Konge i 26 Aar.

Harald Graafeld og hans Brødre.

(Konge fra 961 til 970).

Harald Graafeld var den ældste af Erik Blodøks' Sønner. Han blev nu Overkonge, men Moderen var den egentlige Styrer. De blev snart forhadte paa Grund af sin Gjerrighed og Grusomhed. Dertil kom Hungersnød og Dyrtid. De dræbte sine Søskendebørn Tryggve Olafssøn og Gudrød, Bjørn Farmands Søn, som var Konge omkring Kristianiafjorden. Saa brændte de Sigurd Ladejarl inde. Hans Søn, Haakon Ladejarl, blev nu af Trønderne tagen til Høvding; men efter nogle Aar maatte han flygte.

Haakon Sigurdssøn Jarl.

(Konge fra 970 til 995).

Da den 25aarige Haakon Jarl fik høre, at Erikssønnerne havde indebrændt hans Fader, kaldte han straks Trønderne til Vaaben, og vennesæl og afholdt som han var, blev der et stort Hærløb over hele Trondhjem. Ethvert Skib, som fandtes, toges ibrug, og Haakon udkaaredes til Høvding. Imidlertid blev der efter lange Tider oprettet Forlig mellem Haakon og Kongen.

Men efterat Erikssønnerne havde dræbt Tryggve Olafssøn

og Gudrød Bjørnssøn, maatte Haakon Jarl flygte til Danmark og blev vel modtagen af den danske Konge Harald Gormssøn Blaatand. Paa denne Tid opholdt den danske Konges Brodersøn sig ved Hoffet. Han hedte Harald Knutssøn og havde paa sine Vikingetog erhvervet sig saa store Rigdomme, at han almindelig kaldtes Guld-Harald. Nu søgte han at faa dele den danske Trone med sin Onkel, men Kongen vilde ikke indgaa herpaa under nogen Betingelse. Haakon Jarl raadede imidlertid Kongen til at ordne Vanskelighederne med sin Brodersøn paa den Maade, at han skulde under venskabelige Foregivender invitere den norske Konge Harald Graafeld til Danmark og lade Guld-Harald dræbe ham, saa fik han jo et Rige. Den danske Konge gik med paa Planen, og Harald Graafeld modtog Indbydelsen og seilede med tre Skibe til Danmark. Da han kom til Hals i Limfjorden, mødte Guld-Harald ham med 9 Skibe og udæskede Harald Graafeld til Kamp. Denne forstod nu, at han var lokket i Fælden. Han modtog Udfordringen med de Ord: "Naar jeg er falden, Navnebror, da kommer Haakon Jarl og strækker dig for sine Fødder; da vorder jeg hevnet." Efter den haardeste Kamp segnede han for den tredobbelte Overmagt.

Harald Graafeld spaaede sandt: Saasnart Haakon Jarl saa, at hans Planer var i bedste Fremgang, henvendte han sig paanyt til Harald Blaatand og sagde: Guld-Harald vil ikke være at stole paa, naar han faar slig Magt som Konge i Norge. Du faar se at skaffe dig selv Herredømmet over Norge. "Men det sømmer sig ikke for mig at dræbe min Brodersøn," indvendte Harald. Jeg paatager mig at vinde Norge for dig paa en Dag, dersom du tilgiver mig Drabet paa din Brodersøn og lader mig faa Norge i Forlening. Jeg skal være din Jarl, sværge dig Troskab og betale dig aarlig Skat. Dette Forslag huede Kongen, og snart stak Haakon Jarl med 12 Skibe i Søen og traf Guld-Harald, netop som de var færdig med Kampen med Harald Graafeld. Guld-Harald blev overvunden og Haakon indsatte sig selv til Arving af hans Rigdomme. Det skal have været to Kister fulde af Guld, og var mere end nogen enkelt Mand hidtil havde eiet i Norden.

Med en stor dansk Hær og Flaade kom nu Harald Blaatand og Haakon Jarl til Norge, og Landet maatte underkaste sig. Gunhild og hendes to gjenlevende Sønner flygtede.

Haakon Jarls Styre var i mange Aar godt, og gode Aaringer baade paa Land og Sø velsignedes Landet med. Almuen fik saaledes Beviser for, at Guderne med Tilfredshed saa til Haakons Færd. Han ægtede den vakre Thora, Datter af den mægtige Skage Skoftessøn. Med hende havde han Sønnerne Svein og Henning samt Datteren Bergljot. Han havde dertil mange uægte Børn, blandt hvilke Erik var den ældste.

Men snart glemte Haakon sine Forpligtelser mod Danekongen og betalte ingen Skat. Derfor udrustede Harald en uhyre Flaade — 1200 Skibe — og gjorde et Herjetog til Norge. Over hele Vestlandet skjendte og brændte han forfærdeligt, ja i Lærdalen i Sogn blev der saaledes kun staaende 5 Gaarde ubrændte tilbage. Men længer nord, fik han høre, at Haakon Jarl nærmede sig med en betydelig Hær af Trøndere, og da turde han ikke prøve en Kamp med ham, og drog derfor hjemover til Danmark.

Siden æggede Harald Blaatand Jomsvikingerne til at begynde Ufred med Haakon.

Disse Vikinger havde sit Hjem paa Øen Vallin eller Jom, som den i Oldtiden kaldtes. Her ved Oderelvens østlige Bred i Pomern laa deres stærke Fæstning, Jomsborg. De havde strænge Love over sig, der hærdede dem til tapre, uforfærdede Stridsmænd. De fornægtede alt, hvad der findes af menneskelige Følelser og søgte ene og alene sin Glæde i Krig og Blodsudgydelse.

Paa denne Tid var Sigvald Jarl Jomsvikingernes øverste Høvding; under ham stod hans Brødre Thorkel høie og Henning, Bue digre, Sigurd Kaabe, Vagn Aakessøn.

Ved Sigvald Jarls Faders Gravøl gik det lystigt til. Mange Skaaler blev drukne, og Folk var allerede temmelig omtaagede, da man skulde tømme Bragebægeret, ved hvilket man pleiede at aflægge store og høitidelige Løfter. Sigvald Jarl drak sin Faders Minde og lovede, at inden tre Aar var omme skulde han

have dræbt Haakon Jarl eller drevet ham ud af Norge. De andre lovede at følge. Dagen efter, da de havde sovet Rusen ud, indsaa de, at de havde taget Munden vel fuld. Men de kunde ikke fragaa sit Løfte. Det eneste, de havde at gjøre, var at blive seilklare saa snart som muligt, for at komme uforvarende over Haakon Jarl. Men saa stille de end foretog sine Forberedelser til Færden, var dog Rygtet om det store Gravøl og de der aflagte Løfter naaet til Norge, og Haakon samlede straks en stor Hær fra alle Landsdele og holdt overalt et vaagent Øie med Fiendens Bevægelser.

Jomsvikingerne drog herjende langs Kysten til de kom til Hjørungavaagen, det nuværende Lidvaag. Da de holdt ned mod Hjørunganesset, opdagede de, at hele Vaagen fra Ende til anden var fyldt med Hærskibe. Her laa Jarlen med 180 Skibe, medens de havde kun 60. Under Jarlens Overledelse førte hans Sønner Erik, Svein, Sigurd og Erling Anførselen over hver sin Del. Haakon var sig fuldt bevidst, at det ikke blot var hans Liv og Rige det gjaldt, men ogsaa Norges Frihed og Uafhængighed gjennem Tiderne. Den Hær, han nu havde opstillet mod de vilde og krigsvante Jomsvikinger, var uden Øvelse. Det var ene og alene Overlegenheden i Antal, han havde at stole paa.

Kampen blev heftig og forfærdelig blodig. Det saa længe ud til, at Jomsvikingerne skulde faa Overtaget, og Haakon Jarls Brynje blev aldeles sønderflenget af Pile og Kastespyd. Men saa blev der midt under Slaget et heftigt Haglveir, Haglene pidskede Fienden i Ansigtet, og tilsidst efter den mest haardnakkede Kamp maatte Jomsvikingerne flygte. 25 af deres Skibe var da ryddet, og endel blev taget til Fanger.

Efter dette Slag, som fandt Sted om Vinteren 986, blev Haakon stolt, vellystig og vilkaarlig, og snart begyndte Folkeforbitrelsen at reise sig imod ham. Da fik han høre, at Olaf Tryggvassøn, en Ætling af Harald Haarfager, var bleven en mægtig Konge i Irland. Saa sendte han en Mand til Irland og narrede Olaf til at følge sig hjem til Norge. Men da Olaf kom, havde Trønderne allerede gjort Opstand mod Haakon, der med sin Træl Kark flygtede og fik skjule sig under et Svinebol. Olaf

udlovede en Belønning til den, som tog Jarlen af Dage, og dette havde Trællen hørt. Medens Haakon sov, tog Kark sin Kniv og skar Hovedet af ham og løb til Olaf med det; men han lod den troløse Træl halshugge.

Haakon var den sidste hedenske Konge i Norge. Han hang haardnakket ved Asatroen, omendskjøndt han i Danmark blev tvunget til at lade sig døbe. Ved sin Død var han 58 Aar gammel og havde styret Norge i 25 Aar.

Olaf Tryggvassøn.

(Konge fra 995 til 1000).

Den Gang Kong Tryggve blev dræbt af Erikssønnerne gik hans Hustru Astrid med Barn. Hun flygtede i al Hemmelighed med sin Fosterfader, Thorolf Luseskjæg, over Ringerige og Hadeland, og paa en Holme i Randsfjorden fødte hun Sønnen Olaf. Ud paa Sommeren drog hun til sin Fader Erik paa Ofrestad paa Oplandene; men den følgende Vaar maatte hun med sit Barn atter flygte, da Dronning Gunhild havde faaet Greie paa hendes Opholdssted. I Sverige fandt hun da Ly i 2 Aar, men Gunhild havde ogsaa nu opspurgt, hvor hun og Sønnen var, og atter maatte Astrid afsted. Nu skulde hun til sin Broder, Sigurd Erikssøn i Gardarike eller i Rusland. Men paa Overfarten blev de overfaldte af Vikinger, og Moder og Barn blev solgte. Astrid solgtes til en rig Kjøbmand, der løskjøbte hende paa det Vilkaar, at hun skulde blive hans Hustru, og Olafs første Herre hed Klerkon, som solgte ham igjen for en Buk. Den nye Eiermand byttede ham for en Trøie. Hos denne, der hed Reas, havde Olaf det godt og var hos ham i 6 Aar. Engang kom hans Morbroder Sigurd Erikssøn til Estland for at indkræve Skat paa Kong Vladimirs Vegne, og fik ved et Tilfælde Greie paa Olaf og hans Herkomst. Han løskjøbte Gutten og tog ham med til Holmgard. Her blev han opdragen hos Kong Vladimir og Dronning Allogia til han var 18 Aar.

Saa drog han ud paa Vikingefærd og kom først til Bornholm og saa til Vendland, hvor han ægtede Dronning Geira, Kong

Burislavs Datter. Da han efter tre Aars Forløb blev Enkemand, forlod han Vendland og besøgte Danmark, England, Nordhumberland, Skotland, Syderøerne, Man og Frankrige. I England blev han gift med en Dronning Gyda, fik store Landskaber med hende baade i England og Irland. Paa disse Reiser lærte han Kristendommen at kjende og lod sig døbe.

Olaf var den merkeligste Idrætsmand, som Sagaerne ved at berette om. Han kunde gaa paa Aarerne udenbords, medens hans Mænd roede; han legte med tre Knive, saa at en altid var i Luften; Sverdet brugte han lige godt med begge Hænder og skjød med to Kastespyd paa en Gang. Som Svømmer skulde han ikke have havt sin Lige.

Sagaerne er fuld af Sagn om Olaf Tryggvassøns Ungdomsliv; han stod for sine Samtidige som en Skikkelse fra en overjordisk Verden, og det er derfor intet Under, at hans Levnetsbeskrivelse blev udstyret med en Masse Legender. Hans Ry for Mod og Tapperhed var bekjendt over hele Nordeuropa.

Olaf Tryggvassøn var 27 Aar gammel, da han kom til Norge. Alle kom ved første Synet af ham at mindes Haakon den gode; thi han var stor af Vækst og lyslet, havde herlige Øine og var saare beleven i sit Væsen. Rygtet om de Heltebedrifter, han havde øvet i fremmede Lande, var ogsaa gaaet forud for ham.

Paa Lade i Trondhjem indfandt alle Høvdinger og mægtige Mænd i Trøndelagen sig for at bede den nyankomne Olaf om at overtage Kongemagten; og paa et følgende Thing blev Olaf kaaret til Norges Konge og Hersker over alle de Lande, som Harald Haarfager havde underlagt sig. Han lovede til Gjengjæld at overholde Lov og Landsret.

Olafs Maal var at indføre Kristendommen i sit Rige. I Viken var den saagodt som antagen, idet tyske og irske Missionærer havde udbredt den der i de sidste 20 Aar. Men andre Steder mødte han tildels skarp Modstand. Olaf handlede dog med Klogskab, og faa Steder brugte han Magt, undtagen i Trøndelagen, Hovedsædet for Hedenskabet, hvor han for frem med stor Strenghed og gav Folket Valget mellem at dø eller lade sig døbe. Paa Øen Moster byggede Olaf en Kirke til Minde om, at det var

her, han først landede, da han kom til Norge. I den korte Tid, han var Konge, fik han dog idetmindste i Navnet hele Norge kristnet. Ligeledes fik han Kristendommen antagen paa Island, Færøerne og Grønland.

Olaf friede til den svenske Enkedronning, Sigrid Storraade, og de mødtes i Konghelle, men da hun ikke vilde antage Kristendommen, drev han til hende i Ansigtet med sin Hanske og sagde: "Hvorfor skulde jeg vel ogsaa ville have dig, du gamle, ramhedenske Kvinde!" "Dette vil volde din Død!" sagde hun, og de skiltes. Senere giftede han sig med Dronning Thyre, den vendiske Kong Burisleivs fraskilte Hustru, og Søster til den danske Konge Svein. Thyre lod aldrig Olaf have Fred, før han begav sig til Vendland for at hente hendes Arv, som hun var flygtet fra. Olaf gjorde sig saa færdig en Vaar og drog til Vendland. I hans Flaade var der 60 Skibe med et udsøgt Mandskab. Kongens Skib kaldtes for sin Størrelse, Ormen Lange.

Efter at han havde udrettet sit Erinde, begav han sig paa Hjemtur. Men Sigrid Storraade, som nu var gift med Danekongen Svein, søgte nu at tage Hevn over Olaf for hans Fornærmelse mod hende. Hun æggede da sin Mand og sin Søn, den svenske Konge, til at angribe Olaf, naar han reiste tilbage. Til dette Forbund sluttede sig ogsaa Erik Jarl, Haakon Jarls ældste Søn.

I den Fjord, som gaar ind til Greifswalde mellem Rügen og Peene-Mundingen i Nordtyskland, ligger en liden Ø, som vore Forfædre kaldte Svolder. Her laa den 9de September i Aaret 1000 en Flaade paa 80 Skibe samlet. De 60 af den tilhørte den danske Konge Svein Tjugeskjæg, 15 den svenske Konge Olaf Skotkonung og de 5 var Erik Jarls. De laa der at passe op Olaf Tryggvassøn paa hans Hjemreise til Fædrelandet.

Oppe paa Svolder stod begge Konger og Erik Jarl og saa udover efter den norske Flaade. Det var vakkert Veir med straalende Solskin. Vinden var svag, og Olafs mindre Skibe seilede hurtigere. Endelig begyndte de større Skibe at drage forbi. Saa kom der et, som var større end de andre. Det havde i Forstavnen et stort lueforgyldt Dragehoved, som kastede Glans

Erik Jarls Mænd stormer Ormen Lange.

vidt omkring sig. Da man fik Øie paa det, blev alle stille; der opstod en taus, frygtblandet Beundring i Danernes Hob. Kun Erik Jarl sagde: "Dette er Olaf Tryggvassøn Skib, og det høver sig for ham; thi han er saa meget bedre end andre Konger, som Ormen Lange overgaar andre Skibe."

Nu roede den fiendtlige Flaade frem bag Odden. Olafs Mænd raadede til at flygte, da de nu kun havde 11 Skibe; men Kongen bød at gjøre Skibene klar til Kamp. Luren lød; i Midten lagdes Ormen Lange. Kongen stod paa Løftingen og ragede høit op over alle; det lyste af hans gyldne Hjelm og Skjold. "Hvem er Høvding for den Flaade, som ligger ret foran os?" "Det er Svein, Danekongen." Kongen siger: "Ikke ræddes vi for den. Endnu har Danerne aldrig seiret over Nordmænd og heller ikke skal de overvinde os idag. Men hvem raader for de Skibe tilhøire?" "Olaf Svenske med Sveahæren," svaredes der. "Bedre var det for Svearne at sidde hjemme og slikke sine Blodboller end at stride med os. Ikke bryder vi os om disse Hesteædere. Men hvem eier de store Skibe derborte tilvenstre?" "Det er Erik Jarl, Haakons Søn," sagde de. "En haard Kamp har vi der at vente," sagde Kongen; "thi han har Grund til Strid, og desuden er de Nordmænd som vi."

Nu begyndte Kampen. Danskekongen maatte trække sig tilbage. Bedre gik det heller ikke Svenskekongen. Men Erik Jarl gjorde Udslaget. Olaf Tryggvassøns 11 Skibe blev ryddet et for et, tilsidst stod Kongen blødende igjen paa Ormen Lange med kun 8 Mand. Da sprang han og hans Mænd overbord. Erik Jarls Folk laa omkring i Smaaskuder og enten dræbte eller fangede dem. Men Kong Olaf saaes aldrig mere. Hans Dronning, Thyre, som var fulgt med ham, døde faa Dage efter Slaget af Sorg.

Olaf var i et og alt en Mand efter det norske Folks Hjerte. Ingen norsk Konge havde ført et saa bevæget Liv som han. Ligesaa eventyrlig som hans første Optræden var, ligesaa eventyrlig var hans Forsvinden fra Nordens Skueplads. Der opstod det Rygte, at han skulde have reddet sig iland ved Svømning, og draget til Jorsal — det hellige Land — og levet der et ensomt

Liv, som en hellig Mand. Flere paastod at have seet ham paa sine Pilgrimsfærder i Palestina.

Olaf var kun 36 Aar gammel, da han faldt. Hans Død fremkaldte en ubeskrivelig Folkesorg. Hans Digter, Hallfred Vandraadeskal, skrev et vakkert Mindedigt om Kongen.

Olaf Tryggvassøn anlagde Nidaros — nu Trondhjem.

Jarlerne Erik og Svein.

(Styrere fra 1000 til 1015).

Allerede før Slaget ved Svolder havde de forenede Fyrster bestemt Norges Skjæbne i Tilfælde af Kampens heldige Udfald. Erik Jarl fik Haalogaland, endel af Trondhjem samt hele det vestenfjeldske Norge fra Stat til Lindesnes. Svenskekongen fik Resten af Trondhjem, Romsdalen og Ranrike. Landet mellem Svinesund og Lindesnes samt Oplandene, faldt paa Svein Tjugeskjægs Part. Sveakongen overlod imidlertid sin Andel til Svein Haakonssøn Jarl, der var hans Svoger, og Danskekongen gav Erik Jarl Ret til at bestyre sin Part. Saaledes herskede Brødrene over samme Rige, som deres Fader Haakon Jarl engang regjerede. Men de kunde ikke udfolde den Kraft i Styret. Erik fik aldrig Skat fra Rogaland, som Erling Skjalgssøn med fuldstændig uindskrænket Myndighed raadede over.

Jarlernes Regjeringstid var en Guldalder for Kakserne og Stormændene, slig som den aldrig har været her tillands, hverken før eller siden. Omendskjønt de var Kristne, lod de dog Folket have den Tro, de selv vilde, og mange vendte tilbage til Hedenskabet. Erik Jarl døde paa en Tur til England.

Grønlands og Amerikas Opdagelse. — Erik Thorvaldssøn røde, der var bleven nødt til at forlade sin Hjemstavn, Jæderen i Norge paa Grund af en Drabssag, bosatte sig paa Island. Han var født antagelig i Aaret 950. Men urolig, som han var, havde han øvet et nyt Drab, der havde nedkaldt Fredløshedsdom over ham. Han maatte nu atter flygte og satte Kursen vestover og

fandt 982 det store Sne- og Island, som af ham fik Navnet *Grønland;* "thi, mente han, naar Landet havde et godt Navn, vilde Folk lokkes til at drage derhen". For at skaffe Nybyggere drog han efter at have overvintret der i Østbygden tilbage til Island. Det lykkedes ham at lokke Folk did; samme Sommer drog 25 Skibe over fra Island; men kun 14 naaede frem. De øvrige forliste eller vendte tilbage. Selv opslog Erik sin Bolig paa Brattelid mellem Eriksfjorden og Einarfjorden, hvor man tror at kunne paavise Tomten i Ruinerne af en Gaard, hvis ene Væg dannes af en brat Klippeside.

I Aarenes Løb fik Erik ogsaa narret flere andre over til den af ham opdagede nye Verden; det var ikke faa, som angrede paa Reisen, men det nyttede ikke stort, da de ved Salg af sine Gaarde var afskaarne fra at drage tilbage.

Grønland blev saaledes bebygget endnu i Erik Rødes levende Live. Det var da delt i to Bygder, nemlig Østerbygden, straks vestenfor Hvitserk eller Kap Farvel, og Vesterbygden eller det nuværende Godthaabs Distrikt længere inde i Baffinsbugten.

Erik Rødes Søn, Leif, var paa Besøg i Norge, og var Kong Olaf Tryggvassøns Gjest en Vinter. Han antog Kristendommen og lod sig døbe og tog en Prest med sig for at forsøge at kristne Grønland. Han fik ogsaa sin Moder og Brødre samt flere af Indbyggerne til at antage Kristendommen; men Erik vilde derimod ikke vide af noget nyt Paafund, og vedblev at holde fast paa sin gamle Guddom indtil sin Dødsdag.

Bjarne Herjulfssøn paa Island skulde besøge sin Fader paa Grønland, men Snefok og Taage drev ham ud af Kursen. I mange Dage vidste han ikke, hvor de var. Endelig kom han til et Land, som var bedækket med Skov. Han styrede nordefter; efter et Døgns Forløb kom han til et andet Land. Mandskabet vilde gaa iland; men Bjarne vilde ikke vide noget af det, og fortsatte derfor nordover til han naaede Grønland.

Leif Erikssøn paa Brattelid fik nu Lyst til at se paa de Lande, Bjarne havde passeret paa sin Færd, og han drog derfor afsted med 35 Mand. Leif fandt ogsaa det Land, som Bjarne sidst havde seet. Han kaldte det Helleland; det var sandsynlig-

Rensdyr.

vis det nuværende Labrador. Han drog derfra og kom til et fladt, skovbevokset Land, som han kaldte Markland eller Skovland, formodentlig Nova Scotia. De seilede saa en Dags Tid og kom til et Land, som Leif kaldte Vinland. Det er muligens den fremspringende Del af Massachusetts. Her byggede Leif sig et stort Hus. Man fandt Laks i Overflod i Elvene, større end man hidtil havde seet. Græsset visnede kun lidet, saa Kvæget kunde gaa ude den hele Vinter. Om Vaaren rustede Leif sig med Bygningstømmer og drog over til Grønland. Reisen løb lykkelig af.

Det er intet at undres over, at Leifs Beretninger og Synet af de herlige Sager, han medbragte fra Vinland, lokkede andre til at følge efter. Leifs Broder, Thorstein, forsøgte først sin Lykke; men han maatte vende tilbage med uforrettet Sag.

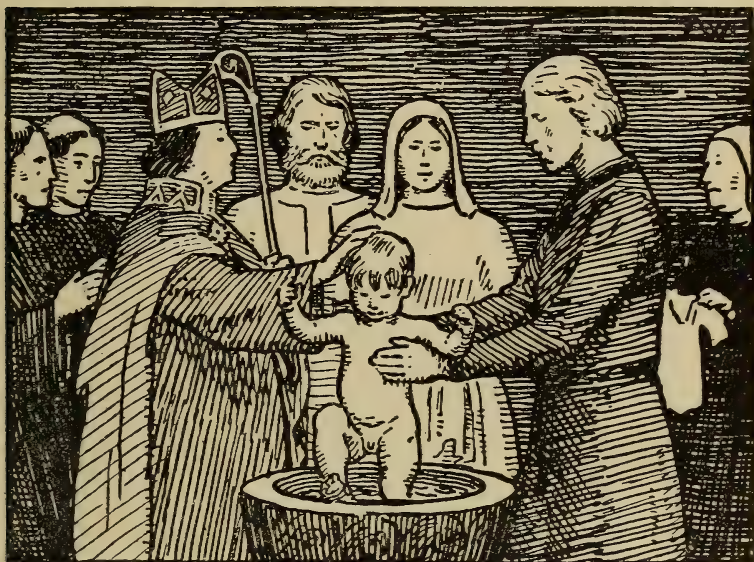
Større Held havde Islændingen Thorfinn Karlsevne. Han drog afsted et Par Aar senere med 3 Skibe og 160 Mænd og Kvinder. Han førte ogsaa Buskab med. De naaede til det Sted, hvor Leif havde reist sine Boder, og her slog han sig ned og opførte flere Huse. Det var ikke længe, før de kom i Berørelse med Landets oprindelige Indbyggere, som de kaldte "Skrællinger". De indlod sig i Handel med dem; men da Skrællingerne vilde kjøbe Vaaben af dem, og Nordmændene ikke havde Lyst til at sælge, var Venskabet ude. Karlsevne mistede flere af sine Folk, og han skjønte, at han ikke i Længden kunde holde sig mod de i Antal saa langt overlegne Indfødte, og vendte derfor tilbage efter et Par Aars Ophold. Fra hans Søn, *Snorre,* nedstammede en meget anseet islandsk Slegt, hvis navnkundigste Mand er *Snorre Sturlassøn.*

Vinlandsreiserne fortsattes senere, og de "indbragte", heder det, "baade Gods og Hæder". Ja, endnu ved Aar 1347 ved Historien at tale om en Reise, som blev foretaget fra Grønland til Vinland. Man har saaledes ingensomhelst Grund til at tro, at Mindet om hine Færder var gaaet i Glemme paa Island, dengang Columbus i Aaret 1477 aflagde sit Besøg der, før han drog ud paa sin store Opdagelsesreise.

Olaf Haraldssøn den hellige.

(Konge fra 1015 til 1030).

Olaf den helliges Fader var Kong Harald grønske, som blev indebrændt i Sverige af Sigrid Storraade. Hans Moder hedte Aasta. Da Manden var død, begav hun sig hjem til sin Fader, og hos ham fødte hun Sønnen Olaf, der blev den mærkeligste Konge, som har regjeret i Norge. Aasta ægtede et Par Aar efter Sigurd Syr, Konge paa Ringerike.

Kong Olaf Tryggvasson bærer Olaf Haraldsson i Daaben.

Da Olaf Tryggvassøn kom til Ringerike, antog Kong Sigurd og Aasta med hele sit Hus Kristendommen. Kongen stod selv Fadder til den treaars gamle Olaf Haraldssøn. Da Olaf voksede op, blev han en staut og vakker Gut, middels af Høide og sterkbygget. Han havde lysebrunt Haar og et bredt, rødmusset Ansigt. Hans Øine var levende, vakre og gjennemtrængende; man kunde blive ræd for at gaa under hans Blik, naar han var vred. Han kunde tale godt for sig, var dygtig i alskens Idrætter, navnlig i Svømning og Spydkastning, og forstod sig paa al Slags Haandarbeide. Da han var 12 Aar gammel, vilde han drage i Viking og talte til sin Moder derom. Han fik da to Hærskibe

og satte først Kursen til Danmark og Sverige; siden styrede han til Finland, Rusland, Kurland, Gotland og Øsel — overalt hvor han kom, reddedes han ved Vidundere ud af enhver Vanskelighed.

Om Høsten 1015 vendte han hjem igjen; thi han skulde have havt en Drøm, hvori en stor, vakker Mand viste sig for ham og bad ham at reise hjem til sin Odel; "thi du skal vorde Konge over det Land evindelig", sagde han.

Kong Olaf havde ikke været længe hjemme hos sin Stedfader og Moder, før han aabenbarede for dem sin Hensigt at vinde sit Fædrenerige fra Danerne og Svearne. Han fik saa straks Hjælp af sine Forældre, og den talrige Slægt, han havde over hele Oplandene, hjalp ham ligesaa. Nu begyndte han sin Kongereise og indbød til Gjestebud overalt paa sine Gaarde, og samlede om Vaaren en saa stor Hær, at han overvandt Svein Jarl ved Fredriksværn. Svein rømte og døde kort Tid efter. Saa blev Olaf tagen til Konge paa de forskjellige Thing. I Nidaros byggede han en Kongsgaard og omgav sig med Hird og et stort Tjenerskab.

Sveakongen lagde Olaf aldeles for Had, da han fik høre, at han havde tabt sin Del af Norge og at Svein Jarl var jaget bort. De Skattekrævere, han sendte til Norge, blev enten dræbt af Olaf eller jaget tilbage. Der var altid Ufred mellem Kongerne. Dette blev heller ikke bedre, ved at Olaf sendte en Kommission til Svenskekongen for at opnaa Fred og for at tilbyde hans Datter Ingegerd sin Haand.

Men Svenskerne var ogsaa træt af Stridighederne. Paa Upsalathinget, som holdtes i Midten af Februar 1017, var Thorgny Thorgnysson Lagmand. Som saadan var han Bøndernes Talsmand ligeoverfor Kongen og Høvdingerne. Dette Embede havde i umindelige Tider gaaet i Arv i hans Slegt fra Fader til Søn. Thorgny var nu en meget gammel Mand og nød stor Anseelse som den viseste Mand i Landet.

Efterat Thinget var sat og de almindelige Sager var behandlet, blev der klaget over de sørgelige Forhold mellem Norge og Sverige, hvorved al Handel blev ødelagt. Den svenske Konge

Kong Olaf seiler i Brudefærd.

tog nu Anledning til at udskjælde Olaf digre, som han kaldte den norske Konge. Da reiste Thorgny Lagmand sig. Alle Bønderne reiste sig og stimlede om ham for at lytte til hans Ord. Thorgnys mandige Tale sluttede saaledes: "Men nu vil vi Bønder, at du, Kong Olaf, slutter Forlig med Norges Konge og giver ham din Datter, Ingegerd, tilegte. Men vil du ikke samtykke i, hvad vi siger, da vil vi ikke længer taale Ufred og Urolighed af dig, men angribe og dræbe dig. Saa har og vore Fædre gjort, da de paa Mora Thing styrtede fem Konger ud i et Tjern, fordi de var ligesaa opblæst af Overmod, som du viser dig at være. Sig os nu straks, hvilket du vælger af disse to Vilkaar." Almuen tilkjendegav med Vaabenbrag og Skraal, at det skulde være, som Thorgny havde sagt. Da reiste Kongen sig og sagde ganske ydmygt, at han vilde rette sig efter Bøndernes Vilje. Ingegerd blev glad, da hun hørte, at Faderen havde givet efter, og hun sendte Olaf den hellige en Kappe, der skulde være hendes Fæstegave.

Den svenske Konge tænkte dog aldrig at opfylde sit Løfte. Han fandt nemlig, det var et ulige Parti at give sin egtefødte Datter til en Tronrøver, og det ovenikjøbet Søn af den Smaakonge, som hans Moder havde ladet indebrænde. Dette gik Ingegerd dybt til Hjerte, men hun havde hverken Mod eller Lyst til at tale til sin Fader herom.

Imidlertid opholdt en uegte Datter af Svenskekongen sig i Vestergautland hos Ragnvald Jarl, der var gift med Olaf Tryggvassøns Søster. Hendes Navn var Astrid. Efter en Overenskomst mellem Kong Olaf og den svenske Jarl giftede Olaf og Astrid sig uden hendes Faders Vidende. Bryllupet stod i Sarpsborg.

Ingegerd blev saa gift med Jarisleif, Konge i Gardarike.
og enhver, som vægrede sig for at antage den eller ikke overholdt hans kirkelige Forordninger, blev dræbt eller landsforvist. Især gik det udover de høie Ætter, der ligesom ham selv nedstammede fra Harald Haarfager. Derfor fik han lidt efter lidt flere og flere Uvenner. De farligste af disse var Erling Skjalgssøn paa Sole.

Før Slaget paa Stiklestad.

som var gift med Olaf Tryggvassøns Søster, Astrid, og som Jarl herskede næsten med kongelig Myndighed og Pragt. Saa var det Storkaksen i Trøndelagen, Einar Thambarskjelve, som var gift med Bergljot, Kong Haakon Jarls Datter, og som kun 18 Aar gammel, deltog i Svolderslaget med Olaf Tryggvassøn. Ligeledes havde Kongen faaet de to Nordlandsmatadorer, Haarek paa Thjotta (Tjøtø), Søn af den navnkundige Digter Eyvind Skjaldespiller (Skjaldenes Overvinder), og Thore Hund paa Bjarkøy til Uvenner.

Mange misfornøiede Høvdinger reiste til England og fik en god Modtagelse hos Knut den mægtige, Svein Tjugeskjægs Søn. Efter Faderens Død var han nu ikke alene Danmarks Konge, men ogsaa Englands, da han havde erobret dette Rige. Knut sendte Bud til den norske Konge og forlangte Norge, som hans Fader erobrede i Slaget ved Svolder. Men Olaf svarede, at Knut kunde æde op al den Kaal, som var i England; men Norge skulde han forsvare med Odd og Egg saalænge han levede.

Olaf havde imidlertid allerede da ved sin Haardhed mod Høvdingerne og ved sin hensynsløse Kristendomsiver vakt Had mod sig hos hele Befolkningen i Landet. Endnu ulmede det kun; men det ventede bare paa det mindste Pust udenfra for at slaa ud i lys Lue. Olaf, som saa Faren, dersom Knut gjorde et Angreb paa Norge, allierede sig nu med sin Svoger Anund Jakob, som nu regjerede i Sverige.

Men flere og flere af de norske Høvdinger forlod nu Olaf som hans Fiender, og i en Træfning mellem Kongen og Erling Skjalgssøn, blev Erlings Skibe aldeles overmandet, og hver eneste Mand ombord blev nedhugget, da de hverken bad om eller gav nogen Skaansel. Tilsidst stod Erling alene tilbage i Løftingen. Tiltrods herfor var det umuligt for Kongens Mænd at komme ham ind paa Livet. Et saadant Forsvar havde ingen set. "Idag sætter du ret Aasynet mod os, Erling!" sagde Kongen. "Aasyn til Aasyn skal Ørnene hugges," var Svaret. "Vil du gaa mig til Haande, Erling?" "Det vil jeg," sagde Erling og tog Hjelmen af Hovedet. Da Erling stod for ham, høi og graalokket,

kunde han ikke lade være at rispe ham i Kindet med Øksespidsen og sagde: "Man skal dog merke Drottins-Svigeren." Idetsamme styrtede Aslak Fitjarskalle frem med løftet Økse og kløvede Erlings Hoved med de Ord: "Slig merker vi Drottins-Svigeren." Da Kongen saa den gamle Høvding ligge død for sine Fødder, udbrød han: "Ulykkelige, der hug du Norge ud af min Haand." Erling var ved sin Død 62 Aar.

Knut den mægtige kom til Nidaros med en stor Hær og Flaade og blev tagen til Konge. Han satte Haakon Jarl, Erik Jarls Søn, til Styrer, og drog selv sydover. Olaf, som opholdt sig paa Søndmøre med kun en liden Styrke, der endnu var ham tro, fik høre, at Haakon Jarl samlede en stor Hær i Trøndelagen, og at Erling Skjalgssøns Sønner kom søndenfra med en stor Flaade. Han maatte nu fly og gik iland og drog over Fjeldene til Gudbrandsdalen og derfra til Sverige og senere til Rusland, hvor hans Svoger, Kong Jarisleif og Dronning Ingegerd tog vel imod ham. I Sverige efterlod Kongen Dronning Astrid og Datteren Ulfhild. Dette var i Aaret 1028.

Da saa Haakon Jarl paa en Tur til England forliste og omkom med Mand og Mus, drog Kong Olafs Ven, Bjørn Stallare, til Kongen og bad ham om at komme tilbage, da Landet nu var uden Styrer. Straks efter Jul begav Olaf sig paa Hjemveien med 240 Mand. Men sin Søn, Magnus, lod han blive tilbage hos Jarisleif. I Sverige fik han hos Anund Jakob 480 udsøgte Mænd. Da man nu i Norge fik høre, at Olaf var paa Vei hjem, samlede hans Venner sig for at slutte sig til ham, naar han kom. En af Lederne for denne Skare var Kongens Halvbroder, Harald Sigurdssøn, der var kun 15 Aar gammel. Dennes Styrke var paa 720 Mand. Olafs Frænde, Dag Ringssøn, samlede ogsaa en Hær paa 1400 Mand.

I Værdalen mønstrede Kongen sin Hær, som nu tællede 3600 Mand; men i denne Hær var der 600 Hedninger, som ikke vilde lade sig kristne, og de maatte forlade Hæren og vende hjem. Her delte han sin Hær i to Dele. Den ene, som han selv førte, skulde gaa over Sulbygden, nedover Indalen; den anden under Anførsel af Dag Ringssøn skulde trænge frem gjennem

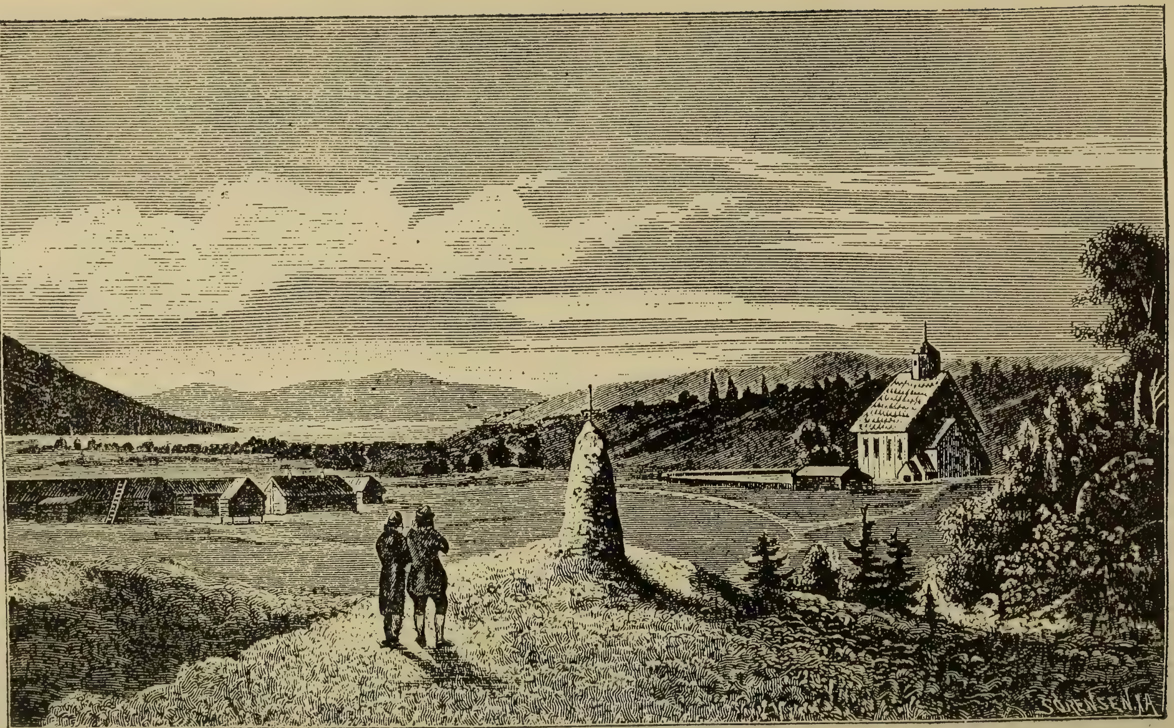
de uveisomme Strækninger ved Foden af Kjølehaugen forbi Færnes Vand til Tromsdalen.

De norske Høvdinger havde samlet en stor Hær fra det nordlige og vestlige Norge og laa allerede i Nærheden af Værdalsøren, da Kongen kom til Stiklestad. Den tællede 5000 Mand under Hovedanførsel af Kalf Arnessøn. Under ham igjen kommanderede Thore Hund, Haarek af Thjotta, Aslak af Finnø og Sønnerne af Erling Skjalgssøn med flere.

Onsdag den 29de Juli oprandt. Aftenen i Forveien havde Kongen paa Rygtet om, at Bondehæren var under Fremrykning, opstillet sin Hær i Slagorden paa Høiden ved Gaarden Stiklestad. Dag Ringssøn var endnu ikke kommen. Kongen havde først negtet sin Halvbroder Tilladelse til at være med i Slaget, da han endnu var et Barn at regne for. Men Harald vilde deltage og mente, at Kongen kunde lade Sverdet surre fast til hans Arm, hvis han tvilede om, at han ikke havde fornøden Kraft til at bære det.

Ved Solopgang laa disse Hærmænd paa Bakken og sov under sine Skjolde, der var malede med Korsets Tegn. Olaf havde under første Del af Natten ikke havt Søvn paa sine Øine; urolige Tanker og mørke Anelser krydsedes i hans Sjæl. Først henimod Morgenen faldt han i en kort Blund, men vaagnede straks igjen. Han bad da sin Skjald, Thormod Berresen, med Tilnavnet Kolbrunarskjald, som ogsaa var vaagen, om at synge ham et Kvæde. Thormod reiste sig straks og begynde med høi Røst at kvæde det gamle Bjarkemaal. Hæren vaagnede og takkede for Sangen. Kongen gav Thormod en stor Guldring som Gave. Han takkede ham og sagde: "Du er god, Herre! Lad os aldrig skilles, hverken i Liv eller Død."

Kongen og hans Folk overvar Messen og derefter nød han Nadværen. Saa fik han Folkene paa Gaarden til at love at pleie de saarede og at tage sig paa bedste Maade af hans Lig, dersom han faldt. Saa gav han en Bonde flere Mærker Sølv, der skulde anvendes "til Sjælebod for de Mænd, som falder i Strid mod os." "End for eders egne Mænd da?" spurgte Bonden. "De Mænd, der

Stiklestad.

følger os i Striden og falder, vil alle blive frelste," sagde Kongen.

Med det samme Kampen brød løs, foldede Kongen sine Hænder om Sverdheftet til Bøn, medens Biskopen lyste Velsignelsen over Hæren. Denne Indvielse gjaldt ikke Undergang og Død, men Seir trods Nederlag,og Liv i Død.

Bønderne angreb under Thore Hunds Ledelse, idet han gik foran Merket (Fanen) og raabte: Frem, frem, Bondemænd, og Raabet gjentoges af den fremstormende Hær. Kongens Feltraab var: Frem, frem, Kristmænd, Korsmænd, Kongsmænd. Veiret var vakkert, og Solen skinnede klart ved Slagets Begyndelse; men saa indtraf en stor Solformørkelse, som var paa det høieste lidt før Klokken 3. Og Kampen rasede i et Mørke som om Natten. Mandefaldet var stort paa begge Sider, og Kongen kjæmpede mandigt. Endelig kom Dag Ringssøn, men forsent til at kunne hindre Nederlag. Kongen kjæmpede selv mod Thore Hund, men hans Sværd bed ikke paa Rensdyrkoften, som Thore var iført. Kongen fik først et Øksehug i venstre Fod ovenfor Knæet af Thorsten Knarresmed. Finn Arnessøn dræbte straks Thorsten; men Kongen maatte hælde sig til en Sten. Han kastede Sverdet og bad til Gud om Hjælp. I denne Stilling stod han, da Thore Hund angreb ham paanyt og stak sit Spyd under Brynjen og ind i Maven paa Kongen. Kalv Arnessøn hug saa til ham paa den venstre Side af Halsen, og disse tre Saar endte Kong Olaf Haraldssøns Liv. Han var da 35 Aar gammel.

Olafs mægtige Skikkelse og tragiske Død paa Høiderne ved Stiklestad hin Julidag danner Vendepunktet i vort Lands Historie, Skillet mellem Oldtid og Middelalder. Derfor blev ogsaa Kampraabet fra Stiklestad: "Frem, frem, Kristmænd, Korsmænd, Kongsmænd!" det Løsen, hvorunder det nye Norge trængte frem paa sin seirrige Bane.

Svein Knutssøn.

(Konge fra 1030 til 1035).

Knut den mægtige af Danmark og England sendte sin Søn Svein til Norge efter Olafs Død, og han blev nu Konge. Han var endnu kun et Barn, og derfor kom hans Moder, Alfiva, til at blive den egentlige Styrer. Hun tilsidesatte Landets egne Mænd, og Embederne og dermed Magten kom over i Danskers Hænder. De gamle, gode Love blev forkastede og nye blev sat i Stedet, der var meningsløs strenge og urimelige. Misnøien blev stor med Svein og Alfiva.

Kong Olafs Lig blev først begravet i Sandmælen, men Aaret efter skulde det flyttes, og da fandt man, at han var uforandret af Udseende, men hans Haar, Skjæg og Negler havde vokset. Biskop Grimkell ophøiede ham i Helgenstanden, og han blev snart anseet som Landshelgen. Hans Lig blev sat paa Høialteret i Nidaros Domkirke, og Pilgrimme fra alle Lande valfartede nu til Hellig Olafs Helligdom.

Thore Hund paa Bjarkøy var en af de første, som erkjendte Olafs Helligdom. Han havde efter Slaget paa Stiklestad ikke havt en rolig Stund mere. Pint af Samvittighedsnag foretog han en Pilgrimsvandring til det hellige Land for at hente Sjælebod ved Frelserens Grav; fra denne Færd vendte han aldrig tilbage.

Erkjendelsen af Olafs Helligdom var det haardeste Stød, som kunde ramme Danevældet. Troen paa hans Lykke drog det norske Folks Hjerte til den gamle Kongeæt og vakte Nationalfølelsen atter tillive. Ligeoverfor de herskende Daner følte Haalogalændingen og Vestlændingen, Trønderen og Vikværingen sig som et Folk og var beredte til at ryste det fremmede Aag af sin Nakke, naar det skulde være.

Sorgen og Skammen over sin Udaad mod Hellig Olaf føltes af det hele Folk. Da besluttede Einar Thambarskjelve, Kalv Arnessøn og flere at reise til Rusland efter Olafs unge Søn, Magnus. Og da han kom, blev han taget til Konge over hele Norge. Svein maatte rømme til Danmark, og dermed var det slut paa Danevældet for denne Gang.

Magnus Olafssøn den gode.

(Konge fra 1035 til 1047).

Magnus drog gjennem hele Norge helt til Gautelven, og overalt blev han med stormende Jubel hyldet som Konge. Men Hardeknut, som nu var bleven Konge i Danmark efter sin Fader, Knut den store, krævede Norge efter sin Broder Svein, der døde straks efter, at han kom tilbage fra Norge. Stridigheder opstod nu mellem Kong Magnus og Hardeknut. Endelig blev Kongerne forligte paa den Maade, at dersom en af dem døde sønneløs, skulde den anden arve begge Riger. Hardeknut døde sønneløs, og efter Forliget drog nu Magnus i Aaret 1042 til Danmark og blev tagen til Konge af Danerne. Han satte saa en Mand ved Navn Svein Ulfssøn til Jarl over Danmark; denne skulde styre, medens Kongen selv var i Norge.

Einar Thambarskjelve syntes ikke om dette Valg, da han frygtede for, at Svein vilde blive en Forræder. Hans Frygt viste sig snart grundet; thi allerede samme Vinter gav Svein sig Kongenavn.

Saa blev Danmark angrebet af Venderne, og Magnus mødte Vendehæren, som var seks Gange saa stor som hans egen, ved Lyrskogs-Hede, nordenfor Slesvig. Der hvilede en trykket Stemning over den norske Hær; thi den fandt det haardt at skulle vove sit Liv for Danerne og værge deres Land mod saadan Overmagt.

Slaget stod St. Mikaels Aften, den 28de September 1043. "Havde alle Nordmænd," sagde Venderne siden, "kjæmpet saa tappert som den unge Mand i Silkeskjorten, vilde ingen Vender være sluppet levende derfra." Ikke mindre end 15,000 Vender laa igjen paa Valpladsen. Det var det største Mandefald, som hidtil havde været spurgt i Norden.

Siden drog Magnus til Jomsborg og knækkede her Vendernes Vælde for bestandigt, og lod Borgen gaa op i Luer.

Svein Ulfssøn slog han ved Helgenes i 1044, men havde dog altid Vanskeligheder med ham senere; thi saasnart Magnus var i Norge, kom Svein tilbage til Danmark og fandt altid Støtte hos de fleste Daner.

Efter Slaget ved Stiklestad flygtede Kong Olafs unge Broder, Harald Sigurdssøn, og førte et eventyrligt Liv i Rusland og Miklagard eller Konstantinopel. Han blev navnkundig paa Grund af sit Mod, sin Tapperhed og sine Bedrifter som Keiserens Hærfører. I Rusland blev han gift med Kong Jarisleifs og Ingegerds Datter, Ellisif, og begav sig nu hjem for at søge at naa det ene Maal, han havde havt for Øie lige fra den Stund, han som Flygtning forlod Slagmarken ved Stiklestad: at vinde Norges Krone.

Først hjalp han Svein Ulfssøn i Danmark mod Magnus. Men saa gav Magnus Harald det halve Norge mod, at Magnus fik Halvdelen af Haralds Guld. Imidlertid kunde de to Konger ikke forliges godt, og der var altid Stridigheder mellem dem.

Paa et Togt i Danmark blev Kong Magnus' Hest skræmt og tumlede om med ham, og i Faldet stødte Kongen sig mod en Træstubbe og blev haardt saaret. Det varede ikke længe, før hans Sygdom endte hans Liv. Han døde 25de Oktober 1047, kun 24 Aar gammel. I Sagaerne findes fuldtop af Træk, som stiller Magnus's Hjertensgodhed og Elskværdighed i det skjønneste Lys. Derfor blev han ogsaa hædret med Tilnavnet "den gode".. Hans Lig blev ført hjem og bisat i Olafskirken i Nidaros. Under Magnus fik Norge sin første skrevne Lovbog, "Graagaasen", kaldet.

Harald Sigurdssøn Haardraade.

(Konge fra 1047 til 1066).

Nu blev altsaa Harald Enekonge i Norge. Han var en hensynsløs og lunefuld Tyran, for hvem Midlerne var intet, men Maalet alt. Derfor fik han Tilnavnet "Haardraade"; "thi han overgik alle rasende Tyranner i Grusomhed, og han var formedelst sin Graadighed og Grumhed forhadt af alle."

Einar Thambarskjelve var paa den Tid Trøndelagens mægtigste Mand; men Forholdet var bittert mellem ham og Kongen. Engang, da Harald opholdt sig i Nidaros, sendte han Bud efter Einar og tilbød Forlig. Til fastsat Tid indfandt Einar sig i Kongsgaarden med sit Følge. Han lod det og sin eneste Søn,

Eindride, staa udenfor, medens han selv gik ind. "Det er jo mørkt i Kongens Maalstue," sagde han. Og før han merker Uraad, overfaldes han med Hug og Stik. "Hvast bider Kongshundene nu," sagde han, og straks segnede han under Hirdmændenes Vaaben. Eindride styrtede ind, men blev straks liggende død ved sin Faders Side.

Harald drog senere til England for at hjælpe Toste Jarl, som var Broder af den engelske Konge, med at vinde Riget fra Broderen. Efter mange heldige Slag tabte han ved Stanford Bro den 25de September 1066 og blev rammet af en Pil i Struben og døde. Han var da 51 Aar. Byen Oslo (det ældre Kristiania) blev grundlagt af denne Konge.

Olaf Haraldssøn Kyrre.

(Konge fra 1066 til 1093).

Olaf, Harald Haardraades Søn, blev nu Konge. Det saa ikke videre lyst ud i Landet, da han tiltraadte Regjeringen. Den største Del af Flaaden var gaaet tilgrunde, og Kjernen af den norske Hær og Aristokratiet var falden paa fremmed Jordbund, og Riget var udpint. Men Olaf var en Fredens Mand og arbeidede kun for Landets indre Lykke. Foruden en kort Ufred, han havde med Danmark ved Tronbestigelsen, førte han ingen Krige. I Landets Historie var en saa lang Fredsperiode et Særsyn, og man gav derfor Kong Olaf Tilnavnet "Kyrre", d. e. den rolige.

Olaf styrede med Kraft, og paasaa med Strenghed, at al lovlig Orden opretholdtes. Som Følge heraf gik Landet fremad i Lykke og Velvære.

De allerede bestaaende Byer tog stort Opsving, og nye reiste sig, takket være den blomstrende Handel og livlige Samfærdsel, som nu fandt Sted mellem Norge og Udenverdenen. Olaf grundlagde Byen Bergen og byggede Kristkirken der. Han opførte mange andre Kirker, ordnede med de kirkelige Sager og indsatte Prester og Biskoper. Hans Hofstand ordnedes ogsaa mere efter udenlandske Hoffers Mønster. Han døde efter 27 Aars Regjering den 22de September 1093.

Magnus Olafssøn Barfod.

(Konge fra 1093 til 1103).

Nu blev Olafs Søn, Magnus, Konge. Han var ved Faderens Død kun 20 Aar gammel; var en vakker, rask og uforfærdet Karl i alle Maader.

Valkyrier. Maleri af P. N. Arbo. Maleriet tilhører det norske Nationalgalleri.

Magnus foretog først en Tur til de norske Øer ved Skotland, da den skotske Konge søgte at erobre dem. Han lagde dem aldeles under sig. Siden fik han Krig med Sverige, da han søgte

at udstrække den norske Grænse helt til Gøtaelven og Venern. Denne Ufred varede et Par Aar og var ofte uheldig for Magnus. Endelig fik man Fred istand paa den Betingelse, at Landsgrænserne skulde være, hvor de før var, og at Magnus skulde faa den svenske Kongedatter, Margrete, til Dronning; hun blev derfor kaldt *Fredkolla.*

Efter ni Aars Regjering udrustede han en stor Hær og Flaade og seilede til Irland. Han underlagde sig store Dele af Landet og var netop færdig til Hjemreise, da Irlænderne kom uventet over ham. Han rammedes af et Spyd, der gik gjennem begge hans Laar. Kongen brød Spydet af med de Ord: "Saaledes bryder vi Sperrelægger (Faarelægger), Gutter, lad os gaa raskt frem, der fattes mig intet." Lidt efter fik han et Hug i Halsen, og det blev hans Bane. Han faldt den 25de August 1103. Barfod kaldtes han, fordi han klædte sig som Skotterne paa sin første Færd til Skotland.

Han var rastløs og ærgjerrig og higede efter at øve Storverk og vinde Krigsberømmelse. "En Konge er til for at vinde Hæder, ei for at leve længe," var hans Valgsprog.

Paa hans Tid var det første Korstog, som omfattedes med stor Begeistring overalt i Vesterlandene, kommet igang, og de nordiske Lande afgav Kjæmper til denne Færd.

Eystein, Sigurd Jorsalfarer og Olaf.

(Konger fra 1103 til 1130).

Magnus Barfods Sønner, Eystein, Sigurd og Olaf, blev nu Konger. Eystein, som kun var 14 Aar, fik det nordlige Norge, og Sigurd fik det sydlige. Olaf var bare 4 Aar, og hans Del skulde styres af hans ældre Brødre.

Begeistringen for at fratage Tyrkerne det hellige Land havde grebet mange af Norges Stormænd, som nu ønskede, at en af Kongerne, som Høvding for en norsk Flaade, skulde deltage i Korstogene. Fire Aar efter sin Tronbestigelse drog Sigurd med 60 Skibe fra Norge. Han besøgte først England og drog

saa langs Frankriges Kyst. Udenfor Spaniens Kyster kjæmpede han med saracenske Sørøvere og tog 8 Galleier. Siden fortsattes Reisen, og ved alle de Kampe, han udkjæmpede, skaffede han sig uhyre Rigdomme. Hertugen af Neapel udnævnte han til Konge. Han hjalp Kong Balduin i Jerusalem at indtage Byen Sidon. I Jordans Flod badede han, og ofrede ved Kristi Grav. Saa drog han til Miklagaard eller Konstantinopel. Keiser Alexius viste ham de største Æresbevisninger. Fra den gyldne Port til Paladset var Gaderne belagte med Tepper af purpurrød Silke, og foran Kongen gik en Skare af Spillemænd og Sangere. Sin Hest lod Sigurd sko med Guld og magede det saa, at en Sko maatte falde af paa Gaden. Sigurd fik anvist et eget Palads til sin Bolig.

Engang gav Sigurd Gjestebud for den keiserlige Familie; men Keiserinden havde om Dagen kjøbt op al den Ved, som var i Byen, og Sigurd kunde ikke faa Ved til at koge med. Men han blev ikke forlegen. Han kjøbte alle de Valnødder, som var at overkomme, og de keiserlige Retter blev saaledes kogt med Valnødder som Brænde. Saa gav han Keiseren alle sine Skibe og drog med sit Følge over Land til Norge.

Kong Eystein havde imidlertid styret Norge, og det paa en Maade, der for alle Tider vil sikre hans Navn Plads blandt Norges bedste Konger. Han var som Bedstefaderen en Fredens Mand og arbeidede ihærdigt for at ophjælpe Næringsveiene.

Af Beretningen om en Trætte mellem Brødrene hidsættes Slutningen, der noksom viser de to Kongebrødres Fortjenester. Sigurd siger: "Det har man sagt, at den Udenlandsfærd, jeg gjorde, var en Høvdingsfærd; men du sad hjemme imedens, som din Faders Datter."

Eystein: "Der rørte du ved Bylden, og ikke skulde jeg have vakt denne Tale, havde jeg intet vidst at svare derpaa; snarere var det jeg, som rustede dig ud hjemmefra til dette Tog, som min Søster."

Sigurd: "Du har vel hørt Tale om alle de Slag, jeg holdt, og at jeg vandt Seir i dem alle; jeg drog til Jerusalem, jeg kom til Apulia, men saa dig ikke der, Broder; jeg gav Roger Jarl den mægtige Kongsnavn, jeg vandt alle Slag, og du var ikke i

nogen af dem, Broder. Jeg drog til Herrens Grav og saa dig ikke der, Broder. Jeg drog til Jordan, som Herren blev døbt i, jeg svømmede over Aaen, men jeg saa dig ikke der. Paa Aabredden var der nogle Buske, der bandt jeg dig en Knude, som venter paa, at du skal løse den."

Da sagde Kong Eystein: "Smaating er det, som jeg har at sætte herimod; jeg har nok hørt, at du har holdt nogle Slag udenlands; men gavnligere for Landet var det, som jeg gjorde imidlertid herhjemme. Nord i Vaagen (i Lofoten) satte jeg op Rorboder, saa Fattigfolk kunde have Tag over Hovedet; jeg lod ogsaa en Kirke bygge der, satte en Prest ved den og lagde Gods til Kirken; før var næsten alle Hedninger der nord. Over Dovrefjeld laa Veien fra Nidaros; der frøs mange før ihjel og led ondt paa Reisen; men der lod jeg sætte op en Fjeldstue og lagde Gods dertil; de Mænd vil mindes, at Eystein var Konge i Norge. Udenfor Agdenæs var der Skjær og Grunder og havneløst, saa at mange Skibe forliste der; nu er der en god Havn der og godt Skibsleie, og en Kirke er bygget ogsaa der. Jeg lod sætte op Varder paa de høieste Fjelde, som alle vil nyde godt af. Jeg lod bygge Hallen i Bergen og Apostelkirken med en Sval imellem dem. De Konger, som kommer efter os, vil mindes mit Navn. Jeg lod bygge Mikaelskirken paa Nordnes (i Bergen) og Klosteret sammesteds. Lovene bedrede jeg, Broder, paa det enhver kan gjøre sin Næste Ret og Skjel, og bliver de overholdte, da gaar Landsstyringen bedre. Mere ved milde Ord og Klogskab end ved Vold og Ufred fik jeg Jemterne til at give sig under dette Rige. Vel er dette Smaating, men Landsfolket er kanske bedre tjent med det, end at du i Serkland hakkede Blaamænd smaa for Djævelen og styrtede dem i Helvede. Og bandt du mig en Knude, saa vil jeg ikke løse den; men, om jeg havde villet, kunde jeg have bundet dig en saadan Knude, at du aldrig var bleven Konge i Norge, da du kom tilbage fra din Reise og kun med et eneste Skib kom hid til Landet. Lad nu forstandige Mænd dømme, hvad du har forud for mig; og det skal I vide, I Skrytere, at der end er Mænd i Norge, som er eders Jevninger." Derefter tiede begge stille, og Kongerne var vrede.

Unge Olaf døde den 22de December 1114, kun 15 Aar gammel. Otte Aar derefter døde Kong Eystein den 29de August 1122. Han blev ikke mere end 33 Aar gammel. Han blev begraven i Kristkirken i Nidaros. Ved ingen Mands Grav, siger Sagaen, stod der saa mange bedrøvede Mænd i Norge siden Magnus den godes Død, som ved hans. Sigurd blev nu Enekonge, da Eystein døde barnløs. Han led i de sidste Aar af Sindssvaghed, og var ofte voldsom og ustyrlig. Han døde 40 Aar gammel den 26de Marts 1130, og blev begraven i St. Halvards Kirke i Oslo.

Magnus Blinde og Harald Gille.

(Konger fra 1130 til 1136).

Da Sigurd døde, blev hans unge Søn Magnus Konge. Nu begyndte den 110-aarige Arvefølgestridighed mellem Tronprætendenter, som først endte med Hertug Skules Død.

Under Sigurd Jorsalfars sidste Aar kom Harald Gille fra Irland og paastod, at han var Søn af Magnus Barfod. Dette godtgjorde han ogsaa ved Jernbyrd, idet han gik barbenet over ni gloende Plogjern. Nu forlangte han at blive Magnus's Medkonge, og efter endel Stridigheder maatte Magnus dele Riget med sin Onkel. De kunde ikke forliges, og Uvenskaben blev større og større, saa Kongerne laa i aaben Kamp med hinanden. I en Feide ved Nordnes, Bergen, blev Magnus fangen. Han blev overgiven til Haralds Trælle, som stak ud hans Øine, hug af ham den ene Fod og gildede ham. Efter den Dag fik han Tilnavnet "den blinde" og blev bragt til Nidarholms Kloster udenfor Nidaros.

Efter at Harald havde været Konge i 6 Aar, forlangte Sigurd Slembe, en anden Søn af Magnus Barfod, at blive Konge. Dette blev ham negtet. Han søgte nu ved Magt at skaffe sig sin Faders Trone, og kom en Nat over Kongen, medens denne laa hos sin Frille, og Kongen blev dræbt. Dette var 13de December 1136, og Harald var ved sin Død 32 Aar. Sigurd tog nu Magnus blinde ud af Klosteret, idet han troede, at han lettere skulde

vinde Folket ved at gjøre Magnus til sin Medkonge. Men Hirden kaarede Harald Gilles Sønner til Konger og førte Kampen mod Sigurd og Magnus. Søndag den 12te November 1139 mødtes Sigurds og Magnus's Flaade og Kongernes Flaade ved Holmengraa sydøst for Hvaløerne. Men Sigurds Flaade bestod for det meste af Jyder, der tog Flugten, saasnart de saa den norske Flaade nærme sig. Sigurd maatte kjæmpe med kun 12 Skibe og led Nederlag. Magnus laa blind og lemlæstet i sin Seng paa sit Skib, da det blev ryddet. Reidar, hans trofaste Hirdmand, tog ham i sit Fang og vilde løbe over paa et andet Skib med ham. Da rammedes Reidar midt mellem Akslerne af et Kastespyd; det gik tvers igjennem ham og gav ogsaa Magnus sin Bane. "Dette kom 7 Aar forsent," sagde Magnus og døde, 25 Aar gammel.

Sigurd blev fangen og seigpint tildøde paa den mest gruopvækkende Maade; men under Pinslerne sang han Salmer og bad. I sine Bønner indesluttede han ogsaa sine Fiender.

Eystein, Sigurd Mund og Inge Krokryg.

(Konger fra 1136 til 1161).

Harald Gilles Sønner var bare Børn ved Faderens Død. Efter Sigurd Slembes og Magnus Blindes Fald nød Riget en lang Stund Fred og Ro. Lændermændene styrede ganske, som de vilde, den Tid, Kongerne var unge. Men saasnart Brødrene voksede op, blev de snart Uvenner, og de to ældste sammensvor sig om at afsætte Inge, fordi han var vanfør. Inge havde en trofast Mand, Gregorius Dagssøn, som hjalp ham, og den 10de Juni 1155 blev Sigurd dræbt, 21 Aar gammel. Eystein blev fanget den 21de August 1157 og dræbt, efter han havde gaaet til Nadverd.

Kong Inge var nu vistnok Enekonge; men længe blev han ikke i ubestridt Besiddelse af hele Riget. Thi de Mænd, som havde støttet Sigurd Mund og Eystein, gav Sigurds tiaarige Søn, Haakon, Kongenavn. Efter flere Kampe faldt Inge Krokryg i et blodigt Slag paa Isen ved Oslo den 3die Februar 1161.

Under Haraldssønnernes Regjering blev Nidaros Erkebispestol, og en Englænder, Biskop Nikolaus af Alba, blev udseet til den første Erkebiskop i Norge. Under Erkebispestolen i Nidaros stod 10 Biskoper, nemlig Biskoperne i Bergen, Stavanger, Oslo, Hamar og to paa Island, en paa Færøerne, en paa Orknøerne, en paa Syderøerne og en paa Grønland.

Haakon Sigurdssøn.

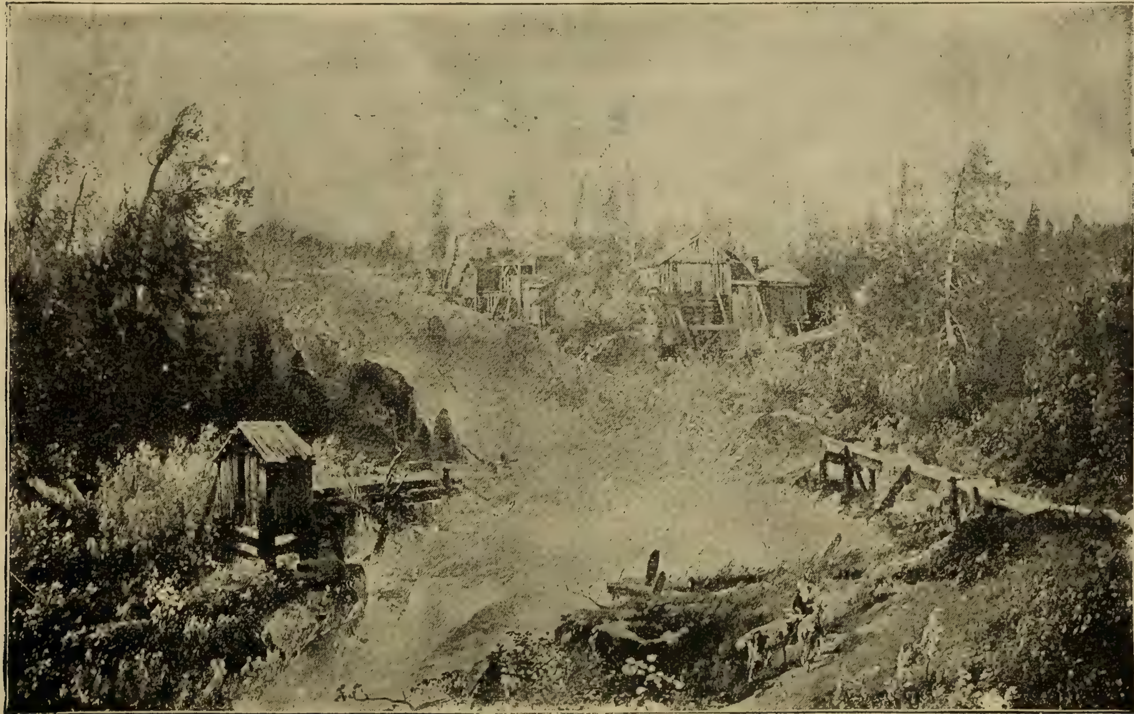
(Konge fra 1161 til 1162).

Haakon blev ikke længe Konge; thi Aaret efter Inges Død faldt han i et Søslag i Romsdalen mod den listige og mægtige Høvding Erling Skakke. Erling var gift med Sigurd Jorsalfars Datter, Kristina, og hans Hensigt var at sætte sin femaarige Søn Magnus paa Tronen. Han hørte til Norges fornemste Ætter og fik Støtte af dem, da han udraabte sin Søn til Konge.

Magnus Erlingssøn.

(Konge fra 1162 til 1184).

Magnus var ikke Kongesøn og derfor uberettiget til Kongedømmet. Men Erling Skakke havde erklæret, at Norges Krone var Hellig Olafs Eiendom, og derved fik han ikke alene den mægtige Erkebiskop Eystein, men hele Presteskabet paa sin Side. Erkebispen kronede og salvede Magnus til Konge. Dette var den første Kroning i Norge. Saalænge Magnus var umyndig, styrede hans Fader, og mange Modstandere, som Tid efter anden reiste sig, blev overvunden. Men endelig fremstod *Birkebeinerne,* efter at Magnus havde været Konge i 13 Aar. Birkebeinernes første Høvding, Eystein Møyla, erobrede Trøndelagen; men efter et Par Aar tabte han Slaget paa Re ved Tønsberg, og faldt. De slagne Birkebeinere flygtede til Vermland. Her traf de deres store Høvding, som skulde vinde Kronen tilbage for det gamle Kongehus.

En Fjeldbæk i Flomtiden.

Sverre Sigurdssøn.

(Konge fra 1177 til 1202).

Sverre var uegte Søn af Kong Sigurd Mund. Hans Moder hedte Gunhild. Han var opfostret hos Biskopen paa Færøerne og fik god Lærdom, thi han skulde blive Prest. Da han fik Greie paa sin høie Byrd, besluttede han sig til at optage Kampen mod Kong Magnus og Erling Jarl.

Saa drog han til Norge og kom ofte ilag med baade Magnus og Erling og lokkede mange Ting ud af dem, som de aldrig skulde have omtalt, hvis de havde anet, hvem han var. Derefter drog han til Vermland, og paa Veien led han forfærdelig ondt, da han gik vild i de store og ukjendte Skove. I syv Dage led han baade Hunger og Frost.

Endelig fandt han Levningerne af Birkebeinerne. De var kun 70 Mand ialt, og var i den yderste Trang for Klæder, Mad og Vaaben. Deres Skotøi havde de gjort af Næver og fik derved Navnet Birkebeiner.

Med disse faa Mænd begyndte Sverre sin Marsch til Norge. Han søgte at naa Trøndelagen ad Omveie, da Magnus havde samlet en Hær for at møde ham ved de vanlige Overgange. Gjennem Dalarnes og Jemtlands store Skove og Ødemarker i Kulde og Regn, undertiden uden anden Mad end Bark, Sevje og Bær, som havde ligget under Sneen, drog det lille Tog til Norge. Trods den sørgelige Forfatning, hans Flok var i, saa øgedes den daglig. Han var heldig at tage Nidaros, og blev paa Ørething udkaaret til Konge over hele Norge. Derved var meget vistnok vundet; men endnu varede det længe, før han fik nogen Magt. Erling og Magnus nærmede sig, og Sverre maatte fly, og i to Aar flakkede han fra Bygd til Bygd, og det var kun hans store List, Klogskab og Udholdenhed, som hjalp ham ud af de store Farer.

Endelig ansaa Sverre sig sterk nok til at vove et Slag, og det kom da til et Sammenstød mellem Sverre og Magnus paa *Kalvskindet* ved Nidaros i 1179, og Erling Skakke faldt. Nu vokste Sverres Magt hurtigt, og Aaret efter tabte Magnus atter Slaget paa *Hevolden,* og i 1181 tabte han Søslaget ved Nordnes ved Bergen. Endelig i 1184 stod det sidste Slag mellem Sverre og

Magnus ved *Fimreite* i Sogn, og her faldt Magnus med 2000 Mand, Fredag 15de Juni 1184, 28 Aar gammel. Blandt de faldne var hans Broder Orm og de fornemste Høvdinger.

Nu blev Sverre Konge over hele Riget. Han lønnede nu sine Mænd godt for deres Troskab og Udholdenhed. Nu var det ingen Skam at kaldes for Birkebeiner. Det blev nu et Hædersnavn, som de, der bar det, var stolt af.

Men Freden varede ikke længe. Presteskabet reiste den ene Flok efter den anden. Værst uklar blev han med Biskop Erik af Stavanger, der tilsidst maatte forlade Norge. Han klagede til Paven, og denne lyste Kongen i Ban. Men Kongen tog intet Hensyn til Banstraalen, men tvang Biskoperne til at krone sig. Den farligste Oprørsflok fik Kongen i *Baglerne*, der reistes af den snedige Biskop Nikolaus Arnessøn i Oslo. De sidste seks Aar af sit Liv kjæmpede Sverre uafbrudt med Baglerne og var ofte i de største Farer og Vanskeligheder.

Omsider maatte Kong Sverres Kræfter bukke under for de Anstrengelser, som han Nat og Dag havde at kjæmpe med. Han blev syg i Oslo, men lod sig føre til Bergen. Hans Sygdom forværredes, og da Kongen følte, at Enden var nær, lod han oplæse og besegle et Brev til sin Søn Haakon i Trondhjem om, hvorledes han vilde, at alt skulde forholdes med Rigsstyret efter hans Død. Derpaa sagde han til de tilstedeværende: "I skal være Vidner til, at jeg eier ingen Søn ilive uden Haakon." Han ønskede at dø siddende i Høisædet, hvor han modtog den sidste Salvelse, og døde Lørdag den 9de Marts 1202.

Hans Lig blev med stor Pragt bisat i Kristkirken, hvor Væggen mellem Koret og Indgangsdøren blev aabnet og Kisten indsat og Aabningen tilmuret. Udenpaa fæstedes en Kobberplade, hvorpaa der med Guldbogstaver stod indgraveret en latinsk Indskrift af følgende Indhold: "Her ligger den, som var Kongernes Pryd, Troens, Ærens og Tapperhedens Støtte og Stav, Billede og Mønster, urokkelig Mandighed, sin Fosterjords og Fædrenearvs Skjold og Værn, djerve Raads Mod, Uvenners Fordærvelse, Norges Hæder, sit Folks Smykke, Retfærdighedens Haandhævelse, Lovens Forbedring, alle sine Mænds Kjærlighed."

Haakon Sverressøn.

(Konge fra 1202 til 1204).

Sverres Søn, Haakon, var en vakker og tapper Mand. Han havde faaet en udmerket Opdragelse og var meget lærd. Især havde han tilegnet sig det latinske Sprog, ligesom han ogsaa havde mestret sit Modersmaal. Vi har endnu en religiøs Bog, han oversatte fra Latin til Norsk. Men hans Kongedømme blev ikke af lang Varighed, da han pludselig døde Nytaarsdag 1204. Man troede, at han blev forgiftet af sin Stedmoder, Margrete, en Søster af Kong Knut Erikssøn af Sverige, og som Sverre Sigurdssøn egtede i 1185. Kongens Brodersøn, Guthorm Sigurdssøn, som var 4 Aar gammel, blev nu Konge, men han døde før Aaret var omme. Han blev nok ogsaa forgiftet.

Inge Baardssøn.

(Konge fra 1204 til 1217).

Inge Baardssøn blev nu Konge, da han var den nærmeste Tronarving. Hans Moder var Sverre Sigurdssøns Søster. Kong Inge maatte ogsaa kjæmpe med Baglerne, som under forskjellige Høvdinger førte Ufreden. Inge fik ogsaa Spektakler med sin Halvbroder, Haakon galen; men de blev dog tilsidst forligte. og Hakon døde før Inge. Da Kongen efter længere Sygelighed følte, at Enden nærmede sig, gav han sit Samtykke til, at hans yngre Broder, Skule Baardssøn, skulde udnævnes til Jarl og forestaa Regjeringen. Straks efter døde hån, den 23de April 1217, noget over 30 Aar gammel.

Haakon Haakonssøn den gamle.

(Konge fra 1217 til 1263).

En Vinter straks efter Jul spurgtes det i Nidaros, at en Skare Stridsmænd kom søndenfra over Fjeldet, og de skulde have en Kongesøn i sit Følge. Man troede først, at det var en Oprørsflok, og Kong Inge sendte en Krigsstyrke for at møde dem. Det var ganske rigtigt, at de havde en Kongesøn med sig;

men denne Kongesøn var endnu bare et Spædbarn. Det var nemlig en Flok gode Birkebeinere, som kom, og Kongesønnen, de havde, var Søn af deres afdøde og elskede Herre og Konge, Haakon Sverressøn. Barnets Moder var en høibyrdig Pige, Inga fra Varteig, som Kong Haakon lidt før sin Død havde fattet Kjærlighed til, og Inga havde besvaret Kongens Følelser. Den Forbindelse, som opstod mellem dem, var ingen Hemmelighed for Kongens varmeste Venner. Om Vinteren, da Kongen døde, var Inga med Barn. Følgende Sommer fødte hun paa Folkensborgs Prestegaard i Eidsberg en Søn, som Presten Thrond i Daaben kaldte Haakon efter sin kongelige Fader.

Næste Vinter begav Presten med nogle andre Birkebeinere sig paa Vei nordover med Kongebarnet og dets Moder. Paa Veien led de forfærdelig ondt af Frost og Kulde, og Baglerne var efter dem overalt. Om Juleaften kom de til Lillehammer, men maatte straks afsted, da Hamarbispen Ivar, der hadede Sverre Sigurdssøns Æt, forfulgte dem. Gjennem Østerdalen og over Fjeldene maatte de ofte ligge i Skoven, og engang blev Veiret saa haardt, at de ikke vidste, hvor de var. Kongesønnen blev da overladt til to af de bedste Skiløbere, der langt om længe fandt en Lade, hvori de gjorde op Ild. Endelig kom de til Bygderne, og Bønderne ydede dem Hjælp.

Den Lidelse og det Besvær, som udstodes paa denne Reise, er ubeskrivelig, og kan bedst lignes med Olaf Tryggvassøns og hans Moders Flugt for Dronning Gunhild. Da Baglerne fik høre, at Kongebarnet havde naaet Nidaros, opgav de Forfølgelsen. Kongsemnet blev godt modtaget af Kong Inge og blev senere opfostret hos ham.

Haakon var kun 13 Aar, da han efter Inges Død blev Konge. Nu endte Kampen mellem Bagler og Birkebeiner; men Kongen fik en bitter og farlig Fiende i Skule Baardssøn, som krævede Riget efter sin Halvbroder, Kong Inge. For at imødekomme Skule, udnævnte Kongen ham til Hertug og lod ham styre en Trediedel af Norge; men Skule lod sig kalde Konge og vandt endda i et Slag paa Romerike over Kong Haakon. Senere led han dog flere Nederlag mod Kongen og blev tilsidst overmandet

og dræbt i Elgesæter Kloster ved Nidaros, hvorhen han havde tyet, efter at han var bleven forladt af sine Mænd. Ved Skule Jarls Død endte den lange indenlandske Ufred, som begyndte ved Sigurd Jorsalfarers Død.

Fra nu af mødte Haakon ingen Modstand mere, og paa Hellig Olafs Dag, 29de Juli 1247, lod han sig af Kardinal Vilhelm krone med stor Stas og Pragt i Kristkirken i Bergen.

Kong Haakon var gift med Hertug Skules Datter Margreta og havde tre Sønner med hende. Hans Regjering var god og til Velsignelse for Riget. Lovene forbedredes, og Kunst og Videnskab gjorde Fremskridt. Haakon nød stor Anseelse ogsaa i Udlandet. Han var paatænkt som Fører for et af Korstogene, og han var tilbudt den tyske Keisertrone. Hans Datter Kristina blev gift med den spanske Prins Filip.

I Haakons sidste Regjeringsaar havde den skotske Konge sat sig i Besiddelse af Syderøerne, og Haakon drog med en stor Hær og Flaade i 1262 over til de skotske Øer for at tage Øerne tilbage. I Byen Kirkevaag paa Orknøerne blev han syg. Han gjorde sit Testamente og skrev til sin Søn Magnus, som styrede hjemme, om Rigsstyrelsen. Da Tiden faldt ham lang under Sygdommen, lod han sig forelæse af Bøger baade Nat og Dag, naar han ikke fik sove. Først lod han dem læse af *Vulgata* (den latinske Bibeloversættelse), men saa valgte han norske Bøger, og da især "Fortællingen om de norske Konger fra Halfdan Svarte af". Før sin Død afgav han en høitidelig Forsikring om, at han ingen anden Søn havde ilive end Magnus. Ved Midnatstider Lørdag den 15de December var den norske Kongesaga udlæst, og straks derefter vandrede Kongen til sine Fædre, 59 Aar gammel.

Vaaren efter blev Kongens Lig ført hjem til Norge og bisat i Kristkirkens Kor i Bergen. Ved Jordfæstelsen holdt Kong Magnus en smuk Tale ved Graven, og deri blandt andet takkede han de Mænd, som havde fulgt hans Fader til det sidste.

SNORRE STURLASSØN hører til Islands største Personligheder. Han er født i Aaret 1178. Hans Fader var den mægtige Sturla

Snorre Sturlassøn.

Thordssøn paa Hvamm eller Hvamm-Sturla og Stamfader til Sturlungeætten, der i flere Generationer spillede Hovedrollen i Islands Historie.

Snorre opdroges hos Jon Loftssøn paa Odde, og her fik han sin første literære og videnskabelige Paavirkning. Han var, som sin hele Slegt, ærgjerrig, kløgtig, stridbar og selvisk, men havde ogsaa ypperlige Evner paa mange forskjellige Omraader. Ved et Giftermaal med en Høvdingedatter kom han i Besiddelse af en stor Formue, men hans Familieliv var ikke lykkeligt, og Ægteskabet opløstes. Senere giftede han sig igjen med en Enke, der paany bragte ham store Rigdomme.

Som Lovsigemand stod han i længere Tid i Spidsen for Landsstyret. To Gange var han paa Besøg i Norge og blev første Gang (1218—1220) særdeles vel modtaget og æret overalt. Han var Gjest saavel hos Skule Jarl som hos Kong Haakon Haakonssøn og blev udnævnt til Haakons Lendermand. Men under sit andet Ophold i Norge (1237—1239) tog han aabent Parti med Hertug Skule i dennes Kamp mod Haakon, og lod sig endog af Skule udnævne til Jarl over Island. Følgen heraf var, at Kongen besluttede at gribe eller dræbe Snorre, og overdrog dette Hverv til Gissur Thorvaldssøn, der havde været Snorres Svigersøn. Gissur overfaldt ogsaa Snorre i hans eget Hjem og hug ham ned. Dette var i Aaret 1241.

Som Skjald og historisk Forfatter staar Snorre Sturlassøn paa Høide med de aller største Mestere, som nogen Nation i sin Oldtid kan fremvise.

Han har efterladt sig en hel Række Kvad og Drapaer til samtidige Fyrster og Stormænd. Disse er uden Undtagelse mesterlige, men hans *Haattatal* (d. e. Versemaalsliste), der i 102 Vers — hvert i sit eiendommelige Versemaal — besynger Skule Jarl og Kong Haakon, er det ypperligste.

Dette eiendommelige Digt er optaget i hans *"Edda"* (Edda betyder Oldemoder), en merkværdig Samling af Digte, der nærmest maa betragtes som en Veiledning for Skjalde i Digterkunst. Den store Mester viser i dette Verk, at han besidder et nøie Kjendskab til Oldtidens Myther og Sagn, af hvilke de vigtigste

gjenfortælles. Han opregner ogsaa de mest anvendte Omskrivninger og poetiske Udtryk og de forskjellige Versemaal, som kunde benyttes af Digterkunsten.

I *"Heimskringla"* skildrer Snorre de norske Kongers Historie fra Odin til Sverre Sigurdssøn paa en enestaaende fyndig og grei Maade med kritisk Benyttelse af de forskjellige ældre Forfatteres Arbeide. Det er et heltigjennem ypperligt Verk, som til de sildigste Tider vil kaste Storhedens Glans over Snorre Sturlassøns Navn.

Snorres Kjæmpeskikkelse er paa en mesterlig Maade fremstillet af Billedhugger M. Skeibrok i hans Buste, af hvilken hosstaaende Billede er taget.

Magnus Haakonssøn Lagabøter.

(Konge fra 1263 til 1280).

Magnus blev allerede kronet til Konge før Faderens Afreise til Syderøerne. Han var 25 Aar gammel den Gang, han overtog Landsstyret i eget Navn.

Magnus var ikke den overlegne Personlighed, som hans Fader havde været; men han var dog en forstandig og indsigtsfuld Styrer, som med en ærlig og oprigtig Vilje tog sig af Folks aandelige og timelige Vel. Men Magnus begik et stort Feilgreb ved at lade Hansestæderne (de nordtyske Byer, Hamburg, Bremen og Lübek) faa Friheder og Handelsrettigheder i Norge. Ved disse Rettigheder gik den norske Handel mere og mere over i de tyske Kjøbmænds Hænder.

Mod Presteskabet var han derhos ogsaa altfor eftergivende, og maatte i et Forlig i Tunsberg tilstaa den herskesyge Erkebiskop mange ubillige Rettigheder.

Magnus foretog gjennemgribende Reformer paa Lovgivningens Omraade — derfor fik han ogsaa Tilnavnet "Lagabøter" eller Lovforbedrer. Han reiste omkring paa alle Lagthing i Norge og forelagde Folket de nye Love, han troede gavnlige, og disse blev antaget. Saa udgav han en almindelig Lovbog for hele Landet istedenfor de fire, man før havde, for de fire Lag-

thing. Nu blev det bestemt, at Kongedømmet skulde være udeleligt, og at den ældste egte Søn var den nærmeste Arving.

Han var temmelig forfængelig og indførte udenlandske Hofskikke og oprettede nye Adelstitler. Lændermændene blev Baroner, og Hirdembedsmændene blev Riddere.

Efter længere Sygelighed afgik han den 9de Mai 1280 ved Døden, kun 42 Aar gammel. Hans Lig blev bisat i Franciskanerklosteret i Bergen.

Erik Magnussøn.

(Konge fra 1280 til 1299.)

Erik var 12 Aar ved Faderens Død. Rigsraadet søgte nu at mindske Presteskabets Magt. Det blev sat i Ban; men det gav ikke efter, og baade den herskesyge Erkebiskop Jon og et Par andre Bisper maatte forlade Landet, og Presteskabet gav efter.

Kong Eriks Moder var en dansk Kongedatter, og da Danskerne negtede at udbetale hendes Arv, begyndte en Ufred, som varede i 20 Aar, og som først endte under den næste Konge. Kong Erik gjorde flere heldige Herjetog til Danmark, og det vilde have seet ilde ud for dette Rige, dersom ikke Kongen havde begyndt Ufred med Skotland. Erik var nemlig gift med Kong Alexander III's Datter, og da Alexander døde sønneløs, blev Kong Eriks Datter, Margrete — eller *Pigen fra Norge,* som Skotterne kaldte hende, — Arving til Skotlands Trone, og hun blev tagen til Dronning. Men hun døde paa Overreisen, og nu krævede Erik som sin Datters Arving Kronen. Den engelske Konge blandede sig i Sagen, og Erik maatte opgive Kravet. Han døde i Bergen 13de Juli 1299, 31 Aar gammel.

Haakon V, Magnussøn.

(Konge fra 1299 til 1319).

Erik havde ingen Sønner, derfor blev hans Broder Haakon Konge. Han fik den lange Ufred med Danmark endt. Da han heller ingen Sønner havde, fik han Arvefølgeloven forandret derhen, at hans Dattersønner blev berettiget til Tronen. Haakons

Styre var kraftigt, og han tog flere Rettigheder fra Hansestæderne og holdt Presteskabet i Ave.

Haakons Datter, Ingeborg, blev gift med den svenske Hertug Erik, som var en Broder til Kong Birger i Sverige. Ingeborg og Erik fik en Søn, som blev kaldt Magnus. Han blev senere baade Norges og Sveriges Konge. Kong Birger fangede ved en List baade Hertug Erik og en anden Broder, Valdemar, i Nyköping og stængte dem inde i et Taarn, hvor de sultede ihjel. Denne Forbrydelse tog Kong Haakon sig meget nær af, og den paaskyndte hans Død, der indtraf 8de Mai 1319. Da var han 49 Aar.

Kong Haakon var den sidste Konge af en Kongeæt, som havde spredt Glans og Velsignelse over Norge og det norske Folk, og han var en Fyrste, der i alle Vanskeligheder bevarede sin Sjæls Adel og uplettede Karakter. Hans strenge Retsind, der i stort som i smaat prægede hans hele Færd, gjorde, at det hele Folk saa op til ham med dyb Høiagtelse og Ærefrygt. Derfor føltes hans Bortgang som en almindelig Landesorg.

Magnus Erikssøn og Haakon Magnussøn.

(Konger fra 1319 til 1380).

Ved Haakon V's Død var hans Dattersøn Magnus kun 3 Aar gammel. I hans Mindreaarighed styrede en Formynderregjering Landet. Samtidig blev Kong Birger i Sverige afsat og Magnus blev ogsaa der valgt til Konge. Norge og Sverige blev saaledes for første Gang forenet under samme Konge. Begge Riger skulde styres ved sin egen Rigsorden og Love, og Kongen skulde bo lige længe i hvert af Rigerne. Kongens Moder, Hertuginde Ingeborg, og hendes Yndlinger, ledede Rigsstyrelsen i Norge, og de paadrog sig snart alles Misnøie. I 1331 fyldte Kongen sit 15de Aar, og, da han saaledes var myndig, overtog han selv Kongedømmet. Hans Regjering var skadelig for Norge. Handelen kom atter i Hansestædernes Hænder, og Landet tabte sin gamle Magt tilsøs.

Oprør forefaldt ret som det var, og mangen Gang var det med Vanskelighed, at de blev kuet. Forfærdelige Ulykker rammede Norge under Magnus: Jordskjælv foraarsagede Ulykker paa Island; i Guldalen ødelagdes 48 Gaarde og flere Kirker og næsten 300 Mennesker ved Flom; men den værste Ulykke indtraf i 1349. Det var den *sorte Død,* som udryddede omtrent en Trediedel af Landets Befolkning (Mandaudevinteren).

I Sverige maatte nu Magnus tage sin ældste Søn Erik til Medkonge, og i Norge satte han i 1355 sin anden Søn Haakon til Medregent. Erik døde snart, og da blev Magnus afsat i Sverige, der nu valgte Haakon til Konge. Haakon var forlovet med Margrete, den danske Kong Valdemar Atterdags Datter; men Svenskerne forlangte, at han skulde hæve denne Forlovelse. Men Haakon lod sig lede af Faderen og brød sig ikke om Svenskernes Ønsker. De afsatte da ogsaa ham. Saaledes blev denne Union mellem Norge og Sverige hævet. Haakon giftede sig med Margrete, som kun var 10 Aar, da hun stod Brud. Svenskerne valgte nu Albrekt af Meklenburg til Konge. Saa førtes der Krige af Magnus og Haakon mod Albrekt, men de maatte opgive sine Krav paa Sveriges Krone. Magnus druknede i Bømmelfjorden i 1374, 58 Aar gammel, og Haakon overlevede ham i seks Aar og døde i 1380, 40 Aar gammel.

Olaf Haakonssøn den unge.

(Konge fra 1381 til 1387).

Haakons og Margretes Søn Olaf var kun 5 Aar, da Morfaderen, Kong Valdemar, døde. Olaf blev nu af Danskerne tagen til Konge, og ved sin Faders Død besteg han ogsaa Norges Trone. Denne Forening med Danmark kom til at vare i 433 Aar, til 1814. Denne Periode udgjør Norges Lidelseshistorie. Under Olafs Umyndighedsalder styrede Øgmund Finnssøn Norge i Kongens Navn og med kongelig Myndighed. Olaf blev ikke gammel. Allerede i Syttenaarsalderen døde han paa Falsterbod Slot i Skaane, og hans Moder Margrete valgtes det følgende Aar til Norges Riges Forstanderske. Det var første Gang, at Kongedømmet lagdes i en Kvindes Haand.

Norges Forening med Danmark.

Kapitel III.

Margrete — Kalmarunionen.

(Styrede fra 1388 til 1412).

Margretes dygtige Styrelse hævede Danmark til ny Betydning og Anseelse. Man var saa tilfreds med hendes Regjering, at hun ved sin unge Søns Død ikke alene blev valgt til Norges og Danmarks Dronning, men ogsaa Sveriges Adel kaldte hende til Tronen, da Misnøien med Albrekt af Meklenburgs slette Regjering var meget stor. Hun sendte da en Hær til Sverige under Anførsel af Henrik Parow, som vandt en fuldstændig Seir over Albrekt ved Falkøping den 24de Februar 1389. Denne Seir gjorde Margrete til Herskerinde over Norge, Sverige og Danmark, skjønt hun først efter flere Aars Forløb kom i Besiddelse af Stockholm, der holdtes af et tysk Parti, de saakaldte Hættebrødre, som under Albrekt havde faaet Herredømmet over Byen. Albrekt, som blev tagen til Fange, slap først ud af Fangenskabet i 1395. Endelig overgaves Stockholm til Margrete.

Paa Rigsdagen i Kalmar 1397 fik Dronnigen istand den merkelige Forening, der kaldes *Kalmarunionen,* mellem de tre nordiske Riger, og paa samme Rigsdag kronedes hendes unge Søstersøn, Erik af Pomern, til Konge over alle tre Riger. Dog vedblev Margrete at føre Regjeringen i dem alle til sin Død, der indtraf pludselig ombord paa hendes Skib i Flensborgs Havn 28de Oktober 1412. Hun blev 59 Aar gammel og er bisat i Roskilde Domkirke.

Erik af Pomern.

(Konge fra 1397 til 1442).

Dronning Margrete fik allerede sin Søsterdattersøn Erik af Pomern tagen til Konge i Norge 1389, og i 1396 blev han ogsaa hyldet i Danmark. Ved Kalmarunionens Indgaaelse blev han ogsaa valgt og kronet 17de Juni 1397 af Erkebiskoperne i Lund og Upsala til alle tre Rigers Konge. Margrete vedblev dog som den virkelige Styrer.

Danmark blev snart holdt for Hovedriget; de bedste Embeder baade i Norge og Sverige besattes med Dansker. Saa brød Krigen ud med de holstenske Grever om Slesvig, og denne Krig varede i 25 Aar. Uagtet denne Krig vedkom bare Danmark, blev dog Krigens svære Omkostninger udpresset af Norge og Sverige.

Skjønt Erik herskede over tre Riger, formaaede han dog ikke at kue Greverne, og værre blev det, da han ogsaa fik Ufred med Hansestæderne. Trods disse Vanskeligheder foretog dog Erik midt under Krigen en Reise til det hellige Land og var nær ved at falde i Tyrkernes Hænder. I 1428 blev Kjøbenhavn uventet angrebet af en hanseatisk Flaade; men Kongen sprang til Sorø Klosterkirke og lagde sig paa Knæ og bad, medens hans mandige og dygtige Dronning, Filippa, i Spidsen for Borgerne frelste Byen. Samme Aar blev Bergen overfaldt af Sørøvere fra Vismar, og disse plyndrede Byen for alt Sølv, Guld og alle Værdisager, de kunde komme over. Ligeledes blev Nordlandsjægterne, som netop var kommet til Byen, plyndret for sin Fisk og Skindvarer. Røvernes Held lokkede dem det følgende Aar tilbage med 7 Skibe og 400 Mand, og Byen blev paanyt røvet og lagt fuldstændig i Aske.

I hele Norge var Tilstanden rent forfærdelig under Eriks elendige Styre. Russiske Hedninger røvede og plyndrede Nordland og Finmarken og bortførte Kvinder til Skjændsel. Fogderne udsugede sine Len, saa det var rent uudholdeligt. Man klagede til Kongen, men intet hjalp.

Saa brød Opstanden ud i Sverige. Der havde man gaaet saa langt i Udpresning af ublue Skatter, at naar Bondens sidste

Hest var taget, spendtes Bonden selv og hans frugtsommelige Hustru for Plogen.

Saa gjorde det sydlige Norge Opstand. I Danmark blev ogsaa Misnøien stor, og Kongen maatte flygte. Med sin Frille rømte han til Øen Gotland efterat have stjaalet med sig Rigets Skatte og Brevskaber. Paa Gotland levede han i 10 Aar som Sørøver, indtil Svenskerne fik ham jaget bort. Saa levede han 10 Aar i Pomern, hvor han døde, forglemt af alle og i den dybeste Fattigdom i Aaret 1459, 76 Aar gammel.

Kristoffer af Bayern.

(Konge fra 1442 til 1448).

Efter Kong Erik var rømt, valgte Danmark Eriks Søstersøn, Kristoffer af Bayern, til Konge. Ved at love Svenskerne alt, hvad de krævede af ham, blev han ogsaa valgt til Sveriges Konge. Men i Norge vilde man ikke have noget med ham at gjøre. Dog blev han ved Sveriges og Danmarks Paavirkning og Ønsker endelig ogsaa valgt og kronet den 15de Juli 1442 i Oslo til Norges Konge.

Danmark fandt paa i 1443 at krone Kristoffer til *Erkekonge* for ved denne Titel at gjøre Danmark til Hovedriget.

Kristoffer lod ogsaa sine tyske Landsmænd faa Embederne og levede med dem i Lystighed og Svir. I Sverige blev der Hungersnød, og Almuen levede af Barkebrød. Men Kongen reiste med saa stort et Følge gjennem de nødlidende Distrikter, at han hver Dag brugte 200 Tønder Rug til sine Heste. Han fik derfor Klængenavnet *Barkebrødskongen.* Han døde barnløs 6te Januar 1448, og ligger begravet i Roskilde Domkirke.

Karl Knutssøn.

(Konge fra 1449 til 1450).

Efter Kristoffers Død valgte Danmark en tysk Grevesøn fra Oldenborg til Konge. Svenskerne valgte sin egen Rigsforstander, Karl Knutssøn. Nordmændene erklærede, at de paa ingen

Maade nu vilde have en Tysker eller en Danske til Konge. De ønskede helst at vælge Ætlingen af det gamle norske Kongehus, den mægtige og anseede Sigurd Jonssøn, til Konge. Hvis dette ikke lod sig gjøre, saa vilde de have Karl Knutssøn af Sverige.

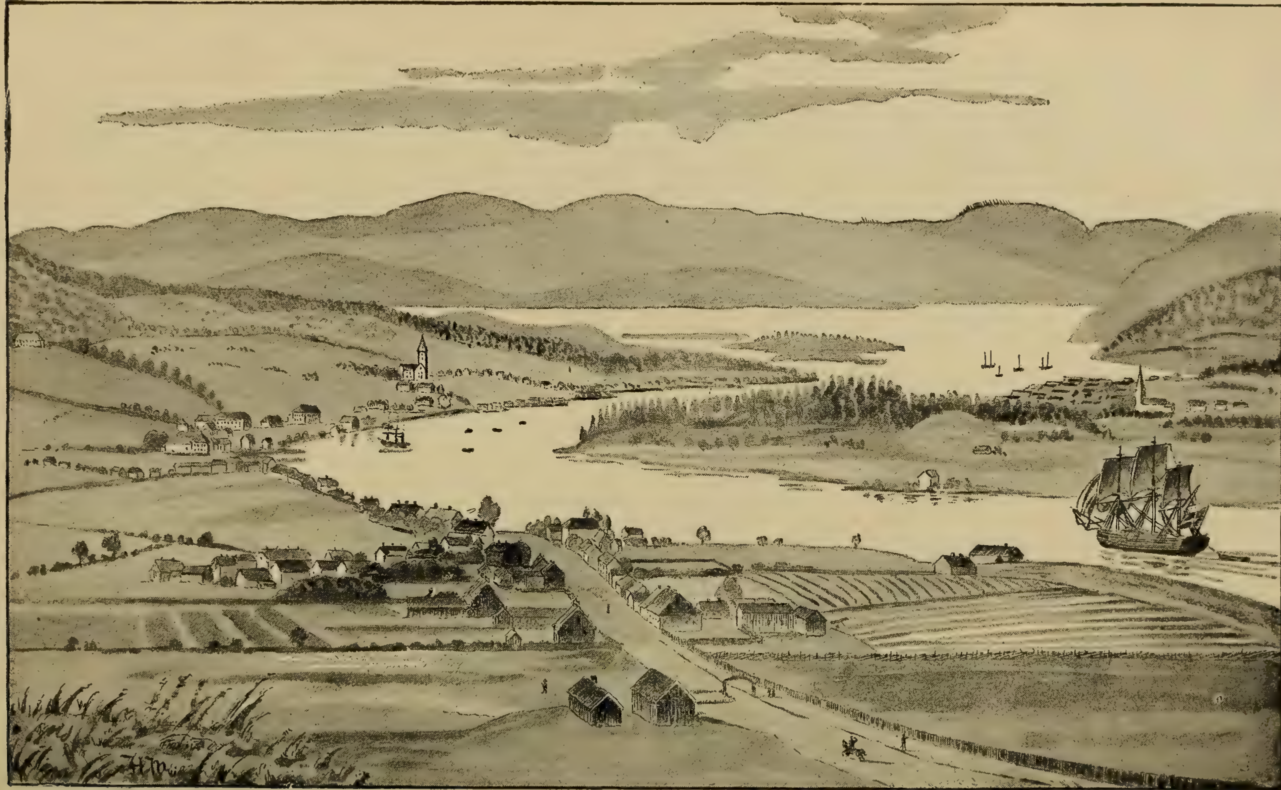
I Rigsraadet blev der to Partier, det norske, som vilde have Karl Knutssøn og Forening med Sverige; det andet, Danskepartiet, som ledede af Danskerne og Tyskerne, ønskede Kristian af Oldenborg og Forening med Danmark. Biskop Jon af Oslo og Hartvig Krummedike, en Tysker, blev sendt af Raadet til Danmark for at faa Fred istand, men før Afreisen lovede de under Ed ikke at tilbyde Kristian Kronen. Desuagtet valgte de Kristian til Konge og kom tilbage med en stor dansk Hær til Oslo, hvor de fangede Rigets Raad. Imidlertid var Karl Knutssøn valgt til Konge, og han kom til Norge og blev den 20de November 1449 kronet i Trondhjem af Erkebiskop Aslak Bolt.

Men Foreningen mellem Norge og Sverige blev af kort Varighed. Hartvig Krummedike var Kommandant paa Akershus og beherskede med den danske Hær det Søndenfjeldske. Og til Held for Kristian døde Erkebiskopen, som var Nationalpartiets dygtigste Leder, og Folket blev nu uden Leder. Paa et Møde i Halmstad gav ogsaa Kong Karls forræderiske svenske Sendebud mod Kongens Vilje Afkald paa hans Ret til Norge. Nu seiled Kristian med en stor Flaade til Trondhjem og tvang sig dermed frem til at blive Norges Konge, og saaledes kom den usle oldenborgske Æt paa Norges Trone og sad der i 360 Aar.

Kristian I

(Konge fra 1450 til 1481).

Det var en Selvfølge, at Kong Karl ikke vilde godkjende Forliget i Halmstad, og nu brød en langvarig og ødelæggende Krig ud mellem de to Konger, hvilken først endte, da den svenske Konge i 1457 maatte rømme fra Sverige paa Grund af, at han havde paadraget sig Erkebiskopernes og Presteskabets Had. De kaldte nu Kristian til Sveriges Konge, og atter var de tre Riger forenede.

Porsgrund for hundrede Aar siden.

Men der blev snart Misnøie med ham i Sverige paa Grund af de store Skatter, han udpressede. Derfor blev han ogsaa kaldt *"den bundløse Pung"*, og i 1464 blev han afsat i Sverige, og Karl Knutssøn blev atter Konge. Da Kong Karl døde i 1470, forsøgte Kristian at vinde tilbage Sveriges tabte Krone; men han led 10de Oktober 1471 et stort Nederlag paa Brunkeberg ved Stockholm.

I Norge var Tilstanden sørgelig. Hansestæderne havde tilranet sig al Handelen, og Bergen var deres fornemste By. Her havde Tyskerne fordrevet Byens Borgere og var aldeles eneraadig. De levede et ryggesløst, usædeligt og ugudeligt Liv og begik alle Slags Voldshandlinger mod Byens Folk. Da saa Kommandanten, Ridder Olaf Nilssøn, søgte at opretholde Lov og Orden, bestemte Tyskerne sig til at slaa ham ihjel. Olaf og hans Broder Peder og Biskopen med deres Familier søgte at redde sig i et Kloster, men 2000 bevæbnede Mænd overfaldt Klosteret og slog ihjel alle, som fandtes; Biskopen og tre andre Prester blev dræbt ved Alteret i Klosterkirken. Ialt blev der dræbt 60 Personer og Klosteret brændt. Denne Udaad blev øvet 1ste September 1455. Kong Kristian vilde intet gjøre for at straffe Ugjerningen.

Kristian var ødsel og forfængelig og var stadig i Pengeforlegenhed. Da han i 1469 bortgiftede sin 13-aarige Datter Margrete til den skotske Konge, Kong Jakob III, kunde han ikke udrede mere end 2000 af de 60,000 Gylden, der skulde følge i Medgift. Han eftergav da den aarlige Afgift for Syderøerne, som Skotland ifølge Freden med Magnus Lagabøter hidtil havde svaret, og han pantsatte Orknøerne og Shetlandsøerne indtil Medgiften var betalt. Paa denne Maade mistede Norge disse sine to gamle og værdifulde Skatlande; thi de blev aldrig senere indløste.

Et Aar var Kongen ude paa Reiser og ødelagde 50,000 Gylden. Med stort Følge og megen Stas kom han til Rom og kysset Pavens Tøffel og holdt Vaskefadet for ham, medens Paven vaskede sig. Paven likte ham godt, fordi Kongen var stor og vakker, men da han ikke kunde Latin, maatte han bruge Tolk.

Derfor sagde Kongen om ham: "Det er et vakkert Dyr, Skade han ikke kan tale." Paven var dog snil mod ham, gav ham Tilladelse til at bygge et Universitet i Kjøbenhavn, og ved Afskeden fik han Aflad og Pavens Velsignelse, viede Lommetørklæder, en Træflis (af det hellige Kors). For alle disse dyrebare Klenodier sendte Kristian Paven Sild, Klipfisk og Pelsverk, som var meget sælsynte Ting i Rom. Kongen døde 21de Mai 1481 55 Aar gammel.

Hans.

(Konge fra 1483 til 1513).

Kristians ældste Søn Hans blev i Danmark valgt til sin Faders Eftermand; men Nordmændene syntes de havde havt nok af Danskevældet og vilde paa ingen Maade hylde Hans. De ønskede Forening med Sverige, hvor Sten Sture den ældre lige siden Kong Karls Død havde styret som Rigsforstander. Mod al Ret paastod Hans, at han var retmæssig Arving til Norges Trone, og ved Hjælp af de indflyttede danske Adelsmænd, som havde faaet store Jordegodser og altfor stor Magt i Norge, lykkedes det endelig Hans at blive valgt til Konge i Norge i 1483. I 1497 formaaede Hans ogsaa ved Vaabenmagt at undertvinge Sverige, og Kalmarunionen blev saaledes efter 100 Aar fornyet.

I Aaret 1500 foretog Kong Hans et Overfald paa Ditmarsken for at underlægge sig dette lille Land; men Færden fik et uheldigt Udfald for Danskerne. Kong Hans og hans Broder reddede sig med stor Vanskelighed, efterladende sig 4000 døde, deriblandt over 300 Adelsmænd, paa Valpladsen.

Nu udbrød der Opstand baade i Sverige og i Norge. Kongen sendte sin Søn Kristian til Norge, og ved en List og et Forræderi af Henrik Krummedike blev Opstanden i Norge kuet. Men i 1508 fornyede Bønderne paa Hedemarken Opstanden, og først efter en haard Kamp blev Bønderne overvundne. Alle Lederne blev ført til Akershus og halshugne og hele Fæstningen prydedes med Menneskehoveder paa Stager.

Men Oprøret i Sverige formaaede Kong Hans ikke at kue, og Svenskerne valgte efter Sten Stures Død Svante Nilssøn Sture til Rigsforstander i 1503.

Kong Hans døde 58 Aar gammel den 20de Februar 1513.

Kristian II.

(Konge fra 1513 til 1523).

Kristian var den dygtigste, men ogsaa den ulykkeligste af de oldenborgske Konger. Han var i sin Opvækst en vilter og ustyrlig Krabat, der gjorde sig Skyld i alslags Galskaber og fandtes helst der, hvor Vinen var bedst og Pigerne vakrest.

I Aaret 1506 overtog han som Hertug Landsstyrelsen i Norge og kuede med Haardhed Opstanden i 1508. Erik Valkendorf, en udsvævende Danske, blev først Hertugens Skriver og forfremmedes senere til Norges Erkebiskop. Han hjalp Kristian til at faa fat paa den vakre Dyveke i Bergen, og hun fulgte med Hertugen først til Oslo og senere til Kjøbenhavn som hans Frille.

Da Faderen døde, blev han Konge i begge Riger efter at have lovet at løse Orknøerne og Shetlandsøerne ind. To Aar efter sin Tronbestigelse ægtede han Europas rigeste Kongedatter, den fjortenaarige Elisabet, Søster til Keiser Karl V. Men Dyveke vedblev at være Kongens Elskerinde. Hun døde et Par Aar derefter, og Slotsfogden, Thorbein Okse, blev henrettet paa Mistanke om, at han havde myrdet hende.

I Sverige røg Rigsforstander Sten Sture den yngre uklar med Erkebiskop Gustav Trolle, og Kristian benyttede denne indre Stridighed til at vinde Sveriges Krone. Han gjorde flere Tog til Sverige og vandt endelig et Slag over Sture. Dermed var Sverige vundet, og den 4de November 1520 blev Kristian kronet af Gustav Trolle i Stockholm. Men Kristian forspildte Sveriges Krone i samme Øieblik, som han havde vundet den, og gjorde for stedse Ende paa Kalmarunionen ved sin forfærdelige Grumhed mod dem, som havde staaet Sten Sture bi. De blev den 8de Nov. — fire Dage efter Kongens Kroning — dømte til Døden og halshugget samme Dag paa Stortorvet. Iblandt de ulykkelige var

der 2 Biskoper, 13 Rigsraader og mange af Stockholms gjæveste Borgere, ialt omtrent 50 Personer. Denne forfærdelige Udaad kaldes i Historien for det *stockholmske Blodbad.* Nu brød Kristian op for at vende tilbage til Danmark, men hele hans Vei gjennem Sverige merkedes med Blod og Mord. Endog smaa Børn blev uden nogenslags Grund henrettet. I Jønkøping blev saaledes 2 Smaagutter, den ene paa fire, den anden paa otte Aar, halshugget. Skarpretteren dræbte først den ældste; da den yngste saa Broderens Blod, blev han ræd og sagde: Kjære Mand, gjør ikke min Skjorte blodig; thi da faar jeg Ris af Mama! Skarpretteren kastede Øksen og sagde: før skal min egen Skjorte blive blodig. En ny Skarpretter blev hentet, og baade den første og Barnet blev halshugget. Omkring 600 Mennesker blev myrdet.

Hadet mod Kristian brændte nu i alle Sind, og snart stod hele Sverige i Oprør mod Kristian "Tyran". Under Bondeføreren, Gustav Erikssøn Vasa, gjenvandt Sverige atter sin Frihed allerede Aaret efter 1521, og Gustav Vasa blev først kaaret til Rigsforstander, og to Aar efter valgtes han til Sveriges Konge.

Uagtet sin Grusomhed var Kristian den anden en dygtig Konge. Mange af hans Love viser, at han stod paa Bøndernes og Borgernes Side i Kampen mod den magtsyge Adel og Presteskab, og Folkeoplysningen laa ham paa Hjerte. Mange gode og nyttige Reformer gjennemførte han, men blev mistydet, da disse som ofte gik Adelen og Presteskabet imod. Da saa Kristian indkaldte Prædikanter, som forkyndte den nye Lære, som Luther var ifærd med at udbrede i Tyskland, fik Kongen Paven og hele Kirken til Fiender. Saa fik han Krig med Hansestæderne, hvis Magt han havde søgt at indskrænke. Jyderne gjorde Oprør, og da han dertil var i stor Pengeknibe, tabte han rent Modet og forlod Danmark og seilede til Holland. Senere gjorde han et Forsøg paa at vinde Norge, men blev fangen og sendt til Kjøbenhavn og indsat i en Hvælving i Sønderborgs Fæstning. I hans Celle var der kun et lidet Vindu med Jernspinkler for, som stod høit oppe og gav ham sparsomt Lys. Døren blev muret igjen, og Maden blev ham sendt gjennem et Hul i Muren. Her sad Kristian i 18 Aar. Gulvstenene bar Merker af hans Gang,

og i Stenbordet vistes en Fure efter hans Finger, som han idelig skjød frem efter Bordkanten, naar han ene og tankefuld gik omkring Bordet. I 1550 blev han ført til et mildere Fængsel paa Kallundborg Slot, og her døde han 25de Januar 1559 i sit 78de Aar efter 9 Aars Udlændighed og 27 Aars Fangenskab.

Fredrik I.

(Konge fra 1524 til 1533.)

Da Kristian var afsat, kaldte Danskerne hans Farbroder Fredrik til Konge. Erkebiskop Erik Valkendorf var død, og Presteskabet i Trondhjem valgte Nordmanden Olaf Engebrektssøn til Erkebiskop. Nordmændene søgte nu atter at komme sig ud af en Union, der var saa skadelig og ulykkelig for Norge. De valgte nu to Rigsforstandere, som skulde styre indtil videre. Men Henrik Krummedike var Kommandant paa Akershus, og andre Dansker var Kommandanter paa de andre Fæstninger. Efter et Aars Stridigheder fik Danskerne i Norge endelig Fredrik valgt til Norges Konge mod, at han lovede i sin Haandfæstning ikke at kalde sig Arving til Norge, men at Landet som hidtil skulde være et frit Valgrige, at Amterne skulde styres af bare indfødte Nordmænd, og at han skulde indløse de pantsatte Øer.

Fredrik begyndte straks at indføre Reformationen i Danmark,og ved hans Død var den lutherske Lære kjendt saagodtsom overalt i Danmark. I Norge foregik ogsaa Religionsskiftet paa den Maade, at det ene Kloster efter det andet nedlagdes, og de store Jordegodser, som hørte under dem, blev bortgivne til danske og tyske Adelsmænd, medens det Guld, Sølv og andre Kostbarheder, der fandtes i Klostrene, blev ført ned til Danmark. Kirkerne blev ogsaa plyndrede, og de Prester, der ikke godvillig vilde antage den nye Lære, blev tvungne dertil, eller forvist, mishandlede og undertiden dræbte. Erkebiskop Engelbrektssøn søgte ved at kalde den afsatte Kristian II til Norge at afkaste Tyranniet, men Kristian blev, som ovenfor fortalt, fangen og sat i Fængsel i Danmark, og Erkebispen maatte udrede 15,000 Gylden i Forlig. Fredrik døde Skjærtorsdag 10de April 1533, 62 Aar gl.

Kristian III.

(Mellemriget 1533 til 1537, Kristian III 1537 til 1559. Reformationens Indførelse 1536).

Straks efter Fredriks Død blev der sammenkaldt en Herredag i Kjøbenhavn for at foretage Kongevalg, men man kunde ikke enes. Den luthersksindede Del af Adelen vilde have Prins Kristian til Konge, men Geistligheden vilde have den yngre Prins Hans. Saa blev Kongevalget udsat til det følgende Aar, og i Mellemtiden skulde et Rigsraad styre. Men saa udbrød der Borgerkrig (Grevens Feide), idet et tredie Parti søgte at faa gjenindsat Kristian den anden til Konge. En ny Rigsforsamling i 1534 valgte Kristian til Konge, men først efter to Aars blodig Kamp kom han i Besiddelse af Tronen. Ifølge en hemmelig Aftale med Rigsraadet blev alle Biskoper og andre ledende Geistlige fængslet. Saa holdt han en Rigsforsamling den 30te Oktober 1536 i Kjøbenhavn, hvor den lutherske Lære blev indført som Statens Religion.

I Norge foregik Kongevalget heller ikke uden Blodsudgydelse. I et heftigt Oprør blev en af Kristians Udsendinger, Vincentius Lunge, dræbt, og Erkebiskop Olaf Engebrektssøn, der atter søgte at frelse Norge, maatte rømme fra Landet. Kongen havde paa en Rigsdag i Kjøbenhavn lovet Adelen, at Norge herefter ikke skulde være et selvstændigt Rige længer, men styres som et dansk Landskab. Det norske Rigsraad blev inddraget, og Norge fik herefter ingen Del i Kongevalget. Dog beholdt Landet sine egne Love. Efter 1572 sattes en Statholder i Spidsen for Landsstyrelsen. I 1556 fik Bergen en dygtig Lensherre i Kristoffer Valkendorf, som kuede Tyskerne, saa de aldrig mere kom til sit gamle Vælde. Kristian døde Nytaarsdag 1559 i sit 56de Aar.

Fredrik II.

(Konge fra 1559 til 1588.)

Ved Faderens Død blev Fredrik II uden nogen Vanskelighed Konge. Han gjorde sammen med sine Farbrødre, de holstenske Hertuger, et Tog til Ditmarsken for at hævne Nederlaget i Aaret

1500. Ditmarskerne forsvarede sit Land med Heltemod; men de kunde ikke staa sig mod en Hær paa 25,000 Mand. Først efter at 3,000 Bønder var faldne, blev Ditmarsken taget og delt mellem Seierherrerne.

Saa begyndte den blodige nordiske *Syvaarskrig* mellem Kong Fredrik II og Kong Erik XIV af Sverige. Hidtil havde der altid været godt Venskab mellem Nordmændene og Svenskerne; men med Syvaarskrigen indlededes den uafbrudte Række af Krige mellem de tre skandinaviske Frændefolk, som først endte i 1814, og som lagde Grunden til det Folkehad, som helt til vore Dage har eksisteret mellem Nordmænd og Svensker.

Grunden til denne Krig var blot Naragtighed. De dansk-norske Konger bar tre Kroner i sit Vaaben, og Fredrik lod arrestere nogle Sendemænd, der drog over Danmark til Hessen i Tyskland for at fri paa Kong Eriks Vegne. Dette var den ydre Grund; men den sande Grund var Avind mellem Kongerne, og Fredriks og Danskernes Lyst til atter at faa Sverige under Danmark.

Krigen førtes baade tillands og tilsøs. Den danske Flaade var uheldig, men Armeen under Daniel Rantzau slog den langt større svenske Hær ved Svarteaa i 1565. I Norge var Svenskerne først heldige. De tog Jemtland og Herjedalen og Trondhjems Stift og By. Men da samlede den bergenske Lensherre Erik Ottessøn Rosenkrans en Hær og Flaade for at jage Fienden ud. Han sendte Bud ud i Landdistrikterne om, at alle vaabenføre Mænd skulde møde i Bergen, og med Budet fulgte et Reb til Tegn paa, at hvo som ikke vilde møde, han skulde blive hængt for sin egen Dør. Da Forberedelsen var gjort, drog han med 4 Skibe under god Bør til Trondhjem. Svenskerne blev nedsablet, og Fangerne, hvoriblandt den svenske General Kollart, blev sendt til Kjøbenhavn. Paa Oplandene graserede Svenskerne fælt. De brændte Hamar By i 1567 og drog saa til Oslo for at beleire Akershus. Oslo blev brændt af Borgerne selv, for at Svenskerne intet Tilhold skulde faa der. Men nu kom Rosenkrans fra Bergen ogsaa her tilhjælp. Svenskerne led saa forfærdeligt et Nederlag, at de brændte sine Døde for at skjule, hvor stort deres

Tab var. De drog ud af Landet under Herjing og Plyndring med et Tab af 6,000 Mand. Sarpsborg blev ogsaa lagt i Aske.

I 1570 endte Krigen med Freden i Stettin. Begge Konger skulde have Ret til at have tre Kroner i sit Vaaben. Og Sverige maatte betale 150,000 Rigsdaler. Det var det hele, man vandt efter saa store Tab af Liv og Eiendom. Fredrik maatte saaledes give dyre Lærepenge for at skjønne, at Sverige var for mægtigt til mod sin Vilje at være det tredie Led i det nordiske Forbund, naar Danmark skulde være Hovedlandet.

I Norge led man ikke bare af Krigen; men de danske Lensherrer og Fogder udsugede Landet, og Almuen klagede mange Gange, men uden Resultat. Fredrik den anden holdt bare paa at more sig paa Kjøbenhavns Slot i Svir og Lystighed. I Drikkelagene pleiede Kongen at sige: "Nu er Hans Majestæt ikke hjemme", og da kunde enhver opføre sig, som han ønskede. Det hændte ogsaa, at hans Gjester drak sig ihjel, og Drik forkortede ogsaa Kongens Levedage. Han døde kun 54 Aar gammel Skjærtorsdag 4de April 1588.

Kristian IV.

(Konge fra 1588 til 1648.)

Kristian IV var kun 11 Aar ved Faderens Død. Rigsraadet styrede nu i 8 Aar Riget, til Kongen blev myndig. Ingen af de oldenborgske Konger har gjort saameget for Norge, som Kristian IV. Han var 25 Gange i Norge, og i 1599 var han lige op til Finmarken ved den svenske og russiske Grænse. Ligeledes hørte Kristian paa Klagerne fra Norge om Lensherrernes Udsugelser og skaffede ofte Bønderne sin Ret.

Kristian førte tre Krige. Den første var *Kalmarkrigen* med Sverige fra 1611 til 1613, som Kristian begyndte paa Grund af, at Kong Karl IX ved sin Kroning ogsaa kaldte sig Lappernes Konge og gjorde Fordring paa hele Finmarken sydover til Salten. Straks efter Krigens Udbrud døde Karl, og hans Søn Gustav Adolf blev Sveriges Konge. Krigen førtes for en stor Del med leiede Tropper. Gustav Adolf sendte to leiede Hære til Norge, den ene under Oberst Munkhaven, og den anden under Oberst

George Sinclair fra Skotland. Sinclair landede i Romsdalen og drog over Fjeldene til Gudbrandsdalen og led her sit sørgelige Nederlag ved Kringen, hvorfra

"ei nogen levende Sjæl kom hjem,
som kunde sine Landsmænd fortælle,
hvor farligt det er at besøge dem,
som bor blandt Noriges Fjelde".

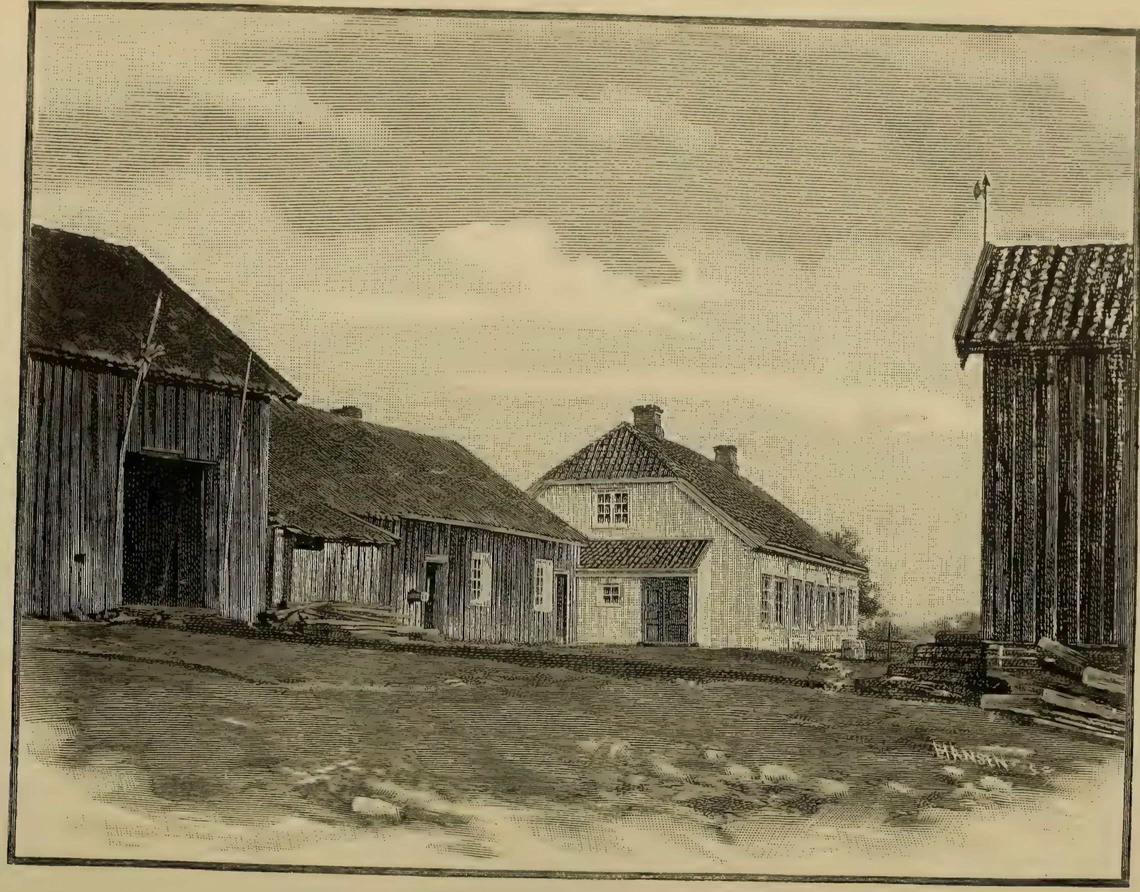
Oberst Sinclair blev skudt af Bonden Sejelstad, som havde ladet sin Bøsse med en Sølvknap, da han troede, at en Blykugle ikke kunde bide paa Obersten. Slaget ved Kringen stod 26de August 1612.

Krigen endte ved Freden i Knærød i Halland, hvorved Gustav maatte opgive Kravet paa norsk Finmarken og betale 1,000,000 Rigsdaler.

Saa havde Danmark Fred til 1625, da Kristian blandede sig ind i Trediveaarskrigen, der førtes i Tyskland mellem Protestanterne og Katolikerne. Med en stor Hær drog han til Tyskland, men var uheldig. Tilsidst tabte han Slaget ved *Luther am Barenberge,* og de katolske Høvdinger og Keiserens Generaler Tilly og Wallenstein drog nu ind i Holsten, Slesvig og Jylland, og Kristian maatte i Lybekkerfreden love ikke mere at tage Del i Krigen.

Kristians tredie Krig var med Sverige. Kristian havde hemmelig allieret sig med Sveriges Fiender; men Svenskerne havde faaet Nys herom, og i 1643 angrebes Danmark baade tillands og tilvands. Den danske Hær og Flaade var uheldig. Ogsaa Norge led forfærdeligt under Krigen. Statholderen Hannibal Sehested, der var Kongens Svigersøn, gjorde ikke stort for at forsvare Landet, men benyttede sin Stilling til at tilrane sig 1100 Gaarde eller omtrent en sekstende Del af Norges Jordeiendomme. Den, som forsvarede Norge dengang, var særlig Presten Kjeld Stub. Han førte som Oberst Grænseforsvaret med overmaade stort Mod og Tapperhed, og da Krigen var endt, tog han fat som Prest igjen. Han døde under Prædikenen anden Paaskedag 1663.

Danmark maatte give op, og ved Freden i Brømsebro maatte Kristian afstaa de norske Landskaber: Jemtland og Herjedalen og desuden Øerne Øsel, Gotland samt Halland.

Venstøb i Gjerpen. (Henrik Ibsens Barndomshjem).

L. of C.

Kristian grundlagde Kristiania i 1624 istedenfor Oslo, og Kristianssand i 1641. Han var en arbeidsom Mand og levede meget tarvelig. Han førte personlig Tilsyn med Bygningen af Slottene, han opførte, og Krigsskibene, der blev bygget og betalte selv ud Arbeidernes Lønninger. Han var to Gange gift, først med en tysk Fyrstedatter med hvem han havde 6 Børn. Da hun døde, ægtede han Kristine Munk; hun fødte ham 10 Børn. Desuden havde han 5 Børn med forskjellige Friller.

Under Kristian den fjerde fik Adelen en forfærdelig Magt. Borgerne og Bønderne blev aldeles Slaver, der vilkaarligt kunde fængsles og straffes af Tyrannerne paa de adelige Godser. Kongen døde i sit 71de Aar 28de Februar 1648 og ligger begravet i Roskilde Domkirke.

Fredrik III.

(Konge fra 1648 til 1670. Enevoldsmagten indførtes 1660.)

Ved Kristian IV's Død var hans Søn Fredrik Erkebiskop i Bremen. Han blev nu valgt til Konge, efterat han i sin Haandfæstning havde tilstaaet den allerede mægtige Adel endnu større Rettigheder. Da den svenske Konge, Karl Gustav X, havde Krig med Polen, troede Danskerne, at det nu maatte være en heldig Tid til at tage de tabte Landskaber fra Sverige. Men det gik anderledes til. Saasnart Danskerne begyndte Ufreden i 1657 forlod Karl Polen, og før Aaret var omme, havde han taget Holsten, Slesvig og Jylland og gik om Vinteren over Isen til Fyn og videre til Langeland, Laaland og Falster og naaede i Februar Vordingborg paa Sjælland. Danmark laa aldeles knust unders hans Fødder. Ved Freden i Roskilde maatte Danmark afstaa Bohus Len, Trondhjems Stift, Skaane, Halland, Blekinge og Øen Bornholm, samt 12 Krigsskibe og 2000 Ryttere.

Det gik saaledes paanyt ud over Norge, skjønt det under Generalløitnant Jørgen Bjelke havde tilbageerobret Jemtland, og Ivar Krabbe havde slaaet Svenskerne i Bohus Len. En saadan Fred havde Danmark endnu aldrig før afsluttet, og dog fortrød den svenske Konge snart, at han havde ladet Leiligheden til

at sætte den danske og norske Krone paa sit eget Hoved slippe sig ud af Hænderne, og han begyndte derfor Krigen paanyt. Han rykkede nu frem mod Kjøbenhavn og beleirede Byen. Da man raadede Kongen til at flygte, svarede han, at han vilde dø i sin Rede, og baade han og Borgerne viste stort Mod og Udholdenhed under Beleiringen. Men saa kom en hollandsk Flaade Kjøbenhavn til Undsætning med Folk og Levnetsmidler. Karl forlod saa Danmark og drog til Norge.

Her havde imidlertid Trønderne jaget Svenskerne ud, og Trøndelagen var atter norsk Len. Ved Halden (Fredrikshald) tilbageviste Nordmændene tre Angreb under den tapre Oberst Tønne Hvitfeldt og Kjøbmand Peter Olafssøn Norman. Den tredie Gang var Fæstningen i 6 Uger beleiret af 5,000 Mand, og den ene Storm efter den anden blev slaaet tilbage. Saa døde Karl i Gøteborg, og Svenskehæren drog herjende bort. Svenskerne ønskede Fred, og denne kom istand i Kjøbenhavn. Roskildefreden stadfæstedes med Undtagelse af, at Trondhjem og Bornholm maatte gives tilbage.

Efter Krigen var Tilstanden i begge Lande forfærdelig. Statsgjælden var enorm og Skatkammeret tomt, Embedsmændene kunde ikke faa sine Lønninger. En Rigsdag blev sammenkaldt i Kjøbenhavn, hvor Delegater fra de forskjellige Stænder mødte; men Adelen negtede som sædvanlig at tage Del i Skattebyrderne. Borgerstanden under Borgermester Nansen, og Presteskabet under Biskop Svane holdt sammen, og de forlangte, at Haandfæstningen skulde træde ud af Kraft. Riget omdannedes fra et Valgrige til et Arverige. Det blev overladt til Kongen at affatte den nye Grundlov. Istedenfor Grundlov lod Kongen opsætte et Brev, som gik ud paa, at han foruden Arveret ogsaa skulde have fuld Enevoldsmagt. Dette Brev blev underskrevet af de adelige Familiefædre, Presteskabet og udvalgte Mænd af Borgerstanden. Adelens Magt blev ved Enevoldsmagtens Indførelse i høi Grad formindsket. Den maatte tage Del i Skattebyrderne; og Lenene, som hidtil havde tilhørt Adelen, blev nu frataget dem og omgjort til Amter, som styredes af Amtmænd med fast Løn.

Kongedømmets Indtægter forøgedes herved næsten det femdobbelte.

Peter Schumacher, som senere blev den navnkundige Peter Griffenfeld, var den, som forfattede Kongeloven eller den nye

Kurt Adelar.

Grundlov. Han var bare en ung borgerlig Mand, da Fredrik døde; men han havde allerede da havt Anledning til at vise den forstandige Konge, at han besad usædvanlig Begavelse. Paa Dødsleiet sagde derfor Kongen til Kronprinsen: "Gjør en stor Mand af Schumacher, men gjør det ikke for fort."

Admiral Kurt Sivertssøn Adelar blev den, der skulde sætte Flaaden istand igjen. Han var født i Brevik 1622. Som ung Gut gik han i hollandsk Tjeneste og blev Sømand. Siden gik han i venetiansk Tjeneste og udmerkede sig saa særdeles i Krigen, som Venedig førte med Tyrkerne, at han blev hædret med tre Guldkjæder, blev Ridder, og udnævnt til General-Admiral-Løitnant med en stor aarlig Løn, som ogsaa hans Efterkommere lige til tredie Led skulde have. Sin navnkundigste Bedrift øvede han i 1654 i Slaget ved Dardanellerne. Her var han kringsat af 77 tyrkiske Rofartøier, men slog sig igjennem, efterat have brændte 15 af de fiendtlige Skibe. Hans Skib var da synkefærdigt, og han forsøgte at sætte det iland ved Øen Tenedos; men her kom Tyrkernes Admiral Ibrahim Pasja over ham, og Kampen begyndte paany. Adelar entrede det fiendtlige Skib og kjæmpede selv med Pasjaen og blev haardt saaret i den høire Arm. Men med venstre Haand hug han Hovedet af Ibrahim Pasja. Han gjorde stort Hærfang, og den faldne Tyrks Ærestegn opbevares endnu i Danmark.

Flere Nationer kappedes om at faa Kurt Adelar i sin Tjeneste, men han tog imod Kong Fredriks Indbydelse. I 12 Aar arbeidede han med Held paa at sætte Flaaden i god Stand; men selv kom han ikke til at se, hvor gavnlig hans Virksomhed havde været for Fædrelandet. Han døde nemlig i Aaret 1675, netop som den skaanske Ufred begyndte.

Fredrik den tredie døde 9de Februar 1670 60 Aar gammel og blev begravet hos sine Fædre i Roskilde Domkirke.

Kristian V.

(Konge fra 1670 til 1699.)

Fredrik III's Søn, Kristian V, satte den franske Kong Ludvig XIV's Hof som sit Mønster. Han var forfængelig og omgav sig med Pragt og Glans. Dertil var han udsvævende og drikfældig. Statskassens Midler strak ikke til for hans overdaadige Hof. Han yndede alt, som var tysk, og den ene forsultne tyske Adelsmand efter den anden gjorde sin Lykke i Danmark.

Ved Hoffet talte man tysk. Presterne prædikede paa tysk, Skuespillerne spillede paa tysk, og alle høie Embedsmænd var Tyskere. Han grundede en ny og høiere Adel af indvandrede Tyskere, da den gamle danske Adel nu blev for simpel, og atter blev Herremændene fritaget for Skatter, imod at de sørgede for, at de Skatter, der paalagdes Bonden, blev indbetalt. Han oprettede Ridderordenerne, Danebrogsordenen og Elephantordenen. For at skaffe sig mere Penge greb han til den skammelige Trafik at udleie Soldater til fremmede Magters Krige, nemlig 7,000 til den engelske Konge og 3,000 til Keiser Leopold; men det forslog lidet. Ved de blodige Skatter kom Agerbruget i dybt Forfald, den danske Adel blev udarmet, og Bønderne maatte ved strenge Straffe tvinges til at blive ved sine Gaarde. Tale og Trykkefrihed blev aldeles afskaffet, og Troesfrihed tillodes ingen.

I de 6 første Aar af sin Regjering havde Kristian en udmerket Støtte i den store Statsmand Peter Griffenfeld. Han er den dueligste Statsmand, som Danmark har havt. Ogsaa i Udlandet skjønnede man paa hans Storhed; Keiseren gjorde ham til Rigsgreve, og Ludvig den fjortende kaldte ham en af Verdens største Kongsraader. Men han fik mange mægtige Avindsmænd ved Hoffet, der fik en Sammensværgelse mod Rigskansleren istand. Han blev falskelig beskyldt for store Forbrydelser; men flere af de Handlinger, der lagdes ham til som Forbrydelser, var netop de, han som Statsmand fortjente størst Ros for. Han blev dømt til Døden og ført til Retterstedet, og hans Ligkiste stod ved Siden af Blokken. Skarpretteren hævede Øksen; men saa kom der Bud fra Kongen med Benaadning til evigt Fængsel. "Naade haardere end Straffen," sagde den halvdøde Greve, da han blev hjulpen op igjen. Han sattes nu i Kastellet i 4 Aar, men senere flyttedes han til Munkholmen ved Trondhjem. Her sad han i 18 Aar. I 1698 fik han paa Grund af Sygdom sin Frihed og døde straks efter i Trondhjem, 64 Aar gammel.

Imod Griffenfelds Raad begyndte Kristian Krig med Sverige for at gjenvinde de tabte Landskaber. Denne Krig, som kaldes den *skaanske Krig,* førtes i Arene 1675—1679. Nils Juel vandt

et stort Søslag i Kjøgebugt; men alligevel endtes Krigen uden nogen Fordel for Danmark, som sank bare dybere ned i Gjæld. Sophie Moth, et løsagtigt Fruentimmer, med hvem Kongen havde 5 Børn, var den, som afgjorde de fleste af Kristian V's Statshandlinger. Kongen døde 25de August 1699 50 Aar gammel. Umaadelighed forkortede hans Liv.

Søhelten Niels Juel indlagde sig i den skaanske Krig udødelig Berømmelse. Han var født i Kristiania 8de Mai 1629. Efter at have studeret en Tid i Sorø reiste han udenlands og uddannede sig til Søkrigstjenesten, og tjente under de berømte Søhelte Tromp og Ruijter i den hollandske Republiks Krig mod England i Aarene 1652—53. De følgende to Aar fulgte han Ruijter paa hans Togt mod de afrikanske Sørøvere i Middelhavet. Juel tog ikke alene de to store Helte som Mønster for Mod og mandig Daad, men deres milde og humane Karakter stemte ogsaa overens med hans egen noble Tænkemaade.

I 1656 vendte han tilbage til Danmark, netop som Krig med Sverige brød ud. Han hjalp Admiral Bjelke til at slaa en overlegen svensk Flaade under Falsterbo, og under Kjøbenhanvs Beleiring i 1658 forsvarede han med Tapperhed og Udholdenhed Byen paa Søsiden.

Da Kurt Adelar døde ved den skaanske Krigs Udbrud, fik Juel Overkommandoen over Flaaden, og nu begyndte han Rækken af de glimrende Bedrifter, der gjorde ham til en af Danmarks største Søhelte. Vi kan ikke her nævne alle de glimrende Seire, han enten selvstændig eller i Forening med andre Admiraler vandt. I Kjøgebugt 1ste Juli 1677 tilintetgjorde han den langt overlegne svenske Flaade under Admiral Horn og hindrede derved en paatænkt Landgang paa Sjælland. Dette var den stolteste Søseir, Danmark hidtil havde vundet, og den gjorde Admiral Niels Juels Navn udødeligt. Han forfremmedes til Generaladmiralløitnant, og flere Medaljer prægedes for at forevige Seiren i Kjøgebugt. For de Helten tilkommende Prispenge kjøbte han Øen Taasinge, som siden har været i hans Families Besiddelse.

Den vigtigste Bedrift, Juel udførte det næste Aar, var Erobringen af Rügen. Ved Fredsslutningen i 1679 endte hans krigerske Løbebane; men ogsaa i hans senere Liv fik han Anled-

Niels Juel.

ning til at lægge for Dagen sin fremragende Duelighed, sin Pligtopfyldelse og sit ædle og retskafne Borgersind. Han døde 8de April 1697 i Kjøbenhavn, og hans Lig blev bisat i Holmens Kirke.

Fredrik IV.

(Konge fra 1699 til 1730.)

Fredrik fik en meget slet Opdragelse, og ingen Andel i Statsstyrelsen, saalænge Faderen levede. Men da han var bleven Konge, søgte han med utrættelig Arbeidsomhed at indhente det forsømte. Hans første Bestræbelser gik ud paa at bringe Landets Finanser i Orden, og det lykkedes ham ved den yderste Sparsomhed at betale den uhyre Statsgjæld. Desværre fik han store Summer ind i Statskassen ved at leie ud ligesom Faderen 18,000 norske og danske Soldater til fremmede Lande under den spanske Ufred.

Saasnart han havde besteget Tronen, begyndte han Krig med Hertugen af Holsten; men denne fik Hjælp af sin Svoger Kong Karl XII af Sverige, og Fredrik blev tvungen til at gaa ind paa en Fred i Travendal Aar 1700, der var meget fordelagtig for Hertugen. Ny Ugreie, som varede i 8 Aar, opstod mellem Kong Fredrik og Greven, og angik den latterlige Trætte, om Hertugen skulde have Lov til at skrive sit Navn og sin Titel med ligesaa store Bogstaver som Kongen af Danmark.

Saa var der Fred i ni Aar. Men da Karl XII havde lidt Nederlaget ved Pultave i Rusland i Aaret 1709 troede Danmark, at nu var det en heldig Tid til at vinde de tabte Landskaber tilbage, og Fredrik allierede sig med Rusland og Polen og begyndte Krigen med Sverige. Denne Krig, som kaldes *den store nordiske Krig,* varede i 11 Aar og skal have kostet Norge Trediedelen af dets Folkemængde. Efter at den 16,000 Mand sterke dansk-norske Hær havde taget den ene By efter den anden i Skaane, blev Danskerne slaaet tilbage ved Helsingborg 1710 af den modige og tapre Magnus Stenbok i Spidsen for en svensk Bondehær. Senere førtes Krigen i Norge og Nordtyskland, og i Tyskland vandt Stenbok i 1712 atter en Seir.

I 1715 marscherede Karl XII ad tre Veie ind i Norge, der var saagodtsom blottet for Tropper, idet den største Del af de norske Mandskaber var sendt til Danmark. De 6,000 Mand, der samledes, var i den ynkeligste Tilstand, de havde hverken Klæder eller Vaaben, og Kornboderne og Pengekassen stod tomme.

Karl kommanderede selv Hovedhæren, der over Høland drog mod Kristiania. De faa Hindringer, han mødte paa Veien, blev let overvundne, og Kristiania faldt i hans Hænder i 1716. Men Akershus Fæstning, som han beleirede, kunde han ikke knække, da han ikke havde tilstrækkelig store Kanoner.

Fra Kristiania sendte Karl Oberst Axel Løven med 600 Mand for at tage Kongsbergs Sølvværk. Han tog Veien over Hakedalen og Ringerige, da den almindelige Vei om Drammen var stængt af Nordmændene. Imidlertid havde Nordmændene faaet Nys derom, og da Løven Søndag Aften den 28de Marts Kl. 10 naaede Norderhovs Prestegaard, var 200 norske Dragoner ankomne til det en Mil derfra liggende Steen. Ved Svenskernes Ankomst laa Presten paa Norderhov, den lærde Theolog og Historiker Magister Jonas Ramus, syg; men de blev venligt og gjestfrit modtagne af Prestefruen, den modige og kvikke Anna Kolbjørnsdatter. Hun beværtede Svenskerne godt med Mad og Drikke, og sparede ingenlunde paa de Sager, hendes Vinkjælder indeholdt. I Gaarden lod hun Soldaterne tænde et stort Baal, der lyste helt til Steen, og under Paaskud af, at hun trængte nogle Specerier til Maden, fik hun af den svenske Oberst Tilladelse til at sende sin Pige til Nabogaarden. Saaledes fik hun gjennem Fogden underrettet de norske Tropper ved Steen om, at Svenskerne var der. Stemningen blandt de svenske Officerer blev snart noksaa animeret omkring Prestefruens Punchebolle og Lovtaler holdtes baade for den syge Prest og for hans hyggelige Frue.

Medens alt gik meget lystigt til paa Norderhov Prestegaard, kom de 200 Nordmænd ridende opover med Sergeant Thore Hovland og Paul Putten, en uforknyt Ringeriking, som Veivisere. Klokken tre om Natten kom de uventet over Svenskerne. Løven blev fangen med 160 Mand, 30 blev dræbte, og Resten undkom ved Flugt. Da Anna Kolbjørnsdatter i Følge med en anden Kone straks efter Slaget gik omkring for at bese Valpladsen, kom en svensk Officer, og satte en Pistol for Prestefruens Bryst, idet han med barsk Stemme spurgte: "Hvor er Juten?" Den anden Kone, som saa dette, besvimede, men Anna svarede koldblodig:

"Tjener du din Konge ved at skyde Kjærringer ihjel? De tropper op bag Kirken!" Officeren blev skamfuld og red bort.

Jonas Ramus døde 1718, men Anna levede til 23de Juli 1746, da hun døde paa Gudsgaarden i Norderhov. Deres Portrætter findes i Norderhovs Kirke.

Ved Moss blev en svensk Trop jaget bort under Oberst Budde, og Presten Peter Rumohr i Skjeberg fik indbildt General Ascheberg, der laa paa Prestegaarden med 2,000 Svensker, at Oberst Budde havde faaet store Forsterkninger og var færdig til at bryde op. Generalen blev bange og drog tilbage til Sverige. Kong Karl blev rasende paa Presten og fangede ham senere og sendte ham til Sverige, hvor han døde i Fangenskab.

Kong Karl maatte opgive Beleiringen af Akershus og brød op fra Kristiania den 29de April 1716 og lagde sig udenfor Fredrikshald. Han tog Byen; men den blev 4de Juli skudt ibrand fra Fæstningen, og de svenske Tropper led store Tab under Rømningen af Byen. (Se Stykket "Fredrikssten" under Smaalenene).

Karl maatte saaledes forlade Fredrikssten, men lovede at komme igjen, naar han havde faaet nye Forsterkninger fra sin Flaade i Dynekilen.

Men dette blev der intet af; thi hele hans store Flaade blev aldeles ødelagt af Peter Vessel Tordenskjold den 8de Juli.

Peter Vessel Tordenskjold var født i Trondhjem 18de Oktober 1690. Hans Fader, Kjøbmand Jan Vessel, havde ikke mindre end sytten levende Børn. Faderen vilde, at Peter skulde studere, men den viltre Trondhjemsgut, opdragen paa "Fladbryggerne", og fortrolig med Søen længe før han kunde stave sit eget Navn, havde ingen Lyst til Bogen, og blev derfor sat i Skrædderlære. Han løb snart bort og drog ud paa Eventyr og kom paa sin rette Hylde. Uforfærdet Mod, ypperligt Sømandsskab, Snarraadighed og ubetvingelig Energi satte ham istand til i en ung Alder at gjøre sit Land de største Tjenester.

Først gjorde han som Matros en Reise til Guineakysten og derfra til Vestindien og fik særdeles godt Skudsmaal af sin

Kaptein, som sagde, at han var født til Søen. I 1709 blev han Søkadet og gjorde en Reise til Ostindien, men kom tilbage til Bergen i 1710, netop som Krigen med Sverige atter var udbrudt. Fra Bergen reiste han over Land til Kristiania og fik af General

Peter Tordenskjold.

Løvendal, som syntes svært godt om ham for hans kjække og mandige Væsen, Kommandoen over det lille Skib, "Ormen", paa 4 Kanoner. Men snart ombyttede han det med Fregatten "Løvendals Galej" paa 20 Kanoner og fik Ordre til at krydse ved

de norske og svenske Kyster. Med disse Skibe begyndte Vessel sin Heltebane, der var rig paa glimrende Bedrifter, ved hvilke han lagde lige saa megen Snildhed og Aandsnærværelse for Dagen som Tapperhed og en til det eventyrlige grænsende Forvovenhed. Han blev da ogsaa i den korte Tid af 10 Aar forfremmet fra Kadet til Viceadmiral og optagen i Adelstanden under Navnet *Tordenskjold.* Da Kongen underrettede Vessel herom, svarede han: "Tordenskjold! — Nu, saa skal jeg da ogsaa tordne slig for Svenskernes Øren, at de skal blive nødt til at sige, at Deres Majestæt ikke forgjæves gav mig dette Navn!"

Først udmerkede Løitnant Vessel sig ved at overvinde to store fiendtlige Skibe med sin lille Fregat, og blev forfremmet til Kapteinløitnant. Næste Aar slap han helskindet fra en høist ulige og farlig Kamp med to svenske Linjeskibe i Skagerak, og han blev nu Kaptein. Paa Kolbergheide 24de April 1715 tog han den store svenske Fregat *"Hvita Ørnen"*, som nu blev hans Kommandoskib.

Da Tordenskjold om Aftenen den 7de Juli 1716 med to Fregatter og fem andre Smaaskibe krydsede udenfor Strømstad, kaprede han et Par svenske Fiskere. De berettede, at den svenske Flaade laa i Dynekilen, og at den svenske Admiral feirede sin Datters Bryllup og skulde holde Gjestebud ombord for de andre Officerer.

Fregatterne "Den hvide Ørn" og "Vindhunden", der førtes af Tordenskjolds næstkommanderende, Præmierløitnant Peter Grib, løb Side om Side, og Tordenskjold raabte over til Grib og fortalte ham, at den svenske Admiral Strømstjerna laa med sin Flaade i Dynekilen. "Strømstjerna vil gasterere i Kveld paa sin Flaade; skulde det ikke være raadeligt, at vi gaar ind i Dynekilen og bliver hans ubudne Gjester?" "Har Kapteinen Ordre, saa har jeg Lyst," svarede Grib, "og Vinden er føielig. Gud give Lykke."

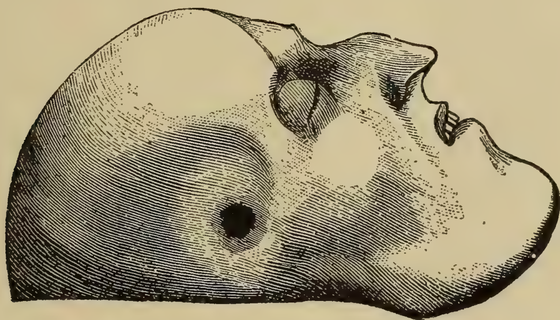
Noget andet Krigsraad blev ikke holdt, og Tordenskjold styrede om Natten ind i Dynekilen, en halv norsk Mil lang og meget smal Fjord, ca. 4 norske Mil fra Fredrikshald. Paa en Halvø midt i Indløbet havde Svenskerne opført et Batteri paa

seks Tolvpundere, og paa begge Sider af det trange Indløb stod 4,000 Mand Fodfolk. Kong Karl, som netop havde besøgt Dynekilen, troede, at hans Stilling der var uovervindelig. Tordenskjold seilede under heftig Ild fra alle Sider, uden at løse et Skud, før han naaede ind i Havnen. Men saa begyndte han Kampen, der vedvarede uafbrudt til Klokken 11 om Formiddagen. Da begyndte Svenskernes Ild at sagtne, og et Par Timer efter strøges Strømstjernas Admiralsflag. Den svenske Flaade paa 44 Skibe, 60 Kanoner og 931 Mands Besætning, blev dels tagne, dels brændte og dels sænkede eller sat paa Grund, og Matroser og Soldater søgte at undkomme ved vild Flugt. Ikke et eneste Skib blev reddet. For denne Bedrift blev han udnævnt til Kommandør, og Kongen gav ham en Guldmedalje med sit Brystbillede at bære i et blaat Baand. Dagen efter Nederlaget i Dynekilen begyndte Kong Karl Tilbagetoget til Sverige.

I 1718 gjorde Karl atter Anfald paa Norge. General Armfelt drog over til Trondhjem med 9,000 Mand, medens Kongen selv med 22,000 Mand kringsatte Fredriksstens Fæstning og Fredrikshald. Gjennem Løbegrave var han kommet Fæstningen paa 250 Skridt nær. Søndagsmorgen den 11te December gik Karl selv ud for at se til Arbeidet i Løbegravene og blev her truffet i Hovedet af en Kugle fra Fæstningen, og denne endte den unge Konges eventyrlige Liv. Svenskerne trak sig tilbage. General Armfelt havde faafængt forsøgt at knække Trondhjem. I Thydalen fik han Tidende om sin Konges Fald, og da Bønderne stængte den almindelige Landevei for ham, maatte han søge at naa Sverige over Fjeldene. Men om Natten overfaldtes han af Snestorm og Kulde. De slog Leir ved Øysandsøen, hvor der ingen Skog fandtes. De brændte sine Bøssestokke og stillede sig tæt sammen i Klynger, for paa denne Maade at bjerge Livet. Men omtrent alle frøs ihjel, og af de faa, som naaede frem, blev de fleste Krøblinger for Livstid.

Krigens sidste store Bedrift udførtes af Tordenskjold ved at indtage Fæstningen Karlsten ved Marstrand. Han klædte sig ud som Fisker og strøg baade til Byen og paa Fæstningen for

at sælge Fisk. Da han talte det svenske Sprog ligesaa korrekt som nogen Svenske, slap han fra dette Vovespil uden at røbes. Paa denne Maade lærte han baade Byen og den særdeles sterke Fæstning at kjende. Først erobrede han den svenske Flaade, som var stationeret her, og saa maatte Byen Marstrand overgive sig. Nu stod kun Fæstningen tilbage. Han indbildte Kommandanten, at han havde 20,000 Soldater i Byen og med disse vilde han straks skride til Storm paa Fæstningen. Da Kommandanten tvilede paa, at han virkelig havde saamange Mand, tilbød Tordenskjold ham selv at undersøge. Kommandanten sendte da en Officer ned til Byen for at inspicere Tordenskjolds Tropper. Officeren fik en altfor gjestfri Modtagelse af den norske

Karl XII's Hoved; seet fra høire Side.

Admiral; thi Tordenskjold skjænkte ham saa fuld, at han ikke merkede, at det var de samme Soldater, han saa i de forskjellige Gader. Naar Tordenskjold havde vist den svenske Officer sin Troppestyrke i en Gade, tog han ham med sig til en anden, og den var ogsaa fuld af Soldater, men det var den samme Trop, som nu var opstillet her. Saaledes gjentoges Lureriet, til den svenske Officer syntes, han ikke havde flere Vidnesbyrd behov, og vendte tilbage til Fæstningen med den Besked, at alle Gader i Byen var yrende fuld af norske Soldater. Da lovede Kommandanten at overgive Fæstningen paa en fastsat Dag. Dagen kom; men Tordenskjold syntes, det varede forlænge, førend Svenskerne drog ud. Han gik derfor selv, ledsaget af kun nogle faa Soldater, op til Fæstningen til Kommandantens Kontor-

vindu, stak sin Sabel ind gjennem Vinduesruden og raabte: "Hvad nøler I efter? Ved I ikke, at Tiden er allerede omme?" Kommandanten blev ræd, pakkede ihob og forlod Fæstningen straks.

Saaledes erobrede Tordenskjold Klippefæstningen Karlsten, der ansaaes for uindtagelig, uden at ofre en Mand; men det kostede den feige og umandige svenske Kommandant hans Liv.

Endelig sluttdes der Fred den 3die Juli 1720. Danmark fik i Krigserstatning 600,000 Rigsdaler. Men Norge, som egentlig førte Krigen, og Nordmændene, som udførte alle Bedrifter i den, lønnedes kun med nye Udsugelser og Tilsidesættelser. De norske Kirker med tilhørende Jordegods, som eiedes af Almuen eller Menighederne, solgte Kongen til høiest bydende, og Almuen blev nødt til at leie sin Kirke af private Folk. Værst gik det Nordland og Finmarken. Handelen paa disse nordlige Landsdele var i længere Tid til ubodelig Skade bortleiet til Kjøbmændene i Bergen; men nu blev den i 1720 mod en aarlig Sum overladt til tre Kjøbenhavnere med Eneret til at handle paa Nordland. Nøden blev forfærdelig.

Nogle faa Maaneder efter Freden var ogsaa Tordenskjolds Livstraad udspunden. Han foretog en Udenlandsreise, men kom ikke længer end til Hanover. Her blev han nemlig den 30te November 1720 dræbt i en Duel af den svenske Oberst Stahl — en falsk Spiller, som havde bedraget en af hans Kamerater, og derfor var bleven grundig gjennempryglet af Tordenskjold. Han blev kun 29 Aar gammel.

Den overordentlige Glans og Berømmelse, som hviler over Tordenskjolds Navn, er fuldt berettiget; thi hans Bedrifter har ikke i Nordens og neppe i noget andet Lands Historie noget Sidestykke. Derfor er han den Dag idag Norges Nationalhelt og den norske Ungdoms Ideal.

Under Kong Fredrik IV's Regjering drog Grønlands Apostel, Hans Egede, fra Lofoten til Grønland for at bringe Evangeliet til Eskimoerne. Samtidig virkede Thomas von Vesten for Evangeliets Forkyndelse i Finmarken. Mest navnkundig af alle Nordmænd under denne Konge blev dog Digteren Ludvig Holberg.

Kongens private Liv var alt andet end mønsterværdigt. Han havde ved Siden af sin Dronning en Flerhed af Friller, der alle ophøiedes til Adelsstanden og fik store Grevskaber. En af disse Friller, Anna Sophie Reventlow, med hvem Kongen levede i 9 Aar, ægtede han to Dage efter, at den ulykkelige Dronning var død. For at vise, at han havde bidt Hovedet af al Skam, satte han endog Kronen paa hendes Hoved og gjorde hende til Dronning. Kongen døde 12te Oktober 1730 og ligger ogsaa begraven i Roskilde Domkirke.

Kristian VI.

(Konge fra 1730 til 1746).

Kristian VI afsatte først de fleste af sin Faders Raadgivere. Stedmoderen blev jaget fra Hoffet, og man tog fra hende de fleste af hendes Eiendomme, ja ogsaa de Smykker og Kostbarheder, som den afdøde Konge havde givet hende. Den, som styrede ved Hoffet, var hans tyske Dronning, den stolte Sophie Magdalene. Nu fik Tyskheden aldeles Overhaand; thi Dronningen ringeagtede det danske Sprog, og det taaltes ikke ved Hoffet. Stolthed, Ødselhed og Pragt i Forbindelse med en sygelig Religiøsitet var de herskende Drag. Kongen talte sjelden med nogen af sine Undersaatter, med mindre de hørte til den høiere Adel, eller var Tyskere. Kongsgaarden blev omgivet af en Masse Soldatervagter, og rundt om den spændtes Jernkjæder, forat ingen skulde komme den for nær. Naar man gik over Slotspladsen, maatte man gaa med Hatten i Haanden. Paa en Stang sattes en gammel kongelig Hat, og enhver, som gik forbi, maatte stanse og tage sin Hat af og hilse. Mødte nogen kjørende eller ridende en af de pragtfulde kongelige Vogne, maatte man stige af Hesten eller ud af Vognen for at hilse.

For at føie sin stolte Dronning, brugte han uhyre Summer til at opføre nye Slotte. Kristiansborgs Slot kom istedet for det gamle Kjøbenhavns Slot, og det kostede alene 27 Tønder Guld. Saa byggedes Hirschholms Slot med umaadelig Bekostning midt

i en Sump bare for at tilfredsstille et Indfald hos Dronningen, samt flere andre mindre Slotte.

Kristian VI var en særdeles gudelig Mand. Hans tyske Hofprest Bluhme blev den alt formaaende Mand ved Hoffet. Han foretog mange Skridt for at fremme det religiøse Liv hos Folket; men disse tjente mere til at undergrave al sand Gudsfrygt. I en Sabbatsforordning paalagdes alle under Straf for Helligbrøde at gaa i Kirken alle Søn- og Helligdage baade til Høimesse og Aftensang. Forsømmelsen straffedes i Byerne med Pengebøder og paa Landet med Gabestok, som nu blev reist udenfor alle Kirker. Al Slags uskyldige Fornøielser blev forbudt, og intet Bryllup eller Gjestebud maatte holdes om Helligdage eller Aftenen forud. Som gode Tegn paa sand Gudsfrygt ansaaes det at hælde med Hovedet, græde og klage over denne Verdens Daarligheder, gaa med korslagte Arme paa Gaden og føre gudelige Talemaader i Munden; thi Jorden var og skulde blive en Jammerdal. I Aaret 1736, just 200 Aar efter den lutherske Læres Indførelse, blev Konfirmationen indført i Danmark og Norge, og Aaret efter oprettedes et saakaldt Generalkirkeinspektionskollegium, som skulde have Tilsyn med de kirkelige Affærer, udøve Kirketugten, samt censurere alle Bøger og Blade.

Følgen af alt dette blev et bundløst Hykleri, da de, der paatog sig en skinhellig Maske og hængte med Hovedet og sukkede, blev befordrede til Embeder, medens skikkelige Mennesker, der ikke kunde nedværdige sig til sligt, maatte staa tilbage.

Kristian døde 6te August 1746, Dagen før hans Sølvbryllupsdag i sit 47de Aar. Han er ogsaa begravet i Roskilde Domkirke.

Fredrik V.

(Konge fra 1746 til 1766).

Som ved et Trylleslag forsvandt baade Jernkjæderne og de mange Vagter, som omgav Slottet, da den 23-aarige Fredrik V med sin elskværdige Dronning Luise fra England besteg Tronen. De strenge Forbud mod Fornøielser blev ophævet, og Holberg havde atter den Glæde at se sine Komedier spillede. Kongen var

Et Parti af Bøgeskoven ved Larvik.

munter og nedladende, og Dronningen var et Mønster paa Ynde og Elskværdighed. Dansk blev atter Talesproget ved Hoffet. Men til stor Sorg for hele Landet døde Dronningen, og Kongen ægtede derpaa en tysk Fyrstedatter, som var stolt og herskesyg.

I 1762 havde Krig nær brudt ud med Rusland. Den holstengottorpske Hertug blev russisk Keiser under Navn af Peter III, og han gjorde Krav paa endel af Slesvig. En russisk Hær nærmede sig Holsten, og her havde Danmark samlet 70,000 norske og danske Mandskaber. Hærene stod ligeoverfor hinanden; men saa blev Peter III afsat og straks efter myrdet af sin Hustru, Keiserinde Katarina II, som nu besteg Ruslands Trone. Ved den dygtige Statsmand Johan Bernstorffs Dygtighed bilagdes Stridighederne.

Disse Rustninger og Hoffets Ødselhed gjorde, at man paalagde den saakaldte "Ekstraskat", der var svært trykkende. Enhver, som havde fyldt sit tolvte Aar, maatte betale 8 Skilling om Maaneden i Skat (omtr. 9 Cents). Thott, som forestod Finanserne i de første 8 Aar af Fredriks Regjering, havde bragt Statsgjælden ned til en Million, men den vedblev derefter at vokse Aar for Aar og var ved Kongens Død stegen til over 20 Millioner. Bare den Marmorkirke, han lod opføre, kostede 850,000 Rigsdaler.

Under denne Konge blev der gjort adskilligt for Kunst og Videnskab. Vistnok blev ikke Nordmændenes Ønske om eget Universitet imødekommet, men Biskop Johan Gunnerus, Rektor Gerhard Schøning og den lærde Peter Suhm fik dog Lov til at stifte "Videnskabernes Selskab" i Trondhjem. Paa Kongsberg stiftedes en Bergskole og i Kristiania en fri matematisk Skole, der senere blev den norske Krigsskole. Grænserne mellem Norge og Sverige blev opmaalt og fastsat.

I alt, hvad der vedkom de forenede Rigers Styre, havde Fredrik V havt overmaade lidet at sige, og der kan neppe paavises en eneste Regjeringsforanstaltning af nogen Betydenhed, hvortil han selv havde taget Initiativet. Hans Tid tilbragtes i raa og vilde Udsvævelser, der sløvede ham baade i aandelig og legemlig Henseende. Der havde vel ogsaa før vandret lidder-

lige Historier om de dansk-norske Konger over Land og Strand; men hvad der fortaltes om Fredrik V og hans Griseri, var dog noget for sig selv. Antallet af de uægte Børn, han havde med de frække Tasker, havde man ikke engang kunnet holde Tal paa.

Tilsidst var Kongens Livskræfter dog udtømte og den 14de Januar 1766 endte hans Liv; han blev kun 43 Aar gammel.

Kristian VII.

(Konge fra 1766 til 1808).

Da Grev Bernstorff om Morgenen den 15de Januar fra Slottets Altan efter gammel Skik og Sædvane ved Tronforandringer udraabte: "Kong Fredrik V er død, længe leve Kong Kristian VII!" hilsedes denne Efterretning med bedøvende Jubel fra de udenfor forsamlede Masser. Den unge Konge var knapt 17 Aar, og samme Aar giftede han sig med den engelske Kongedatter Karoline Mathilde.

Folket satte store Forhaabninger til den nye Konge; men de, som kjendte nærmere til ham, rystede paa Hovedet til disse Indbildninger. De vidste, at han var en helt igjennem ødelagt og forkvaklet Personlighed. Den tynde Skorpe af Genialitet, som han bar tilskue, dækkede over en Afgrund af Vanvid, som naarsomhelst kunde aabne sig. I Selskab med en fordærvet Page og en ryggesløs Kammerherre blev han allerede fra Gutteaarene draget ind i Raahed og Smudsighed, og i alt saadant viste Prinsen en mageløs Lærenemhed. Han var derhos indbildsk og lavttænkende; med største Aarvaagenhed paasaa han, at der vistes ham al optænkelig Hyldest, medens han paa den anden Side formelig svælgede i Tilfredsstillelsen af sin Hevnlyst og i Glæden over andres Lidelser. Der findes hos ham ikke Spor af den Godmodighed, som til en vis Grad kaster et forsonende Lys over Fredrik V's gale Streger; medens denne trods alle sine Feil dog var en trofast Ven og en god Herre, var Kristian VII lige det modsatte, og hvad bedst af alt viser os, hvor bundløs slet han var, er den feige Maade, hvorpaa han fjernede sine Venner og trofaste Tjenere fra sin Nærhed. I hans hele Personlighed gives

der neppe et eneste Drag, som vækker Sympathi, og det er ganske vist ogsaa Følelsen heraf, som vedligeholder den angstfulde Uro hos ham og styrter ham i den Hvirvel af Udsvævelser og Afskyeligheder, der skulde ødelægge ham i aandelig som i legemlig Henseende.

En tysk Prestesøn, Johan Fredrik Struensee, blev snart Kongens kjæreste Yndling. Han var et godt Hoved og fik snart Haand over hele Landsstyret. De gamle Kongsraader afsattes, og Struensee og hans Ven Enevold Brandt blev ophøiet til Grever. Saa blev Struensee Geheime-Kabinetsminister, med Ret til skriftlig at udstede de Befalinger, Kongen gav ham mundtlig, og disse Befalinger skulde gjælde, som om Kongen selv havde underskrevet dem. Men hans Magt varede kun 16 Maaneder. Dog udkom der i denne korte Tid mangfoldige gavnlige Paabud. Trykkefrihed indførtes, 10 overflødige Helligdage gik ind, fordi de mere fremmede Lediggang og Laster end Gudsfrygt; han forbød at afnøde sagsøgte Tilstaaelser ved Tvang og Tortur; fornemme Folks Tjenere maatte ikke mere udnævnes til Embedsmænd, og mange andre gavnlige Reformer. Han fik snart en Mængde Fiender, da han ingen Forskjel gjorde paa adelige og uadelige, men kun forfremmede de Mænd, han fandt at være virkelig dygtige. Enkedronning Juliane Marie med Ove Guldberg var de fornemste i den Komplot, som styrtede Struensee. Efter et Bal paa Slottet en Nat tvang man den sindssvage Konge til at underskrive en Befaling til at fængsle Struensee og Brandt. De blev grebne i deres Senge og tre Maaneder efter dømte til Døden og paa en grusom Maade henrettede. Dronningen, den ulykkelige Karoline Mathilde, faldt med Struensee, da hun blev beskyldt for at have staaet i et utilladeligt Forhold til Ministeren. Hendes Ægteskab med Kongen opløstes, og tre Aar efter døde hun i en Alder af 24 Aar i Hanover.

Saa blev Ove Guldberg den styrende i de følgende 12 Aar. Norge har ingen Grund til at feire hans Minde. Men da Kronprins Fredrik blev konfirmeret i 1784, overtog han Landsstyret, og dermed endte den Guldbergske Magt. Prinsen omgav sig med dygtige Mænd, og der blev snart en blomstrende Tid for

begge Lande. Især var det Andreas Bernstorff, som udmerkede sig. Finmarkens Handel blev given fri, og Byerne Tromsø, Hammerfest og Vardø grundlagdes. Retspleien forbedredes og Stiftsoverretter og Forligelseskommissioner indførtes.

Prinsen vedblev at føre Regjeringen i sin sindssvage Faders Navn til denne døde 13de Marts 1808, 59 Aar gammel.

Fredrik VI.

(Konge fra 1808 til 1814. — Døde 1839).

Fredrik VI havde allerede fra 1784 været den virkelige Regent, men tog først Navn af Konge ved Faderens Død. Som Prinsregent havde han omgivet sig med hæderlige og dygtige Statsmænd, og mange gode Reformer blev gjennemførte. Især var det Bondestandens sørgelige Kaar, der skjænkedes Opmerksomhed. En Forordning, der satte en Stopper for Godseiernes Vilkaarlighed mod sine Leilændinger, udkom; Stavnsbaandet ophævedes i 1788, og Bonden blev derved en fri Borger af Staten.

Bernstorff formaaede at holde Danmark og Norge udenfor den europæiske Krig, som 1793 fremkaldtes ved den franske Revolution. Derved steg Handelen til en hidtil ukjendt Høide. Men ved Bernstorffs Død i 1797 blev der desværre Forandring i Danmarks Politik, og Fredrik blev mere egenraadig. Han indskrænkede atter Trykkefriheden, og ligeoverfor England førte han et meget tvetydigt Spil, som fik de sørgeligste Følger. England vilde hindre alslags Tilførsel af Varer til Frankrige og regnede ikke bare Krigsmateriel, men ogsaa Kjød, Mel og Korn til Kontrabande. Det forbød saa de neutrale Lande at føre saadanne Varer til Frankrige. Men Danmark fik et væbnet Neutralitetsforbund istand med Rusland, Sverige og Preussen for at eskortere Handelsskibene med Krigsskibe. Herved var Brudet med England gjort. Snart seilede en stor engelsk Flaade under Admiralerne Parker og Nelson til Øresund, og Skjærtorsdag 2den April 1801 stod det mindeværdige Slag paa Kjøbenhavns Red. Uagtet de dansk-norske Sømænd udmerkede sig og viste en ual-

mindelig Dygtighed, kom dog den engelske Flaade ud af de største Vanskeligheder paa Grund af Fredriks utidige Indblanding uden at indhente Søofficerernes Mening, og Danmark nødtes til at træde ud af den væbnede Neutralitet.

Selv efter denne Lærepenge kunde Fredrik ikke bestemme sig til en klar og bestemt Politik. England nærede Mistanke om, at Fredrik vilde overlade sin Flaade til Frankrige, og det besluttede saa at komme sin Modstander i Forkjøbet ved en Voldsdaad. En engelsk Flaade og Okupationshær indesluttede Kjøbenhavn og forlangte den danske Flaade udleveret til England, indtil Krigen med Frankrige var over. Da dette Krav negtedes, bombarderedes Kjøbenhavn fra 2den til 5te September 1807, og den danske Flaade blev med Magt bortført, og det, Englænderne ikke kunde faa med sig, blev ødelagt.

England tilbød atter Danmark Forbund, men Fredrik afviste Tilbudet og kastede sig i Napoleons Arme. Og nu fulgte 6 ulykkelige Krigsaar, som ødelagde Landet og tilintetgjorde den Velstand, som mange Aars Fred havde skabt.

Som Ruslands Forbundsfælle fik Danmark i Februar 1808 ogsaa Krig med Sverige, og det var altsaa medvirkende til, at Finland tabtes for Sverige og blev russisk Provins. Danmark fik selv ikke det mindste Gavn deraf, idet Rusland lod Danmark i Stikken, saa snart det havde vundet sit Bytte.

I Norge blev der Uaar og Hungersnød og ingen Kornskibe kom fra Udlandet, da engelske Skibe stængte Havnene. Prins Kristian August af Augustenburg blev sendt til Norge for sammen med en Regjeringskommission at styre Landet, da al Forbindelse med Danmark blev afskaaret. Regjeringskommissionen gjorde alt, den under saa vanskelige Tider saa sig istand til, og den folkekjære Prins var heldig nok til ikke alene at slaa Svenskerne ved Toverud i Urskoug og ved Blaamyra eller Trangen-Skaret i Hof, men ogsaa til at forfølge den oprevne svenske Hær ind i Sverige.

Sveriges Kræfter var aldeles udtømte. Finland var tabt, Tropperne, der havde kjæmpet i Norge, var slaaet og Levningerne forfulgtes nu ind i Sverige af den seirende norske Hær.

Saaledes var Sveriges Stilling Vinteren 1808—9. Omringet af Fiender til alle Sider stod det paa Nippet til at blive udslettet af de selvstændige Staters Tal og delt mellem Danmark, Norge og Rusland. Planen var, at Russerne ad tre forskjellige Veie skulde falde ind i Sverige østenfra og besætte Hovedstaden; danske Tropper skulde falde ind i Skaane paa samme Tid, som Nordmændene skulde rykke over Vestgrænsen og ind i Vermland. Var denne Plan kommet til Udførelse, saa havde Sveriges Dage snart været talte. Men Norge reddede Sverige den Gang.

Grev Adlersparre, der kommanderede de svenske Tropper paa den norske Grænse, bad den norske Hærs Fører, Prins Kristian August, om Vaabenhvile, og at de norske Tropper ikke maatte foretage noget Indfald i Sverige, da det var Grev Adlersparres Hensigt at marschere med sin Hær til Stockholm og sammen med nogle andre Fædrelandsvenner at afsætte den forrykte Kong Gustav IV, der gik op i sindssyge Drømme om Karl XII og de *ärorika minnen.* Prins Kristian August lovede, trods de mange Paalæg han havde faaet fra Danmark om at fortsætte Krigen paa svensk Grund, at holde sig rolig, saa Svenskerne uforstyrret og i Ro kunde fuldføre sin Omvæltning og bringe sine Affærer i Orden igjen. Dette blev udført. Gustav IV blev afsat og hans Farbroder, den barnløse Karl XIII blev hans Eftermand, og Fred kom istand mellem Norge, Danmark og Sverige.

Af Agtelse og Taknemmelighed valgte Svenskerne Prins Kristian August til Sveriges Kronprins; men mod Norge var ikke den svenske Taknemmelighed større, end at Sverige 5 Aar senere kunde begynde en Erobringskrig mod Norge. Det var Tak for Hjælpen! Det var Takken Norge fik for, at det saa høimodigt reddede Sverige fra Undergang!

Den nye svenske Kronprins døde uventet allerede Sommeren efter paa en Soldatermønstring i Skaane.

Danmark vedblev fremdeles at støtte Napoleon og fik saaledes Ufred med alle Magter. I Mai 1813 sendtes Prins Kristian Fredrik som Statholder til Norge, og han blev, som vi skal se, Norges Konge.

Unionens Opløsning.

Under den sidste Del af Unionen begyndte den norske Folkefølelse at vaagne af sin hundredaars lange Dvale. Læsningen af Snorres gamle norske Historie havde opfrisket Minderne om Norges Storheds- og Frihedstid. Høitbegavede norske Digtere gav i sine Sange den vaagnende Selvstændighedsfølelse Næring, og den franske Revolution greb ogsaa der Sjælene og fyldte dem med Begeistring, Frihedslængsel og Haab.

Kravet paa et norsk Universitet kunde nu ikke længere afvises, og Kristiania Universitet oprettedes i 1811.

Den engelske Blokade, der afskar Forbindelsen med Danmark, tvang Nordmændene til at staa paa egne Ben, og lærte dem, at de *kunde* dette. Norge begyndte saaledes at modnes for Friheden. Og den fik Norge, før de fleste havde anet eller turde haabe. Det gik saaledes til:

Mangfoldige Gange under Foreningen havde Svenskerne, som vi har seet, gjort Forsøg paa at erobre Norge; men deres Forsøg strandede paa det Heltemod, hvormed vore Fædre forsvarede sit Land. Da Sverige efter sin ulykkelige Krig med Rusland i 1809 havde maattet afstaa Finland til dette Rige, vendte Sverige sine Tanker sterkere end nogensinde mod Norge. Kunde Norge erhverves som en svensk Landsdel, vilde Finlands Tab fuldt opveies.

Det saa ud til, at dette Ønske snart skulde opfyldes. Da Prins Kristian August, som Svenskerne valgte til Kronprins, var død, blev Bernadotte, en af Keiser Napoleons Hærførere, som havde arbeidet sig op fra en ringe Stilling til Marskalk af Frankrige, valgt til den børnløse Karl den trettendes Efterfølger. Kongen var gammel og affældig; det var Bernadotte, der som svensk Kronprins blev kaldt Karl Johan, som allerede ved den Tid var Sveriges virkelige Styrer.

Efter sit knusende Nederlag i Rusland 1812, samlede Napoleon nye Kræfter for atter at optage Kampen med Europa. Den eneste Magt, som stod paa hans Side, var den dansk-norske Stat.

Ved en Overenskomst i Aabo havde Napoleons Modstandere lovet Sverige, at de skulde hjælpe det til at faa Norge, hvis det understøttede dem i Kampen mod Napoleon. Karl Johan gik til Tyskland i Spidsen for en svensk Hær for at kjæmpe mod sine Landsmænd og sin fordums Herre. Napoleons Vælde blev knækket i det store Slag ved Leipzig i 1813. Karl Johan drog mod Danmark med en forenet svensk og russisk Hær. Danskerne maatte vige for Overmagten. Den 14de Januar 1814 sluttedes Freden til Kiel.

Ved Kielertraktaten fraskrev den dansk-norske Konge, Fredrik VI, sig, til Fordel for den svenske Konge, alle Rettigheder til Kongeriget Norge med Undtagelse af dets gamle Bilande Island, Færøerne og Grønland. Han fik Norge overdraget med fuld Eiendomsret. Som en viljeløs Eiendom blev Landet overdraget fra den ene Hersker til den anden. Om det norske Folks Vilje og Selvbestemmelsesret var der ikke Tale.

Norge atter et selvstendigt Rige.

Det norske Folk fandt sig ikke i denne Afstaaelse. Det vilde ikke lade sig sælge. Folket besluttede til det yderste at værne om Fædrelandets Selvstændighed. Den danske Konge kunde opgive *sin* Ret; men han kunde ikke berøve Folket *dets* uafhændelige Ret til selv at raade for sin videre Skjæbne. Der var Nød i Landet; Hjælpemidlerne var faa; vore Fædre vovede dog Kampen i Troen paa sin Ret, sin gode Sag og paa Gud. Deres Tro blev ikke beskjæmmet.

Den danske Prins Kristian Fredrik, som var Statholder i Norge, søgte nu at blive Enevoldskonge; men den oplyste Del af den norske Befolkning fandt, at de nu havde faaet nok af det Enevoldsherredømme, der endte med, at de nu var solgt som Kreaturer eller døde Ting. De ledende Mænd vilde, at Landet skulde give sig en fri Forfatning, og de havde det hele Folks Tilslutning.

Den 16de Februar sammenkaldte Prinsen flere af Norges første Mænd til et Møde paa Eidsvold. Under Raadslagningen

holdt Prinsen fremdeles paa, at han havde Fødselsret til Tronen. Men Professor Georg Sverdrup, en høitbegavet, djerv og frimodig Mand, lod Prinsen vide, at han ikke havde mere Ret til Norges Krone end hvilkensomhelst anden Mand i Landet, at den eneste, som havde nogen Ret til at raade for Norges Styre var Norges Folk. Det blev da bestemt, at *Folket skulde välge* Re-

Georg Sverdrup.

(Professor Georg Sverdrup var født i Namdalen 25de April 1772. Han var først Professor i Kjøbenhavn, men efter at det norske Universitet var oprettet, forflyttedes han til Kristiania i 1813 som Professor i Græsk, Latin og Filosofi og opnaaede stor Indflydelse og Anseelse som Universitetslærer. Paa Rigsforsamlingen øvede han stor Indflydelse som et af de mest fremragende Medlemmer af Uafhængighedspartiet. Han var i de sidste Møder — altsaa ogsaa 17de Mai — Præsident for Forsamlingen. Paa Storthinget mødte han for Kristiania i Aarene 1818—1824. Han døde 8de Dec. 1850).

præsentanter til at møde paa Eidsvold og give Landet en Forfatning. Imidlertid skulde Kristian Fredrik under Navn af Prinsregent staa i Spidsen for Regjeringen.

I en Henvendelse til Biskoperne bestemtes det, at der over hele Landet skulde afholdes en almindlig Bededag den 25de Februar. Folket skulde ved Kirkerne gjøres bekjendt med Landets Stilling og opfordres til at sværge at ville hævde Norges

(Chr. Magnus Falsen var født i Oslo 14de Sept. 1782. Han var Sorenskriver i Follo, da han mødte i Rigsforsamlingen paa Eidsvold i 1814. Her blev han Konstitutionskomiteens Formand og oftere selve Forsamlingens Præsident. Han var Uafhængighedspartiets

Chr. Magnus Falsen.

egentlige Leder, og hans paa Forhaand udarbeidede Udkast til Grundlov blev lagt til Grund for Forhandlingen. Han mødte ogsaa senere paa Storthinget, men tabte sin Indflydelse, da han skiftede Meninger i mangt og meget, og derfor kom i Strid med de fleste af Storthingets mest anseede Ledere. Han har skrevet en hel Del historiske og geografiske Verker om Norge og udgav i flere Aar Bladet "Den norske Tilskuer". — Han døde som Justitiarius i Høiesteret den 13de Jan. 1830 efter en længere Tids Sygdom.)

Selvstændighed og vove Liv og Blod for det elskede Fædreland. I hvert Amt skulde der vælges tre Mænd til at tage Sæde i Rigsforsamlingen.

Bergen valgte fire, Kristiania, Kristiansand og Trondhjem hver to, og de andre Byer hver en Repræsentant. Da Hæren var sat paa Feltfod og Mandskaberne saaledes hindret fra at stemme paa Hjemstederne, bestemtes det, at Hær og Flaade skulde vælge særskilte Repræsentanter. Fra Nordland og Finmarkens Amter kunde paa Grund af den store Afstand ingen møde. Der valgtes ialt 112 Repræsentanter, hvoraf 54 for Landdistrikterne, 26 for Kjøbstæderne, 28 for Hæren og 4 for Flaaden. Af de valgte var 61 Embedsmænd, 36 Bønder, 12 Kjøbmænd, 1 Brugseier, 1 Skipper og 1 Forvalter.

Første Paaskedag, den 10de April, mødte Rigsforsamlingen for første Gang i Eidsvolds Kirke. Den 12te April begyndte den sin Gjerning med at udvælge en Komite paa 15 Medlemmer til at forfatte et Udkast til Grundlov for Norge. Grev Kristian Magnus Falsen valgtes til Komiteens Formand. Efter 17 Dages Arbeide havde den færdig sit Udkast til Grundlov for Kongeriget Norge.

Den 4de Mai begyndte Rigsforsamlingen at gjennemgaa Komiteens Udkast til Grundlov. Dette blev i alt væsentligt vedtaget, og Behandlingen tilendebragtes 11te Mai; hvorefter Professor Sverdrup, Sorenskriverne Diriks og Weidemann blev paalagt at sætte den saaledes vedtagne Grundlov i Stil og Orden. Det besluttedes tilsidst, at Norges første Storthing skulde sammenkaldes til første Søgnedag i Februar 1815. Den

Syttende Mai

afsluttedes Verket og Kristian Fredrik valgtes til Norges første konstitutionelle Konge.

Den 20de Mai holdtes det sidste Møde for at underskrive Protokollen. Efterat dette var gjort, tog Forsamlingens Medlemmer, sammenslynget Haand i Haand i en stor Broderkjæde, en gribende Afsked med hverandre, idet de raabte: "Enige og tro, indtil Dovre falder!"

Eidsvoldsbygningen.

Norges konstitutionelle Kamp.

Efter at Napoleon den 2den April 1814 var afsat, fik Karl Johan til Løn for den Hjælp, han havde ydet i Kampen mod sine egne Landsmænd og mod sin Keiser, Ven og Velgjører, af den russiske Keiser sikkert Løfte paa 30,000 Mand, der skulde bistaa med Norges Undertvingelse. Ogsaa England, Preussen og Østerrige lovede sin Medvirkning til Overfaldet paa et lidet Folk, som kun forsvarede sin Ret. I det engelske Parlament kjæmpede det liberale Parti en varmhjertet og ihærdig Kamp for Norges Ret og fordømte Folkesalget i Kiel og Englands Deltagelse i Overfaldet paa Norge; men den engelske Regjering og Parlamentets Flertal var konservative, og Norges Venner blev overstemt.

Norge havde ingen andre end Gud, sin Ret og sig selv at stole paa. Dette var godt; thi de var og vil altid vise sig at være de sterkeste allierede Magter. Paa Grund af Madmangel kunde det ikke stille mere end 20,000 Mand i Marken samt udruste nogle faa Kanonbaade. Men den daarligt provianterede og klædte og i enhver Henseende usselt udrustede Hær brændte af Mod og Fædrelandssind.

Havde den tidligere paa Aaret, efter General Staffeldts Raad, gaaet angrebsvis tilverks, før Karl Johan endnu var kommen tilbage til Sverige, kunde meget staaet paa Spil for Sverige. Men den feige og uduelige Kristian Fredrik, der i enhver Henseende var en sand Oldenburger, fik dette forhindret.

Den 30te Juni indfandt sig i Kristiania Udsendinger fra Østerrige, Rusland, England og Preussen. De havde alle den Besked fra sine Magter, at disse fastholdt sine Planer om, at Norge skulde underlægges Sverige.

I Slutningen af Juli marscherede Karl Johan over Grænsen med en overmægtig Hær, og Krigen brød løs. Svenskerne begyndte med et længe forberedt Angreb paa Hvaløerne, som de tog i Besiddelse uden Modstand.

Den 30te Juli rykkede Karl Johan med den svenske Hovedhær over Grænsen og besatte Berby og Prestebakke i Smaalenene. De faa Nordmænd, som laa der, trak sig i god Orden tilbage over Tistedalselven, efterat have vekslet Skud med Sven-

skerne. Nu nærmede Karl Johan sig Fredrikshald for at indeslutte Byen og beskyde Fæstningen. Da Borgerne negtede at aflægge Troskabsed til den svenske Konge, blev den aabne By

J. C. H. Wedel-Jarlsberg.

(J. C. H. Wedel-Jarlsberg var født 21de Sept. 1779 og døde 27de Aug. 1840. Han var Leder for den Minoritet i Rigsforsamlingen paa Eidsvold, som søgte at forene Norge og Sverige under en Konge. Efterat Foreningen var kommet istand og Karl XIII var valgt til Konge, blev han Statsraad og virkede med stor Dygtighed som Finansminister til 1822, da han grundet paa Uenighed med Karl Johan tog Afsked. Som Medlem af Storthinget var han Præsident eller Vicepræsident i Aarene 1824—1830. I 1836 blev han udnævnt til Statholder, og som saadan var han Chef for den norske Regjering. Omendskjønt han altid indehavde offentlige Embeder, fik han alligevel Tid til at ordne og styre sine store Eiendomme, en meget vanskelig Sag under de den Gang for den norske Handel saa ugunstige Forholde.)

bombarderet i flere Dage. Den maatte overgive sig; men den gamle Fæstning holdt tappert Stand.

Kong Kristian Fredrik stod i Rakkestad med 16,000 Mand. Den svenske Flaade havde efter et voldsomt Bombardement tvunget Fredriksstads Fæstning til Overgivelse. Kong Kristian befalede nu den norske Hær at trække sig tilbage over Glommen. Svenskerne angreb ved Onstadsund Bro, men blev totalt slagne og forfulgt af Nordmændene, som kunde have gjort deres Nederlag endnu fuldstændigere, om ikke Kongen atter havde befalet dem at tiltræde Tilbagetoget.

I Nærheden af Kongsvinger ved Lier kom det til et endnu alvorligere Sammenstød. Den 2den August blev Oberst Krebs angrebet af en overlegen svensk Styrke, men han drev dem tilbage, forfulgte dem, og slog dem den 5te August aldeles ved Martrand Bro.

Den danske Krigshistoriker, Kaptein Sørensen siger i sit Verk: "Kampen om Norge":

Svenskerne havde hidtil — med Undtagelse af Fredriksstads Fæstning — ikke vundet nogen Seier. Derimod havde Karl Johan seet Nordmændene hurtig forsamle sig, komme tilsyne og gaa, og for ham var Kommando og Beregning hos Modstanderne Egenskaber, som gjorde den fiendtlige Hær mere frygtet, end om den ubesindigt havde kastet sig i Kamp, som oversteg dens Kræfter.

Dertil lovede Fredriksstens Beleiring ham allerede et haardt Arbeide. Alle Forsøg paa at overrumple denne Fæstning havde hidtil mislykkedes. Karl Johan frygtede en lang, alvorlig og tvilsom Krig; hans Hjælpetropper var endnu ikke paa Veien. Sverige trængte haardelig til Fred. Og hertil kom en anden Omstændighed. Efter Napoleons Fald var de gamle Enevoldskonger rundt om i Europa komne til sin Magt igjen. De saa med Uvilje til enhver, som havde havt det mindste med den franske Revolution og Napoleon at bestille. Enevoldskongerne kunde, naar det skulde være, falde paa at lade den gamle Revolutionssoldat i Stikken og hellere støtte Ætlingen af den gamle oldenburgske Æt. Karl Johan forstod, at det var det sikreste at

faa Fred og Ro paa den skandinaviske Halvø og Europas Opmerksomhed bortledet derfra. Han begyndte at fire.

Han var kommen som Erobreren med Kielertraktaten i Haanden, nu indrømmede han Norges Ret til selv at bestemme sin Skjæbne; han anerkjendte Norges Grundlov. *Han tilbød pludselig paa Grundlag af den og Norges Selvständighed at underhandle om en Forening med Sverige.* Den 14de August sluttedes *Konventionen til Moss,* hvor Kong Kristian Fredrik lovede at sammenkalde et overordentligt Storting og i dettes Haand at nedlægge sin Krone. — Fredriksstens Fæstning aabnede frivilligt sine Porte for Svenskerne.

Den 7de Oktober samledes det overordentlige Storthing i Kristiania. Det bestod af 80 Medlemmer, hvoraf kun Fjerdeparten havde været med i Rigsforsamlingen paa Eidsvold. Den 10de Oktober frasagde Kristian Fredrik sig Kongeværdigheden og nedlagde sin Magt i Storthingets Hænder. Den 28de Oktober forlod han Landet. Til Præsident paa dette første Storthing valgtes Stiftamtmand W. F. K. Christie.

I hele Landet var man fast bestemt paa hellere at kjæmpe til det yderste end at ofre en Tøddel af Norges Selvstændighed. Denne Stemning fik ogsaa under Storthingets Forhandlinger ligesaa talrige som kraftige og gribende Udtryk. Svenskerne forstod godt alt dette og stillede ikke store Fordringer eller opgav dem ialfald straks overfor Storthingets bestemte Afvisning. Svenskerne vilde, at Storthinget først skulde anerkjende Karl XIII som Konge, før det begyndte Underhandlingerne om Foreningens Betingelser. Storthinget tog ikke ringeste Hensyn til denne Fordring, men overdrog Landets Styrelse til Statsraadet og de af Storthinget tilforordnede Mænd. Forinden havde det nedsat en Komite til at undersøge Rigets Tilstand. Der var ikke Tale om andet end Krigens Fortsættelse, forsaavidt Svenskerne ikke vilde indgaa paa de af Nordmændene stillede Fredsvilkaar, der sikrede Landets ubeskaarne Selvstændighed, Frihed og Ære.

Den 20de Oktober nærmede Vaabenstilstanden sig sin Ende, og der maatte fattes en Beslutning. Det store Spørgsmaal blev

da forelagt Storthinget til Afgjørelse: "Skal Norge, som et selvstændigt Rige, under visse Betingelser forenes med Sverige under en Konge?" *For* en saadan betinget Forening stemte 72 Medlemmer og *mod* 5. Storthinget besluttede derefter, at intet Kongevalg skulde foretages, før man var blevet enige om de af Foreningen paakrævede Grundlovsforandringer. Til at drøfte disse Ændringer sammen med Storthinget, havde den svenske Konge udvalgt seks Kommissærer.

Karl Johan bøiede sig for Storthingets Afgjørelse af 20de Oktober, og Underhandlingerne begyndte. Storthinget underhandlede ikke direkte med Kommissærerne, men gjennem en Komite paa 9 Mand, hvoriblandt Christie. Flere af de Forslag, Kommissærerne stillede, blev forkastede. Som de merkeligste kan nævnes et Forsøg paa at faa indført absolut Veto i Grundloven, paa at faa aabnet Adgang for Svensker til norske Embeder, at faa indført en Bestemmelse om, at Storthinget skulde samles kun hvert femte Aar, og at give Kongen Ret til at udnævne dets Præsidenter.

Den 4de November var de fornødne Ændringer i Grundloven af 17de Mai vedtagne. Storthinget valgte den Dags Eftermiddag enstemmig Karl XIII til Norges Konge.

Den 10de November indfandt Karl Johan sig i Storthinget og aflagde paa Kongens Vegne Eden til Konstitutionen, og holdt for Anledningen en Tale paa fransk, som i norsk Oversættelse leveredes til Præsidenten.

Den høitidelige Akt afsluttedes af Præsidenten med en Tale, om hvilken der med Rette er bleven sagt, "at den er et sandt Mesterstykke i sit Slags, idet den, fri for al Smiger, ikke indeholder et Bogstav, som kunde siges at staa i Strid med Christies tidligere Overbevisning som Tilhænger af Selvstændighedspartiet, men desuagtet i al sin Simpelhed var saaledes ordnet, at den maatte efterlade et godt Indtryk ogsaa hos Prinsen." Christies Ord var følgende:

"Eden er aflagt. Et helligt, uopløseligt Baand er knyttet mellem Norge og Sverige. Begge disse Riger staar nu ved Siden af hinanden, hvert støttende sig paa hver sin særskildte Grund-

lov, hvis nøiagtige Overholdelse vil sikre dets Uafhængighed. Naar Tvillingrigernes fælles Konge med Visdom vælger og med Opmerksomhed hører sit Raad, aldrig adskiller det ene Riges Interesser fra det andets og aldrig glemmer, at begge er Søskende, der har lige Krav paa hans Faderomhu, naar begges Sønner paa Land og Hav kan mødes som kjærlige Brødre, naar norske og svenske aldrig taber afsigte, at det ene Riges Hæder er det andets, og at ikkun fælles Bestræbelser og Opofrelser giver fælles Fordel og Sikkerhed, da vil Foreningen staa til sildigste Slegter, da vil den Dag, paa hvilken Baandet knyttedes, blive en Festdag for Efterkommerne, da vil andre Nationer med Misundelse se hen til Nordens lykkelige Halvø. Dette venter, dette haaber den norske Nation af den valgte Konges og hans Efterkommeres Visdom og af den svenske Nations Brodersind, ligesom den selv redeligen vil bidrage dertil.

Gud bevare Kongen og hans Riger."

De svenske Kommissærer forlangte, at Kongen skulde undertegne og kundgjøre Grundloven; men Storthinget besluttede den 19de November, at Grundloven, som ikke efter sin Natur kunde henføres blandt de Love, der udfordrede Kongens Sanktion for at blive Lov, burde kundgjøres i Repræsentanternes og ikke i Kongens Navn. Saa skede.

Den 26de November opløstes Storthinget. Karl Johan og de svenske Tropper drog ud af Norge.

Kristian Fredrik blev født 18de September 1786. Han var Kristian VII's Brodersøn. Han havde gode Evner, og tillige fik han en omhyggelig Uddannelse. For Videnskab og Kunst nærede han stor Interesse og blev Præsident for Kunstakademiet. Han sendtes som Statholder til Norge i 1813 og blev, som vi allerede har hørt, valgt 17de Mai 1814 til Norges første konstitutionelle Konge, men nedlagde den 10de Oktober samme Aar Kronen i Storthingets Hænder og drog til Danmark. Den 3die

December 1839 blev han Konge i Danmark under Navn af Kristian VIII og døde 20de Januar 1848, efterladende Kronen til sin Søn Fredrik VII.

Kristian Fredrik.

(Konge fra 17de Mai til 10de November 1814).

(W. F. K. Christie var født i Kristianssund 7de December 1778. I 1808 blev han Sorenskriver i Nordhordland og bosatte sig i Bergen. Herfra sendtes han 1814 som Byens første Repræsentant til Rigsforsamlingen paa Eidsvold, hvilken valgte ham til sin Sekretær. Han var en af Selvstændighedspartiets betydeligste Mænd. Paa det overordentlige Storthing i 1814 blev han Præsident og i den Egen-

skab ledede han Forhandlingerne med de svenske Kommissærer og bidrog mere end nogen anden til, at Eidsvoldsgrundloven blev bevaret i alle sine Hovedtræk. For disse hans store Fortjenester voterede Forsamlingen ham en Takadresse og skjænkede ham en Guldpokal.

Han mødte ogsaa paa Storthinget i 1815—1818 og var Præsident saavel i Storthinget som i Lagthinget. I 1815 blev han Stiftamtmand

W. F. K. Christie.

i Bergen, men det overanstrengende Arbeide paa de første langvarige Storthing havde nedbrudt hans Helbred, saa han maatte i 1818 trække sig tilbage fra det offentlige Liv. Dog kom han sig senere saa vidt, at han kunde overtage i 1828 Toldinspektørembedet i Bergen, hvilket Embede han indehavde til sin Død den 10de Oktober 1849. Han stiftede Bergens Museum og testamenterede det sine Bøger og Samlinger.)

Norges Forening med Sverige.

Kapitel IV.

Karl XIII var anden Søn af Kong Adolf Fredrik og født i Stockholm 1748. Han var uddannet til Søofficer og udmerkede sig i den russiske Krig. Efterat hans Brodersøn, Gustav IV, var afsat, valgtes han til Sveriges Konge 6te Juni 1809. Men

Karl XIII.

(Konge fra 4de Nov. 1814 til 1818.)

da var hans Sjæls- og Legemskræfter allerede saa nedbrudte, at den valgte Kronprins og Adoptivsøn Karl (Kristian) August straks maatte tage en ledende Del i Styrelsen. Efter Karl Augusts pludselige Død valgtes Karl Johan til Kronprins, og

han blev nu den egentlige Styrer. Den 4de November blev Karl XIII ved Foreningen mellem Norge og Sverige valgt til Norges Konge og døde 5te Februar 1818.

Karl Johan XIV.

(Konge fra 1818 til 1844.)

Jean Baptiste Jules Bernadotte blev født 26de Januar 1764 i Byen Pau (udt. Paa) i Frankrige. Hans Fader var Sagfører, og det var nok Meningen, at Sønnen ogsaa skulde betræde den juridiske Bane. Men da Faderen døde, traadte Jean Bernadotte ind i Armeen, og var allerede bleven Underofficer ved Revolutionens Udbrud. Snart udmerkede han sig i den Grad, at han allerede i 1794 blev Brigadegeneral og straks derefter Divisionsgeneral. I 1797 sendtes han med 20,000 Mand Forsterkningstropper til Hæren i Italien og forenede sig med Bonaparte i Milano. Saa blev han udnævnt til Gesandt i Wien i 1798, men forlod denne Post straks for at overtage Stillingen som Krigsminister. I 1800 blev han Anfører for Vestarmeen. Da Napoleon Bonaparte havde sat Keiserkronen paa sit Hoved, blev Bernadotte 19de Mai 1804 en af Frankrigs Marschaller og forfremmedes i 1805 til Statholder i Hanover. Under Felttoget mod Østerrig bidrog han med sine Tropper til Seiren ved Ulm og besatte derefter Bøhmen, og førte i Slaget ved Austerlitz den franske Hærs Midte, som gjennembrød den russiske Hærs Centrum. Den 5te Juni 1806 fik han Fyrstendømmet Ponte Corvo i Neapel som Arveforlening under den franske Krone og fik Titelen af Prins. Da Krigen med Preussen brød ud, drog Bernadotte ind i Saxen, fordrev Preusserne fra Halle, og forfulgte Blücher mod Lübeck, hvor han tvang ham ved at storme denne By til Kapitulation. Saa fik han Kommandoen over den store Armees venstre Fløi og slog Russerne i det blodige Slag ved Mohrungen 25de Jan. 1807. Efter Freden i Tilsit blev han Kommandant over de nordtyske Stæder og over den Arme, som befandt sig der. Ved Fredsbruddet med Østerrige i 1809 kaldtes han bort derfra og ledede de saxiske Tropper i Slaget ved Wa-

gram. Senere ledede han Forsvaret mod Englænderne, der havde sat sig fast paa Øen Walcheren, men Bernadotte tvang dem snart til at forlade Øen.

Den 17de August 1798 havde daværende Divisionsgeneral Jean-Baptiste Bernadotte, dengang 35 Aar gammel, ægtet den 21-aarige Bernhardine Eugenie Desiree Clary. Hun havde nogle Aar tidligere, just som hun var traadt ud af Barnealderen, været forlovet med den senere franske Keiser, hvis Broder var gift med hendes Søster.

Det næste Aar, den 4de Juli 1799, fødtes i Paris Egteparrets eneste Barn, der fik Navnet Frants Josef Oscar. De to første Navne var Opkaldelse efter Morfaderen og Svogeren, det sidste Navn, hvorunder Sønnen i dagligt Lag gik, var taget af Ossians Sange, Tidens Modesværmeri.

Det siger sig selv, at Forholdene maatte medføre, at Omsorgen for Sønnens Opdragelse nærmest kom til at paahvile Moderen. Da denne og Søsteren, Josef Bonapartes Gemalinde — senere Dronning Julie af Neapel og Spanien —, altid holdt sammen og omgav sig med en Kreds, der var skarpt adskilt fra den, som sluttede sig om Stjernerne i Tuillerierne og St. Cloud, skulde den unge Bernadotte opfostres sammen med sine Kusiner. Hans Barndomsaar tilbragtes dels i Paris, hvor Bernadotte i 1804 kjøbte en Gaard, dels paa Josef Bonapartes Gods, dels paa Bernadottes Slot, der begge ligger i Nærheden af Paris.

Den 21de August 1810 valgtes Prinsen af Pontecorvo til svensk Tronfølger, og samtidig kaaredes hans Søn til Sveriges Arvefyrste, og af Kong Karl XIII fik han den samme Titel, som denne i sin Tid selv havde baaret: Hertug af Sødermanland.

Saasnart han kom til Helsingør i Sverige, antog han den lutherske Troesbekjendelse, og holdt den 2den November sit Indtog i Stockholm.

Kort efter, at Karl Johan var kommen til Sverige, indfandt hans Gemalinde og deres Søn sig ogsaa her. Men allerede den 4de Juni 1811 drog Kronprinsessen, der kaldte sig Grevinde af Gotland, igjen tilbage til Frankrige, hvor hun i de følgende 12

Aar boede i sit Hotel ved Rue d'Anjou. Det er sikkert nok, at hun ikke trivedes i Stockholm; men sandsynligvis var det ogsaa Hensynet til hendes Søns Opdragelse for hans fremtidige Kald, som gjorde hendes Bortreise fra Hoffet og Landet ønskelig.

Den 4de November 1814 valgtes Karl til Kronprins i Norge, og besteg ved Karl XIII's Død begge Troner. Han kronedes i 1818 til svensk Konge 11te Mai og til norsk Konge den 7de September i Trondhjems Domkirke; det var den første Gang siden Kong Hans' Kroning 1483, at en norsk Konge kronedes der.

Norges Finanser var efter Adskillelsen fra Danmark i den sørgeligste Forfatning; men efterat Storthinget i 1815 havde oprettet Norges Bank og paalagt en stor Sølvskat for at tilveiebringe den fornødne Grundkapital, begyndte Finanserne lidt efter lidt at ordnes.

Karl Johan havde lovet Danmark ved Freden i Kiel, at Norge skulde betale endel af den danske Statsgjæld, men da dette ikke blev gjort, klagede Fredrik VI til Stormagterne, som i 1818 sendte Karl Johan en truende Note om at opfylde Danmarks Fordring. Karl Johan gav et skarpt Svar, men modtog Englands Mægling, og man enedes om, at Norge skulde betale 3 Millioner Rigsdaler (omkring 3¼ Mill. Dollars). Storthinget i 1821 fandt Beløbet at være urimeligt; men gik dog ind paa at betale det, da det var en Æressag for Norge. Samme Storthing vedtog for tredie Gang Beslutningen om Adelskabets Ophævelse, og Kongen var da nødt til meget mod sin Vilje at sanktionere Loven.

Da Karl Johan ansaa det som en Mangel ved Norges Grundlov, at den ikke udstyrede den norske Kongemagt med samme Magtfuldkommenhed som den svenske, fandt han paa at ville rette paa denne Mangel, og fremsatte derfor 10 meget gjennemgribende Forslag til Forandringer i Grundloven. Blandt disse skal nævnes: Kongen skal have: 1) absolut Veto; 2) Ret til at afsætte Embedsmænd; 3) Ret til at udnævne Præsidenterne i Storthinget, og 4) Ret til at opløse det, naar han ønskede.

For at give disse sine Forslag en større Vægt for det Tilfælde, at Storthingets Majoritet skulde finde paa at have

en afvigende Mening, marscherede han til Kristiania med en større svensk Troppestyrke, og lagde en svensk Flaade paa Kristiania Havn; men trods de svenske Tropper og Krigsskibes Nærværelse forkastede Storthinget i 1824 alle Kongens Grundlovsforslag enstemmig og uden Debat.

Dronning Desideria.

Grundloven siger, at Norge skal have sit eget Handelsflag; men Karl Johan bestemte i 1821, at alle norske Skibe, der ønskede Beskyttelse i fremmede Havne af de forenede Rigers Konsuler og Diplomati, skulde seile under det svenske Flag. Dette vakte den største Harme over hele Norge; men Kongen var ikke til at

formaa at borttage det Lydrigemerke, som han saaledes havde sat paa Norge.

I 1814 var man uforsigtig nok til at lade Sveriges Udenrigsministerium tage Vare paa de norske konsulære og diplomatiske Affærer, da man i Unionens første Tid havde liden Forbindelse med Udlandet. Denne Uagtsomhed medførte snart de sørgeligste

Carl Johan.

Følger, og Norge kjæmper den Dag idag for at faa denne sin konstitutionelle og unionelle Ret tilbage. Det første Eksempel Norge fik paa, hvorledes dets Interesser varetoges af den svenske Udenrigsminister, var den ulykkelige *Bodøsag,* i hvilken Norge ikke alene maatte opgive sin soleklare Ret og upaatalt taale de fræk-

keste Overtrædelser af sine Love og Haan mod sine Autoriteter; men det maatte dertil udrede til disse samme Lovovertrædere et efter Norges daværende økonomiske Evne overmaade stort Pengebeløb.

I Høsten 1814 kom en Mand fra Vasa i Finland, Karl Johan Gers, til Bodø og slog sig ned der som Handelsmand, efterat han i 1815 havde aflagt Troskabsed og var tilstaaet norsk Borgers Rettigheder med Hensyn til Varers Ind- og Udførsel. Han fik Tilladelse til midlertidig at benytte nogle Staten tilhørende Bygninger paa den nærliggende Nyholme, og her opførte han sine Pakhuse. I 1818 blev han opsagt og beordret til at flytte ud; men negtede at gjøre dette, og Fogden skred da til Udkastelsesforretning den 24de September.

Fogden mødte imidlertid herunder voldsom Modstand af en hos Gers boende Englænder John Everth, der i Spidsen for 7 for Størstedelen bevæbnede Matroser ved at sætte Fogden en ladt Pistol for Brystet tvang denne til at afbryde Forretningen. Ved Bistand af tilkaldte Thingfolk lykkedes det dog Fogden at faa Overmagten og arrestere de skyldige, hvorover baade Gers og Everth indgav Klage til Amtmanden.

Dette var Forspillet til en hel Række af Lovbrud og Voldsomheder af Gers og hans engelske Hjælpere. Den 26de Mai 1818 ankom fra London et Skib til Bodø under Paaskud af at overbringe Breve til Gers for siden at gaa paa Hvalfiskefangst; Toldvæsenet satte Vagt ombord bestaaende af to Mand, af hvilke den ene blev drukket fuld og den anden indespærret, hvorefter Ladningen blev smuglet iland paa Nyholmen. Her blev nu Toldvagten sat; men Gers jagede den bort ved at true med at skyde den ned.

Den 29de Juni samme Aar strandede paa Røst et Skib fra London, fra hvilket rimeligvis ogsaa blev smuglet, uden at dette kunde paavises, da vedkommende Toldmand og Lensmanden blev forfulgt af to bemandede Baade under sin Søgning efter det indsmuglede. Omtrent samtidig blev et tredie Skibs Ladning indsmuglet i Storvaagen. I Oktober seilede et Gers tilhørende Skib, som han havde kjøbt af en Russer, uden at erlægge

Karl Johans Kroning i Trondhjems Domkirke.

Naturalisationsafgift, fra Bodø uden Toldklarering og under endel andre Misligheder, hvoriblandt kan merkes, at tre norske Sjøfolk lokkedes ombord for at bortføres, hvilket de kun undgik ved at springe overbord.

Den 22de Februar 1819 forlangte Toldvæsenet, at Everth, som efter en Maaneds Forløb var løsladt af Arresten, atter skulde arresteres, hvis han ikke stillede Kaution for Bøder og Omkostninger i Anledning af de forøvede Smuglerier; Fogdens Fuldmægtig mødte under Forretningen voldsom Modstand, hvorfor han maatte afstaa fra Udøvelsen af sin Embedspligt. Efter dette erklærede Everth aaben Krig. De norske Embedsautoriteter havde paa Nyholm sat en Vagt paa 30 Mand. Medens endel af denne var fraværende paa Fastlandet for at proviantere, lokkede Everth ved List Vagtkommandøren — Lensmanden — med to Mand ombord paa det Skib, hvor han var; de overmandedes, blev bagbundne og indespærredes. Til Vagten sendtes derefter af Everth Hilsen fra Lensmanden om, at fire Mand skulde komme ombord for at underskrive et Dokument; de adlød og behandledes paa samme Maade. Lensmandens Svigersøn, der var blevet ængstelig for de ombordværendes Skjæbne, gik ombord sammen med en Mand — samme Skjæbne. Paa denne Maade var Vagtmandskabet reduceret til 6—7 Mand. Med omtrent 20 velbevæbnede Mænd angreb Everth disse, overmandede dem, fratog dem deres Vaaben og indespærrede dem. Derefter blev Statens Pakhus brudt op og endel konfiskerede Varer borttagne. Ligeledes aabnedes et af Gers's Pakhuse, af hvilket blev udtaget endel paa Transit oplagte Varer. Desuden medtog de nogle Staten tilhørende Geværer. Plyndringen varede i to Timer.

Imidlertid ankom Fogden med Fuldmægtig og en Løitnant, hvilket bragte Englænderne til straks at fortrække. Skibene, der under Plyndringen var gjort seilklare, afgik øieblikkelig medtagende de 11 bagbundne og indespærrede Nordmænd. Først efter en Fjerding Seilads blev de løsladte og satte ud i en Baad, der kun var forsynet med 3 Aarer, meget gammel og forøvrigt i saadan Stand, at de ikke var naaet iland, hvis det ikke havde været godt Veir.

Tolderens Indberetning om det forefaldne samt om hans Handlemaade, blev gjennem Finansdepartementet forelagt Kongen med Begjæring om, at Udenrigsdepartementet skulde søge at faa Everth og hans Eiendomme udleveret.

Saaledes stod Sagen, da den overgik til Behandling paa diplomatisk Vei efter Foranledning af den engelske Minister i Stockholm. Men den svenske Udenrigsminister forkvaklede Sagen aldeles og gik tilsidst ind paa et *Forlig med de Betingelser, at Norge skulde betale en Sum af Kr.* 45,000 *kontant, samt Toldfrihed for Varer til de engelske Skurke til et Beløb af* 281,500 *Kroner.* Hertil kom Udgifterne af Retsundersøgelserne med videre, der udbetaltes direkte af Statskassen med 120,000 Kroner. I *Forliget* gik man ogsaa ind paa, at al *Tiltale mod de skyldige skulde bortfalde, og de Varer, som var tilbage i Bodø, skulde udleveres.* Det kostede altsaa Norge 447,000 Kroner ($121,000) i direkte Udgift af Statskassen.

Bodøsagen var i den ønskeligste Gjænge, saalænge den endnu var i Hænderne paa de norske Statsmyndigheder. Men fra det Øieblik, den svenske Udenrigsminister fik Anledning til at blande sig ind i Forholdet, kom det hele i Ugreie.

Uagtet den norske Regjering havde indsendt en aldeles fyldestgjørende Fremstilling af Sagen, kom denne Fremstilling *ikke* det engelske Kabinet for Øie, og den svenske Udenrigsminister gjorde intet Forsøg paa at bibringe den engelske Regjering en rigtig Opfatning. Tvertimod; da den engelske Regjering fortsatte med sine urimelige Besværinger, gjorde den svenske Udenrigsminister alt muligt for at imødekomme de engelske Fordringer. Da den norske Udsending til Stockholm, Statssekretær Holst, ikke vilde indgaa herpaa, blev han behandlet paa en yderst uforskammet Maade af den svenske Udenrigsminister.

Den norske Regjering stod magtesløs i det Øieblik, Forhandlingerne blev egenmægtig overtaget af den svenske Udenrigsminister. Den havde intet Middel til at tvinge den svenske Udenrigsminister til at varetage Norges Interesser, og den havde ingen norsk Gesandt, som kunde tale vor Sag hos England.

Karl Johan saa med Uvilje til enhver Ytring af Nordmændenes patriotiske Følelser; og i Sverige var man misfornøiet med de demokratiske Strømninger, som gik gjennem Norge. Derfor satte Kongen sig imod og forbød Nordmændene at feire sin Frihedsdag, 17de Mai. Da man alligevel vedblev hermed Aar efter Aar, anvendte Autoriteterne 17de Mai 1829 Militærmagt i Kristiania for at hindre Høitideligholdelsen af Frihedsdagen, hvorved Soldaterne paa en meget brutal Maade splittede den paa Stortorvet sammenstimlede fredelige Folkemasse — *Torvslaget.* Dette vakte stor Harme, som især gik udover Statholderen, Grev Platen. Da denne døde samme Aar, fandt Kongen sig nødt til at imødekomme det norske Folks Ønsker og ikke længer indsætte svenske Statholdere i Norge. Da Storthinget i 1836 atter "henlagde" Kongens Forslag til Grundlovsforandringer, uden engang at sende dem til Komitebehandling og samtidig vedtog en Lov om et norskt Handelsflag, blev Kongen saa rasende, at han pludselig opløste Storthinget, før dette havde faaet Tid til at behandle Budgettet. Men Storthinget havde Dagen forud faaet Nys om Opløsningen, og Odelsthinget benyttede Tiden og bestemte at sætte Statsminister Løvenskjold under Rigsretstiltale, fordi han ikke havde fraraadet Kongen dette Skridt. Løvenskjold blev idømt en stor Mulkt, og Kongen gav da efter og indkaldte Thinget paany.

Fra nu af begyndte Kongen at indse, at Trods mod Storthinget var uklogt, og han blev mere eftergivende og opholdt sig ogsaa mere i Norge end før. Derfor blev Forholdet mellem Kongen og Storthinget snart det allerbedste, og mange gode og vigtige Love blev affattede i Karl Johans sidste Regjeringsaar, medens ogsaa Norges finansielle Stilling forbedredes betydeligt.

Da Karl Johan døde, var han langt mere elsket og agtet af Nordmændene, end han selv havde Anelse om. Hans store Godgjørenhed virkede ogsaa til at øge Folkets Hengivenhed. Derfor var der almindelig Landesorg i Norge, da den over 80 Aar gamle Konge døde den 8de Marts 1844.

Oscar I.

(Konge fra 1844 til 1859.)

Oscar I var Kong Karl Johans og Dronning Desiderias eneste Barn. Da han var 24 Aar gammel, holdt han Bryllup den 19de **Juni** 1823 med den 16-aarige Josephine, Datter af Eugen Beauharnais af Leuchtenburg.

Dronning Josephine.

Det er fortalt fra paalideligt Hold, at den unge Brud ikke var mere udviklet, end at hun medbragte sine Dukker og andet Legetøi, og Ægteskabet indlededes saaledes ingenlunde under

de heldigste Auspicier. Men det tør vel siges, at sjelden har en fyrstelig Forbindelse været lykkeligere end Oscars og Josephines.

En af Oscars første Regjeringshandlinger var at anerkjende Norges Rigsvaaben og Flag. Men da han satte Unionsmerke ikke alene i Orlogsflaget, men ogsaa i Handelsflaget, kunde dette Flag selvfølgelig ikke i Længden tilfredsstille Norges retmæssige

Oscar I.

Forlangende om ogsaa i de ydre Emblemer at anerkjendes som en fri og selvstændig Stat.

Oscars Regjering var fredsommelig, og Landets indre Udvikling gjorde store Fremskridt. Store Veianlæg fuldførtes, og i

1854 byggedes den første Jernbane. Kanalanlæg udførtes, og Skibsfarten understøttedes med offentlige Midler. Telegraf og Postvæsenet udvidedes, og for Agerbrugets Vel oprettedes Aas Landbrugsskole, og for at hjælpe Bønderne til billige Pengelaan, stiftedes ved Forslag af Johan Sverdrup den norske Hypothekbank. Religionsfriheden udvidedes ved Dissenterloven af 1845 og Ophævelsen af Grundlovens Forbud mod Jøders Ophold i Riget.

Under den dansk-tyske Krig samlede Oscar en norsk-svensk Hær i Skaane; men det lykkedes ham i 1848 at faa istand Vaabenstilstanden i Malmø. Krigen brød dog ud igjen Aaret efter, og den nordlige Del af Slesvig blev besat af norske og svenske Tropper. Men saa kom Freden, og Tropperne blev sendt hjem.

Under Krimkrigen sluttede Kong Oscar i 1855 en Traktat med England og Frankrige, som herved lovede at yde Norge og Sverige Hjælp mod ethvert Anfald fra Rusland.

I Kong Oscars senere Regjeringsaar opstod adskillig Spænding mellem Storthing og Regjering. Storthinget vedtog en Jurylov i 1857; men den negtedes Sanktion. Under disse Storthing dannedes de to Partier; det *konservative* eller *høire* blev Regjeringsparti under Prof. Schweigaards Ledelse, og det *liberale* eller *venstre* under Johan Sverdrups Ledelse.

I 1857 maatte Oscar I paa Grund af en tiltagende Svagelighed overlade Regjeringen til sin ældste Søn, Karl, og døde 8de Juli 1859. Hans Børn var: Karl, Gustav, Oscar, Eugenie og August.

Karl XV.

(Konge fra 1859 til 1872.)

Karl Ludvig Eugen fødtes 3die Mai 1826 og studerede ved Universiteterne i Upsala og Kristiania. Han blev gift 19de Juni 1850 med Louise, Datter af Prins Fredrik af Nederlandene. Ved Faderens Død besteg han begge Troner og blev kronet i Sverige 3die Mai og i Norge den 5te August 1860.

I 1859 besluttede Storthinget at ophæve Statholderposten, og Karl havde underhaands lovet at sanktionere Beslutningen; men den svenske Rigsdag udtalte, at Statholderposten i Norge kunde ikke ophæves uden den svenske Rigsdags Samtykke. Karl turde derfor ikke sanktionere Beslutningen. Herved opstod den bitre Strid, som i Norge kaldtes *Statholderstriden,* og i Sverige den *Norska frågan,* og som fremkaldte en skarp Protest fra den norske Regjering og den mandige Adresse fra Storthinget den 3die April 1860. I denne Adresse hævder Storthinget, at Forandringer i Norges Grundlov vedkom ikke Sverige. Saa blev de forskjellige Forslag, der vedtoges i Sverige, om Forandringer i Rigsagten forkastede af Storthinget, flere af Statsraadet traadte af, og et nyt Ministerium med Fredrik Stang som Statsminister dannedes. I 1869 bestemtes, at Storthinget skulde møde hvert Aar istedenfor som før kun hvert tredie Aar.

Ogsaa under Karl XV gik Norge frem i økonomisk Henseende, og Storthinget gjorde meget for at fremme alle Næringsveie. Talrige Veie anlagdes, og Jernbaneanlæg paabegyndtes, alle Landsdele blev forbundne med Telegraf. Skibsfarten tiltog i den Grad, at Norge nu er den 3die i Rang blandt Verdens søfarende Nationer, da kun England og de Forenede Stater har flere Skibe end Norge.

Karl XV var udrustet med rige Evner og var en varm Ven og Beskytter af Videnskab og Kunst. Han optraadte selv baade som Digter og Militærforfatter og viste sig i Besiddelse af et betydeligt Talent som Maler. Han var aaben og bramfri, altid rede til at hjælpe og var en folkekjær Fyrste. Af hans to Børn lever Datteren Lovise, gift med Kronprins Fredrik af Danmark. Kong Karl døde 18de September 1872.

Oscar II.

Oscar Fredrik er Oscar I's tredie Søn og fødtes 21de Januar 1829. Han besteg Norges og Sveriges Troner ved sin Broders Død 1872, og blev kronet i Sverige 12te Mai og i Norge 18de Juli 1873. Han er en meget lærd Mand, især er hans Sprogkundskaber ganske betydelige, idet han taler de fleste europæiske Sprog. Han har optraadt som Militærforfatter og er adskillig

Dronning Louise.

bekjendt som Digter og Taler; dertil er han en dygtig Pianist og Sanger.

Den 6te Juni 1857 ægtede Oscar Sophie Vilhelmine Mariane Henriette, Datter af Hertug Vilhelm af Nassau, med hvem han har havt fire Sønner: Gustav, Oscar Bernadotte, Karl og Eugen.

Oscar sanktionerede Loven om Statholderpostens Ophævelse, men Reformen om Statsraadernes Adgang til Storthingets Forhandlinger — *Statsraadssagen* — som i 1872 var negtet Sanktion af Karl XV, blev ogsaa af Oscar II negtet Sanktion baade i 1874 og 1877. Oscar vilde nok sanktionere Reformen, under visse Betingelser eller Garantier, som Regjeringen kaldte det. Disse Betingelser bestod i, at Storthinget skulde lade Kongen faa en hel Del nye Rettigheder, der i Tilfælde af deres Antagelse vilde

Carl XV.

have reduceret Storthingets Myndighed betydelig. Dette gik selvfølgelig Storthinget ikke ind paa, og Kampen blev bitrere Aar efter Aar, til Oscars Regjering endog planmæssigt negtede Sanktion paa hver eneste Reform, som Storthinget søgte at gjennemføre.

Den 17de Marts 1880 gjentog Storthinget sin Beslutning om Statsraadssagen for 4de Gang; men ogsaa nu negtedes der Sanktion under Paastand om, at Kongen har absolut Veto i Grundlovssager. Herved var Kampen mellem Kongemagten og Folket traadt ind i et nyt Stadium — *Vetostriden.*

Oscar II.

Regjeringen havde afæsket det juridiske Fakultet dets Mening angaaende det absolute Veto, og skjønt Fakultetet intet saadant Veto fandt i Grundloven, saa erklærede det dog i sin Betænkning, at "det laa i Sagens Natur", at Kongen havde absolut Veto i Grundlovssager. Fakultetet troede ogsaa at ifølge "Grundlovens Aand" var det "hævet over al Tvil, at det tilkom

Kongen et absolut Veto". Og i Tilslutning til denne Betænkning erklærede Kong Oscar i sin Trontale ved Storthingsperiodens Ende, at Kongens Overbevisning om at have et absolut Veto var urokkelig, og opfordrede alle fædrelandssindede til at støtte ham heri.

Dronning Sophie.

I Henhold til Grundlovens Bestemmelse bliver et Lovforslag Lov uden Kongens Underskrift, dersom det bliver uforandret vedtaget af tre paa hinanden følgende Storthing. Derfor bestemte Storthinget ifølge Forslag af Johan Sverdrup den 9de Juni 1880, at Beslutningen om Statsraadernes Deltagelse i Stor-

thingets Forhandlinger skulde "gjælde og ubrødelig efterleves som Grundlov", og Regjeringen paalagdes at kundgjøre den paa den foreskrevne Maade. Men dette undlod Regjeringen at gjøre.

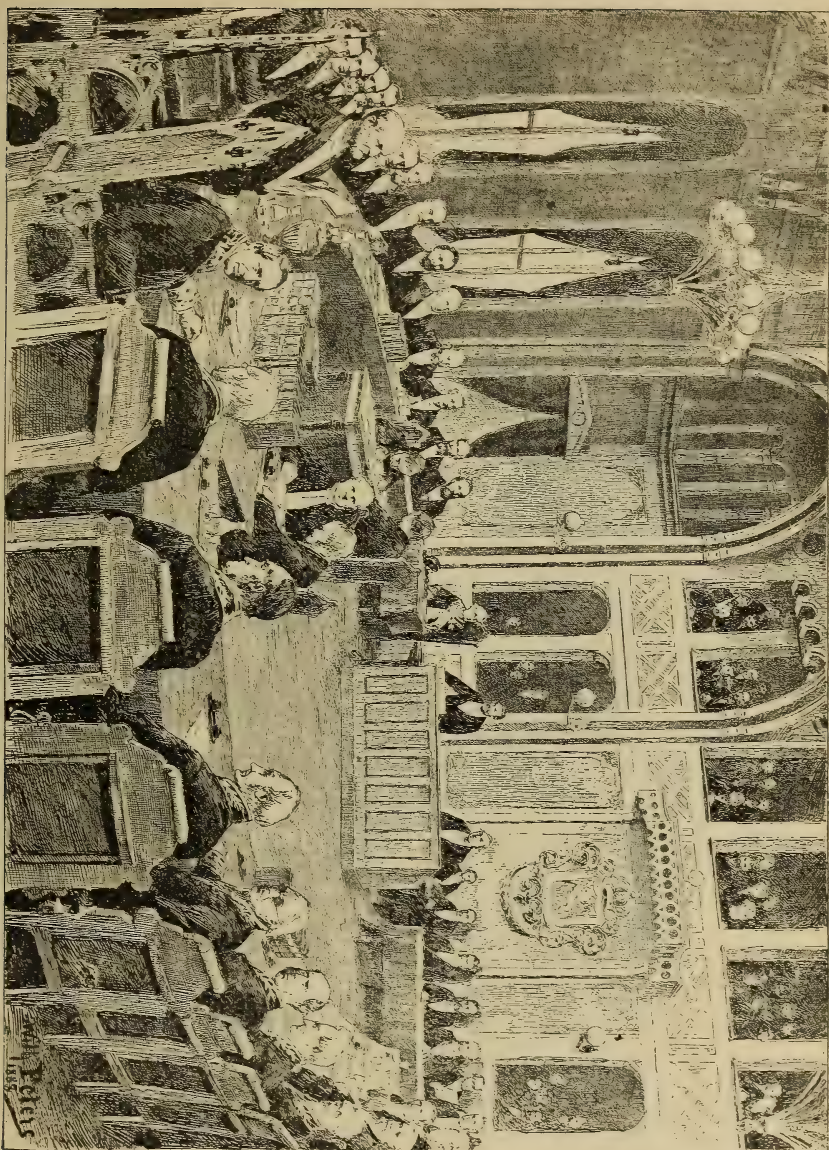
I 1881 negtede Regjeringen Sanktion paa en Beslutning om Stemmerettens Udvidelse, ligeledes negtedes Sanktion paa Lensmandsloven, der gav Bygden Ret til at vælge sin egen Lensmand. I 1882 negtede Regjeringen at udbetale de Penge, Storthinget bevilgede til Skytterlagene, og samme Aar vedtoges en Lov om Jernbanestyrelsen, som Regjeringen delvis antog, men den ignorerede ogsaa en Paragraf, som den ikke syntes om.

Saa kom Valget i 1882, og der appelleredes nu til Folket, som ogsaa talte et meget tydeligt Sprog; thi paa det nye Storthing i 1883 havde Venstre 83 Stemmer, medens Høire eller Regjeringspartiet havde kun 31.

Det nye Storthing besluttede 24de April 1883 at sætte Regjeringen under Tiltale for Rigsretten, for at have hævdet et absolut Veto, for ikke at have udbetalt Pengene til Skytterlagene, samt for at have delt Beslutningen om Jernbanestyrelsen. Rigsretten begyndte 18de Mai 1883, og først 27de Februar 1884 faldt Dom mod Statsminister Selmer, og de følgende Dage mod de øvrige Ministre. Dommen lød paa Embedsfortabelse for begge Statsministre og 6 Statsraader, medens de 3 andre Statsraader fik Pengebøder.

Kongen udnævnte et nyt Ministerium af Høire — *Aprilministeriet;* men dette maatte snart træde af, da det kom for en Dag, at der under Rigsretten var gjort store militære Foranstaltninger i den Hensigt, paastodes der, at omstyrte Landets Konstitution.

Da der nu ingen anden Udvei var, maatte Kongen henvende sig til Johan Sverdrup, og han dannede det nye Ministerium den 26de Juni 1884. Dette var det første liberale Ministerium, og i de følgende Dage meddeltes Sanktion paa en Række Love, som før var negtet Sanktion. Mange og store Reformer paa alle Omraader er siden den Tid gjennemførte og Lykke, Fremgang og Udvikling spores overalt.

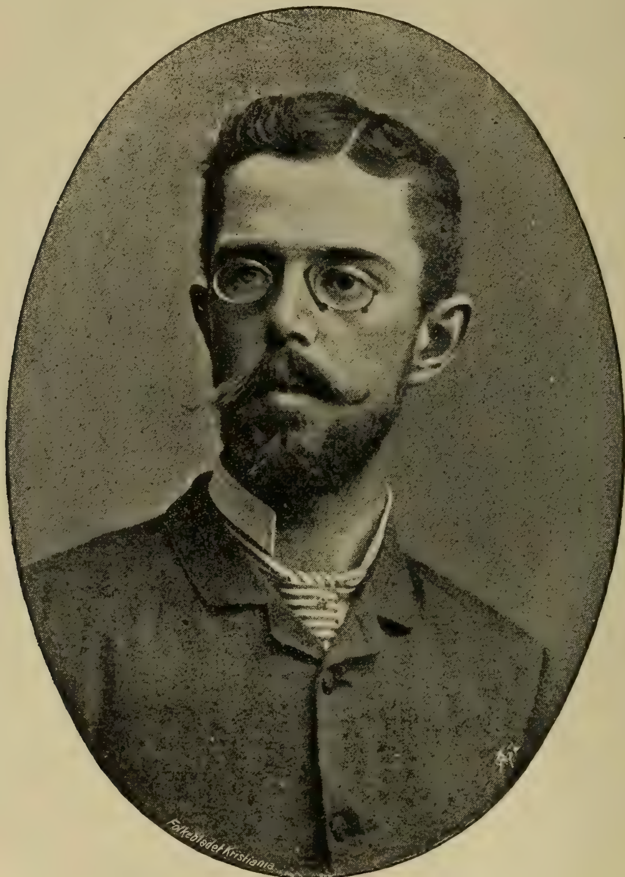

RIGSRETTENS MEDLEMMER.

Præsident, Lange, Kongsberg; Vicepræsident, Havig, Mosjøen. Til venstre for Præsident Lange sidder: Wennberg, Tromsø Amt; Frilseth, Akershus; Egge, Buskerud; Skaar, Søndre Bergenhus; Lindstøl, Nedenæs; Havig, Nordland; Kolbenstvedt, Stavanger; Kirkhorn, Nordre Bergenhus; Iversen, Søndre Tondhjem; Tonning, Nordre Bergenhus; Mustad, Kristians; Huser, Smaalenene; Bjerring, Romsdalen.

Til høire for Præsidenten sidder Høiesteretsdommerne Thomle, Justitiarius; Manthey, Saxlund, Blich, C. Hansten, Lambrechts, Ottesen, Platou, Ph. Hansten, og Lien, Smaalenene; Leer, Buskerud; Reitan, Søndre Trondhjem.

Medlemmer af Aktionskomiteen: Johan Sverdrup, Akershus; H. C. Berner, Akershus; Steen, Stavanger; S. Nielsen, Nodland, og Haug-

Kronsprins Gustav.
Født 16de Juni 1858; gift 20de September 1881.

land, Søndre Bergenhus. Første Aktor: Advokat Walter Scott Dahl. Første Defensor: Advokat Johannes Berg.

Paa Anklagebænken sidder Statsminister Chr. Selmer. Ved Bordet foran Præsidenten sidder to Sekretærer og ved det andet Bord sidder to Stenografer (Hurtigskrivere).

Allerede før Sverdrups Afgang i 1888 fik Norge en ny Hærordning, Jurylov og en mønsterværdig Folkeskolelov. Under Steens Ministerium er almindelig Stemmeret indført, og en udmerket Plan er lagt, hvorefter Jernbanebygningen nu foregaar.

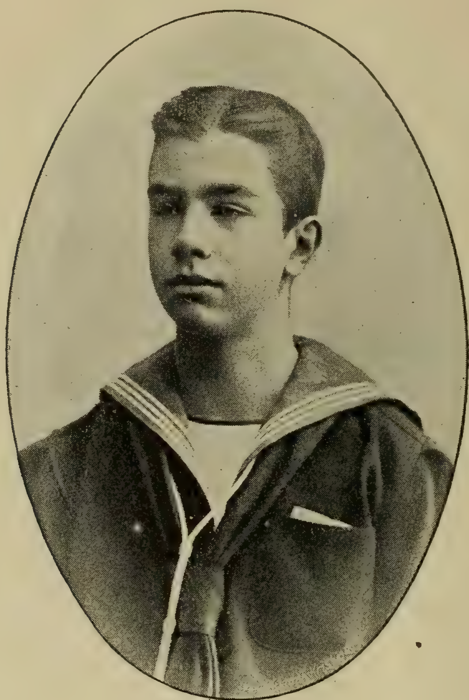
Den unionelle Kamp med Sverige angaaende de diploma-

Kronprinsesse Victoria.
Født 7de August 1862; Datter af Storhertugen af Baden.

tiske Sagers Behandling venter endnu paa sin Løsning. Derimod blev Flagsagen endelig endt ved Loven om "rent" norsk Flag, der negtedes Sanktion tre Gange. Men efter tredie Gangs Sank-

tionsnegtelse blev den alligevel Lov den 16de December 1899. Flagloven er den eneste Lov i Norge, som ikke bærer Kongens Underskrift. Den er af det norske Folk efter en lang og møisommelig Kamp med Sverige og med hvert eneste Medlem af det Bernadottiske Kongehus gjennemført og bærer kun Folkets Underskrift. Den var en national Æressag; derfor bærer den

Prins Gustaf Adolf.
Født 11te November 1882, Kronprinsparrets ældste Barn.

kun Nationens Segl. Nu seiler den store norske Handelsflaade under sit eget vakre og "rene" Flag paa alle Have, til alle Havne og til Jordens fjerneste Egne, forkyndende, at Nordmændene sælger sin Sild og Fisk og andre Produkter under eget Ansvar, uden Samrøring med Sverige.

(Efter Nordisk Conversationslexikon og flere andre Kilder, udarbeidet af Udgiveren).

Karl XV's Kroning i Trondhjems Domkirke.

Forfatning og Forvaltning.

Kapitel V.

Ifølge Grundloven, given af Rigsforsamlingen paa Eidsvold 17de Mai 1814, er Kongeriget Norge et frit og selvstændigt Rige, forenet med Sverige under en fælles Konge. Regjeringsformen er indskrænket monarkisk og Tronfølgen arvelig for Kong Karl Johans mandlige Efterkommere. Den lutherske Religion er Statens offentlige (officielle) Religion, saaledes, at Regjeringen ved Statens Midler sørger for dens Udbredelse. Andre kristne Sekter saavel som Jøder kan frit udøve deres Religion, dog paa Bekjendernes egen Bekostning. Alle norske Borgere har i udstrakt Maal Nærings-, Trykke- og Forsamlingsfrihed.

Den udøvende Magt er hos Kongen. Kongemyndigheden er arvelig i lige nedstigende Linje paa Mandssiden. I samme Stund, som Forgjængeren er død, gaar Myndigheden over paa nærmeste Mand i Linjefølge og Aldersorden af den arveberettigede Æt, om født i lovligt Ægteskab. Han maa dernæst tilhøre den lutherske Kirke og ikke som Prins enten have giftet sig uden Kongens Samtykke eller ægtet en Privatmands Datter. Han maa heller ikke uden Kongens, Storthingets og den svenske Rigsdags Samtykke have overtaget Regjeringen af fremmed Land. Kongen er myndig, naar han har fyldt sit attende Aar, og da tiltræder han Regjeringen efterat have aflagt følgende Ed for Storthinget: "Jeg lover og sværger, at ville regjere Kongeriget Norge i Overensstemmelse med dets Konstitution og Love; saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord." Er intet Storthing samlet paa den Tid, skal Eden skriftlig nedlægges i Statsraadet og høitidelig gjentages af Kongen paa første Storthing.

Han skal ogsaa krones som norsk Konge i Trondhjems Domkirke.

Kongen skal hvert Aar opholde sig mindst 3 Maaneder i Norge, saafremt ikke vigtige Hindringer møder. Han nyder èn aarlig Løn, som for hvert Aar bestemmes af Storthinget; fortiden udgjør den 336,000 Kroner. Desuden er forskjellige Eiendomme og Slottet i Kristiania stillet til hans Afbenyttelse.

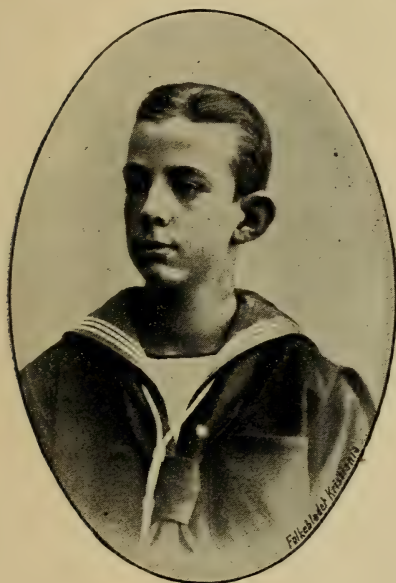

Interimsregjering. — Den kongelige Myndighed kan udøves i sin Helhed af en saakaldt Interimsregjering i Tilfælde, at Kongen er død, og der ikke er nogen arveberettiget Prins; eller naar Kongen er umyndig; eller naar Kongen er bortreist fra baade Norge og Sverige uden at være i Felten; eller naar Kongen bliver saa syg paa Legeme eller Sjæl, at han ikke længer kan føre Regjeringen. Denne Interimsregjering bestaar af ti Medlemmer for Norge og ti for Sverige, nemlig det norske og svenske Statsraad. Da der i Norge altid skal være en Regjering, maa der, hvergang Interimsregjering skal nedsættes, tilforordnes det norske Statsraad endel nye Medlemmer, og det er da den norske Regjering, som bestemmer dens Sammensætning. Interimsregjeringen har sit Sæde i Stockholm.

I den midlertidige Regjering skal den norske og den svenske Statsminister føre Ordet hver sin Uge. Hvem som skal begynde, afgjøres ved Lodtrækning. Faar noget Medlem kortvarigt Forfald, maa ogsaa et Medlem fra det andet Rige midlertidig udtræde; thi Antallet af norske og svenske Medlemmer skal være lige.

I Tilfælde Tronledighed maa der skrides til Valg af Tronfølger. Storthing i Norge og Rigsdag i Sverige skal da sammenkaldes til en og samme Dag. Denne Indkaldelse skal ske ved det norske og det svenske Statsraad. Begge Rigers midlertidige Regjering skal paa samme Dag for Storthing og Rigsdag gjøre Forslag om Tronfølger. Dog kan ogsaa enhver norsk Storthingsmand og svensk Rigsdagsmand gjøre Forslag, og Valget maa foregaa inden tolv Dage efterat Forslag er fremsat. Dagen før Valget skal Storthinget og Rigsdagen blandt sine egne Med-

lemmer vælge den Komite, som skal sammentræde til Valg, hvis Storthing og Rigsdag ikke bliver enige om den samme Person. Har Storthing og Rigsdag valgt den samme, saa er man dermed færdig, og den valgte er da Tronfølger. Har de derimod valgt hver sin, saa maa Komiteerne træde sammen. Denne Komite bestaar af 36 Mand fra hvert Rige samt 8 Suppleanter, og den skal samles i den lille svenske By Karlstad, som ligger ved Venern ikke langt fra den norske Grænse. Før sin Afreise vælger hver Komite sin Ordfører. Naar Komiteerne er kom-

Prins Wilhelm.

Prins Erik.

Kronprinsparrets Sønner. Wilhelm er født 17de Juni 1884, og Erik er født 20de April 1889.

men sammen, trækker de to Ordførere Lod om, hvem som skal føre Ordet ved Valgforretningen. Komiteen skrider da under een Ordfører uden Forhandling til Valg. Dens Medlemmer maa ikke adskilles eller forlade Samlingsværelset, før Valget er fuldendt. Opraab ved Stemmegivning skal ske saaledes, at naar Ordføreren er norsk, skal de svenske Medlemmer opraabes først; er Ordføreren svensk, skal de norske Medlemmer først opraabes. Der er taget saadanne Bestemmelser for Afstemningen, at man maa komme til et afgjørende Resultat. Udfaldet

beror nemlig paa simpel Flertal. Og i Tilfælde, at Stemmeantallet paa begge Sider er lige, aabner Ordføreren en lukket Seddel, som paa Forhaand er trukket ud og lagt bort, og som indeholder Navnet paa den ene af de foreslaaede Tronfølgere. Denne Seddel gjør da Udslaget.

Prins Oscar Bernadotte.
Født 15de November 1859, gift 15de Marts 1888.

Statsraadet. — Kongen er selv uansvarlig. Til Forebyggelse af, at han skal misbruge den Myndighed, Forfatningen har givet ham, har Grundloven paabudt, at han skal have et ansvarligt Raad. Dette bestaar af to Statsministre og otte Statsraader. Statsraadets Medlemmer maa være mindst 30 Aar gamle, norske Borgere, samt have de øvrige Egenskaber, som Grundloven for-

drer af norske Embedsmænd. Fader og Søn eller Brødre maa ei paa samme Tid have Sæde i Statsraadet. Under Kongens Ophold i Sverige deles det norske Statsraad. En Statsminister og to Statsraader ledsager ham til Sverige. Denne Del kaldes

Prinsesse Bernadotte.
Fød Ebba Munck 21de Oktober 1858.

Statsraadsafdelingen. Den anden Statsminister og de øvrige Statsraader forbliver i Norge og forestaar da under Navn af *Den norske Regjering* i Kongens Navn og paa hans Vegne Rigets indre Styrelse. Ved Statsraadets Møder skal alle Forhandlinger protokolleres. Sagerne foredrages af den Statsraad, un-

der hvis Fag de hører, og ekspederes af ham i Overensstemmelse med den i Statsraadet fattede Beslutning. I den Statsraadsafdeling, som følger Kongen, foredrages Sagerne altid af Statsministeren.

Ansvarligheden for alle Regjeringshandlinger paahviler Kongens Raad, og Statsraadets Medlemmer kan tiltales ved Rigsret for Embedsforbrydelse. Alle Beslutninger og Befalinger udfærdiges i Kongens Navn og for at være gyldige, maa de derhos ogsaa underskrives af en af Statsministrene. Naar Storthingets Forhandlinger er aabnede, har Statsministrene og Statsraaderne Ret til at møde i Storthinget og lige med sammes Medlemmer, dog uden at afgive Stemme, at deltage i Forhandlingerne.

For Sager, som angaar begge Riger, er der oprettet et saakaldt "Sammensat Statsraad". Dette bestaar enten af det svenske Statsraad og tre norske Statsraader, og kaldes da *Svensk-Norsk.* Eller ogsaa bestaar det af det norske Statsraad og tre svenske Statsraader; da benævnes det *Norsk-Svensk.* Gjælder det fælles Anliggende lige meget begge Riger, beror det paa Kongens Opholdssted, om han er i Norge eller i Sverige, hvorvidt det sammensatte Statsraad skal være norsk-svensk eller svensk-norsk.

Departementerne. — Rigets Forvaltning sker gjennem Departementerne. Disses Antal er for Tiden syv. Hvert Medlem af den norske Regjering bestyrer et Departement. Under hvert Departement er ansat en eller to Ekspeditionssekretærer, et Antal Bureauchefer, som hver styrer sit Kontor; under dem staar igjen Fuldmægtiger og Kopister. I Spidsen for enkelte Forvaltningsgrene er under vedkommende Departement stillet Direktører, saasom en Landbrugsdirektør, en Veidirektør, en Fiskedirektør, en Telegrafdirektør og en Jernbanedirektør. Statsraadernes Løn er 12,000 Kroner aarlig, og Statsministrene har 20,000 Kroner, hvortil kommer et Tillæg for Statsministeren i Kristiania af 20,000 Kroner i *Taffelpenge;* for Statsministeren i Stockholm er Tillægget 12,000 Kroner. De to øvrige Med-

lemmer af Statsraadsafdelingen i Stockholm har hver et Tillæg af 2792 Kroner.

Departementerne er følgende: Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet; Justits- og Politi-Departement; Departementet for det Indre; Finans- og Tolddepartementet; Forsvars-Departementet; Departementet for offentlige Arbeider; Revisions-Departementet. Et Landbrugsdepartement bliver i den nærmeste Fremtid oprettet.

Kongemagtens Myndighedsomraade. — Hovedregelen for den offentlige Magts Fordeling mellem Storthing og Kongemagt indeholdes i Grundlovens Bud om, at Folket udøver den lovgivende Magt ved Storthinget, og at den udøvende Magt er hos Kongen. En saaden Fordeling er begrundet i Sagens egen Natur. Folket skal gjennem sine Repræsentanter, som er et Udtryk for dets Vilje og har Blik for dets Interesser, give Reglerne, hvorefter der skal styres, anvise Midlerne, og kontrollere deres Anvendelse. Men den daglige Forvaltning er overladt til en Regjering, som arbeider i Samklang med den folkevalgte Forsamling, der kan drage den til Ansvar. Paa den Maade er Magten fordelt efter Norges Grundlov. Ved at lægge den beskattende, bevilgende og lovgivende Myndighed udelukkende i Storthingets Haand, har den givet dette Magt til at ordne alle Samfundets Anliggender efter sin Vilje, aabenbart stillet Storthinget som den første Statsmagt og anvist Kongemagten Plads væsentlig som Iverksætteren af dets Beslutninger.

Kongemagtens Forretninger omhandles fornemmelig i Grundlovsparagraferne 16 til 26. De er følgende: Anordning af Kirke- og Gudstjenester; at give og ophæve provisoriske Anordninger angaaende Handel, Told, Næringsveie og Politi, indkræve de Skatter og Afgifter, som Storthinget paalægger; vaage over, at Statens Eiendomme anvendes og styres paa den af Storthinget bestemte og for det Almene nyttigste Maade; benaade Forbrydere; beskikke, suspendere og i visse Tilfælde afsætte Embedsmænd; uddele Ordener; vælge og afskedige Hofbetjente; føre

Befaling over Krigsmagten og sammenkalde Tropper; sende og modtage Gesandter, indgaa og ophæve Forbund og Traktater; erklære Krig og slutte Fred. Kongemagten kan ogsaa fremsætte Lovforslag; anvende et suspensivt Veto overfor Lovbeslutninger; i overordentlige Tilfælde bestemme et andet Sted end Hovedstaden til Samlingssted for Storthinget; sammenkalde og opløse overordentlige Storthing; opløse ordentlige Storthing, naar de har været samlet i to Maaneder; tilstaa midlertidige Gager og Pensjoner.

Den lovgivende Magt. — Folket udøver den lovgivende Magt ved Storthinget. Som Grundloven nu er, tæller dette 114 Medlemmer, 76 fra Landet og 38 fra Byerne. De er valgt for tre Aar ad Gangen.

Stemmeberettigede er alle norske Borgere, som har fyldt 25 Aar, har været bosatte i Landet i fem Aar og som ikke nyder Fattigunderstøttelse, ikke har været straffet med vanærende Straffe og ikke umyndiggjort. Stemmeretten tabes ved Opbud eller Fallit, som ikke er foraarsaget ved Ildsvaade eller andet utilregneligt og bevisligt Uheld, indtil Skyldneren ved fuld Betaling til Fordringshaveren eller Akkord igjen er bleven raadig over sit Bo. Stemmeretten *tabes for bestandig* i følgende Tilfælde: Ved at have været dømt til Strafarbeide eller Afsættelse; ligesaa ved at have været dømt til Fængsel for en Forbrydelse, som omhandles i noget af Straffelovens Kapitler om Mened, Tyveri, Røveri eller Bedrageri; ved at gaa i fremmed Magts Tjeneste uden Regjeringens Samtykke; ved at erhverve Borgerret i fremmed Stat og endelig ved at overbevises om, at have kjøbt Stemmer, solgt sin egen Stemme, stemt i flere end en Valgforsamling, eller ved Tvang og Trusler at have paavirket nogen andens Stemmegivning. Borgerskab kan opnaaes af Udlændinger efter 5 Aars Ophold i Norge, naar de øvrige Betingelser er tilstede.

Valg holdes hvert tredie Aar. De er indirekte; det vil sige, de stemmeberettigede vælger ikke Repræsentanter til Storthinget ligefrem, men Valgmænd, som da igjen træder sammen til Valg paa Medlemmer af Storthinget og Suppleanter, som skal møde

Prinsesse Ingeborg og Prins Carl.

Gift 27de August 1897. Carl er født 27de Februar 1861, Ingeborg, Kronprinsen af Danmarks Datter, er født 2den August 1878.

i deres Forfald. Valgdistrikterne er to Slags, Amter og Kjøbstæder eller Byer. Fra Amterne vælges to Trediedele af det samlede Antal Repræsentanter, fra Byerne en Trediedel. Der er for Tiden i det hele 43 Valgdistrikter, 18 Amter og 25 Byer. Hvert Prestegjæld paa Landet og hver By vælger sine Valgmænd (Valgmandsvalg). Disses Antal beror paa Antallet af dem, der er indført i Mandtallet som stemmeberettigede. I Byerne vælges en Valgmand for hver 50 stemmeberettigede. I hvert Prestegjæld paa Landet vælges til og med 99 stemmeberettigede en Valgmand, fra 100 til og med 199 to, fra 200 til og med 299 tre, og saa fremdeles.

Magistraten i Byerne og Amtmanden paa Landet fastsætter Tid og Sted til Valgmændenes Fremmøde forat vælge Repræsentanter (Distriktsforsamlingen). Distriktsforsamlingen bestyres af Magistraten i Byerne og af Amtmanden paa Landet. Bestyrerne skal lede Forhandlingerne, modtage og oplæse Stemmesedlerne og besørge Protokolføringen. De har ingen Ret til at deltage enten i Valgmændenes Overveielser eller Beslutninger. Valget foregaar ved skriftlige Sedler med eller uden Navns Underskrift.

Til Storthingsmænd kan alene vælges stemmeberettigede Borgere, som har fast Bopæl i Valgdistriktet. De maa have fyldt det 30te Aar og i 10 Aar have opholdt sig i Landet. Ikke valgbare er Statsraadets Medlemmer, Embedsmænd, som er ansat ved Regjeringens Kontorer, samt Hoffets Betjente. Hæderligt afgaaede Statsraader kan vælges ogsaa udenfor det Valgdistrikt, hvori de bor. Enhver er pligtig at modtage Valg som Repræsentant, saafremt hans Forfald ikke godkjendes af Valgmændene. Dog kan den, der har mødt som Repræsentant paa tre Storthing efter samme Valg, negte at modtage Gjenvalg.

Hver By har i Regelen en Repræsentant. Kristiania, Bergen og Trondhjem har fire; Kristianssand, Stavanger og Drammen har to. Otte Amter, nemlig Akershus, Nordre Bergenhus, Søndre Bergenhus, Kristians, Hedemarkens, Romsdals, Stavangers og Nordlands Amter vælger hver fem Repræsentanter; Smaalenenes, Buskeruds, Jarlsberg og Laurvigs, Bratsbergs, Nedenæs,

Lister og Mandals, Søndre Trondhjems og Nordre Trondhjems Amter vælger fire Repræsentanter; Tromsø og Finmarkens Amter vælger hver kun to.

Storthinget sammentræder i Kraft af Grundloven og uden Indkaldelse hvert Aar den første Søgnedag i Oktober Maaned. Saasnart Fuldmagterne er prøvede og godkjendte, foregaar Storthingets Deling i Odelsthing og Lagthing, idet det samlede Storthing indvælger en Fjerdedel af sine Medlemmer i Lagthinget, som altsaa bestaar af 29 Medlemmer. Derefter foretages Valg af Præsidenter og Sekretærer saavel i Storthinget som i dets Afdelinger.

For Storthingets retslige Beskyttelse er der sørget, idet enhver, som forsøger at forstyrre Storthingets Frihed og Sikkerhed, gjør sig skyldig i Forræderi mod Fædrelandet. For sine Ytringer paa Thinget kan Repræsentanterne ikke drages til Ansvar udenfor samme. Fornærmer for Eksempel en Repræsentant under Debatten en privat Mand eller en Medrepræsentant, kan den fornærmede ikke sagsøge ham.

Storthingsmændene faar fri Reise til og fra Storthinget, en daglig Løn af 12 Kroner for hver Dag, Thinget er samlet, og Kost og Pleie paa Statens Bekostning, dersom de bliver syge under Storthingstiden.

Storthingets Forretninger er i Hovedtræk følgende: At deltage i Kongevalg; at give og ophæve Love; at vedtage Forandringer i Grundloven; at paalægge Skatter, Afgifter, Told og andre offentlige Byrder; optage Laan paa Rigets Kredit; bestemme, hvorledes Statens Eiendomme skal bestyres og anvendes; bevilge de til Statsudgifterne fornødne Pengesummer; bestemme Kongens og den kongelige Families Løn; revidere midlertidige Gage- og Pensionslister; naturalisere fremmede; meddele Samtykke til Krigsmagtens Forøgelse eller Formindskelse, tillade at drage fremmede Krigsfolk ind i Riget, eller at bruge Norges Linjetropper og Krigsflaade til Angrebskrig; lade sig forelægge Regjeringens Protokoller og alle offentlige Indberetninger og Papirer, samt Afskrifter eller Uddrag af Protokoller og Papirer vedkommende Statsraadsafdelingen i Stockholm; lade sig med-

dele de Forbund og Traktater, Kongen paa Statens Vegne har indgaaet med fremmede Magter, med Undtagelse af hemmelige Artikler; føre Opsyn over Rigets Pengevæsen; udnævne Statsrevisorer; sætte Statsraadets, Høiesterets og Storthingets egne Medlemmer under Tiltale ved Rigsretten for Forbrydelser, de som saadanne maatte have begaaet; hvilken sidste Myndighed er lagt i Odelsthingets Hænder osv.

Amter. — I administrativ Henseende er Norge delt i 20 Amter, der styres af Amtmænd. Amterne er igjen inddelte i Fogderier. Der er tilsammen 56 Fogderier, og disse er da atter inddelt i Lensmandsombud.

Amterne er følgende:

I Kristiania Stift: Smaalenene, Akershus, Buskerud, Jarlsberg og Laurvigs Amter.

I Hamar Stift: Hedemarkens og Kristians Amter.

I Kristianssands Stift: Bratsberg, Nedenæs, Lister og Mandal og Stavanger Amter.

I Bergens Stift: Søndre Bergenhus, Nordre Bergenhus og Søndmøre Fogderi af Romsdals Amt.

I Trondhjems Stift: Romsdals og Nordmøres Fogderier af Romsdals Amt, Søndre Trondhjem og Nordre Trondhjems Amter.

I Tromsø Stift: Nordland, Tromsø og Finmarkens Amter.

Retspleien. — Den dømmende Magt udøves af Domstolene, hvis laveste Instans er Sorenskriveren. Landet er ialt delt i 81 Sorenskriverier, og de fleste Byer har egen Byfoged. De Domme, som Sorenskriverne og Byfogderne afsige, kan indankes til Stiftsoverretterne, af hvilke der er to i Kristiania, en i Kristianssand, en i Bergen og en i Trondhjem. Stiftsoverretten bestaar af 5 Dommere. I tredie Instans appelleres fra dem til Høiesteret i Kristiania; den bestaar af mindst 7 Medlemmer. Høiesterets Domme kan i intet Tilfælde paaankes eller underkastes Revision. Ved Lov af 1ste Juli 1887 er Jury indført i større Straf-

Prins Eugen.

Født 1ste August 1865, Kong Oscar II.s yngste Søn. Han har vundet et anseet Navn som Kunstmaler.

fesager, idet alle Sager angaaende Forbrydelser, som kunde medføre strengere Straf end Strafarbeide i femte Grad, eller for hvilke Strafarbeide eller Afsættelse fortrinsvis bliver at anvende, skal behandles ved den saakaldte Lagmandsret. Den bestaar af 3 Dommere, nemlig en Lagmand som Formand samt 2 andre Dommere, og 10 til Afgjørelse af Skyldspørgsmaalet tilkaldte Lagrettesmænd. Alle andre Straffesager bliver som Regel at behandle ved Meddomsret, der bestaar af den almindelige Underretsdommer og 2 Domsmænd. Der er oprettet 6 Lagmandsembeder eller Lagdomstole, nemlig Borgarthings, Eidsivathings, Agders, Gulathings, Frostathings og Haalogalands Lagdømme. Rigsretten bestaar af Lagthingets Medlemmer og Høiesteret. Dens Præsident er Lagthingets Præsident. Rigsretten er uden Sammenhæng med Landets øvrige Domstole; den dømmer alene i de Sager, der anlægges mod Medlemmer af Statsraadet eller af Høiesteret for Embedsforbrydelser eller mod Medlemmer af Storthinget for Forbrydelser, de som saadanne maatte have begaaet. Rigsretten dømmer i første og sidste Instans, dens Domme kan ikke forandres af anden Ret eller Myndighed. Ligeoverfor en Rigsretsdom kan heller ikke Kongen benytte sin Benaadningsret undtagen i Dødsstrafstilfælde. Alene Odelsthinget kan bestemme, at Tiltale for Rigsret skal finde Sted. Beslutning derom fattes med simpel Stemmeflerhed.

Bank- og Pengevæsen. — Bank- og Pengevæsenet ordnes og kontrolleres af Storthinget. Det er Lovgivningsmagten, som har fastsat Myntfoden, Mynternes Størrelse og Inddeling, og hvem der skal have Ret til at udstede Pengesedler. Storthinget paaser, at alle disse om Mynt- og Bankvæsenet givne Forskrifter iagttages og nøiagtig følges. Norges Bank blev af Storthinget grundlagt den 14de Juni 1816 med Eneret til Seddeludstedelse. Den grundlagdes med et Fond af 8 Millioner Kroner, der skaffedes til Veie ved tvungne Indskud. Dette Fond er nu mange Gange fordoblet. Banken har nu sit Sæde i Kristiania og styres af 5 Direktører og 15 Repræsentanter. Underafdelinger er op-

rettet i Kristianssand, Skien, Drammen, Bergen og Trondhjem, hver med 3 Administratører. Desuden har den Bankkontorer i en Flerhed af de andre Byer i Riget. Den 18de September 1851 oprettede Storthinget en Hypothekbank med Sæde i Kristiania for at afhjælpe Trangen til Pantelaan i faste Eiendomme. Dens Grundfond er 12 Millioner Kr., og den bestyres af 3 Direktører. Storthinget er ligefrem Bestyrer af baade Norges Bank og Hypothekbanken, idet det vælger Repræsentanter og Direktører for Norges Bank, samt Administratører for dens Underafdelinger. Af Hypothekbankens tre Direktører vælger ogsaa Storthinget de to.

Kirke og Skole. — I kirkelig Henseende er Norge delt i 6 Stifter, nemlig: Kristianssand Stift, Kristiania Stift, Hamar Stift, Bergen Stift, Trondhjem Stift og Tromsø Stift. Stifternes geistlige Overøvrighed er Biskopen, der sammen med Stiftamtmanden og Skoledirektøren danner *Stiftsdirektionen.* Stifterne er igjen delt i 83 Provstier og disse atter i 466 Sognekald. Endvidere er flere Prester ansatte ved visse offentlige Indretninger.

Universitetet i Kristiania grundlagdes 2den September 1811. Det begyndte sin Virksomhed i 1813 med 6 Professorer og 18 Studerende. Nu har det omkring 60 Professorer og flere Universitetsstipendiater. Universitetet eier nu store Kunst- og Oldtidssamlinger og et Bibliothek paa over 350,000 Bind. Flere af dets Professorer har opnaaet Verdensberømmelse som Videnskabsmænd og Forskere. For Folkeoplysningen og for den høiere Almendannelse er der udrettet overmaade meget. Den norske Folkeskolelov af 1888 kan tjene til Mønster for alle Lande. Den sidste officielle Statistik satte Norge først i almen Folkeoplysning, idet mer end 99 Procent af det norske Folk kunde læse og skrive.

Paa Literaturens og Kunstens Omraade har Norge kjæmpet sig frem til de forreste Rækker. Den norske Literatur læses nu paa alle Kultursprog.

Forsvaret. — Den norske Hærs og Flaades øverste Befalingsmand er Kongen. Saavel Hærens som Flaadens Forpleining og Udrustning bestyres af Forsvarsdepartementet. Desuden har Armeen en høistbefalende General og Flaaden en høistbefalende Admiral. Armekommandoen, i hvis Spids staar en General, behandler alle Sager vedkommende Hærens Personel, det militære Undervisningsvæsen, Retspleien m. m. Under Forsvarsdepartementets Armeafdeling forestaar følgende, til Generalitetet hørende Personer, de mere specielle Brancher, hvori Hærstyrelsen er delt: Armeintendanten, der besørger Armeens Beklædning, Udrustning og Forpleining; Generalfelttøimesteren, der tillige er Chef for Artilleribrigaden, besørger Fabrikation af Vaaben, Ammunition, Kjøretøier m. m.; Generalkrigskommissæren, der forestaar Udskrivningsvæsenet; Generalauditøren, der besørger Retspleien; Generalchirurgen, der leder Sundhedspleien i Armeen. Hæren bestaar af 3 Opbud, nemlig *Linjetropper, Landvärn* og *Landstorm.* Linjehæren bestaar af 1 Generalstab, 1 Ingeniørbrigade, 1 Artilleribrigade, 1 Kavaleribrigade og 5 Infanteribrigader a 4 Bataljoner. Landværnet er formeret i 20 Bataljoner; det kan ei bruges udenfor Landets Grænser. Det tredie Opbud, Landstormen er alene et lokalt Værn. Der er almindelig Værnepligt, og Mandskaberne kaldes til Øvelse i 22-Aars Alderen. De 5 første Aar gjør Mandskaberne Tjeneste i Linjen, de følgende 4 Aar i Landværnet, hvorefter de gaar over til Landstormen, de derpaa følgende 4 Aar. Forøvrigt er enhver vaabenfør Mand forpligtet til under Krig at gjøre Tjeneste til det fyldte 50de Aar. Man har anslaaet de to første Opbud — altsaa Linjen og Landværnet til 80,000 Mand. Flaaden bestaar af nogle større Slagskibe og flere Kanonbaade, Torpedobaade og Monitorer.

(*Efter O. Thommesen og Nord. Conv. Lexikon.*)

Oscar II's Kroning i Trondhjems Domkirke.

Folkelivet i Norge.

Kapitel VI.

Den norske Folkekarakter.

Det er en Eiendommelighed hos Bjergbefolkningen, som ogsaa Statsøkonomerne har merket sig, at de ikke i samme Grad som Beboerne af Fladlandet er skikkede for det stadige og vedholdende Pligtarbeide. Dette er ikke blot en Almensætning, men en Faktor saa praktisk, at den maa tages med i Beregningen for Fabrik- og Industrianlæg i et hvilketsomhelst Bjergland, hvor ikke, saaledes som f. Eks. i Schweis, lange Tiders Opdragelse paa den stadige Flids Felter alt i mere eller mindre Grad har omdannet Folkekarakteren. Sætningens Sandhed gjælder ikke blot for det materielle og udvortes Arbeide. Den kan forfølges helt ind i disse Befolkningers aandelige Begavelse og hele psykiske Habitus. Den har navnlig sin Forklaring i selve den Fjeldnatur, som har tildannet Folket og delt dets Liv mellem doven, indolent Ro i en Solbakke eller i det lune Ly under Fjeldet, og paa den anden Side Anstrengelse af Aand og Haand lige til den yderste Nerve i den alvorlige Stund, da den samme Natur med et staar i vildt Oprør om en, og det gjælder, saa at sige, enten at raade Fjeldjutulens Gaade eller at lade Livet. Paa Havet, som Nordmanden altid anser for en Del af sin egen Grund, hvor langt det end rækker, er Livet ogsaa saaledes delt mellem Storm og Stille og under en stadig Spænding mod det uventede. Paa det Felt duer derfor netop den norske Arbeidsstok; thi her fortsættes kun de samme Naturforhold, hvori den er opdraget hjemme. Og her har da dens fortrinlige Begavelse ogsaa alt arbeidet vort Lands Koffardiflaade op til den i Størrelse tredie i

Verden. Men disse Folk, som saaledes egentlig lever sit Liv i de Øieblikke, de ligger oppe paa Ræerne og rever Seilene i en Storm, de samme vilde kun afgive daarlige Arbeidere i de Fabriker, hvor Seildugen væves, og kun gjøre en saare tynd Lykke i Birmingham og Manchester. Til at spinde Bomuldsgarn skal der hverken Dovenskab eller Lidenskab — den første spinder for langsomt, den anden rykker Traaden af, men 12 Timers dagstøt, kjedsommeligt, fantasiforladt Arbeide i den verdensnyttige Cottonsags Tjeneste, og hertil er det, at Nordmanden nu engang efter sin Natur ikke er saa skikket, som han vilde være til at være med at bjerge hele Fabriken, om den brændte. Det er overhovedet netop, og man kan gjerne sige først da, naar "det brænder" i nogen Sag, at Nordmanden rigtig er sig selv, og at den Sjælens Muskel, som kaldes Lidenskab, spænder sig i ham til et Krafttag. Den Stund, da det "rønner paa", har derfor ogsaa været Sangbunden i mangen Lyra, der har havt vort Folks Kjærlighed, og vil blive det, saalænge dets Liv i saa mange Retninger — man tænke foruden Skibsfarten blot paa vort hele Kystliv — lever i Farens Spænding. Folket beundrer Bedriften, fordi den er det farefulde Øiebliks lykkelige Barn; det foretrækker overensstemmende med dette sit Nationaltræk ofte det enkelte vovelige Kup fremfor det sikrere Erhverv gjennem langt Arbeide, og det elsker som svarende hertil i Poesiens Verden Wergelands og Ole Bulls uregelrette, men i Enkelthederne storartede Geniudbrud over alle "modne Frugter" af den erkjendte, regelmæssige Skjøndannelse i Kulturlivet udenfor os. Tordenskjold, der i genialt Mod giver sig i Kast med og seirer saagodtsom over selve Umuligheden, færdes endnu hos os tillands og tilvands, i Forretningsverdenen som i Politik, Literatur, Kunst og Poesi. Han er et Ideal, som ingen nok saa stor og mere overordnet Begavelse nogensinde vil kunne rigtig trænge ud af vort Folks Hjerte. Thi han er dets eget seirrige Geni i det Farens Øieblik, da Spændingen staar paa at briste eller bære, midt imellem Undergangen og Lykken. Sagnet om Henning, der stod paa Ski udfor bratte Fjeldet og endda bjergede sig, er netop skabt ud af denne samme nationale Farens Fantasi. Det er der,

hvor Arbeidet ophøies til Kamp, med sine Elementer af Interesse og Fare, at Nordmanden i Kraft af sin Bjergnaturs Opdragelse egentlig er paa sin Plads. Kommer Arbeidet derimod udenfor denne hans Interesse og ind i Kategorien af det, som filosofisk kunde betegnes ved det "kjedsommeligt pligtmæssige", saa fortsætter han vel Arbeidet — han er for god en Karl til at løbe fra det — men hans Tag i det er virkelig sløvet, og hans Lyst og Tanke kun lidet med. Dette vort Lands Liv mellem Storm og Stille afspeiler sig ogsaa i det større, almene Folkearbeide. Enten er saagodtsom alle vore offentlige Sager paa en Gang oppe paa Dagsordenen, til den Grad endog, at der hverken er Tid eller Plads til at faa vende sig mellem dem, eller ogsaa ligger de saagodtsom alle tilhobe mere eller mindre i Dødvandet. Nogen Middelvei synes der ikke at være. Dette samme, om man saa vil kalde det, Liv i Lidenskaben eller ialtfald i den spændte Interesse gaar ogsaa igjen i Nordmandens Maade at elske sit Land paa, i hans for al Sammenligning med fremmed Herlighed blinde Fædrelandskjærlighed. I en Tid som vor, hvor man saa gjerne bøier sig for de store udvortes Tal og Dimensioner, er hans urokkelige Tro paa sit lille Fædrelandskald saa meget mere at rose.

Jonas Lie.

Kjernen i det norske Bondeliv.

Det norske Bondeliv er rigt paa aandelige Skatte, og jeg frygter ikke stor Indsigelse mod denne Paastand nutildags. Hvem ved ikke, at vore Fjeldfolk har personlige Egenskaber, som vi alle skatter høit: Ærlighed, Trofasthed, Gjestfrihed og Godmodighed! Hvem maa ikke indrømme, at de tidt er begavede med en skarp Forstand og stor Kløgt, har godt Nemme og saare let for at tage efter, ja at der mellem Fjeldene endog gives mangt et opfindsomt Hoved, der visselig skulde bringe Oplysning, Kunst og Videnskab et godt Stykke fremad, dersom de blot fik den nødvendige Udvikling og ikke "forgik i Folkets Sverm!" Hvem har ikke hørt, at Bondens Tungemaal i vore Dale endnu for en

stor Del er ligt vort ældgamle Sprog, og at det er hans rige Modersmaal, vi støtter os til og øser af, naar vort Skriftsprog skal faa et mere norsk Præg! Hvem ved ikke ogsaa, at Fjeldet "har bevaret Gjenklang af Oldtidens Lur" lige indtil vore Dage, at Folket deroppe ikke blot fremdeles har Sange og Sagn saa kjær, kjender de gamle Sagaer og en uhyre Mængde merkelige Eventyr, Ordsprog, Kjæmpeviser og Sagn, men endog hidindtil har havt enkelte Sagamænd og Skjalde omtrent paa ældgammel Vis! Og hvilke Byfolk har ikke ogsaa med Glæde lyttet til den Rigdom af herlige Melodier, der vel ikke altid er komponerede efter de nuværende Toneregler, men som ikke destomindre griber vort Hjerte langt dybere og inderligere, end Størstedelen af den forskruede moderne Musik, — Melodier, hvis Mage kanske neppe findes paa Jorden! Ja, selv naar Spørgsmaalet er om Kunst og Smag, har Bondelivet hos os — saa underligt det end kan synes — ikke saa lidet, der kan bestaa sin Prøve. Jeg behøver ikke i saa Henseende at holde mig til den gamle Bygningskunst, der er lagt for Dagen i de faa, men berømte Stavkirker; jeg kan frit paastaa, at flere af vore Nationaldragter er fuldkommen saa maleriske og røber en ligesaa ædel Smag som enkelte af dem, der har sit Udspring fra Paris; og det er en ikke mindre velgrundet Paastand, at der blandt Bønderne i flere Egne nok findes Brodermønstre, der fuldtvel kan maale sig med dem, vi har fra Udlandet. Det Træskjæreri, der nylig er kommen igang endog i Hovedstaden, kan tjene som et talende Vidnesbyrd baade om Smagen og Kunstfærdigheden hertillands; det viser, at Nordmænd ogsaa kan bruge Tollekniven til andet end Slagsmaal med Bjørne og Avindsmænd.

Men alt dette, hvor interessant det end er, er dog alligevel ikke det herligste ved den norske Folkekarakter. Det bedste, ialfald i mine Øine, er derimod den religiøse Sans hos den norske Bonde, en Sans, som, hvis den udvikles ret og engang faar tilstrækkelig Oplysning at støtte sig til, synes at spaa os et herligt kirkeligt Liv. Det er ret betegnende, naar Bonden gjerne kalder Kristendommen "Trua"; han giver derved tilkjende, at den er mer end en forstandig Morallære, at den virkelig bestaar i en Vedhængen

ved Guddommen, der gaar over den menneskelige Fornuft og altsaa kun kan ske ved Tro.

Hvad der er det naturlige Vilkaar for religiøst Liv, nemlig et dybt, ærligt og barnligt Gemyt og et varmt Hjerte, findes altsaa i høi Grad hos det norske Folk; og det er dette vi mener, naar vi oftere siger, at Folket i det hele er religiøst eller har en religiøs Stemning. Hvad Hjertet angaar, da har man vel oftere hørt og seet den Mening, at Bonden ikke skulde have saa meget deraf som andre Folk; men ligesom et dansk Ordsprog dog indrømmer, at "Fattigmand har og Hjerte", saaledes tør man vel vove den Paastand, at der hos vore Fjeldfolk findes ligesaa megen om ikke mere sand Hjertelighed, Medlidenhed og Medfølelse som hos vore Byfolk. — Jeg har saa tit seet Taknemmeligheds-taarer i hans Øie og lagt Merke til hans varme Haandtryk, at jeg vilde ønske alle saakaldte "dannede" maatte have et Hjerte som hans.

Den religiøse Grundstemning i det norske Bondeliv giver sig tilkjende paa mangfoldige Maader. Det var denne Trang til Guddommen, denne Sindets Alvor, Karakterens Styrke og Gemyttets Inderlighed, der gjorde vore gamle Forfædre til saa ivrige Asadyrkere, at de nødig vilde slippe sin nedarvede Tro. Det er de samme Egenskaber, der endnu saa ofte viser sig ved hvilkensomhelst Forandring i de religiøse Bøger osv., selv om denne Forandring baade er ubetydelig og fuldkommen velgrundet. Da nemlig Størstedelen af den norske Bondestand ikke har Oplysning nok til selv klart at skjelne den sande og falske, ligesaalidt som Hovedsag og Biting, fra hinanden, er man stedse ængstelig for noget "nyt", selv om dette nye bevislig er det ældgamle og oprindelige. Folkets Religiøsitet har dog imidlertid sine meget lysere Sider at opvise ogsaa. Det ytrer sig i den store Sans for religiøs Læsning, især *Bibelkundskab*. Det er ikke sjeldent at finde Bønder, der oftere har gjennemlæst Bibelen og for en stor Del kan den udenad, ialfald hvad det historiske af den angaar. Det er ligeledes Træk af den samme Religiøsitet, der vistnok har faaet en meget skjæv Retning, men er dog oprigtig og velment i sin Grund, naar Kristendom og Bøger næsten an-

sees for et og det samme, saa enhver Bog paa en Maade betragtes som hellig, — og naar Barnet som Følge deraf skal begynde og fortsætte sin Øvelse i Læsning blot ved Hjælp af *gudelige* Bøger. En anden, skjønt ligeledes skjæv, Ytring af hin Grundstemning er den Mening, at Bordbønner, Salmer og Prækener bør være saa *lange* som mulig, — at man, hvis det lader sig gjøre, skal anvende den *hele* Helligdag til idelig *Læsning* osv., retsom om det kirkelige Liv beroede paa Længden og Mængden af Ord og Bønner, noget, som dog Kristus har advaret imod.

Der findes endnu hos vore Fjeldbønder adskillig religiøs Overtro eller endog ren Misbrug af det hellige, f. Eks. at løse Kirkeklokkerne ved Ildebrand, ved Menneskers Forvildelse og andre Ulykkestilfælde, at føre syge Børn omkring Kirkens Alter, læse over syge Mennesker og Dyr, hente Raad og Hjælp fra de dødes Grave eller fra Sakramenternes synlige Midler osv. Troen paa Varsler er endnu temmelig sterk; det ansees saaledes f. Eks. sikkert, at en er *feig* eller Døden nær, dersom en Katugle sætter sig paa Gaardens Huse, retsom om en Fugl mere skulde være Herrens Sendebud end en anden.

En falsk Anskuelse, som man hos den norske Bonde træffer paa, er den næsten aldeles *hedenske* Tro paa en blind *Skjæbne*, istedenfor paa et guddommeligt, *faderligt Forsyn.* Det er ikke sjeldent, han taler om, at det var saa eller saa *bestemt,* og skulde gaa som det gik, uden Hensyn til om Mennesket gjorde, hvad der stod i hans Magt eller ei. Som Følge deraf, er han da ogsaa tidt ligegyldig med Hensyn til Brugen af Lægemidler og andre Forsigtighedsregler ved indtræffende Sygdomme, og frister saaatsige Gud, medens Byfolk ofte forfalder til den modsatte Feil, en altforvidt dreven, ængstelig Omsorg og liden Tillid til Herrens Hjælp, men desmere til Medicinens. — En anden endnu mere udbredt og rodfæstet Anskuelse blandt Almuesmanden, hvad det religiøse angaar, er den overordentlige Kjærlighed til det skarpe og strenge, der endog ofte gaar saa vidt, at han virkelig staar og vil staa paa *Lovens* istedenfor paa *Evangeliets* Standpunkt, og hører saaledes mere det gamle end det nye Testamente til. Han ytrer ofte slig en Frygt for, at Lærdommen skal blive

for lemfældig, men mener næsten, at den aldrig kan blive for streng, uagtet Bibelen advarer lige alvorligt mod begge Dele. Af denne Anskuelse, der vel tildels har sin Grund i den strenge, alvorlige Folkekarakter samt i Mangel paa sand kristelig Oplysning, kan man da forklare sig, hvorfor f. Eks. *Linderots* Postille maaske er den mest udbredte i vore Landsbygder. "Han fortæller os Sandheita saa greit, han," siger man gjerne, og glemmer, at Loven er blot den *halve* Sandhed. — Ogsaa af Munketroen finder man Spor; saaledes er det endnu ofte Skik og Brug at gaa aldeles *fastende* til Nadverens Sakramente; at spise endogsaa blot en liden Smule den Dags Morgen, ansees flere Steds for Synd. — At love bort en eller anden af sine Eiendele, naar man er i Nød, indtræffer ikke sjeldent. Man tror ved slige Offere og *enkelte udvortes Gjerninger* at afværge den truende Ulykke og formilde Guds Retfærdighed.

Er det nu end saaledes vist, at den religiøse Grundstemning i vort Folkeliv ikke endnu har udviklet sig til det Liv og Lys, hvortil den med Guds Hjælp forhaabentlig vil komme, saa kan det dog ikke andet end glæde os, at vort Folk er saa alvorligt, som det er; og der er Gud ske Lov mangen Hytte mellem vore Fjelde, der med al sin Simpelhed isandhed er et stille Fredens Hjem, hvor det ikke kan slaa feil, at Herren har sin Bolig.

(Efter *O. Vig.*)

Den norske Folkedigtning.

Det er en besynderlig Kjendsgjerning, at Kjæmpevisen, af alle Folkedigtningens Arter utvilsomt den mest betydningsfulde, kun meget sparsomt forekommer andetsteds i Norge end i Thelemarken og især dennes nordvestlige Trakter. Næsten overalt ellers, hvor man støder paa en enkelt saadan Digtning, har den et Sprogidiom, som ligger vort Skriftsprog nærmere end Egnens Dialekt, — et Tegn til, at den ikke her ganske selvstændig er skudt op af Jordbunden, eller dog nu fremtræder i en mindre oprindelig Skikkelse. Den norske Kjæmpevise synes at udmerke sig ved en sikker Opbevarelse af de mythiske Stoffer og

ved Djærvhed og Dygtighed, men ogsaa ved raa Kunstløshed i Behandlingen.

Saavidt jeg ved eiendommelig for vort Land er *Stevdigtningen.* Stevet er et firelinjet lidet Digt, i hvilken ene Strofe

En Bondebegravelse.

hele Tanken sammentrænges. Dets Hjem er vore sydvestlige Dalstrøg, fornemmelig Thelemarken og Sætersdalen, og hvor det forekommer udenfor disse Egne, viser det sig altid som en Produktion paa anden Haand. I de førstnævnte Bygdelag har

man to Slags Stev, de saakaldte gamle, der er lagt til den dybe, melankolske Draumkvætone, og de nyere, der allesteds har samme Versschema, men gjerne i hver Bygd synges til en lidt forandret Melodi. De første fortjener størst Opmerksomhed, baade som Levninger fra en forgangen Tid, til hvis Belysning de give Bidrag, og fordi de, ligesom baarne paa og farvede af hin Melodi, i og for sig har et dybere og djærvere Indhold. Men de har utvilsomt endnu en anden Interesse. Det synes nemlig vist, at flere af disse Stev er Fragmenter af Kjæmpeviser, der i sin Helhed er gledne ud af Folkets Minde, og hvoraf kun de Brudstykker er reddede, hvori Følelsen i et mere lyrisk Udtryk kommer frem. Dette forekommer mig saameget mere sandsynligt, som flere af de Smaadigte, der saaledes synges som og udgives for gamle Stev, har ikke en, men to sammensluttende Strofer. Men den største Del er vistnok bleven til og har altid været brugt som Stev. De nyere Stev er alle fra først af brugt som saadanne og har enten et spidst eller ømt Indhold.

Stevene er at betragte som en Levning af den Improvisation, gjennem hvilken Fædrene med Lethed og Kraft udladede deres livfulde Indre. At "stevjast" er en selskabelig Underholdning, der er meget almindelig i flere Fjeldbygder, saavidt jeg ved, især i den sydvestlige Del af Landet; den bestaar i en Sangvæddekamp, der aabnes af en Stever i Stimet (Laget), idet han med udfordrende Blik og Tone synger en af de gjerne staaende Udæskningsformer som:

"Stevjast med me, kan de lite nytte,
men eg ska laane deg Krok og Lykke,
og eg ska laane deg Lykke og Krok —
aa hegt so Kjæften din vel ihop!"

Den, der har optaget Handsken, svarer f. Eks.:

"Aa eg ska ta dine Ord paatverke,
saa dine Kjakabein dei ska verke,
og eg ska ta dine Ord paa sned,
saa Nasetippen ska hænge ned!"

"Ranglevisen" ser Folket selv ned paa med en vis Ringeagt. Navnet kan man forklare sig af Strofen:

"Aa denne Visa kan ingen kjende,
aa denne Visa har ingen Ende,
aa denne Visa har gjort sig sjøl,
nu kom naa rekandes paa ei Fjøl."

Ranglevisen gjør sig virkelig selv i egentligere Forstand end nogen anden, og jeg har derfor ogsaa hørt den nævne *Heimløyse* (hjemløse) og *Rennestev.* Det er umuligt at gribe en slig Vise ved Halen; thi den forlænger sig i næste Grænd. Oftest har den et spidst, ja skjærende Indhold og fremstaar, naar et og andet i en Bygd vækker dens Forargelse eller Lyst til Spas, da blot en behøver at sætte det første Skjemte- eller Spottevers i Gang, saa "reker" Visen bestandig frem, baaren og øget af Folkets satiriske Stemning.

Barnevisen — i Thelemarken Baantull — forekommer Landet rundt; thi overalt har Moderlæben Toner, til hvis Takt Barnet dysses i Slummer. Barneviserne har sjelden nogen Betydning uden i Forbindelse med Melodierne, der altid har en vuggende Bevægelse. De er Vuggens Barcarole, hvad enten Moderen eier en snedkeret Vugge eller hendes Armod henviser hende til den, Naturen har givet hende i hendes egne Arme. Den samme Barnevise findes gjerne med nogen Variation udbredt over de fleste Egne af Landet, den er ofte skandinavisk Fællesgods, ja gjenfindes tidt hos Tyskerne.

Slaat og Lok kaldes de sangbare Smaadigte, der er lagt til en Melodi, komponeret enten for Fele, Langeleik, Prillehorn, Lur eller hvilketsomhelst af Folket kjendt Instrument. Til de fleste yndede Slaatter er der sat Ord, som enten søge at give en Situation af Folkelivet eller en Naturstemning, og som, hvor ubetydelige Ordene i og for sig kunde være, sammen med Melodien ofte paa en forbausende Maade udtrykke, hvad de vilde. Men for at fattes, maa disse Digte, mere end nogen af de foregaaende Grupper, høres i de Natur- og Folkesituationer, for hvilke de er Tolk.

Nær Folkeviserne staar endnu Folkelegene, hvori ikke sjelden Sang forekommer, og Gaaderne, der, om de end ikke synges, ofte fremtræde i Versets Form, snart med Enderim, snart med

Bogstavrim, snart med begge Dele. Legene kaldes endnu i flere østenfjeldske Trakter *Vakeleiker.* D.: danner selskabelig Underholdning i Lag og Gilder, hyppigst i Julehøitiden, men ogsaa ellers, f. Eks. i Ligfærd, hvor Dans ei ansees passende.

Jørgen Moe.

De norske Folkeeventyr.

Brødrene Grimms rige Eventyrskat var længe for det dannede Europa noget i sit Slags enestaaende, indtil Dasent ved sin fortrinlige engelske Oversættelse af Asbjørnsens og Moes Folkeeventyr fæstede Opmerksomheden paa Norges Eventyrskat. Hinanden saa lige som Tvillinger, eier disse Tysklands og Nordens Minder en Interesse, som vi selv forbauses over, at de i al sin Barnslighed kunde tilvinde sig hos os.

Ingen fin Intrige kan her spænde vor Nysgjerrighed. De indeholder ingen pragtfuld Beskrivelse af et Sceneri, som blænder vort Øie, ingen Analyse af de menneskelige Lidenskaber, som lægger Beslag paa vor Opmerksomhed. Nei, alt dreier sig om Konger og Dronninger, Prinser og Prinsesser, hungrige Tiggere og venlige Feer, slue Gutter og dumme Trolde, gamle Hekser og Ungmøer, der er hvide som Sne og røde som Blod. Endog Fanden selv er paa denne primitive Skueplads en vigtig Personlighed. Historien er kort og sælsom, fuld af paatagelige Urimeligheder og kaad Spas. Vi kjender den fra Begyndelsen til Slutten. Stedmoderen bliver slidt istykker, og Askefis bliver en stor Konge. Troldet synker sammen, idet Solen rinder, og Fanden bliver saa længe plaget og narret, indtil han er glad ved at faa slippe hjem. Og alligevel sætter vi os ned og læser, en Taare lister sig frem i Øiet, vi ler, og vi bliver bedrøvede, naar det heder

"Snip, Snap, Snude —
saa er Historien ude."

Der er ganske vist et Trylleri i disse simple, gamle Historier, skjønt det ikke vilde nytte til noget at forsøge at bestemme, hvori det ligger. Vi ser undertiden et Landskab, som aldeles ikke har

noget eiendommeligt ved sig. Det er jo kun en Elv, en Bro, et rødt Murhus og nogle mørke Træer, og alligevel staar vi der og stirrer, indtil det dugger for Øiet, uden at vi ved, hvad det er, som fængsler os. Kanske findes der i dette hverdagslige Landskab noget, som minder os om vor Hjembygd eller om et Sted, hvor vi har tilbragt nogle lykkelige Timer. Forholder det sig kanske paa samme Maade med disse enfoldige Historier? Gjenkalder de Minder fra en fjern Hjembygd eller en lykkelig Barndom? Vækker de igjen til Liv fantastiske, forlængst fra Erindringen forsvundne Drømme, minder de om Forhaabninger, som aldrig skulde blive til Virkelighed? Er der igjen hos os en barnslig Følelse, der fremkaldes af den barnslige Beretning? Hvis saa er Tilfældet — og det er det hos de fleste af os — saa behøver vi kun at slaa Bogen op og flyve ind i Drømmelandet, ride paa Nordenvindens Ryg til Slottet, som ligger "østenfor Sol og vestenfor Maane". Men det er ikke helt og holdent et Drømmeland. Der findes et virkeligt Liv — et Liv, paa hvilket et Barn tror, et Liv, hvor det gode altid belønnes og det onde straffes, og hvor alt, som vi alvorligt stræber efter, er muligt. Vi smiler kanske til disse Drømme; men denne Barneverden er alligevel i en Betydning en virkelig Verden.

Men der gives noget, der er lige saa vidunderligt og fængslende, som Indholdet i disse Eventyr. Det er deres Vandring helt fra Asien af og til vort Norden.

Sprogvidenskabens Resultater er nu kjendt af enhver videnskabeligt dannet Mand. Skolegutten lærer nu, hvad der for et Aarhundrede siden vilde være bleven anseet for en Urimelighed, at ikke blot de germaniske, latinske, græske, slaviske og keltiske Sprog, men ogsaa Indiens og Persiens Sprog hører til den samme store Sprogfamilie. Før Splittelsen gaves der naturligvis et Fællessprog, som taltes af Grækernes, Romernes, Persernes og Indernes fælles Forfædre, et Sprog, som hverken var Græsk, Latin, Persisk eller Sanskrit. Dette er Kjendsgjerninger, som den sammenlignende Sprogforskning har bragt for Dagen.

Vi finder ikke blot samme Ord og Endelser i Sanskrit og i det gothiske Sprog; vi finder ikke blot samme Navn for Zeus og

mange andre Guddomme i Sanskrit, Latin og Græsk; men dertil hører ogsaa netop de samme Historier og Sagn, som Barnepigerne i Thüringen fortæller næsten i de samme Ord som de, hvori Børnene i de norske Bygder lytter til dem, og som de, hvori Ungdommen i Indiens Skove annammer dem som den ariske Stammes Arvedel. Deres Udspring fører os tilbage til længst forsvundne Tider, da Grækerne endnu ikke havde sat sin Fod i Europa, og Hinduen endnu ikke havde badet i Ganges' hellige Vande. Vi vil dog ikke paastaa, at den gamle Amme, som paa sine sterke Knæ har vugget den indiske og den tyske Races Forfædre, har fortalt hver enkelt Historie om *Snehvid* og *Rosenrød* netop saaledes, som vi læser den i Asbjørnsens og Moes "Norske Folkeeventyr".

Det er nu alligevel i Virkeligheden sandt, at et Folks Erindring med vidunderlig Ihærdighed fastholder dets Folkeeventyr. Norges Beboere er ved sit Sprog mere end tusende Aar skilte fra sine teutoniske Brødre paa Fastlandet, og alligevel eier de ikke blot de samme Forraad af Folkeeventyr, men de fortæller dem i flere Tilfælde næsten med samme Ord.

Hele denne brogede Skare af Billeder og Skikkelser, til hvis Bedrifter vi med Forundring og Henrykkelse i vor Barndom har lyttet, hvis skiftende, gaadefulde Omrids vi har skimtet i Gruens Gløder, den fremstaar nu for os i lige vekslende og interessevækkende Former fra vort Folks Barndomstid, lige farverigt levende under Indiens hede Himmel som under Norges Nordlys. (Efter *Max Müller).*

Norske Folkemelodier.

Man vil let kunne skjønne, at Norge ved Siden af Sverige og Finland, med hvis Natur og Folkeliv det har meget fælles, maa staa i første Række paa Sangens og Musikens Omraade, ligesom det gjør det med Hensyn til Historie, Sagn, Digtning og Aandsliv i det hele. Naturen i Norge er jo fuld af Musik, fra de fineste Triller i Smaafuglenes Sang til Havets Drøn og Tordnens Skrald mellem Fjeldene. Der høres alle Slags Toner og

Lyd fra Fugle og Dyr, fra Folk og Fæ, fra Bækker og Fosser, fra Skov og Eng, fra Dal og Fjeld, fra Luft og Vand. Der lyder alle Slags Laat, fra Latter til Graat, fra Sukket i Barm til Tordenens Larm. Det hvisker og taler, det kagler og galer, det jamrer og ynker, det klager og klynker, det surrer og sukker, det klunker og klukker, det silrer og suser, det fosser og bruser, det knitrer og sprager, det smelder og knager, det bræger og summer, det brøler og brummer, det lokker og klinger, det synger og ringer. Latter og Lokking og Sang og Klang ljomer fra Skov og fra Li over Vang. Og Ljomet gaar fra Haug til Haug, fra Fjeld til Fjeld, som tusindstemmige Kor, der svare hinanden. Et Fjeldfolk som det norske, naturligt og kraftigt, med fin Hørelse, varm Følelse og sterk Indbildningskraft, — det er ikke muligt andet, end at det under slige Omgivelser maatte komme til at digte en rig Musik.

Af alle Folk har kanske Norge i Forhold til Folketallet havt den største Rigdom af Melodier. Organist Ludv. M. Lindeman begyndte efter 1840 at skrive ned de gamle Toner. Til 1878 havde han trykt 539 "ældre og nyere Fjeldmelodier", men havde da nedtegnet over 1000, af hvilke desværre nær det halve i Manuskript ødelagdes i en Ildebrand og gik saaledes tabt. Dette var endda blot en delvis Indhøstning af det, som endnu saavidt erindredes af enkelte ældre Folk, med hvem de gamle Toner holdt paa at dø ud. Havde man faaet nedtegnet alle de Toner, som det norske Folk sang og spilte, da dets Folkeliv florerede som bedst, saa havde Tallet paa norske Folkemelodier kanske gaaet op til tusinder.

Men Norges Musik er ogsaa vakker. Jeg tror, at Norge har, ved Siden af Sverige og Finland, den vakreste Folkemusik i Verden. Bevis derfor finder jeg ogsaa deri, at ingen har vundet saa almindeligt Bifald og Ry ude i den store Verden som de Musikere og Sangere, der har sin Inspiration fra Nordens Musik, som Ole Bull, Edward Grieg, Johan Svendsen, Jenny Lind, Christina Nilsson osv. Aldrig kunde de begeistre sine Tilhørere saaledes, som naar de foredrog en simpel nordisk Melodi.

Nordmændene gav sin Musik delvis paa Instrumenter, som Siljefløite, Bukkehorn, Harpe, Langeleik, Lur og fremforalt Felen, et uovertræffeligt Instrument, der maaske ogsaa er en norsk Opfindelse. Felen brugtes vel i gammel Tid helst til Danse, som Halling, Springdans, Vosserul. Men mest har man vel nynnet, trallet og sunget. Man sang blot Melodien, brugte ikke flerstemmig Sang; det havde den overmaade store Fordel, at hele Folket let kunde lære at synge, og at Sangen derfor blev en Magt i Folkets Liv. I Bryllupper og Lag brugte man meget at "stevjast", det vil sige, at to svarede hinanden med Sang.

Den herlige Sangskat, som Moder Norge har givet os i Arv, er egte og solid Guld, og vi har ikke Raad til og ikke Lov til at grave den ned eller bytte den bort for tomt Glitter; den Nydelse og Forædling, som den skaffer, trænger vi saa inderlig vel. Den er ogsaa mest skikket til at opelske og bevare Sansen for det bedste, vi som Nordmænd har faaet i Arv, og for det mest opbyggelige i vor lutherske Kirkesang. Lad os lære at synge vore Fædres Sange, som de sang dem, simpelt, enstemmigt! Da kan der bli Folkesang igjen, og da først blir Sangen den Magt i Folket, som den bør være.

"Lat det merkjast i meir enn i Ordi,
at me halda den Arven i Stand,
at, naar Federne sjaa att paa Jordi,
dei kann kjenna sitt Folk og sitt Land."

E. Jensen.

Kirken.

Kirken staar i Bondens Tanke paa et høit Sted og for sig selv, fredlyst, med Gravens Høitid omkring, Messens Livlighed inde. Den er det eneste Hus i Dalen, hvorpaa han har anvendt Pragt, og dens Spir rækker derfor ogsaa lidt længer, end det synes at række. Dens Klokker hilser langveis hans Gang did den rene Søndagsmorgen, og han løfter altid paa Huen til dem, som han vilde sige dem et Tak for sidst. Der er et Forbund mellem ham og dem, som ingen kjender. Tidlig stod han vel i den aabne Dør og lyttede til dem, medens Kirkefolket drog i stille Tog

forbi nede paa Veien. Fader lagede sig til, men han selv var for liden. Han forbandt da mangen Forestilling med denne tunge, sterke Lyd, der regjerede mellem Fjeldene en Time eller to og ljomede fra det ene til det andet; men en var uadskillelig fra dem: rene, nye Klæder, skinnende Kvinder, pudsede Heste med blankt Seletøi.

Og naar de saa en Søndag ringer over hans egen Lykke, der han selv i splinternye, men for store Klæder gaar stø ved sin Faders Side og skal første Gang derhen, jo, da er der Jubel i dem! Da kan de vel slaa alle Døre op, for hvad han vil faa se! Og paa Tilbageveien, naar de larme hen over Hovedet endnu tungt og vuggende paa Sange, Messer, Prædikenord, der jage og jages af, hvad Øiet paa samme Tid har optaget: Altertavlen, Dragter, Personer, — da hvælver de ogsaa en Gang for alle Tag over dette samlede Indtryk og vier ind den mindre Kirke, han herefter bærer i sit eget Indre.

Lidt ældre maa han gjæte tilfjelds; men naar han den vakre, dugfulde Søndagsmorgen sidder paa Stenen med Kreaturerne nedenfor sig og hører Kirkeklokkerne over deres Bjælder, da bliver han tungsindig. Thi der klinger i dem noget lyst, let, lokkende dernedefra, Tanke om Kjendinger ved Kirken, Glæde, naar man er der, endnu større, naar man har været der, god Mad hjemme, Fader, Moder, Søskende, Leg paa Volden den glade Søndagskveld, — og det lille Hjerte gjør Opstand i Brystet. Men det ender dog altid med, at det var Kirkeklokkerne, som lød, han husker sig om og finder tilsidst en halv Salmestub, han kan; den synger han med foldede Hænder og et langt Øie ned i Dalen, siger saa en liden Bøn ovenpaa, springer op, er glad og støder i Luren, saa det skralder i Fjeldene.

Her i de stille Fjelddale har endnu Kirken sin særskilte Tale til enhver Alder, sit eget Syn for ethvert Øie; meget kan have bygget imellem, men aldrig noget over. Den staar voksen og færdig for Konfirmanten, — med oprakt Finger, halvt truende, halvt vinkende, for Ynglingen, som har gjort sit Valg, — bredskuldret og sterk over Mandens Sorg, rummelig og mild over Oldingen, som er træt. *Bjørnstjerne Bjørnson.*

De tusend Hjem

Fagernæs, Valdres.

Norge og dets Natur.

Kapitel VII.

Det er min Sjæl en frydfuld Trang.

Det er min Sjæl en frydfuld Trang
at gjeste Norges Dale;
den gamle Fjeldkol elsker Sang,
de glade Hjerters Tale.
Kom til den fagre Maridal!
til Kleivens svimlende Portal!
kom hvorsomhelst! og Norge skal
dig i sin Favn husvale.

Hvor strømmer ud Berusning sød
fra Dalens Birkelunde!
det var en Drøm i Engles Skjød
paa deres Mos at blunde.
Hvad Harpespil i denne Bæk!
hvad Melodi! hvor sød en Skræk!
bestandig ny den toner væk —
ak som fra Perlers Munde.

Hvad tænksomt, svermerisk Øie fik
du, Tjernets stille Vove!
hvad Ord den susende Musik
i Aasens dybe Skove!
den Mand er ei i Norge fød,
som den ei gjør om Hjertet bløď;
det er hans Vuggesang, der lød
ifra de dybe Skove.

Didind, hvor Fyrren suser, ind
tør ingen Niding vandre,
som har forglemt i troløst Sind
sit Fædreland for andre.
Ham vilde Rædsel gribe, — bleg
han vilde høre, Skoven skreg,
hvor klagende dens Røster steg:
did tør ei Niding vandre.

Ham vilde, som en Dommer haard
hvert Fjeld imøde træde;
"hvad vil du i din Moders Gaard,
som glemt har hendes Kvæde?"
hvor Tjernets Blik blev kummer-
fuldt,
ak det, der smile kan saa huldt!
ve den, hvis Barm ei voldsomt
slaar,
ved Hjemmets Syn, af Glæde!

Vi nærmere i Dalens Favn
os føle Norges Hjerte.
Dets ærlige og gamle Navn
vi der af Fossen lærte.
I Fjeldets solbelyste Tind,
det blotter os sit høie Sind,
og derifra det speiler ind
sig selv i Folkets Hjerte.

Igjennem Folkets Aarer lad
sig Glommens Styrke vælte!
som Rjukans kjække Styrtebad
saa fyrige dets Helte!
Lad i dets Kvinder Ringerik
med bliden Ynde præge sig!

vær Gausta hver en Gubbe lig,
som sig til Thinge meldte!

Hvor styrtende mod Tyris Strand
fra Aasen Kleiven iler!
saa først ved Maalet, Idrætsmand!
din sterke Vilje hviler.
Som Kolven fra det spændte Staal,
din Kraft forfølge vil sit Maal:
Dit Vel, en Daad, o Fædreland!
en Daad, hvortil du smiler.

Hist slanken Silje, Heg og Pil
og Rogn sig sammenranke,
det nøgne Fjeld de dække vil;
det er en kjærlig Tanke.
Saa, norske Brødre, Bryst ved
Bryst,
vi ville med vemodig Lyst
vor Moders Brøst selv hylle til, —
det er en kjærlig Tanke.

H. Wergeland.

Norge.

Land og Folk. — Norge udgjør den vestlige høie, fjeldrige Del af den skandinaviske Halvø, langstrakt med en lang Kystlinje og mangfoldige dybe Indskjæringer og Fjorde. Det strækker sig over mere end 13 Breddegrader — fra 58 til 71 Gr. n. Bredde — i en retlinjet Længde af 1750 Kilometer (en engelsk Mil er ca. 1½ Kilometer). Den største Bredde er 420 Kilometer, medens den mindste er neppe 45 Kilometer. Kystlinjen har en Længde af 2800 og Landgrænsen 2540 Kilometer. Landets samlede Fladeindhold udgjør 322,968 Kvadratkilometer. Heraf optages 7600 Kvadratkilometer af Indsøer, og kun ca. 3000 Kvadratkilometer er dyrkbar Mark. Skogen udgjør ca. 87,000 Kvadratkilometer.

Norges Folkemængde er nu omtrent 2,200,000. I Aaret 1665 var den kun omkring 450,000; i 1801 var den 883,038 og i 1814 var den 886,374. Folkemængden er altsaa paa et hundrede Aar blevet forøget omkring 2½ Gang. Denne Forøgelse er større end i noget andet europæisk Land, tiltrods for, at en meget sterk Udvandring har fundet Sted. Den regelmæssige Udvandring begyndte i 1836. Den har i aldeles overveiende Grad foregaaet til de Forenede Stater. I 1881 naaede Antallet af Udvandrere det enorme Tal af 40,000, og Folkemængden i Norge aftog. Indvandringen fra andre Lande har ikke været særdeles betydelig; den har fornemmelig fundet Sted fra Sverige. Omtrent en Sjettedel af Folkemængden lever i Byerne. Kvinde-

kjønnet er noget talrigere end Mandkjønnet — omtrent 103 Kvinder for hvert 100 Mand. Omkring 35,000 Mennesker af Norges Befolkning tilhører den lappiske og kvænske Folkestamme. De findes fornemmelig i Finmarken og Tromsø Amter, samt i den nordlige Del af Nordlands Amt. De indflyttede Udlændinger udgjør mellem 35 a 40 Tusen.

Norge er saaledes yderst tyndt befolket, idet der gjennemsnitlig paa hver Kvadratkilometer kommer ikke saa meget som 7 Mennesker. Landets forskjelige Dele frembyder dog i saa Henseende store Uligheder; medens saaledes Jarlsberg og Laurvigs Amt har en Befolkningstæthed af over 40 Indbyggere pr. Kvadratkilometer, bor der i Tromsø Amt kun 2 Mennesker paa hver Kvadratkilometer, og i Finmarkens Amt endog kun et Individ paa hveranden Kvadratkilometer.

Næsten alle Indbyggere bekjender sig til den lutherske Lære, som ifølge Grundloven er "Statens offentlige Religion".

Af Landets Befolkning sysselsætter Jordbrug og Skovdrift omtrent 58 Procent, Industri og Haandverk 18 Procent, Fiskeri og Søfart 13 Procent og Handel 5 a 6 Procent. Landbruget er saaledes Folkets vigtigste Næringsvei. Dog kan Landet ikke brødføde sig, men maa aarlig indføre, hovedsagelig fra Rusland, Tyskland og Danmark, flere Millioner Hektoliter Korn, mest Rug. Næst Agerbruget og Fædriften er Skovdriften Norges vigtigste Næringsvei. Den leverer ikke alene Bygningsmaterialier og Ved til Landets Behov, men ogsaa en betydelig Udførsel af Trælast. Det hele Forbrug af Skovene overgaar langt mere end Gjenvæksten, og Skovene gaar saaledes stadig tilbage. Ved at ansætte kyndige Forstmænd og ved at indkjøbe Skove for det offentlige, har Storthinget søgt i nogen Grad at hemme Skovødelæggelsen.

Fiskerierne er ogsaa en af de vigtigste Næringsveie i Norge, navnlig for Landets vestlige og nordlige Egne. Torskefiskeriet (Skrei) foregaar fra Midten af Januar til Midten af April ved Lofotens og Vesteraalens Øgrupper samt ved Kysten af Roms-

dals Amt. Udover Vaaren foregaar Torskefisket i Finmarken (Loddefisket), hvor Fisken søger hen for at gyde sin Rogn. Torsken bliver enten vindtørret til Tørfisk, eller saltet og tørret til Klipfisk og udskibet, især til Spanien og Middelhavslandene. Sildefiskerierne er meget foranderlige og falder snart paa et, snart paa et andet Sted langs den hele Kyst. Silden saltes i Tønder og udføres til Tyskland, Sverige og Rusland. Af mindre Fiskerier kan nævnes Makrelfiskeriet, som drives om Sommeren ved Norges sydlige Kyster, og Laksefiskeriet, der foregaar saavel i Havet som i mange af Landets Elve. Udbyttet gaar hovedsagelig til England, nedlagt i Is. Ogsaa Hummer fanges almindelig ved Kysterne og udføres levende.

Nær beslegtet med Fiskerierne er Fangsten af Sæl, Hval, Hvalros og Isbjørn ved Finmarkens Kyster og i Nordishavet.

Norges Skibsfart er gaaet mægtig fremad og er nu, i Forhold til Indbyggerantallet, af langt større Betydning end i noget andet Land.

Norge er ikke rigt paa Malm og Mineralier, men Bergverksdrift har dog foregaaet i forskjellige Egne af Landet. Guldforekomster har ikke havt stor Betydning; det er blot fundet dels i fast Form ved Eidsvold og paa Bømmeløen, dels i Sandet i flere af Finmarkens Floder. Det vigtigste Sølvverk er det Staten tilhørende paa Kongsberg, som har været drevet siden 1624 og i det hele har givet Sølv for ca. 140 Millioner Kroner. Ogsaa i Nordlands Amt har der i de senere Aar været drevet Bergverksdrift paa Sølv. Svenningdalens Gruber i Vefsen og Baasmoligruben i Mo i Ranen og Gruberne ved Sulitjelma i Salten er de betydeligste. Af Kobberverkerne har det siden 1644 drevne Røros Verk med en aarlig Produktion af henved 300 Tons i lange Tider været det vigtigste. Nu er derimod Vigsnes Verk paa Karmøen, som leverer kobberholdig Svovlkis, Landets største Bergverksanlæg. Nævnes kan ogsaa Omdal og Meraker; derimod er de gamle Kobberverker i Alten og Foldalen nedlagte. Nikkel udvindes i Norge af nikkelholdig Magnetkis. De vigtigste Verker er Ringerikes, Bamles, Evjes,

Værdalens og Senjens. Paa Modum findes et tidligere meget betydeligt Kobolt- eller Blaafarveverk, som dog forlængst har ophørt at tilvirke Blaafarve. Bergverksdrift paa Zink og Blymalm foregik for en Del Aar siden ved Konerudgruberne ved Drammen; i den sidste Tid har man ogsaa udvundet Zinkmalm i Ryfylke. Apatit, der benyttes til Fremstilling af Gjødningsstoffer, forekommer især mellem Langesund og Arendal; Ødegaardens Gruber i Bamle har været et af Landets større Anlæg. Feldspat udvindes af Granitgange, især i Smaalenene; den udføres til Brug ved Porcelænfabrikationen. Jernmalm af forskjellig Art har en betydelig Udbredelse, navnlig i Omegnen af Arendal og Kragerø. Disse Gruber er gaaet betydelig tilbage i de senere Aar. Ved Næs Jernverk tilvirkes fremdeles Smedejern og Staal.

Fabrikindustrien befinder sig under stadig og rask Udvikling, og i stedse flere Industrigrene har Landets Fabrikanter i de senere Aar med Held optaget Konkurrancen med Udlandet.

Landets Veinet er siden 1814 blevet udviklet med stor Kraft og betydelige Omkostninger. Nu er der ialt oparbeidet en samlet Veilængde af ca. 25,000 Kilometer. Anlægget af Jernbaner begyndte med den af privat Selskab anlagte, 68 Kilometer lange Bane fra Kristiania til Eidsvold, der aabnedes 1854. Siden har saavel Staten som de enkelte Distrikter med største Iver arbeidet paa Jernbanevæsenets Udvikling, saa at Landet for Tiden har et Jernbanenet paa ca. 2000 Kilometer samt en hel Del Baner under Bygning. Ikke mindre end tre forskjellige Linjer forbinder Norge med Sverige, nemlig en Linje fra Kristiania gjennem Smaalenene til Gøteborg, en anden fra Kristiania over Kongsvinger til Stockholm og en tredie fra Trondhjem, gjennem Meraker til Sundsvall. Telegrafnettet, der paabegyndtes i Aarene 1854—55 med en Linje fra den svenske Grænse over Fredrikshald og Kristiania langs Kysten til Mandal, omfatter siden 1870 samtlige Norges Byer og Landsdele.

(Efter *Nord. Konv. Lexikon).*

Norges Fjeldbygning.

Det er vanskeligt at give en kort og klar Beskrivelse af den skandinaviske Halvøs Fjeldbygning. Taget i det store er den et langstrakt, helstøbt, i de ældre Jordperioder dannet Klippelegeme, som fra Syd og fornemmelig fra Sydost langsomt hæver sig over Havspeilet med forholdsvis jevn Overflade, medens det fra Ishavet, Vesterhavet og Nordsøen reiser sig med forreven Rand og sønderbrusten Side pludselig til sin fulde Høide, hvorefter Vestens Braareisning og Østens milde Opskraaning møder og gaar over i hinanden ovenpaa og danner en Fjeldslette langs Vandskillet, som ikke langt fra og ligeløbende med Vestkysten, drager sig efter dets Høideryg fra Finmarken, indtil det stiger ned og forgrener sig paa Listerlandet i lave Klippeflader.

Sammenholdt med Sverige, er Norge et høit, vildt og afskrabet Klippeland med trange Dale, fossende Elve og uden Orden henkastede Klipper, som paa sine Steder antager Alpernes dristige og maleriske Former.

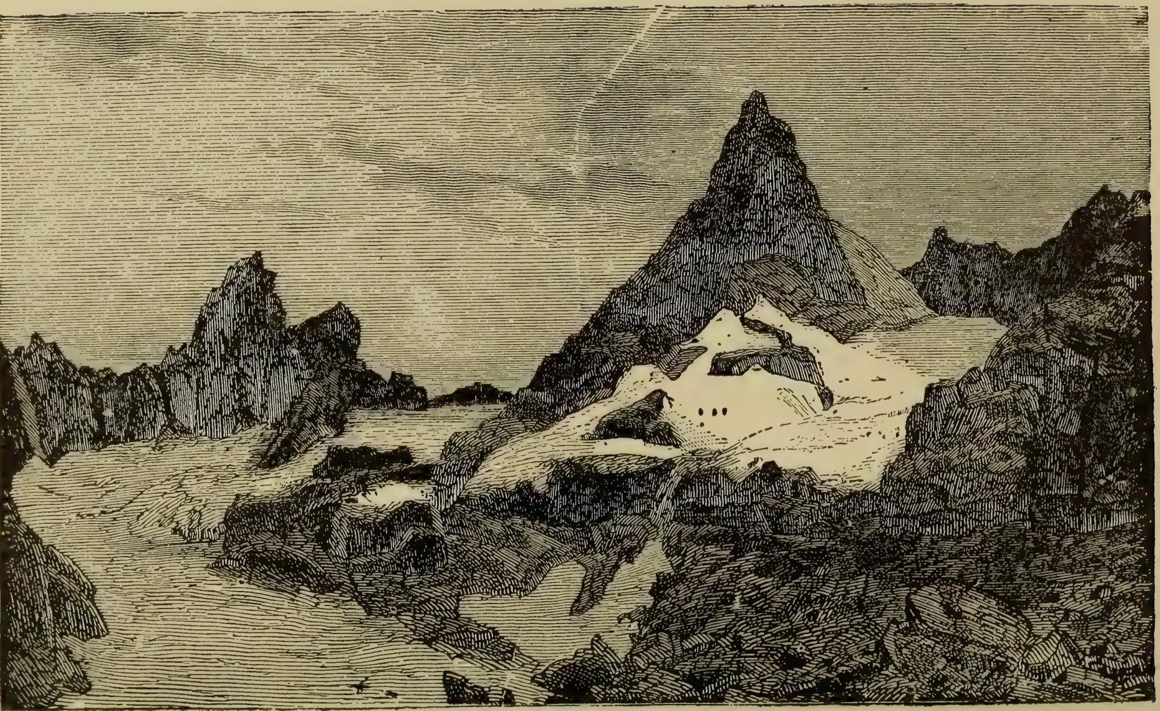
Fra Finmarken til Fæmunsøen gaar der en Fjeldkjæde, som kaldes Kjølen. Den danner først Grænsen mellem Norge og Rusland, derefter mellem Norge og Sverige og den er Vandskjellet mellem Ishavet og det norske Hav paa den ene Side og den botniske Bugt paa den anden. I den nordlige Del har Kjølen ingen synderlig Høide, og den Fjeldryg, der som en østlig Fortsættelse gaar søndenfor Tana- og Pasvigelvens Kilder, taber sig efterhaanden i russisk Lapland. Paa Strækningen mellem Tromsø Amts Grænser og Røros har den derimod betydelig Høide, og mange Toppe hæver sig her til 3800—5700 Fod. Dens høieste Top er Sulitjelma paa Rigsgrænsen i Salten, 6000 Fod høi og dækket af store Snefonner og Isbræer. Søndenfor Røros fortsætter Kjølen som Rigsgrænse indtil den ved Faxefjeld træder ind i Sverige, hvor den, efterhaanden sænkende sig, danner Grænsen mellem Dalarne og Vermland.

Grænsen mellem Norge og Sverige er desuden merket med 342 Stenrøser samt gjennem Skovene ved en udhuggen 32 Fod bred Linje. For Tromsø Stifts vedkommende skal den ogsaa

opgaaes hvert 25de, for den øvrige Dels vedkommende hvert 15de Aar.

Strøget mellem Røros vestover til Elven Raumas Dalføre kaldes Dovre. Den østlige Del af Dovre er en forholdsvis jevn Høislette med en Middelshøide af omtrent 3500 Fod; men den tiltager i Høide og Vildhed, eftersom den strækker sig vestefter, og her hæver sig paa Grænsen mellem Gudbrandsdalen og Orkedalen Snehætten, der er 7400 Fod høi, endvidere Skredshø, 7300 Fod, Skrimskollen, 6600 Fod — alle dækkede med mægtige Snefonner. Længere mod Vest reiser sig paa begge Sider af Raumas trange Dalføre en stor Mængde høie og steile, tildels ubestigelige Tinder, de saakaldte Romsdalsalper, af hvilke især Romsdalshorn paa Nordsiden og de maleriske Troldtinder paa Sydsiden af Elven er bekjendte.

Langfjeldene kaldes med et fælles Navn den Del af den norske Fjeldmasse, som under forskjellige Navne strækker sig fra Dovre mod Syd mellem Bergens Stift i Vest og Hamars, Kristianias og Kristianssands Stifter i Øst, og hvis vestlige Arme opfylder Bergens Stift i Form af høie, ubeboede Fjeldmarker mellem Fjordene, medens de mod Øst danner en Række af Dalfører mellem Fjeldene. Paa Langfjeldene findes store Isbræer, saasom Jostedalsbræen, Hallingjøklen og Folgefonden. Bredden af Langfjeldenes ubeboede Fjeldmarker er fra 5 til 15 norske Mile. Middelshøiden er 4—5000 Fod. De nordligste og tillige høieste Dele af Langfjeldene kaldes Jotunheimen. Her findes over 100 spidse og dristig formede Tinder, der hæver sig til en Høide af over 6000 Fod, og mellem disse vældige Kjæmper strækker der sig dybe Dale, for en Del opfyldte af store Fjeldvande, der bidrager meget til at oplive Landskabet og fremhæve dets storartede Natur. Blandt Tinderne kan nævnes: Store Galhøpiggen, der er Norges høieste Tinde og 8160 Fod høi; Glittertind og Knutshultind, næsten lige saa høie; Skagastølstinderne eller Horungerne, en tætstaaende Række af spidse Horn mellem 7 og 8000 Fod. Søndenfor Jotunheimen ligger Fillefjeld; derefter følger Hemsedalsfjeldene, og endnu længere syd Hallingdalsfjeldene og Hardangervid-

Store Skagastølstind.

derne. Jotunheimen var ganske ubekjendt for Udenverdenen, lige til Professorerne Keilhaug og Chr. Boeck "opdagede" den 1820. Nu besøges den hver Sommer af en stedse voksende Turiststrøm saavel fra Norge som fra andre Lande.

I Henhold til Norges Fjeldbygning inddeles Norge i det "Nordenfjeldske", "Vestenfjeldske" og "Østenfjeldske" eller som det undertiden kaldes, det "Søndenfjeldske". Til det nordenfjeldske hører alt, som ligger nordenfor Dovre; det vestenfjeldske er alt, som strækker sig fra Lindesnæs til Romsdalsfjorden vestenfor Langfjeldene, og det østen- eller søndenfjeldske er alt, som ligger søndenfor Dovre og østenfor Langfjeldene.

Den sydøstre Del af det østenfjeldske Norge, bestaaende af Strækningerne omkring Kristianiafjorden, Glommens og Vormens Opland, Mjøstrakterne og Kristianiadalen, er høit og jevnt, Høidedragene mildt bølgeformede, Dalene vide og lange og Elvene løber rolig og udvider sig ofte til Indsøer. I Resten af det østenfjeldske Norge træffer man overalt Klippekarakteren: oppe mod Fjeldene indknebne Dale, bratte Lier, steile Klippevægge, nøgne Fjeldknauser, mellem hvilke smaa dyrkbare Jordlapper findes, medens man længere nede mod sydvest træffer nøgne Klippeheier og en uordnet Sammenhobning af knudret Klippenatur, mellem hvilke et skrint og fattigt Jordsmon findes.

Hvad den søndre Del af det nordenfjeldske angaar, saa er der ingen vild Klippenatur, som i det vestenfjeldske. Tvertimod har Trondhjemsfjordens Omegn, især den indre Del, og de Dalfører, som udmunder i denne Fjord, stor Lighed med det østenfjeldske. Saaledes har Meldalen, Ørkedalen, Guldalen, Stjørdalen og Værdalen ikke den vestenfjeldske Indknebenhed og Dybde, ikke en Ramme af Fjeldvægge, hvoraf den øvre Trediedel er nøgen, ei heller gjennemstrømmes de af skumhvide Elve. Disse Dales Indfatning er forholdsvis lave, bølgeformede Skovaaser. De til denne Del af Landet hørende Øer er lave, og adskillige af dem udmerker sig ved et større Fladeindhold. Om hvad der ligger langs Kysten mellem Trondhjemsfjorden og

Vefsenfjorden, kan man sige, at det er et af Fjorde og Fjordstumper gjennemkrydset Land af middels Høide uden store Ujevnheder. Kun nogle faa, smaa, spredte Partier deraf naar over 1000 Fods Høide. Hvad der ligger indenfor dette Kyststrøg og grænser til Sverige, er vistnok i det hele taget høiere; en god Del af denne Strækning naar op til 2000 Fods Høide over Havet. Men Skraaningen er ikke overvættes brat og Klippekarakteren er moderat. Særligt maa udhæves Skovtrakterne langs Namsenelv og Røsvandet, som minder om det søndenfjeldske, baade hvad Fjeldformer og Vekstliv angaar. Naar undtages enkelte Partier, navnlig i Senjen, er Landet mellem Vefsen og Alten mere vildt; en stor Del af denne Egn naar op til 2000 Fods Høide over Havet, medens flere, mindre og spredte Partier deraf langs Grænsen mod Sverige naar op til 3000 Fod over Havet, enkelte Toppe høiere, Sulitjelma i Salten ved Rigsgrænsen lige op til 6000 Fod. Mellem Alten og Tanaelven sænker Landet sig saaledes, at kun meget faa og spredte Punkter naar op til over 2000 Fod, medens store Flader ligger omtrent 1000 Fod over Havet. Østenfor Tanaelven ligger Størsteparten af det til Norge hørende Land omtrent 500 Fod over Havet.

Langs med Norges Kystlinje drager sig med enkelte større og mindre Afbrydelser en Baard, Skjærgaarden, bestaaende af en Hærskares Mangfoldighed af Fastlandsøer, Holmer og Skjær, henkastede uden Orden, samt af undersøiske Baaer, Banker og Rev. Disse Øer, Holmer og Skjær bestaar af de samme Bjergarter og er af samme Formationer, som den nærmeste Kyst. *Prof. S. A. Sexe.*

Mange Fjeld i Norge hører med til Jordklodens ældste og naar op i Geologiens Taagetid; og de, som ikke er fuldt saa gamle, er ogsaa af stor Ælde; thi de hører til den Tid, da kun Bløddyr levede paa Jorden. Hvad der skimtes af vort Lands ældste Historie, tyder paa store Arbeider i store Tidsrum, ogsaa paa Katastrofer med Kampe og Voldsomhed af underjordiske vulkanske Kræfter. Men senere er det, som det hele døde bort; Landet var tidligt færdigt, og saa fulgte en lang Tid, om

hvilken intet er opbevaret i Fjeldene. I den Tid udførtes mange Arbeider i andre Lande. Tilslut lagde der sig et Isdække over Landet; svære Jøkler gav sig til at meisle og polere Landet, skydende sig ned gjennem Dalene ud til Havet. Yderst fra Kysten seilede da store Isbjerge, belastede med Stene, afsted sydover, indtil de naaede did, hvor Danmark og Tyskland nu ligger. Der slap de sine Stene, og senere, da disse Lande kom op over Havet, laa der mange Stene herfra udover dem. De første, som for over Hav fra dette Land, var Graastenene, som drog afsted paa Isbjergene og vilde bygge nye Lande, da Isen laa udover deres eget.

Tilslut blev Landet kvit Isdækket; da reiste det sig et halvt tusen Fod høiere op af Havet og steg frem med bratte Fjeldsider og Fossestup, som Folk fandt det, da de kom hid, og som vi ser det den Dag idag.

Hvor der er en vid Udsigt over en Egn, der kan af og til blot af Fjeldformerne Egnens Historie anes; det er som en Mands Ansigt, hvori ofte meget kan læses. Hver Sten bygger Land efter sin Natur; flade eller bølgende Former tyder oftest paa lagdelte, langsomt af Havets Slam byggede Strækninger; men stiger der pludselig en steil, mægtig Fjeldvæg op over dette flade Land, saa aner du den vulkanske Sten og Katastrofen. Ved de høieste og dristigste Fjeldformer sees ofte Antydninger til Revolutionen. Det synes at være med den høie Tind som med den store Tanke, den kommer helst frem gjennem Revolutionen. Det gaar nok ikke altid lempeligt til, naar et Bjerg skal fødes. Der maa skaffes Plads for alt, som vil frem; de gamle Stene maa bort og bøies og knækkes; giftige Syrer, Metaldampe og andet Djævelskab slipper løs med det samme, og mangt et uskyldigt Dyr eller mangen nydelig Plante, som kanske fortjente at leve, gaar med i Vasken; men naar Tinden staar der, saa er der en Skjønhed mere i Verden gjennem Aarhundreder.

Den Vekslen i Landskabets Former, hvor Stenen veksler, er ofte paafaldende nok. Der, hvor Fjeldvæggen ved Krokkleven staar saa brat over det flade Ringerike, der er det Porfyren, der

hæver sig over Kalkstenen og Lerskiferen eller Skalbjerget. Den samme Sten stiger frem over de samme Skifere i Kristianiadalen, i Kolsaas og de andre Aaser med den ene bratte Side og den langsomt skraanende Ryg. Eller se noget lignende inderst i Trondhjemsfjorden, hvor Inderøen ligger skovdækt og kornrig med sine Skifere, og se paa den anden Side, hvor Graniten i Væran gaar steil og graa i Fjorden. Det er disse Skifere omkring Trondhjemsfjorden, som gjør Trøndelagen til Landets Kjærne.

Det er mere end Fjeldformerne, som forandrer sig, naar Stenene veksler; det er Landets Frugtbarhed og Folkets Levevis, som veksler med Stenene. Se langs Mjøsen, hvor glindsende fed Thoten og Hedemarken ligger paa sine Skifere og Kalkstene, og se saa længer syd nedover mod Skreia, hvor den gamle, haarde graa Gneis begynder; der er de store Agre borte, og Landet er magrere. Eller sammenlign Landet fra Drøbak og nordover til Næsoddelandet — det er Gneisen igjen — med Kristianiadalen længere ned, hvor Hedemarkens Skifere staar i Bunden; der er samme Vekslen af Stene og samme Vekslen fra fattigt Gneisland til rigt Skiferland.

Prof. A. Helland.

Den norske Kyst.

Et Tversnit gjennem den skandinaviske Halvø kan i Almindelighed fremstilles gjennem en Linje, der fra den vestlige Havbred hurtigt stiger opad til en Høide af omtrent 4000 Fod, som dernæst fører over en Høislette, der neppe indtager Fjerdeparten af det hele Gjennemsnit, og som endelig sagte skraaner hen imod Sveriges østlige Bred. Ved denne Fremstilling bliver det tydeligt, at den norske Kyst i Almindelighed er høi og steil, ikke alene over, men ogsaa under Havfladen, og at de Fladestrækninger, der paa enkelte Steder danner Kysterne, paa det nærmeste staar i samme underordnede Forhold til de ved Bjergsænkningen dannede steile Kyster, som Dalstrøgene til Høisletterne.

Af saadanne mere betydelige Kystsletter, der indtager et Fladeindhold af flere Kvadratmile, gives der egentlig kun tvende, nemlig Jæderen og Ørlandet ved Mundingen af Trondhjemsfjorden. Begge hæver sig kun lidt over Havfladen. De mindre Sletter ved Havets Bred, maa man i Særdeleshed søge paa Øerne, f. Eks. paa Jomfruland, Karmøen, Ytterøen, Tjøtø, Røst, Andøen og andre. Paa Fastlandet kan Listerland og tildels Inderøen bemerkes.

Ved Kristianiafjorden er der fornemmelig i Smaalenenes, Jarlsberg og Laurvigs og tildels Akershus Amter, samt ogsaa tildels ved Bredderne af Trondhjemsfjordens sydlige og østlige Del, ingen egentlige Sletter, men flade, sagte opadstigende Skraaninger, som strækker sig fra Havet til det indre af Landet. Linnekleppen, det høieste Punkt i Smaalenene, hæver sig til en Høide af omtrent 1000 Fod og ligger 22 Kilometer fra Havbredden, og Vettakollen i Jarlsberg og Laurvigs Amt, som ikke overstiger 1500 Fod, ligger ca. 20 Kilometer fra Havet.

Kysten fra Grænsen af Kristiania Stift forbi Lindesnes til Stavanger styrter sig, paa de ovenfor berørte Undtagelser nær, om ikke fra nogen særdeles Høide, saa dog som Bjerge i Havet, og Dybden udenfor er betydelig. De fra Havet indtrængende Fjorde er her forholdsvis smaa. Desto mere paafaldende viser sig her den i Nærheden af det flade Jæderen dybt i Landet indskaarne Lysefjord, hvis Bredder er omgivne af saa høie og bratte Fjeldvægge, at der ved Fjordens Bund hersker et evigt Tusmørke.

I det sydlige Norge er det i Særdeleshed Bergens Stift, hvis Kyster udmerker sig ved Steilhed og Høide. Endogsaa paa de yderste Øer, som grænser til Vesterhavet, hæver Fjeldene sig ofte til en Høide af 1000—2000 Fod. I den sydligere Del af Stiftet skjærer Hardangerfjorden sig ind mod nordost i en Længde af 145 Kilometer og udsender mod Øst en Arm, Aakrefjorden, og mod Syd Sørfjorden, hvorved den danner en Halvø, hvis Kystlinje har en Længde af 200 Kilometer, medens Landtungen mellem begge de førnævnte Fjorde kun er 16 Kilometer bred. Paa denne Halvø ligger den berømte Bræ Folgefonden.

Flere Punkter af denne Bræ hæver sig til en Høide af 5000 Fod og derover og er neppe 10 Kilom. fjernede fra Fjorden, ja, Thorsnuten ved dens nordlige Ende, der overstiger en Høide af 5000 Fod, er kun 4 Kilometer fjernet fra Sørfjorden. Af dette kan man gjøre sig en Forestilling om disse Kysters Høide og steile Afstyrtning, ligesom om Bræen selv, der sænker sig dybt under Snelinjen.

Ogsaa paa Fastlandet, paa den østre Side af Sørfjorden, har Kysterne en lignende Dannelse, en temmelig smal, dyrket og beboet Kyst og derpaa steile Klippemasser med Høisletter og Bræer. Fjeldet Haarteigen, 16 Kilometer fra Fjorden, opnaar en Høide af 5500 Fod. I den nordlige Del af Bergens Stift antager Kyststrækningerne en endnu høiere og steilere Karakter. Sognefjorden, som ind til sin Bund ved Enden af Lysterfjorden har en Længde af 180 Kilometer og saaledes næst Vestfjorden, — hvis Havside dog blot begrænses af Øer — er Norges længste Fjord, udsender mod Nord og Syd sine Arme, Fjerland, Aurland, Nærø, Lærdal, Aardals og Lysterfjord, der næsten alle omgives af mægtige, ofte overhængende Fjeldmasser. Baade her og paa andre Steder i det vestlige Norge styrter sig mange Vandfald, der dog ikke er af nogen betydelig Vandmasse, ud over Fjeldsiderne, og det er intet usædvanligt at se dem naa Havfladen uden at berøre Klippen, efter at have forladt dens øverste Kam.

Den beboede og dyrkede Del af Sogne- og Hardangerfjorden med tilstødende Sidedale, det vil sige de forholdsvis mindre betydelige Strækninger mellem Fjeldvæggene og Havet eller Dalbunden, hører forøvrigt til Landets mildeste og frugtbareste Egne. Æbler, Pærer, Plommer og Kirsebær, tildels af meget forædlet Art, vokser her i Overflod. Ogsaa Valnødder trives og modnes her. Vinteren er ikke meget streng, Sommeren varm, og Aarets Middelvarme er omtrent som Mellemeuropas.

De høie Skagastølstinder, der stiger op til en Høide af mellem 7000 og 8000 Fod, findes i en Afstand af kun 10 Kilometer i lige Linje fra Lysterfjordens Bund. Nordlig for Sognefjorden og ikke meget langt fra dens Bredder, støder man paa Jo-

stedalsbræen og Lodalskaaben. Iberegnet de Arme, som disse Bræer udsender i forskjellige Retninger, vil de have et Fladeindhold af 1500 Kvadratkilometer. Den nederste Rand af disse Bræer er omtrent 1000 Fod over Havet, medens Snegrænsen paa samme Sted stiger til en Høide af over 5000 Fod.

Bonhusbræen i Hardanger.

Fra Forbjerget Stat og nordover antager Kysten en mere østlig Retning, og har her, i Særdeleshed ved Fjordene, et ikke mindre vildt og steilt udseende end længere sydpaa. Dette er

især Tilfældet med den 50 Kilom. mod Syd i Søndmør indtrængende Hjørendfjord, hvis Bredder omgives af steilt nedstyrtende Fjeldmasser, ofte med høist besynderlige og gaadefulde Former. Saadanne viser sig ogsaa ved Norddalsfjorden, Sundalsfjorden og ved flere Fjorde og Dale. Som Følge heraf er disse og flere af de sydligere beliggende Fjord- og Dalnedsænkninger, hvilke staar i Forbindelse med Sogne- og Hardangerfjorden, udsatte for farlige Fjeld- og Sneskred.

I det hele viser Kysterne af Romsdals Amt, særdeles den sydlige Del af samme, og her fonemmelig Fjordene, et mere takket og forrevet Udseende end de tilgrænsende Strøg saavel i Syd som i Nord. Bjergene danner her ofte spidse Tinder og Horn, hvilke i Nærheden af Havet hæver sig til en Høide af over 3000 Fod. Dog er ogsaa her, hvor Naturen tillader det, Kysterne og Dalene frugtbare, velbebyggede og befolkede.

De vestlige Kyster af Fastlandet, med Undtagelse af Forbjerget Stat, dækkes af en anselig Skjærgaard og flere, tildels meget store Øer. Af saadanne større Øer kan nævnes Karmø, Stordø, Tysnesø, Sartorø, Askø, Osterø, Sulenø, Frøiø, Gurskø, Hareidsland, Averø, Smølen, Hitteren og Frøien. Hitteren, med et Fladeindhold af omtrent 526 Kvadratkilometer, er den største Ø i det sydlige Norge. Nordenfor denne Strækning til Vigtengruppen, ophører de større og tildels ogsaa de mindre Øer og Skjær, og Kystens Udseende forandrer sig, idet Skraaningerne bliver steilere og Høiden mindre. Det flade Ørland og Trondhjemsfjorden er før omtalt; ingen anden Fjord af Betydning skjærer ind i Landet, før man kommer til Namsen og Foldenfjord. Denne sidste danner, fra Kolvereid af, den 50 Kilometer lange Indfoldenfjord, en smal og lang Fjeldrevne, omgiven af Bjerge, der dog ikke er saa høie og steile som de, der omringer Lysefjorden. De mest fremragende Kystfjeld ved Havet paa denne Strækning er Storkopperen, der dog ikke hæver sig til en Høide af 2000 Fod. Omtrent ved Nordlands Grænse forandrer denne Kystkarakter sig, og nu fremtræder hine besynderlige spidse og takkede Søalpeformer, som sætter den reisende i Forundring, og som med faa Afbrydelser strækker sig op-

over til Finmarken. Naar de sydligere beliggende Øer i Almindelighed udviser mindre steile Skraaninger end det faste Land, er her Forholdet ofte modsat. Bjerge, som lige fra Havet af stiger op til betydelige Høider, hæver sig ofte i Veiret fra Øer med ringe Grundflade. Flere af disse er ubestigelige. I Særdeleshed antager Klipperne paa Lofotens Ørækker de sælsomste og mest underlige Former. Torghatten frembyder et af disse forunderlige Natursyn, der formedelst sin kjæmpemæssige Størrelse opvækker en saameget større Forbauselse hos Beskueren. Nordenfor Torghatten ligger flere større og mindre Øer med tverbratte høie og besynderlige Klippeskikkelser,saaledes Øen Alsten med de syv Søstre, der gaar næsten lige fra Havet op til en Høide af henved 3000 Fod og mod Øst sænker sig steilt ned i Vefsenfjorden. Lidt længer nordpaa er Klippeøerne Lovunen og Trænen, hvoraf den sidstnævnte i nogen Frastand ser ud som en kjæmpemæssig Borg med Taarne og Tinder. Den ene af Trænens Fjeldtoppe kaldes Staven, fordi den paa Frastand ligner en i Havet staaende Kjæmpestav. Hestmanden under Polarkredsen er en ensom, malerisk Klippe, omtrent 1000 Fod høi. Den har faaet sit Navn af den Lighed, den synes at have med en kjæmpestor Rytter, som rider fra Nord sydover iført en lang og vid Slængkappe, der ligesom flagrer for Vinden og falder ned over Hestens Ryg og Sider. Paa Fastlandet mellem Ranen og Salten ligger Norges og det europæiske Fastlands næststørste Isbræ, *Svartisen,* der har en Middelhøide af omtrent 4000 Fod, og hvis mægtige Arme gaar lige ned i Havet. Mod Nordvest løber Svartisens Fjeldmasser ud i Forbjerget Kunna, der har en Høide af 1960 Fod over Havet. Kysten har fremdeles den samme vilde, bratte og ligesom sønderrevne Form, der kun paa faa Steder levner en liden Jordflek ved Havet til Bebyggelse, men hvor man dog ikke sjelden paa Siderne, ja, endog nær Toppen af de tilsyneladende ubestigelige Fjeldtinder, ser græsbevoksede Striber og Flekker, der træder frem af den mørke Baggrund med en ubeskrivelig frisk Farve. Fra Vestfjorden i Nordland ser man baade paa Fastlandet mod Øst og Lofotøgruppen, der gaar 80 Kilometer ud i sydvestlig Retning,

bratte Fjeldvægge, der gaar optil en Høide af henved 3000 Fod, et Landskab, der er saa storartet og overraskende, at man ikke let vil finde Magen. Længere op og lidt østenfor Nordkap, der ovenpaa viser sig nogenlunde fladt, men, som fra en Høide af 940 Fod styrter sig næsten lodret i Havet, er Fjeldene lavere og Omridsene mere afrundede, men dog eiendommelige, om end ikke i den Grad som i Lofoten og de trange Sund i denne Øgruppe; men østenfor Forbjerget Nordkyn sænker Kysten sig temmelig sterkt, faar et ensartet og almindeligt Udseende, og naar undtages de enkelte alpeformede Tinder mellem Alten og Tanaelven, er Indlandet her ligesaa øde og trættende som Kysten. Flere brede og lange Fjorde skjærer sig her ind i Landet mod Syd, og endelig gaar Varangerfjord nær den russiske Grænse ind fra Øst mod Vest. Her gjentager sig det samme Billede, og de nøgne Fjelde, som omgiver denne Fjord, gaar neppe nogetsteds op til en Høide af over 1000 Fod.

En Eiendommelighed ved de trondhjemske og nordlandske Kyster er den Mængde af Bjerghuler, ofte af betydelig Størrelse, der forefindes saavel paa det faste Land som paa Øerne, og i Særdeleshed paa de sidste. Saaledes Duehelleren, Hardebakhullet, Halmøhulen, Ridsehullet paa Moskenæsø, hvor et Hul gaar tvert igjennem Klippen. Det ligner Torghattens, men er mindre.

Af Øerne i Finmarken, der i Regelen er større end længere sydpaa, merkes Øen Seiland. Den naar en Høide af 3400 Fod og danner en over Øens Klippevægge nedhængende Bræ, der er den nordligste i Europa.

(Efter *A. Vibe).*

Vasdragene i Norge.

Vasdragene er til en fuldstændig Naturkundskab om de skandinaviske Lande ligesaa vigtige som Bjergene. Man kan paa begge Maader bestemme Dalenes Løb. Enhver Dal gjennemstrømmes af sin Elv og har Høider langs dens Bredder. Det er dog den langs Elven eller Indsøen liggende Strimmel af

Dalbund, som for Beboerne er vigtigst. Her forener sig den frugtbareste Jordbund med det varmeste Veirlag. I Norge er det hovedsagelig kuns her, at der findes Beboelse og Jordbrug. Høideryggene mellem Elvene eller Dalene kaldes Fjeld, Aas eller Hei i forskjellige Egne af Landet. Men det er ikke mange Steder, at den er lav nok til at dyrkes, saaledes som naturligvis finder Sted i den bedste Del af Sverige og Finland.

Vandsystemet er ogsaa et af Skandinaviens største Særegenheder. Geografer har antaget, at af Norges Overflade er en Tyvendedel bedækket med Ferskvand, af Sveriges en Ottendepart og af Finlands en Trediepart.

Disse Talstørrelser kan ikke gjøre noget Krav paa Nøiagtighed, da en stor Del af Indsøerne er saa smaa og deres Antal saa umaadeligt, at en nøiagtig Beregning vilde være et overvættes Arbeide. Enhver, som har reist meget her eller gjennemgaaet de over den opmaalte Del af Landet udgivne Karter, vil have seet, at der neppe findes nogen Bygd, ja, knapt mange Gaarde, som ikke har Søer og Tjern inden sine Enemerker. Vi er saa vant til idetmindste at have Udsigt til et Vand, at vi neppe kan erkjende noget Landskab for smukt, som ganske savner en blaa Flade.

Men da Indsøernes Form og Størrelse beror paa Bjergdannelsen, er det en Selvfølge, at Norge med sine dybe, smale Fjeldkløfter ikke kan have en saa stor Flade af Ferskvand, som Nabolandene med sine mere udbredte og udstrakte Dalbunde og Fjeldmarker. Kun hvor Norges Høifjelde udvider sig til en Art ujevnere Flade, findes nogle brede Søer, saasom Fæmun og Røsvand paa Grænsen af Sverige. De andre norske Indsøer har en saa langagtig Form, at de kuns ser ud som en Udvidelse af Elvefaret. De gaar umerkeligt over i de saakaldte Stilvetninger, som alene er saadanne strømløse Strøg af Elven.

De norske Elve, som udgaar fra Fjeldmassens Vestside og falder i Atlanterhavet eller Nordsøen, maa selvfølgelig være ganske korte. Formedelst Fjeldryggens bratte Fald maa de ogsaa væsentlig bestaa af en fortsat Række større og mindre Fosser.

Alene de norske og svenske Elve, som flyder nedad den østlige Skraaning, kan have større Floders Længde. Men heller ikke disse har nogen synderlig Lighed med de store, seilbare Floders bugtede, ensformige og vidt forgrenede Løb. Man maa antage, at et saadant blot kan udvikle sig der, hvor Vandkraften selv er den eneraadende og kuns møder en let overvindelig Modstand i løse Jordarter og yngre Bjergdannelser. I saadanne Emner former de store verdensberømte Elve lettelig en seilbar Rende.

Skandinaviens Floder maa tage den haarde Dalbund saaledes, som Naturen har dannet den. Dens Modstandskraft er saa stor, at de ikke har været istand til at udslibe den til et jevnt Skraaplan. Deres Leie danner derimod, ligesom Dalen selv, en Række af Terasser. Paa enhver Afsats rinder Elven stille eller danner for det meste en Indsø. Nedover Trammens Kant falder den derpaa i en Fos eller i en Række af Stryk, indtil den naar den næste Afsats. Uagtet altsaa ikke en eneste af alle Skandinaviens Elve er seilbar paa samme Vis som en engelsk eller mellemeuropæisk Flod, indeholder de dog næsten alle meget lange Strøg af Farvand, som nu befindes at være udmerket tjenligt for Dampskibe.

En anden Besynderlighed ved en Mængde af Skandinaviens Floder er, at de kan flyde i Snese af Mile gjennem en Dal saa ensformig i Bredde og uforgrenet som en Fjeldsprække. De har altsaa ingen betydelige Bifloder eller Tverdale. De forbinder ikke Landskaberne til Siden af sig, men kun langs efter sit Løb. Merkeligst udpræget er denne besynderlige Karakter i den norske Numedals-Laagen og i den Række af Elve, som jevnsides strømmer igjennem de svenske Lapmarker til den botniske Bugt.

Disse Særegenheder og, vi maa tilstaa det, Ufuldkommenheder ved vore Elve har ogsaa havt en besynderlig Indflydelse paa deres Navne. Den allerstørste Del af de norske Elve har — intet Navn. Der findes ikke blandt Almuen eller dem, som bor ved Elven, noget Navn for den Helhed fra Udspringet til Udløbet. Man har Navn paa det Stykke af Elven, som løber

Mænnikø-koski (Furuskov-Fos) i Finmarken

imellem to Søer, og paa hver af disse. Navnet er da sædvanlig taget af Gaarden eller Bygden (hvis det ikke er det intetsigende Navn Storelva). Men det hele Vasdrag har intet Navn. Grunden hertil er naturligen den, at Vasdraget ikke har nogen Vigtighed for en Samfærdsel, hvortil det er ganske utjenligt. Dersom det ikke bruges til Tømmerflødning, er det i sin Helhed ganske unyttet. Og selve Trælastens Fremdrift bevirker ikke, at nogen reiser langs hele Vasdraget og bliver kjendt med det fra Ende til Ende. Denne besynderlige Ting, at vore fleste Elve ikke har noget blandt Folket kjendt Navn, vidner naturligvis om, at det ikke har brydt sig om at kjende dem.

Heller ikke benævnes de Elve eller Floder. Det egte norske Ord er Vasdrag, hvilket ogsaa er det eneste, som betegner deres af Indsøer, Elve og Fosser sammensatte Løb. Vi har nu i vore Bøger Kvænna, Mjøsvand, Maaneelv, Tinsjø, Hitterdalselv, Hitterdalsvand, Sauerelv, Norsjø, Skienselv. Alle disse er dog kuns et eneste Vasdrag.

Dersom imidlertid de Elve, der flyder over et Leie af haardt Urbjerg, har store Mangler med Hensyn til Seilbarhed, har de et ubestrideligt Fortrin i Vandets Klarhed og Renhed. Vore haarde Bjergarter afsætter faa Emner, som ikke straks i den første Indsø bundfældes. Af enhver saadan naturlig Kum strømmer derfor Vandet ud i den høieste Skjønhed.

L. K. Daae.

Skandinaviens Vekstliv.

Skandinaviens Udstrækning fra Nord til Syd er saa stor, at der mellem Naturen i det nordlige Lapland og Naturen paa de danske Øer er en større Forskjel, end der er mellem disses og Italiens Natur. Der er dernæst en stor Forskjel mellem Vestsiden af den skandinaviske Halvø med dens steile Klipper, dybt indtrængende Fjorde, fugtige, taagede Luft og forholdsvis milde Klima, og Østsiden med den jevne Skraaning af Bjergmasserne, de store Søer og Vasdrag, den klare, tørre Luft og den strenge Vinterkulde. Endelig giver Høideforholdene Anledning til saa store Forskjelligheder, at man i det sydlige Norges høi-

ere Bjergbelter gjenfinder et laplandsk Veirlag. Saaledes gives der egentlig ikke en, men flere skandinaviske Naturer.

For imidlertid, saa godt jeg formaar, at give en sammentrængt Udsigt over Naturen i Skandinavien, vil jeg dele Landet i flere Belter efter den geografiske Bredde, der har den største Indflydelse paa Planteveksten.

Det første Belte — vi kan kalde det det golde Belte — gaar fra Nordkap til Salten paa den vestlige, til Umeå paa den østlige Side af den skandinaviske Halvø. Jordbunden bestaar næsten helt igjennem af Klipper. Bjergene er snebedækkede en stor Del af Aaret, — de høiere hele Aaret —, i den kolde Sommer har de ofte et Dække af Lavarter, især Rensdyrmos, der, hvid som Sneen, kun lidet forandrer det vinterlige Udseende, eller Smaabuske med krumme Smaastammer ligger langs med Jorden. Kun under gunstige Forhold, navnlig ved Fjordens Bredder, findes Birkeskove, i de sydlige Dele ogsaa Furu, men dog i det hele saa sparsomt, at Skovene kun danner Pletter i den øde Fjeldmark. Middelvarmen i dette Belte er 0 ved Nordkap, østligere og paa Bjergene endnu lavere, + 2 Gr. Reamur ved Beltets Sydgrænse. Birken faar sit Løv midt i Juni. Solen bliver ved Solhverv Dage eller Uger over Synskredsen. En Nat af tilsvarende Længde finder Sted om Vinteren. Sterke, hyppige Nordlys giver nogen Erstatning for Vinternattens Mørke.

Paa Fjeldsletterne flytter Lapperne med deres Rener, dog vandrer de ogsaa ned til Kysten. Paa Østsiden findes smaa dyrkede Pletter, der skyldes vindskibelige Kvæner og Svensker. Bygget bliver dog som oftest kun enkelte Aar modent, Næper og Poteter kan til Nød dyrkes. Paa Vestsiden findes lignende opdyrkede Smaalapper ved det indre af Fjordene. Vigtigere er Fiskerierne, der om Vinteren samler Tusender ved Lofoten, og det er egentlig kun Fiskerierne, der giver dette Belte nogen Betydning for det skandinaviske Folk.

Det andet Belte — det nordlige Skovbelte — kan vi regne fra Salten og Umeå til Trondhjem og Gefle. Beltet falder mellem Varmelinjerne 2 og 3½ Gr. R. Medens det første Belte kunde betragtes som et nøgent Fjeld med enkelte Skovpletter

og endnu færre og mindre Agerpletter, saa kan dette ansees for en uhyre stor Skov af Furu, Gran og Birk, voksende paa Klippegrund og med Pletter af dyrket Land. Agerdyrkningen spiller nemlig endnu her en høist ubetydelig Rolle, og det er kun Byg og Havre, Næpe og Poteter, som her taaler Veirlaget. Rugen, Hveden og Frugttræerne savnes aldeles, eller fremtræder sparsomt ved Grænsen. Kvægavlen begynder saa smaat at faa Betydning, dog er den mest indskrænket til Faar og Gjeder. Skovdriften, Bergverksdriften, men fremfor alt paa Vestsiden Fiskerierne, sysselsætter Beboerne.

Det tredie Belte — det sydlige Skovbelte — indbefatter Resten af den skandinaviske Halvø, med Undtagelse af det, som ligger syd for de store svenske Søer, Venern og Vettern; disse Søer og Kattegattet danner Sydgrænsen. Ogsaa her er Klipper, Naale- og Birkeskove aldeles herskende; men det dyrkede Land faar dog et større Omfang, navnlig i de brede og lange Dale, som Valders, Gudbrandsdalen, Østerdalen, Elvdalene og Herjedalen, og de Sletter, som fremtræder i de sydligere Dele, (Ringerike, Upland, osv.). Rugen dyrkes, med Undtagelse af de høiere Egne, istedetfor Bygget og Havren, selv Hveden trives, skjønt den kun dyrkes i liden Udstrækning; de nordeuropæiske Frugtsorter, Æbler, Pærer, Plommer og Kirsebær lykkes syd for Trondhjem og Sundsvall, skjønt deres Dyrkning ikke er betydelig. Erter, Bønner, Asparges kan trives, ligesaa Hør og Hamp. Egen vokser, skjønt sparsomt, og i de sydligere Dele Bøgen, hvorved der saaledes dannes Overgang til det følgende Belte. Ved Siden af en, om end temmelig begrænset Agerdyrkning, træder en udstrakt Kvægavl, især i Skovene og Fjeldsletterne, hvortil Kreaturerne drives op, og hvor Smør og Ost tilvirkes i Sæterne. Ogsaa Skovhugst og Bergverksdrift sysselsætter disse Egnes Beboere. Middelvarmen falder mellem 3½ og 5½ Gr. R.

Det fjerde Belte — Agerdyrkningens Belte — gaar endelig fra Kattegattet og de sydsvenske Søer til Eideren og Østersøen. Her gaar lave Bjerge og Høie over til Sletter, oftest med bølgeformig Overflade; Klippegrunden forsvinder næsten aldeles.

Furuen, Granen og Birken afløses af Bøgen og Egen; men Skovene danner kun Pletter i det overveiende dyrkede Land; større Afbrydelser gjør paa nogle Steder Hederne. Rugbrødet fortrænger aldeles Bygbrødet, Hvedebrødet begynder at spille en Rolle. Frugterne bliver hyppigere, og nye kommer til, som Valnød, Morbær, Fersken og Aprikos; ogsaa Grønselplanterne tiltager. Kvægavlen er betydelig, men knyttes til Agerbruget, og Kvægets aarlige Vandring efter Græsgange er ophørt. Middelvarmen er fra 5½ til 7 Gr. R.

I Korthed kunde man udtrykke Karakteren for disse Belter ved, som allerede antydet, at betegne det første som en gold Klippegrund med enkelte Skovpletter; det andet og tredie som en Skov med færre eller flere Agerpletter; det fjerde endelig som en Ager med Skov- og Hedepletter. Nær overensstemmende er de to mellemste Belter, og disse staar i en temmelig bestemt Modsætning saavel til det første Belte som til det fjerde. Da nu det første Belte for Størstedelen beboes af andre end skandinaviske Folkeslag, saa kan man sige, at den største Del af det Land, som Skandinaverne bebor, er en skovbegroet Klippe — en liden, men mere befolket Del, en frugtbar Ager.

J. F. Schouw.

Kristiania Stift.

Kapitel VIII.

Smaalenenes Amt.

(Fladeindhold: 418 Kvadratkilometer; — 110,000 Indbyggere).

Smaalenene er det sydligste Amt i Norge. Det bestod i gamle Dage af en Række smaa Forleninger, hvert bestaaende af et eller flere Skibsreder. Deraf har Amtet faaet sit Navn. Det inddeles nu i tre Fogderier, nemlig: Moss og Tune, Ide og Marker, samt Rakkestad, Heggen og Frøiland. De tre Fogderier er da igjen inddelt i 22 Herreder og 4 Bykommuner, nemlig Moss, Sarpsborg, Fredrikstad og Fredrikshald. Amtet hører til Norges fladeste og mest lavtliggende Dele; kun dets østlige Parti er optaget af bølgelignende Høidedrag, tildels dækkede af store Skove. Kun enkelte Punkter naar op til 3000 Fod over Havet.

Smaalenene gjennemstrømmes fra Nord til Syd af Glommen og Tistedalsaaen, eller det fredrikshaldske Vasdrag. Folkets Hovednæringsvei er Jordbrug, som i hele Amtet staar paa et forholdsvis høit Trin, men ogsaa Skovdrift, Industri og Søfart er af stor Vigtighed.

Fra Fredrikshald gaar en dobbeltsporet Jernbanelinje til Kristiania. Det ene Spor anlagdes i 1879 og det andet i 1882. I Tistedalselven er flere Indsøer ved Sluser og Kanaler forbundne med hinanden, saa Vasdraget er saaledes gjort farbart i en Længde af 124 Kilometer.

TISTEDALEN.

Hvor man end i det sydøstlige Hjørne fra Sverige kommer ind paa norsk Grund, vil man støde paa vakre Landskaber. Den Vei, som fra Strand ved Stora Le fører over Hauglund, forbi Aspern og Femsøen, byder en lang Række af smukke og tilta-

lende Udsigter over disse Vande, naar man tilsidst har naaet forbi dem, ender foreløbig Reisen med en Kjøretur nedover Tistedalen med dens fossende Elv og skovklædte Fjeldsider. Paa denne Vei er man fra Stora Le og helt forbi Femsøen som oftest overladt til sig selv og kan da rigtig nyde de mørke Skoves høitidelige Ensomhed; men naar man saa kommer ned i Tistedalen, befinder man sig midt oppe i Livet. Der er Færdsel og Virksomhed.

Med Jernbanen farer man derimod gjennem ensformige og øde Vidder helt forbi den sidste svenske Station Mon, og frem til Rigsgrænsen. Skoven bliver tættere, og snart naar man det bekjendte Prestebakke, hvor den svenske Oberstløitnant, Baron Knorring 10de Juni 1808 maatte overgive sig med 428 Mand, Officerer og Soldater. Jernbanen gaar over Ørelven, over hvilken de norske Tropper i denne Træfning maatte tilkjæmpe sig Overgangen. Lige ved Prestebakke ligger Enningdalens Kirke.

Enningdalen havde vi saa nær mistet, den Gang vi i 1660 mistede Bohuslen, da de svenske Komissærer forlangte, at Enningdalen skulde gaa med. Men det lykkedes dog tilsidst de norske Kommissærer at hævde Sognet for sit Land. Derefter blev i 1661 den nye Grænse fastsat, som fra Idefjorden gaar hen til Kornsøen, hvor Enningdalens sydlige Spidse stikker ned mellem Bohuslen og Dalsland, og hvor Grænsen gaar over Hisøen. Der staar nu Røs Nr. 1, ikke langt fra Kornsø Jernbanestation, hvor man paa den Kant kommer ind i Norge. Derfra fortsættes Røserne i en lang Række mod Nord.

Kun faa af de mange reisende, som nu færdes her forbi, tænker paa al den Strid, der i gamle Dage har været om disse Grænser. Man ser paa Naturen og lader Lokomotivet bringe Toget videre frem over Grænser og Valpladse, hvis Navne endog kunde være ukjendt for de fleste. Naturen kan ogsaa her byde meget, der fængsler Blikket under den hurtige Forbifart.

Tistedalen er ikke storartet; men den er helt igjennem indbydende. Man skal finde faa Steder, der er mere tiltalende end

denne lille Dal, som paa begge Sider omgives af bratte, løvklædte Fjeldsider. Dog er den ikke et Sted for poetiske Drømmerier; der hersker travl Virksomhed i denne Dal, hvis Elv allerede i Aarhundreder har maattet yde Menneskene sin Tribut og drive Sagbrug og andre Fabriker.

Fra Femsøen udgaar der mod Nord en liden Dampskibsrute paa 75 Kilometers Længde, der fører over Søer, Elve og Kanaler, og byder paa rig Afveksling. Norge har saa faa Kanaler, at en Dampskibsfart som den fra Bjørnstad ved Tistedalens Jernbanestation op til Skulerud i Høland, bliver noget hos os aldeles enestaaende, og derfor øver den en betydelig Tiltrækning paa mange, som higer efter en kort Udflugt, men som ikke har saa mange saadanne at vælge imellem.

Enhver, som kommer til Tistedalen, vil finde, at den er en deilig og venlig Dal, hvis Natur virker velgjørende paa Sindet. Allervakrest er den maaske, naar man kommer helt opimod Femsøen og ser sig tilbage udover Dalen ned imod Fredrikshald, den minderige By, over hvilken Fredriksten hæver sine Mure paa det Fjeld, som nu har baaret dem i over to Hundrede Aar.

Den, som skulde skildre Tistedalen og de til den stødende Landskaber, kunde fylde en hel Bog. Thi ikke alene har der her gjentagne Gange været kjæmpet om Norges Skjæbne; det Folk, som har boet paa denne Kant, har altid udmerket sig ved stor Fædrelandskjærlighed og villigt ydet sine Ofre til Fædrelandets Redning. Her kan det være nok at minde om, at Tistedalens Beboere i 1808 stillede paa Benene et frivilligt Korps, som med Hæder deltog i Landets Forsvar, og navnlig var med ved Prestebakke. Da saa Freden kom, kunde Vaabnene lægges bort. Sagbrugene begyndte igjen at gaa, og siden har disse været igang. (Efter *Prof. Yngvar Nielsen).*

MOSS.

Om Hovedstadskløgten i sin Tid har havt Ret, da den gjennem de almenkjendte Vittigheder: "I Verden og paa Moss" og "Vi gjorde, hvad vi kunde, vi Borgere paa Moss," osv., osv., betegnede den lille, vakre By som den naive Provincialismes sær-

Moss.

lige Repræsentant, saa er det under alle Omstændigheder et Faktum, at denne Karakteristik nu forlængst har tabt sin Gyldighed. Moss er nu en blomstrende By, der i Løbet af kort Tid har fordoblet sin Folkemængde; den er i industriel Henseende fuldt paa Høide med hvilkensomhelst af Østlandets Byer og kan, siden Smaalensbanen blev anlagt, nærmest karakteriseres som en af Kristianias Forstæder.

Moss, eller som Byen oprindelig hed, Mors, har en overordentlig vakker Beliggenhed ved en Vig af Kristianiafjorden, paa dennes østlige Side, der hvor Mosseelven fra Vandsjø gjennem Mossefossen falder i Fjorden. Det er egentlig Mosseelven med sine Fossefald, der har dannet Byen. Byens egntlige Opblomstring skriver sig fra 1530 af ved Sagmøllernes Indførelse; men allerede i Aaret 1400 omtales begyndende industriel Bedrift i Mosseelvens Fossefald. Allerede Aar 1600 var Moss vokset optil et betydeligt Ladested med 50 Sagbrug, der alle betalte Fosseleie til Værø Kloster, og et betydeligt Antal Indbyggere, der hentede sine Fornødenheder fra Tønsberg. Først i 1675 blev Moss Kjøbstad, med ca. 1600 Indbyggere. Nu tæller Moss mellem 8—9000 Indbyggere. En betragtelig Forøgelse!

Moss var ligetil 1854 landfast med den vakre Halvø, Jeløen. Denne Halvø, der var forenet med Byen ved en 1050 Alen bred Landstrimmel, Mossesanden kaldet, var og er fremdeles for Moss et Slags Ladegaardsøen, hvor flere af de rigeste og mest aristokratiske Familier har sine Landsteder. Der laa det bekjendte Alby, hvor Jonas Anton Hjelm boede, der har den Gernerske og Petersonske Familier m. fl. nu sine Godser.

Fra 1854 er Jeløen skilt fra Moss ved Mossekanalen, der i höi Grad har lettet Dampskibsfarten baade for Moss og Kristiania. Øen forbindes nu med Fastlandet gjennem en smuk Svingbro. Mossekanalen blev egentlig paabegyndt i 1812 for Kong Fredrik VI's personlige Regning; men Arbeidet blev afbrudt ved Krigen 1814, efterat ca. 80,000 Rigsdaler var nedlagt deri, og først paabegyndt igjen 1844 og fuldendt 1854.

Byens Næringskilder er hovedsagelig Trælasteksport og i Forbindelse hermed Skibsfart, flere store Møllebrug samt betydelig Fabrikdrift.

Moss var i 1808 Kristian Augusts Hovedkvarter og ligeledes Christian Fredriks i 1814. Her blev ogsaa den bekjendte Konvention til Moss afsluttet 14de August 1814 i den saakaldte Konventionsgaard. (Efter *Hartvig Lassen*).

FREDRIKSSTAD

ligger ved Glommens Munding ved Havet. Den er Norges vigtigste Udførselsby for Trælast, idet den største Del af den Trælast, der gaar gjennem Glommens Vasdrag, udskibes herfra. I Byen og dens nærmeste Omegn findes flere meget betydelige Industrianlæg, fornemmelig Dampsage, Damphøvlerier og Teglverker. Byen anlagdes i Aaret 1570 istedetfor det kort forud i Syvaarskrigen ødelagte Sarpsborg. I Slutningen af det 17de Aarhundrede blev Byen forsynet med anselige Fæstningsverker, som dog nu er uden Betydning. Byen har omkring 13,000 Indbyggere.

SARPSBORG

ligger ved Glommen 12 Kilometer ovenfor Fredrikstad. Byen har en ganske betydelig Trælastudførsel fra de i Nærheden liggende store Brug, der hører under Borregaard og Hafslund. Byens Havn er Sannesund. Hertil er Glommen seilbar for større Skibe. Sarpsborg anlagdes af Olaf den Hellige i 1018. Den blev sterkt befæstet og kaldtes oprindelig kun for Borg. Her holdtes Borgarthinget for Borgesyssel. Men under Syvaarskrigen blev Byen i 1567 ødelagt af Svenskerne, og Kong Fredrik II anlagde Fredrikstad ved Glommens Udløb i den brændte Bys Sted. Men den gamle By blev dog aldrig ganske forladt, og den tiltagende Trælastudskibning fra Stedet bevirkede, at Byen i 1839 paany fik Kjøbstadsrettigheder. I 1861 blev en stor Del af Byen fortæret ved Ildsvaade. Den har 3000 Indbyggere

SARPSFOSSEN.

Det er et interessant Stykke Norge, vi her har for os. Glommen, den store Pulsaare, har gjennemløbet de lange Strækninger fra Aursuen nedover Østerdalen til Næs paa Romerike, har der optaget Laugens og Mjøsens Vasdrag, har siden dannet Øieren og breder sig nu som Søer i Smaalenenes rige Fladbygder. Saa styrter den med en sidste Kraftanstrengelse sin vældige Vandmasse ud over Fjeldet. Det blir den viden berømte Sarpsfos, vort Lands mægtigste, om end ikke paa langt nær dets smukkeste Vandfald.

Den samme Glommen har meget rart at fortælle; den er rig paa Historie baade fra vor Tid og fra gamle Dage. Netop her omkring Sarpsfossen synger den det ene Kvad underligere end det andet. Ved dens Bredder ligger Sarpsborg anlagt til Værn for denne Kant af Riget, dengang da

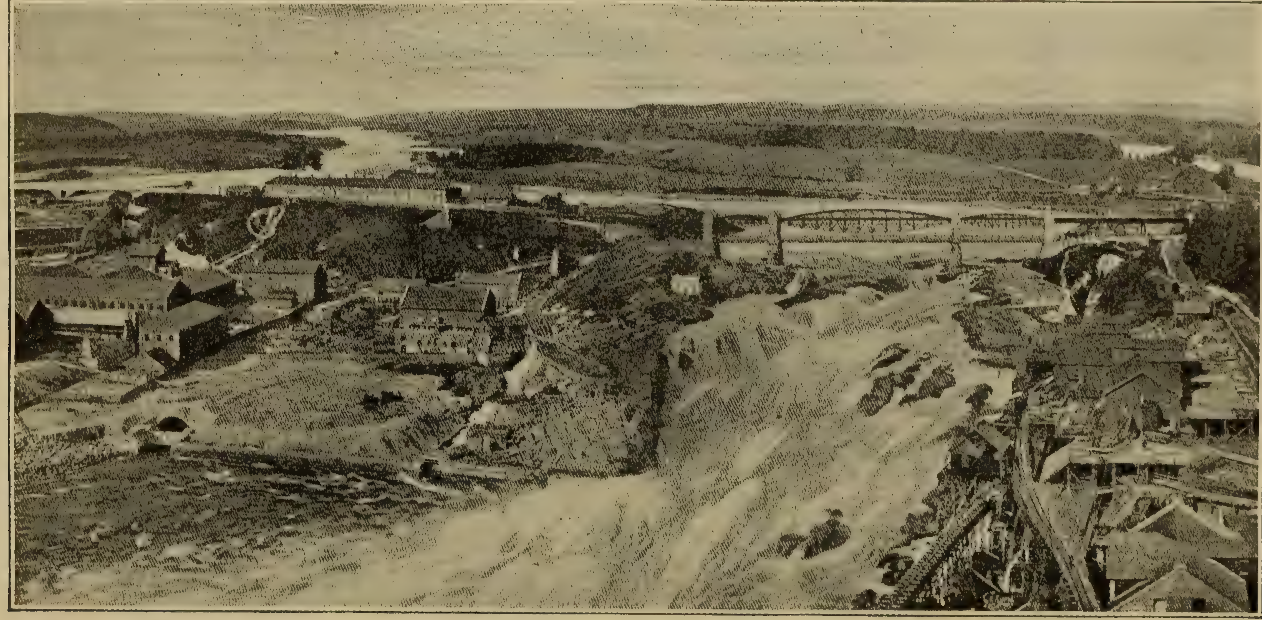
"Sankt Olaf drog opad den rivende Flod
og kasted sit Anker og satte sin Fod,
hvor Sarpen i Dalene falder."

Mellem Aaserne i Baggrunden ligger Varteig, hvor den Inga fostredes, der blev Norges mægtigste Konges Mor (Haakon Haakonssøn den gamle). Saa kommer nyere Tider, Hafslund faar større Betydning; formaaende Handelsmænd tager fat i Skoven, og der bliver Drift opover de uendelige Vidder. Tømmerøksen begynder at synge, og Glommens livbringende Evne spores op til Østerdalens mest afsidesliggende Trakter.

Men ogsaa Glommen har faat gjøre Erfaringer; det gaar ikke længer an med gamle Johan Storm Munch at synge om Sarpen, som

"skrider med kraftig Fod
og taaler ei Baand eller Lænke."

Menneskeaanden har kuet den vilde Natur paa mange Maader. Midt over Fossestupet, hvor det skulde se mest umuligt ud at binde an med Sarpen, er der bygget en bekvem og sikker Bro til Forbindelse mellem de smaalenske Trakter, ja, hvad mere er, netop her kjører Jernbanetoget paa sin Vei til og fra den store Verden derude. Og den ene Vandaare efter den anden er lum-

Sarpsfossen.

skelig bleven listet bort fra Fossen og ført ned i trange Render for at drive Hjul og tjene Industrien. Værst er det dog, at al Moroen er borte. Før tog Fossen imod hver Tømmerstok, som Glommen bragte paa sin Ryg, løftede adskillige Træer nok saa varlig udover Stupet, men fornøiede sig ogsaa med at slynge en hel Del mod Bjerget, og under stormende, tordnende Jubel aflevere dem nedenfor i Form af Fyrstikkeemner. Nu gaar alt Virke roligt og sikkert gjennem en i Fjeldet huggen Rende — og Sarpen kan ikke længer knække Tømmerstokker, nu maa den smukt afholde sig fra at ødelægge og kun hjælpe til at tjene Penge.

For nogle Aar siden stod der en varm Kamp om Sarpsfossens Drivkraft, den var paa et hængende Haar gaaet over i Udlændingers, i engelske Kapitalisters Eie. Heldigvis blev Sagen optaget af endel interesserede Mænd, der i Fællesskab indkjøbte Fossen, saa den fremdeles kan brumme paa norsk.

Maatte det gaa videre som hidtil. Maatte denne historisk ærværdige og økonomisk betydningsfulde Egn gjennem alle kommende Tider vedblive at spille en vigtig, en fremragende Rolle i vort Lands Liv og Udvikling.

Henr. Mathiesen.

FREDRIKSHALD

ligger nær ved den svensk-norske Grænse paa begge Bredder af Tistedalselven, der løber ud i Idefjord. Den har omtrent 12,000 Indbyggere. Oprindelig kaldtes Byen for Halden; men den fik sit nuværende Navn og Kjøbstadsrettigheder af Fredrik III i 1665 til Belønning for den Tapperhed, hvormed Borgerne tilbageslog Svenskernes Angreb i Aarene 1658—60. Under den samme Konge opførtes den maleriske Fæstning, Fredriksten, der ligger paa en dominerende Klippe tæt ved Byen. Fredrikshald har stor Handelsomsætning og udfører en anselig Mængde Trælast fra de betydelige Skovegne, som findes paa begge Sider af det fredrikshaldske Vasdrag. Byen har ogsaa en sjelden vakker Beliggenhed og er, efter den store Brand i 1826, regelmæssig og smukt bebygget. Den er Garnisonsby og Sæde for 1ste akers-

Fredriksstens Fæstning.

husiske Brigade; har en lærd Skole, Bankkontor, Kunstforening, samt mange store Sagbrug, Møller og andre Fabriker, for Størstedelen beliggende i den naturskjønne Tistedal. Den har god Havn og Jernbaneforbindelse saavel med Kristiania som med Gøteborg.

FREDRIKSSTENS FÆSTNING.

Denne Fæstning blev grundlagt af Fredrik III og bygget i det 17de Aarhundrede, idet Nils Trolle lagde Grundstenen til den nuværende Fæstning den 14de August 1661. Men allerede før den Tid havde de Dele af den norske Arme, som under Krigens Tider didsendtes, i Forening med Haldens Indbyggere udnyttet Stedets gode naturlige Beliggenhed til tre Gange i Krigsaarene 1658—60 at forsvare sin lille By mod sterke svenske Angreb. Her fik den norske Arme ogsaa sin Daab, kan man sige. Efter i Aarhundreder at have været et værgeløst Land, begyndte den norske Arme at organiseres paa Kristian IV's Tider, og Bedrifterne paa Halden betegner Landets Gjenfødelse i militær Henseende.

I Aarene 1658—60 blev Halden tre Gange hjemsøgt af Svenskerne, men Borgerne forsvarede sin lille By med Heltemod under sin tapre Høvding, Oberst Tønne Hvitfeldt, og Kjøbmand Peter Olafsen Nordmand. Den tredie Gang var den fiendtlige Hær 5000 Mand; men i seks Uger blev den ene Storm efter den anden slaaet tilbage. Omtrent Halvdelen af de vaabenføre Borgere var faldne, og Byen var næsten ødelagt og Skanserne sønderskudte, og Mangelen paa Mad og Krudt i Forbindelse med heftige Sygdomme gjorde Nøden stor. Da fik Svenskehæren, som ogsaa var næsten ødelagt, Bud om sin Konges — Karl X — Død, og under Herjing og Plyndring drog derpaa Svenskerne ud af Landet. Senere fik ogsaa Borgerne i Halden og Fredrikstens Fæstning mange Anledninger til at vise Mod og Tapperhed, men de største Bedrifter udførtes dog i Kampen mod Karl XII.

Den 29de April 1716 beleiredes nemlig Halden og Fæstningen af Karl XII. Her havde Borgerne været virksomme.

Brødrene Peter og Hans Kolbjørnsen, Dattersønner af den bekjendte Prest Kjeld Stub og Halvbrødre af Anna Kolbjørnsdatter, havde rustet ud et frivilligt Korps, der under Anførsel af Peter Kolbjørnsen stadig overfaldt Svenskerne, ja, han foretog endog Streiftog ind i Sverige. Byen blev desuagtet indtaget af Karl Natten mellem 3die og 4de Juli, og Nordmændene maatte ty til Fæstningen, der forsvaredes tappert af Peter Kolbjørnsen, som nu var bleven Kommandant. Han udslyngede en Regn af Kugler og Bomber over det fiendtlige Kvarter, saa Karl flere Gange sendte Parlamentærer med Forslag om Vaabenstilstand, men de blev bestandig afslaaede, engang med Peter Kolbjørnsens bekjendte Ord: "Fienden er kommen selvbuden ind; vi maa gjøre vort bedste for at faa ham ud igjen." Karl boede i et Hus, som laa ved Siden af Peter Kolbjørnsens Hus. Peter var paa Fæstningen, men hans Søster, Marie Kolbjørnsdatter var tilbage i Huset. Hun stod en Dag i det aabne Vindu, og Kongen, som saa hende, bad hende om et Glas Vin. Hun rakte ham en Sølvskaal ud af Vinduet, og Kongen tømte den med de Ord: "Her ser hun, Jomfru, at jeg tror hende vel." Hun fik da Lov af Kongen til at sende sin Broder paa Fæstningen en Pakke med rent Undertøi; thi hun syntes det var for galt, at hendes Broder, Kommandanten, maatte gaa saa længe uden at faa skifte rent Lintøi. Hun benyttede Leiligheden til at stikke en Seddel i Pakken, hvori hun opgav, hvilket Hus Kongen var i.

Snart begyndte Kanonerne at tordne fra Fæstningen og Kugler og Bomber hagled ned over Huset. "Buldrer Høvedsmanden altid saaledes med sine Kanoner?" spurgte Kongen. Aldrig uden her er fremmede i Byen, svarede Marie. Straks efter lykkedes det at skyde Huset ibrand, og Borgerne satte ogsaa selv Ild paa Byen overalt, saa den snart gik op i Luer. Svenskerne prøvede faafængt at slukke, og Karl maatte skyndsomt drage ud af Byen ad den eneste Vei, der var mulig, nemlig over en lang, smal Bro, som netop var udsat for Fæstningens Kanoner.

I 1718 beleirede Karl XII atter Fredrikshald og Fæstningen med 22,000 Mand. Han opkastede Løbegrave mod Fæst-

ningen, og man havde bare 250 Skridt igjen. Søndag Eftermiddag den 11te December gik Karl selv ud for at se til Arbeidet i Løbegravene, og da han stod og støttede sig til Brystværnet, blev han truffet af en Kugle i Hovedet og døde øieblikkelig. Svenskerne drog hjem til Sverige med Kongens afsjælede Legeme, og ti Dage efter Kongens Fald var Norge frit for Fiender.

Akershus Amt.

(Fladeindhold: 5180 Kvadratkilometer; 120,000 Indbyggere).

Akershus Amt ligger omkring Bunden af Kristianiafjorden med Hovedstaden og Akershus Fæstning, hvoraf det har faaet sit Navn. Det inddeles i 3 Bykommuner — Drøbak og Lade-

Grefsens Bad ved Kristiania.

stederne Hølen og Soon, og 21 Herreder. Akershus Amt inddeles ogsaa i tre Hoveddistrikter med meget forskjellig Naturbeskaffenhed, nemlig *Aker,* som ligger omkring Fjordens Bund og gjennemstrømmes af flere smaa Elve, saasom Akerselv og Loelven, der begge falder ud i Kristiania Havn; *Follo,* som bestaar af Næsodden og en Strækning paa Fjordens Østside, græn-

sende mod Smaalenene. Begge disse Landskaber er bjergfulde og kuperet, men frugtbare og særdeles vel opdyrkede. *Romerike,* som udgjør en Del af Glommens og Vormens Dale, indeholder derimod et af Norges betydeligste Fladlande. Det er store Sletter med enten frugtbar Jordbund eller ufrugtbar Sandjord. Hele Amtet har havt de rigeste Skove; men nu er de meget udtyndede, da stor Trælastudførsel har foregaaet fra dette Amt, men Skoven bedækker dog fremdeles et stort Areal.

Amtets Hovednæringsveie er Agerbrug, Kvægavl, Bjergverksdrift og Skibsfart.

Akershus Amt inddeles i 5 Sorenskriverier, nemlig Aker, Follo, Nedre Romerike, Næs og Eidsvold; 3 Fogderier, nemlig Aker og Follo, Nedre Romerike og Øvre Romerike; og i 24 Prestegjeld.

FRA NORDMARKEN.

En Julidag saa gjennemsigtig klar som en Dag i September, et Solstreif over Bærumsaaserne, en tilfældig Duft af Gran vakte midt i den hede Sommertid i denne kvalme By min Vandrelyst og al min Længsel efter Skog og Land. Jeg maatte og vilde ud at indaande den friske Luftning fra Elven og Granerne. Men kun et Par Dage stod til min Raadighed. Nogen lang Vandring var der saaledes ikke Leilighed til; det hele maatte i det høieste blive en Fisketur i Nordmarken. Forberedelserne hertil var snart trufne; thi Fluer og Fiskeredskaber var snart i Orden, og efter nogle Timers Vandring var jeg forbi Hammeren og gik paa Skraaningen af Aasen henimod Kamphaug og forbi denne Gaard ned imod Bjørnsjøelven. Dybt nede tindrede Skjærsjøen af og til mellem Træernes Stammer og Aabningerne i Skoven. Fuglene sang af fuldt Bryst, og det var saa let og frit at aande og at vandre i den sødt duftende Skovluft. Fossens Sus kaldte mig, og jeg var snart ved Elvens Udløb i Søen. Her strømmede den klar, men strid over Kiselbunden; thi den er sluppen ud af den vilde Kløft, der ligefra dens Udløb af Bjørnsjøen, i en Strækning af en Fjerdedel Mil danner dens dybe Leie, og iler nu, som bevinget, i Skjærsjøens

Favn. Saalænge som den klemmes inde, tumler den sig voldsomt dybt nede i det mørke Svelg mellem Fjeldvægge og Urer af optaarnede Klippeblokke. Snart fosser den hvid med Larm og Brus, snart styrter den sig i Vildhed høit ud over sorte Klippesider og løser sig op i Damp; snart danner den — man kunde tro, i Anger over sin Vildhed og Ubesindighed — dybe, stille, mørke, eftertænksomme Kulper. Men det er kun en stakket Hvile, den søger, for med friske Kræfter atter at tage fat paa den viltre Leg. Og dog har al dens Larm og Vildhed paa denne Tid af Aaret intet at betyde i Sammenligning med den, der vækkes i Tømmerflødningens Tid. Naar Dæmningen aabnes, naar Bjørnsjøens vide Vande lades ud, og Tømmeret slippes i Elven, overgaar dens Larm og Voldsomhed al Forestilling: Fossens Drøn ligner Tordenbrag og styrtende Laviner; Trær og Klippeblokke river den med, og Tømmerstokke knækkes som Pibestilke.

Aaserne paa Elvens Sider stiger steilt op med sine Urer, sine sorte Vægge, uendelige Vindfald og sine Graner, som med Alvor skuer ned paa den vilde Leg i Dybet og indaander og forfrisker sig ved de uendelige Dampskyer, Fossen idelig kaster op i deres graa, ærværdige Lavskjeg. Og mellem Rognene og Birkene, der nede ved Bredden luder sig ud over Elven, ser Fiskeren, som færdes i dette Dyb, kun en smal Stribe af den blaa Himmel, som oftest fordunklet ved Dunster, der stiger op fra Fossen og svæver langs Aaserne. Den, som vil fiske og færdes her, maa ei kjende Frygt for Vand eller Fjeld eller Himmel; thi ofte er Kløften saa trang, at Bredderne bliver borte, og man maa vade gjennem Elven; undertiden sænker Bunden sig, og der dannes et svelgende Dyb, en sortladen Kulp med steile Vægge, ved hvis øvre Ende Elven i en skummende Fos styrter Fiskeren imøde. Da maa han stige op ad de bratte Vægge og klatre frem mellem Urerne og Stenene, som ofte raper ud under hans Fødder, saa han, om han ikke styrter ned, hænger svævende mellem Himmel og Vand, og klynger sig fast med sine Hænder, saa det staar blodige Striber efter Taget. Og kjender han ikke hver Sten og Stubbe her, saa kommer han snart i den fortvilede

Stilling, at han hverken kan komme op eller ned, "at han er gaaet i Berg", som det heder i Jægersproget.

Jeg sprang fra Sten til Sten med Fiskestangen som Balancerstok og Støttestav, jeg vadede og klatrede og var ret heldig. I de klare Hvirvler og under de glasgrønne Kupler, Elven dannede, hvor den for frem med mindre Voldsomhed, sprang Smaaforellerne livligt; under Fossene i de dybe Kulper for større Fiske frem som guldblanke Lyn, snappede Fluerne under Vandet, rev Snøret susende af Snelden og ilede ned i Dybet, hvorfra de dog inden kort bragtes op og iland.

Vi ligger paa Landet.

Da jeg kom op af Kløften til Elvens Udspring af Bjørnsjøen, hvilte jeg en Stund paa Dammen; Solen stod i Nedgangen, og dens Lys spillede mellem Skovtoppene, medens Himlens dybe blaa, Aftenskyernes Pragt og de mørke Graner, som overalt indfattede Søen, speilede sig i dens blanke Flade. Insekterne summede i Luften og opførte sine alfelette Danse over Vandet, hvorfra stundom prægtige Fiske med Plask og Skvulp skjød op efter dem. Over Skoven stod en mørk Banke langt mod Nord, og

der viste sig nogle blyfarvede Skyer med gulbrune Rande. Lumre Luftninger slog mig imøde og gjorde Brystet næsten beklemt i denne Skovensomhed: fjernt borte klang en Lur, eller maaske det kun var Gjenlyden af dens Toner, som i Aftenens Stilhed naaede mit Øre, svævende, hendøende, paa en Gang lokkende og klagende. *P. Chr. Asbjørnsen.*

OSCARSBORG FÆSTNING.

Norges sterkeste Fæstning anlagdes i 1845 paa Kaholmen, lidt indenfor Drøbak i det saakaldte Drøbaksund, den smaleste Del af Kristianiafjorden. Ved denne Fæstning, der i alle Henseender svarer til Nutidens Fordringer, tænker man at hindre hvilkensomhelst fiendtlig Flaade at passere forbi og indtil Hovedstaden. Det venstre Indløb er spærret ved en undersøisk Stenmur, der er fast som selve Fjeldet. Det høire Løb er ikke bredere end, at man kan skyde over det med Geværild. I Krigstid vil ogsaa hele Sundet blive fyldt med Miner og Torpedoer. Selve Fæstningen bestaar af sterke Jordverker med overdækkede Rum udminerede i Fjeldet for Sprængstoffe og Soldater. Fæstningen er ogsaa forsynet med de sværeste hurtigskydende Kanoner. Landet paa den anden Side er høit og brat og langt oppe i Fjeldet er ogsaa nu anlagt en Fjeldfæstning, der kan saa at sige dumpe Bomber ned paa fiendtlige Skibes Dæk. Der arbeides aarlig paa, at Fæstningen til enhver Tid skal staa paa Høiden med Udviklingen paa det militære Omraade og et betryggende Forsvar for Hovedstaden.

DRØBAK

ligger paa Kristianiafjordens Østside og har et udmerket Søbad og Sommeropholdssted for fremmede. Herfra udføres en betydelig Mængde Is til England og Frankrige. Byen har nu omkring 3000 Indbyggere.

ROMERIKE.

Romerike gjennemskjæres af den mægtige Glommen med dens Biflod Vormen og begrænses baade i Øst og Vest af lave Bjergaaser, der er bedækket med frodige Skove. Dets midterste Del er en flere Mil bred bølgende Flade, der i det sydlige Parti

Fra Drøbak.

indeholder Landets udstrakte Lerfeldt, men mod Nord gaar over i jævne Sandsletter, de saakaldte "Moer", saa flad og jevn, at man antager, de engang har dannet Bunden af en stor, rimeligvis med Mjøsen sammenhængende Indsø.

Jordbundens Beskaffenhed gjør Agerbruget meget lønnende; men paa Grund af Leren er Distriktet altid udsat for ødelæggende Udglidninger, navnlig efter de store Elveløb. I 1795 gik der det største Jordskred, man ved om, paa Vestsiden af Vormen og stansede den her 1000 Fod brede Elv midt i den største Flomtid, saa at man kunde gaa over den i 111 Dage. I denne Tid steg Mjøsen 25 Fod i Høide. Natten til 26de November 1883 gled over 1 Millon Kubikmeter ud i Lerelven og 6 Mennesker omkom.

Jernbanerne til Hamar og Kongsvinger, der begge gaar gjennem Romerike, har fremkaldt en livlig Færdsel og ligesom omskabt hele Distriktet baade hvad Næringsveie og Drift angaar saavelsom Folkets Livsvaner. "Bordkjørernes" Tid er forbi, men Jordbruget og andre Næringsveie er blevet saa meget mere lønnende, at det fuldt opveier det Tab, Jernbanerne forvoldte ved at overtage Plankekjøringen, som Husmændene og de smaa Gaardbrugere for en stor Del før ernærede sig af.

LILLESTRØMMEN.

Ved Nordenden af Indsøen Øieren i Skedsmo Prestegjæld ligger Lillestrømmen. Stedet er ikke alene kjendt for sin Naturskjønhed, men ogsaa for sine Sagbrug og anden Fabrikdrift. Her er flere betydelige Sagbrug, Høvlerier, Møller, Træmassefabriker og andre industrielle Anlæg med Dampskibsfart paa Øieren. I Lillestrømmen støder ogsaa Nord- eller Hovedbanen og Kongsvingerbanen sammen.

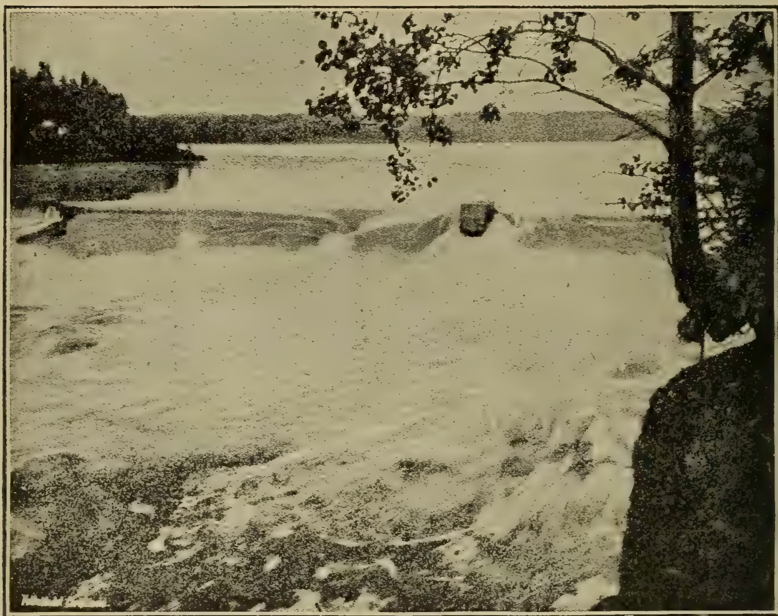
ØIEREN OG MØRKFOS.

Efter Optagelsen af den mægtige gudbrandsdalske Hovedaare gjennem Vormen, gaar Glommen, stolt som Nordens vældigste Vasdrag frem langs Kongsvingerbanens Spor og falder ved Fet, sindig og rolig ud i Øieren.

Medens denne Indsøs Bredder ved Lillestrømmen er fuldstændig flad som et dansk Landskab — det saakaldte "Thun"

— er den norske Natur sig selv tro paa den modsatte Side og reiser sig som Bom i sterk Fjeldgrund mod Bølgens Magt. Kun en trang Slugt, sprængt i Klippen, under Høidelandskabet ved Indsøens sydøstlige Ende, giver de paatrængende Vandmasser et tiltvunget Afløb.

Ja, trang for Afløbet fra de vide Bygder, brede Dale og uendelige Fjeldstrækninger er Mørkfossen, men trangere var den før.

Mørkfos.

Naar Vaarsolen løste de bundne Masser i Fjeld og Li og Hei, naar hver Vasaare blev Bæk, hver Bæk blev Aa, hver Aa blev Elv og Hovedelven i Dalen laa vid og bred som en Sø — naar Flommen kom indunder St. Hans, da stod "Thun", Lillestrømmen og Moserne, deromkring aarvis under Vand, fordi Udløbet ved Mørkfos ikke hurtig nok kunde slippe Vandet igjennem.

Den Skade, Flommen hvert Aar afstedkom paa Eiendom, førte til en Regulering af Mørkfossen. Denne begyndte i 1857

og kostede 960,000 Kroner. Reguleringen bestod i Udvidning ved Minering af Fossegabet flere hundrede Alen nedover og var et kjæmpemæssigt Ingeniørarbeide.

Mørkfos tager sig bedst ud og giver det mest storartede Indtryk under liden Vandstand, da er det et virkelig Fald. I Flomtiden vælter Vandmasserne sig ud i Slugten og fylder den aldeles, saa at de graa Bølger danner ligesom et vildt Hav med Sjøsprøit og Skumbraat.

Medens jeg stod og betragtede Fossen, slap man 5 Bommer Tømmer udover; 300 Tylvter i hver Bom. Hvilken vild, fortvilet Leg, de gik ud i disse vasne, tunge Stokke, som stanget, hugget og slog mod hinanden, hvirvledes rundt, kastedes op og over hinanden og kjørtes tilbunds for igjen at drives op paa Kant og Ende med enorm Kraft. Som for at sanse sig og hvile ud kunde de saa glide ind i en Bagevje, og her laa de matte og ængstelige for, hvad der skulde komme, her, hvor de ikke gjaldt mer end Fyrstikker. Men Maalet er altid Havet, det maa naaes.

(Efter *Hagbard Wergeland* i Kra. "Folkebladet").

GARDERMOEN.

Hvem kjender ikke, om kun af Navn, denne efter vore Forhold dominerende Slette med sit myldrende Liv, sin Musik af Hestetramp, Kommandoraab og Geværknitren om Sommeren, sin store Stilhed og Forladthed om Vinteren. Om Sommeren er den de store Militærskuespils Arena, hvor alle Vaaben er repræsenteret med eksercerende og manøvrerende Afdelinger. I Forgrunden en sprangvis fremrykkende Infanteriskytterlinje, hvis blinkende Bajonetter glimter som Diamanter i Solskinnet; længere borte et Sanitetskompani, der etablerer Forbindingspladse og arangerer Transporter af Saarede; til venstre jager en Kavalleriafdeling frem over Pladsen for at attakkere en af Infanteri besat Stilling vest for "Borgen"; tilhøire inde i Intendanturleiren en gymnasticerende Intendanturafdeling og længst borte paa Pladsen et afprosset Batteri, hvis Kanoner med sine dumpe Drøn og sine fræsende Ildtunger besørger Spillets mere dramatiske Del.

Men ikke saasnart er Døren slaaet i for de sidste Efternølere af Militærafdelinger om Høsten, før Pladsens Fysiognomi med et er forandret til en ret og slet karakterløs og ensformig Slette, hvorfra der nu og da høres en frygtsom og forskræmt Heilos melankolske Piben. Sommerens vekslende Billeder i Liv og Farver er borte, og Øiet møder kun den graa, optrampede Sandslette, som engang seet aldrig glemmes. Etablissementerne staar øde og tomme, og de med dem om Sommeren forbundne og uundgaaelige Kaffekjerringer har trukket sig tilbage til Privatlivet for som Bjørnen at suge paa Labben til den følgende Sommer.

Det mest karakteristiske for Gardermoen som Eksercerplads er imidlertid dens intense Støvskyer efter længere Tørke og dens hurtige Forandring til et vaadt Element efter et Par Dages ordentlig Regnskyl. Støvskyerne kan være saa store og intense, at eksercerende eller manøvrerende Kavalleriafdelinger fuldstændig forsvinder og kun markerer sig som et bevægeligt Støvbjerg. Da er det ikke hyggeligt at være hverken Hest eller Rytter; thi man ser bogstavelig talt ikke en Hestelængde frem for sig.

Men ligesaa tør som Pladsen er under slige Forhold, ligesaa vaad er den under Høstdagenes Regnveir. Og naar det regner, kan det regne ordentlig oppe paa Gardermoen. Man faar da undertiden en Følelse som om Luften var befolket med tusinde Brandmænd, der prøver Vandverkets Styrke og Effektivitet fra høiere Regioner. I et Nu kan da Pladsen forandres fra en rygende Sandørken til "det tusind Sjøers" eller "Sølepytternes Land". Ja, er Vandverket i ordentlig Stand, kan det hænde, at man kun faar en stor sammenhængende Indsø. I regnfulde Sommere er ikke dette nogen Sjeldenhed.

Fuldt saa galt som i gamle Dage er det dog ikke. Fra en regnfuld Sommer for 30 a 40 Aar siden fortaltes det nemlig, at en ung Kavalleriofficer blev søsyg ved at stirre paa de af Rytterafdelingen under Manøvreringen frembragte Bølger. Selv om Rygtet overdriver, er det iallefald karakteristisk for Gardermoen.

(Efter *"Folkebladet"*, Kristiania).

EIDSVOLD.

Eidsvold er paa Grund af de historiske Minder, som knytter sig til Stedet, overmaade interessant. Thi her paa Eidsvolds Jernverk var det, at Rigsforsamlingen i 1814 gav Norge dets nye, selvstændige Forfatning. Her staar "den Krybbe, hvor Norges Frihed blev født", som Syttende Mai og Frihedens kaarne Sanger, Henrik Wergeland, har kaldt Stedet i de Linjer, han har indridset i et af Vinduerne i Rigsforsamlingssalen.

Den Del af Eidsvold, som støder nærmest til Jernverket, er et Sletteland med dybe Indskjæringer og omgivet af Aaser, der hæver sig til en ikke ubetydelig Høide. Før har her været store Skove, men nu staar blot smaa Lunde tilbage i selve Bygden. Landet er frugtbart, og en talrig Befolkning bor paa Sletterne omkring Eidsvold.

Eidsvoldsbygningen ligger paa en Skraaning. Nedenfor denne løber en liden Elv, som her udvider sig til en Dam. Opover Bakken og rundt Bygningen strækker der sig en Park af høie, gamle Træer, Popler og Birk, over hvis tætte Kroner Husets lange Vindusrækker og høie Tag stikker op.

I Bygningen træder man først ind i en rummelig Forsal, der strækker sig gjennem mere end Husets halve Længde, og hvor Trappeopgangen til 2den Etage findes. Her i 1ste Etage findes en Række af mindre Værelser, som i 1814 dels var benyttet af Prinsregenten Kristian Fredrik og hans Følge, dels gjorde de Tjeneste som Spiseværelser for Rigsforsamlingens Medlemmer, hvis Fællesmaaltider mangen Gang kun var en Fortsættelse i mere ubundne Former af de Forhandlinger, som havde optaget Formiddagen, og ved Siden deraf ofte oplivedes af patriotiske Taler, Skaaler og Poesier, — de sidstnævnte især af Forsamlingens utrættelige Versemager, Provst Fredrik Schmidt. Rundt omkring findes her i alle Værelser en Mængde hemmelige Gjennemgange og smaa Gjemmesteder, Alkover og Skabe — disse bekvemme, kuriøse arkitektoniske Paafund, som Nutidens lyse, regelmæssige Elegantse har bandlyst fra vore Huse. Længst inde er et lidet Værelse, dækket med Boghylder fra Gulvet op til Taget; Dagslyset falder dæm-

pet ind paa Grund af den tætte Løvskjærm af de udenfor staaende Træer. Her findes Gjemsler og uopdagelige Skabe i Overflod. Man trykker paa en Fjær inde i en Boghylde, og denne glider tilside og viser et halvmørkt Rum, fra hvilket man kan høre ethvert Ord, som siges i Bibliothekværelset, og som tillige er stort nok, til at man i fornødent Fald her for nogen Tid kan finde et Tilflugtssted, der er saa vel skjult, at selv det skarpeste Øie skulde have vanskeligt for at opdage Adgangen til det. En anden Hylde lader sig ogsaa skyde tilside, og man staar ved Indgangen til et andet, end mindre, end mere forborgent Bibliotheksværelse, et sandt Studiernes og den stille Betragtnings Sanktuarium.

Rigsforsamlingssalen er i 2den Etage. Det er en lang, ikke meget bred Sal, med et stort Vindu i hver Ende. I 1814 var der ved Langvæggene opstillet tre Rader Bænke, overtrukne med rødt Klæde, de bagenforværende Rader høiere end den foranstaaende, hvor Repræsentanterne havde sine Pladse, og som kun lod en smal Gang aaben midt i Salen. Under det ene af Tvervinduerne havde Præsidenten og Sekretæren sine Pladse ved et paa en Forhøining anbragt Bord. Væggene var klædt med Granbar, og den eneste Prydelse, Salen dengang havde, var tvende Malerier, det ene forestillende Prinsregentens unge Søn — den senere danske Kong Fredrik VII — og det andet Kristian IV. Disse to Billeder hænger endnu paa samme Sted, og til dem slutter der sig nu en hel Række andre, nemlig Portrætter af alle dem blandt Rigsforsamlingens Medlemmer, som det har været muligt at skaffe Billede af. I kunstnerisk Henseende har kun faa af dem noget Værd; de er malet af forskjellige Hænder, og nogle af dem er ligefrem daarligt gjort. Men det er jo ogsaa især det rent fysiognomiske, som Interessen fæster sig ved, og det i saa Henseende eiendommelige kan man i de fleste Tilfælde temmelig let finde ud af den klodsede Udførelse.

Naar man staar foran en saadan Række Portrætter af Mænd fra en og samme Tidsalder, der har været kaldt til et vigtigt alment Hverv, og som derfor maa antages overhovedet at have repræsenteret Tidens Tænkesæt og Sjælsretning, dens Idealer

og dens Mangler, dens Forhaabninger og dens Arbeide, da vil man ogsaa gjerne i disse Fysiognomier søge noget fælles, en Gjennemsnitskarakter. Den kan hos den enkelte træde mere eller mindre sterkt frem; men der er hos hver et Glimt, en Side af den. Vilde man forsøge med et enkelt Ord at betegne, hvad der er det fremtrædende i de Fysiognomier, som nu her, fæstede paa Lærredet, ser saa stille og roligt ned paa Beskueren, men som dengang inden disse samme Vægge belivedes under Stemningernes Veksel, saa kommer man det rette kanske nærmest, naar man kalder det en moderat Forstandighed. Der er neppe mere end et Par af disse Fysiognomier, over hvilke der hviler et Strøg af Genialitet; men der er en Række klare, kloge Ansigter, snart som hos en Jakob Aall med et Præg af Studerkammerets stille Eftertanke, snart som hos en Gustav Peter Blom Bureaukratens rutinerede Sikkerhed, snart igjen, som hos en Skare Almuerepræsentanter, talende om den natursterke, betænksomme Klogskab, der har mere af Instinktet end af den bevidste, gjennemreflekterede Sjælsevne ved sig, og som det ensomme Liv, den uafbrudte Kamp med en haard, modstridig Natur i saa høi Grad udvikler hos den norske Bonde. Der har neppe været samlet nogen stor Sum af Lidenskab bag disse sterke Pander, ialtfald ikke den Slags Lidenskab, som løber af med Forstanden; og naar man staar foran en Jonas Reins, en Nicolai Wergelands Portrætter, synes man ogsaa at forstaa, at det blomsterrige, i Antitheser og rhetoriske Pragtformer frembølgende Sprog, som vi møder i deres Taler, mere var en Frugt af Tidsaanden, mere et Offer paa den raadende Smagsretnings Alter, i det høieste kanske Udslaget af en letbevægelig Fantasi, end en Overstrømmen af Lidenskabernes sterke Flom.

I fredelig Endrægtighed møder vi nu her Modstanderne ved hinandens Side, den unge Kristian Magnus Falsen, "Grundlovens Fader", som man har kaldt ham, Manden med det sydlandsk ildfulde Blik, der ikke vilde tænke sig sit Fædrelands Fremtid anderledes end som et isoleret Kongerige under Kristian Fredriks Scepter, og paa den anden Side Fuldblodsaristokraten Herman Wedel-Jarlsberg, ogsaa et af de Fysiognomier,

der i Vuggen havde modtaget Geniets Stempel, Lederen for den Minoritet, der alene saa Norges Skjæbne betrygget i en Forening med Sverige. Dette var jo det Spørgsmaal, der mere splittede Meningerne end Arbeidet paa Landets fri Forfatning. Paa Falsens Side, udgjørende det saakaldte *Selvständigheds-parti,* finder vi Forsamlingens Majoritet med saadanne Mænd til Ordførere som den fint dannede, veltalende, men ogsaa om sin Overlegenhed vel bevidste Professor Georg Sverdrup, den kloge, betænksomme Vilhelm Friman Koren Christie, der senere under Foreningsforhandlingerne med Sverige viste sig som Norges mest fuldendte Diplomat, den pathetisk veltalende Prest Jonas Rein. Omkring Wedel-Jarlsberg samler sig en Skare ikke mindre dygtige Mænd, den gamle Magnat Peter Anker, Severin Løvenskjold, Jakob Aall, Nicolai Wergeland — alle kloge og omtænksomme Mænd, hvis Ideer dengang dog endnu ikke lykkedes at vinde Indpas hos Forsamlingens og Folkets Flertal.

I de Værelser, som grænser nærmest til den store Forsamlingssal, har man begyndt at anlægge et Portrætgalleri af andre Mænd, som har spillet en mere fremragende Rolle i Norges nyere Historie. Samlingen er blandet, men vil, fortsat og udfyldt, kunne faa en ikke ringe Interesse.

Ved en fortsat Restaurering af Eidsvoldsbygningen er den nu saavidt mulig i den samme Stand som den, hvori Bygningen befandt sig i 1814. De fleste Gjenstande, som den Gang fandtes i Bygningen eller paa nogen Maade minder om en eller anden Begivenhed fra dette minderige Aar, er enten indkjøbt eller givet til Bygningen, som allerede nu har en betydelig Samling af interessante Gjenstande, til hvilke saa rige Minder er knyttet.

(Efter *F. Bätzmann*).

Kristiania.

OSLO.

I Harald Haardraades Saga berettes, at Kongen "lod reise en Kjøbstad øster i Oslo, og sad ofte her; thi der var godt for Tilførsel, og Landet var vel ved Magt rundt omkring. Der sad han ogsaa bekvemt til, for at kunne forsvare Landet mod Da-

nerne eller gjøre hastige Anfald paa Danmark; thi det pleiede han ofte, om han end ikke havde nogen stor Hær ude." Tiden for Byens Anlæg angives ikke nærmere, men sandsynligvis har den faldt i Begyndelsen af Haralds Regjeringstid, omkring Aar 1048. Her havde fra gammel Tid været Havn og formodentlig ogsaa et Slags Handelsplads for en stor Del af Oplandene. De samme politiske Hensyn, som ved Siden af Stedets heldige Beliggenhed for den fredelige Samfærdsel havde bevæget Harald Haardraade til at bosætte sig her, bidrog ogsaa senere til at opretholde Byen i den Stilling, den efterhaanden indtog som Lan-

Holmenkollen.

dets politiske Hovedstad. Oslo var ogsaa i de første Aarhundreder af sin Tilværelse hyppigt Skuepladsen for vigtige Begivenheder og nævnes ofte i Sagaerne. Her endte Sigurd Jorsalfar i 1130 sit bevægede Liv og stedtes til Hvile i St. Halvardskirken. Faa Aar efter brændte Danerne Byen; men den reiste sig snart igjen af sin Aske. Ved Oslo stod den 3die Februar 1161 det Slag, hvori Inge Haraldssøn Krokryg mistede Livet, og i lange Tider var Bakkerne om Oslo, ja selve Byens Gader Skuepladsen for mere end et af Borgerkrigenes blodige

Sammenstød. Det var efter disse Kampes endelige Afslutning, at Oslos egentlige Blomstringstid kom, især da Haakon Magnussøn fra 1285 af tog varig Bolig her. Et Par Aar efter sin Bosættelse her oprettede han et Minoriterkloster, og omtrent samtidig anlagde han Akershus Fæstning. Flere af sine Hofmænd skjænkede han Byggetomter i og ved Byen.

Oslo var den Gang en ganske anseelig By. "Der fandtes," siger P. A. Munch, "ikke faa Bygninger, som sikkert maa have været store og prægtige. Først ved Indseilingen Akershus Slot og Hovedøens Kloster; dernæst i Staden selv St. Halvardskirken med de vidtløftige tilhørende Bygninger og det nærliggende Prædikerkloster samt Kongsgaarden med den tilhørende Mariekirke, der ogsaa i det Ydre maa have været pragtfuld, efter den Forkjærlighed at dømme, hvormed Kongerne altid omfattede den, og den Rundhaandethed, hvormed de skjænkede den rige Gaver. Dertil kom alle de øvrige mange Kirker, Minoriterklosteret hinsides Elven og Nonneklosteret længst mod Nord. Husene selv var formodentlig store og vidtløftige, om end kun af Træ. Ogsaa Omegnen var vel bebygget og opdyrket, og Havnen ganske vist om Sommeren opfyldt af mange Skibe, fornemmelig udenlandske."

Allerede under Norges Selvstændighedsperiode begyndte der imidlertid at vise sig en alvorlig Fare for Oslos fortsatte Trivsel, nemlig Hanseaternes mere og mere om sig gribende Bemægtigelse af næsten al Handelstrafik og Næringsdrift, og fra den Tid Norge indtraadte i Unionen, først med begge Naborigerne, dernæst med Danmark alene, sprængtes de sidste Baand, som havde holdt de paatrængende fremmede ude. Den Stansning i al selvstændig Virksomhed blandt selve Byborgerne, som Tyskernes Regimente havde medført, vedblev ogsaa at gjøre sig følelig, efterat deres Herredømme her i Norden under Grevefeiden var knækket. Hertil kom nu desuden Følgerne af Reformationens Indførelse med sine Plyndringer af Kirker og Klostre, der maatte blive meget merkbar for en By, hvor Geistligheden og de kirkelige Anlæg havde spillet en saa stor Rolle, og endelig fremfor alt de idelige Feider med Svenskerne, hvorun-

der den fjernere Akershus Borg ikke kunde beskytte Byen for Fiendens Indfald.

Allerede i det 16de Aarhundrede (1567), da Oslo ved et af de svenske Herjingstog var gaaet saa godt som aldeles op i Flammer, fremkom derfor ogsaa en Plan til at flytte Byen nærmere ind under Fæstningen, over paa den anden Side af Elven, paa den skovbegroede Udmark under Gaarden Åker, som kaldtes Akershagen, hvor den ældre Del af Kristiania nu ligger. Men paa Grund af Oslos Borgeres indtrængende Forestillinger blev Planen udsat til Kristian IV gjenoptog den, efter at en ny Ildebrand den 17de August 1624 havde lagt Oslo atter i Aske. Flytningen foretoges, efterat Kongen selv i Slutningen af September havde udmaalt Tomterne for det nye Anlæg og givet det Navnet Kristiania, samt udkastet Planen til de Befæstninger, som skulde omgive den nye By.

(Efter *F. Bätzmann*).

KRISTIANIA.

(235,000 Indbyggere).

Det gamle Kristiania. — Kristiania er anlagt den 28de September 1624 af Kong Kristian IV. Byen skulde ikke alene anlægges i Akershus's umiddelbare Nærhed, men den skulde selv være en Fæstning, omgiven med Volde og Grave. Voldene synes at være bleven fuldendte i Aaret 1633. De strakte sig fra Piperviksbakken langs den bratte Heldning mod Piperviken hen til *Sverdfegerbakken,* altsaa til Storthingsbygningen. Herfra gik de langs Nordsiden af Karl Johans Gade ned mod Søen. Paa nogle Steder var denne Vold forsynet med fremspringende Spidser (Bastioner) med foranliggende Grav. En saadan Bastion laa paa en nu længst forsvunden Fjeldknat med Spidsen omtrent der, hvor Vor Frelsers Kirke nu ligger. Midt paa det nuværende Stortorv, laa i gamle Dage et Tjern, som forsynede Gravene med Vand. En af Hovedportene var anbragt ved Kongens Gades Ende.

Disse Volde begrænsede saaledes Kristian IV's By imod Vest og imod Nord. Mod Syd strakte Byen sig lige ind under Akershus Fæstnings Mure, saa at ogsaa det nuværende Fæstnings-

Glacis var bebygget. Mod Øst stødte Søen til. Vandet gik dengang meget høiere op end nu. Alt, hvad der ligger nedenfor Dronningens Gades vestlige Husrække, er nemlig indvundet fra Søen; kun laa der en liden Holme paa det Sted, hvor nu Hotel Britannia ligger. Imidlertid var Vandet her ikke dybt, og det var kun med smaa Baade eller flade Pramme, at man kunde ro op til den senere saakaldte Kirkebakke eller henimod den Gaard, som nu tilhører Elephantapoteket.

Kristianias ældste Gader var seks Langgader og tre Tverstræder. Desforuden var der endel Husrækker, som synes ikke at have havt faste Navne, nemlig nogle Gaarde langs Stranden paa den øvre Side af den nuværende Dronningens Gade samt langs den nedre Side af Voldene ved nuværende Øvre Voldgade.

Byen skulde, saavidt muligt, alene bestaa af grundmurede Stenbygninger. Adelen fik Paalæg om at bygge paa denne Maade, ligeledes Borgerne, og kun de fattigste skulde have Lov til at "bygge paa dansk Maner mellem Stænger, muret med høie Tag", altsaa med Bindingsverk.

Den Del af Kristiania, som baade først bebyggedes og længe havde de fornemste Beboere, er Strøget nærmest Havnen og Slottet, og den fattigere Befolkning boede "oppe i Byen", og endnu i flere Menneskealdre betragtedes Voldgaderne som de mindst anseelige Dele af det gamle Kristiania.

Af Stadens ældste Torv findes endnu tydelig Spor. Den gamle merkelige Bygning paa Hjørnet af de nuværende Raadhus- og Øvre Slotsgader, der omkring 1800 var Kommandantbolig, derpaa overlodes Universitetsbiblioteket, og nu er Lokale for det militære Sygehus, strækker sig ikke lige til Gadehjørnet eller det Punkt, hvor Fortsættelsen af Slotsgadens østre og Raadhusgadens nordre Sidelinje vilde skjære hinanden, men danner indenfor dette Punkt en retvinklet Indskjæring. Ogsaa paa Sydsiden af Gaden var en lignende Indskjæring, hvoraf ogsaa den gamle Gaard, som nu tilhører den tekniske Forening, bærer Spor. Her fremkommer saaledes en ikke saa ubetydelig, om just ikke aldeles kvadratisk Plads. Denne Plads dannede

Byens Torv i det syttende Aarhundrede og benyttedes som Markedsplads endnu langt ind i det attende. Paa dette Torv saaes i gamle Dage en "Vandkunst" (Vandspring), hvortil Kristian IV selv havde skjænket en Sum Penge, og fra hvis Vandpost Borgerne mod en passende Betaling fik Tilladelse til at lede Vandet hjem i sine Gaarde. Som en Levning fra gamle Dage stod lige op til 1830 Byens Gabestok paa denne Plads, og Kagstrygningen foregik her, indtil denne Straf blev afskaffet.

Paa den Tomt, som Johanneskirken — indviet i Oktober 1878 — nu staar, stod fordum Kristianias ældste Kirke, "Tre-

Karl Johans Gade med Slottet.

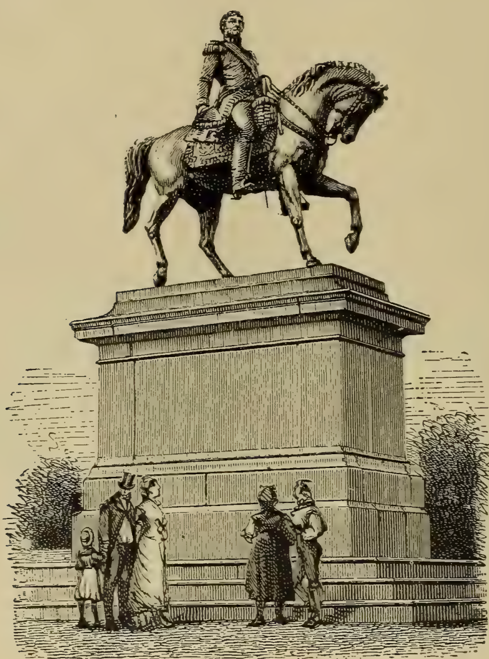
foldighedskirken", med tilhørende Kirkegaard og Prestegaard. Kirken blev opført i 1633—39 og var tillige Stiftets Domkirke. Denne Kirke var ogsaa benyttet som Forsamlingssted for de norske Stænder, som navnlig i den sidste Menneskealder før Enevoldsmagtens Indførelse ikke saa sjelden sammenkaldtes, naar der var Tale om at gjøre Udvei til Penge for Kronen.

(Efter *L. Daae*).

❦

Det nye Kristiania. — Kristiania er berømt for sin smukke Beliggenhed, der fra langt tilbage er bleven meget beundret af alle reisende. Mange af disse har i sine Reisebeskrivelser ud-

talt sig i de varmeste Udtryk om Byen og dens smukke Omegn. Den er fra 1814 Norges Hoved- og Residentsstad og ligger ved Bunden af Kristianiafjorden midt i en frugtbar Dal, omgivet af skovbevoksede, vakkert formede Fjelde, der med sine Naaleskove selv om Vinteren bevarer sin grønne Farve. Den nærmeste Omegn omkring Kristiania bliver betydelig forskjønnet gjennem de talrige Landsteder, som overalt titter frem bag Træerne og ved alle Bugter, saavelsom ogsaa ved de mange

Karl Johans-Statuen.

smukke, tildels skovbevoksede Øer ude i Fjorden. Byen, som efter flere store Udvidelser har faaet en uhyre stor Udstrækning, er i den gamle Del temmelig regelmæssig bebygget med brede, snorlige Gader, hvis Huse for det meste blot er to Etager, hvorimod den nyere Del ofte er meget uregelmæssig, men tillige gjennemgaaende har meget høiere Huse. Byens smukkeste Parti er den vestlige Del, med Eidsvoldspladsen og Slottet, da denne Del gjør en meget heldig Virkning ved den sterkt fremtrædende Regelmæssighed i Anlægget og ved sine smukke, tildels store

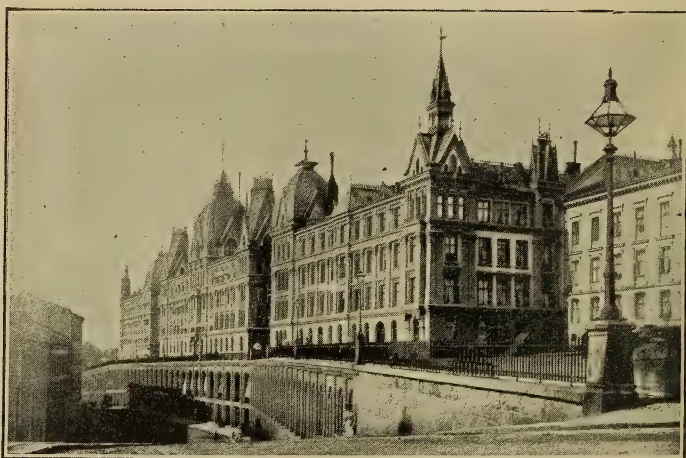
Bygninger, offentlige saavelsom private, samt ved sine fine Parker og aabne Pladse.

Den norske Hovedstad er en ny By. Skjønt anlagt 1624, har den dog kun faa Partier, som har bevaret det ublandede Præg fra hin Tid. Planen for det oprindelige Anlæg er i sin Art noget fuldkomment, og hvis den var bleven fulgt ved Byens senere Udvidelser, vilde Kristiania nu have været Europas regelmæssigste By. Men det har Skjæbnen ikke villet. Tilfældet og ikke Planmæssigheden har været raadende, og nu frembyder Kristianias Grundplan de merkeligste Ting. Bydele som Enerhaugen, Piperviken, Hammersborg og Vaterlands Smaagader er ligesaa uregelmæssige som Gaderne i nogen middelaldersk By. Noget bedre er de nyeste Bydele, der er opvokset efter 1859, da den første store Udvidelse af Byen foretoges; men ogsaa ved disse har Tilfældigheden i alt for høi Grad været raadende.

Der er vel ingen anden By paa den Størrelse, som har en saadan Mængde Bydele med særegne Navne, som Kristiania. At bo i denne By er formelig vækkende for den topografiske Sans, der skjærpes ved at skulle holde Rede paa alle disse Benævnelser som Fjerdingen og Bergfjerdingen, Vaterland og Grønland, Meyerløkken og Grünerløkken, Moløkken og Grueløkken, Alnefet og Kampen, Vaalerengen og Holteløkken, Piperviken og Hammersborg, Enerhaugen, Briskeby, Homansby, Hægdehaugen osv. Beskaffenheden af disse Navne viser, at deres Bebyggelse er ny. For Kristianias ældre Befolkning staar de forskjellige nye Bydele endnu som grønne Marker, hvor man ikke rigtig kan forstaa, hvorledes Husene har skudt op. Alt gjør et nyt Indtryk; Massen af Byens Indbyggere er ligesaa ny, som de Huse, hvori de lever, og de egte gamle Kristianiaslegter, der holdt sig her i de første Aarhundreder efter Byens Anlæg, taber sig, forsaavidt, de endnu lever, mellem den øvrige Mængde. Saalænge Byen var liden, havde den sine gamle Traditioner, men mistede disse, da den blev stor

For 50 a 75 Aar siden var Kristiania en vakker By. Husene passede til Grundplanen, og i Byens mere velhavende Del

kunde man se interessante Prøver paa det syttende Aarhundredes Bygningskunst. Nutiden har erklæret Krig mod Gavle og Karnaper, som ogsaa lidt efter lidt forsvinder. Kristianias gamle Gader byder nu en broget Veksel af stort og smaat, gammelt og nyt og befinder sig i en Overgangstilstand. Naar den er afsluttet, da vil Kristian IV's gamle By være bleven en Pryd for Hovedstaden; men den vil til Gjengjæld have tabt de sidste Rester af sit gamle harmoniske Præg og antaget det samme Ydre, som de nyere Bydele, der har faaet sit Udseende efter Nutidens Smag.

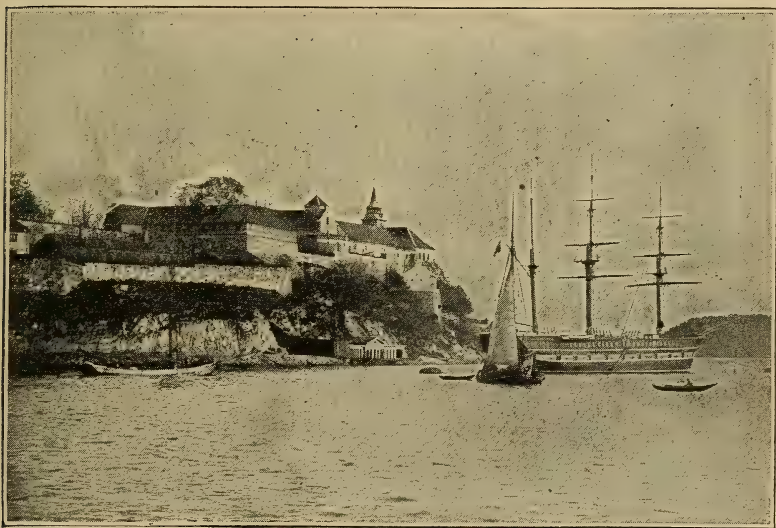

Petersborg.

Men om saaledes Kristiania, som det nu staar, baade i Udseende og i Liv er et Nutidens Barn, indeslutter Byen dog inden sine Grænser flere interessante Mindesmerker fra Middelalderen end baade Stockholm og Kjøbenhavn. I Oslo staar endnu Dele af Dominikanernes Kloster med vakre Hvælvinger; paa Akersbakken hæver sig en af Nordens ældste Kirker, Gamle Akers Kirke, som en merkelig Prøve paa det 11te Aarhundredes Bygningskunst, der endnu synes at kunne holde ud for lange Tider, — og paa det gamle Akersnæs, Akershagens Sydspids, reiser Akershus endnu sine Taarne i Veiret paa Grundvold af de svære middelalderske Mure fra det 14de Aarhundrede.

Akershus er et af Kristianias interessanteste Punkter. Fæstningen anlagdes omkring Aar 1300, og i det 16de og 17de Aarhundrede undergik den store Ombygninger for at svare til en mere udviklet Krigskunsts Fordringer.

Saadan som Akershus nu staar, tager den gamle Borg sig bedst ud fra Vestsiden, hvor den med sine Taarne og Trappegavle staar næsten uforandret, som den blev ombygget af Kristian IV. Underbygningen af den vestlige Fløi er middelaldersk; et Besøg nede i de gamle Kjældere med deres mørke Fangehuller lønner altid Umagen, og naar man saa er kommen

Akershus Fæstning.

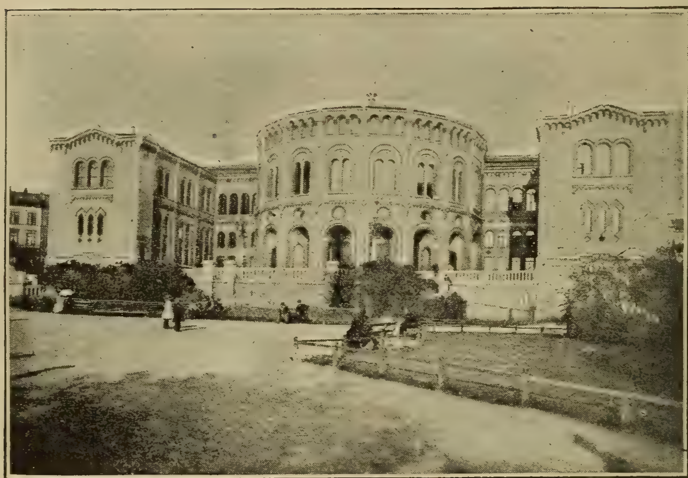
op, nyder man med dobbelt Lyst Følelsen af at kunne indaande den friske Luft. Disse Kjældere er som en Verden for sig; de strækker sig under to af Slottets Fløie. Kun i nogle af dem kommer den besøgende ind, medens andre holdes omhyggelig lukkede. I dem gjemmes Bomber og andre Krigsredskaber, som det ikke er uindviede forundt at se.

Den gamle Borggaard ligger meget høit, og fra den skraaner Fjeldet ned paa begge Sider. Derfor er de ydre Mure saa meget høiere end de indre. Omtrent alt, hvad der ligger lavere end Borggaarden, er opført i Middelalderen, ligesaa Slottets nordre

og søndre Fløi. Navnlig viser den nordre sig i hele sit Anlæg som en egte middelaldersk Borgbygning og er maaske den samme, som den gamle Borgstue, hvis Opførelse henføres til Dronning Margretes Tid. Den nedre Fæstning er nyest, fra det 17de Aarhundrede; dens Volde er nu en meget yndet Spadseregang. (Efter *Yngvar Nielsen*).

BYGNINGER OG KUNSTVERKER.

Storthingsbygningen. — Partiet omkring Storthingsbygningen er et af de smukkeste i Kristiania. Her er aabent og frit; det kuperede Terræn giver Afveksling i Omgivelserne, og den rige Vegetation af gamle, tykstammede Løvtræer og nye Be-

Storthingsbygningen.

plantninger om hverandre paa Eidsvoldspladsen, i Studenterlunden og i Slotsparken danner et vakkert Midtpunkt, omkring hvilket Kongeboligen, Nationalteatret, Universitetet og Storthingsbygningen samler sig. Oppe paa Slotsbakken rider Bergsliens Rytterstatue af *Karl Johan* foran Slottet hilsende nedover mod Byen. Den blev afsløret 7de September 1875. Foran Universitetet staar en Portrætstatue af *Prof. A. M. Schweigaard.* Støtten er modelleret af Middelthun og afsløret 30te September 1883. Midt paa Eidsvoldspladsen staar Bergsliens Statue af *Henrik Wergeland* med sin Noteringsbog i den ene og Bly-

anten i den anden Haand seende op mod Storthingsbygningen. Hele dette Strøg er en af de smagfuldeste og mest moderne Dele af den norske Hovedstad. Storthingsbygningen er en vakker og statelig Bygning med pragtfulde og bekvemt indrettede Sale. Den blev færdig til Brug i 1866. Før samledes Storthinget i den gamle Bygning i Kvartalet mellem Prinsens Gade, Dronningens Gade og Toldbodgaden, hvor det første Storthing sammentraadte den 7de Oktober 1814, og hvor Repræsentanterne sidste Gang samledes den 4de Februar 1866.

Hvor ganske anderledes er ikke Storthingets nuværende Lokaler mod de gamle! Bænkene — den navnkundige Listerbænk ikke undtagen — er forvandlet til magelige Lænestole. Den store Sal, hvor Storthing og Odelsthing holder sine Møder, er smykket med Forgyldning og lyse Farver i en Rigdom, der næsten gaar over til Overflod, naar Sollyset i brede Bølger strømmer ind gjennem de tæt staaende Vinduesruder. Ikke mindre vel er der sørget for Tilhørerne; de har et rummeligt Galleri, som i Regelen altid er fuldt optaget. I Midtpunktet af den Halvrunding, som Salen danner, har Præsidenten sin Plads, og Væggen bag Præsidentstolen er prydet med Oscar Wergelands store Maleri “Rigsforsamlingen paa Eidsvold”.

Saa har vi den rummelige og luftige “Forsamlingssal”, hvis rige Dekoration i hvidt, mægtige Speile og bekvemme, langs Væggene løbende Divaner kanske grænser noget mere til det luksuriøse, end en puritansk Demokrat vilde billige. Denne Sal har alligevel Prydelser, der fængsler Opmerksomheden mere end Rummets egen Pragt; det er flere Portrætbuster af Mænd som Ole Gabriel Ueland, Prof. A. M. Schweigaard, Lensmand Baggerud, Johan Sverdrup og Søren Jaabæk m. fl. Saa har vi Statsraadernes Venteværelse og flere mindre Sale for Komiteerne.

Lagthingssalen er Bygningens andet Hovedparti, og omendskjønt den er meget mindre end Storthingssalen, saa er den dog i Virkeligheden endda vakrere end denne. Der ligger en bred Soliditet i de kraftige Halvbuer, som bærer Taget; her er mindre hvidt og Forgyldning; det er de dæmpede Mellemfarver,

som her raader, og det ser virkelig hyggeligt ud herinde. Da Lagthinget sammen med Høiesteret udgjør Rigsretten, er Lagthinget ogsaa det Lokale, hvori Rigsretten, naar saadan er i Session, samles.

I Storthingsbygningen har ogsaa Rigsarkivet sine Lokaler.

(*Uddrag af Breve fra Norge til "Aftonbladet"*).

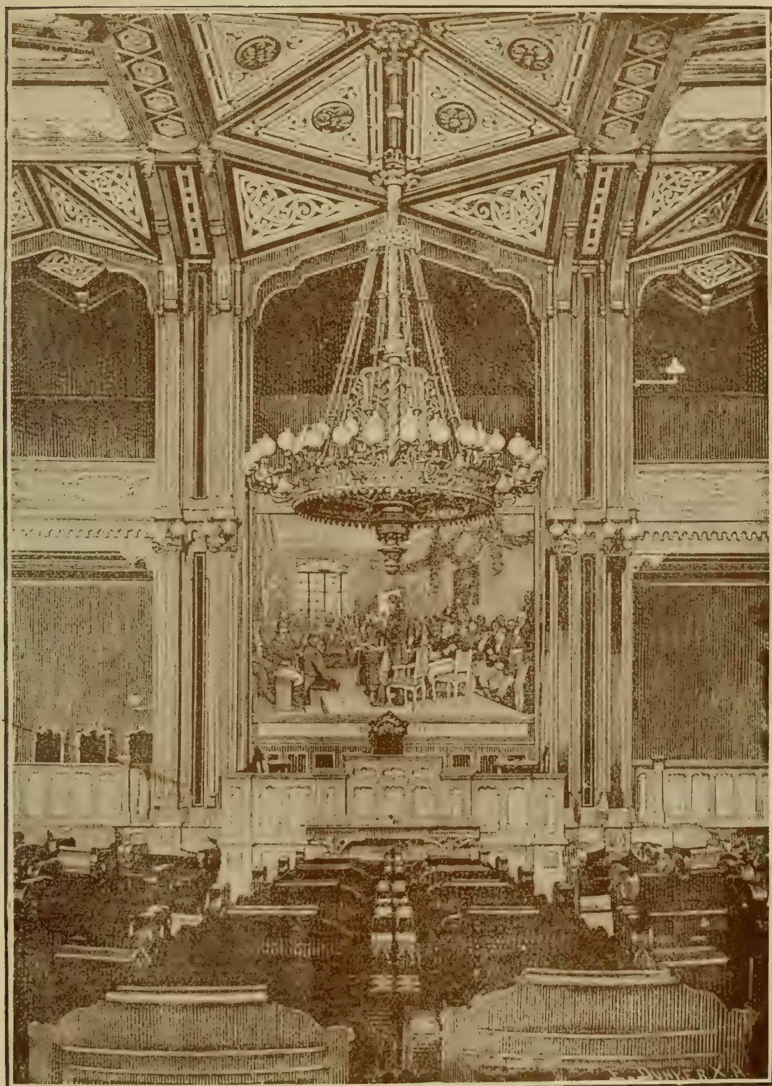
Slottet. — Det kongelige Slot ligger paa en Høide for Enden af Karl Johans Gade. Grundstenen til Slottet blev allerede nedlagt 1825; men først i 1848 blev det færdig. Bygningens Ydre

Det kongelige Slot i Kristiania.

er ikke særlig vakker, da de lange Facader virker noget monoton og kasernemæssig. Derimod er de indvendige Sale og Værelser pragtfulde og rigt dekoreret med kostbare Malerier og Billedhuggerarbeider. Møbleringen er ogsaa smagfuld og i enhver Henseende komfortabel.

Slottet omgives af den vakre Slotspark, der tildels bestaar af gamle Haver, der omgav de Landsteder, som før Slottets Anlæg laa paa denne Høide. Fra Vanddammene i Parken tager Slottet sig meget godt ud.

Storthingssalen i Kristiania med Oscar Wergelands Maleri af Rigsforsamlingen paa Eidsvold.

Universitetet. — Universitetet er grundlagt 2den September 1811, og 1813 begyndte det sin Virksomhed. Det ligger ved Foden af den Bakke, som fører op til Slottet paa Nordsiden af Karl Johans Gade. De nuværende tre Bygninger opførtes i Aarene 1841—1851. Bag disse ligger et Par mindre Bygninger, af hvilke den ene er Gymnastiklokale m. m. Her er ogsaa de to Vikingeskibe, som fandtes i Gravhaugene i Tune og paa Gokstad anbragt i to Træhuse. Nær Universitetet ligger ogsaa det *Chemiske Laboratorium* og den *Geografiske Opmaaling,* og i Nord for Laboratoriet paa en liden aaben Plads ved St. Olafs Gade staar en Buste af Komponisten *Halfdan Kjerulf.*

I Universitetsbygningerne findes mange og tildels rige Samlinger, og et Bibliothek, som tæller over 350,000 Bind.

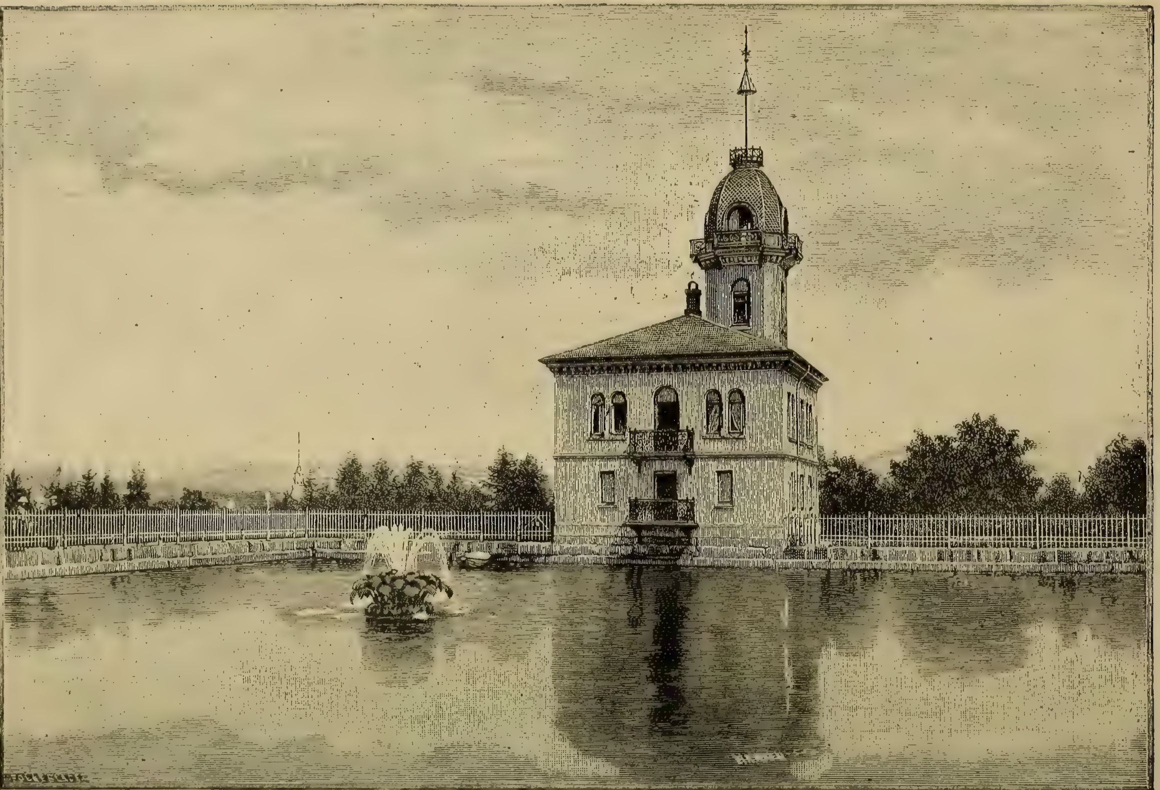
Museumsbygningen. — Mod Universitetsgaden ligger paa en stor aaben Plads den vakre Murstensbygning, der afgiver Lokale for Skulptursamlingen og Nationalgalleriet. *Skulpturmusæet* er i første Etage, og indeholder hovedsagelig en systematisk ordnet Samling af Gibsafstøbninger efter Oldtidens og den nyere Tids Mesterverker, der i sin Art er den fuldstændigste i de nordiske Lande. Ogsaa en Del originale Kunstverker af norske Billedhuggere, har fundet sin Plads her. I anden Etage er *Nationalgalleriet* med flere Sale, i hvilke der findes Malerisamlinger af saavel norske som udenlandske Kunstnere fra ældre og nyere Tid.

Paa Stortorvet staar Statuen af Kristianias Grundlægger, *Kristian IV.* Støtten er modelleret af Billedhugger Jacobsen og afsløret 28de September 1880.

Paa Tordenskjolds Plads staar *Admiral Peter Tordenskjolds* Statue, modelleret af Billedhugger Ender.

St. Hanshaugen er et yndigt Sted med en henrivende Udsigt over Kristiania og Kristianiafjorden med de mange Øer. Her er en vakker Park med Spadsergange og midt i den staar *P. Chr. Asbjørnsens* Statue, modelleret af Bergslien.

St. Hanshaugens Vandbasin.

Ja, hvor i al Verden kunde Asbjørnsen finde en bedre Plads? Det maatte da være midt inde i en eller anden Storskov, hvor bare Huldre og Haugfolk færdes. Thi vel var Asbjørnsen glad i Huldrer og Haugkaller; men gladere var han dog i det friske, levende Folk og kanske aller gladest i den friske, levende Natur. Og St. Hanshaugen byder nu paa begge Dele. Træerne skynder sig at vokse deroppe, Udsigten over Land og Stad og Sø og skovklædte Aaser i lange, bløde Bølgelinjer er enestaaende i sit Slags. Og — hvo ved? — kanske man kan møde baade Huldre, Haugkal og Trold deroppe.

Nationalteatret ligger i Studenterlunden nedenfor Slotsbakken ligeoverfor Universitetet. Det er en monumental Bygning, paa hvis Pragt og Skjønhed, der ikke er sparet. Den har Facader til alle fire Sider og udenfor Hovedindgangen staar Statuer af Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson.

(Delvis efter *Yngvar Nielsen.*)

LADEGAARDSØEN.

Enhver Kristianiaboer er fortrolig med dette Navn; ved at høre det udtale, har man straks Forestillinger om landlige Glæder, Lystfarter og Sommerballer, og man kommer gjerne, om end af forskjellige Bevæggrunde, overens om det Udraab: derude er det deiligt! Javist er det deiligt paa Ladegaardsøen, saa deiligt, at man maa forundre sig over, at vort Norden kan frembringe én saa rig, saa henrivende Plet, dog tviler jeg høilig paa, at ret mange gjør sig et udtømmende Begreb om denne Deilighed, ja, det turde vel hænde, at de flestes Kjendskab dertil blot skriver sig fra en Snartur til Fredriksborg eller til Dronningbjerget, eller fra en hastig Kjørsel rundt den nye Kongevei gjennem Skoven. Men det er ikke ved en flygtig Beundring af en almindelig søgt Udsigt, midt imellem klaprende Thekopper og dampende Punscheglas eller skummende Ølkrus med dertil hørende Politiseren, at Ladegaardsøens Naturdeilighed lader sig fange og bevare i et trofast Bryst. Dertil hører gjentaget og flittigt Besøg i den Stilhed og frugtbare Ro, som Naturen elsker,

en omhyggelig og kjærlig Opfatning af de forskjellige Partiers Eiendommeligheder, en stadig Iagttagelse af Veirforandringernes og de afvekslende Belysningers Virkninger, en troende Indtrængen i det stille Plantelivs Hemmeligheder, alt Betingelser, som ved Egnens næsten fuldstændige Begrænsning af Sø bliver lettere at realisere og samle end paa et ligesaa stort Strøg af Fastlandet. Det er ligesom de milde Fjordbølgers Omgivelser har indhegnet og helliget denne Egn til et Fredens og Skjønhedens Rige for sig selv, hvor Naturens hele Rigdom og Ynde og lægende Kraft uhindret kan udfolde sig for den, der fra Udenverdenens Larm og Forviklinger træt tyr derind; medens til samme Tid den lave og smale Jordtange, der nu forbinder Øen med Fastlandet, giver den alle dettes Bekvemmeligheder, uden at forstyrre Økarakteren i nogen væsentlig Grad.

Man tro ikke, at det først er den nuværende Slegt, der har opdaget Ladegaardsøens Naturfortrin, eller paaskjønnet dem. De rige og mægtige blandt vore Forfædre viste allerede tidligt i Valget af deres Boligers og Landsæders Beliggenhed en saadan Sans for skjøn Omgivelse, at man kan være temmelig vis paa at finde deres Herresæder, eller Klostre, eller større Gaarde anlagte paa fremragende Steder eller i Egne, som Naturen paa en eller anden Maade havde udmerket. Intet Under, at altsaa Ladegaardsøen, eller Bygdø, som den før Reformationen kaldtes, allerede i Norges første Middelalder var en Gjenstand for de mægtiges Opmerksomhed, beliggende som den var med al sin Frugtbarhed og Skjønhed i Midtpunktet i et af Landets mest dyrkede og civiliserede Bygdelag, ligeoverfor Kongestaden Oslo. Og ingen ringere faldt Bygdø tildel, end Norges Konger selv; ja endog disse fandt Øen for mild og for skjøn for deres barske Idrætter, og skjænkede den derfor til deres Dronninger, hvis Krones skjønneste Perle den siden længe blev. Blandt disse skjønne, høibaarne Fruer, der holdt deres Sommerhof i Bygdøs grønne Lunde, nævnes Eufemia, Haakon V's ædle Dronning, hun, som søgte at bringe Riddertidens skjønne Romantik og poetiske Duft over i de raa norske Sæder, og til den Ende lod en varmere Himmels sødere Blomster, hin Tids

Ridderromaner og Kjærlighedssagn og Troubadurernes bløde Sange oversætte i det harniskklingende oldnorsk, og udbrede blandt Folket, hvor de fandt megen Gjenklang. Mangen skjøn Sommeraften har hun da vistnok med sine Fruer og Jomfruer, med sine Pager og belevne Riddere, med sine Digtere og Forelæsere leiret sig paa en af de mange deilige Odder, der stikker ud i Søen, og der, omgivet af rig Løvpragt og duftende vilde Blomster, af kvidrende Fugle, af blinkende, hviskende Bølger, ladet sig forelæse et af sine Yndlingsdigte, om Flores og om Blantseflor, om den skjønne Melusine, eller om Vigoleis med Guldhjulet, medens der i Mellemrummene afveksledes med Citarspil og Sang, og medens Dronningen lod sine drømmende Blik glide hen over Fjordens aftenrødmende Speil til Taarnene i Oslo og langs henad de duftige Aaser, der i det fjerne omslutter den sagte høinende, frugtbargrønne Akersbygd. Naar saa en Fisker eller en Bonde roede foran Odden i sin Baad og saa de skjønne, rigtklædte Skikkelser deroppe under Træerne, grupperede om Fyrstindens ophøiede Sæde i Midten, og bemerkede de gyldne Bægere og de saftige Frugter, der bødes omkring af sølvglinsende Smaagutter, og hørte den skjemtefulde Tale og den liflige Strengeleg, da maatte han vel tro at se i Virkeligheden aabenbaret et af hine underfulde Kjærlighedshoffer, hvorom der fortaltes saameget i de nye Eventyr, som Dronning Eufemia havde udbredt. Den sidste norske Dronning, der eiede Bygdø, var Dronning Blanca, Magnus Smeks Hustru; hun elskede Stedet saa, at hun solgte alle sine Eiendomme i Sverige og flyttede hid. Ved sin Død testamenterede hun Øen som Sjælebod til Hovedøens Herrekloster, i hvis Besiddelse den blev lige til alle denne rige Stiftelses Eiendomme ved Reformationen blev den fratagne, og Ladegaardsøen, som den nu efterhaanden kaldtes, blev lagt under Kronen eller senere Staten. Hvorledes den i Tidernes Løb dels blev udstykket til private, dels benyttet som Landbrug for de danske Statholdere og Stiftamtmænd er her for nyt og bekjendt til nøiere at dvæles ved.

Med saadanne Fortidserindringer, der lægger sig som et fint Slør over de grønne Enge og giver Landskabet et dybt Præg

af Poesi og Storhed, har jeg vandret omkring i Ladegaardsøens forskjellige Partier, og mere og mere maattet finde og bekræfte, at de gamle forstod, hvad de gjorde, at de kjendte den hemmelige Sympati mellem Menneskenes og Naturens Forhold, da de helligede denne Ø til Norges Dronninger; thi dens Natur er i Sandhed dronninglig, d. v. s. en lige Blanding af Ynde og Majestæt, af rig Pragt og ædel Simpelhed, af livsglad Klarhed og drømmende Melankoli. Saaledes er det Parti af Øen, der strækker sig fra Hovedgaarden langs med Frognerkilen, en eneste yndig og lystelig Park, ret skabt for skjønne og ædle Kvinder at lystvandre i, saa at de deri kan tage sig ud som de deiligste Blomster blandt de andre. Her afveksler grønne, smilende Enge og bølgende Kornagre med tætte Indfatninger af Løvskov, rige Lunde og Smaaskove af de forskjelligste Træer, fra Birkens lyse grønne til Egens dunklere Masser, hvorover de høie Graner endnu giver dybere Farvetoner, uden dog at faa saamegen Overmagt, at de kan udbrede den for Naaleskovene egne Sørgmodighed. Nes efter Nes, tildels bevoksede med saadanne Lunde, skyder ud bag hinanden i den blanke Fjordbugt, og mellem hver af disse strækker sig sædvanlig en smal Dal, hvor Planteveksten opnaar sin yppigste Fylde, som oftest dertil ordnet og forøget ved Kunsten. Saaledes gaar det frem, indtil den Brink mellem høie Graner, hvor Kongen har bygget sit Lystslot, hvor Kysten styrter sig dybt og steilt ned mod Fjorden, og hvorfra den herligste Udsigt aabner sig mod Akershus og Byen og mod den grønne Fastlandskyst ligeoverfor med de utallige hvide Landhuse langs den klare Sø. Paa den anden Side af Hovedgaarden derimod, langs Vækkerøbugten og udenom, tager Øen sin alvorlige Karakter. Der hvælver den store Granskov sine stille Haller, der slaar vildere Bølger fra den aabne Fjord mod nøgne Klippestrande, der bygger og bor den dybe, den dunkle og dog saa hjemlige Skovensomhed, hvorefter man siden længes som til en Barndomserindring. Her synes man at gjennemtrænges af Naturens inderste Aande, stille Fred drager til Sindet og blid Længsel og Kjærlighed til Hjertet, naar man her vandrer lydløst imellem de ranke Stammer paa den fløiels-

bløde Mosgrund, hvis dunkle Tæppe smukt tegnes af den lyse, fine Skovsyre, af Anemonernes tretungede Blade og af Linneas tusinde smaa, fintrødmende Klokker, der blander deres søde Mandelduft formildende i Naaletræernes skarpe, men friske Luft; medens over ens Hoved gaar Grankronernes anelsesfulde Susen, fjerne ubestemte Lyd høres inde fra Tykningen, og Søens store, blanke Øie hist og her ser ind gjennem Træernes Aabninger. Har man gjennemvandret disse Skovstrækninger ud mod den aabne Fjord, da optages man af en Række smaa, dybt i Granskov og Klippegrund indrundede Bugter, hvis ensomme Taushed kun afbrydes eller rettere gjøres mere merkbar ved de lange Bølgers Skvulpen ind over de afslidte Lerskifer gjennem Tang og Kiselstene og Sneglehuse, og hvorfra man har det videste Fjernsyn flere Mile ud i Fjorden, ligetil de skyblaa Bjerge ved Drøbak.

En af disse Bugter bevarer en trist Erindring fra Norges nyere Historie. En mørk Høstaften i 1814 laa her en dansk Jagt seilfærdig i Læ af den sorte Klippekyst. Himlen var bedækket af tykke Skylag, der drev tunge hen over Grantoppene, og Bølgerne brusede dæmpet; det var ligesom Naturen selv vilde skjule, hvad der skulde foregaa. Et Tog af matglimtende Lygter bevægede sig ned gjennem Skoven; de bares af nogle dunkle Skikkelser, der samlede sig nede paa Strandbredden i al Stilhed, uden at man hørte et Ord lyde. En Mand, indhyllet i en Kappe, steg, fulgt af nogle faa Ledsagere, i en Baad, der roede hurtig ud til Skibet; det var Norges Konge, der her i Mørket og i al Stilhed forlod sit Rige for bestandigt og ikke engang saa sig tilbage til de Kyster, som han efterlod indhyllede i Nattens og Farens og Fremtidens Mulm. Det var den samme Kristian Fredrik, der i Dødens endnu tættere Mulm, i Roeskilde Kongegrav, har saa beleiligt fundet et Fristed for de Storme og Forviklinger, som skulde bryde løs over hans andet Kongerige. Lige over denne Afskedsbugt staar paa en Høi i Skoven et uanseeligt Jernmonument over den ædle, endnu saa elskede Prins Kristian August; af Indskriften sees, at det er reist af Prins Friedrich af Hessen og fornyet af Kristian Fredrik — Norges

Konge, har der staaet; men disse sidste to Ord har en fræk Haand udskrabet, dog Merkerne er endnu synlige; saadanne voldsomme Forsøg paa at udrive et Blad af Historien nytter kun lidet — de bidrager som oftest kun til netop at levendegjøre Erindringen om de Begivenheder, de vilde udslette.

Fra de dunkle Skove med det forbigangnes Stilhed og Erindringer kan man derpaa snart ad den skjønne Allee,der fører over Markerne hen til Hovedgaarden, gjennem dennes blomsterprangende Have komme ud paa de lyse Sletter midt paa Øen, og derfra se udover de grønne frugtbare Høider til alle Sider af Frognerdalen, hvor Dagens Liv og Mennesker bor i Sommerens Fylde, men ogsaa i det nærværende Øiebliks Møie og Strid.

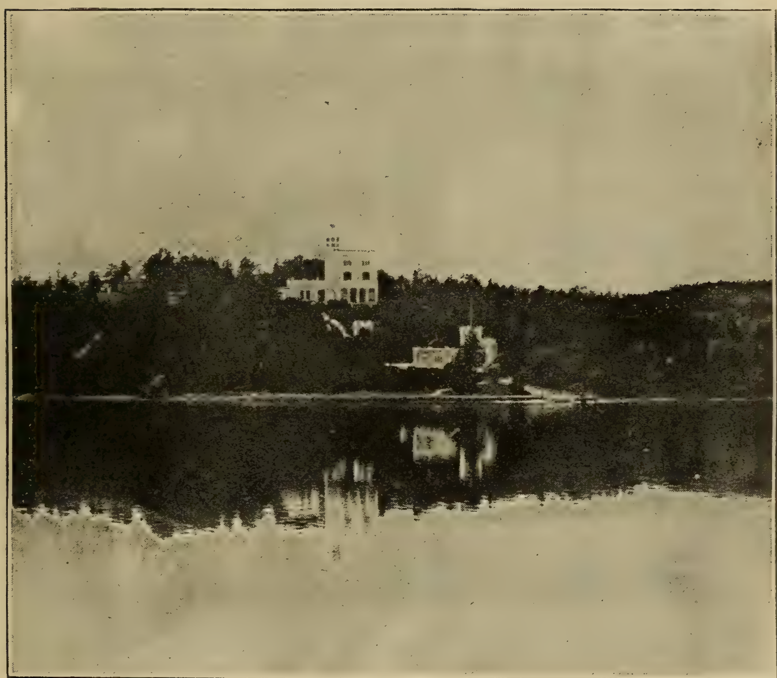
A. Munch.

OSCARSHAL.

Lystslottet paa Ladegaardsøen er opført af Kong Oscar I. Det er ikke stort, men baade i Stil og i Pragt er det et storartet Kunstverk, der i alle Henseender er den vakre Omgivelse værdig. Nede ved Stranden hæver sig en mindre Bygning, der nok er bestemt for Hofpersonalet, og fra denne til den egentlige Oscarshal fører en Trappe af huggen Granit gjennem en Have, der ved lave Mure er adskilt fra den vilde Omgivelse paa begge Sider og prydet med yndige Blomsterbed og kunstige Vandspring. Selve Bygningen vidner om Omhu og fin Smag, og den har et halvt middelalderisk og halvt nymodens Præg med spidsbuede Vinduer.

Dekorationen i Spisesalen bestaar af de i Panelingens Felt indfattede 6 Landskabsmalerier af Frich og Tidemands berømte Fremstilling af en norsk Bondefamilies Liv. Frichs Malerier fremstiller den norske Natur i dens Storhed og Pragt, i dens Vildhed og Ynde. Tidemands mesterlige Folkelivsbilleder fængsler alle; thi enhver finder i dem noget hjemligt og noget forstaaeligt. Se for Eksempel Sæterbilledet, hvor den vidunderlig vakre Jente sidder og strikker udenfor med Gjeder ved Siden af sig og den græssende Buskab i Baggrunden. Den raske Gut staar og blæser i Luren, medens hun undselig lytter til den elskedes Kjærlighedserklæ-

ring og glemmer Melkegryden paa Vindskjæringen. Saa kommer næste Billede — et Brudefølge med Spillemand og Kjøgemester. Fra dette festlige Billede vender man sig til "Familielykke". Den unge Moder sidder med sit halvaarsgamle Barn paa Skjødet, medens Faderen med inderlig Tilfredshed narrer det til at famle efter hans Tobakspibe. Det næste fremstiller Familielivets Sorger, idet Fader og Moder sidder ved det dødssyge Barns Leie. Der føler de besøgende sig hensat i Livets tause

Oscarshal paa Ladegaardøen.

Virkelighed, og ingen vover at afbryde den stille Fred, som hersker her. Saa har vi atter en lykkelig Familiescene, hvor Moderen med et Barn paa Skjødet sidder og hører sin syvaarsgamle Datters Lekse, samtidig med at Faderen lærer Sønnen at binde Garn. Saa kommer man til det berømte Billede, "Lystringen", hvis Lysvirkning aldeles betager en. Næste Billede, "Den yngste Søns Afsked", der fremstiller en ualmindelig vakker Gut netop som han forlader Hjemmet og i hvis Træk en sorg-

blandet Freidighed og en dunkel Higen efter Livets Storhed og Skjønhed læses paa en Gang. Mødre, der har følt, hvad slige Adskillelsens Øieblikke har paa sig, deltager mest med den grædende Kone, der tørrer Taarerne væk med Forklædet, medens Fædre især beundrer den Erfarenhed og Livsvisdom, der taler ud af den raadgivende og formanende Faders Træk. Naar vi kommer til næste Billede, finder vi Egtefolkene alene — Sønnen er borte! — gamle og graa, søgende Trøst og Opbyggelse i Bøgernes Bog.

Fra Spisesalen gaar vi over Gangen til Salonen, et Pragtværelse i Ordets sandeste Betydning. Gulvet er kunstigt og smagfuldt sammensat af forskjellige Stykker Alm, Eg og Birk, Taget er rigelig prydet med ophøiet Arbeide i Gibs og Væggene bedækkede af udskaaret Arbeide og rødt Fløiels Betræk, ved hvilke broncefarvede Billedstøtter af Odin, Harald Haarfagre, Olaf Tryggvassøn, Olaf den hellige og Sverre, modellerede af Michelsen, er anbragt, enhver paa et smukt Fodstykke. Rundt om Frisen er i Medaljoner eller aflange Rammer af udskaaret Eg anbragt 18 Brystbilleder af merkelige Personligheder fra den norske Middelalder, saasom af Krigere, geistlige og Statsmænd, udførte i Zink efter Modeller af Broch. Hertil kommer et rigt udstyret Møblement i gammel norsk Smag, og ligeledes med rødt Betræk. Over al denne Pragt kaster de høie, farvede Spidsbuevinduer en dæmpet Lysstrøm.

Fra dette Pragtværelse iler vi gjennem en Gang op ad en Spiraltrappe til Bygningens anden Etage. Vi kommer her til, hvad man kunde kalde Kongens Dagligstue. Væggene er rigelig prydede med Malerier og halvt ophøiede Billedhuggerarbeider, hvis Opgave det er at forherlige vor berømte Sagnhelt Frithjofs Liv og Bedrifter. Endnu et af Malerkunsten smykket Værelse, har vi at betragte, nemlig Dronningens Værelse, hvis Vægge er prydede med Dyre- og Frugtmalerier af den yngre Dahl og F. Bøe.

Igjennem de mindre Værelser i tredie Etage, ved hvis hjemlige, landlige Simpelhed Beskueren især føler sig tiltalt paa en behagelig Maade, iler vi hurtigt for at komme op gjennem det man-

gekantede Taarn, til Verandaen ovenpaa samme. Herfra aabner sig en Udsigt til et Landskab, der sætter selv Folk, som har skuet "Sydens yndige Steder", i den største Henrykkelse. Til den ene Side har man den rige og fornemme Kristianiaverdens talrige, smagfulde Landsteder, omgivne af Haver og Lunde, til den anden Kristianiafjorden med forbiseilende Skibe og begrænset i Vest af mørkegrønne Aaser, og lige for sig, i Sænkningen ved Fjordens Bund, Byen, udbredt som et Lagen, med Landsteder, Gaarde og Haver i den nærmeste, og blaanende Skovstrækninger i den fjerneste Baggrund. Og vender man sig om, saa har man hele Ladegaardsøen med de herlige Parkanlæg liggende for sig, og længer borte Akers og Askers vakre Gaarde, afvekslende med Skovstrækninger og vildere Partier, indtil alt omsider taber sig i det blaanende Fjerne.

Her skifter Naturpanoramaet uafbrudt for dit Øie; men trods denne idelige Afveksling, trods denne Sammenblanding af Sydens Yppighed og Nordens Alvor, af Naturens vilde og Havekulturens kunstige Frembringelser, hersker her dog en vidunderlig Harmoni.

(Hovedsagelig efter *P. Botten-Hansen*).

Buskeruds Amt.

(Fladeindhold: 14,545 Kvadratkilometer.—108,000 Indbyggere).

Dette Amt var i lang Tid Krongods. Det inddeles i 5 Fogderier, nemlig Ringerike, Hallingdal, Numedal, Sandsvær samt Buskeruds Fogderi, der siden 1762 har været i Familien Colletts Besiddelse. Amtet danner af Naturen 4 Hoveddalfører, nemlig Bægnaelven med Spirillen og Tyrifjorden; Hallingelven med Krøderen; Dramselven, der dannes af begge de foregaaende Elve, og Numedalslaagen, hvis nedre Del dog hører til Jarlsberg og Laurviks Amt. Disse Dalstrækninger skilles fra hinanden ved Aase og lavere Fjeldstrækninger med saa frodige Skove, at Trælastudførsel er en Hovednæringsvei for Amtet. Dalbunden omkring Tyrifjorden og Dramselven hører

til Norges frugtbareste og folkerigeste Egne. Af Byer har Amtet Drammen, Hønefos og Kongsberg. Haugsund og Vestfossen har ogsaa bymæssig Bebyggelse.

KROKKLEVEN.

Det var i Midten af August Maaned, da jeg med Bøssen paa Nakken slentrede op ad Ringerikes skovklædte Klev. Jeg havde havt en lang Marsch; et Kobbel Hunde fulgte mig; Tungen hang dem ude af Halsen, og Fraaden dryppede dem af Flabben. Solen stod høit paa Himlen og brændte sterkt; der rørte sig ikke et Pust i Atmosfæren for at formilde Heden. Himlen var hvidlig blaa; Luften var trykkende og gjorde Aandedrættet besværligt. Græsset og Blomsterne bøiede sig døsige mod Jorden, og kun langs de rislende Bække paa Klevens Sider saa man den friske grønne Farve. Selv de unge Grantoppe syntes saftløse, og Luften spillede og sitrede mellem Grenene, men der hvilede en dyb Ro over Landskabet, og den skulde have gjort mig godt, om jeg havde hvilet under et skyggefuldt Træ. Spurvene væltede sig i Støvet og den kvikke Linerle vaskede sig i Bækken; Svalen susede sommetider forbi og greb i Flugten en flagrende Sommerfugl. Det var en Dag for Insekterne; de surrede og summede omkring overalt. Høit over Grantoppene, under den lyseblaa Himmel, svingede den mørke Ørn sig; Vingerne var spændte, og dens sultne, klynkende Stemme skreg efter Rov; men Skovens Dyr hvilede i Træernes Skygge. Nu og da hørte man Lyden af en Kobjelde, som om Dyret slog med Hovedet for at fordrive Fluerne.

Min gamle Ledsager fulgte mig paa denne Tur. Han gik foran mig op gjennem Kleven med sin Andel af vort Bytte. Begge var vi vant til Anstrengelser, og den kvalme lumre Dag og den besværlige Vei generede os ikke synderligt. Den gammelagtige Jæger gik med sin Bøsse i Haanden og saa med vrede Blikke op til den stolte Fugl, der svævede over vore Hoveder. “Tror du,” sagde han, og vendte sig mod mig, idet han pegede med Bøssepiben mod Ørnen, “at denne Røver allerede i Aar har ødelagt mere Vildt, end du og jeg kommer til at skyde i hele

Sommer?" Jeg svarede ham ikke; thi mine Tanker havde taget en anden Vending. Naturens Skjønhed tiltalte mig ved hvert Skridt, trods den noget slappede Stemning, som Heden og Anstrengelsen medførte. Jeg havde vel været her hundrede Gange; men denne Klevs største Værd er det, at den aldrig er lig sig selv. Snart hviler Skyen sig paa Fjeldets Toppe og glider i næste Moment ned i Dalen; snart spiller Lysningen i de sterkeste Farver hist og her langs Aasernes Sider, medens enkelte Partier hviler i en næsten sortagtig Skygge. En Maler kan kun gjengive os Krokkleven halvt; han kan holde den i den heldigste Belysning og sige: "saaledes er den et Øieblik", og vi tror gjerne, at denne Skygge og dette Lys har hvilet over Landskabet i det Nu, som han greb, og vi maa nøies hermed; men hine ustadige Reflekser, der her gjør Partierne tusindfold mere tiltrækkende, — dette Spil kan Maleren ikke gjengive. Jeg har seet mangfoldige Fremstillinger af Krokkleven, men ikke en, der kan gjøre Fordring paa synderlig Opmerksomhed. Kun Fjeldets steile Vægge med sine Granskove, Bækkene, den støvede Vei, hvor enten en Bonde viser sig til Hest, eller en Herre kjører en Dame, — har Maleren kunnet opfatte.

Vi var just i Nærheden af et Sted, hvorfra man til Nød kunde komme ind paa den Vei, der i gamle Tider gik ned af de bratte Fjelde. Terrænet fra Kleven og hen til den gamle Vei er besværlig og kun tilgjængelig for den, der nøie kjender disse Marker. Man maa saa godt som bryde sig Vei gjennem en sammenvokset Skov af Gran og Furutræer. Man maa arbeide sig over Svelg og Vindfald, og først naar man nærmer sig den gamle, grønne og alligevel forvitrede Klev, antager Landskabet en Karakter, der er værd at lægge Merke til. Paa den modsatte Side af Kongeveien er Fjeldet skovklædt og rundformet. Her hæver det sig lige, nøgent og graat op mod Himlen. Paa de lodrette Fjeldvægge har kun hist og her en enkelt mosbegroet Gran faaet skjult sine Rødder. Bjergtoppen bærer ogsaa kun enkelte fortørrede Graner med knækkede Kroner. Det lange, isgraa Lav hænger fra Granerne ned over Fjeldryggen; men ved Klippevæggens Fod runder Fjeldet sig og bliver farverigt

og mosgroet; her bliver Skoven atter ren og stolt, og et kort Stykke nedenfor er der en grøn Braate, hvorover Solen nu sender sine mest brændende Straaler. Dybt under vore Fødder ligger Holts- og Stensfjordens blanke Flader; de ovale Øer med de mørke, duftsvangre Skove svømmer mildt paa de klare, rolige Søer, og Skyggerne falder ned i det speilblanke Vand. Men over os, kun noget nærmere det modsatte Fjeld, svæver atter under den blanke Himmel den samme Rovfugl, der havde vakt min Kamerats Opmerksomhed. Et Øieblik senere kastede jeg atter Blikket op mod Ørnen, der et kort Stykke fra os svævede over Krokklevens vestlige Fjeld. Min Kamerat havde villig fulgt mig hid, i Nærheden af Dronningens Udsigt, i Haab om at komme Ørnen, der for lidt siden svingede sig herover, nærmere, men nu var han bleven skuffet, og han foreslog derfor, at vi skulde trække os henimod Kongens Udsigt. Jeg saa henimod Ørnen, og den seilede endnu rolig, men skrigende og hungrig over de skovklædte Fjelde. Det var ikke Had til Fuglen, der drev mig hen paa denne Vei, jeg gik kun viljeløs. Da vi efter et Kvarters Forløb kom herhid, var Ørnen atter forsvunden, og vi saa intet til den. Med sine dybtliggende, graa Øine stirrede Jægeren ud i det blaa Rum, og da han ikke kunde opdage Gjenstanden for sin Speiden, kastede han Jagttasken og Kjolen af sig og lagde sig hen under Træerne. Han lagde sig mellem Hundene og mig, og hans Øine lukkede sig, aabnede sig og lukkede sig atter, idet hans matte Haand vilde holde Hundene borte, der slikkede ham i Ansigtet. Jeg saa paa ham og beundrede hans fjeldsterke Skabning. Han laa der som den hvilende raa Kraft. Bøssen havde han omsluttet med sine Arme, og han lignede den kraftige Natur, der omgav os.

Saa træt jeg var, kunde jeg dog ikke sove. Jeg sad der omgiven af de stolte Fjelde; under mig tabte Øiet sig i den dybe, mørke Skov. Ringerike laa foran mig og brændte i al sin lyse Pragt. Lod jeg Øiet glide videre, saa hvilte det paa de fjerne, snedækte Fjelde. Belysningen var saa fantastisk sterk, at den næsten blændede Øiet. Vandet nede paa Ringerike spillede i røde og snehvide Farver. Nu og da gled en Baad henover dets

rolige Flade, og Aareslagene glimtede over Vandet, indtil en Bøining af Stranden skjulte Baaden. Selv Snefjeldene gav Landskabet en varm Tone og sendte Solens Straaler tilbage i lange, lysende Striber. De kegledannede Høider hævede sig over de andre Fjelde og havde noget vesuvagtigt ved sig. Dette Landskab syntes ikke at tilhøre Norden, men jeg vidste, at Aftenens Aander skulde lægge sine kjølige Vinger over dette hede, blussende Strøg og sige mig, at jeg ikke var ukjendt her. Nu var det italiensk Luft og en italiensk Tone, der hvilte over alle Partier. Medens jeg drømte mig hen paa Appeninerne og ventede, at Gyrikollen skulde udsende Røgskyer, blev min Opmerksomhed pludselig vakt ved en Raslen i min Nærhed, og jeg hørte Grenene brage og Øieblikket efter det ængstelige Skrig af en efterstræbt Hare. Jeg for op fra mit Sæde, og i samme Nu stod min Kamerat ved min Side. Kun et Sekund stod vi saaledes, inden vi saa Ørnen hæve sig tungt op mellem Granerne med sit Bytte i Kløerne. Bøssen skjalv i min Haand. "Rolig," hviskede Jægeren, "lad den komme nærmere"; men det var ikke udtalt, før hans og mit Skud lød hult over Fjeldene. "Den falder, den falder, pas paa," raabte den gamle, da den mægtige Fugl udstødte et hvinende Skrig og strøg fra os. "Se, paa dens Flugt, den er usikker; nu daler den, den er vor."

Da vi kom ned i Klevveien, laa Ørnen med sine store, mørke Vinger udbredt over den lyse Sand; den laa haardt saaret, skrigende og blødende over sit Bytte, som den selv i Døden omsluttede med sine senesterke Klør.

Bernhard Herre.

RINGERIKE.

Den øvre og nedre Del af Dramselvens Dalføre frembyder store Modsætninger. Medens Valders er en Fjeldbygd, hvis Natur øverst oppe, i Vangs Prestegjæld, nærmer sig til den samme Storslagenhed, som man ellers mest er vant til at møde omkring Vestkystens Fjorde, og medens Aadalen er en Skovdal, hvis mørke Skove ikke øver megen Tiltrækning paa den reisende, aabner der sig, idet Elven træder ud af det sidste Landskab, pludselig en Udsigt, der ikke alene er fuldstændig for-

skjellig fra Dalførets øvre Partier, men neppe heller paa andre Steder i Norge har noget helt tilsvarende.

Ringerike er ikke nogen Dal; det er et helt kuperet Landskab for sig selv, der rundt omkring er begrænset af Aaser og Fjelde. Hovedbygden er frugtbar og veldyrket; Tyrifjordens og Holsfjordens brede Vandspeil skiller denne fra de nærmest tilstødende Aaser, der enten hæver sig som mørke, skovklædte Høider eller som nøgne Porfyrvægge. Holsfjordens østlige Bred er navnlig interessant ved sine svære Styrtninger, under hvis Fod der ligger store Urer, i hvilke man finder en rig og afvekslende Blomstervekst, som udvikles her under meget gunstige Omstændigheder. Her slynger Svangstrandsveien sig.

De smukkeste Partier af Ringerike findes i Landskabets øvre Del, omkring den Vei, der fører over til Randsfjorden. Her er man høiere oppe og nyder den vide Udsigt over den egentlige Fladbygd med Fjorden i Syd for denne. Fjernt i Vest og i Sydvest viser der sig enkelte høiere Toppe, hvilke med Lethed gjenkjendes som Norefjeld, Gausta og Blefjeld. Et saadant Fjernsyn af høie Fjelde er i Grunden overalt i Norge noget helt uvant; maaske gjør det derfor saa meget større Virkning.

Ellers er man hos os vant til at se Fjeldene over sit Hoved, som om de kunde falde lige ned, og derfor er det ofte lidt vanskeligt at tilegne sig det rette Begreb om Høiden af de Toppe, som viser sig i større Afstand.

Allerede tidlig paa Sommeren er Ringerike et yndet Maal for alskens Udflugter. Fra langt tilbage har en Pintsetur til Ringerike været den reglementerede Debut for den Del af Hovedstadens og Drammens Skoleungdom, der havde Lyst til Fodture og Turistliv. I Pintsedagene ser man ogsaa fremdeles Skarer af haabefuld Ungdom drage ud med rige Forhaabninger om alt, hvad der venter dem, og vender tilbage med saare Fødder og glade Minder. Mange erindrer ogsaa fra sin Ungdoms Dage disse Vandringer, med hvilken Jubel man en tidlig Morgen marscherede udad Drammensveien og paa den gamle bakkede Vei over Bærum og Jonsrud naaede frem til Krokkleven. Saa kom en Nat, i hvilken en Seng til fire Gutter og et

Humledalen, Ringerike.

Værelse til otte ansaaes for en uhyre Luksus, der ikke kunde falde i manges Lod. Derpaa fik man Turens Glansdag med Vandring til Norderhov og Hønefos, og saa kom Hjemturen, unegtelig den mindst behagelige Del, navnlig for de mindst udholdende Medlemmer af Følget. Naar de blev trætte, og i Fortvilelsen kunde lægge sig midt i Veien, var Bank deres visse Lod, indtil de atter reiste sig og med stille Fortvilelse fulgte de sterkere, der naturligvis ikke kunde bringe det over sit ømme Hjerte at lade yngre Brødre og Venner ligge igjen paa Ringeriksveien, men heller ikke ansaa det nødvendigt at indrette sin Marsch efter dem, der kunde holde mindst ud.

Men naar saa de samme efter nogle Aars Forløb er komne der igjen som Mænd, har det været en saa meget større For-

Idealisme og Realisme.

(I dybsindige Betragtninger vandrer han der over Livets Bro. Der er Flugt i hans Tanker, der er Begeistring i hans Sind; han læser og drømmer om, **hvordan Menneskelivet burde være,** om al den Skjønhed et ophøiet Menneskeliv bringer, om den dybe Forstaaelse, som den ethiske Livsbetragtning giver af Livets vekslende Indhold, om den forædlende Indflydelse, som Aanden og de evige Ideer har paa det raa Stof; da stedes han pludselig til Møde med Menneskelivet saaledes — som det er!)

nøielse at gjense de Steder, hvor de nød eller led som Gutter. Med Glæde sætter man sig ned paa de samme Punkter, hvor man enten kan erindre sig den Jubel, med hvilken man første Gang nød en Udsigt, eller den Frygt, hvormed man mønstrede sine Ben, som endnu skulde bære den trætte Gut langt frem, over Fjelde og Dale.

Ringerike er vakkert, baade naar man ser det i Ungdommens Begeistring, og naar man senere gjenser det. Meget tager sig ganske vist anderledes ud ved første og ved andet Besøg; saa er det overalt. Men hver Gang man gjenser Ringerike, vil man maaske endnu mere end paa de fleste andre Steder gjøre den Erfaring, at Landskabet her byder nye og rige Skjønheder, som man før ikke har anet.

Fra gammel Tid af har der med god Grund staaet stort Ry af den Udsigt, som frembød sig over Ringerike fra Høiden lige op for Krokkleven, og der er vel ikke mange, som har besøgt Ringerike uden at se det fra Kongens Udsigt. I de senere Aar har denne fundet en Medbeiler i Ringkollen, der ligger noget længere mod Nord og har en Høide af 691 Meter.

Ringkollen fortjener ogsaa utvilsomt det Ry, den nu har faaet. Herfra ser man i Forgrunden først Skov. Bag denne ligger Norderhovs og Holes smilende Bygder med Storelven, Stensfjorden, Holsfjorden og Tyrifjorden, begrænsede af Krokskoven og Modums Finmark med høie, skovklædte Fjeldvægge. Bagenfor disse ser man i en lang Kjæde de samme høiere Fjelde, som er vel kjendte fra Udsigten paa Tryvandshøiden. Spirillen og Aadalens Dalføre tegner sig der ovenfra tydelig mellem Fjeldene. Nordenfor dette sees de skovklædte Aaser, som strækker sig mellem Spirillen og Randsfjorden, og ligeledes sees dennes nederste Parti. Ja, man ser endog dens nordligste Omgivelser helt oppe i Land, bag hvilke fjerne Fjelde blaaner langt ude i det uendelige. Udsigten mod Nord har i Grunden ingen Grænse; de fjerneste taagede Fjeldlinjer gaar tilsidst i et med Himmelens blaa Farve, og Øiet anstrenger sig forgjæves for at finde Sammenhæng i det Virvar af Aaser og Fjelde, som

Fra Modums Bad.

der hæver sig bag hverandre. Mod Øst ser man udover hele Krokskoven og Nordmarkens uendelige Skovtæppe.

Det er saaledes et meget forskjelligartet Landskab, hvorover man ser ud fra Ringkollens næsten skovbare Top. Glanspunktet er dog Skuet af Ringerike med dets Omgivelser af Vand og Fjeld, en Perle af et østlandsk Landskab.

Umiddelbart efterat Bægna eller Storelven har gjort sit store Sprang udover Hønefossen, gaar den sammen med Randselven og de kaldes derefter Dramselven. Om Hønefossen vil man kunne høre mange Meninger; endel har seet den med Henrykkelse, medens andre er skuffet ved at se den. Begge Dele er naturlige, idet Vandstanden her er meget forskjellig. En Fos uden Vand vil altid være et tarveligt Skue, medens der vanskelig skal kunne tænkes et pragtfuldere Syn end en stor, vandrig Fos. Hønefossens Fald er ellers splittet i flere, og disse omgives af Sagbrug og Møller, saaledes, at det egentlig kun er i Flomtiden, den virkelig gjør et storartet Indtryk. Vakrest er maaske de smaa Fald, som dannes inde imellem Brugene. Dog fortjener Hønefossen altid at sees, især da den ligger i Nærheden af en hel Mængde andre Naturskjønheder og saaledes kan tages med paa Kjøbet, naar man alligevel er kommen for at se disse, selv om den er langt fra at have fuld Flomvandstand.

Yngvar Nielsen.

DRAMMEN.

Drammens ældste og endnu betydeligste Del, Bragernæs, nævnes allerede i det 16de Aarhundrede som en anseelig Ladeplads. Nu bestaar Byen af tre Dele, Bragernæs paa Nordsiden, Strømsø og Tangen med Kobbervik paa Sydsiden af Dramselven. Disse Bydele forbindes ved svære Broer, hvoriblandt Jernbanebroen, som er over 1000 Meter lang. Drammen er en af Norges livligste Handelsbyer, især er Trælastudførselen betydelig. Den har omkring 22,000 Indbyggere.

Dramselven er næsten 350 Meter bred paa det Sted, hvor en fast Kjørebro forbinder Strømsø og Bragernæs; længere nede mod dens Munding udvider den sig endnu mere; men en temmelig stor Holme deler den her i to Strømme. Byen er over-

Fra Hønefos.

maade langstrakt, baade fordi den maa tage Vekst og Næring langs Elvebredderne, og fordi der knapt er Plads for den til at brede sig; thi Fjeldvægge ligger tæt paa begge Sider, kun nogle faa hundrede Fod høie, men — især ved Bragernæs — steile nok til at hemme, ja, til at hindre Bebyggelse. Hvad enten man ser paa de af disse Aaser, som er skovklædte, eller paa de nøgne Steder, yder de dog en fortrinlig Ramme, og Synet af Drammens Dalstrøg er særdeles tiltalende. Det Liv, der hersker ved og paa Elven, bidrager til at oplive Skuet, idet Øiet overalt møder Vidnesbyrd om den rige Tømmerforretning, som Drammenserne driver. Mægtige Flaader af svære Tømmerstokke driver langsomt ned ad Elven; tætpakkede Oplagspladse findes langs hele Strandkanten; endelig ser man Tømmerets Tilvirkning paa moderne Fabriker eller dets Indskibning paa de Fartøier, som skulde bringe det langveis hen.

Lier og Eker er Drammens nærmeste Bygder, og de er de mest tætbefolkede Bygder i Norge. De fjernere Landsdele er knyttet til Drammen ved ypperlige Forbindelsesmidler. Saaledes rækker den ved Jernbane Haanden til den 53 Kilometer fraliggende, men fordum ved uveisomme Fjeldegne vidt bortfjernede Hovedstad, og vestover gaar Jernbanen til Haugsund og Kongsberg, og nordover til Krøderen i Hallingdal og til Randsfjorden gjennem Ringerike og Hadeland. Sydover staar Drammen i Jernbaneforbindelse med Byerne i Jarlsberg til Larvik og derfra i Nordvest til Skien. Desuden staar Drammen ved ypperlige Veie i Forbindelse med de nærmeste Bygdelag, saaledes den udmerkede Chaussé gjennem Lier langs den deilige Svangstrand ved Holsfjordens steile Bredder til Ringerike.

(Efter *Illustreret Tidende*).

HALLINGDAL.

Til Dramselvens Vandsystem hører ogsaa den Elv, der bringer den smeltede Sne og Is fra Hallingskarven og Hardangerjøkulen til Krøderen, for derfra at føre dem videre til Havet. Høit oppe imellem de vilde Fjelde rinder Ustekveika,

som en rivende Bræelv, for derpaa længere nede at støde paa en af Norges høiestliggende beboede Dale. Her er Ustedalen, der af Gravfundene viser sig at have været tidlig bebygget; efter den kommer en Bygd, der kaldes Lio, og efter denne igjen en anden, som kaldes Kvisle. Der gaar ogsaa Elven i mange Grene eller Kvisler, og det har givet Bygden Navn. I Kvisle kommer Holselven til, der fører Vandet fra den høitliggende Strandefjord ned i Hallingdalselven, der nu efter disse to Elves Forening allerede har naaet en ganske anseelig Størrelse og iler ned i den lavere Strandefjord, hvis Bredder danner Hovedbygden i Aals Sogn.

Ovenfor denne er Hallingdal en ren Fjeldbygd; nedenfor Strandefjorden ligger Dalbunden ganske vist fremdeles høit over Havet, men har dog ikke i samme Grad den egentlige Fjeldbygds Karakter. Efter længe at have været meget ensformig, bliver den nedover i Gol virkelig vakker, men kan heller ikke der opvise nogen storartet Natur.

Gols Kirke har en pragtfuld Beliggenhed og behersker fra den Høide, paa hvilken den er bygget, Udsigten over hele Dalen. Ret ned for denne, under de før i Tiden berygtede Golsbakker, kommer Elven Hemsil ud af en trang Kløft og forener sig med Hovedelven. Gaar man her fra selve den store Hallingdal og følger Hemsil et lidet Stykke opover, kommer man til en vakker Fos. Den almindelige Vei ligger høiere oppe i Bakken med Udsigt over Dalen og de Fjelde, som begrænser denne. Nede i Dybet har Hemsil banet sig et trangt Løb, hvilket er Umagen værd at følge.

Hallingdal er en egen Bygd baade i Natur og Folkeliv. Husene er lave og brunede af Solen, da kun sjelden anvendes Maling paa dem. Antallet af Vinduer er ikke stort, og de Vinduer, som der er, er sjelden af nogen Størrelse. Det er, som om det udvendig var lagt an paa at trykke Husene ned og gjøre dem saa uanseelig som muligt.

Men træder man indenfor, overraskes man ved at modtage et helt andet Indtryk. Der er høit under Taget hos Hallingen. Loft er der ikke i den store Stue, undtagen af og til et

lidet Halvloft, som gjerne kaldes Hemsedal, fordi det minder om Hemsedals høie Beliggenhed, ovenfor Hoveddalføret. Der er nu ingen, som kan erindre den Tid, da der ogsaa i Hallingdal brugtes Ljøre, hvorigjennem Røgen slap ud, og Are lige under denne; men Stuerne bygges paa samme Maade, og dette giver det indvendige af Bygningerne et tiltalende Præg. Lad gaa, at der ikke altid er rent, og at Hallingen i denne Henseende endog kan have meget at indhente, saa er der dog en koselig Hygge over disse Huse, som gjør, at man med Vemod tænker frem til den Tid, da de helt vilde svinde.

Vil man op i Hemsedal, bør man ikke følge den ensformige nye Vei, der gaar nede i Dalbunden; men man bør følge den gamle Vei og dens stupbratte Bakker, rigtig op i Høiden, helt opunder det vakre Skogshorn eller *Storehødne,* som Hallingen ofte kalder dette Fjeld. Der er frisk og let Luft her oppe i Høiden, ofte næsten altfor frisk, naar Vinden pidsker ned fra Hornet; men den er interessant at følge, denne Vei, som der gaar fra Gaard til Gaard og tilsidst fører frem til Mørkedalens og Grøndalens Sammenløb ved Tuf.

Skogshornet er ikke egentlig noget Horn, men en lang, skarp Ryg. Navnet Horn giver her ikke mere Begreb om Fjeldets Form, end den første Del af Sammensætningen kan give om den Træ- og Plantevekst, som findes omkring dette. Hallingens Horn er af en helt anden Bygning end f. Eks. Romsdalshorn; de savner de dristige, himmelstræbende Former, som forekommer paa de Steder, hvor ellers Benævnelsen Horn er brugelige. Men saa er de til Gjengjæld svære og massive. Skogshorn er et mægtigt Fjeld, der sees viden om og fra de forskjellige Punkter, hvorfra det er synligt, antager et meget vekslende Udseende.

Hemsedal faar gjennem dette Fjeld egentlig hele sin Skjønhed; hvad Gausta er i Vestfjorddalen, det er Skogshorn i denne Fjelddal. Hemsedal har ogsaa sin Rjukandfos, som dannes af Hemsil, men i Vandmasse og Faldhøide ikke kan maale sig med sin mere berømte thelemarkske Medbeiler. Langt borte ser man dens Støvsky, efter hvilken den kaldes Rykendefos. Hemsedal

har ogsaa en anden nok saa stor Fos, som heder Hornfossen, og den falder ned fra en Fjeldtop, som kaldes Veslehorn.

I Hallingdal er det til disse øvre Bygder, at saagodtsom al Interesse knytter sig. Deroppe findes omtrent alt, hvad Dalen kan byde af storartet Natur, og der er ogsaa Folkelivet mest tiltalende, ialfald mest paafaldende for den fremmede. Der er Liv i Hallingen; noget af den gamle Vildskab sidder ogsaa igjen hos Fjeldbygdens Folk. Men ved Siden deraf vil man træffe mange elskværdige Træk hos Befolkningen, som gjør, at man hurtig faar meget tilovers for dem.

Hos Naboerne bedømmes Hallingen fremdeles som oftest efter sit gamle Ry, og de tror ham istand til alt. Haringen har navnlig en sterk Mistillid til sine østlige Naboer og synes at gaa ud fra, at der hos dem næsten ikke findes gode Egenskaber. "Halling er Halling!" kan man høre Haringen sige, og hans Mening dermed er da gjerne den, at naar man vil have noget med Hallinger at bestille, er det nødvendigt at have et Øie paa hver Finger. Maaske har Hallingen en lignende Opfatning af sine vestlige Naboers Paalidelighed og Ordholdenhed, og i ethvert Fald har man her et nyt Bevis for Umuligheden af at dømme nogen efter Naboernes Paastande. De ser kun det slette og glemmer at tale om det gode.

Baade Sommer og Vinter foregaar en sterk Færdsel ikke alene fra Hemsedal til Lerdal i Sogn, men ogsaa fra Hol til Aurland og fra Ustedalen til Sysendalen i Hardanger. Paa Fjeldene ligger nogle Sætre hist og her. Fra den nedre Del af Hallingdal er der paa mange Steder Anledning til at gaa over Fjeldet til det nærmeste store Dalføre mod Øst, til Valders. Ogsaa her er der store Vidder, som er bedækkede med Sætre; disse Vidder fortsættes nordover helt opunder Skogshorn, hvor der ligger store Indsøer, hvis Bredder tildels er berømte for sine mange og gode Sætre. Overalt er det let at komme frem paa disse Fjelde, hvor ogsaa fra Hemsedal Bebyggelsen gaar meget høit op.

Yngvar Nielsen.

NESBYEN I HALLINGDAL.

Vort Land har ikke mange Steder, som man kan kalde Landsbyer; men til et af disse faa hører Næsbyen i Hallingdal. Vort Billede er taget fra Prestebakkerne paa Veien til Rukkedalen, den lille Sidedal, der trang og vild stikker ud fra Næs og strækker sig over mod Numedalsgrænsen. Alle, der har besøgt Næsbyen og de mange vakre Udsigtspunkter, der findes opover Pre-

Næsbyen i Hallingdal.

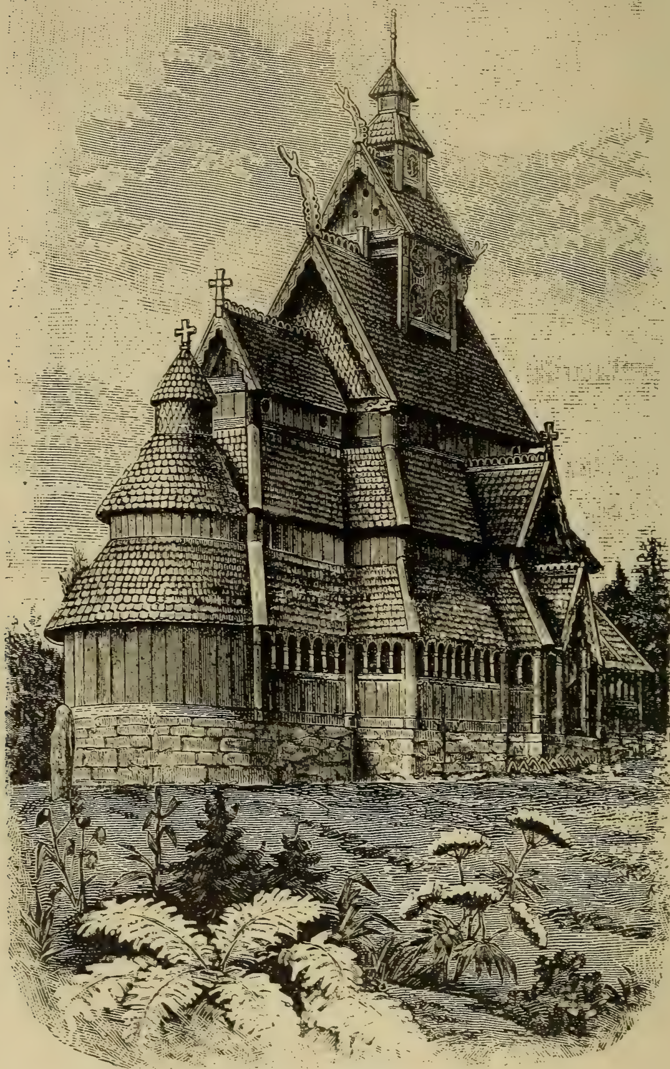
stebakkerne, vil være enige om, at det Panorama, som her udbreder sig for ens Øie, hører til de vakreste Scenerier, de har seet. Naar man en Sommeraften betragter denne fredelige Landsby, med sin hvidmalte Kirke, i ensom Majestæt kneisende et lidet Stykke udenfor den egentlige By, udbryder man uvilkaarlig med Apostelen: "Her er det godt at være!" Thi Stedet er

vakkert, med de mange smukke Huse og de store Haver. Og rundt omkring sees bølgende Agre og Enge. En tiltalende og harmonisk Forening af By og Land. Nedenfor Næsbyen strømmer Hallingdalselven, stor og mægtig, snart dannende Fosser og Stryg, og snart udvidende sig til Indsøer, som f. Eks. Myrefjorden ved Næs, og Bromma, en halv Mils Vei længere nede. Gjennem Næsbyen gaar Rukkedalselven, om Sommeren liden og ubetydelig, men om Vaaren under Tømmerflødningen, er den ikke til at kjende igjen, slig svulmer den op.

Næsbyen er, og ikke med Urette, bleven kaldet Hallingdals Hovedstad; thi her bor Skriver og her bor Fut, og her findes baade Prest og Doktor. Stedet har to Hoteller, Sparebank, Distriktsfængsel, ets. Endog en moderne Badeanstalt og en Musikpavillon savner man ikke. Landsbyen har flere Bygninger af anselig Størrelse, f. Eks. Distriktsfængslet og Kommunelokalet, hvor ogsaa det betydelige Bankinstitut, Næs Sparebank, har sit Lokale.

Det siger sig selv, at Næsbyen er Centret for al Handel og Færdsel i Dalen, og den kan undertiden frembyde et saare livligt Skue. Stedet har nu henimod 80 beboede Huse.

Det er ikke saa underligt, at der paa et Sted, hvor der bor saavidt mange, temmelig tæt sammen, bliver megen Selskabelighed. Denne Selskabelighed kommer i Særdeleshed tilsyne ved Jule- og Nytaarstider. Lang er da Selskabernes Række, og mange er som oftest de Byfolk, som tilbringer Juleferierne i denne gjestfri Bygd. Selskaber og Kanefarter veksler, Dumbjelderne klinger, Bredslæderne farer susende afsted, fyldte med glad Ungdom. Naar en Bymand, der har havt den Glæde at gjeste Bygden paa slige glade Dage, lader Tankerne glide tilbage til svundne Tider, fyldes han med en Følelse af oprigtig Taknemmelighed mod Hallingdals elskværdige og gjestfri Befolkning; thi Elskværdighed og Gjestfrihed mødes man med, i Hytte som i Storgaard. (Efter *"Folkebladet"*, Kristiania).

Gols Kirke, nu paa Bygdø.

Paa Høiden af de i gamle Dage berygtede Golsbakker, netop hvor Hemsedalsveien skiller sig fra Veien til Torpe og Aal,

laa indtil for faa Aar siden den gamle *Gols Stavkirke.* Kirken er fra Slutningen af det trettende Aarhundrede, da den i Aaret 1309 for første Gang nævnes i Sagaerne.

Da Gols Menighed i 1881 havde besluttet at opføre ny Kirke, indkjøbte Kong Oscar II den gamle Kirke og lod den føre til Bygdø (Ladegaardsøen) ved Kristiania, hvor den blev opsat paany og fuldstændig restaureret.

Prof. L. Dietrichson.

ROTNEIMSKJÆMPERNE.

I Gols Hovedsogn i Hallingdal paa Hallingdalselvens Nordside mellem Hemsil og Torpe ligger Rotneimsgrænden, der i vore Dage bestaar af en Mængde Brug.

Paa en af disse Gaarde levede i den første Halvdel af dette Aarhundrede en berygtet Slagsbroder, Rotneims-Knut kaldet, mere frygtet for sin Voldsomhed og Ubændighed end bekjendt for sin virkelige Styrke. Rotneims-Knut vilde imidlertid med Vold og Magt gjælde for Bygdens sterkeste Karl. Han lagede om sig selv en Visestump, som han gnaalede paa, hver Gang han i Brylluper og Gravøl kastede paa sig og bød sig til at slaas. Denne Stump, der er blevet meget bekjendt ved Griegs Variation over Melodien, lød saaledes:

"Rotneims-Knut
er kaat og mjuk,
der fins ikke Kar, som kaster ham ut."

Men der skulde dog blive sat en liden Snur paa Slutningen af Visen, da Folk tog den i sin Mund.

I 1836 blev Gol, der hidtil havde været Anneks under Nes, udskilt som selvstændigt Prestegjeld, og det næste Aar kom den nye Prest derhen. Det var Kristian Fredrik Andreas Kjelstrup, der før havde været Sogneprest til Øksnes i Vesteraalen. I sit nye Kald, hvor han bl. a. maatte levere Nævekampe med Natteløbere, fik Kjelstrup snart Ord for at være en overmaade sterk Mand, og dette Rygte naaede ud over Bygderne, hvor Beretningerne om "Golspresten" har holdt sig til denne Dag.

Der var imidlertid en, som ikke vilde medgive, at Presten var saa sterk, som Ordet gik. Det var Rotneims-Knut. Denne skal

da ogsaa trolig have gjort Forsøg paa at maale Styrke med Presten. Men alle hans Tilbud og Udfordringer var aldeles spildte. Kjelstrup var nemlig, som Tilfældet gjerne er med meget sterke Folk, af en rolig og fredsommelig Natur. Kun naar der var oprørende Raahed tilstede eller hans Nidkjærhed af andre Grunde opflammedes, kunde han gribe ind og da stedse med Fynd og Klem. Men saa længe eglede Knut, til Prestens Taalmodighed brast.

En Gang kom Presten og Rotneims-Knut sammen i Bryllup. Da nu Drikken var stegen Knut til Hovedet, for han som sædvanlig rundt og kranglede og vilde slaas. Gang paa Gang havde han budt Presten op, idet han for frem og tilbage og gnaalede paa Visen; men forgjæves. Tilsidst for da Rotneims-Knut hen og luggede Prestens lille tre Aar gamle Datter, som han løftede op efter Haaret. Da Presten saa det, tog Sinnet ham. Uden at sige et Ord, gik han hen og tog Knut, løftede ham og slængte ham med slig Kraft mod den tillukkede Dør, at baade Knut og Døren — nogle lægger til: og Karmen med — i samme Nu i Aavælte drev ud paa Tunet.

Efter denne Dag bød Rotneims-Knut ikke tiere til at ville slaas med Presten. Men Knuts Sambygdinger optog hans Visestub, der dog efter denne Dag kom til at lyde saaledes:

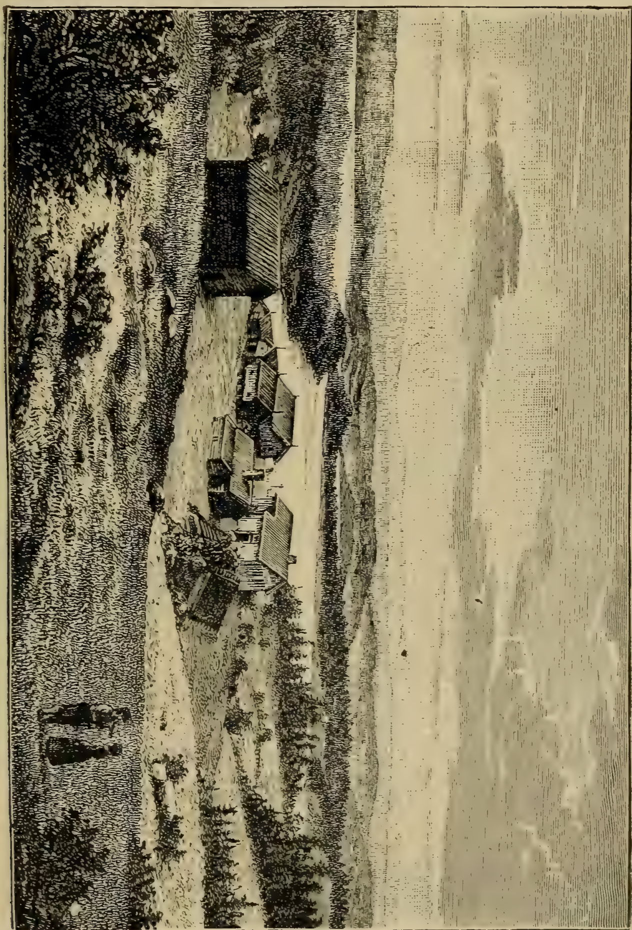
"Rotneims-Knut
er kaat og mjuk, —
de' er bare han Far, som kaster ham ut."

O. A. Øverland i "Folkebl".

NUMEDALEN.

Numedalen er et temmelig trangt Dalføre, der begynder næsten opunder Hallingskarven paa de vestlige Høifjelde og gaar i sydøstlig Retning til Kongsberg. Søndenfor denne By fortsætter Dalføret først under Navn af Sandsvær og siden Lærdal gjennem Jarlsberg og Laurviks Amt ud til Kistianiafjorden lidt østenfor Larvik. Hele Numedalen gjennemstrømmes af Numedalslaagen, som er ca. 300 Kilometer lang. Hovedveien gjennem Dalføret følger næsten overalt Elvebredden. Dalføret er ensformigt gjennem Bygderne Flesberg og Rollag; men naar

man kommer op til Nore, findes mange rigtig vakre Landskaber. Hele Dalføret giver et velstandsmæssigt Indtryk, og Befolkningen er sparsommelig og praktiske i Forretningsanliggender samt hyggelige og gjestfrie mod alle. Skovdrift er Dalførets vigtigste Næringsvei.

Bolkesjø.

(Naar man fra Kongsberg reiser gjennem Jondalen og Bolkesjøheien, kommer man til Gaarden Bolkesjø og ser sig her omgivet af en smuk og storartet Natur: Thelemarksfjeldene i Baggrunden med Gausta og Blefjeld tilhøire; de terasseformigt lignende Søer, den ene lavere end den anden, af hvilke vi vil nævne: Bolkesjø og Folsjø, den første 314 Meter og den anden 216 Meter over Havet, og endelig den Landskabet omgivende Skov. Her findes et Sanatorium).

KONGSBERG.

Her, hvor vildsom Ørk har været,
og sig grumme Dyr har næret,
nu et Guds Skatkammer findes,
hvor det ædle Sølverts vindes.
Norge derved staar i Blomster,
Kongen ogsaa har Indkomster.
Seks af Konger har erfaret,
hvilken Skat her er bevaret.

Saaledes udtaler den ubekjendte, begeistrede Digter sig i Anledning af Opdagelsen af Sølvleierne paa Kongsberg. Og disse mindeværdige Ord er for at opbevares for Efterverdenen indskrevne paa et mægtigt Fjeld, der hæver sig omtrent et Kvarters Gang fra Kongsberg By, paa Veien op til Gruberne, der ligger omtrent en Mil fra Staden. Med store, lueforgyldte og røde Bogstaver og omgivet af kongeligt Navnetræk staar Digtet indhugget i Klippevæggen, og her stanser enhver fremmed, som er paa Veien til de underjordiske Boliger; han staver sig igjennem Digtet, han smiler eller ler himmelhøit, efter som hans Natursind er, naar han kommer til den sjette Linje, der med uforlignelig Troskyldighed betror en, at Kongen ogsaa har Indkomster af Sølvminerne — det vil da sige de daværende Enevoldskonger, og det var ikke saa ganske smaa Summer, som dengang bragtes frem af Jordens indre til Dagens Lys, for derefter i Form af skjønne, blanke Dalere at glide ned i Eneherskernes rummelige Pengeskab. Et Besøg i det høie Taarn, bygget over et Vandhjul paa 36 Fod i Gjennemsnit, som afgiver den mekaniske Kraft til Grubearbeidet, er Umagen værd; thi fra det lille Taarnkammer har man den herligste Udsigt over hele Dalen, med Kongsberg og Laugens rivende Strøm, der bryder sig Vei gjennem steile, skovklædte Fjeldkjæder.

Kongsberg Sølvminer og By har været underkastede mangfoldige Skjæbnens Omskiftelser. Byen blev anlagt 1624 og kunde straks glæde sig ved Kristian IV's synderlige Bevaagenhed; for omtrent hundrede Aar siden havde Kongsberg sin Glansperiode og Indbyggerantallet var da omtrent otte Tusen. I det ulykkelige Aar 1815 faldt dette Tal til omtrent det halve; nu har Byen ca. 6000 Indbyggere. Den er bygget paa begge Sider af Laugen eller Laagen, som danner et Par prægtige Vand-

fald i Stadens umiddelbare Nærhed. Den store Korskirke, bygget for et Aarhundrede siden, kneiser fra Byens høieste Punkt. Den største Del af Kongsberg er yderst tarvelig at se til. Gaderne er uden Brolægning og rigelig forsynede med Søle, hver Gang det regner, hvilket sker hyppigt. En lang Bro af Sten og Træ fører over Elven og forbinder de to Bydele med hinanden. Kongsberg har ogsaa en Vaabenfabrik og adskillige Sagbrug, og ved Jernbane staar den baade i Forbindelse med Drammen og Kristiania.

(Af Teksten til "Nordiske Billeder").

Jarlsberg og Laurviks Amt.

(Fladeindhold: 2258 Kvadratkilometer; — 106,000 Indbyggere).

Jarlsberg og Laurviks Amt ligger paa Vestsiden af Kristianiafjorden og er Norges mindste, men ogsaa tættest befolkede Amt. Det inddeles i 7 Bykommuner og 19 Herreder, fordelte paa 2 Fogderier, Jarlsbergs Fogderi og Laurviks Fogderi. Jarlsbergs Fogderi, Amtets nordlige Del, har sit Navn efter Jarlsbergs Gaard i Nærheden af Tønsberg. I Middelalderen hed Gaarden Sæheim og var først Kongsgaard, senere blev den Residens for de kongelige Befalingsmænd over Tønsberg. I 1671 solgtes Gaarden til Peder Griffenfeld. Efter hans Fald blev den konfiskeret, men solgtes 1683 til Baron Gustav Vilhelm Wedel Jarlsberg. Dette Navn har Gaarden og Grevskabet eller nu Fogderiet baaret, og Gaarden er fremdeles i samme Slegts Besiddelse. Den er Norges største Gaard. Grevskabet Laurvig blev i 1671 oprettet for Ulrik Fredrik Gyldenløve — Statholder i Norge — men gik saa senere over til Greverne af Danneskjold-Laurvig. Hovedgodset eies nu af Familien Treschow.

Amtet hører til Landets lavest liggende og frugtbareste Egne, og intet af dets Partier hæver sig til nogen synderlig Høide. Klimatet er ogsaa meget mildt, og Bøgen vokser her frodigt. Agerbruget staar derfor meget høit og udgjør Amtets vigtigste Næringsvei. Den lange Kystlinje med mange Fjorde begunstiger Skibsfarten, og Distriktet eier en stor Mængde Fartøier.

Skovdrift, Fiskeri og Fabrikvirksomhed er heller ikke uden Betydning. Hovedvasdraget er Numedalslaagen, som gjennemstrømmer den største Del af Amtet og falder i Havet ved Larvik. Amtets Byer er Holmestrand, Horten, Aasgaardsstrand, Tønsberg, Sandefjord og Larvik. De fleste af disse forbindes ved den saakaldte Grevstadsbane, der gaar fra Kristiania forbi Drammen og Skien. Amtet svarer omtrent til Middelalderens Vestfold.

HOLMESTRAND.

Der er neppe nogen By ved Kristianiafjorden, der har en vakrere Beliggenhed end Holmestrand. Den har omkring 3000 Indbyggere, der driver en betydelig Skibsfart og Trælastudførsel. Holmestrand har ogsaa et Søbad, der om Sommeren besøges af mange fremmede.

HORTEN.

Karljohansværn er Flaadens Hovedstation, og her ligger Byen Horten med ca. 8000 Indbyggere. Den har et Marineværft for Bygning af Krigsskibe med Dok og Maskinverksted. Her er Søkrigsskolen og en teknisk Skole, et Marinemuseum med flere andre Anstalter, der henhører under Marinen. Dens ypperlige Havn forsvares af flere ypperlige Fæstningsverker saavel paa Fastlandet som paa den udenfor liggende Ø Vealøs. Horten er ogsaa et besøgt Badested. Den omkringliggende Bygd, Borre er meget frugtbar med en rig Afveksling af Eng og Skov. Bøgen trives godt og er det mest fremherskende Træ paa disse Kanter.

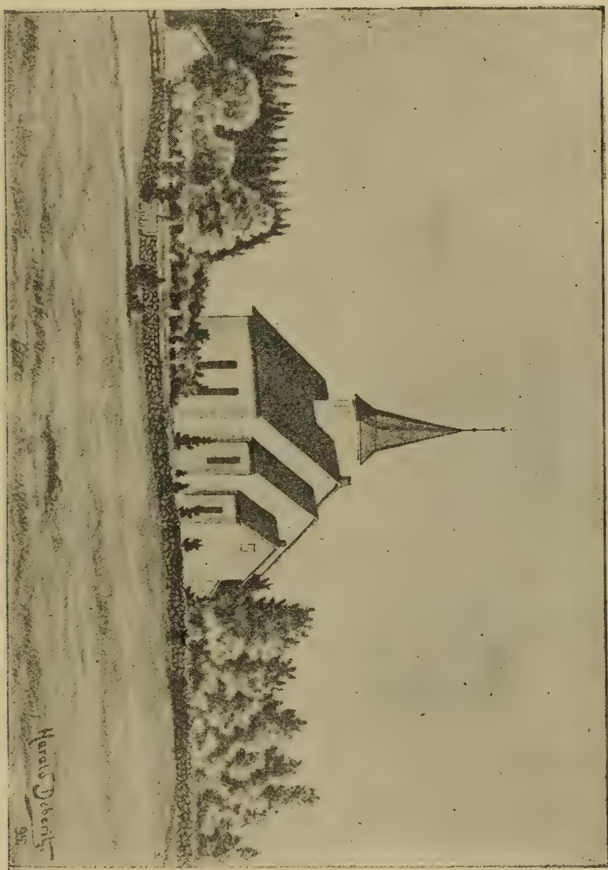
BORRE KIRKE.

En af de smukkeste og derhos minderigeste Bygder i det søndenfjeldske Norge er Borre Prestegjeld, der ligger omkring Horten, og inden Prestegjeldet knytter den fornemste Interesse sig til Trakten omkring Prestegaarden og Kirken, der er næsten oversaaet med Gravhauge, hvori merkelige Fund er gjorte.

I vor Histories Morgengry var Borre flere af Vestfoldskongernes Sæde, og der er megen Sandsynlighed for, at det var deres sidste Hvilested, som blev undersøgt ved de Udgravninger, som fandt Sted paa offentlig Foranstaltning i 1852.

Man vil vide, at de vestfoldske Konger boede paa den nuværende Prestegaard, og det er sandsynligt nok. Denne og Sognets Kirke har ogsaa en udmerket smuk Beliggenhed og en fortryllende Udsigt over Sognet og Kristianiafjorden.

Borre Kirke er en Stenbygning, opført paa Prestegaardens Grund. Den er af meget høi Alder og kan efter sin hele Bygningsmaade neppe antages at være opført efter Aar 1200. Dens Indvielsesdag var St. Augustinus' Dag — 26de Mai eller 28de August — og den var helliget St. Olaf og St. Michael. Kirkens Skib er en aflang Firkant, Koret smalere, kortere og lavere. Udadtil frembyder Kirken intet af særlig Interesse. Den er opført i et Slags Rundbuestil, og dens vestre Indgang har nogle

Borre Kirke.

Kapitæl-Lister af simpel Form. Dens Indre er derimod mere merkelig. Korbuen er bevaret i dens oprindelige Skikkelse. Alterfoden er muret, og derpaa er anbragt en smuk og huggen Marmorsten. I Kirken findes en eiendommelig Altertavle, der skal være skjænket Kirken af en af de adelige Familier, der har boet paa Herregaaden Falkensten. Altertavlen er Billedhuggerarbeide i Ek, forestillende Træk af Frelserens Liv, "hans Undfangelses Bebudelse, hans nylig skedte Fødsel, hans Daab, hans Korsfæstelse og Opstandelse", "men alle Billeder," siger Provst Jens Müller i sin Jarlsbergs Beskrivelse, "er kun slet gjorte, dog pudserlige og fornøielige, for en kort Tid at betragte." Altertavlen blev 1741 "mindre zirlig end sparsommelig opstafferet og forgyldt."

(Efter *"Folkebladet", Kristiania*).

TØNSBERG.

Tønsberg er Norges ældste By, og allerede under Harald Haarfager var den et betydeligt Sted. I Middelalderen var den en af Norges større Stæder og nævnes ofte som et Tilflugtssted eller Opholdssted for de norske Konger. I det 14de Aarhundrede havde den en halv Snes Kirker og Klostere, og paa det saakaldte "Slotsfjeld" laa det gamle Slot *Tønsberghus,* som var en af Landets vigtigste Fæstninger. Endnu staar endel Ruiner tilbage af den gamle Fæstning, der ofte omtales under de indre Uroligheder i det 13de Aarhundrede. Tønsberg brændte i Aaret 1536, og senere var Byen i saa sterk Forfald, at der var endog Tale om at flytte den, og først i Slutningen af det 18de Aarhundrede begyndte den atter at reise sig.

Tønsberg ligger ved Bunden af en Fjord, som ved Øerne Nøterø og Tjømø adskilles fra Kristianiafjorden med hvilken den dog staar i Forbindelse ved den gjennem Byen gravede "Stenskanal". I den senere Tid har Byen taget et sterkt Opsving og driver især en betydelig Skibsfart. Den har efter sin Størrelse en enestaaende stor Handelsflaade baade af Seil- og Dampskibe og indtager derfor i denne Bedrift en ledende Stilling. Indbyggerantallet er over 8000. Byen har Middelskole og en Privat-

bank; den staar ved Jernbane i Forbindelse med Kristiania, Skien og de andre Byer i Amtet. I Nærheden af Tønsberg ligger Jarlsbergs Hovedgaard samt Vallø Strandsted, hvor der tidligere dreves et Saltverk. I 1871 feirede Tønsberg sit 1000-aarige Jubilæum.

SANDEFJORD.

I 1845 fik Sandefjord Kjøbstadsrettighed, og den har nu ca. 5000 Indbyggere. Den har som de andre Byer i Amtet, en vigtig Skibsfart. I 1837 opdagede Doktor Thaulow her et meget kraftigt Svovlbad og anlagde her en Badeanstalt, som siden efterhaanden er bleven udvidet og forbedret, indtil den nu ansees for en af de mest besøgte og benyttede Badeanstalter i Norge. Især søges Sandefjords Bad af Folk, som lider af kroniske Hudsygdomme, Rheumatisme og Gigt.

LARVIK.

Ved en liden Fjord af Skagerak, tæt ved Numedalslaagens Munding, ligger Byen Larvik, der allerede i 1671 fik Kjøbstadsrettigheder, og den var tidligere Hovedsædet i Laurvik Grevskab. Larvik udfører en Masse Trælast, der tilvirkes paa de store Sagbrug af det Tømmer, som føres ned gjennem Numedalens Vasdrag. Gjennem Byen løber Farriselv, der afgiver Vandkraft saavel til Sagbrugene som til Træsliberierne og Møllerne. Den offentlige Middelskole har sit Lokale i den saakaldte "Herregaard", som før i Tiden var Residens for Greverne af Laurvigen. Byen har nu mellem 12 a 13 Tusen Indbyggere. I 1880 anlagdes en Badeanstalt med flere svovlholdige, alkalinske og jernholdige Kilder. Badet har vundet stort Ry og besøges hver Sommer af et stort Antal Badegjester fra nær og fjern.

Omkring Larvik og det yndige Farrisvand findes Norges frodigste Bøgeskove.

Farrisvandet ved Larvik.

Hamar Stift.

Kapitel IX.

Hedemarkens Amt.

(Fladeindhold: 26,042 Kvadratkilometer; 125,000 Indbyggere).

Hedemarkens Amt udgjør den østlige Halvdel af Hamar Stift. Det inddeles i 2 Bykommuner, Hamar og Kongsvinger, samt 25 Herreder, fordelte paa 5 Fogderier, nemlig Vinger og Odalen, Solør, Søndre Østerdalen, Nordre Østerdalen og Hedemarken. Glommen gjennemstrømmer Amtet fra Nord til Syd, og de 4 førstnævnte Fogderier ligger for Størstedelen i Glommens Dalføre.

Landet er i den nordre Del af Amtet temmelig bjergfuldt, da det opfyldes af Partier af Kjølen, Dovre og Oplandenes Høislette. Den sydligere Del af Glommendalen er derimod mere aaben og begrænses af lavere og skovrigere Aastrakter. Næringsveiene er Agerbrug og Fædrift. Skovdriften er overalt af stor Betydning, da Glommendalen, navnlig paa den østre Side indover mod Rigsgrænsen, indeholder Norges største Skove af Gran og Furu. Hedemarkens Fogderi har en hel anden Karakter. Det omfatter den østlige Del af Mjøsen samt Aaskjæden mellem denne Indsø og Glommen og hører til Norges fladeste, frugtbareste og for Kornavl bedst skikkede Landskaber.

Amtets vigtigste Elv næst efter Glommen er Tryssilelven, der gjennemstrømmer de nordlige Grænsetrakter for senere at fortsætte sit Løb i Sverige under Navn af Klarelven. Den har sit Udspring fra Fæmunsøen, en af Norges største Indsøer — 58 Kilometer lang og 202 Kilometer i Fladeindhold —. Den ligger 670 Meter over Havet og er omgivet af store Skove. I disse har Elgen sit rette Hjem.

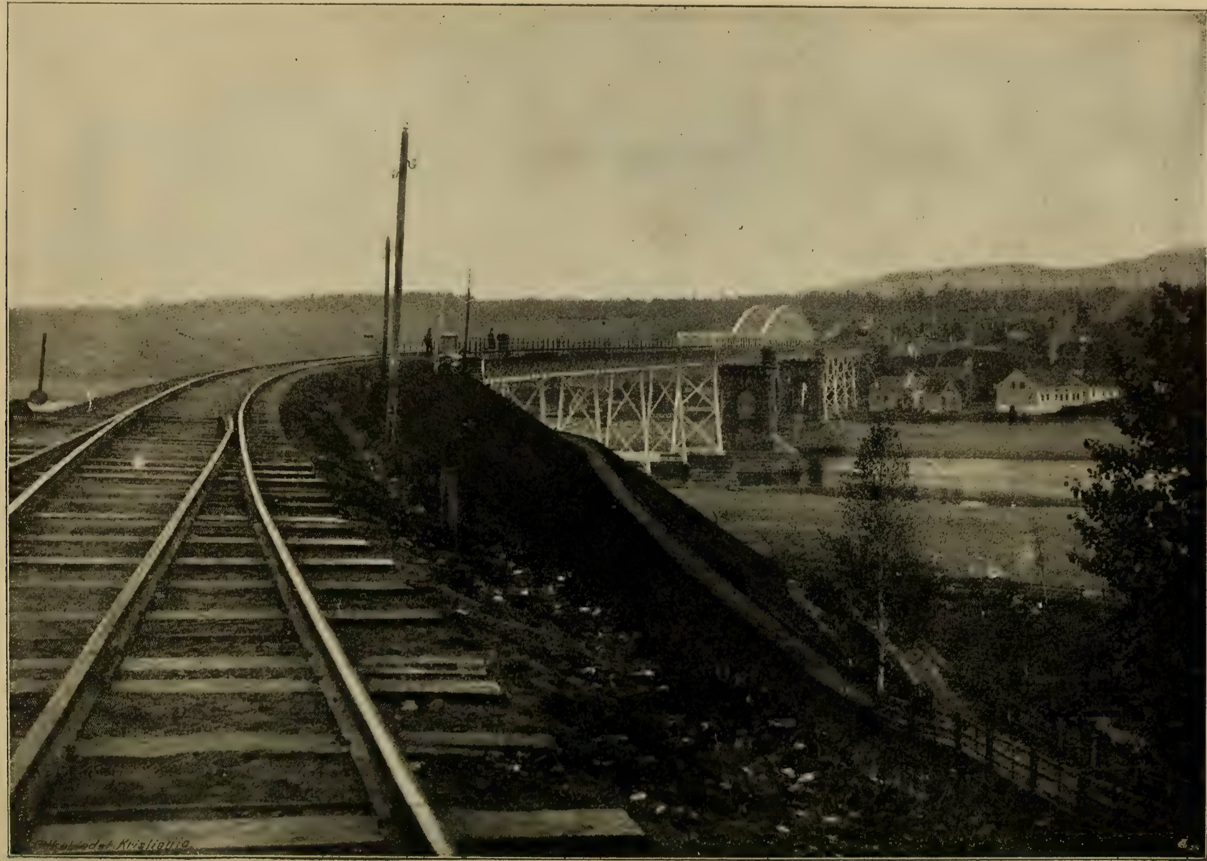
Gjennem Hedemarken og Østerdalen gaar Jernbanelinjen, der forbinder Kristiania og Trondhjem, og gjennem den sydlige Del af Amtet gaar Kongsvingerbanen, der forbinder Kristiania med det svenske Jernbanenet.

MJØSEN.

Norges største Indsø, har en meget vekslende Skjønhed. Den ligger mellem Hedemarkens og Kristians Amter i Hjertet af Oplandene. Den er 99 Kilometer lang, men kun 15 Kilometer bred paa det bredeste, ved Næs Kirke. Fladeindholdet er 365 Kvadratkilometer, og dens Vandflade ligger 400 Fod over Havet. Dybden er overalt meget stor og naar udenfor det bekjendte Fjeld Skreia, der falder lodret i Vandet, op til 1440 Fod, saa at Bunden altsaa ligger ikke mindre end 1040 Fod under Havfladen — dybere end Bunden i den indre Kristianiafjord.

De talrige Reisende, som med Dampskibene har faret henover Mjøsens brede Vandspeil, har med Rette beundret Skreifjeldenes mørke, skovklædte Høider, de flade Enge i Stange og Vang, de veldyrkede Høider i Næs, Helgeøens bølgende Yppighed, Thotens og Vardals rige, skraanende Marker og tilsidst Ringsaker, efter hvilket Bredderne trænges mere sammen og bliver høiere, for tilsidst ved Lillehammer at gaa over i Gudbrandsdalen. Man iler fra det ene vakre Punkt til det andet, og ser dem med Glæde, selv om man har seet dem mangfoldige Gange før; det er gjerne saa, at man opdager noget nyt ved hvert Gjensyn.

Mjøsens Omgivelser er i Grunden hverken Fjeld- eller Slettelandskab; de er noget for sig selv. Som Fjelde indtager Skreifjeldene og de øvrige Fjeldrygge, der hæver sig omkring Mjøsen, ingen høi Rang, og selv Norge har større Sletter end de, som findes her. Det er Foreningen af begge Dele, der giver Mjøslandskabet dets særegne Præg; de store Flader med sine velbyggede Gaarde og venlige Marker virker paa sin Maade, de mørke, skovklædte Fjelde paa sin. I det samme Dampskibet under den store Jernbanebro ved Minne svinger ud paa Mjø-

Minne Bro.

sen, faar man en vakker Udsigt henad Indsøens lange Flade, over hvilken Skreifjeldene hæver sig tilvenstre, medens man tilhøire har Morskovens lavere Høider. Længere fremme udvides Søen. Paa Morskoven følger Hedemarkens rige Bygder, mellem hvilke Akersviken og Furnæsfjorden gaar ind. Her ligger Byen Hamar. Lige ved Mjøsbredden staar endnu den ene Langvæg af Hamars gamle Domkirke, Norges vakreste Ruin; den giver det smukke Landskab en forøget Tiltrækning, en historisk Karakter, som ellers er næsten enestaaende i vort Land, hvor blot faa synlige Minder vidner om, at Norge har havt en lang Historie.

Naar Dampskibet har passeret mellem Næs og Helgeøen, nærmer det sig mod Gjøvik, den lille Stad, der ligger lunt paa Mjøsens vestlige Bred. Her har man den vakre Udsigt opover Mjøsen mod Ringsaker. Her er et af de mest stemningsrige Landskaber ved Mjøsen. Linjerne er her i den øvre Del mægtigere end længere nede; men endnu har man dog de flade Bygder omkring Ringsakers Hovedkirke, der viser, at Hedemarken femdeles holder ved. Først ovenfor Ringsaker trænges Mjøsen mere sammen, idet den efterhaanden bliver en Mellemting mellem en bred Elv og en smal Indsø.

Den Bygd paa Hedemarken, som under en Reise paa Mjøsen gjør det mest storslagne Indtryk, er Næs, hvis store Gaarde sees viden om fra den fremspringende Høide, hvorpaa de ligger. Bygden sees fra alle Kanter, og overalt viser den sig bred og frugtbar. Det er, som om den har skudt sig frem mellem Mjøsen og Furnæsfjorden for at vise, hvordan en norsk Fladbygd kan se ud; medens Hedemarkens øvrige Bygder trækker sig noget tilbage for den, som reiser over Mjøsen, saa gjør Næs i den Henseende god Fyldest for dem alle. Ogsaa Thoten og Vardal der er store, rige Bygder, holder sig mere tilbage, og heller ikke om dem kan man under en Reise opover Mjøsen fuldstændig danne sig det rette Begreb. Dog faar man altid se saa meget af disse Bygder, at man deraf kan faa en svag Forestilling om, hvad de i Virkeligheden er.

Saadan er Mjøsen og dens Omgivelser. Dens Flade oplives

af mange Dampskibe og mindre Seilfartøier; ved dens Bredder ligger tre Byer, og langs Stranden iler Jernbanetogene afsted fra Eidsvold, gjennem Hamar, Lillehammer lige til Sel i Gudbrandsdalen. Mjøsen var den første norske Indsø, der fik et Dampskib, der hovedsagelig var beregnet paa Passagerfart "*Jernbarden*" var dets Navn, der ikke vil blive glemt i den norske Dampskibsfarts Historie. Siden kom "*Dronningen*" og derefter "*Skibladner*". Länge efter fik man "*Kong Oscar*" og "*Tordenskjold*", samt flere andre mindre Dampere, der gaar i Fragtfart

Mjøsen, Næs Brygge.

til forskjellige Punkter paa begge Bredder af Mjøsen. Lægger man saa dertil Jernbanen, vil det sees, at der her ikke er Mangel paa de bedste Samfærdselsmidler. Men derfor besøges ogsaa Mjøsen og dens Bredder af talrige Reisende.

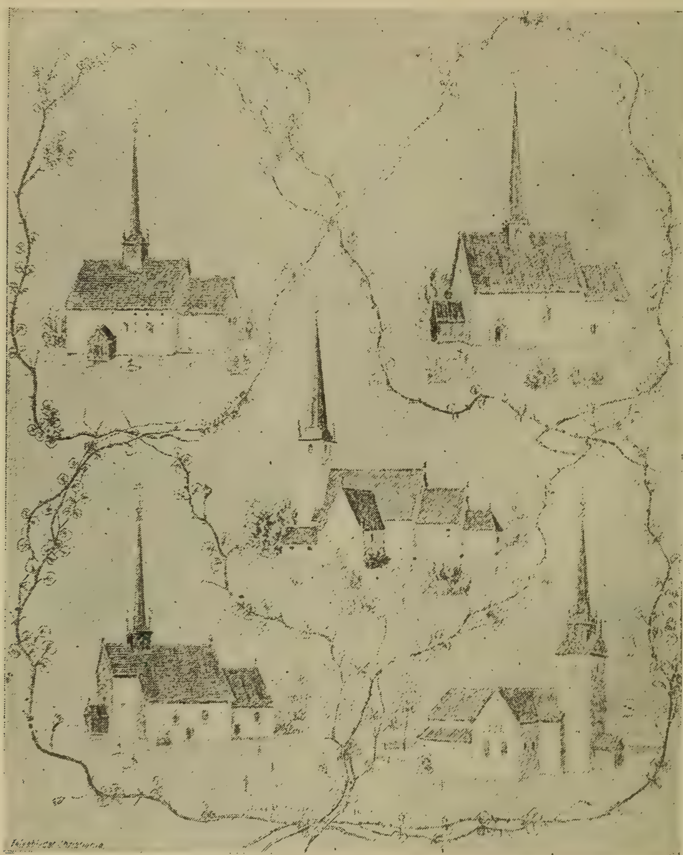
(Efter *Yngvar Nielsen*).

NOGLE KIRKER PAA HEDEMARKEN.

Stange Kirke, øverst tilvenstre paa Billedet, har oprindelig havt den i sin Tid sædvanlige Form for vor Kirkebygning: et aflangt Langhus (Skib) med et dermed sammenbygget, noget mindre Kor af samme Form. Den er af huggen Kalksten og har baade rundbuede og spidsbuede Aabninger. Kirken nævnes

1334, men maa være adskillig ældre. Den brændte i 1620, fik i 1702 en ny Fløi, og er fremdeles i Brug. Et Taarn som det, Tegningen viser, er fra Tiden efter Reformationen.

Løiten Kirke, øverst tilhøire, er af samme Form som Stange, men skal kun vise rundbuede, ikke spidsbuede Aabninger, og tør

Fem Kirker paa Hedemarken i forrige Aarhundrede.

saaledes maaske været noget ældre. I 1775 var der paa Alteret en firkantet, poleret Plade af Marmor eller Kalksten, ligesom Kirken havde en Døbefont af Klæbersten; disse Sager er ventelig forlængst forkomne.

Romedal Kirke, nederst tilvenstre, var indviet til Apostelen Peter, var vistnok oprindelig af Form som de foregaaende og

havde rundbuede Aabninger. Det murede Taarn, som Billedet viser, og som ikke var kommet længere op end til Langhusets Taghøide, var rimeligvis noget yngre end selve Kirken, men dog tilbygget i Middelalderen, i katolsk Tid. Romedals gamle Kirke er nu forsvunden, i 1886 blev det ærværdige Hus nedbrudt og erstattet med en Træbygning.

Näs Kirke, nederst tilhøire, er et af Hedemarkens mest omtalte Gudshuse, som den ligger der lige ved Mjøsen og lige i Dampskibsruten, synlig paa mange Mils Afstand. Den har maaske oprindelig havt Form som Stange og Løitens Kirker, men er, paa samme Maade som Romedals, allerede i Middelalderen tilføiet et solid Taarn, der som Kirken selv er af Sten. Efter Reformationen har den faaet nye Udvidelser, saaledes sees paa Tegningen Aarstallet 1698 paa en Tilbygning fra den Tid. Døren til Sakristiet er et ganske sjeldent Stykke Arbeide. Næs Kirke har døiet meget ondt og gjentagende været ude baade for Ild og Vand; i Storflomaar har det hændt, at man har kunnet ro helt op til Alteret, og i 1889 brændte den, idet Taarnet var under Reparation og antændtes ved en Arbeiders Uforsigtighed.

Vang Kirke, i Midten af Billedet, var indviet til den hellige Klement og maa have været et anseligt og smagfuldt Gudshus, men Bygningen brændte ved Lynnedslag 4de Juli 1804. Den nuværende Kirke skal være et bekvemt indrettet Gudshus; den blev opført af den rørosiske Bygmester og Tusenkunstner Svend Aspaas. Kirken, der har megen Lighed med de af Aspaas byggede Kirker paa Røros og Tønset, har intet med Stil at gjøre; den blev færdig i 1810. *Henr. Mathiesen.*

HAMAR.

Hamar er Stiftsstad i Hamar Stift, med Sæde for Stiftamtmand og Biskop. Den ligger paa Mjøsens østlige Bred i en særdeles vakker og frugtbar Egn. Byen, der har noget over 4000 Indbyggere, er en livlig Handelsstad med udstrakte Forbindelser saavel med det store Opland som med flere Dalfører. Saaledes rækker den alle Bygder omkring Mjøsen ved en livlig Skibsfart paa denne, og ved Hovedbanen staar den i For-

bindelse med Kristiania og de mellemliggende Steder, ved Nordbanen med Østerdalen og Trondhjem, og endelig ved Hamar-, Lillehammer- og Sel-Banen knytter den hele Gudbrandsdalen til sig. Her har Norges Bank et Filialkontor, og paa Hamar laves den over hele Verden kjendte og høitskattede kondenserede Melk. Foruden Folkeskolen er her et Skolelærerseminarium, en Middelskole og Sagathun Folkehøiskole, der blev grundlagt af nu afdøde Herman Anker. Vi kan ikke forlade Hamar uden at mindes denne noble og uegennyttige Mand. Han var oprindelig en rig Mand, der eiede Sagbrug, Melmølle og Fyrstikfabrik, men trak sig bort fra Forretningslivet og paa egen Bekostning anlagde den første norske Folkehøiskole paa Sagathun i 1866. Hensigten var at danne en Skole for den voksne Ungdom, hvori almennyttig og praktisk Kundskab skulde meddeles i frie Foredrag uden Lekselæsning. Til denne Gjerning viede Anker sammen med sin dygtige og anseede Medlærer, O. Arvesen, sit Liv og i den nedlagde han sin hele Formue. Men det var dog ikke spildt Kapital og Kraft. Tusender fik her den Kundskab, der gjorde dem til dygtige og brave Borgere, og Sagathun Folkehøiskole blev Moder til flere lignende Skoler omkring i Landet. Folkehøiskolerne gav ogsaa Stødet til en Revolution i Skolestellet i Norge. De gamle "hjemmelavede" Skoleholderes Tid var forbi. Skolelærerne maatte faa bedre Uddannelse, og Seminarierne blev en hel Del forbedret. Flere nyttige Fag blev indført i Almueskolen, der blev ordnet efter en fælles Plan. Ja, man kan trygt sige, at Folkehøiskolen har ikke liden Ære og Andel i den ypperlige Folkeskolelov, som Norge fik i 1888.

Da Herman Anker havde lagt sin sidste Kapital paa Folkeoplysningens Alter, udnævnte Statsminister Johan Sverdrup ham i 1885 til Postmester paa Hamar. Han undgik saaledes, omendskjønt nu fattig, at se Nøden banke paa sin Dør; men hans Syn var saa svækket, at han før sin Død lidt efter lidt blev aldeles blind. Følgende vemodige Digt skrev han den 16de Oktober 1895, da de sidste Straaler sluknedes, og han sad i en øde Nat:

DA JEG BLEV BLIND.

Nu daler Solen saa sagte ned,
mens Skyggerne vokser og stiger.
O, den, som kan sige: "Nu har jeg Fred!
Kun Mørket er det, som viger."
Jeg har jo i Verden saa meget seet,
baade stort og skjønt tillige,
ja selv det største i Verden er skeet:
Vor Herres Kristi Rige!

Jeg takker dig, Gud, som lod mig se,
at du dig vil forbarme!
Jeg takker dig, Gud, nu lad det ske!
din Naade er Sol og Varme.
Igjennem Mørket lad mig da se,
hvor Naadens Rige skinner;
da ser jeg mer, end de fleste ser;
det evige Mørke svinder.

Min Moders Øine og Smil og Blik
og de mange, mange kjæres,
og Børnenes Smil og Graad og Nik, —
kan Savnet af det vel bæres?
Gjør som du vil, du kjære Gud!
jeg hviler i dine Arme, —
naar Verdens Sol for mig gaar ud,
da vil du dig just forbarme!

Anker var en Mand, som Norge og alle Lande har saa altfor faa af. Han døde i 1896 og blev begraven under stor Deltagelse af hans store Vennekreds fra nær og fjern. B. L.

HAMARS RUINER.

Der raader en besynderlig Skjæbne over Norges ældste og stolteste Byer. De forsvinder af Jorden uden at efterlade det mindste Spor. Selv i Folkets Munde og Hjerter lever de knapt længer, og kun en enkelt Historiegransker efterforsker deres udslettede Grænseskjel og Navne i gamle skrevne Skindbøger. Og dog er ikke saa mange Menneskealdre gaaet hen, siden Oslo, Sarpsborg og Hamar endnu blomstrede i fuldt Liv, og deres Slotstaarne og Kirkespir var Merker for det hele Land. De er ikke mere, de kunde ikke længe overleve Norges Uafhængighed — deri er deres Skjæbne lige; men de har nu hver for sig sit forskjellige Eftermæle. Af Oslo er ikke Sten paa Sten tilbage. Den prægtige St. Halvards Kirke, Maria Kloster og alle de massive Bygninger er som bortblæste; — men Liv er født af Død, og Norges første Stad ligger dog endnu altid ved Bunden af Fjorden, om end ikke ved Foden af Ekeberg. I Sarpsborg er ligesaalidt en Levning at finde; men den nye Tid har nu fæstet Fod paa den gamle Bymark og har lovet at gjenoprette det forsvundne. Ogsaa Hamar, Oplandenes engang saa rige Dronning, var længe aldeles øde og forladt. Nu er vel ogsaa der en ny

Kjøbstad anlagt med samme Navn som den gamle, dog ikke ganske paa samme Sted. Men hvis ogsaa Menneskene og Efterslegten har forsømt Hamar, saa har Mindets Poesi som til en Erstatning bredet sin rigeste Maaneskinsglans ud derover, og bag dette mystiske Forhæng dæmrer dens Billede dobbelt prægtigt. Og til en Trøst i sin Ensomhed, til et uimodsigeligt Vidne om fordums Storhed besidder Hamar endnu en ganske anselig Ruin, medens dens Søstre i Ødelæggelsen kun har moderne Huse og Brændevinsbrænderier at opvise.

Det var en klar, deilig Solskinsdag, vi over Mjøsens speilklare Flade nærmede os Hamars Ruiner! Ja, her og intet andet Sted maatte Byen ligge, her fordrede Naturen selv et bankende Hjerte for den rige Omegn, her maatte Taarne og Mure saa prægtig slutte det vidunderlige Landskab. Og alt dette forstod de gamle saa godt.

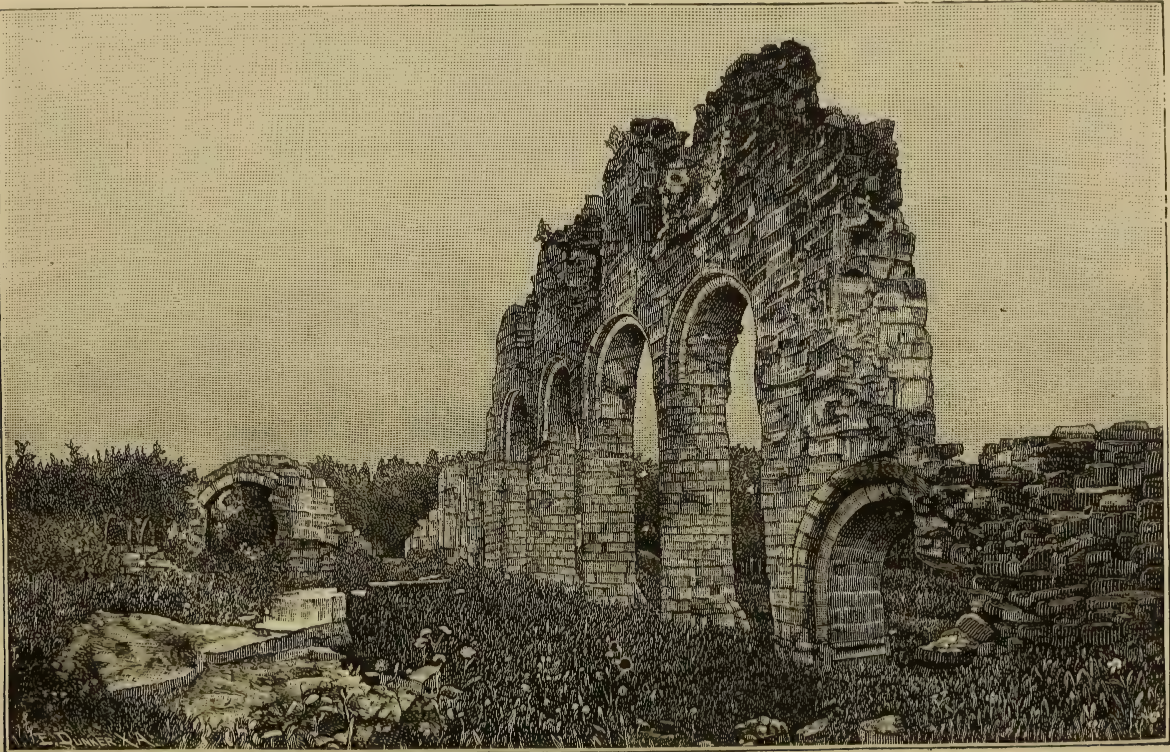
Ikke langt fra Hamar Gaard og henhørende under den ligger en Plads, kaldet Aftensangen. Der fik vi en Gut til vor Fører gjennem den tætte Skov, der omgiver Aftensangen.

"I skal vel hen og se Murene," sagde Gutten, idet han aabnede for os Ledet, der fører ind til Skovveien.

Paa vort Spørgsmaal, om han vidste, hvad disse Mure har at betyde, svarede han kun let hen:

"Aa, de siger, at der engang skal have staaet en By."

Ak, i disse Guttens faa Ord er indbefattet alt, hvad Omegnens Bønder ved at sige om Hamar! Ingen udførligere Kundskab, ingen bedre Overleveringer har vedligeholdt sig hos selve Stedets Slegt om det bevægede, rige Liv, som her for ikke saa længe siden har rørt sig. Og dog skal man tro, at Hamars sidste Indvaanere, da Byen blev ødelagt af de Svenske Aar 1567, maatte være blevne adspredte over Landsbygden omkring, og saaledes, selv lidt efter lidt forvandlede til Bønder, kunde have meddelt sine Efterkommere levende Sagn om det forstyrrede Hjem. Men vist er det, at har de fortalt sine Slegters og sin Bys Historie til nogen, saa er det nu aldeles glemt; og dersom Vangs Bønder ved lidt om Hamar, da skylder de dette mere til fremmede og til Bøger end til egne Overleveringer og Sagn.

Hamars Ruiner.

Vi gik nu fremad gjennem den kjølige Skov, en deilig Gang i Middagsheden. Det havde regnet om Morgenen, og endnu hang de klare Draaber ved hver Naalespids paa Grantræerne og glimrede i Solen. Paa enkelte Steder aabnede Skoven sig til smaa, grønne Enge, hvorpaa som oftest to til tre majestætiske Hængebirker strakte sine vaiende Kranse mod Jorden. Her tænkte vi os, at der havde staaet et Kapel i Fordums Dage, tæt udenfor Byen. Nu lyste det pludselig klart gjennem de sidste Træer, vi traadte ud paa den aabne Slette, og den hele Jordtange, hvorpaa Byen har staaet, og hvoraf Hamar Gaard danner Spidsen, laa for vore Øine, omgiven af Mjøsens middagsblinkende Speil som af en Glorie. Hvert af vore Trin berørte nu hellig Grund; vi lod de gamle Gader opstaa for vort indre Øie, medens vi gik hen over de Sletter, hvor de har staaet, og hvor deres Beboere har levet og lidt, men hvor nu det friske Hø laa slaaet i Rader, og Kornet bølgede henover deres Gravsteder. Vi gik nu tvers gjennem Hamar Gaards Ladebygninger, som alle er byggede af deilige, tilhugne Stene; ak, man kan nok gjette hvorfra! Vi lod Hovedbygningen, en stor gammel Trækasse, ligge tilvenstre og bøiede om en liden Høi og opad en Bakke. Nu stod vi midt i Hamar Domkirkes Ruiner.

Hvad der staar igjen af Hamar Domkirke eller Hellig Trefoldigheds Kirke, opbygget i det 12te og 13de Aarhundrede i byzantisk Stil, er nu kun tre uhyre Piller, forbundne med sine Buer, og mod Østen i Flugt dermed en mindre Bue, alt af de skjønneste tilhugne graablaa Kalkstene. Ovenover de midterste Buer staar endnu i en stor Høide en Del af den øvre Kirkevæg med Spor af dybt ind i Muren gaaende firkantede Vinduer. Man kan gjøre sig en Ide om det heles Størrelse, naar man hører, at enhver af de større Piller neppe kan favnes af tre voksne Mænd, og dog bærer de alligevel sine tilsvarende Buer saa let og dristig, at deres uhyre Omfang knapt paafalder. De staar frit og aabent mod Vandsiden; men mod det Indre bemerkes endnu Soklerne til de modstaaende Piller, der danner det midterste Kirkeskib. Uden om dette igjen er et rundt Bjerg, bevokset med Græs og Træer, opstaaet, som man tydelig kan se, af Kirkens

sammenstyrtede Mure. Den daværende Eier af Hamar har ladet den nordlige Ende af denne Høi gjennemgrave og derved blottet to hvælvede Indgange til Kirken. Naar man staar inde i Ruinerne og ser ud gjennem disse over Mjøsen, har man et yderst skjønt Syn. Forgrunden dannes af store, vildt omkastede Stenblokke; noget længere borte har man den mægtige Søilerad, som Tiden har skatteret fra lyseblaat til dunkelrødt og behængt med grønne Urter og Vekster; og endelig, bag enhver af de kjæmpemæssige Buer og indfattet af disse som af en Ramme, aander et herligt Landskab af Sø, grønne Kyster og fjerne Bjerge. — Fortiden traadte mig nær og haandgribelig imøde fra enhver af disse Stene og stirrede paa mig med levende og hemmelighedsfulde Øine. Thi det har en ganske anden Art og Kraft, naar man saaledes opmaner Forfædrene paa de Steder selv, som deres Fod har betraadt, og omgivet af deres Øienvidner, end naar man i sit eget Kammer prøver paa at sætte sig tilbage til dem igjennem de døde Bogstaver. Det store Fortidsbillede dæmrede for mig som en Morgendrøm, bag det graa Slør glimtede Staalharnisker og Monstranser, raslende Bispekaaber og Silkeklæder, vaiede Faner og lød fjern Sang og underlige Stemmer. Men vilde jeg trænge derind, forsvandt det alt for atter at gjekke mig længer borte. Det drev mig fra Sten til Sten, fra Grotte til Grotte i disse Ruiner, og jeg bankede paa overalt, men blev ikke indladt. Da flygtede jeg ud af denne Tryllekreds, ud paa den store vide Slette, hvor der vel ogsaa har staaet Kirker og Gader og Slotte, men hvor ingen Spøgelser af disse endnu staar tilbage. Paa det saakaldte *Bispebjerg,* den yderste Pynt af Halvøen, hvorfra man har den videste Udsigt til alle Sider, fandt jeg atter Klarhed. Herfra bør man egentlig betragte Ruinerne, der inde er man deres Strenghed for nær. Herfra smelter de først rigtig sammen med Landskabet og giver det dets rette Præg og tegner sig klart og smukt mod Søen og Himlen.

Det er ikke saameget Tiden som Menneskenes Raahed, der har nedbragt denne i Slutningen af det syttende Aarhundrede endnu saa prægtige Ruin til, hvad vi nu ser. Da stod endnu den hele vestlige Gavl med sine herlige, tredobbelte Vinduer og

kunstig udhugne Døre foruden mange andre Kapeller og Buer. Men man har ført Stenen derfra til Bygningen af Vangs, Stange og Nes Kirker foruden til flere verdslige Bygninger paa Hedemarken. Føier man nu hertil Tidens langsomme Opløsen, da maa man forundre sig over, at der endnu er saa meget tilbage. Dette bliver nu fredet og sikret, efterat "Foreningen til Oldtidsminders Bevaring" er kommen istand. Hvad der er blevet af de øvrige Kirker og Stenhuse i Hamar, er ubekjendt. Korskirken, Hamar Slot, St. Olafs Kloster, Skolen, Raadhuset — alt er forsvundet uden Spor, naar man undtager en massiv og uformelig Graastensbygning, som skal have hørt til Klostret og nu er indlemmet under Gaardens Udhuse. Af Byens tre Hovedgader, Klosterstrædet, Grønnegaden og Bispestrædet er ikke en eneste synlig Tomt eller Levning. Det er altsaa kun Domkirkens tre Piller, som endnu vaager over de øde Gravsteder, ligesom dens tre Taarne fordum vaagede over den levende og blomstrende Bys lavere Tage.

Imidlertid var Dagen rykket frem, og Sommeraftenens bløde og rige Farvetoner begyndte allerede lidt efter lidt at brede sig ud over det deilige Rundmaleri, som jeg oversaa fra Bispebjerget. Denne usikre, og dog saa varme, Belysning er den bedste for en saadan Egn; thi Mindets Glans er beslegtet med Aftenens. Men denne Aften var ogsaa blid og skjøn. Det nyslaaede Hø og Træerne og de friske Vande udsendte en liflig Duft til Kirken som for at trøste den over dens tabte Virakskyer; endnu kan den gamle Krønikes Ord gjælde for Hamar, skjønt det har mistet sine berømte Frugthaver: "Og var det ganske lystigt om Sommeren, naar man roede om Hamars By, og alle Urter og Træer de gav slig herlig Lugt fra sig." — Jeg lod mit Blik vandre fra Ruinerne over til Helgø, der ligesom hævede sig fra Vandskorpen i den magiske Belysning; midt i det smale Sund mellem denne Ø og Nes Sogn steg den hvide Nes Kirke umiddelbart op af Bølgerne med det blaa Totenland til Baggrund. Og ligeoverfor mig, paa Neslandet, strakte sig vidt ud de grønne Sletter af Gaarden Grefseng. Fortidens Aander omgav mig paa alle Sider, men i den dybeste Taushed. Jeg tørstede ganske

efter en Klokkes Slag, efter en fjern Sang som et Udtryk for Aftenlandskabets Sjæl. Men alt forblev Dødsstille. De Dage var forbi, da det efter hin Krønikes Ord var Skik i Hamar, "at der skulde først ringes udi Domkirken, dernæst i Klostret, dernæst i Korskirken og allersidst i St. Jørgens Kirke, siden derefter skulde de ringe og kime, som de mest kunde. Item, naar som det var blidt og stille Veir, da kunde man høre det langt

Opsal, Vang paa Hedemarken.

borte, naar som at Presten og Degnene sjunge i Kirken, og Orgelverkernes Lyd hørtes, at den, som ikke havde et Stenhjerte, maatte græde af Glæde for Guds usigelige Naade mod Menneskene og Guds hellige Ord og de deilige Salmer, som de hørte sjunge der."

A. Munch.

ØSTERDALEN.

Østerdalen er en af Norges største og skovrigeste Dalfører, der strækker sig fra Elverum og næsten op til Røros. Den deles i Søndre og Nordre Østerdalens Fogderier. Til Hoveddalføret støder flere mindre Dale, af hvilke Foldalen og Atnadalen paa Vestsiden er de vigtigste. Paa Østsiden ligger Rendalen aldeles Side om Side med Østerdalen helt fra Tønset og sydover til Aamot, hvor Rena falder i Glommen — en Længde af 150 Kilometer.

Østerdalen har ikke, som de fleste andre Dalfører i Norge, storartede Naturscenerier, da Aaserne paa Siderne ikke naar nogen væsentlig Høide og er skovbevokset overalt; men flere Steder træffer man paa ret vakre Partier. Kreaturavl og Skovdrift er Østerdalens Hovednæringsveie. Hver Vaar fører Glommen og dens Bifloder en uhyre Masse Tømmer, som i Vinterens Løb er hugget i de østerdalske næsten uudtømmelige Skove, ned til Lillestrømmen eller Fredriksstad. Her omdannes det til Bord og Planker og sendes saa videre til de fremmede Lande.

Tømmerflødningen paa Glommen er et meget farligt Arbeide, som aarlig kræver flere Ofre. Men "Brøitningen" og Tømmerflødningens Farer udvikler Folket i disse Trakter til Raskhed, Snarraadighed og stor Sindsro. Naar man ser de kjække Østerdøler med det rolige Ansigt og det skarpe Blik med Raskhed færdes paa Tømmerstokkene i Brændingerne udover Elven, maa man erindre sig Eilert Sundts Stykke om "en simpel Mand", hvor han saa smukt og sandt skildrer den store Betydning, som saa ofte ligger i den saakaldte simple Mands Livsgjerning. Hvilken Sum af Skjønsomhed, Kyndighed og Erfaring, der dog i Sandhed maa være samlet paa denne Haand, forinden den duger til sligt Arbeide, hvilket personligt Mod, Sjælskraft og Ansvarsfølelse, og hvilket Kjendskab til Vandets Kræfter, forinden han vover sig ud i denne rivende Strøm enten i en liden Baad eller paa drivende Tømmerstokke!

I Østerdalen træffer man paa nogle af Norges mest ensomme og folketomme Trakter. Navnlig er det rumt mellem Folk i Lille- og nordre Del af Store-Elvedalen, hvor Gaardene ligger milevidt fra hverandre, og hvor Ensomheden kun afbrydes af Andeflokkene i Elven og enkelte Harer i Skovene. Jernbanen fra Kristiania til Trondhjem gaar gjennem hele Østerdalen, og snart kommer ogsaa Solørsbanen helt op til Elverum.

GLOMMEN.

(567 Kilometer).

Glommen er ikke alene Norges største, men tillige hele Skandinaviens største Vandløb. Den har sit Udspring i Vigelniptjernet i Tydalen, Søndre Trondhjems Amt, og gaar gjennem

Aursuensø i Nærheden af Røros og gjennemstrømmer derefter i sydlig Retning hele Østerdalen og Solør, indtil Kongsvinger. Her gjør den en stor Bøining og gaar mod Vest indtil Næs paa Romerike, hvor den optager Vormen, Mjøsens Afløb, bøier der-

Kapkjøring i gamle Dage.

efter atter mod Syd og løber ud i Øieren. Udløbet af denne Indsø er sterkt sammenknebet i den trange Mørkfos. Efter at have forladt Øieren, flyder Glommen som en mægtig Strøm gjennem Smaalenene, indtil den lidt ovenfor Sarpsborg deler sig i to Arme, som omslutter Tunø og Rolfsø, og som begge ved Fre-

driksstad falder ud i en Bugt af Skagerak. Den østre Arm, som er Hovedløbet, gaar forbi Sarpsborg og danner der den store Sarpsfos. Hertil er Glommen seilbar for store Skibe, men ovenfor danner den derimod en næsten uafbrudt Række Fald, saa den kun paa korte Strækninger er farbar. Ved Kongsvinger er Vandskjellet mellem Glommen og de Vasdrag, som derfra løber ind i Sverige til Venern, ganske umerkelig. Man tror, at Glommen i en ikke meget fjern Jordperiode har havt sit Afløb ad denne Vei. Nu er det kun ved høi Vandstand, at den stundom sender en Del af sin Vandmængde gjennem Vrangselven til Venern. Blandt Glommens mange Bielve kan foruden Vormen, som den vandrigeste, nævnes: Tunna, Folla, Atna, Rena, Flisa, Skandsen, Oseelven og Rauma.

RENABROEN.

Bebyggelsen af Østerdalen og tilstødende Dalfører grupperer sig hovedsagelig langs Elvebredderne. Det er derfor naturligt, at der har været sterke Krav paa tidsmæssige Midler til at passere Elvene. De før benyttede Færger blev mere og mere utilfredsstillende, og Ønsket om Broanlæg var derfor paa flere Steder i Stigende. Især har dette været Tilfælde, siden Jernbanen anlagdes langs Glommen.

Af de Distrikter, som har været uheldigst stillede i nævnte Henseende, indtager Aamot Herred en fremragende Plads. Ved Rena Jernbanestation løber Rena ud i Glommen ved Færgestedet. Landet mellem Rena og Glommen, den saakaldte "Næsvangen" er forholdsvis tæt bebygget og har en temmelig betydelig Trafik til Rena Station. Ligeledes foregaar der fra Østsiden af Rena og Glommen en livlig Samfærdsel Sted med nævnte Elves Vestside.

Da Kravet om at bygge Broer over Glommen og Rena var bragt paa Bane, og der fra Distriktets Side vistes stor Offervillighed, bevilgede Storthinget i 1886 den fornødne Kapital til Anlæggets Paabegyndelse. Den vedtagne Plan gik ud paa at anlægge en Bro over Glommen og en Bro over Rena straks ovenfor Renas Udløb.

Arbeidet blev paabegyndt i 1887, idet der før endelig Bestemmelse om Broens Disposition toges blev nedrammet Prøvepæle saavel i Glommen som Rena.

Resultatet heraf blev, at man bestemte sig for at sløife Pillaren i Glommen og at overspænde denne Elv med en 105 Meter lang Bro uden Midtpillar.

En saa stor Spændvidde var endnu ikke bleven anvendt hertillands, idet det største tidligere byggede Brospænd var et paa 80 Meters Aabning ved Skarnæsbroen i Odalen.

Da saa Jernverket "Vulkan" i Kristiania var overdraget Leverancen af alt Jernverk til Broen, afventede man derfor med stor Spænding Resultatet af det for norske Forhold betydelige Broarbeide ved Rena.

Tyngden af Jernverket til de to Broer er tilsammen 316 Tons og deres Kostende er 233,000 Kroner.

Den 27de September 1890 aabnedes Broerne for den almindelige Færdsel, efterat de var prøvebelastet og alt befandtes at være særdeles tilfredsstillende.

Det hele Arbeide var en Triumf for den indenlandske Industri og Ingeniørkunst, og berettiger det Haab, at deslige Arbeider for Fremtiden udelukkende vil blive udført ved norske Verksteder. (Efter *Skillings-Magazin*).

SOLØR.

Hvor ligger Solør og hvilke er det berømte Lands Grænser? Folk, som ikke kjender nøiere til Tingen, har et ubestemt Begreb om, at Solør indbefatter hele Glommendalen lige fra Aursundsøen til Romerike idetmindste, og at alle Landsfolk, som kommer til Kristiania i Marked og Sankthans, er Solunger. Men dette er ikke Tilfældet. Det egentlige Solør bestaar af Bygderne søndenfor Elverum og indtil Kongsvinger, altsaa de gamle Prestegjeld Hof og Grue, som nu er delte i 5. Indtil for ganske faa Aar siden var Solør forenet med Vinger og Odalen under en Skriver og Foged, og derfor gik gjerne ogsaa Vingersokningerne og Odølerne ligeoverfor fremmede som Solunger, skjønt det ikke kan negtes, at der allerede, naar man kommer ud til Vinger, viser sig en Forskjellighed i Folkekarakteren, lige-

som en bestemt Forskjel viser sig, naar man kommer over Elverums Grænser. Det er kun til det egentlige Solør, jeg i efterfølgende Skildring vil holde mig.

Enhver ved, at Solør er et af vore rigeste Skovdistrikter. En stor Del af Distriktet optages af vidtstrakte Moer eller Aasen med svage Forhøininger, og selv hvor Fjeldkarakteren er fremtrædende, rager dog ingen Top saa høit, at den overstiger Trægrænsen, endsige naar Snegrænsen. Kun enkelte Fjeldkamme som Blaaengen i Vaaler og Raofjeldet i Brandvold har nogen videre Høide eller er træbare. Gran- og Furuskoven vokser frodigt bortover disse Moer og opefter Aaslierne, og Terrænet gjennemskjæres overalt af mindre Elve og Bække, som ved Hjælp af Damme og Mineringer er gjort fløtbare, og hvorigjennem Tømmeret fløtes frem til Glommen.

Men saa rigt som Distriktet er paa Skov, saa fattigt er det som Jordbrugsdistrikt. Langs Glommen er Jordbunden for det meste skarp Sand, meget fattig paa de Bestanddele, som Kulturplanterne behøver til sin Næring. De lavere liggende Strækninger staar om Vaaren gjerne under Vand og ligger derfor til naturlige Enge og Havnegange.

Der, hvor Oversvømmelsen ikke rækker hen, begynder Jordbruget. Sandjorden er let at bearbeide og giver rig Afgrøde af Korn og Poteter; men den fordrer ogsaa meget sterk Gjødning og vil ikke gjene bære Hø. Længer oppe, paa Moerne, bestaar Jordbunden af et Slags meget fin, rødagtig Sandjord, noget blandet med Ler. Denne Jord er kraftigere; men ogsaa den fordrer meget Gjødsel og trænger mere Arbeide. Endelig er Jorden i Aaslierne mere muldholdig; men Jordbruget er mere tungvint, og Jorden er gjerne vandsyg.

Jordbrugerne har derfor i Regelen meget at kjæmpe med og kun den Omstændighed, at alt, hvad man kan sælge, i Regelen betales meget høiere end andetsteds, kan gjøre Arbeidet lønnende. Det er naturligvis Skovdriften, som betaler disse høiere Priser, og det er den, som overhovedet holder Distriktet oppe. Dersom ikke Skoven var, vilde Solør ikke kunne føde Halvdelen af sin Befolkning.

Men hvorlænge vil Skoven vare? Ja, det er et Spørgsmaal, som har været opkastet i Aarhundreder, og som rimeligvis endnu i Aarhundreder vil beskjæftige enkelte dybsindige Hoveder. Man har nu i lange Aarrækker spaaet, at det engang maa blive forbi med Tømmerdriften, men mere og mere Tømmer bliver der hvert Aar, og det kan ikke skjønnes, at Skovene endnu er udtømte.

Det er en Kjendsgjerning, som ikke kan benegtes, at Skovstrækningerne er blevne mindre end for 30—40 Aar siden; men Tyltetallet er steget saa overordentligt, at der vistnok aarlig leveres flere Kubikfod Trævirke end før.

Det er mange Aarsager, hvorfor der nu leveres mere Tømmer til Salg end tidligere, og som tillige vil bevirke, at der for Fremtiden vil blive leveret meget. Først og fremst maa nævnes, at Folk paa Grund af de høie Tømmerpriser nu er meget mere forsigtige med sin Skov, end før. Braate brændes nu ikke længer, og med Hensyn til, hvad der forbruges til Gjerdefang, Brænde og andet til Husfornødenhed, er Eieren gjerne saa forsigtig som bedst muligt. At hugge friske Træer til Brænde, ansees nu som en stor Uvorrenhed, og det hentes heller flere Mile inde paa Skoven af tørt og Top. Dernæst har de høie Priser bevirket, at Tømmer kan drives frem med Fordel fra Steder, hvor det før ikke lønnede sig, og Toptømmer, som før blev liggende igjen i Skoven, afsættes nu med Fordel. Videre maa det bemerkes, at Skoven lettere vokser op igjen til de mindre Maal, end til de større, eller med andre Ord, den vokser hurtigere i Begyndelsen, end senere. Naar man nu endelig lægger Merke til, hvilke umaadelige Strækninger, Solørs Skovdistrikt indholder, og at det meste deraf er af den bedste og voksterligste Skov i Landet, saa tør man vel haabe, at Faren for Skovødelæggelsen ikke er saa stor, som den kanske ser ud til.

Det er en Erfaringssætning, at jo magrere Jorden er, desto dygtigere pleier Folket at være. Den rige Jord føder sin Mand, uden at han behøver at stræve meget; men den daarlige kræver baade strengere Arbeide og mere Eftertanke. Dette virker paa Indvaanerne, Slegt efter Slegt, og giver Folkekarakteren sin Ei-

endommelighed. Ved Siden deraf øver Tømmerdriften sin Indflydelse. Det er et raskt og haardført Liv derinde paa Skovene, enten vi ser hen til Arbeidet om Høsten med Hugning og Lunning, om Vinteren med Tømmerkjøringen eller om Vaaren med Fløtningen. Endelig har alle Skovdistrikter sine vekslende Tider, snart Overflod og snart Mangel, og ingensteds er det saa let for en "simpel" Mand at slaa sig op; men maaske ingensteds heller saa let for en formuende Mand at blive Fant ("fantasere", som det heder).

Alle disse Omstændigheder har virket sammen til at give Solungen hans Karakter, og man behøver ikke at tage sin Tilflugt til Formodninger om Oprindelse fra en anden Stamme, for at forklare den merkelige Forskjel, som det i Virkeligheden er mellem Folket i Solør og Nabodistrikterne. De anførte fysiske og økonomiske Omstændigheder forklarer alt fuldkommen tilfredsstillende.

Naar man i Korthed skal karakterisere Solungen, maa man kalde ham livlig, letvint, godhjertet og opvakt, omtrent en Sangviniker, men med noget mere Tilsætning af Energi og Udholdenhed, end der i Regelen pleier at følge denne Slags Karakter. Men ligesaa letvint som han er i al sin Gjerning og Bedrift, ligesaa løs er han i sin Tale og vistnok ikke saa sjelden i sine moralske Grundsætninger. En stor Forbrydelse, især en virkelig gjennemtænkt og planmæssig Ugjerning, vil man sjelden eller aldrig se Solungen begaa. Men derimod et lidet Kneb, en Vridning paa Sagen, det tror jeg oprigtig talt, at man altfor ofte finder, allerhelst naar det gjælder Heste- eller Skovhandel, eller det gjælder at udhale en Betaling, som man ikke kan klarere i rette Tid. At "krangle til Jonsok" ansees for den ærligste Sag af Verden; men saa betaler ogsaa Solungen uden et Muk sine Omkostninger. Hvor løs Solungen i Almindelighed ansees af sine Naboer, ser man blandt andet deraf, at der i Østerdalen — det sindige, alvorlige Østerdalen — virkelig gaar som en Folketro, at et Solungsvidne ikke i Rettergang er saa paalideligt og derfor ikke gjælder saa meget som et Vidne andetsteds fra. Nu — dette tror jeg er overdrevent, eller rettere, jeg ved det bestemt

af min egen lange Erfaring i den Retning. Men vist er det, at det mange Gange er vanskeligt for Solungen med hans varme Hjerte og levende Indbildningskraft at holde sig fri for at tage Parti eller farve Fremstillingen selv i saadanne alvorlige Sager.

Saalænge man kun har med Solungen at bestille i selskabelig Henseende, kan der ikke tænkes et mere behageligt og omgjængeligt Folk, og Gjestfriheden er saa stor, at den undertiden endog drives til Upligt eller videre, end Vertens Evne burde tillade. Jeg tror derfor ogsaa, at alle, som blot har kjendt os fra den Side, ikke kan andet end rose Folket.

Men Vrangsiden af Billedet er, at Forretningsmændene ikke liker Solungen nær saa godt. Det vil sige, handle med os vil gjerne alle, men der findes vel heller ingen, som i længere Tid har pleiet saadan Omgang med os, uden at de ender med at klage over, at vi er nogle uefterettelige Krabater. Ja, det kan nok hænde, at vi er det ogsaa, men Forholdene har mere Skyld end Folket. De gode Tider for Trælasten veksler jo stadig, og de økonomiske Forhold heroppe paavirkes paa det allerføleligste deraf. Dernæst er det saa, at en stor Del af Befolkningen i Virkeligheden er Handelsmænd. De spekulerer i Skove og de spekulerer i at sælge Varer, og en saadan Handel kan ligesaavel gaa galt her som andetsteds i Verden. Endelig maa bemerkes, at Fortjenesten baade for Skoveieren og for dem, som skal kjøre og fløte, ikke flyder jevnt hele Aaret igjennem, men samler sig paa enkelte Tider. Da er der Penge blandt Folk; men siden slet ikke. Dette bevirker ogsaa en Ustøhed i Klareringen af alle Forpligtelser. Overhovedet maa man sige, at Solungens Uefterretteligheden i det væsentlige viser sig deri, at han betaler sent, og ikke i, at han aldrig betaler.

Den lette Adgang til at slaa sig op, har naturligvis ogsaa sin Indflydelse paa Folkekarakteren. Hvor Dygtigheden udelukkende betinger den økonomiske Stilling, kan der ikke være Tale om noget Stormandsvælde, hverken blandt Bønder eller andre. Er der en Slegt, som er bleven formuende, ser man hyppig, at Børn eller Børnebørn synker ned til Husmandsklassen og om-

vendt. Man kan derfor med fuld Grund sige, at er der nogensteds i Verden, hvor Folkestyret er rent, saa er det her i Solør. Men det er tillige et oplyst Folkestyre. Thi hvorvel Folkeoplysningen her ikke staar høiere end andetsteds, saa viser sig dog straks en merkelig Trang til Oplysning, saasnart en Mand begynder at slaa sig op, og bliver han selv for gammel til at lære noget, inden Lykken føier ham, saa er det dog vist, at han søger at skaffe sine Børn saa megen Lærdom som muligt og ofte uanseet, hvad det koster.

Denne Agtelse for Kundskaber i Forbindelse med Solungens medfødte omgjængelige Væsen, gjør dem særdeles behagelige for de Embedsmænd, som kommer til Distriktet. I Begyndelsen ser man nok ofte helt komiske Scener, naar Folk, som er vant til andre Forhold og andre Seder, flytter ind i denne Republik, hvor et Øgenavn eller en bidende Bemerkning sidder ligesaa løs som Kniven hos Valdrisen. Men det giver sig dog snart, og er de ikke altfor skakkjørte, ender de altid med mere eller mindre selv at blive Solunger.

Tømmertrafiken er Solungens Liv, og dette Liv naar sit Høidepunkt i Fløtningstiden. Aldrig er Solungen kvikkere eller vittigere, aldrig er han mere letvint, end naar han med Næversko paa render fra den ene Stok til den anden eller midt i gule Fossen seiler nedover paa en Tømmerhaug, som han netop har løst. Det gaar paa Livet mangen Gang, og for den, som ikke er vant med dette Arbeide, ser det farligere ud end Linjedansernes og Beridernes halsbrækkende Spring. Men Fløterlivet, fuldt af Afvekslinger og Farer, tiltaler Solungens livlige Sind. Øvelsen fra Smaagut af giver ham denne Koldblodighed i Farer og denne Ligevægt i Legemet, som alene kan fri ham fra Døden i Fossestupet eller fra at knuses under de mægtige Tømmerhauge.

H. Schulze.

ODALEN.

Odalens to Prestegjeld ligger omkring den vakre Storsjø, med Vinger Prestegjeld og Kongsvinger i Syd. Odalen, Vinger og Eidskog danner tilsammen et Fogderi. Hele Distriktet har udstrakte Skove og er i væsentlig Grad som Solør.

KONGSVINGER FÆSTNING.

Kongsvinger Fæstning ligger paa Toppen af en Klippe, om hvis Fod Glommen slynger sig, idet den mægtige Flod, der gjennem de nordenfor liggende Bygder rinder i Retning omtrent fra Nord til Syd, ved Kongsvinger gjør en skarp Bøining mod Nordvest. Mod Toppunktet af den herved dannede Vinkel strækker sig fra Sydøst det Dalføre, hvorigjennem Vrangselven løber, og hvorigjennem Veien fra Sverige fører ind. Fra Kongsvinger fører Veie nordover til Østerdalen og mod Vest Veie, der senere forgrener sig til Kristiania, Romerike og Mjøstrakterne. Til disse gamle Forbindelseslinjer er senere kommet Jernbanen fra Kristiania til Stockholm og fra Kongsberg til Aasnæs i Solør. Mellem de tre Dalfører, der i forskjellige Retninger fører ud fra Kongsvinger, strækker der sig et skovbevokset og som Regel temmelig uveisomt Fjeldterræn.

Paa Skraaningen fra Fæstningen sydover mod Glommen ligger den gamle "Vinger Leir", der fra Femtiaarene har faaet Kjøbstadsrettigheder som Kongsvinger By. En ny Bydel er vokset op syd for Glommen ved Jernbanestationen.

Det er klart, at et Punkt som Kongsvinger, hvor en af de bedste Veie fra Sverige fører ind i Glommendalen og videre mod de bedste Dele af Norge, maatte faa stor Betydning under vore gamle Krige, og Trakten mellem og omkring Kongsvinger og Eda Skandse, hvilken sidste ligger en Mils Vei fra Grænsen paa den svenske Side, har ogsaa stadig under Krigene været Skuepladsen for krigerske Begivenheder. Vi skal her kortelig nævne nogle af de vigtigere fra den nyere Tid.

Under "Krabbekrigen" blev i 1658 Eda Skandse erobret af et norsk flyvende Korps, der blev sendt op fra Bohuslen gjennem Wermland.

Fra Begyndelsen af "Gyldenløvefeiden", der brød ud i 1675, stod der en Besætning i Vinger ligeoverfor de svenske Tropper paa den anden Side af Grænsen. I 1676 gjorde Svenskerne fra Eda Skandse et Streiftog frem til Kongsvinger. I 1679 gjengjældtes dette af Nordmændene, idet Vibe rykkede ind over Grænsen med

1200 Mand og erobrede Mora Skandse; men Eda Skandse kunde han ikke bemægtige sig.

Tre Aar efter "Gyldenløvefeiden"s Slutning blev i 1682 Kongsvinger Fæstning anlagt. Først hører man kun om Vinger Skandse. Senere blev Fæstningen efterhaanden udvidet og forsterket. De fleste af Bygningerne og enkelte Murhjørner bærer Kristian V's eller Fredrik IV's, en enkelt Kristian VI's Navneziffer. Efterat Fæstningen var naaet til sin fulde Størrelse, beregnedes den mindste Garnison under Krig til noget over 900 Mand, og Fæstningen var bestykket med et ganske anseligt Antal Kanoner. Til Besætning anvendtes under Krigene tildels opbudt Landeværn for ikke at svække Feltarmeen mere end høist nødvendigt.

Den betydningsfuldeste og interessanteste Begivenhed i denne Trakt fandt dog Sted i de sidste Krige med Sverige.

I 1808 rykkede Svenskerne samtidig paa flere Punkter ind i Landet. Mod Aasnes, fire Mil nord for Kongsvinger, marscherede Oberst Gahn med ca. 500 Mand. Lige mod Kongsvinger fra Eda gik Leionstedt med 2250 Mand.

Paa norsk Side stod Oberst Staffeldt i Aasnæs med 800 Mand og Oberst de Seue ved Kongsvinger med 1200 Mand. Den 24de April blev Gahn under sin Marsch gjennem Aasnæs angreben af Nordmændene ved Trangen, og efter 3½ Times Kamp, hvorunder der dræbtes eller saaredes 80 Svensker og 67 Nordmænd, blev Gahn nødt til at overgive sig. Kun omkring 40 Mand undkom. 11 Officerer og 430 Mand blev fangne.

Efter Kampen ved Lier havde Nordmænd og Svensker staaet lige overfor hverandre paa hver sin Side af Glommen, idet Svenskerne ikke følte sig sterk nok til at angribe Fæstningen og ikke vovede at gaa den forbi. De forskandsede sig i sine Stillinger ved Rastad, Lier og Austbølaaen. Den 18de Mai angreb Oberstløitnant Ræder med 550 Mand den svenske Stilling ved Austbølaaen og jevnede med Jorden de mest fremskudte svenske Verker. Den 25de Mai oprev Kaptein Jürgensen med sit Streifkorps et svensk Kompani ved Gaarden Jerpset og medførte 24 Fanger til Kongsvinger.

Kongsvinger Fæstning.

I 1814 stod Oberst Krebs ved Kongsvinger med 2300 Mand. Mod ham rykkede Oberst Gahn med 2400 Mand. Krebs stillede sig ved Lier, hvor Forskandsningerne fra 1808 var istandsatte. 2den Aug. blev han her angreben af Gahn. Efter en hed Kamp, der kostede Nordmændene 27 og Svenskerne 133 døde og saarede, blev Svenskerne slaaet fuldstændig tilbage. Gahn trak sig tilbage til Martrand, 20 Kilometer nærmere Grænsen. Her blev han i Dagbrækningen den 5te Aug. angreben af Krebs. Den svenske Styrke blev opreven og maatte søge sin Frelse i en ilsom Flugt tilbage til Sverige. Hele Trosset, bestaaende af henimod 300 Vogne, nogle Kanoner og 327 Fanger, faldt i Nordmændenes Hænder.

Denne Vaabendaad var saa meget betydningsfuldere, fordi den fandt Sted, medens de Underhandlinger foregik, der faa Dage efter førte til Konventionen i Moss, og fordi den viste, at Nordmændene selv baade kunde og vilde føre Krigen for Alvor.

Seirene ved Lier og Martrand i 1814 er de sidste Begivenheder, om hvilke Kongsvingertraktens krigerske Saga ved at melde; men ubilligt vilde det være ikke at lægge til, at Bønderne heroppe, ligesom i de øvrige Dele af Landet, altid stod broderlig ved Soldatens Side, hvadenten det gjaldt at skaffe Proviant til Leiren, at bringe Førerne Underretning om Fienden eller med Riflen at vise de ubudne Gjester tilbage over Grænsen. Der fortælles mangt et Træk i denne Retning.

Kongsvinger Fæstning har siden sin Anlæggelse ikke alene aldrig været erobret, men heller ikke været udsat for nogen egentlig Beleiring. Derfor har den dels kunnet takke den mægtige vaade Grav, som Glommen danner foran Fæstningen, og dels den Omstændighed, at de norske Topper, støttet til Fæstningen, stedse har holdt Marken saa godt, at Fienden aldrig har magtet at paabegynde nogen Beleiring. Derfor har dog ikke Fæstningen været mindre vigtig. Den har været taget med som et vigtigt Led i Forsvaret, naar Nordmændene opgjorde sine Planer, og Fienderne har været nødte til at gjøre det samme. Dels har Fæstningens Tilstedeværelse fritaget os for Angreb paa denne Kant

dels har man ved Hjælp af dens Kanoner, der behersker Kommunikationslinjerne kunnet tiltordne Fienden et "hid og ikke længer".

Den gamle Fæstnings Hovedverker er vel vedligeholdte. De staar der endnu omtrent i sin gamle Skikkelse, og om Fæstningen end ikke hører til de moderne Befæstninger, beregnede paa gjennem længere Tid at modstaa Beskydning af Nutidens Skyts, saa danner den dog et stormfrit Punkt, fra hvilket de omliggende Kommunikationslinjer kan beherskes, og som det vil fordre nogen Tid og nogen Kraft at tage. Og om det saa kun er nogle faa Dage, er det en Tid, som det i Krig kan være af stor Betydning at vinde. Det har ogsaa lige til de sidste Tider vist sig, at selv en gammeldags Bjergfæstning kan blive en haard Nød at knække, naar den forsvares godt; thi det kommer her ligesaa meget an paa de Personligheder, der staar indenfor og udenfor Murene, som paa de materielle Hjælpemidler.

Trakten ved Kongsvinger er af en saadan Natur, at man ved at benytte, hvad der allerede findes, for en forholdsvis liden Sum her vilde kunne danne en ganske sterk, tidsmæssig Befæstning. *H. D. Lowzow.*

FÆMUNSØEN OG TRYSIL.

De høieste Strækninger i Sydvest for Røros er Strækningen Nordvest for Fæmunsøen, hvor Elgepiggen og Sølen paa Hummelfjeld naar op til 5 a 6000 Fod over Havet. Herfra sænker Landet sig i Syd og Sydvest til Trysilfjeld, som ligger 7 n. Mile fra Fæmunsøens sydlige Ende, og kun er 3600 Fod. Efter at Fæmunelven i sydøstlig Retning har gjennemløbet Trysil Prestegjeld, bøier den over Grænselinjen ind i Sverige. Disse Trakter er golde og tyndt bebygget, og Korn kan vanskelig modnes. Befolkningen er derfor henvist til Kvægavl som den vigtigste Næringsvei. Men da Hjemmeslaatterne er utilstrækkelige, maa man ty til den saakaldte Raskefodring, der bestaar i at slaa og opsamle den tarvelige Star paa Myrer og Sumper, i Udmarken ofte milevidt fra Hjemmet. Dette er forbundet med utænkelig megen Møie og Lidelse, da man maa vade i Vand undertiden til over Knæet. Dette Foder kjøres saa hjem paa Vinterføret.

FINSKOGEN.

Midt inde mellem de norske og svenske Bygder har flere Familier af kvænske Finner i lange Tider havt Tilhold; paa den vidtløftige, skovbegroede Aasstrækning mellem den sydlige Del af Hedemarkens Amt i Norge og Vermland i Sverige, paa begge Sider af Rigsgrænsen, er endnu en merkelig Levning af denne Koloni af Nybyggere fra Finland. Strækningen kaldes Finskogen paa den norske Side og Finmarken paa den svenske.

Omtrent ved Aaret 1600 kom de første Nybyggerfamilier til disse Egne. Nogen Tid før havde de, uvist af hvad Aarsag, maattet forlade sit Fædreland, og i Sverige, hvor de drog ind, var man forlegen med dem, indtil Kongen faldt paa at anvise dem et nyt Hjem i den vidtløftige og dengang ubeboede Skovstrækning i Vermland op mod den norske Grænse. Her indrettede de sig snart saaledes, som de havde været vant til i Finland; de fældede store Skovstykker og brændte Braater, i hvis Aske Rugen trivedes fortræffeligt; der var ogsaa god Anledning for dem til Fædrift, og naar en Braate, udmagret efter nogle Aars Rughøst, maatte gjenlægges til Græsgang, kunde de forøge sine Hjorder. Kolonien har vist vokset rask og trængte snart til større Rum; hinsides Grænsen paa den norske Side, saa Finnerne ligedanne granbevoksede Bakker, store, folketomme Strækninger, hvor vel kun nu og da en Elgsdyrsjæger eller Bjørneskytte fra de norske Bygder som snarest streifede over; hist og her i Skovene finder man ogsaa ved Siden af en Myr Hobe af Aske og Slagg, Levninger efter Nordmændenes Arbeide i ældre Tider med at brænde Myrmalm; det var nok de eneste Tegn paa, at de norske Dalboere i de Tider, da Tømmerhandelen endnu ikke dreves i det store, havde tænkt paa at gjøre disse Urskove til Nytte, og Finnerne mente vel, at de uden at fornærme nogen Mand kunde udstrække sin Baatebrænden og plante sit Finneliv ind over Grænsen paa norsk Grund.

Det var netop ved Røgdensjøen, beretter Sagnet, at den første Finnefamilie fæstede sit Bo, og det var netop derfra, at Slegten udbredte sig videre mod Syd og Nord og Vest. Naar en Finnegut vilde gifte sig, saa bandt han sig et Ris af Birkekviste

fra fem forskjellige Træer og magede det saa, at den Pige, han elskede, i Uvidenhed om hans kjelne List, kom til at benytte sig af det ved Lørdagsbadet; der laa Tryllekraft i dette Ris, indviet, som det var, med Tryllesange, og hun kunde nu ikke negte ham sit ja. Nu tog han sin Økse, fældede et Skovstykke, tømrede sig af nogle af Stokkene en Koie og en Badstue, brændte de andre og saaede Rug i Asken. Naar Øllet var brygget af endel af den høstede Rug, førte han sin Brud hjem og med hende alle de deilige Sange, hun bar i sit Bryst. — Snart kunde det blive Tilfældet, at man maatte gaa længer bort fra Hus for at finde bekvemme Bakker til Braatebrænden; thi den engang brændte Skov udmagres hurtigt. Da slog flere Naboer sig sammen, læssede nogle Melsække og den til at oprode Jorden imellem Stene og Stubber indrettede "Finplog' og andre Fornødenheder paa en Okse og drev den hen til det udseede Sted; her slagtede de Oksen og levede af dens Kjød, medens de udførte Arbeidet. Naar Høsten kom, drev de to Okser hen, slagtede den ene til Næring, medens de høstede og indrettede sig i et nyt Braateland til næste Aar, men lod den anden bære Kornet hjem.

Denne idylliske Fred skulde dog ikke vare længe. De norske Sæterpiger kom vist med stor Forskrækkelse hjem og fortalte om de fremmede Folk dybt inde i Skovene, og Bønderne kunde vel ikke være ligegyldige ved disse nye Naboers Færd. Man betragtedede dem vel som Fanter; der blev naturligvis klaget til Øvrigheden, og allerede i 1648 udkom der en Forordning om, at disse "Skovfinner", som anrettede Skade "ved Veidefang og Fiskeri", enten skulde forføie sig bort eller ogsaa paa lovlig Maade erhverve sig Ret til at bo og bygge paa Skoven. Finnerne har nok ikke straks fundet det fornødent at holde sig dette Lovbud efterrettelige; thi det maatte oftere gjentages. Der forefaldt vel ofte smaa Stridsscener mellem dem og de norske Bønder og Lensmænd. Navnlig er det berettet — og Finnernes Sagn indeholder endog dunkle Erindringer derom — at de svenske og norske Finner i Krigstider tog Leiligheden iagt til i Fællesskab at udføre smaa Felttog — eller Røvertog — paa Bøndernes Sætre og Gaarde, snart paa den norske, snart paa den

svenske Side. Der maatte saaledes udvikle sig et meget spændt Forhold imellem Finnefolket og dets Naboer, og den almindelige endnu den Dag idag ikke uddøde Tro paa Finnernes Trolddomsmagt maa have forøget Uviljen imod dem i samme Forhold, som der blandede sig Frygt i den.

Der var dog noget ved Finnerne, som gjorde, at man, om man end havde Mod dertil, ikke kunde bekvemme sig til at gaa paa dem med Magt og Haardhed heller; man kunde ikke ganske anse dem som Fanter. Et Sagn vil oplyse dette. Nogle Bønder havde i Forbitrelse mod en Finnefamilie, som uden Forlov havde nedsat sig i Skoven, samlet sig mandsterke og kom pludselig over dem med det Forsæt at jage Troldfolket bort; men i Hytten fandt de — en Bibel og en Violin! Dette var jo saa vakre og menneskelige Tegn, som det kunde være! De forbitrede forbløffedes, forligte sig med Finnerne og gik stilfærdig bort.

Saaledes forligtes nok Størstedelen af Finnefolket lidt efter lidt med Landets Herrer og erhvervede sig Ret til at bebo de Skove, de allerede havde taget i Besiddelse; disse Skove var vel mest Almindingsskove, dels Kongens, dels Bygdernes Eiendomme, og man kjendte dengang ikke deres Værd, saa Finnerne vist for en ringe Pris kunde bygsle eller endog kjøbe sig Stykker deraf. Nu kunde de i Ro og med fornyet Flid fortsætte sin Braatebrænden, og Finnerne fortæller endnu, hvorledes deres lykkelige Forfædre reiste ned i Bygderne, solgte den fede Braaterug og kom op igjen med blanke Dalere. Saaledes er det vist, at en Afdeling af denne Finnekoloni, der var trængt saa langt op mod Nord som ind i Trysil Prestegjeld, til Osenvand, i Slutningen af forrige Aarhundrede florerede i lovlig Orden og Velstand; de fleste Finner, der var Selveiere, agtedes lidt efter lidt som jevngode med de norske Bønder og sammensmeltede derfor med dem, saa at der nu ikke er Spor tilbage af deres fremmede Nationalitet der i Bygden. *Eilert Sundt.*

GRUE KIRKES BRAND.

Medens Havet, der skyller op til vore Kyster, synger et uendeligt, ensformigt Kvæde om store Ofre, som Fiskeriets Bedrift og Sømandens Yrke har bragt det, har vort Land og Folk i Tider-

nes Løb ellers været forskaanet for betydelige Ulykker. Den store Flom i 1789, Værdalsskredet i 1893 og de forfærdelige Ulykker paa Vestkysten forleden Sommer hører til de mest kjendte Katastrofer, der neppe heller saa snart vil gaa af Minde.

Ved Siden af disse Begivenheder maa vi dog ogsaa nævne en, der i Rædsler ikke staar tilbage for dem, og som endnu den Dag idag efter mere end 70 Aars Forløb lever i Traditionen med temmelig friske Farver. Det er Pintsebranden i Grue Kirke den 26de Mai 1822.

Grue Hovedkirke, en Korskirke af stor Ælde, laa omtrent midt i Sognet ved den Bøining, som Glommen ved Gaarden Skulstad gjør lige mod Syd. I Tidernes Løb var den ved den gjentagne Overstrygning med Tjære, der var smeltet i Solen, bleven ligesom overtrukket med Beg. Kirken laa omtrent 80 Skridt fra Elvebredden, der i den sidste Menneskealder Aar efter Aar var bleven forrykket, og der var al Fare for, at Kirken i en temmelig nær Fremtid vilde blive ødelagt ved Elvebrud. Der havde derfor allerede været paa Bane at bygge en ny Kirke. Almuens Fattigdom og forskjellige andre Forhold havde imidlertid forpurret denne Plan. Man var nødt til at beholde det gamle Gudshus, tiltrods for, at det var saa uhensigtsmæssigt og usundt, som bedst tænkes kan. Om Sommeren og Høsten var Heden her formelig kvælende. Naar Kirkens tre Døre da maatte holdes aabne, stod der en sterk Træk ind, og der blev ofte sagt, at mangen paa sine Besøg i Kirken havde hentet sig en Helsot.

Fra gammel Tid af havde der inden Menigheden levet et Sagn om, at Grue Kirke skulde forgaa paa en Pintsedag; navnlig havde en alderstegen Kvinde, der døde omkring 1820, tidt og ofte talt derom. Hendes Spaadom havde netop været opfrisket inden flere af de Følger, der hin Pintsemorgen den 26de Mai drog til Kirken.

Gudstjenesten var i fuld Gang, og Presten, Hr. Iver Hesselberg, stod paa Prædikestolen. Han havde, efter hvad han selv oplyste, mod Sædvane været i en for ham selv ubegribelig Raadvildhed om, hvad Tema han denne Dag skulde vælge for sin Prædiken. Han var da just faldet paa at tale om "Veir og Ild

som Billeder i de hellige Skrifter paa Aandens Kraft og Virkning." Han blev da afbrudt midt i sin Prædiken paa en Maade, hvorom vi vil lade ham selv berette i sin til "Rigstidendens" Redaktion indsendte Fremstilling:

"Omtrent Kl. 11 om Formiddagen, medens Presten talede fra Prædikestolen, hørtes pludselig en sterk Dundren lig Torden, og i samme Øieblik, just som man reiste sig op fra Stolene for at undersøge Aarsagen dertil, brød en overordentlig voldsom Ild, ledsaget af sort Tjærerøg, udenfra ind gjennem et Vindue paa Kirkens sydvestre Kant. Vinden var sterk Sydvest, og alligevel omspændte Ilden i faa Øieblikke den hele Kirke, der var en ældgammel Træbygning, gjennemtrængt af Tjære, og nu formedelst en Maaneds vedholdende Varme fortørret.

Alle stormede da til Kirkedørene, der var tillukkede, men ikke tillaasede, og flere Mennesker reddede sig i Begyndelsen derigjennem, især gjennem den søndre Dør. Disse Døres uheldige Indretning forhindrede imidlertid, at alle kunde redde sig. De gik nemlig, som Kirkedøre i Almindelighed, indad, og blev saaledes ved den voldsomme Tilstrømmen af Menneskemassen trykkede til, uden at det var muligt enten udenfra eller for dem, der stod Dørene nærmest, at faa dem op. Døren ved Sakristiet var længst borte fra Ilden, men da Nedgangen fra et Kor eller Pulpitur ovenpaa var lige bag ved Døren, blev denne ogsaa trykket til af den fra Koret nedstrømmende Mængde. Størstedelen af dem, som sad paa Pulpituret, kom formedelst Trængselen ikke engang ned i Kirken, men kvaltes og opbrændtes, saaledes at deres til Kul fortærede Legemer stod, da Kirken styrtede sammen, pakkede paa hinanden i Trappen, indtil Vinden bortviftede ogsaa dette Støv. Vinduerne var temmelig høit fra Jorden, dog reddede mange sig derigjennem, fornemmelig igjennem de paa begge Sider af Alteret værende Vinduer. Fra det Øieblik, da man merkede Ilden, indtil Kirken styrtede sammen, forløb omtrent et Kvarter."

Om Aarsagen til Ildens Opkomst ved man intet. Bygderygtet fortalte straks efter, at Bygdevægteren, en gammel og svag Mand, som forsvandt efter denne Ulykke, skulde have viftet

frem og tilbage med et Fyrfad, hvori han bar Gløder til at antænde Lysene i Kirken, hvorved Gnister tog fat i de knusktørre tjærebredte Vægge. Men dette Rygte savner al Grund. Heller ikke er der nogen Grund til at fæste sig ved en noget yngre Beretning, der gaar ud paa, at nogle unge tilreisende Mennesker skal have vakt Ilden ved uforsvarlig Leg med et Brændglas, hvorved der skal være fattet Ild i den gamle Tjære.

Ved denne ulykkelige Begivenhed fandt 116 Mennesker sin Død i Luerne. Blandt de omkomne var 12 af Mandkjøn, deraf to udøbte Guttebørn, og 104 Kvinder, 26 Koner, for den største Del under 30 Aar, 27 Piger under 14 Aar og Resten i en Alder fra 14 til 24 Aar. Blandt de sidste tilhørte tre den saakaldte konditionerede Klasse.

Fogden Dines Guldberg Høegh, en Brodersøn af den bekjendte Statsminister, Geheimeraad Ove Høegh Guldberg, faldt som et Offer for sin Pligt og Menneskekjærlighed. Han havde, heder det, reddet sig ud af et Vindue; men da han fandt, at Trængselen i Dørene umuliggjorde Folks Redning, steg han atter ind i Kirken, hvor han, holdende sig udenfor Stimmelen, søgte at formaa Folk til Sindighed. "Kjære godt Folk," hørte man ham raabe, "vær dog rolige og giv eder Tid, saa kommer vi alle ud!" Men ingen agtede paa hans Raad, og "da hans ømme Kjærlighed og ædle Fromhed foragtede at skaffe sig Udvei paa andres Bekostning, fandtes hans Levninger fra de andres i Dødsklyngen." "Han kunde ikke, end ikke i Dødsfare, træde paa sit Medmenneske."

Flere Træk om, hvorledes Folk paa en næsten vidunderlig Maade reddedes, blev senere fortalte af Presten Hesselberg. Et af disse skal her anføres: "En meget retsindig og vel oplyst Bondekone, som sad i Kirken med et lidet Barn paa Skjødet, hvilket hun den Dag skulde holde over Daaben, blev under Prædikenen, nylig før Stormen brød løs, betagen af en underlig Skræk og Uro. Det syntes hende, at en stor Fare var forhaanden, og at hun maatte søge at komme ud derfra, og da den gaadefulde varslende Angest ei vilde stilles, bøiede hun sig ned over Barnet for at bede. Neppe var dette gjort, før Tummelen begyndte, og

saa omhyggelig var den gode Kone for det spæde Barn, hun førte, at hun i al den Uorden og Trængsel ikke slap det af sin Arm, men kom uden Skade med Barnet paa Armen igjennem den store Mængde til et Vindue, leverede omhyggeligen Barnet til dem, der stod ved Vinduet for at hjælpe, og blev reddet."

Lørdag den 1ste Juni Kl. 10 Formiddag stededes de forbrændte Levninger af dem, der ved Kirkens Brand havde fundet Døden, til Jorden, nedlagte i fire Kister. Fogden Høeghs Lig, der var kjendt fra de andres ved de Ting, som var fundne ved det, jordedes i en egen Kiste. Til Gravplads var udseet det Sted, hvor Alteret før havde staaet. Det gribende Indtryk, selve Høitideligheden gjorde paa Forsamlingen, afsvækkedes ikke ved et Syn, som mange vilde have havt i det Øieblik, Jordfæstelsen fandt Sted. Det syntes dem nemlig, fortæller Presten, at "en Kreds sluttede sig over dem, saa stor for Øiet, som den Menneskekreds paa Stedet, hvor de stod." . . . . Presten selv saa ei opad, siger han, da hans Øiekast endnu i lang Tid stirrede ned mod Jorden; "men mange troværdige Mennesker stemme deri overens at de saa det saaledes, som her er beskrevet, og at den sluttede Ring fordelede sig mod den Tid, da Forretningen blev tilendebragt." *O. A. Øverland.*

Kristians Amt.

(Fladeindhold: 25,044 Kvadratkilometer; 120,000 Indbyggere).

Kristians Amt er den vestlige Del af Hamar Stift. Det inddeles i 2 Bykommuner, nemlig Lillehammer og Gjøvig, samt 26 Herreder, fordelte paa 5 Fogderier, nemlig Toten, Nordre Gudbrandsdalen, Søndre Gudbrandsdalen, Hadeland og Land, samt Valdres. Amtet er det mest høitliggende af alle Norges Amter. I Nord og Nordvest opfyldes det af Dele af Dovre og Langfjeldene med Jotunfjeldene, de høieste og vildeste Fjelde i Europa næst Alperne og Karpaterne. Næsten hele den øvrige Del af Amtet hører til Oplandenes Høislette med dens Fjeldmarker og træløse Vidder. Den beboede Strækning bestaar saaledes væsentlig af dybe Dale mellem Fjeldene eller ved Bredderne

af de mange Indsøer, hvortil Elvene flere Steder udvider sig. Alene Toten paa Mjøsens Vestside og Hadeland ved Randsfjordens Sydende, er bølgende Landskaber, som hører til Norges bedste Kornbygder. Mange Steder findes en rig Skovvekst, og en betydelig Mængde Trælast føres derfra gjennem Bægnas og Randsfjordens Vasdrag til Drammen. Kvægdriften er overalt af stor Vigtighed, fornemmelig i Gudbrandsdalen og Valdres.

Ifølge Fjeldenes og Vasdragenes Retning kan Amtet inddeles i tre Vandsystemer, som alle gaar fra Nord til Syd, eller fra Fjeldene ned til Havet: 1. Laagen i Gudbrandsdalen og dens Fortsættelse, Mjøsen; 2. Dokka og Randsfjordens Dalføre, Land og Hadeland; 3. Bægnas Dalføre, som omfatter det meste af Valdres og udgjør en Række af adskilte Terrasser, idet Elven idelig udvider sig til Indsøer, adskilte ved pludselige Fosser og Snevringer. Den ene af Hovedveiene mellem Kristiania og Bergen over Filefjeld gaar gjennem dette Dalføre. Baade Dokka og Bægna forener sig ved Hønefos og falder derpaa ud i Tyrifjorden, som har Udløb til Drammen.

GUDBRANDSDALEN.

Naar vi vil beskrive Gudbrandsdalen, begynder vi med Lom, der, som det heder, "ligger nordenfor Folkeskikken". Prestegjældet er saa frugtbart, at man kunde kalde det Gudbrandsdalens Kornkammer. I et hedt Aar med Solskin avles saa meget Korn, at Beboerne kan brødføde sig selv i to—tre Aar. Her behøves ikke andet end Solskin til et godt Aar; thi Regnen erstattes ved Vanding, idet Elvene og Bækkene gjennem ofte meget beskostelige Vastag ledes hen over Agrene. Derfor har ogsaa Lomværingen det Mundheld: "Naa Vorherre gje os Solskjen, saa held me os sjølv Reign". Et Vandaar — Regnaar — er saaledes en stor Ulykke, ikke alene for Lomværingerne selv, men ogsaa for de tilstødende Bygder, især Lesjeværingerne, der hos dem ellers kan bøde paa Kornmangelen hjemme. Den Overflødighed, som Jorden ellers i Almindelighed skjænker sine Dyrkere, gjør disse noget selvgode og stolte. De lever noget afsondrede, og uagtet de i Dannelse staar langt tilbage for de andre

Gudbrandsdøler, betragter de dog disse med samme Medlidenhedsmine, som Kineserne betragter Europæerne. De føler godt, at de er sig selv nok, og at de ikke behøver at trænge til andre. Heri maa de da ogsaa bestyrkes derved, at Færdesmænd bringer alt i Huset til dem. Lesjeværingen bringer dem Sild, Fisk og Salt og tildels Jern, hvilke Varer han borttusker mod Korn; Vaageværingen bringer dem Gryder og Kleberstens Kakkelovne; Faabergingen Spidsslæder, Knapper, Bjelder og andet Støbegods, Vardølen Karder og Glasvarer osv. Naar disse Handelsreisende kommer i Huset til Lomværingen, lader han straks, som om han er vel forsynet med alting. Han betragter dem med en vis Mistro og vil ingenting kjøbe, førend han "blir kjendt me di fremande Karom". De handlende maa give sig i Snak med ham om hans Familieforhold, og naar han da faar Anledning til at udkramme sin Velstand, lader han al Tilbageholdenhed fare. Han bærer frem sine drabelige Fleskeskinker og sit treaarsgamle Øl, hvoraf en halvt Pot eller endog blot en Pegl kan slaa en voksen Mand omkuld, og trakterer, saa det har god Skik. Hvad Lomværingerne forresten angaar, er overhovedet en vis Seighed og Sendrægtighed i al Handel og Vandel eiendommelig for dem. I 1612 raadslog de paa Raadsbakken, om de skulde rykke ud mod Skotterne, medens Bønderne fra Vaage, Lesje, Froen og Ringebo ved Kringen slog disse. Den samme Seighed og Sendrægtighed udmerker endnu den Dag idag dette Folk.

I Vaage avler man aldrig saadan Overflødighed af Korn som paa Lom; men man er heller ikke udsat for saa frygtelige Uaar som der. Foruden Agerbruget er naturligvis Kvægavlen Hovednæringsvei. Mange lever ogsaa af Jagt og Fiskeri, og heller ikke saa faa finder sit Udkomme ved Skifferstensbrudene i søndre Sel og i de Kleberstensgruber, der findes paa de forskjellige Steder i Prestegjældet, og hvoraf en Overflødighed af Gryder og Ovne sendes til Nabobygden. Vaageværingerne er livligere, gjestfriere, rensligere og mere polerte end Lomværingerne. De har gode naturlige Anlæg, især for Træskjærerkunsten, og staar ikke lavt i Dannelse. Sproget er klangfuldt, rent og kraftigt med mange Elementer af Oldnorsken. De elsker Munter-

hed og Lystighed og synes idelig oplagte til at istemme: "Glæde er Himlens velgjørende Gave", og man vil paa deres Boghylder hyppigere finde Petter Dass's "Evangelie- og Katekismussange" end nogen anden gudelig Sangbog. Med Hensyn til Karakter forøvrigt er Vaageværingen stolt, frihedselskende, aaben, ordholden og oprigtig, men derhos hevnlysten. Enhver Krænkelse af hans Rettigheder eller endog et Brud paa hans Fordomme tirrer hans Uafhængighedsfølelse og Modstandslyst. Men med al sin Gjenstridighed, eller om man vil Selvtægtslyst, iagttager Vaageværingen altid en vis Ridderlighed, der ikke fornegter den ædle Herkomst, som flere af Bygdens Ætter har, idet de nedstammer fra Norges gamle mægtige, tildels adelige Familier. I Vaage hersker en Gjestfrihed, som vistnok er større end i noget andet af Gudbrandsdalens Prestegjæld. Kommer man til en Gaard, man være Nabo eller langfarendes, nødes man straks til at tage Plads paa det mageligste Sted — hvis det er om Vinteren, da ved Skorstenen — og rækkes af "Kjærringa" et Krus Øl eller et Glas Brændevin samt "lidt te bite i".

Omendskjønt Oplysningen er god blandt Vaageværingerne, maa man derfor ikke tro, at de har brudt med alle de Fordomme og al den Overtro, som den dannede somoftest smiler ad. En god Del af Verdensbestyrelsen henlwgges under Fandens Departement, og naar Bonden vil have noget deri forandret efter sit eget Hoved, henvender han sig til en af dem, som ansees for at henhøre til hint Departements Personale, nemlig en Signekjærring, en Fintøte, en Profet eller Mirakeldoktor. Dog bliver disse Personers Tal mindre og mindre, og denne Formindskelse er maaske den stigende Oplysnings Verk.

Fra Vaage eller rettere fra Annekset Sel gaar vi over Rusten til Lesje. I denne Fjeldbygd, paa en Høide af 16—1900 Fod over Havet, faar Dalen en større Vidde og Jevnhed, end den noget andetsteds har. Vandene befinder sig i Tvil om, enten de skal rinde mod Syd eller mod Nord. Endelig bestemmer de sig til begge Dele. Fra Lesjevandet tager en Vandmasse ned til Romsdølerne, en anden — Laugen — foretrækker at hilse paa de stolte Gudbrandsdøler. Lesje maa af Naturen være bestemt til

en patriarkalsk Bygd. Beboerne har misforstaaet dens Vink og omskabt Engene til Agre og indført Politiken i Husene. Men denne Misforstaaelse hevner sig grusomt andet eller tredie hvert

Til Sæters.

Aar. Den flittige Jordbruger gaar en Augustkveld rundt sine Agre og glæder sig i det bølgende Korn, som, ved Skigaarde beskyttet mod Nordenvinden, allerede begynder at blive saa modent, at det om nogle Dage kan skjæres. Og da vil han have

Føde for to Aar. Om Natten klarner det op. Næste Morgen skinner Solen venlig og varm; Agrene begynder at sortne, som om de blev svedne i dens Straaler. Men Solheden viser kun Virkningerne af den stjerneklare Nat, der har tilintetgjort Bondens Afgrøde og med den hans skjønne Forhaabninger for dette Aar. Havde han anet, at den tilintetgjørende Kulde var saa nær for Døren, vilde han have reddet idetmindste en Del af sin Avling. Han vilde have dynget Granbar og Ener sammen rundt Agrene og antændt Dyngerne, og den nedslaaende Røg vilde have beskyttet Kornet mod Frosten. Dette pleier han nemlig at gjøre, naar han itide merker Frostnatten. I Morgenstunden flammer Baal Bygden rundt og opvækker Forestillingen om en fiendtlig Hærjing. Lesje frembyder et smukt Eksempel paa, hvorledes det opmerksomme Menneske kan modarbeide og trodse Naturens Strenghed og Haardhed. Maaske vil den Dag komme, at Lesjeværingen bliver ligesaa fuldkommen Herre over Frost og Vind, som Lomværingen nu er over Tørken. Et Frostaar er vistnok en stor Ulykke for ethvert Prestegjeld, men dog neppe saa stor for Lesje, som for mangt et andet. Lesjeværingerne er vante til det Slags Ulykke og har allerede vundet adskillig Erfaring i at afvende og mildne dens Følger. Fædrift, Jagt og Handel bøder paa Aarets Misvekst og gjør den mindre følelig.

Lesjeværingerne har i Karakter meget tilfælles med Vaageværingerne; dog har de et mere indsmigrende Væsen og er fulere, hvilket vel kommer af deres Syslen med Handelen. Deres Dragt har intet eiendommeligt ved sig; deres Sprog klinger ikke saa smukt som det vaageske, især fordi de slæber overdrevent paa de lukkede Vokaler.

Fra Lesje vender vi tilbage og gaar videre sydigjennem Gudbrandsdalen. Efter at have passeret forbi Gaarden Sandbo, i hvis Kjæmpehøie de, der faldt i Slaget mellem Dalegudbrands Søn og Olaf den hellige, skal ligge begravne, kommer vi over en lang, tør Mo, Koloen, endelig til det egentlige Kvam, der tidligere var et Anneks til Fron, men som nu i Forening med Søtorp udgjør et eget Prestegjeld. Allerede her klæder man sig mere kjøbstadsmæssigt end i de nordligere Prestegjeld, og Knotingen — Bryd-

ningen paa Bogsproget — begynder tilgavns. Her begynder tillige en vis Luksus, ikke alene i Klædedragten, men ogsaa i Levemaaden.

Kvam har skjænket Skottehøvdingen Sinclair hans Grav, ihvorvel ikke i indviet Jord, men i en Sandmæle søndenfor den nuværende Kirke. Bygden er vakkert beliggende, især omkring og søndenfor Kirken, hvor Gaardene danner en smuk Kreds i et lidet, skraanende Bakkeheld. Den er ogsaa frugtbar og aarvis, dog ikke i den Grad som Søtorp, Prestegjeldets andet Kirkesogn, hvor Vandingen drives, og hvor mange Gaardbrugere avler langt mere Korn, end de behøver til eget Brug.

Imidlertid kan denne ligesaalidt som nogen anden gudbrandsdalsk Bygd i Kornavl maale sig med Frons Hovedsogn. Her kommer Sommeren saa tidlig og er saa glødende hed, at man skulde tro den tilstrækkelig til to Indhøstninger. Naar Agrene begynder at grønnes paa Hedemarken, skyder Kornet Aks paa Fron, og medens de hist endnu staar ganske grønne, indhøster de her Afgrøden ved Arbeidsfolk fra Hedemarken og andre sydlige Distrikter, hvilke hobevis strømmer til Fron, for der at tjene noget ved Aannearbeide, endnu inden dette begynder i deres egne Bygder.

Der gives Mænd paa Fron, som aldrig sælger et Korn undtagen i Dyrtid, og naar disse Kornpugeres Ønske og Haab om Hungersnød skuffes for længe, bliver ofte, hvad de har samlet i Lade, henliggende, indtil det tager Skade. Blandt Gudsbrandsdølerne er vistnok Froningerne de eneste, som i de fede Aar tænker tilgavns paa de magre, eller som har Hjerte til at fremkalde en kunstig Dyrtid. Derfor har de ogsaa faaet Ord for at være af et haardere og ufølsommere Hjertelag end de andre Døler.

Fron er en ligesaa smukt beliggende og klassisk som frugtbar Bygd. Lierne antager en Venlighed og sagte Skraaning, der er ganske forskjellig fra Nabobygden Ringebos golde Fjeldsider. I Skraaningen ligger velbyggede Gaarde efter hverandre og danner en Kreds om den ottekantede Stenkirke, der ved sin Storhed og Pragt vilde være en Pryd for vor Hovedstad. Et Stykke søndenfor denne Kirke har man Gaardene Hundtorp og Hove

med Kjæmpehøie og Tingkredse fra Dalegudbrands Tider. Længere borte, øverst oppe i Lien, ligger den store Gaard Steig, hvor den i vore Sagaer berømte Steigar-Thorer havde sit Sæde. Næsten andenhver stor Gaard har et historisk Minde, hvorved Tanken ledes hen til Norges Oldtid med dens Stordaad, Ofringer og Kamptummel.

I Annekset Kvikne og især i Skabo ligger flere Gaarde saa høit — indtil 3000 Fod — at Kornavlen er meget usikker; men saa er Kvægavlen der en desto mere indbringende Næringsvei.

Naar man kommer til Ringebo, antager Dalen en anden Karakter. Den slutter sig sammen, og Fjeldene hæver sig straks bratte fra begge Sider af Laugen eller dens Udvidelse, Losnavandet, indtil de næsten lige over ens Hoved forsvinder i Skyerne. Ved Elstad og andre Steder giver Fjeldsiden ikke engang Plads for en Fodsti, indtil man kommer til en svimlende Høide. Kun her og der findes sagte Skraaninger med større Rækker af Gaarde. Forresten ligger Gaardene spredte her og der i Lierne eller, om man vil, paa Fjeldsiderne, medens Pladserne hænger som Fuglereder i hver en Indsænkning, hvor det synes muligt for Mennesket at fæste Fod. I gode Aar brødføder Hovedsognet og Fodvang sig selv; derimod maa Vænebygden og især Sætningsdalen, hvor Nattekulden ødelægger Kornhøsten, næsten bestandig kjøbe Korn.

Ringebo har gode Skifferstensbrud, dog ikke saa gode som Vaage; samt Laksefiskeri og et særeget Slags Birk, Valbirk, der benyttes til Kander, Boller, Knivskafte og forskjellige Slags Træskjærerarbeider, hvilke afhændes i andre Bygder. Desuden frembringes her Enebæroljen, der i Gudbrandsdalen benyttes som Medicin i næsten alle mulige Sygdomme og er aldeles uundværlig i en Husholdning, da den ansees for en lige fortrinlig Helsebod for Folk som Fæ.

Øier er en Fortsættelse af den ringeboske haarde og uvenlige Natur. Dog bedækkes de bratte Lier her fordetmeste af en frodig Skov, og nøgne Klipper stikker mindre hyppigt frem. Næringsveiene er foruden Agerbruget og Fædriften, især Haand-

verksdrift og Handel. Øiværingerne har meget Hang til at skakre og handle og overhoved til at flakke om i andre Bygder, hvor de da søger Fortjeneste ved et eller andet Haandverk eller endog ved simpelt Dagarbeide. Deres Redelighed staar ikke høit i Nabobygdernes Omdømme. Industrien er her bedre end i Gudbrandsdalens nordlige Bygder; saaledes afhændes ikke ubetydeligt af Vadmel og Verken. Øier har ogsaa Skifferstensbrud.

Endelig kommer vi til Faaberg, en Bygd med en By i sin Midte, med Gaarde som Landsteder, med smilende frugtbar Natur, byklædte Mennesker og megen Haandverksdrift og Luksus. Vævekunsten staar her høit; Kvinderne forsyner udenbygdsboende med Verken og Vadmel, medens de selv klæder sig i Kjøbetøi. Mændene forsyner dem, som bor mellem Lesje og Grundset — ja, endog en god Del Svensker — med Slæder og Stadssæler. Deres Knapper skinner i andenhver Gudbrandsdøls Kjole, undtagen i deres egne; deres Bjelder, Lysestager og Mortere har fundet Vei til Valdres, Fjordene og Nordland. Tidligere havde Faaberg et Glasverk; men Fortjenesten herved, saavel som ved Fragtfarten paa Mjøsen, er nu ophørt. Det saakaldte Lakesildfiskeri er ikke lidet fordelagtigt for mange Gaarde.

Hvad forresten Kjøbstaden Lillehammer angaar, tror jeg blot at burde bemerke, at den er en landlig uskyldig By, med mere Dyd end Handel.

Fra Faaberg gjør vi en Tilbagetur nordover til Sidedalen Gausdal, der ligger i lige Linje med Øier. Hovedsognet og Annekset Follebo er baade frugtbare og godt befolkede; Gaardene er store og Beboerne kjøbstadsmæssigt klædte. Men det nordligere og høiere beliggende Bodal og Svatsum har maadelige Korngaarde. Især er sidstnævnte Sogn udsat for Uaar paa Grund af Nattefrosten. Men paa den mislige Kornavl bøder de fortrinlige Græsgange, der gjør Bygden særdeles skikket for Fædrift. Handelskarle herfra opkjøber Slagtekvæg gjennem hele Gudbrandsdalen, og efterat dette om Sommeren har græsset paa Fjeldbeiterne, drives det om Høsten til Kristiania. Saakaldte Saukjøbere opkjøber ligeledes Drifter af Faar, der slagtes om

Høsten, og hvis Skind bringes til Grundsetmarkedet, medens Kjødet og Talgen sælges i Kristiania. Desuden haves her en Mængde Gjeder, der afgiver en Ost, som vidt og bredt er bekjendt for sin Finhed og Godhed.

(Efter *P. Botten-Hansen*).

LILLEHAMMER.

Lillehammer anlagdes i 1827 og har nu 2000 Indbyggere. Den ligger ved Nordenden af Mjøsen, ved Gudbrandsdalslaagens Udløb. Byen har en Latinskole, et Bankkontor og en ganske livlig Handelsrørelse med de gudbrandsdalske Bygder, der nu er knyttet til sin By ved Jernbane.

SKOTTELAAVEN I KVAM.

Der findes neppe nogen enkelt Begivenhed i vort Fædrelands Historie, — fraregnet Tordenskjolds Bedrifter og Haldensernes Forsvar —, der er mere bekjendt end det saakaldte Skottertog eller Sinclairstog. Det er besunget i en Ballade, som Smaabørn hertillands kjender og synger. Det har affødt en Rigdom af lokale Sagn, til hvis Kreds en Række Vandringssagn har sluttet sig, og det er behandlet i flere Monografier. Den bedste af disse er den, som den britiske Generalkonsul, Th. Michell, udgav i 1886.

De norske Sagn har paa en meget rystende Maade udmalet den Grusomhed, som de skotske Leietropper, der i Forbigaaende bemerket var Efterkommere af de gamle norske Vikinger, skal have lagt for Dagen paa sin Marsch gjennem Landet.

Denne Grusomhed stadfæstes dog ikke af de samtidige norske Kilder. "Vi have og siden forfaret," skriver den norske Statholder til den danske Rigskansler, Kristian Friis, "at disse Skotter, som blev slagne og fangne paa deres Indtog her udi Landet, aldeles intet have brændt, myrdet eller ødelagt, hverken udi Romsdalen eller udi Gudbrandsdalen, uden alene en dansk Mand ved Navn Søfren Settnes; fra hannem have de taget et Skrin fuldt med adskillige Sølv- baade Kander, Belter, Stobbe og andet sligt gjort Sølv mere, hvilken Mand nu nyligen haver været udi Gudbrandsdalen

hos Fogden sammesteds og vilde have sit Sølv igjen, om deraf noget hos de slagne Skotter befunden; dog intet have Bønderne udi Gudbrandsdalen sligt at have bekommet endnu villet være bekjendt."

En skarp Modsætning til Skotternes Skaansomhed paa deres Færd gjennem Landet, danner Bøndernes hele Holdning overfor Krigsfangerne efter Slaget.

Traditionen fortæller, at Bønderne førte de fangne Skotter (134 Mand) med sig til Kvam, hvor de stængte dem inde i en Lade, som endnu sees paa Gaarden Klomstads Grund. Saa holdt de Raad om, hvad de skulde gjøre med dem. De fornemste af de tilstedeværende vilde, at Fangerne skulde føres nedover til Akershus. Men dette var ikke efter Bøndernes Hoved. De havde ikke Hug paa at drage den lange Færdesvei ind til Oslo og Akershus. Det krævede baade Tid og Udlæg til Kost, og nødig vilde de ogsaa beholde Skotterne i Dalen, da de havde nok af Munde før til at tære den Føde, som her fandtes. Resultatet af Overlægningen blev da, at der blev udtaget 18 Mand — deriblandt de gjenlevende Officerer —, som skulde sendes sydover til Akershus. Resten blev taget ud af Laaven og nedskudt, hvorefter Ligene blev nedgravne i den straks nordenfor Laaven liggende Haug, Skothaugen.

Fra dette Myrderi skal dog nogle flere være undkomne.

Styggest for dog Opsidderne paa Kvam og Sel frem mod et Par Fanger, som de havde faaet sig overladt til Arbeidshjælp. Da Høstaannen var forbi og Vinterveden fremskaffet, fandt de, at det ikke svarede Regning at føde Fangerne Vinteren over. Saa skjød de dem. *"Folkebladet"*, Kristiania.

RINGEBUS KIRKE.

Naar man paa Reisen nedigjennem Gudbrandsdalen har passeret Skydsskiftet Skjeggestad og svinger op fra Postveien til venstre ad en liden Bygdevei, ser man *Ringebu Kirke*, omgiven af Smaaskov, paa en Høide foran sig. Den er en treskibet Stavkirke med fire Søiler paa hver Langside og to mellem hver af Smalsidernes Hjørnesøiler. Man kan ikke med Sikkerhed sige,

hvad Tid den er opført, men efter et gammelt Pergamentsbrev, som fandtes i Loms Prestegaard, ved man, at den eksisterede i Aaret 1270.

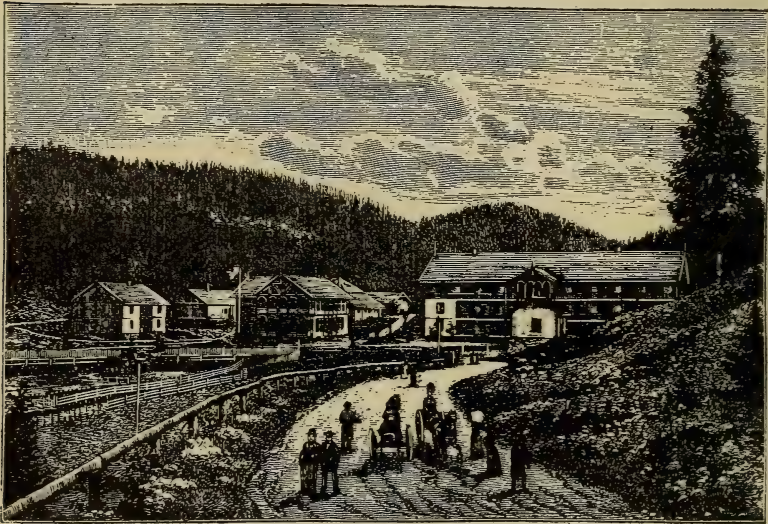
Ringebus Kirke.

Ifølge hele sin Bygningsmaade synes Kirken ogsaa at være opført noget før denne Tid i Aarhundredets første Halvdel. Kirken har dog senere gjennemgaaet flere Forandringer. Den var oprindelig en Langkirke, men blev i 1630 forlænget og udvidet

til en Korskirke, og det høie, spidse Taarn med de 4 Smaataarne over Krydset, er maaske fra samme Tid.

VALDRES.

Naar man fra Nordre Land kommer op paa Høiden, hvor Tonsaasen falder ned mod Valdresdalen, aabner der sig et vakkert Skue udover den brede Dalbund, hvor Bægna rinder nede i den dybe, ofte næsten usynlige Kløft, som den her har hulet sig ud

Tonsaasens Sanatorium i Valders.

i Fjeldet; der ser man indpaa de flade Vidder, som er oversaaede med Sætre, og der har man langt borte i det fjerne det stolte Syn af Jotunfjeldenes sydligste Tinder. Enhver, som reiser over Tonsaasen, føler sig her uvilkaarlig tiltrukken. Ovenpaa den lange, ensformige Vei gjennem Land, opover Etnedalen og over den nøgne, flade Høideryg, kommer Skuet af Valdresdalen som en oplivende Overraskelse.

Udsigten fra denne Høide over Valdres' herlige Natur er ikke noget enestaaende, men den har endog sine meget bedre Sidestykker ved alle Fjeldovergange til Valdres fra de tilstødende Dalfører.

Fra Hønefos kan man ogsaa følge Bægna opover til Spirillen gjennem Aadalens trange Dalføre og tætte Skove. Paa Høiden af de gamle Jukamkleve har man en lignende Udsigt, som dem, der frembyder sig fra Tonsaasens vestlige Skraaning. Men Veien fra Randsfjorden over Etnedalen er den ældste Hovedvei til Valdres; thi i Fortiden var Bægnadalførets store Skove en ganske anden Hindring for Samfærdselen end den korte Overgang over Tonsaasen. Men selv denne var længe for Valdrisen en vanskeligere Grænse at overstige end det Fjeld, som skilte ham fra Lærdalen i Vest. Derfor var Veien over Fjeldet til Sognefjorden en naturligere Vei for Valdrisen end nedover til Kristiania og Drammen. (Efter *Yngvar Nielsen*).

Valdres ligger høit oppe mellem Høifjeldene med Gudbrandsdalen østenfor og Hallingdal vestenfor og Jotunheimen med sin tusenaarige, glitrende Snekaabe i Nord. Overalt i Valdres er der naturskjønt, og en merkværdig Afveksling af venlige Fjorde, bratte Birkelier, steile Klippevægge, skummende Fossefald og skyhøie Tinder. Den, som har Sans for Naturens Skjønhed, kan ikke andet end gribes af Beundring for denne merkelige Harmoni af Ynde og Vælde, og han vil fyldes med Ærefrygt for Naturens Herre. Men det er her som overalt, at det kun er nogle faa, som kan oplade Naturens Bog og forstaa dens Sprog. For den store Masse er den kun en lukket Bog.

Søndre Aurdal. — I denne Bygd, som er Distriktets sydligste Hovedsogn, er Landet mere bølgeformigt end i de andre Valdresbygder. Her paa Høiden mellem Valdresdalen og Etnedalen ligger det bekjendte Tonsaasen Sanatorium med en henrivende Udsigt og Naturskjønhed til alle Sider. Denne Bygd er særdeles frugtbar, og almindelig Velstand hersker blandt Befolkningen.

Etnedalen er et lidet afsidesliggende Dalføre mellem Valdres og Nordre Land. Prestegjeldet var engang Anneks under Nordre Aurdal, men er nu eget Sognekald. Dalføret har mange vakre Partier, som i de senere Aar har tiltrukket sig Turisters Opmerksomhed. Etna, der svinger sig som et smalt Baand gjen-

nem Dalen, forener sig med Dokka lidt før de falder ud i Randsfjorden ved Odnes.

Nordre Aurdal. — Valdres største Prestegjeld er Nordre Aurdal. Det har en vakker Beliggenhed, og Aaserne naar en større Høide end i Søndre Aurdal. Her udvider Bægnaelven sig til Indsøer med Holmer og Næs og danner paa sin Vei nedover flere vakre Fossefald. Da Turiststrømmen for hvert Aar bliver større og større har man ogsaa sørget for de reisendes Bekvemmelighed, og de bedste Stationer her er Frydenlund og Fagernæs. Frydenlund ligger ikke langt fra Hovedkirken, og Egnen omkring er tæt bebygget og danner Midtpunktet for den hele Dal. Aasryggen, som adskiller Østre og Vestre Slidre, begynder i den nordre Del af Bygden. Dog har Nordre Aurdal et Anneks paa hver Side, nemlig Skrutvoldsbygden paa den østre og Unæsbygden paa den vestre Side. Fagernæs skal blive Endepunktet for den nu allerede paabegyndte Jernbane gjennem Valdres.

Østre Slidre. — Den største af Sidedalene i Valdres er den, som optages af Østre Slidres Prestegjeld, og som har sit Afløb gjennem en lang Elv, der falder ud i Strandefjorden ved Fagerlund og Fagernæs. Østre Slidre ansees med rette for at være en Mønsterbygd med en oplyst Befolkning, og her vil man finde de vakreste Partier i hele Valdres; thi lige op til Beito og Lykken, Prestegjeldets øverste Grænd, er Dalen yndig og tillige storartet, med en rig Afveksling af Vand, Skov og Fjeld, indsprængt med dyrkede Bygder. Om Sommeren kommer mange her og finder et roligt og vakkert Opholdssted med ren Fjeldluft overalt. Fjeldvandene omkring paa de fagre Sætervolde er rig paa Fisk og naaes let ad særdeles gode Veie. I Østre Slidre findes et lønnende Skifferstenbrud, som drives Aaret rundt med en betydelig Arbeidsstyrke.

Vestre Slidre. — Paa begge Sider af den vakre Slidrefjord er Landet høit og brat med Gaard i Gaard fra Stranden og op til de høie skovklædte Aasrygge. Paa de mest fremtrædende Steder efter Hovedveien findes gode Hoteller, der i Turisttiden har god Søgning. Flere Gaarde udmerker sig ved sin smukke

Udsigt over Voldbuvandet.

Beliggenhed, især synes Prestegaarden at ligge i et jordisk Paradis. Hoveddalføret ovenfor Fjorden er noget ensformigt til man kommer op mod Vangsmjøsen.

Vang er en egte Fjeldbygd, omgiven af mægtige Fjelde, der i storslagen Vildhed ligner mange Steder i Bergens Stift. Bygden er skovfattig, da Skovveksten er kuet af Veirets Barskhed. Vangsmjøsen, der er ca. 24 Kilometer lang og 5 Kilometer bred, er bekjendt for sin uhyre Dybde. Paa Sydsiden af Vangsmjøsen ligger Veien, der fører i svære Stigninger over Filefjeld til Lærdalsøren. Her paa Skillet mellem Valdres, Hallingdal og Sogn ligger Nystuen som et velkomment Hvilepunkt for dem, som færdes over Fjeldet. *K. K. Rudie.*

HEDALS KIRKE.

Hedalen i Søndre Aurdal er en afsidesliggende Fjelddal, der — hvis man tør tro Sagnet — en Gang maa have været bevokset med en tæt, nu aldeles forsvundet Storskov. Her var det nemlig, man i Skoven gjenfandt *Hedals Stavkirke,* ifølge et Sagn, der i Korthed fortælles saaledes:

"Ogsaa i Valders' afsidesliggende Fjelddale rasede den sorte Død med frygtelig Vælde. (Aaret 1349). Mangen Gaard og enlig Dal mistede alle sine Beboere, tilvokste med Skov og blev aldeles forglemt af de tilbageblevne Indbyggere og ubekjendt for de indvandrede Nybyggere. Paa disse fordum beboede, men da øde Steder, vandrede for flere Aarhundreder siden en Jæger. Da han afskjød sin Pil efter en Fugl, som sad i et Træ, hørte han Pilen støde an mod noget, der gav en forunderlig Klang fra sig. Nysgjerrig nærmede han sig Stedet og stødte til sin store Forundring paa en gammel Kirke. Ifølge den gjængse Tro, at saadanne Ting straks forsvinder, hvis man ei kan tilintetgjøre Trolddommen eller Forblindelsen ved at kaste Staal over det fundne, greb han fluks sit Ildjern og kastede det over Kirken. Paa det Sted, hvor dette faldt ned, blev siden bygget en Gaard, der til Minde om denne Begivenhed den Dag idag kaldes Eiljøinstad eller Ildjernstad. Efterat denne Forsigtighedsregel var anvendt, besluttede Skytten at undersøge Kirken. Nøglen stod i Kirkedøren, som var halv aaben. Midt paa Gulvet stod en stor Klokke, og ved Alterets Fod havde en stor Bamse taget sit Vinterhi. Denne blev fældet af den raske Jæger og dens Skind blev til Minde om denne sælsomme Tildragelse ophængt i Kirken, hvor Levningerne af en stor Bjørnefæld endnu findes. I Kirken skal han blandt andre Ting ogsaa have fundet nogle Billeder, en liden Messingkirke samt 4 store og 1 liden

Klokke. Mod en af disse havde Jægerens Pil stødt an og derved foraarsaget den Klang, som gjorde ham opmerksom."

"Messingkirken", som fandtes i Hedals Kirke, er et Relikvieskrin, der fremdeles opbevares i Kirken, og som er merkeligt ved sin Fremstilling af Erkebiskop Thomas Becket af Canterburys Martyrdød.

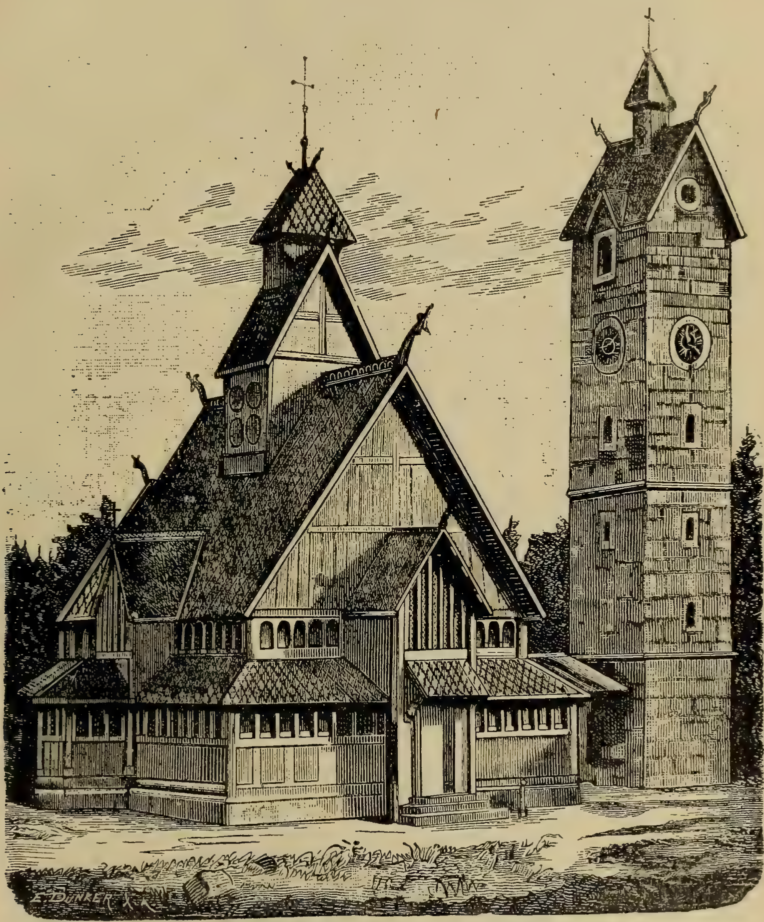

Hedals Kirke.

Kirken ligger paa en Høislette, med sin Kirkestøpul, der bestaar af en nedentil lukket, oventil aaben Firkant, i hvis øvre Del Klokkerne hænger dækket af et af 4 Hjørnestolper baaret Tag. Kirken er sandsynligvis opført før 1250, altsaa i første Halvdel af det 13de Aarhundrede.

VANGS KIRKE.

Denne Kirke skal ifølge Traditionen oprindelig have staaet paa Gaarden "Byrgje", den noget vestenfor Kirken liggende Gaard Berge, inden den — uvist naar — flyttedes til det Sted, nær den nuværende nye Kirke i Vang, hvor den stod indtil 1841.

Vangs Kirke, nu i Schlesien.

Naar den blev opført, vides ikke med Nøiagtighed, men den eksisterede 1319 og 1327.

Kirken var i 1840 bestemt til Nedrivning, men blev da af Menigheden solgt ved Auktion og kjøbt af den for vore Fortidsmin-

desmerker altid nidkjære Professor J. C. Dahl. Dahl, hvem det var om at gjøre at redde Kirken og dens herlige Træskjæringer, havde først havt den Plan at lade den opstille i Slotsparken i Kristiania; men endelig kjøbte han den for Kong Fredrik Wilhelm IV af Preussen, som tænkte at opstille den ved Potsdam, hvor flere merkelige ældre Bygninger er opstillet. Men endelig overlodes den til den fattige lille Fjeldmenighed i Brückenberg i de schlesiske Bjerge. Om Vaaren 1842 blev Vangs Kirkes Rester, der om Vinteren havde været udstillet i Berlins Musæum, lagt paa Flaader og transporteret opad Oder til Liegnitz, hvorfra de med Besvær førtes opad Fjeldsiderne til Bestemmelsesstedet — adskillige Mil. Den 2den August lagdes Grundstenen til Kirken af Kong Fredrik Wilhelm egenhændig, og den 15de Oktober 1843 — Kongens Fødselsdag — reistes Spiret, paa hvilket fæstedes en Vindfløi, hvori man som Angivelse af Kirkens sandsynlige Alder satte Aarstallet "1200".

Kirken ligger paa en smukt planeret Terrasse ude paa Fjeldskrænten, skuende milevidt ud over de smaa Landsbyer nedenunder. Den vakre, landlige Prestegaard ligger paa Nordsiden og paa Sydsiden et med Kirken ved en aaben Gang forbundet høit Sten-Klokketaarn. *Prof. L. Dietrichson.*

GJØVIK.

Paa Vestsiden af Mjøsen ligger den lille vakre By Gjøvik omgiven af skovklædte Aaser og Vardals rige Kornmarker. Den fik Byrettigheder i 1860 og har nu omtrent 1500 Indbyggere. Gjøvik har ikke ubetydelig Fabrikdrift, og i de senere Aar har Staten henlagt Armeens Krudtmøller og Patronfabriker deroppe.

RANDSFJORDEN — HADELAND OG LAND.

Randsfjorden er en af Norges største Indsøer. Den er 73 Kilometer lang, men da den er meget smal, er dens Overflade kun 130 Kvadratkilometer. Den ligger 420 Fod over Havet, altsaa 20 Fod høiere end Mjøsen. Efterat Dokkaelven har optaget Etnaelven, falder den ud i Randsfjordens Nordende. Randselven fører saa Vandet videre til Tyrifjorden, som gjennem

Rudie i Østre Slidre, Valdres.

Dramselven sender det ud i Havet. Randsfjorden har regelmæssig Dampskibsfart og Forbindelse med Jernbanen fra Kristiania og Drammen.

Hadeland ligger omkring Randsfjordens sydlige Del og bestaar af Grans og Jevnakers Prestegjeld. De hører til Norges frugtbareste og bedst dyrkede Distrikter. Her findes ogsaa frodige Gran- og Furuskove. Af industrielle Foretagender kan nævnes Hadelands Glasverk.

Omkring Randsfjordens nordlige Bredder ligger Søndre Lands Prestegjeld. Her bestaar Landet af høiere Aaser, bevok-

Odnes, Søndre Land.

set med den frodigste Naaleskov. Mange rigtig vakre Naturscenerier findes paa begge Sider af den smale Fjord, og paa Odnes, ved Nordenden af Randsfjorden, er et af de yndigste Steder, man træffer paa Oplandene. Her er ogsaa et Knudepunkt for Turisttrafiken med første Klasses Hoteller og Befordringsmidler for reisende.

I Dokkaelvens Dalføre ligger Nordre Lands Prestegjeld med høie Aaser og bratte, skovklædte Lier. Her er Landet ensformigt og lidet overskueligt. Jordbunden er overalt god, og Ager-

bruget er derfor en vigtig Næringsvei. Overalt i Land og Hadeland er der almindelig Velstand paa Grund af, at den driftige Befolkning forstaar at udnytte Distriktets gode Hjælpekilder.

B. L.

JOTUNHEIMEN.

Norge er et Klippeland. Lidet og fattigt ser det ud for den, som kun betragter det paa Frastand og overfladisk. Naar man stevner ind fra Havet i Vest, ser man kun en graasort Fjeldmasse med en Række lave Holmer og Skjær, nøgne og svarte, som var de netop dukket op af det kolde, hemmelighedsfulde Dyb. Og Havet staar paa; Bølgerne vælter sine mægtige, sortgrønne Rygge med Skumsprøit paa Toppen ind mod Kysten og bryder over Skjærene, saa Vandet piskes til Røg, der driver lig hvide Skyer ind mod Landet. Stormen sætter i og farer brølende over de lave Holmer, hvor intet gror uden stridt, graagrønt Græs.

Men kommer man saa længere ind, hvor Landet hæver sig og skjærmer for Vind og Sø; da finder man, at der bag denne Krans af ugjestmilde, havoverskyllede Holmer og Skjær findes et Eventyrland, man ikke havde drømt om, et Land med Ager og Eng, med venlige Hjem, — et Land med svimlende Fosse, brusende Elve, skinnende Bræer, og himmelhøie, takkede Fjelde, hvor Solen blinker i gylden Lue.

Og høit op mod Nord strækker Landet sig. Midnatssolen sender sine rødmende Straaler over Lofotvæggens blændende Tinderække, — og ud i det sorte, kolde Polarhav, hvor Hvalen boltrer sig, sætter Nordkap dristig og udfordrende sin mægtige Fod som yderste Vogter mod Nord og som Pegepind did op, hvor norske Gutter baade har været og forhaabentlig i Fremtiden ogsaa vil være Foregangsmænd.

Men midt inde i Landet hæver det Rige sig, som nu staar for alle Fodturister som det herligste, som det mest dragende:

Jotunheimen

med sine fantastiske Pigger, sine endeløse Bræer og dybe Vande.

Men ingen tænkte paa at gjøre denne Norges Rigdom paa Naturskjønhed bekjendt og frugtbringende. Selv ikke Landets egne Børn havde Ide om al den ophøiede Skjønhed, som fandtes blandt de tilsyneladende saa triste og ensformige Fjelde.

Jotunheimen var en ukjendt, vild Trakt, hvor kun Renjægere og Fiskere af og til satte sin Fod og fristede en kummerlig Tilværelse i de usle Stenboder, som dengang hist og her fandtes ved de større Vande.

Det slumpede jo til, at en eller anden eksentrisk Englænder slog sig ned deroppe for at fiske eller jage; men ofte hændte det ikke. Enkelte af vore Botanikere og Geologer forvildede sig ogsaa didind, og ved Tilbagekomsten fik man med Undren høre om al den Pragt, som fandtes deroppe, men samtidig berettedes om alle de Savn og al den Uhygge, som herskede i de store, vilde og ubebyggede Strækninger; og mange var det ikke, som blev fristet til at gjøre en Afstikker ind i dette Jøtnernes fredlyste Land, der endnu laa omtrent ubetraadt af menneskelige Fødder.

Men saa kom den Mand, som senere fandt frem den Nøgel, der lukkede op for al denne Pragt. — Det var Thomas Heftye i Kristiania.

Han foretog sammen med tre Venner i Sommeren 1859 en Tur gjennem den sydlige Del af Jotunheimen, og at Turen har gjort et gribende Indtryk paa Heftyes for al Skjønhed saa modtagelige Sind, er vist. Han var saa med at stifte den norske Turistforening og blev dens første Direktør, og som saadan fungerede han til sin Død (1886). Om Turistforeningens Virksomhed og Fortjenester, og hvad den har opnaaet, forstaar man bedst, naar man tager sig en Tur gjennem vore tidligere saa utilgjængelige Fjeldtrakter. Man ser, at gjestfrie Hytter har reist sig ved Fossestupene og midt inde paa de øde Fjeld. Veie fører nu den modige Turist ind i Fjeldenes Hjerte, og Baade gjør det fremkommeligt paa de sorte Søer, der tidligere ved sine steile Bredder stængte Dalene. Vore mest storslagne Fjeldpartier er nu gjort tilgjængelig. *Laurentius Urdahl.*

JOTUNHEIMENS OPDAGELSE.

Tiltrods for det betydelige Arbeide, som i Slutningen af forrige Aarhundrede blev udfoldet i Retning af at indhente og udbrede Kundskab om vort Land, dets naturlige Beskaffenhed og Hjælpekilder, var der endnu næsten op til vore Dage en Stræk-

ning paa 100—150 geografiske Kvadratmil, til hvilken man ikke havde større Kjendskab end til det indre Nyholland, Patagonien og Afrikas Indland, med andre Ord, til Jordens mindst bekjendte Lande. Og denne Landstrækning laa kun et Par Mile fra Havet og knapt nok det fra de store Kommunikationslinjer, som forbinder det søndenfjeldske med det vesten- og nordenfjeldske Norge. Dette *terra incognita* var det Fjeldlandskab, som nu tildags alle og enhver kjender under Navnet Jotunheimen, Strækningen mellem Gudbrandsdalen, Sogn og Valdres. Ganske vist var denne Trakt ikke fremmed for Jægere, Fiskere og Fækarer fra Gudbrandsdalen, Valdres og Sogn; men helt til man skrev Aar 1820 var de Forestillinger, som Videnskabsmanden og den almindelig dannede Mand havde om denne Egn, høist taagede og uklare.

Det var derfor forbeholdt den norske Almenhed en Overraskelse saa stor, som vi neppe kan tænke os den, da Landets eneste videnskabelige Tidskrift, "Budstikken", den 21de September 1820 bragte en af Bergstudent B. M. Keilhaug forfattet geografisk Afhandling: "Nogle Efterretninger om et hidtil ukjendt Stykke af det søndenfjeldske Norge," ledsaget af en Skildring af den Opdagelsesfærd, som han i Følge med Botanikeren, Stud. med. C. P. B. Boeck, den afvigte Sommer havde foretaget herhen. Man giver derfor disse to Mænd, der senere begge skulde blive Professorer ved Kristiania Universitet, hvor de med Hæder skulde udfylde sin Plads, Navn af Jotunheimens Opdagere. Keilhaug kaldte kort Tid derefter det opdagede Fjeldlandskab for "Jotunfjeldene". *O. A. Øverland.*

JOTUNHEIMENS VILDHED.

Naar man reiser Bergensveien over Filefjeld, da skjærer man ved Hovedveien langs Vangsmjøsen øverst i Valdres gjennem Udkanten af disse Fjelde. Rundt om Vangsmjøsen kneiser høie Tinder: Grinde-, Skyri-, Skjoldfjeld og det hemmelighedsfulde Skudshorn, der har sit Navn deraf, at et Drøn eller Skud høres stundom fra en Bratside under Toppen.

Men ingensteds faar de sædvanlige reisende hele Fjeldklyngen at se paa de almindelige Reiseruter. Selv over Filefjeld er de

(Jotunheimen: — Bessvand, Besseggen og Gjende. (Bessvand ligger 1200 Fod over Gjende).

skjulte for ham; han maatte da stige op paa *Stugunøset* bag Nystuen for at se dem. Ved Vangsmjøsen stirrer man op imod nogle af Klyngens sidste Udliggere; de ser ud som store Kasteller med tilskaarne Sider, som Mure og Tinder, som høitragende Taarne. Men stiger man i en af Udkanterne op paa en fritliggende Høide, da har man den hele Række af spidse Toppe foran sig, sædvanlig kolde og blaa, med blinkende Pletter af Sneskavl og Bræ.

Det er som en stor Leir af spettede Telte; de enkelte Høider i Udkanterne af Klyngerne ligger omkring som Forposter. Skyerne velter sig gjerne om den midterste Del af Leiren, af og til har man et Glimt af noget hvidt, et Hoved høiere end de øvrige — det er *Galhøpiggen,* Norges høieste kjendte Tind, som i lang Tid var ubestegen, men hvor nu hvert Aar raske Turister naar hen, aandeløse og bekymrede om Veiret, for — efter et Øiebliks Ophold paa den hvælvede sneklædte Top over den svimlende Afgrund og efter et Blik udover det omliggende vilde Jøkelhav med stivnede Bølgetoppe og sorte Skjær af Fjeld — hurtig at søge ned igjen.

De ser kolde og umulige ud i Frastand, disse skarpe Tinder; men kommer man længer ind, da ligger store, fiskerige Søer imellem og omkring dem, og der er en og anden fredelig græsrig Strand. Der er den venlige Bygdin, den vilde Gjendin, den øde, kolde Tyen, der er Besse- og Russevand, Heimdalsvand, Vinstervandene, osv. Utallige dybe Dalstrøg snor sig ind og i Bunden af disse Dale glider rislende Aaer og styrter brusende Elve med samme grønlige Isvand som i Søerne deroppe. Paa Fjeldenes Ryg er en eneste vild Stenmark, og der er Renens glitrende Hjem. I Dalbunden derimod ligger hist og her endnu en ordentlig Støl, hvor Folk trækker hen langveisfra, ikke alene fra Lom, fra Vaage, men lige fra Stange i Hedemarken.

Men selve Fjeldrækken ligger milelang med de skarpe Tinder, fulde af hvide Sneskavler og Bræer. I de trange Tverdale, som skjærer op til Tinderne, ser du Bræerne først høit oppe paa Dalvæggen, saa lavere og lavere ned, eftersom Hoveddalens Bund stiger, og tilsidst lige i Dalbunden selv, og du skrider over

de sidste grønne Straa og de sidste nikkende Blomster ind til den koldt aandende Ismasse, som ligger for dig fuld af havgrønne Sprækker.

Dette er Jotunfjeldene, og de fortjener Navnet. Det er her Jotnen, eller Jætten, som raader. Pludselig Omslag i Veiret, tyk dryssende Skodde, piskende Regn, hylende Vind veksler med lokkende Solskin og Stille.

Gaar det langt op i Jættemarken, da er en aaben Stenbod, ja, en udover ludende Væg, en halv Grotte eller "Hellar" det eneste Ly, og Veiret er ofte umildt. Blæser Nordvestvind, og er der Tørke nede i Dalene i Valdres, som svider Græsset gult og brænder Ageren, saa gaar der Kaveveir omkring i Jotunfjeldene. Kolde Sneskvæt, piskende Regnbyger, blandede med Hagl, drager deromkring i Tog. Det ser smukt ud et Stykke ifra, især fra Høiden; Skyen drages som et hvidt Slør over Dalen; men Fjeldet ligner under Sløret en vred Mand med rynket Bryn. Er det derimod Søndenveir, saa regner det baade i Dalen og i Fjeldene tæt og stridt, Bækkene svulmer op til Elve, Stien over Fjeldmarken eller "Raaket" forvandler sig til en rislende Bæk mellem Stenene, tyk Skodde ligger overalt, og du føler dig hel beklemt.

Kun sjelden ser du hele Leiren blank og klar; da er det et stolt og skjønt Skue; men man erindrer altid Jotnen ved Siden.

Hele den store Fjeldstrækning mellem de sidste bebyggede Dale, som stikker op fra Sognefjorden i Vest, fra Lom og Vaage i Nord, fra Gausdal i Øst og fra Valdres i Syd, er kortest betegnet som en Ørken. Reisen gaar fra Støl til Støl, som fra den ene Oase til den anden, eller fra Stenbod til Stenbod, fra Hellar til Hellar. De mest ørkenlignende Pletter af alle i denne Strækning er Flyerne, det er store Fladestrækninger, ofte høitliggende, bestaaende af Sand og Sten med et Teppe af Mos og enkelte krybende Buske.

Der hersker paa en Godveirsdag en høitidelig Stilhed overalt, Tanken overvældes af Begrebet om det store, det mægtige, det umaalte. Her under disse kneisende Fjeldstykker med Taarn

og Spir og de ensomme Dale imellem, er der som den dybeste Andagt, som i en stor Kirke. Loftet hvælver sig høit over de brune Mure, høiere end i nogen Kirke; men Skyen glider dog ganske nær, den kommer flyvende fra Livet udenfor, fra de store Dale og aabne Sletter, hvor den ser saa skjøn ud som en seilende Svane — her drysser den ind gjennem Kløften, og du ser den som en Røg. *Th. Kjerulf.*

UDSIGTEN FRA GALDHØPIGGEN.

Den første Tind i Jotunheimen, som kommer tilsyne under Opstigningen, er Glitretind, tvers over Visdalen, regelmæssig pyramidalt bygget, helt sneklædt mod Nord, spættet mod Syd, med et lidet, dristigt snehvidt Neb øverst paa Toppen; sammen med sin lavere Følgesvend, den yndefulde (spidsbuede) Troldsteinstind, Jotunheimens fagreste Fjeld. Lidt længere oppe stikker ret foran os fra Syd et Kirketag med to fintbyggede Taarne op; det er Heilstuguhø. Medens man sidder og nyder sin Frokost paa Fladen nedenfor Kjedlen, har man stor og fager Udsigt over hele Raden af Jotunfjeldene mod Sydost, fra Glitretind, over den kjække Kvashø og Skautflyen og de eiendommelige Tinder paa Veo- og Memurubræerne, ligetil Heilstuguhø og Simletind. Jo høiere man stiger, des videre ser man, mod Øst til Nautgardstind, mod Syd til Knutshul- og Tjernhultinderne. Naar man er kommen helt op, træder hele den sydlige og vestlige Udsigt frem med et eneste Slag, og først her, hvor man ser alt, giver man sig ordentlig Tid til at se sig for Alvor omkring.

Lad os først se paa de nærmere liggende Strøg, Jotunheimen i engere Forstand, for i Grunden er alt, hvad vi ser, Jotunheim. Kun en eneste liden Snip af en høitliggende Fjelddal, ikke et eneste Vand, bare Tinder, Bræer, Tinder, en uafbrudt Vekslen af hvidt og svart, en Ørken af Sten og Is, en Vildhed uden Lige.

Her ovenfra ser man de hundreder Tinder samlede paa et Bret som paa et Landkart, og her kiger man ligesom i Jotunheimens Hemmeligheder og faar mangt at vide fra lønlige Smuthuller, som man før intet vidste af. Jeg vil ikke netop sige, at Jotunheimen vinder ved slig at speides ud. Jeg tænker, den staar sig bedst paa, at dens Hemmeligheder bliver liggende i

Løndom; thi det er ikke dens smukkeste Sider, som kommer frem. Særlig gjælder dette de allernærmeste Strøg, som man bogstaveligt ser ned paa. Tinderne bliver Klumper, og Bræerne breder sig uformeligt ud. Jeg vil ikke tale om de udstrakte Snevidder paa selve Ymesfjelds Ryg, som man har lige ved sin Fod; Toppene bliver aldeles flade, kun Skarstind er saa forunderlig formet, at den beholder sine Spidse og Pigge. Men se paa Uladalstinderne! Det er næsten trøstesløst. Seede fra Visdalen ligger de skjønne som Gratierne (Tækkelighedens Gudinder), klyngende sig tæt op til hverandres Side som kjærlige Søstre, omslyngende hverandre med snehvide Baand. Seede heroppefra ligger de i lang indbyrdes Afstand paa en vældig, skiddengrøn Bræ, mest lig dorske, oppustede Flodheste, som boltrer sig i det mudrede Flodvand. Se Kirken, hvis du kan finde den! Ensligt, frit og aristokratisk som intet andet Fjeld i Jotunheimen reiser den sig fra alle de 4 Dale, ved hvis Sammenstød den ligger. Seet herovenfra ligger den lavt nede, midt i et vrimlende Mylder af Tinder, som trænger sig om den, alene løftende sit spidse Hoved i Veiret for at faa Luft og skrige om Hjælp mod den fremstormende Pøbel. Se endelig paa de nærmeste Smørstabtinder! De har ikke sin Lige i Finhed og dristig Elegance, naar man vandrer Leirdalen op og ned. Seede herfra er de som fæle, tykke antediluvianske (forsyndflodske) Dyr, som klavrer op paa det slimede, graagrønne Skjær for at undfly den truende Flom. Mod Øst holder Tinderne sig bedre; de er der høiere og har mere Kraft til at staa imod og værne om sin Skjønhed. Dog bliver selve Glitretindens Top flad, og den er dog næsten jevnhøi med os selv; særdeles interessant er alle de Aksler, som fra dens Fod løber i jevnsides Flugt nedover mod Visdalen. Alle disse Toppe ligger indenfor 10 Kilometers Afstand fra Galdhøpiggen.

Vi drager den anden Kreds. Den strækker sig til en Afstand af 20—30 Kilometer. Hestbræpiggene med deres Fortsættelser mod Nord, indtil Lomseggen, har vi seet under hele Opstigningen; her oppe fæster de ikke længere Opmerksomheden. Det samme er Tilfældet med Lauvhø og Kvitingskjølen. Nautgards-

tind har faaet et langt Slæb af Nubber efter sig; den ser pompøs ud og er hverken imponerende eller skjøn. Beshø ligger saaledes bag Bræerne, at man ikke engang er rigtig vis paa, at man ser den. Svartdalen kløfter sig som et vældigt Gab mellem Tinderne hinsides Gjende. Til venstre kneiser Store Knutshultind som en Konge mellem de andre Tinder. Til høire staar Svartdalspiggerne, heller ikke at skjemtes med, herfra tilsyneladende 4 i Tallet, og ved deres Side Sletmarkhø og Galdebergtind. Raudalstinderne og Høgvagelhøerne maa have været de Tinder, som sammen med Tværbotnhornene mylrede sammen om Kirken. Noget længere borte ligger Melkedals-, Koldedals-, Gjededals- og Uranaastinderne, saa langt, at det er vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at finde rigtig Greie paa hver enkelt Tind. Enhver, der har været paa Skineggen, har siddet med beundrende Glæde over denne deilige Rad af Tinder og hvide Bræer. De samme Tinder, seede herfra, hvor forskjellige! Med uklare Omrids, med forvirrede Grænser mellem Bjerg og Bræ, staar de der hulter til bulter som raa Rimturser, netop udkomne af Bjerget, uvorne Karle, med trodsig Holdning, bærende store Kampestene i Fanget og med Kjødben i Næven. Mod Vest hvælver Smørstabbræen sig opad, med de skarpe og fine Tinder øverst paa Ryggen, de selvsamme, som vi saa fra Dyrhaugstind. Bag dem høiner endelig Horungtinderne, med Fanaraaken ved sin Side i straalende Klarhed og Skjønhed. Nu tænker jeg næsten, vi har nævnt de fleste Tinder i Jotunheimen. Jeg husker det altsammen, som om jeg saa det igaar.

Vi drager den tredie Kreds. Udenfor den egentlige Jotunheim ligger i østlig og sydøstlig Retning en Rad af anseelige Høer og Horn; de har samme Arten i sig som Jotuntinderne, og er staute nok at se til, naar man staar nede i Dalene ved deres Fod, men i denne Afstand og fra dette høie Stade bliver man dem neppe var. Vort Blik søger videre bort, ud over de uendelige Flyer og Fjeld, og det stanser ikke, før det naar den yderste Kreds af Toppe og blaanende Flader i det grænseløse fjerne. Mod Nord ser vi op til Romsdalshorn i 100 Kilometers Afstand; saa fjernt som det ligger, dukker det dog ned foran endnu fjer-

nere Fjeldtoppe i Romsdalen og Nordmøre. Mod Nordost og Øst staar Snehætten og Rundane i 70—80 Kilometers Afstand endnu med klare Omrids. Men imellem og til høire for dem høiner der sig, svagere og svagere, den ene blaanende Fjeldryg i Østerdalen bag den anden, den fjerneste vist mindst ligesaa langt fra Rundane som Rundane fra os, og da kommer vi ikke langt fra den svenske Grænse. Mod Sydøst og Syd er Udsigten for en Del spærret ved Gjendefjeldenes Ryg; men gjennem Svartdalsgabet og til høire for Sletmarkø har vi det samme ubestemmelige Fjernsyn sydover mod Valdres, Hallingdalen og Numedalen, og hvorfor ikke Thelemarken? Jeg kunde rigtignok ikke opdage Gausta, men da intet høit Fjeld ligger imellem, saa maa det kunne sees, det bliver 170 Kilometer. Mod Nordvest ligger Jostedalsbræen med Lodalskaupen i 60 Kilometers Afstand, og mellem dem og Horungtinderne og til venstre for disse ser vi ud over alle Fjeldtoppene ved Sognefjorden, ja vi maa se endnu længere, utvilsomt ogsaa de høieste Toppe i Hardanger, Nordhordland og Voss. Men baade her og mod Syd er der en slig Uendelighed af Fjeld, at de gaar over i hverandre uden at skjelnes ud, og det hele ser ud som en sammenhængende Mur, halv fast, halv flydende, halv Luft, tyndere og tyndere op mod Synskredsen, i hvilken den tilsidst svømmer over uden faste Grænser. Det er dette uhyre Fjernsyn, hvor Jorden synes at løfte sig op, og hvor alle Grænser taber sig, som gjør det mest gribende og overvældende Indtryk her oppe, ja næsten virker en Slags Angst for, at Jorden skal forlade sin faste Grund og flyde tilbage i sit Ophav. Udsigten fra Tinden svarer til Fjeldkroppen; den er mægtig, storartet, overvældende, uhyre, ja, man kan bruge saa sterke Udtryk, som man vil, man kommer den dog ikke nær. Men skjønt er her ikke. Og dette er Norge, saaledes ser vort kjære Fædreland ud! Paa de 50,000 Kvadratkilometer, som vi maaske overskuer, ikke en eneste menneskelig Bolig! Hvor er saa "de tusen Hjem"? Ja vi ved jo, at de maa ligge nede i Revnerne. Men det af Norge, som vi ser, hele dets øverste Flade, er kun en uhyre Ørken, en grænseløs, uoverskuelig Vildmark.

E. Mohn.

Kristianssands Stift.

Kapitel X.

Bratsbergs Amt.

(Fladeindhold: 15,377 Kvadratkilometer; 97,000 Indbyggere).

Bratsbergs Amt i Kristianssands Stift deles i 3 Fogderier, nemlig Øvre Thelemarken, Nedre Thelemarken og Bamle, samt i 5 Sorenskriverier. Den øvre Del af Amtet er et Fjeldlandskab med Gausta som den høieste Tind. Længere nede er Fjeldsiderne beklædte med Naaleskov, saa Trælastudførsel er en Hovednæringsvei. Flere af Fjeldene indeholder ogsaa Metaller, især Jern ved Ulefos Jernverk. Dalbunden har ogsaa god Dyrkningsjord, saa Kvægavlen staar især høit.

Amtets Dalfører udgaar fra Langfjeldene i Nordvest ned mod Skagerak i Sydøst. De danner kun to Elveløb. Det ene, Nidelven, der udspringer af Nisservand, løber gjennem Nedenes og falder ud i Havet ved Arendal. Alle de øvrige Elve samle sig i Norsjø, som har sit Udspring gjennem Skienselven; dens to Hovedarme er Kvænna, der strømmer gjennem Mjøsvandet og danner den vakre Rjukanfos, og gaar gjennem Tinsjø og Hitterdalsvand ud i Norsjø; den anden er Sogna, som længere i Vest strømmer gjennem Totakvand og længere nede gjennem Bandaks- og Hviteseids- og Flaavandene, for senere at munde ud i Norsjø. Fra Norsjø gaar Elven forbi Skien ud i Frierfjord ved Porsgrund. Norsjø er ved en Kanal sat i seilbar Forbindelse med Skien, saa Dampskibe nu gaar op til Hitterdal. Amtets Kyst bestaar dels af den betydelige Langesundsfjord med Armene Eidangerfjord og Frierfjord.

Af Byer har Amtet Skien, Porsgrund, Brevig og Kragerø samt Ladestederne Stathelle og Langesund.

Strækningen paa Vestsiden af Langesundsfjorden er Bamle Prestegjeld omkring Stathelle. Efter dette Prestegjeld har Bamle Fogderi, Sorenskriveri og Provsti faaet sit Navn. Bam-

les Fogderi bestaar af Herrederne Eidanger, Gjerpen, Slemdal, Bamle, Sandøkedal og Drangedal samt Ladestederne Langesund og Stathelle. Den hele Strækning er meget frugtbar og tildels ogsaa meget naturskjøn.

THELEMARKENS NATUR.

Thelemarken har Vidder, mægtige Vidder. Thelemarken har ogsaa udhugne Skove; Dale med brede Elve; Aaser og Lier; Fjeld og Høifjeld.

Vidderne er ikke saa store, før man kommer langt op, indpaa Høifjeldet, Hardangerviddens Forposter mod Syd. Skovmarkerne fortoner sig enten som Lier, stupbratte, Træ ved Træ, Top ved Top, helt til Himmelsjoa. Eller som Koller — af dem har Thelemarken en svare Mængde — mere eller mindre afrundede, skovklædte til Tops, med en Mængde Revner, Kløfter og smaa Skar. Nærved Byerne er der endogsaa Udsigtstaarn paa en og anden af dem. Tilspidsede og afglattede, cirkelformede og pukkelryggede, enarmede og forgrenede, jevne og indskaarne, fritstaaende og klemte op til en Aasrab, godlændte og forrevne, — man kan faa efter Behag. I disse Koller har naturligvis Vildtet udmerkede Tilholdsteder; ligesom Fuglen i Trøndelagen flyver fra Rab til Rab over brede Myrer, sætter den her, efterstræbt, afsted fra Kolle til Kolle over dybe Dale. Den frier sig jevnt; men da her tillands — det vil sige i Thelemarken — enhver fremstræbende Ungdoms første Fornødenhed er en Bøsse, og enhver spillende Aarhane og Tiur har sine Forfølgere, maa naturligvis tilsidst de fleste bide i Græsset. Resultatet er uparrede Høner og manglende Afkom.

Store Myr- og Mosestrækninger plages man ikke af i Thelemarken. Men det sterkt gjennemskaarne Jordsmon frembyder til Gjengjæld, mellem Fødderne af denne Hærskares Mangfoldighed af Koller, smaa Myrsig og Bækkesisler, skammelig brede og bløde for den, der gaar med Sko, vil hoppe over og bevare Strømperne tørre. Disse smaa Myrsig ser saa smale og tilsyneladende uskyldige ud, at man sætter over dem og — gaar i tilknæs.

Skovene er udhuggede — det gjælder naturligvis ikke overalt. I disse Distrikter, hvor tildels Mængder af Skov er forenede paa enkelte mægtigere Hænder, er der Strøg, velbehagelige at skue for den, som har Skoven kjær. Men at Skoven ogsaa her mangesteds behandles ilde, det ser man paa de mange ribbede Aaser og Koller, men tydeligst af den Mængde usle Dimensioner, der gaar i Flødning. Dog, hernede forsones man lettere med denne Daarskab. Thi hvad Mennesket her ødelægger, lader et mildere Klima snart spire op igjen. Det er ren Fryd at se, hvorledes Smaagranen og Ungfuruen kjærlighedsfuldt paany klæder de snauhuggede Lier og Rabber, saa høitliggende, at de oppe i Trøndelagen f. Eks. bestandig vilde være forblevne nøgne.

Jeg sagde høitliggende. I disse varme Strøg modnes Bygget i en Høide over Havet, hvor Nordenfjelds Dvergbirken kryber langs Fjeldvidderne. Her er Vegetationen rig og forskjelligartet langt tilfjelds. Jeg blev forbauset over at finde i Nærheden af Skien en liden Egeløvbusk, der havde klamret sig fast til en Fjeldrevne helt op mod Toppen af "Vealøs". Og hvor træffer man vel slige Furutræer, som ude i Klosterskoven.

Fjeldenes Høider gjør de skovklædte Lier lange. Og bratte er de mangesteds, saa det forslaar. Gaardene ligger som Reder opover dem i de trange Sidedale. Da jeg saa disse Lier med Menneskehjem, høiere og høiere, det ene ragende over det andet, med mellemliggende Skrænter, Skovklynger, Revner og krogede Stier, forstod jeg, hvorfor Thelemarkingens og Trønderens Skiformer har været saa høist forskjellige. Medens Trønderen bedageligen skred frem over sine frosne Indlandshav af Myrer og Moser, maatte Thelemarkingen sno sig nedover i mangen snæver Vending og stundomtil lade det bære udover, hvor der ingen Vei var omkring. Saaledes har ogsaa dette Forhold sin naturlige Forklaring.

Tiltrods for Landskabets betydelige Udstrækning er Selveiendommene mangesteds i Fjelddalene meget smaa og Folkemængden stor. Deraf følger da atter, at en Mængde Sæterboliger er strøede omkring oppe i Fjeldene, særligen naar man kommer over Naaleskovens Grænse. Men hvilke Sætre! Jeg tænkte

mig, maa jeg tilstaa, ikke Muligheden af, at endnu, i vor Tid, de stakkars Sæterfolk skulde holde til den hele Sommertid og Høsten udover i saa elendige Boliger. En optømret, vinduløs Firkant, hvor digre Sprækker mellem alle Stokkelag; en Aabning i Taget; et stampet Jordgulv og den mest primitive Grue; et Tag, hvor det silede ned gjennem Aabningerne, naar det regnede, — og saa udenfor et bundløst Søle, oprodet og opsparket af Kjør og Sauer og Gjeder, der har man hele Herligheden. "Det maa være haardt at holde til her i dette fæle Veir," sagde jeg til Konen, som laa paa vor Støl. "Aa," svarede hun, "jeg er nu frisk heroppe; nede i Bygden er jeg altid skranten. Det er værst for Barna." Hun havde begge sine smaa med sig; — men de saa sandelig ikke ud til at lide nogen Nød. De var baade røde og trinde, der de laa og rodede i Jorden paa Gulvet, med saa lidet paa sig som muligt, naar de skulde have noget.

Thelemarkens Elve skynder sig, fra Vestfjorddalen gjennem Tin og Hitterdal, fra Totak gjennem Silgjord, fra Bandak gjennem Vrangfos, alle ned til Norsjø, for fra denne at sende sine Vandmasser gjennem Skien ud til Havet. Der har menneskelig Vinskibelighed gjort sig deres Kræfter nyttige og underdanige. Did kommer de dansende og syngende, brummende og larmende, og fortæller os i sin ustanselige Talestrøm om alle de fagre Lunde og steile Styrtninger og blanke Indsøer og milevide Fjeldvidder, de har favnet og krystet og sagt Farvel, før de kom herned til Havets store Favn. Stil dig paa Klosterbroen og lyt til deres Melodi: "Norge er fagert, Thelemarken er en af dets ypperste Perler," synger de. Men Bassen fører ogsaa her Undertonen, dybest nede fra Fossen brummer den op til dig: "Vanslegt ikke paa dine Fædre; værg dit stolte Land, du norske Mand!"

(Efter *N. J. Gregersen*).

FLATDAL.

Dybt inde i Øvre Thelemarkens mægtigste Fjeldknude, midt imellem Hjartdal og Silgjord, ligger en ensom, men blid Dal, der ved sin eiendommelige Dannelse og Beskaffenhed ret paafaldende adskiller sig fra vore almindelige Fjelddale. Medens disse sed-

vanligvis kun er lange Kløfter i Fjeldmassen, hvis Sider mere eller mindre brat skraaner sig sammen mod Elveleiet i Bunden, der ofte ganske optages af den rivende Bjergstrøm, og hvor de dyrkede, beboede Steder ligger adspredte langs Elvekanten og opad Lierne, bestaar derimod Flatdal af en aflangrund Kjedel, hvor Fjeldvæggene rundt om styrter sig saa steilt ned mod den flade Dalbund, at de paa mange Steder næsten danner en ret Vinkel med denne. Og disse Fjeldsider har kun paa faa Steder deres Fødder bedækkede med den mørke Naaleskov; i Almindelighed stiger de, som det truende Skorvefjeld, hvis vældige Masse danner Dalens Mur mod Vest, i stolt Nøgenhed op fra den frugtbare Græsvold, dog ikke graa og stygge, men til en vis Høide malerisk skatterede med grønt og brunt Mos, med vaiende Løvkranse fra Revner og Kløfter, med de styrtende Fjeldbækkes hvide Sølvbaand, medens høit over alt dette skimtes oppe mod Synskredsen de øverste Fjeldkamme og Nuter, som Taarn og Tinder paa Vagt om denne af Naturen selv saa sært lukkede og fredede Dal. Men derfor er den ogsaa af Naturen høit velsignet og begavet med Frugtbarhed fremfor sine Nabodale: den jevne Flade, som danner dens Bund, bølger til rette Tid af vidtstrakte Kornagre, dufter af yppige Kløverenge, og blomstrende Frugttræer. Det er ganske som om en af Sjællands rigeste Sletter i al sin prangende Fedme med et var flyttet op blandt disse strenge Fjeldvægge, for der, som i et Drivhus, at modnes frem til en hurtigere Fylde. Og som for at gjøre Ligheden endnu fuldstændigere, ligger Dalens Huse ikke paa sedvanlig norsk Vis adspredte hver for sig, men samlede i en Landsby, og omgivne af smaa Haver med Æble- og Kirsebærtræer. Noget udenfor denne Landsby smiler dens lille hvide Kirke paa en grøn Vold, omskygget af store, skjønne Hængebirker, og derfra strækker sig Dalsletten i Ager ved Ager, Eng ved Eng, indtil den tilsidst bliver ganske sid, og i Dalens søndre Ende gaar over i en liden blank Sø, hvorfra en smal Elv gjnnem Bjergpasset løber ned til Silgjord. Kommer man nu paa den modsatte Kant ud fra den Skovhei, som skiller Hjartdal fra Flatdal, og overser fra disse høie Bakker paa engang den besynderlige Klippekjedel, fra hvis

Dyb hint rige Landskab smiler op, saa forundrer man sig næsten over at se Kornet og Græsset bølge dernede, og ikke et ensomt Fjeldvands blanktglinsende Vover, som man efter Kjedelens Dannelse her maatte vente at finde. Uvilkaarligt ledes man til at tænke sig det lille Vandblink i Syd udvidende sig og voksende til at udfylde den hele nu saa grønnende Dalbund med sit blanke, falske Speil. Og enten det nu er denne ved Egnens Beskaffenhed naturligt sig frembrydende Forestilling, der har født Sagnet, eller dette hviler paa en virkelig Naturforandring i den fjerne Oldtid, nok er det, at et Sagn her ved at fortælle, ikke alene, hvorledes hele Flatdal i sin Tid har været en eneste stor Fjeldsø, men ogsaa de vidunderlige Omstændigheder, der skal have bevirket denne kolde, dødgivende Vandbunds Overgang til den livsvarme, dyrkede og beboede Jordbund, som nu fylder Dalen, og udgjør en af Thelemarkens rigeste og yndigste Egne.

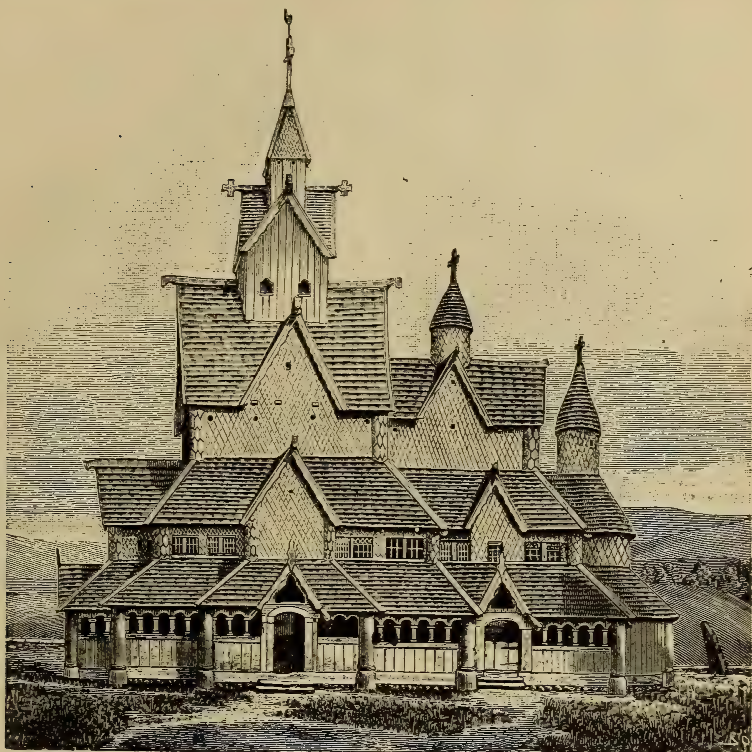
A. Munch.

HITTERDALS KIRKE.

Den mest bekjendte af vore Stavkirker turde ved Siden af Borgunds Kirke være *Mariakirken* i Hitterdal. Dens fantastiske Gavle og Taarne, der reiser sig som Rester af en fjern Fortid over den unge Birkeskov ved Hitterdalsvandets nordlige Ende, opfordrer selvsagt til Sagadigtning. Eddaens gamle Myte om Aserne og Jettebygmesteren, det samme Sagn, der i kristnet Form knytter sig til Trondhjems Domkirke, til Avaldsnes Kirke og til Domkirken i Lund, kommer da ogsaa her igjen i Anledning af Hitterdalskirkens Opførelse. Efter en Opgave i en gammel Kirkeprotokol henføres Kirkens Opførelse til 1164, men af mange Grunde tør den neppe sættes tidligere end til Haakon Haakonssøns Tid (1217—1263).

Da Hitterdals Kirke var aldeles faldefærdig, underkastedes den i Aarene 1849—1851 en gjennemgribende Restauration. Men det er dog bittert at beklage, at denne Restauration *maatte* foretages paa en Tid, da man endnu kjendte saa lidet til vore Stavkirkers virkelig oprindelige Udseende; det er bittert at beklage, at netop det rigeste og smukkeste af vore Monumenter af

denne Art maatte gjøre Tjeneste som Prøveklud, og at Kirkens Restauration i meget væsentlige Punkter blev de gamle Formers Tilintetgjørelse. Den danske Arkitekt J. H. Nebelong, der byggede Oscarshals Lystslot, overtog Ledelsen af Arbeidet, der navn-

Hitterdals Kirke.

lig betog det Indre hele dets oprindelige Karakter, og Kirkens nuværende indre Udstyr staar derfor i saa liden Harmoni med dens oprindelige Karakter som muligt.

SILGJORD.

Vil man se en yndig og storartet Natur i skjønneste Harmoni bør man besøge Silgjord. Allerede det første Syn af denne Bygd er rent fortryllende. Naar man er kommen over den triste, og øde Brunkebergskov, smiler med et Dalen en imøde, omkranset af skyhøie Fjelde. Mod Vest lukkes den af det trauste og spidse Skogsod, mod Nord danner Ordalssaata, Bjøndalsfjeldet,

Hattefjeld og især det majestætiske Skorve ligesom en vældig Mur, medens Melfjelds og Lidfjelds vældige Klippemasser i Øst stænger for Synet. Lige under sidstnænvnte Fjeld ligger det omkring en Mil lange Silgjordsvand smilende og blinkende som Dalens Øie; mod Syd sees lavere skovklædte Fjelde, hvoraf blot Gardvikfjeldet og Aarnoteren hæver sig til nogen Høide. Dalen gaar i Retning fra Øst mod Vest, skraaner svagt nedover mod det omtalte Vand, hvor den udvider sig til en Slette, der kaldes Flatbygden, og som mindst er ¼ Kvadratmil og saa tæt bebygget, at den ligesom er oversaaet med vakre Gaarde og Frugthaver. Opover Dalskraaningen, især paa den nordre Side, ligger flere af Bygdens bedste Gaarde, omkransede af deilige Birkelunde, der om Vaaren i Løvsprætningen tager sig fortrinlig ud i sit lysegrønne Skrud, medens tusinde Fuglestemmer lyder fra de tætte, løvrige Kroner. Paa den østre Side af Silgjordsvandet hæver det før nævnte Lidfjeld sig næsten lodret op, saa de faa Gaarde, som findes her, næsten ligger som Ørnereder. Især er dette Tilfældet med Gaarden To, i hvis Nærhed findes det merkelige Raudjulf, hvor de omkring 2000 Fod høie Fjeldvægge dannes af en Art rød Sten, der dog er for haard til at bruges som Rødkridt. Naar Eftermiddagssolen kaster sine Straaler ind i denne vilde Klippekløft, er den henrivende og glinser som et Ildhav. Lidt længere ude paa samme Side af Vandet ligger den store og vakre Gaard Strand, i hvis Nærhed Franskmanden Rollier og hans Kamerat den 25de November 1870 dalede ned i en Luftballon efter nogle faa Timers eventyrlig Luftseilads, der begyndte i Paris. Paa den modsatte Side af Vandet ligger Gaardene Næs og Gardvik, der i gamle Dage skal have været Kongsgaarde. I Nærheden af sidstnævnte Gaard findes et Hul i Fjeldet med flere Rum, hvortil knytter sig et merkeligt Sagn.

Langs Skorvefjeldets sydvestlige Side ligger den lille, trange Kivledal, der er bleven saa bekjendt ved Sagnet om Kivlemøerne. Naar man gaar Guldnesveien opover Kivledalen, sees tre forunderligt formede Stene oppe i Fjeldskraaningen, hvilke paa Frastand ligner to Gjæterjenter med en Buk ved Siden. Disse, fortæller Sagnet, er de berømte Kivlemøer, der blev af "Hr. Pe-

der manet i Sten og Stok", fordi de under Gudstjenesten blæste en Slaat paa sit Horn og sin Lur saa yndigt og betagende, at hele Menigheden strømmede ud af Kirken, ja, selve Presten maatte lytte til dem.

Ogsaa en Besparelse.

("Au saa det svier! — Ja, naa skal jeg paa Trods sidde her til imorgen tidlig, saa kan Folk selv se, hvor langt jeg er kommen, for nei om jeg betaler for de fem Kilometer, jeg ikke har redet." — Tegningen er af Osc. Lærum).

Gjennem denne Dal rinder Kivlebækken, der ved Gaarden Groven i Aasheimsgrænden styrter sig i det høist eiendommelige Grovehul, der fortjener at omtales lidt nøiere. Paa dette Sted

danner Fjeldet en ualmindelig vild Kløft paa kun nogle faa Fods Bredde, hvorover der er lagt en simpel Bro af Tømmerstokke. Ved at gaa ud paa denne har man en rig Anledning til at betragte dette storartede Natursyn.

I en vældig, tverbrat Rende, over 40 Fod høi, sammentrænges her de brusende Vandmasser, der styrter sig med rasende Heftighed ned i en uhyre stor Bjergkjedel, hvor det suser, bruser og larmer, saa det er rent forfærdeligt, og hvor de vrede Vandstrømme med rasende Harme pisker Fjeldsiderne, der er blankpolerede som Glas, og sprøiter det hvide Skum mangfoldige Fod lodret opad. I Midten bobler og koger det som i en Gryde. Fra denne Bjergkjedel strømmer Vandet atter gjennem en ganske snever Aabning udover en lodret Styrtning af mindst 100 Fods Høide, og opløser sig i bare Skum og stiger som en vældig Søile af fint Støvregn op i Luften.

Et Stykke nedenfor Aasheim, tæt ved Valleraaen, i Ly af Skorve, ligger Silgjords lille gamle Stenkirke, omgiven af frodige Hængebirke. Den er efter Sagnet opbygget af Olaf den hellige ved Troldes Hjælp, hvilke han senere forvandlede til Sten. Kirken er dog fra en noget senere Tid, men efter alle Merker at dømme af en anselig Alder. I Kirkens Kor hænger et Oljemaleri af Provst A. Wille, Fader til Forfatteren af den bekjendte Silgjords Beskrivelse. Et lignende oljemalet Brystbillede af Silgjords elskede mangeaarige Prest, Salmedigteren M. B. Landstad, er ophængt i Kirken, samt en smuk Altertavle, som denne Hædersmand skjænkede Menigheden. "Ved Kivlebækken og Skorves Knæ" ligger Prestegaarden, gammel og uanselig, omkranset af frodig Løvskov. I Haven stod indtil for ganske nylig Hr. Oles Træ, der "i sit Slags blev Moder til tusinde nutildags, — det første i Thelemarken," og som er blevet bekjendt og berømt ved Landstads vakre Digt.

Gaar man fra Prestegaarden opover Skorve, kommer man efter et Par Timers besværlig Opstigning paa Toppen af dette Fjeld, der hæver sig 4320 Fod over Havet. Herfra nyder man i Klarveir en overraskende smuk og vid Udsigt.

Folket i Silgjord er tænksomt og godt udrustet med Evner

Gausta i Thelemarken.

og Anlæg. Det Sprog, som tales her, udmerker sig ved Skjønhed og Velklang, og har i flere Henseender stor Lighed med det gamle norske Maal. Folkelivet har indtil den sidste Tid ikke været uden Eiendommelighed. Saaledes har det været Skik i mange Hjem de lange og mørke Vinteraftener, medens Ilden brænder lystigt paa Gruven og Kvinderne karder eller spinder, at Husfaderen tager ned af Hylden Peter Dass' Katekismussange, bibelske Visebog, Evangeliesange eller Dorthe Engebrektsdatters "Sjælens Sangoffer" og istemmer en eller flere Sange af disse til Opbyggelse og Opmuntring for Husets Folk. Til Afveksling læser man i Bibelen, Brochmanns, Luthers og Müllers Postille eller Peder Claussøns Oversættelse af Snorre Sturlassons norske Kongesagaer og fortæller Eventyr, Folkesagn, Spøgelseshistorier og synger Stev og Folkeviser. Naar man kommer sammen i Julen, bliver Sange af Petter Dass, Dorthe Engebrektsdatter o. fl. sungne omkap med norske Folkeviser og Kjæmpeviserne hos Petter Syv. Folket har store Anlæg for Træskjærerkunsten, hvori enkelte har drevet det meget vidt. Ligesaa for Guld- og Sølvarbeide.

I Annekset Aamodtsdal har der sikkert et Par hundrede Aar levet en Æt, der formodentlig er af tysk Herkomst og som fremfor andre har udmerket sig ved sin store Begavelse i sidstnævnte Retning. De har ogsaa præsteret ganske utrolig smukke drevne Arbeider i Kobber. Især var Jarand Rynjum, der levede for omtrent 100 Aar siden, vidt berømt. Hans Guldsmedarbeide og drevne Billeder paa Kaffekander o. l. vidner om en stor Begavelse og en udviklet Kunstsans, som ikke noksom kan beundres.

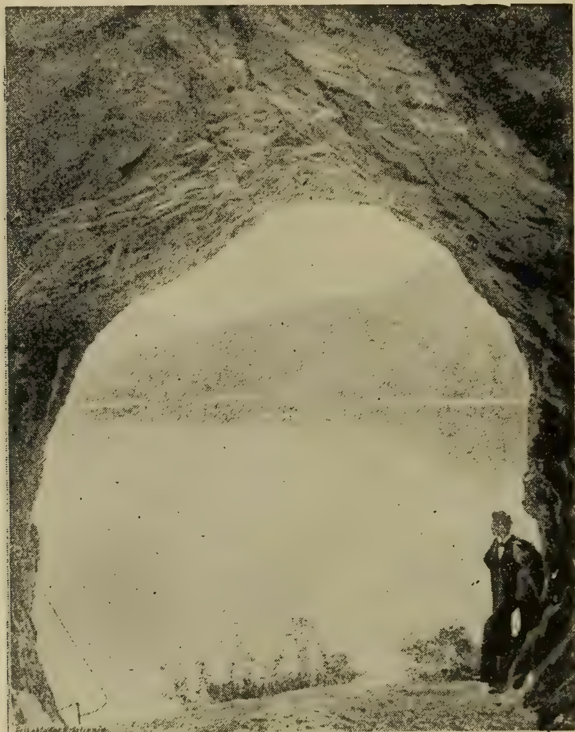
H. G. Heggtveit.

MIKAELSHULEN I THELEMARKEN.

Mælum Anneks til Solums Prestegjeld ligger paa begge Sider af den tre Mil lange, vakre Norsjø, der optager den største Del af de talrige thelemarkske Vasdrag, som den derpaa gjennem Skienselven sender til Havet. Den vestlige Bred er flad og skikket til Agerbrug; derfor er den ogsaa temmelig tæt bebygget.

Den østre Bred derimod har kun en spredt Bebyggelse at opvise paa de bratte, udyrkede Fjeldsider.

Et Stykke ovenfor Løveid Sluser ligger paa Østsiden, paa Gaarden Gisholts Grund, Mikaelskirken eller Mikaelshulen. Den er henimod 8 Fod dyb, 10-12 Fod høi ved Indgangen og 14-16 Fod bred. Men jo længere man kommer ind i den, desto høiere og bredere er den, indtil den inderst inde i Bunden skraaner ret ned

Mikaelshulen i Thelemarken.

og runder sig sammen. Man anser det nu for givet, at den er bleven udvidet ved Menneskehænder.

Hulen ligger henved 100 Fod over Søens Speil, en smal Sti, der ingenlunde er let at passere, fører derop; paa de vanskeligste Steder er der nu ved anbragte Jerngelændere sikret mod at styrte udfor.

Hulen, der i sin Tid har været benyttet ved katolske Gudstjenester, er indviet til Erkeengelen St. Michael, hvis Dyrkelse

gjerne stod i Forbindelse med Klipper og Klippehuler. Herpaa har vi ogsaa i Norge ikke saa ganske faa Eksempler.

Sagnet der i Egnen vil vide, at i denne Berghule har de ældste kristne deromkring holdt sin hemmelige Gudstjeneste. Men det er dog liden Sandsynlighed for, at den har været indviet til Gudstjeneste før den sorte Døds Tid.

Den er vistnok en saakaldt Gave- eller Lovekirke, det vil sige en Kirke, som er bleven indredet og udstyret af en Privatmand i Henhold til et Løfte, som denne havde aflagt i Nødens Stund.

Det kunde jo tænkes, at Hulen i Pestens Dage har afgivet et Tilflugtssted for Folk, som flygtede bort fra dens Herjinger.

Hvorom alting er, nævnes Mikaelshulen i Bjerget først i den Jordebog, som Biskop Eysten Aaslakssøn af Oslo paa sine Visitationsreiser i Slutningen af det 14de Aarhundrede optog over hele sit Stifts Preste- og Kirkegods.

Af denne ser vi, at "Mikjalsberg" i Aaret 1398 eiede Gaarden "Gæitzholt" — Gisholdt — og Dale samt nogle Gaardparter i Hedal, — de sidstes Afkastning skulde gaa til Kirkens Vedligeholdelse. Man ser ogsaa af denne Jordebog, at blandt dem, som gav Kirken Gaver, var Biskop Jon Klemetssøn, der sad paa Oslo Bispestol 1372—1385, og som synes at være født der i Egnen.

Af Kirkens Alter findes nu intet Spor, og man ved heller ikke noget om, hvad der er blevet af Kirkens Klokker og øvrige Inventarium. *"Folkebl".*

GAUSTA.

Det Indtryk af høi Skjønhed og verdenssikker Fasthed, som Gausta, seet fra Vestfjorddalen af, vækker hos Beskueren, bliver ved Bestigelsen for endel forstyrret, og naar man har været paa Gaustas Top, holder det vanskeligt, eller fordrer idetmindste nogen Tid at gjenfinde det herlige, sjæloploftende Totalbillede, som man opfyldtes af ved det første Syn fra Dalbunden. Ikke at Forestillingen om Bjergets Storhed ved Nærmelsen aftager, tvertimod, de uhyre Strækninger, man gjennemvandrer for at naa dets høieste Top, og det umaadelige Rundskue, som her tilbyder sig, paatvinger en den sikreste Bevidsthed om, at den Maalestok,

Øiet nedenfra havde dannet sig om Fjeldets Høide, endnu langt fra rækker til. Men det er Bjergoverfladens eiendommelige Udseende, som her støder Øiet og forvirrer det først opfattede Billedes Linjer og Karakter. Istedetfor, som man skulde vente, heroppe hvor Beklædningen med Skov og Græsmark hører op, at finde Urstenjættens blottede Legeme bestaa af en sammenhængende, fast Granitmasse, saa vader man her i en skrækkelig opsmuldret Stenrøs af kjæmpemæssig Størrelse. Straks man kommer ovenfor Skovgrænsen, ser man allerede Lyngmarken og Fjeldsletterne fjernt og nær besaaede med en Uendelighed af løse Stene, større og mindre; som man nærmer sig Keglen samler sig disse skarpkantede Stenbrokker tættere og tættere, indtil de endelig, noget oppe paa Keglen selv, bemægtiger sig hele Fjeldskraaningen, hober sig over hinanden og ikke engang tillader den mindste Lyngbusk at trænge sig op mellem deres Fuger. Kun den evige Sne breder hist og her sit Dække over Fordybningerne i dette Virvar af løse Stene, der synes at være sønderslaaede Levninger af endnu mægtigere Fjelde end de, som nu behersker Thelemarken.

Da vi fra Langefondssæteren tiltraadte vor Opstigning paa det sidste og øverste Trin af Gaustafjeldets brede Pyramide, havde vi foran os Stenens øde Rige, og her begyndte først den værste Anstrengelse. Foden vidste ikke, hvor den skulde hen blandt disse skarpe, mangekantede, løse Stene, der var kastet vildt om hinanden og ofte med klingende Larm skred tilbage, naar man troede at have fundet et nogenlunde sikkert Fodfæste. Vi opdagede ikke Klippebunden nogetsteds, skjønt den uhyre Stenur, som kaldes Gaustas Top, overalt i sin løse Masse viser dybe Sprækker og Huller, som det syntes ret egentlig skabt til at brække Benene i. Næsten ved hvert tyvende Skridt i denne gjenstridige Masse maatte vi stanse for at trække Veiret, ja undertiden lægge os plat ned paa Stenene for at søge nogen Hvile. Det var kun med yderste Viljeanstrengelse og efter Timers Forløb, vi endelig naaede saa høit, at Udsigten aabnede sig til den anden Side af Kammen, der her er saa smal, at man paa sine Steder kan sidde til Hest over Gaustas Ryg. Langs denne skarpe

Kant, i de løse glidende Stene, med den umaadelige, svimmelvækkende Nedsigt til begge Sider, slæbte vi endnu vore mødige Lemmer op til det høieste Punkt, hvor en liden Varde er reist af dem, som i Tidernes Løb har været heroppe, og hvoraf enhver har lagt sin Sten. Her sank vi ned, aldeles overvældede af en ubetvingelig Mathed, og det varede noget inden vi kom os saavidt, at vi med fuld Sjælekraft kunde nyde det storartede Skuespil, som vort 6000 Fod høie Stade frembød, og som vi saa dyrekjøbt erhvervet os.

Det til en saa umaadelig Synskreds, til et saa ørneagtigt Omblik uvante Menneskeøie maatte først søge Fæste og Hvilepunkt paa Bjerget selv, hvorfra det udgik. Her fik vi nu det umiskjendeligste Indtryk af, at vi befandt os paa Spidsen af en Ruinhob, paa de sammenstyrtede eller opsmuldrede Levninger af et endnu meget høiere og mægtigere Fjeld, end det nuværende Gaustas Top. Paa alle Kanter saa det ud som de løse, uhyre Grusmasser var styrtet og raset ned, skjønt i forskjellig Steilhed. Mod Vestfjorddalen er Gruskeglens Affald mere jevntskraanende, med parallelle Render, hvori Sneen har samlet sig, men til den modsatte Side er Afstyrtningen saa voldsom, at dette merkværdige Stenskred næsten udhuler Kammens Side, og saa brat, at ingen Sne der kan holde sig. I hvilken Fortid og hvorledes denne skrækkelige Sammenstyrtning eller Bjergopløsning er foregaaet, maa vi overlade til den jordkyndige at udgranske, vi holder os kun til dens Virkninger, som ikke lader sig betvile eller omgaa. Naar vi, efterat have ladet vort Blik glide ned ad Bjergets Sider, igjen vovede at sende det ud i det fri, umaalelige Rum omkring os, da maatte vi, for rigtig at fatte Karakteren af Rundmaleriet, bestandig holde den Bevidsthed fast, at det var Høifjeldenes Sletter, Dale, Søer og Bjerge, vi her fra et Fjeld paa Fjeldet oversaa, at det var den norske Ørkens, høit over de beboede Dale hævede Verden, som her i mangfoldige Miles Omkreds udbredte sig for os, bølgeformig, graabrun og livløs. En eneste af de dyrkede Dale kan sees fra Gausta, fordi den ligger lige under, det er Vestfjorddalen; men just den uhyre Dybde og Tranghed, hvori dens blaaliggrønne Spalt strækker sig, giver

en Maalestok for Fjeldørkenens Beliggenhed og Udstrækning. Alle de øvrige Thelemarkens bebyggede Dale og Kirkesogne forsvinder og skjuler sig dybt i herfra usynlige Revner i den sammenhængende Fjeldmasse. Saalangt Øiet kunde naa, til alle Sider intet uden graa Fjeldmarker, Bjergrygge og Toppe, den ene bag den anden, i en uendelig Række, kun afbrudt ved en Mængde sorteblaa Fjeldsøer, der stirrede op hist og her, som f. Eks. det milelange Mjøsvand. Rundt om i den yderste Synskreds enten blaalig hensvømmende, ubestemt Fjernhed, eller skinnende, stolt opragende Snefjelde. Blandt de skjønneste af disse bemerkede vi Hallingskarven og Hallingjøkulen i Hallingdal, Folgefonnen og de øvrige Sne- og Isbræer i Hardanger, den besynderligt afstumpede Kjæmpekegle, Haarteigen osv. Over denne uhyre Cirkel hvælvede Himlen sig saa klar og dunkelblaa, som vi endnu aldrig havde seet den; ikke en Skystænk plettede dens rene Dyb, hvorigjennem man næsten troede ved høilys Dag at maatte kunne se Stjernene blinke; Solens Skive stod blank, men skarp afgrænset og ligesom straaleløs paa den dunkle og dog saa tindrende klare Hvælving. Et blændende Lys var udbredt over alt og fremhævede kun saa meget skarpere den underliggende Ørkens sørgelige Nøgenhed og Dødstilstand.

Dette var altsaa Udsigten fra et af Norges høieste Fjelde, dette var Høidepunktet af vor Reise, det var den store Naturopladelse, hvortil mange Dages anstrengende Opstigen havde bragt os. Et uhyre, forstenet Hav med nøgne Bjergrygge til Bølger, med en Krans af Snebræer i Synskredsen, som hvide, skinnende Seil — det var det hele. Havde vi her ventet, som fra Tysklands og Italiens Bjergtinder, at faa se ned over Menneskenes travle Verden, over grønnende, vidtstrakte Sletter, hvorigjennem brede, glinsende Floder slynger sig, paa hvis Bredder ligger mægtige Stæder med Slotte og gotiske Kirkespir, eller udover det blaanende, friske Hav med dets tusinde yndige Kyster, Øer og Bugter, — da var vi vistnok haardt blevne skuffede, saaledes som udentvil mange Udlændinger er blevne det. Men vi kom herop ikke som fremmede, nysgjerrige og ligegyldige Turister, vi bar med os i vort Hjerte den Livsmagt, som kunde besjæle Fjeld-

ørkenens Dødsstivhed; thi vi saa jo udover vort Fædreland! Hvad der her laa udbredt for os, var Norge i dets egentlige Skikkelse, saaledes som det vilde tage sig ud, hvis man kunde tænke sig det seet paa engang, fra en Ørns Vinger, som i Kong Sverres Drøm. Et eneste, sammenhængende Ødefjeld, i hvis hele mægtige Masse de smale, beboede Revner taber sig og forsvinder. Men vi ved dog, at de er der, disse Rifter, hvor Skove og Enge grønnes, Kvernen gaar i Elvefaldet, og Røgen stiger fra Arnestederne — og vi kan derfor med rolig Bevidsthed om Landets indre Kraft skue ud over dets forstenede, snelagte Overflade og fatte Symbolet, som for os ligger i denne Fjeldensomhedens og Ørkenens tilsyneladende Seir over det bevægede Menneskeliv.

Det varede ikke længe, før vi blev afbrudt i disse Betragtninger ved de isnende kolde Vindstød, der for hen over Bjergtoppen og erindrede os om den hældende Dag og Nødvendigheden af at tiltræde den langvarige og besværlige Nedstigning, der næsten er værre end Opstigningen, da Foden med mere Fart og Vegt støder an mod de skarpe Stene og mindre kan undgaa de benbrækkende Huller. Med hvilken Vellyst betraadte vi igjen den forholdsvis bløde Mosgrund omkring Sæteren, hvorhen vi endelig med rystende Knæer og sønderrevet Fodtøi kom tilbage Klokken henved 6 om Eftermiddagen, efterat have brugt over 5 Timer til Bestigelsen af Gaustas Top.

A. Munch.

RJUKANFOSSEN.

Det er ikke min Agt at levere nogen udførlig Beskrivelse af Rjukanfossen, dertil vilde mine matte Ord savne Kraft og Farve og ikke engang kunne give et saa helt Billede deraf, som den døde Aftegning paa Lærredet formaar, skjønt der ogsaa maa savnes Originalens evigt afvekslende Liv og dybe, som det synes fra Jordens inderste kommende Naturtone. Ingen Skribent, ingen Maler kan nogensinde ved et noksaa vellykket Billede sætte deres Publikum i en Stemning, som blot fjernt nærmer sig til Virkningen af den umiddelbare Indtrængen i en saadan Naturscene.

Vi sad længe paa Skrænten, der ved de dybtindtraadte Fodspor i Græstorven betegner Maristiens Begyndelse, og lod os med glad Skræk overvælde af det mægtige Indtryk. Fra dette høie Sæde kunde vort Blik styrte sig 600 Fod ned paa Bunden af det kogende ydre Dyb, eller flyve over Svelget til Fossemundingen skraas overfor, hvor den sølvhvide Vandsøile evig og uafladelig vælder frem af Klippens sorte Gab, eller glide med de faldende Skumhvirvler til halvt nede i den indre Kjedel; thi længere kan intet menneskeligt Blik trænge, da Vandstøvskyerne stiger op fra Bunden igjen til Midten af Faldet og ganske opfylder det indre Rum. Det synes virkelig som om Bjergets Aand ved Utilgjængeligheder paa alle Sider har villet værne om dette sit inderste og hemmelige Verksted. Ikke nok at dette indre Rum er befæstet med knivsodskarpe Klippekanter og spærret af tordnende Vanddampe, saa intet levende der kan aande eller træde uden straks at sønderknuses; endog den udenfor som en Forgaard dannede større Fjeldkjedel er næsten utilgjængelig for en menneskelig Fod, og der gaar kun dunkle Sagn om, at enkelte dumdristige Klatrere skal have naaet dens Bund og være slupne derfra med Livet. Men var man ogsaa engang først dernede, hvilket Syn vilde da ikke Fossen tilbyde, seet fra Foden af dens hele Høide og styrtende ned over ens Hoved ligesom fra Skyerne. Nu derimod ser man Faldet ovenfra, hvorved Maalestokken for dens Høide for endel bliver forstyrret. Som vi nu længere og længere stirrede ufravendt ind i de altid sig gjentagende, nedfarende Skumbjerge, og enkelte røde Streiflys af den dalende Sol faldt gjennem Klippekløfternes dybe Skygger henover de talløse Vandpartikler og dannede af dem ligesaa mange funklende Ædelstene; medens den bedøvende Larm fra Fossen slog Luften sammen over vore Hoveder, snart med jagende Plasken og Susen, snart med dybere, rystende Drøn; medens vi saa store Fugle flyve skrigende i tættere og tættere Kredse over det tordnende Svelg, som om de skulde males ned i dets Hvirvler, — da grebes ogsaa vi tilsidst af den forunderlige Lyst, som paa saadanne Steder lokker Mennesket ned i Afgrunden. Det forekom os som løftede usynlige Kræfter vore Fødder fra Jorden og vilde

Rjukanfossen.

drage vort Hoved mod Dybet; som kaldte tusinde smigrende, lokkende og truende Stemmer til os fra Vandhvirvlerne i den indre Kjedel, hviskende og forsikrende om, at derinde vilde

være Ro og Husvalelse at finde for vore svimlende, brændende Tanker; og dog følte vi os til samme Tid betagne af en unævnelig Rædsel, som lagde Dødens Bleghed over vor Pande og bragte vore Hænder til uvilkaarlig og krampagtig at klamre sig fast til de nærmeste Gjenstande. Det var Svimmelhedens skrækkelige Fantasibillede, der her traadte nær til os, og saa os ind i Sjælen med sine bundløse, vanvidrækkende Øine. Hvo, der har ham til Følgesvend paa Maristien er redningsløst forloren. Han vilde gjerne drage os derhen; Stykket over den glatte Fjeldvæg fra Birken og op til "Furua" saa saa kort og snart tilbagelagt ud, og Forfængeligheden tilhviskede os: at have været ved Rjukan og ikke gaaet Maristien, er det samme som at have været i Rom og ikke seet Peterskirken! Men allerede ved det første prøvende Fodtrin paa Stien, hvor de skjulende Buskvekster ophører og den brat imod Fossen heldende Fjeldside intet Holdepunkt frembyder mere for det svævende Blik, alt da stod den frygtelige Følgesvend ved vor Side og greb efter os og pegede med en haanlig Latter ned i Afgrunden. Endnu var vi dog ikke saa ganske i hans Magt, at vi jo med en kraftig Viljeanstrengelse kunde træde tilbage; vi gjorde det og opgav Gangen over Maristien. Vor Fører bestyrkede os ogsaa i denne Beslutning. Fossen kunde vi jo se godt nok her, hvor vi var; og syntes vi ikke det, saa vilde han føre os til et Sted længere nede, som var endnu bedre.

Han gik nu foran, og klatrende fra Busk til Busk nedad en kratbevokset Skraaning kom vi endelig ned til det bekjendte Sted, hvor en stor flad Sten, som en Altan, rager ud over Dybet midt ovenfor Fossen, der paa Grund af det lavere Standpunkt, hvorfra den her sees, tager sig endnu mægtigere, høiere og fuldere ud, end oppe fra Maristien. Vi stod i Ly af de friskgrønne, skjælvende Birketræer ved Aabningen og saa fra denne naturlige Loge atter ud over hin underfulde Scene, af hvis Betragtning vore Sjæle aldrig kunde blive mættede. — Imidlertid sank Aftenskyggerne tættere og tættere fra Klippekanterne hen over Faldets Sølvglans og vilde ligesom tilhylle det med deres dunkle

Folder, for at Menneskenes nysgjerrige Blik ikke længer skulde vanhellige Vandaandernes Mysterier; et koldt Pust gik sukkende gjennem Kløfterne og erindrede os om, at det nu var paa Tide at løsrive sig fra disse lokkende Kredse, før Nattens Rædsler faldt paa.

A. Munch.

SKIEN.

Skien er en gammel By. Den omtales i Historien saa tidligt som 1184. I 1346 fik den sine første Privilegier. Beliggende ved Skienselven har den flere Sagbrug, Træsliberier og Møllebrug og en betydelig Trælastudførsel. Indbyggerantallet er noget over 9000.

Der er vistnok faa af vore Byer, som i Løbet af et ganske kort Tidsrum har undergaaet en saadan Forandring i alle Retninger som Skien i de sidste tyve Aar. Lige til Jernbanen kom, laa der over Skien et forunderligt gammeldags Præg. Ganske vist havde jo Byen sine Sagbrug og Fabriker, men den store Dampskibsfart langs Kysten laa Skien udenfor, og Turistfærdselen var for 20 Aar siden ikke synderlig stor.

Kun i Februar, i Markedstiden, og naar Driftebønderne om Høsten kom til Byen, herskede der et større Liv i de bakkede, trange Gader. Det gamle Skien, det, som næsten sporløst forsvandt af Jorden ved den store Brand i 1886, var nemlig i høi Grad en Bakkernes By. Stupende bratte gik Bakkerne op fra Torvet og Elven, med Kroger og Knækker og bebyggede med store, skumle Trægaarde, der med sine Fløie og Svalegange stundom indesluttede Gaardsrum af uhyre Dimensioner. Enhver, der var lidt kjendt i Skien, vil mindes Bærnholdtsgaarden, Bagergaarden, den gamle Latinskole og C. H. Bloms Gaard, som karakteristiske Typer paa Gaarde fra den Tid, da man hverken behøvede at spare paa Tømmer eller Tomter.

Hele dette gamle Skien forsvandt ved Branden i 1886. I Løbet af 24 Timer gik henved 250 Bygninger op i Luer, hvoriblandt den eiendommelige Kirke, Rektor Ørns, Schweigaards og Monrads gamle Latinskole og Henrik Ibsens Fædrenegaard nede ved Torvet. Saa begyndte man at regulere og bygge op det nye

Skien, og der blev ikke knebet paa Skillingen for at faa skabt en vakker og retlinjet By.

Bakker er sænket, aabne Pladse breder sig, hvor der før var kringlede Smug og skidne Baggader. Som Skien nu præsenterer sig, kan den trygt betegnes som en af Norges vakreste Byer. Nede ved Jernbanetorvet løfter sig det store, tidsmæssige Raadhus med et af Landets bedste Jurylokaler, og oppe ved den gamle Kirkegaard kneiser Brandstationen med sit høie, røde Taarn. Den nye Murstenskirke med to slanke Taarne og et mindre Taarn over selve Skibet, danner en heldig Afveksling fra vore kjedsommelige Et-Taarnede. Med sine Forsiringer af sort Glasursten og hvid Marmor gjør den et rent Domkirkeindtryk, der end yderligere forhøies ved dens dominerende Plads paa en Høide. Hvor den ældre Kirke laa, er der Torv.

(Efter *H. E. i "Folkebladet",* Kristiaina).

PORSGRUND.

Porsgrund ligger paa begge Sider af Skienselven, ved dens Udløb i Frierfjorden. Den har noget over 4000 Indbyggere. Byens vigtigste Næringsveie er Handel, især med Trælast og Is, samt en omfattende Skibsfart. Porsgrunds Handelsflaade er forholdsmæssig meget stor, henimod 100 Fartøier med en samlet Drægtighed af ca. 40,000 Tons og 1000 Mands Besætning. Porsgrund har ogsaa en Porcelænsfabrik, som blev aabnet i 1887, og som har vundet megen Anerkjendelse for sit smukke Arbeide. Først var Porsgrund et Ladested under Skien, men i 1807 fik den Byrettigheder og staar nu forbundet med Skien ved Jernbanen fra Kristiania.

BREVIK.

Brevik ligger dels paa en Landtunge, der dannes af Eidangerfjord og Frierfjord, dels paa den lille Ø, Sylteø, der ved en Vindebro er forbunden med Fastlandet. Brevik har henimod 3000 Indbyggere. Forstaden Stathelle paa Vestsiden ved Frierfjorden har desuden mellem 5 og 600 Indbyggere. Handel og Skibsfart er Breviks Hovederhverv, og dette lettes betydelig ved

en god og sikker Havn. Brevik omtales som Ladested i det 17de Aarhundrede, men fik ikke Kjøbstadsrettighed før 1845. I denne By var det Søhelten Kurt Adelar blev født.

KRAGERØ.

Kragerø ligger paa en Odde ude ved Havet. Den har en god Havn og stor Skibsfart og Trælast- og Isudførsel. Byen er uregelmæssig bygget paa den bratte Skrænt paa Fastlandet og paa den lille Holme, Kragerøen. Dens Skibsflaade tæller omkring 200 Skibe med over 60,000 Tons Drægtighed. Byen har 6000 Indbyggere.

JOMFRULAND.

En Mil udenfor Kragerø ligger "De to Jomfruers Ø". Den løfter sig lang og smal over Søen, som Ryggen af en umaadelig Kjæmpefisk. Øen, der er 10 Kilometer lang og 2 Kilometer bred, fremviser for den forbireisende sine store, frugtbare Sletter mellem dyb Skov og lyse, vuggende Lunde. Landskabet er paa Frastand aldeles dansk: Man kunde tro, det var et Stykke, der efter at være løsnet fra det frugtbare Sjælland, var drevet op og strandet udenfor den norske Kyst. Dette gjælder dog hovedsagelig den nordøstre Halvdel af Øen, den anden, der er rig paa Granskov, nærmer sig mere den norske Natur i Udseende.

Langs Udsigten, hvor Havet staar paa, gaar en stenet Strand: Hvide og graa Rullesten, saalangt Øiet kan række; ovenover kryber saa Ener og Lyng helt op til Skoven og de store Lunde, der vokser langs efter Øens Ryg. Paa Indsiden skraaner brede Marker ned mod Fjorden, der smul og stille døser mellem de mange Skjær, og sydvestud er Skadden: en lang, stenet Odde, hvor Rullesten og rød Lyng ligger helt ud i Taren. Den nordre Ende af Øen er træløs og bestaar af opdyrket Jord og Hedemark, hvor den vilde Rose vokser, hvor den vilde Nellik dufter og hvor Søfuglene bygger Rede.

Omtrent midt paa Øen, dog noget nærmere den nordre Spids — staar Fyrtaarnet, en hvid, mægtig Kolos, som Kong Carl Johan lod bygge for henved 70 Aar siden. Det staar lige ved Indgangen til den store Granskov; i Nærheden vokser nogle væl-

dige Asketræer og endel Granklynger. En steil, overordentlig smal Vindeltrappe fører op til Lanternen, der er sammensat af svære Glasprismer og konvekse Glas, hvorigjennem en sterk Petroleumslampe kaster et kraftigt Lys vidt omkring. Fra Toppen af Taarnet har man en storartet Udsigt saavel over selve Øen som udover Havet eller indover Kysten. I klart Veir kan Svenør og imellem Færder Fyr sees. Desuden Lyngørs og Langesunds.

Om Oprindelsen til Øens vakre Navn fortælles flere Historier. Nogle beretter, at tre Prinsesser fra Danmark engang landede eller strandede paa Øen, som de siden tog i Besiddelse, hvorfor Øen ogsaa efter dem kaldes "De tre Prinsessers Ø." Men i en gammel Sang paa 51 Vers og forfattet af Roland Knudsen den 20de August 1696 fortælles det, at

i fordums Tid tre Jomfruer der boede,
som deres Jomfrudom betroed ingen Mand,
da det og efter dem blev kaldet Jomfruland.

Jomfruland er uden Tvil Norges vakreste Smaaø. Ikke et Fjeld findes, overalt er kun bløde, harmoniske Linjer, der giver Naturen der et særegent, mildt Præg. Vegetationen er mangfoldig: Alskens Løvtræ, Bøg undtagen, og et Mylder af Blomster ligefra den giftige Bulmeurt til den duftende Konval. Inde under de stille Lundes Kroner vokser alle Tusmørkets Blomster: den store, vuggende Blaaklokke og den hvide Natviol med den søde, krydrede Duft.

Naar de lyse Nætters Tid er inde, naar Fuldmaanen rinder gylden af Søen, ligger Jomfruland som en flydende Have i Skjærgaarden. Og da sætter Jomfrulands unge Piger hinanden Stevne hver Lørdagsnat, naar Dagens mange Lys er tystnet og det travle Yrke endt. Og i den hvide Fuldmaanenat glider de parvis hen under Lundenes Træer, hvor Græshoppens Sang lyder som tusende Glaskastagnetters Raslen. Paa en aaben Plads møder de saa Øens unge Gutter; lidt efter spilles der op til Dans paa Trækspil, og to og to hvirvler de sig rundt, berust af Nattens Skjønhed, af det syngende Hav, og af hinandens Ungdom.

Men naar Natten dæmrer mod Dag, bliver atter alt stille i den forunderlige Skjærgaardshave. Ingen Sang, ingen Musik lyder mere; kun borte fra en af Stenrøserne høres en Sirisses klingre Røst som Kneppen paa en fjern Tamburin.

Gabriel Scott.

Nedenæs Amt.

(Fladeindhold: 9348 Kvadratkilometer; 88,000 Indbyggere).

Nedenæs Amt har sit Navn af den tidligere Nedenæs Kongsgaard, der ligger ved Udløbet af Nidelven, ikke langt fra Arendal. Amtet, der hører til Kristianssands Stift, er inddelt i 5 Bykommuner og 26 Herreder, fordelte paa 2 Fogderier, Nedenes og Sætersdalens Fogderier. Dets Indre opfyldes af Langfjeldenes sydligste Forgreninger samt Sætersdalens Aase og bestaar af udstrakte Vidder af lidet tiltalende Karakter. De beboede Strøg er indskrænkede til de lange, smale Dale, af hvilke Nidelvens, Topdalselvens og Otteraaens Dalfører er de vigtigste. Kysten mod Skagerak er ogsaa klippefuld og bestaar af flere Fjorde og Øer, som dog danner mange yndige Steder, hvor et mildt Klima fremkalder en frodig Plantevekst. Ellers er Jordbunden i Nedenes Amt sædvanlig ikke meget frugtbar, da den er dannet ved Forvitringen af de haardeste Stenarter. Men Fjeldene er i Regelen lave, saaat de endog ovenpaa deres Aaser — de saakaldte Heier — er dækket med store Naaleskove, som yder rig Udførsel af Trælast. Hverken Agerbruget eller Kvægholdet er tilstrækkeligt til Indvaanernes eget Behov. Derimod eier Amtet Norges rigeste Malmleier, især i Egnen omkring Arendal. Fiskerierne er ogsaa af nogen Betydning, og ligeledes Skibsfarten, da saavel Byerne som Kystbeboerne eier en Mængde Fartøier, som gaar i Fragtfart til de fjerneste Egne. Amtet, der udgjør omtrent Oldtidens Øster-Agder, har 5 Byer, nemlig Østerrisør, Tvedestrand, Arendal, Grimstad og Lillesand.

Gjennem Nedenæs løber betydelige Elve. Nidelven eller Nisserelv, som den ogsaa kaldes, gjennemstrømmer Nisservandet i Thelemarken og flyder saa mod Syd og falder ud ved Arendal.

Den er 150 Kilometer lang. Topdalselven er af lignende Længde og falder ud i Havet nær Kristianssand. Otteraaen udspringer nordligst i Sætersdalen og gjennemstrømmer nævnte Dalføre og gaar saa under Navn af Torrisdalselv ind i Mandals Fogderi og falder i Havet ved Kristianssand. Den er 226 Kilometer lang og har kun ubetydelige Bifloder.

SÆTERSDØLERNE.

Sætersdølerne er et ualmindelig vakkert Folk. Høie, hærdebrede, velvoksne, med regelmæssige, ofte næsten antiske Ansigtstræk, udmerker de sig paafaldende fremfor de omliggende Bygdeslags Beboere. Det hele, indtil Ansigtets ovale Form og de smaa, kokette Bakkenbarter, som enhver Sætersdøl bærer ligesaa vist som sin korte Trøie og sin lave, bredpullede Hat, giver ham et vist fremmed Udseende, som har foranlediget den Tanke, der gaar som et dunkelt Sagn, at han ikke skulde være af egte norsk Race, men at der flyder skotsk Blod i hans Aarer. Dette Sagn vil vi lade staa for sit Værd og heller tilskrive Sætersdølens saa høit forskjellige Præg fra de omliggende Bygdelag egne klimatiske Forhold, hans Levemaade, Egnens afsluttede Beliggenhed og hans Utilbøielighed til at indgaa Forbindelser med Folk udenfor hans Hjembygd; thi udenfor denne er han sjelden.

Den kvindelige Sætersdalsdragt, der aldeles uforandret er bibeholdt saaledes, som den har været fra Arilds Tider, er karakteristisk og smuk. De korte Skjørter naar kun til Knæerne med underlige amagermæssige, tætsyede Folder, der giver dem et vist bølgende krinolinemæssigt Udseende; det røde Silketørklæde, der paa en egen gratiøs Maade er slynget om Hovedet, den glimrende Sølvstads med det snehvide Linned, men fremfor alt det uldne Sjal med de brede røde Render, indvirkede i gult paa den hvide Bund, der som en Plaid med en særegen Ynde er slynget om Skuldrene, giver denne Dragt noget raskt og maleriskt, som overrasker og indtager.

Det var engang — og der findes endnu gamle Mænd, som bruger denne Dragt — at Sætersdølen gik i sid, hvid Kufte, korte, gule Skindbukser, der var knappede ved Knæet, lange, hvide

Strømper og Knæbaand med Dusker. Men det er nu længe siden, og den opvoksende Slegt mindes det knapt. Fra Thelemarken kom Moden og rev med sig i sin herjende Fremtrængen Knæbukserne og de side Kufter — den gamle raske og klædelige Dragt—og indførte i Stedet Thelemarkingens korte Trøie og hans Bukse-Uhyrer. Disse vandrende Bukser med lange, dinglende Arme og snauklippede Hoveder, der forundrede stikker op, med Øret staaende som en Hank paa hver sin Side, har knapt noget menneskeligt, men snarere noget høist bjørneagtigt ved sig, og Ordet Buksebjørn vil først finde sin rette Belysning ved Synet af en Sætersdøl. Dragten fremhæves forresten ved en livlig Knappebesætning, ved en grøn, staaende Krave, ved lysegrønne Opslag, samt ved gult og rødt Broderi paa den graa Bund. Søljer og Sølvstads mangler ikke. Sætersdølens Sko har ved sin eiendommelige opadstaaende Snude noget komagermæssigt ved sig. Bukserne er lige saa trange nedentil, som de er vide oventil, og de naar kun til midt paa Smallæggen og er nedentil besatte med brede, grønne Baand og knappede paa Siden.

Sætersdølen bærer sit Haar kort og afstudset, strittende grisebørsteagtigt frem til alle Sider; men foran ved Pandens øverste Grænse lader han det vokse langt til en Pisk, det saakaldte Spir, som han gjerne fletter og lægger op bag Øret. Dette Spir er han ligesaa stolt af som Orientaleren af sit Skjæg, og han skiller sig ikke af med denne Prydelse for nogen Pris. Hans udprægede Modbydelighed for Krigstjenesten skal ogsaa væsentlig have sin Grund i hans Frygt for den brutale militære Saks, der straks ved hans Indrullering under Fanen afklipper ham hans Stolthed og Glæde, hans kjære Spir.

Sætersdølen er særdeles tilbøielig til sterke Drikke, og ved større Anledninger, ialfald ved Bryllupper og Julefester, er det almindeligt at se saavel Mandfolk som Kvinder paa samojedisk Vis at drikke saa længe og saa vel, at de tilsidst ligger mellem hverandre uden Bevidsthed. I saadanne Lag opstaar ofte blodige Slagsmaal, der ender med afbidte Næser og Øren og udklemte Øine. Mangen Kriminalhistorie og de mange levende

Vidnesbyrd, der vandrer omkring her, enøiede som Odin, et Offer for Modstanderens pligtmæssige "Øgon-Krystning", vil bekræfte Sandheden heraf.

Det vil straks smertelig paafalde den reisende her, ikke alene i det egentlige Sætersdalen, men ogsaa i de sydligere beliggende Distrikter, som maaske overhovedet paa hele Vestlandet, at se det svagere Kjøn med en fremtrædende Raahed at være overlæsset med det haardeste og tyngste Arbeide. Medens Manden med sin Kritpibe i den ene Mundvig strækker sig i dorsk og orientalsk Ladhed, ser man Kvinderne slide med det groveste Markarbeide, og det er ikke ualmindeligt at finde det smukke Kjøn, bevæbnet med Fandens Attribut, at rode om iblandt "Bondens Guld". Kvinderne tærsker, slaar, pløier, hugger Ved og bærer Vand, medens Manden i Høiden en enkelt Gang som en anden Pasja kjører sit Læs til Byen. Den rige sætersdalske Bondes Ladhed er saa stor, at han ofte anser det næsten som en Fornedrelse at tage Haand med i noget Gaardsarbeide. Man ser ham ofte at fæste eller leie sin hele Gaard bort til en mindre bemidlet Mand, der bruger den for ham og svarer ham en vis Afgift, hvoraf han lever, medens han skammelig driver sin Tid hen i dorsk Uvirksomhed. Det er let at skjønne, hvilken høist ufordelagtig og hemmende Indflydelse dette Væsen har paa Gaardens Værdi og Landbrugets Fremme.

I Sætersdalen er Bortførelsen ikke ualmindelig. Denne Skik er gammel og synes at være fremgaaet af den Tilbøielighed til at stifte Partier, ikke mellem sine Børn, men mellem sine Gaarde, der er almindelig blandt de sætersdølske Storbønder som blandt Bønderne i det hele i Norge. Man ved jo, at der i Henseende til Familieforbindelser gaar en saa stivnakket aristokratisk Tendens gjennem den norske Bondestand, at den for den Sags Skyld gjerne kan maale sig med hvilkensomhelst Adel. I Sætersdalen som ellers er Bonden i denne Henseende Aristokrat, og ofte hører man derfor ogsaa her tale om ulykkelige Partier, men endnu oftere om, at Forældrenes Vilje er bleven trodset, og at Sagen er afgjort efter Hjertets og ikke efter Forstandens Indskydelse. Man har her ofte nok Eksempel paa, at en Husmandssøn har

giftet sig med en Gaardmandsdatter; thi mod Forældres Fornuft og Beregning sætter de unge en kraftig Handling. Her indtræder Bortførelserne med alle sine romantiske Episoder.

Thi noget mere romantisk kan jo neppe tænkes. Det er Maaneskin — en ensom Fjelddal — en Hytte i Dalens Skjød. En Hyrdinde viser sig, listende sig ud af Fædrenehjemmet med en Bylt under Armen, hvori hendes faa arvede Kostbarheder, hendes Smykker og uundværligste Fornødenhedsartikler. Hyrden venter hende efter Aftale — et taarevædet Afskedsblik til Fædrenehjemmet — hun løftes af hans sterke Arme op paa Hesten og bortføres paa Sadelknappen. Dette lyder utrolig romantisk, og dog er intet mere virkeligt. Intet mangler til Billedets Fuldstændiggjørelse, lige til Forældrenes tragiske Fortvilelse og Raseri samt den endelige Tilgivelse, der med sin magiske rørende Belysning ender det hele som i en bengalsk Ild. Kun er Fortvilelsen og Raseriet her — ulykkeligvis for Effekten — stedse dæmpet af den stoiske Resignation — et Nationaltræk hos vor Bonde — hvormed han finder sig i det uundgaaelige. Og Tilgivelsen fremgaar ikke af de elskendes mere eller mindre glimrende Intriger, men helt simpelt af Bygdens Skik og sunde Tænkesæt. — Man har aldrig seet, at der paa Grund af en Bortførelse er opstaaet Uvenskab mellem Familierne. Er Sagen engang gjort, er Bruden først bortført og har naaet sit nye Hjem, finder man sig med Taalmodighed i, hvad der ikke kan være anderledes. Ved Forbitrelse vil man kun gjøre sig endmere latterlig; thi den dristige Elsker har stedse Bygdens hævdede Skik og Latteren paa sin Side. Naar en Pige har havt flere Beilere, og hun tilsidst er bleven kjed af dette Væsen, hænder det ogsaa, at hun, for at gjøre en Ende paa Sagen og komme ud af det paa en letvindt Maade, har ladet sig bortføre af den, hendes Hjerte i Hemmelighed har valgt. De forskudte Rivaler har da intet andet at gjøre end hurtigst mulig at finde sig en anden Brud; thi saa vil hævdet Sedvane. Man ser dem da gaa fra Dør til Dør og frier til den første den bedste; thi kan den forskudte Rival blive gift før den begunstigede Elsker, da, og alene da, har han aftvættet den Plet, som Forsmaaelsen og Kurven har sat paa hans

gode Navn og Rygte. Der er mere end en Sætersdøl, der saaledes har vundet sig sin Brud, og denne Skik bestaar endnu den Dag idag.

I det hele kan man ikke negte, at en ædel Stolthed, en dyb Uafhængighedsfølelse og Frihedstrang, der hader Tvang fremfor alt, hører til de gode Egenskaber, der i høi Grad findes hos Sætersdølen. Han er djærv, aaben, ligefrem og gjestfri. Med den fulde Ølbolle træder Bonden den Gjest imøde, der kommer indenfor hans Dør, drikker ham til og byder ham det skummende, sterke Øl, som det imidlertid hører til god Opdragelse først at tømme efter gjentagen Nøden og under stadig Protest, hvorved Verten har Anledning til at udtømme hele sit Overtalelsestalent.

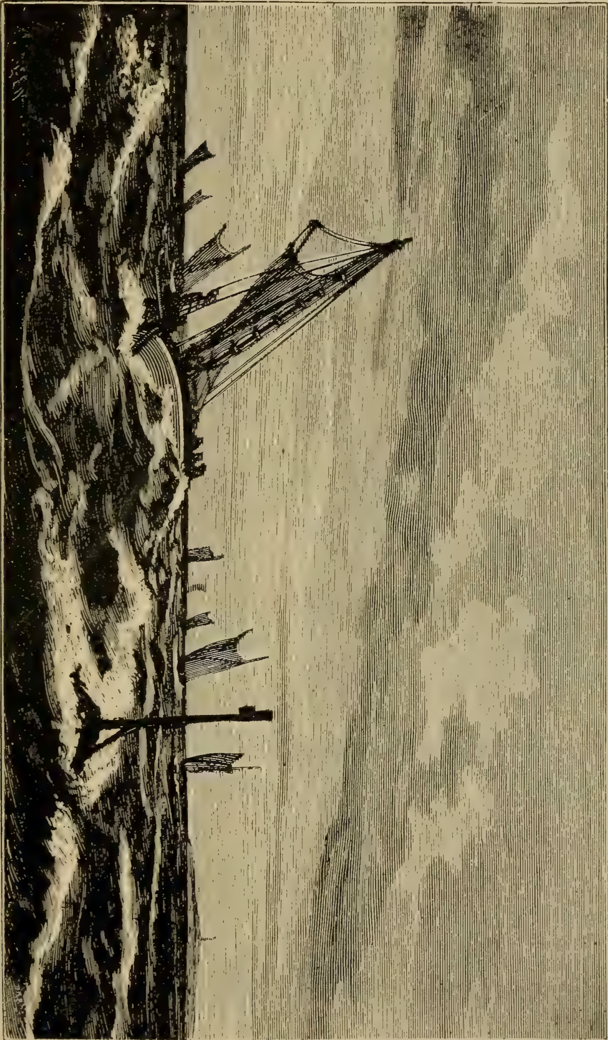
I Henseende til Oplysning staar Sætersdølen ikke meget høit. Jordens Rundhed anser han saaledes endnu for en tvilsom Sag. Den mest udbredte Formening i dette Punkt er mere antik. Som vore værdige Oldefædre tror nemlig Sætersdølen i Almindelighed, at Jorden er flad som en Pandekage, at Vorherre har sat Norge og Sætersdalen i dens Midte, samt at Amerika, Havet og Jotunheimen findes ved dens yderste Grænse. Gallileis Lære synes heller ikke at have gjort synderlig Fremgang her. At Jorden egentlig staar stille, og at Sol, Maane og Stjerner i ærbødig Afstand bevæger sig om den gamle Kavaler, antages tvertimod at være en temmelig uomtvistelig Kjendsgjerning.

(Efter *"Illustreret Nyhedsblad"*).

RISØR.

Østerrisør eller Risør, som Byen nu kaldes, fik Kjøbstadsrettigheder i 1735. Den har nu omkring 3500 Indbyggere. Byen har en stor Skibsfart og Udførsel af Trælast. Før Branden bestod Byen af bare Træhuse med røde Tage og mange Søboder og Pakhuse i tætte Klynger om "Kanalerne", og smøg sig indunder Fjeldet paa "Solsiden". Rundt om her i de mange Smug hørte de hjemme de langveisfarende Sømænd, der havde den Ære at gjøre Tjeneste i det ostindiske Kompani, og de raske Matroser, der bemandede Byens egne Skibe, og her havde ogsaa

Kapere og Orlogsgaster nok at fortælle om baade ondt og godt. Her paa det lille Torv var det, at Borgerne i 1833 satte Vandstraalen paa Prins Oscar (Oscar I), da de skulde manøvrere Vandsprøiterne til hans Ære.

Hjemvendende Lodser og Fiskere.

Saa kom Branden i 1861, og Byen sank sammen fra Ende til anden. Tilbage stod kun den gamle Kirke med sin Altertavle og sin Prædikestol, men i den har ogsaa Slegt taget Sæde efter Slegt

og Almue efter Almue i henved 300 Aar. Kanalerne fyldtes, Havnen blev vid og stor med lange vakre Granitbrygger, og saa reiste sig den lille, smukke By med "Solsidens" Villaer, som klædte i al sin Glans aftvang saa stor Beundring under Kong Oscar II's sidste Kystreise.

(Efter *F.—G., "Folkebladet", Kristiania*).

TVEDESTRAND.

Tvedestrand er en liden By paa knapt 2000 Indbyggere. Tidligere var Stedets Betydning hovedsagelig knyttet til Næs Jernverk, som her havde sit Udførselssted for sine Produkter. Men da dette nu er saagodtsom ophørt, er en betydelig Skibsfart Tvedestrands hovedsagelige Næringsvei.

ARENDAL.

Arendal ligger ved Nidelvens Munding, dels paa Fastlandet, dels paa Øer, med en ypperlig Havn. Den har omkring 5000 Indbyggere, med de omliggende Forstæder Kolbjørnsvik, Strømmen og Barbo ca. 8000. Byens vigtigste Virksomhed er Trælasthandel og Skibsfart. Arendal har et større Antal Skibe end nogen anden By i Norge, mellem 450 a 500, og den er ogsaa forholdsvis den rigeste By i Landet. Velstanden er ogsaa jevnt fordelt, saa at Fattigbyrden er ubetydelig. Efter en stor Ildebrand i 1868 blev Byen mere regelmæssig og smukt bebygget, saa at den fra Havnen tager sig meget vakker ud.

GRIMSTAD.

Grimstad har omkring 3500 Indbyggere. Her er Skibsfarten og endel Trælastudførsel Byens vigtigste Næringsgren. Dens Handelsflaade tæller henved 150 Skibe med en samlet Drægtighed af omkring 50,000 Tons. I 1816 fik Grimstad Byrettigheder.

LILLESAND.

Ogsaa Lillesand har en ganske betydelig Skibsfart, Skibsbyggeri og Trælasthandel. Den har 1600 Indbyggere. Fra Lillesand bygges Jernbane til Flaksvand i Birksnæs Prestegjeld, og hele Topdalselvens Dalføre faar saaledes let Adgang til Byen.

Lister og Mandals Amt.

(Fladeindhold: 7,264 Kvadratkilometer; 80,000 Indbyggere).

Lister og Mandals Amt er Norges sydligste Amt og ligger paa begge Sider af Lindesnæs og grænser mod Øst til Nedenæs og mod Vest til Stavanger Amt. Amtet har 4 Byer, Kristianssand, Mandal, Farsund og Flekkefjord, der alle danner særskilte Kommuner, samt 22 Herreder fordelte paa 2 Fogderier, Mandals Fogderi og Listers Fogderi. Det indre af Amtet optages for største Delen af øde, skovløse Partier af Sætersdalens Heder, som gjennemskjæres af flere jevnsides fra Nord til Syd løbende Dalfører. Disse er Torrisdalen med Mandalselven, Kvinesdalen og Siredalen. Kystranden er lav og indskaaren af flere Fjorde, men skovløs og i det heletaget sandet og lidet frugtbar. Jordbruget begunstiges ved et forholdsvis mildt Klima, men besværliggjøres ved Eiendommenes overdrevne Udstykning og staar i det hele meget tilbage.

Skibsfarten er af betydelig Vigtighed, ligeledes Fiskeri af Makrel, Hummer og Laks. Baadhyggeri har adskillig Betydning, og de saakaldte "Listerbaade" er bekjendte. Det egentlige Lister eller Listerlandet er en bred og flad Halvø, som skyder ud mellem Lyngdalsfjorden og Listerfjorden, og som kun ved en forholdsvis smal Tange er sammenhængende med Fastlandet. Det omfatter Vanse Prestegjeld, som er Fogderiets frugtbareste og bedst befolkede Distrikt.

Den lave, aabne Kyst er farlig for de søfarende, og her findes derfor to Redningsstationer og et vigtigt Fyrtaarn, Gunnarshaug, en Kystfyr af 2den Klasse, tændt i 1836.

LISTERLANDET.

Paa Landets Sydspidse ligger Vanse Prestegjeld eller, som dette sædvanligvis kaldes, Listerlandet, overalt omgivet af Hav og Fjorde, medens kun det smale Listereid forbinder Halvøen med Fastlandet. Farsund-, Helvigfjord og Framvaren skjærer i Øst og Nord Halvøen løs fra Herod og Spinds Sogne, og fra Vest trænger den brede Listerfjord og dens Fortsættelse Eidsfjorden ind; — i Syd er Havet.

For kystreisende er denne Halvø et velbekjendt Forland, som man ønsker sig vel forbi; thi medens Kysten østenfor har Skjærgaard, stikker Listerlandet lige ud i Havet og har ingen Forpostkjæde af større Skjær og Holmer, der kan bryde Havsøen. I hele sin Majestæt ruller Grundbraattene ind over den flade Sandkyst, der strækker sig lige fra Gunnarshaug paa Landets Vestodde til Halvøens østlige Del, kun hist og her afbrudt af nogle Klipper, der med Foden i Havet tager Stødet mod Braattet. Seet en Uveirsdag, frembyder den lave Kyst med disse enkelte Klipper, der hæver sig over Sandslettens Ensformighed, et eiendommeligt og vekslende Naturoptrin; thi, medens Bølgerne uhemmede, overvældende styrter ind over Sanden, skyller op til en utrolig Afstand fra Havets Vandmerke, og som en Elvestrøm atter løber ind i Dragsuget, faar de et andet Modtag i Mødet med Klipperne. Her er alt Skum og Fraad; Havet ligger omkring som en Snefon, og Drønnet af Kampen, Larmen af Bølgernes Slag, gaar som en Torden ind over Kysten, medens taarnhøit over Kamppladsen driver Søbrækket som et Snefok.

Et eiendommeligt Syn frembyder ogsaa selve Landet med sin lave lidet over Havet hævede Flade, med sin jyske Natur og sin jyske Bebyggelse i Landsbyer eller Grænder, sine flade Marker, gjennemskaarne af Ferskvande og næsten strømløse Elveløb, og hin Baggrund, — en egte vestlandsk nøgen Fjeldgruppe saa afstikkende mod Kystens danske dyrkede Sletteland. Betragtet fra Havet af ser disse træløse Fjelde, Listerlandets “Heier”, ligesaa øde og ubeboede ud, som Slettelandet er tætbygget; men i Virkeligheden er de dog tættere bebyggede end Vestlandets Heier i Almindelighed, og merkelig nok har flere af Grænderne derinde sin Oprindelse fra en graa Fortid. Medens det fordetmeste gjælder om Vestlandets Heiegaarde, at de er tilblevne i et sildigere Tidsrum, finder man her Oldtidsminder fra Sten- og Jernalderen, ligesom flere befæstede Bjerghøider tyder paa en forholdsvis sterk Bebyggelse i Middeltiden. Tager man en Sommerdag en Vandring ind i denne Fjeldmark, der er opfyldt af Dalsænkninger og de for denne Natur eiendom-

melige Tjern og Vande, støder man snart paa Grænder, omgivne af større og mindre Flekker af Ager- og England. Flere af disse har en overraskende vakker Beliggenhed; omgivne af Løvskov i Lierne bag og et Fjeldvand i Forgrunden, frembyder de tækkelige Smaapartier, der gjør et saa meget behageligere Indtryk, som de lyngklædte, golde Omgivelser, man gjennemvandrer, naar man gaar fra Grænd til anden, ikke føder store Forventninger.

I Heiernes lavere Dalsænkninger er der en drivende Solvarme, og Frugtavl er her en lønnende Bedrift. Men saavel Frugtavlen, som Dyrkning af Kjøkkenurter er her, som overalt i Landet altfor lidet paaagtet i Forhold til det Udbytte, den vilde frembyde, dersom der vistes mere Foretagsomhed og Sans for dens Fremme.

Ved Gaarden Ulhjæld (Ulhjallr) er Heiernes høieste Punkt. Fra Ulhjældsnuten, der stiger steilt i Veiret ret østenfor Gaarden, haves en storartet Udsigt over Havet og Kysten i vid Omkreds. Husene er næsten overalt paa Listerlandet smaa og for det meste af Udseende som de var støbte i én Form: i Midten en Gang, en liden Stue paa hver Side af Gangen og undertiden et "Bagkammer"; oftest i Flugt med Hovedbygningen og umiddelbart stødende til denne ligger saa Udhuset af Bindingsverk med et muret eller tømret Rum for Kreaturerne. Stolpebode og Ildhuse er ukjendt Luksus overalt her, hvorimod man gjerne i hver Grænd finder et eller flere Tørrehuse (Tjun), der sædvanligvis ligesom Udhusbygningerne er byggede af Sten, et Material, hvorpaa man i Heierne har Overflod.

Heiernes Brændematerial er hovedsagelig Torv og Lyng, og kun for en ringe Del "Fletteved' (Egeved, som Barken afflettes om Sommeren). I de smaa Torvmyrer, der findes overalt i Heierne, sees i Sommertiden en Utallighed af smaa Stabler af skaaren Torv og Torvkager, der er opstillede for at tørres i Solen for senere at hjembæres til Vinterforaad.

Som under alle lignende Naturforhold i vort Land er det Kvæg- og Faareavl, som Folket hovedsagelig sysler med. Men Slaatten er besværlig, og det Hø, som erholdes paa de smaa Eng-

flekker og i Fjeldskaarene, kræver meget Arbeide, før det kommer i Hus; hertil er Sommerbeiterne middelmaadige, saa Fædriftens Afkastning for de fleste Gaardes vedkommende ikke strækker stort ud over Familiens Behov.

Faareavlen er vistnok den Bedrift, der giver mest til Afsætning, og hvoraf aarligaars kan paaregnes den sikreste Indtægt i Kontanter. Listerfaaret er bekjendt for dets usædvanlige Frugtbarhed. To Lam er det almindelige, og tre—fire hører ikke til Sjeldenheder, saa Faareflokken vokser raskt til og giver Fordel herefter.

Listerlandet er Makrelfiskets egentlige Hjemsted; herifra har det udbredt sig langs Kysten mod Nord og Øst og faaet en ikke ringe Betydning for Befolkningen baade i By og paa Land.

I 1872 angaves Antallet af de Baade, der benyttedes til Makrelfisket, at være omkring 220 med henved 900 Mands Besætning og et Antal af 14—15,000 Garn. Kapitaliseret løber denne Udrustning af Baade og Garn op til over 320,000 Kroner. Udsatte i lige Linje vilde disse Garn naa tversover Nordsøen; thi deres samlede Længde er nær 60 geografiske Mil — en anseelig Garnmængde fra et enkelt Sogn. Trods Anvendelsen af saa betydelige Fangstredskaber paa en mindre Havstrækning, synes dog ingen Aftagen af Fiskemængden at kunne paavises, ligesaalidet som nogen afgjort Nedgaaen i hele Distriktets Udbytte; men den rene Fortjeneste tør dog i de sidste Aar have været noget mindre; thi Udrustningen er større og kostbarere end forhen.

Constantius Flood.

KRISTIANSSAND.

Kristianssands Stiftsstad ligger paa en Sandslette ved Otterelvens Udløb. Den har 14,000 Indbyggere. Den anlagdes af Kristian IV 1641, da han var paa en Reise til Bergen, og anløb den nærliggende Flekkerø. Byen har en god Havn, der aarlig anløbes af en Mængde Skibe fra alle Lande og Jernbane opover Otterdalen til Aadalsfjorden.

"Kristianssand! . . . en halvdød Hval, som gisper op paa Land," citerer den fremmede medlidende og tilføier affeiende: "en fortærende kjedelig By!'

"En hyggelig By!" afbryder den indfødte med Harme, "den hyggeligste By i hele Norges Land!"

Sikkert er, at i gamle Dage var Kristianssand videnom bekjendt for sin dannede Tone og — sine smukke Damer. Uanseelig var Byen med de lave, tarvelige Træhuse, med de lange, folketomme Gader, hvor Kjedsomhed kunde staa som Indskrift paa hvert Gadehjørne. Men indenfor de smaa, hvidmalede Huse med rene Baldakiner af Slyngroser over Gadetrapperne, med et pragtfuldt Flor af de deiligste Blomster i alle Vinduer, og indenfor de snehvide Gardiner fandt man lune, elskværdige Hjem, hvor Interessen for Musik og Kunst stod langt over det almindelige Smaastadsniveau, og hvor Selskabeligheden derfor med Hensyn til fin Tone og Gemytlighed søgte sin Lige over det hele Land. Der laa over Byen et Skjær af Nobelhed, en Duft af *bonton,* et Præg af Vederheftighed. Man merkede straks: her levedes paa Tradition. Derfor udfoldedes heller ingen Overdrivelse hverken i Levemaade eller Toiletter. Enkelt og smagfuldt, det var Løsenet. Aldrig har Selskabeligheden floreret som i hine Dage. Musikforeningen gav Koncerter, det dramatiske Selskab opførte Lystspil og Komedier; offentlige og private Maskerader, Baller, Kaneture og Selskaber bragte Byen til at gjenlyde af Liv og Lystighed. Man morede sig kosteligt. Det var Stemning, den gode gammeldagse, sprudlende og naturlig. Det var i Kristianssands Glansperiode, den første Halvdel af vort Aarhundrede.

Er denne Gemytlighed end forduftet her som overalt, er Byen dog vedblevet at være den hyggelige, jevne Embedsstad, hvor alle maatte trives, naar de først blev akklimatiseret, og hvorfra ingen vilde flytte, naar de engang var indforlivet paa Stedet. Jeg opruller her et Par Billeder, som skal give Læseren et Indtryk af de *lokale Forholde* i vor Tid. Scenen er i Kristianssands Homansby, den saakaldte Østre Strandgade. Lige til for et Par Aar siden laa den som en Landsby-Idyl nede ved Middelhavet. Kun paa den ene Side af Gaden var der Bygninger, paa den anden strakte sig en uafbrudt Række velstelte Haver; Roser og Jasminer stak frem gjennem Gitteret; over Frugttræer og Zir-

Kristianssand: Den nye Maskingade.

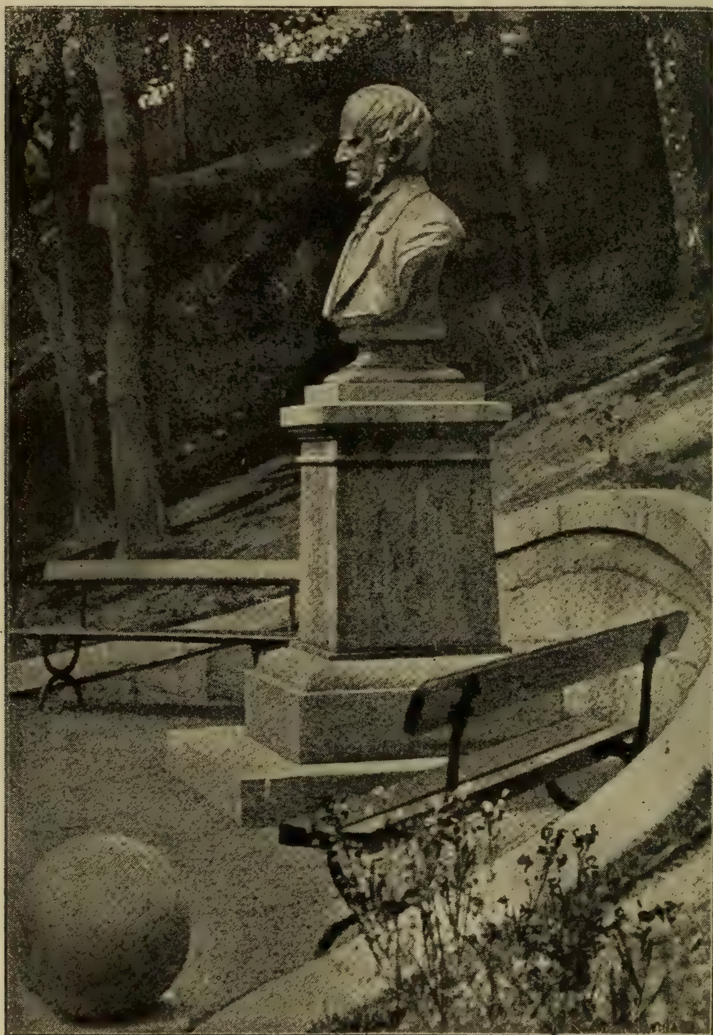
buske kneisede de ranke Flagstænger, mens de brogede Flag viftede saa festligt, saa hjemligt over By og Strand. Det hele endte ved Havet, det store, aabne Hav.

Om Dagen kunde der være noget øde dernede, men naar Aftenen kom med lange Bølgeskvulp mod Stranden, og naar Maanen indbød til Vederkvægelse efter Dagens Prosa, da aabnedes de brede Gadedøre, og i maleriske Grupper samledes Venner og Naboer paa de store Trapper. Da vekslede Sang og Musik med munter Samtale, mens de yngste Generationer fyldte Gaden med Lystighed og Liv. Mere end to bævende Hjerter har i slige Stunder fundet hinanden, naar de sværmede om dernede og fra Lysthusene stirrede ud over det dragende, uendelige Hav, der laa som et Speil med Gjenskin af Myriader blinkende Stjerner.

Om mangen en liden Idyl kunde de gamle Træer og de blege Rosenbuske berettet, ifald de ikke havde været saa diskrete, — og nu er de ikke mere. For nogle Somre siden — det var den 8de Juli 1892, medens de gode Borgere sad i alskens Fred og Ro ved Middagsbordet, rungede med et ud over Byen de uhyggelige 2 Kanonskud, som meldte, at den skrækkeligste af alle Fiender, Ilden, holdt sit Indtog. I faa Timer var det halve Kristianssand, den mest blomstrende Del, forvandlet til en Grushob. En graagul Ørkenstrækning, et Stykke Pompei under Lavaen, — og man har et nøkternt Billede af, hvad Ilden havde levnet.

Storartet, for storartet har Kristianssand reist sig af sin Aske. Man kunde næsten tro, at en Fe havde udstrakt sin Tryllestav og forvandlet den halve By til Eventyrslotte. Fra Landsbyens lave Træhuse kommer man med et ind i en Storstad med pompøse Stenpaladser, luende Taarne, Kupler og Gesimser. Rococcostilen har her udfoldet hele sin brogede Pragt. Det er skjønt, det er effektfuldt. Den Kristianssandenser, som efter nogen Tids Fravær vender tilbage, farer gjentagende med Haanden over Øinene for at faa Skjællet til at falde. Og hans første Ord, naar Forbauselsen har nogenledes lagt sig, er: Bare ikke dette ender galt! Bare ikke de gode Indvaanere har ladet sig blænde af svimlende Storstadsillusioner.

Ikke blot udadtil er Kristianssand forvandlet. Den er helt igjennem en ny By. Mange af de gamle Slegter er uddøet, endnu flere udvandret efter Branden, nye indflyttet. Dens eiendom-

Amtmand Aalls Buste ved Løveid.

melige, nedarvede Præg er borte. Byen er ikke til at kjende igjen. Børnene spiller ikke mere Croquet i alskens Ro midt i Gaderne. De gjestfrie Trapper er forsvundet. Forsvundet ogsaa de idylliske Haver, de tause Vidner til saamangt et uskyldigt lidet Even-

tyr. Alt er bogstavelig gaaet op i Røg. Selv Fortiden er som forduftet. Den nye Tid med sin Nivelleren af alt og alle har taget Sæde i den "gamle By". Kristianssand har faaet Storstadens Præg; og dens Indvaanere gjør alt for at gjennemføre og bevare det. I Aanden ser de en ny Guldalder oprinde. De prustende Jernbanetog, som allerede nu lader sin gjennemtrængende Pibe lyde, er for dem Signalet til en ny Æra, som skal bringe Liv og Rørelse i alle Brancher og Lykken paa alle Omraader.

Ja, Lykken ja! Hvem ved, om ikke Kristianssand har seet sine skjønneste og lykkeligste Dage? Det er jo med Lykken som med saa mangen Plante: den trives snarere i den lave Hytte end i de høie Borge. *Wladimir Moe.*

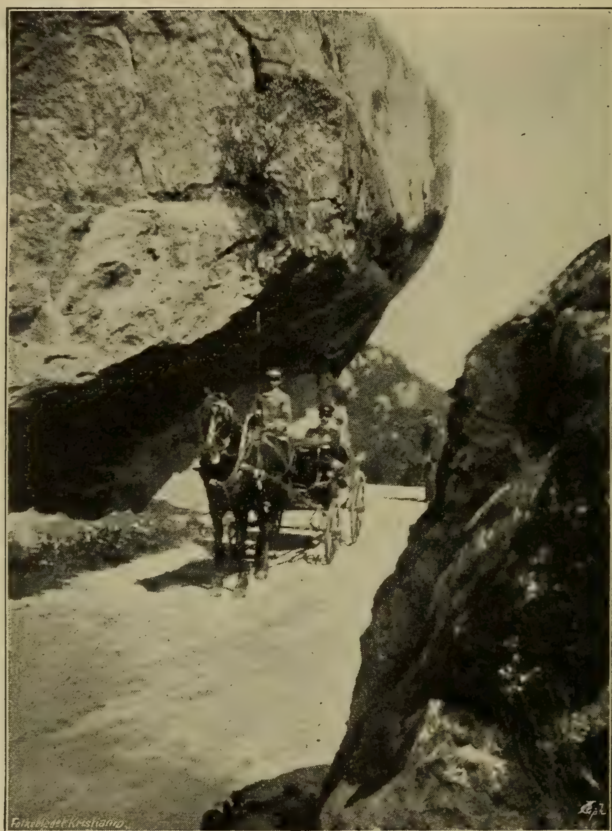
RAVNEDALEN.

Der er paa Veien en dunkel Lund,
hvor Alferne ere tilhuse.
Der maa du gaa med lukket Mund;
selv Nøkken derinde lader kun
sparsomt sin Harpe bruse.

Disse Welhavens stemningsfulde Ord kan med Rette sættes som Motto over det vakre Billede fra Ravnedalen. Naar den reisende en Sommerdag vandrer fra Kristianssand et Par Kilometer udover den varme og støvede Sætersdalsvei, overraskes han ved kun faa Skridt fra Hovedveien at finde et idyllisk lidet Parkanlæg, hvor Kunst og Natur er flydt sammen i den skjønneste Harmoni. Samme mollstemte Tone derinde som i det citerede Digt. Saa vidunderlig tyst og fredeligt, rigtig en Alfelund. Først bærer det gjennem en liden lys og smilende Egeskov, hvor Smaabækken titter frem, snart dunkelt som gjennem et Slør, snart glinsende som et Sølvbelte. Over en liden Høide naar man frem til Opsynsmandens enkle, men stilfulde Bolig. Her stanser man uvilkaarlig og synker hen i stum Beundring af det underskjønne Maleri. Saa fuldendt er Idyllen, at man neppe vilde forbauses, om der lød dæmpede Harpetoner nede fra Havspeilet.

Det kunstig anlagte Vand ligger som en funklende Diamant i en mørk, men stilfuld Indfatning. Bredderne dækkes af Siv og gule Vandliljer. Smaa Veie og Stier fører snart gjennem

dystre Granholt, snart under Løvtræernes lyse og skyggefulde Tage, snart forbi grønne Plæner, snart til plaskende Springvande, hvis mægtige, hvidskummende Straaler bringer Liv og Friskhed inde i Tykningen. Det hele indrammes af Ravnefjeldets bratte, næsten lodrette Sider, som kaster sit dybe Alvorspræg over denne Naturens skjønne Have.

Ravnedalen.

Intet Under, at Folk om Sommeren valfarter didhen, og at Ravnedalen nu er kjendt over hele Skandinavien. Thi derinde finder man paa en liden Plet forenet Fjeldnaturens Storslagenhed og Dalbundens yppige Skjønhed, Skovidyl med Fuglesang, landlige Partier og kunstige Anlæg. Æren af dette henrivende Panorama, der har gjort Kristianssand berømt videnom, tilhører

ingen anden end gamle Generalmajor Oscar Wergeland, som med sin utrættelige Iver og sit sjeldne Blik for Naturen her har skaffet Byen et Klenodie og samtidig reist sig selv det skjønneste Mindesmerke.

Ravnedalens fængslende Charme ligger i dens store Modsætninger. Med sine dystre og smilende Partier er den et slaaende Billede paa selve Livet med dets Blanding af Alvor og Jubel, af Sorg og Glæde. Derfor formaar den ogsaa at anslaa saa mangen dyb og eiendommelig Streng i Tilskuerens Bryst.

Wladimir Moe.

DE DANSKES GRAV I KRISTIANSSAND.

En af de første Dage i Mai 1864 laa Fregatterne "Jylland", "Heimdal" og "Nils Juel" inde paa Kristianssands Red. Chefen var den tapre Kommandør Suensson, en egte Søhelt. Eskadren laa og ventede paa Ordre. Alt var klar til Afgang. Spændingen og Kampfeberen steg for hver Time. Luften var som opfyldt af Rygter, det ene værre end det andet. Men da det saa for som en Løbeild gjennem Byen: "Den tyske og østerrigske Flaade er under Opseiling for at bombardere Kjøbenhavn," havde Spændingen naaet Høidepunktet. Alle havde den tydeligste Forudfølelse af, at det afgjørende Øieblik var nær. Under Indtrykket heraf holdt Kristianssandenserne en Afskedsfest, saa smuk, saa stemningsfuld, at den mangler sit Sidestykke. Alt havde ogsaa sammenkjædet sig for at bibringe Festen det rette Høitryk. Lige før dens Begyndelse indløb nemlig den ventede Ordre. Rygtet havde dengang talt sandt. Allerede næste Morgen skulde Flaaden afseile for at møde den store, fiendtlige Flotilje, som anførtes af den østerrigske Admiral Tegethoff.

Næste Morgen var Fregatterne borte. Byen havde skiftet Præg. Uroen og Bevægelsen var afløst af en aandeløs Stilhed. Man leved under Forventning.

Tre Dage efter vendte Orlogsmændene tilbage som Seirherrer. Ved Helgoland havde de givet Fienden "det glatte Lag". Ilde tilredt og medtaget maatte han trække sig tilbage. Kjøbenhavn var reddet. Mindet om denne Daad regner Danskerne blandt

sine ærefuldeste. Skjønt Seirherrer gled Flaaden stille og med alle Flag paa halv Stang ind paa Reden. Dysten havde været haard. Den havde kostet Blod, meget Blod. 18 døde og mange saarede.

Den 13de Mai skred et endeløst Tog gjennem den smukke Lindeallé, som fører til Kirkegaarden. Hele Kristianssand fulgte

Danske Søsoldaters Grav i Kristianssand.

de 18 Kister til Jorden. Byen var nedsænket i Sorg. Overalt vaiede Flag paa halv Stang. Gribende lød Sørgemusiken ud over de tætte Masser, da den ene Kiste efter den anden sænkedes i Gra-

ven. De blev lagt Side om Side i en eneste Kjæmpegrav. Den moderlige Jord har i Døden forenet dem, som i Livet stred broderlig sammen.

36 Aar er forløbet siden Helgolandslaget. I alle disse Aar er Graven bleven hegnet og fredet om af kjærlige Hænder. Det store Æresminde har Kristianssands Indvaanere reist. De to mindre Stene skriver sig fra danske Krigsbrødre. Endnu kommer der paa Helgolandsdagen — 9de Mai — skjønne Kranse fra Danmark. Og aldrig undlader danske Orlogsbrødre under Ophold i Kristianssand at bringe de faldne Landsmænd sin Taknemmelighed og sin Hyldest.

De danskes Grav ligger som et enkelt og smukt Mausoleum midt inde i Dødens Have. Fra det grønne Myrtedække, hvorover dunkle Graner breder sit skjærmende Tag, hæver sig den høie, slanke Støtte. Manende staar den der og taler sit stumme, men tydelige Sprog: "Vel er Livet skjønt, men langt herligere dog en skjøn Død." *Wladimir Moe.*

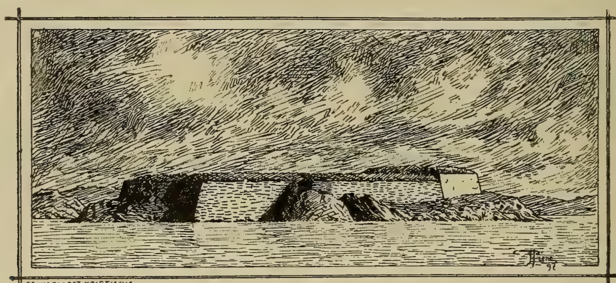
TO RUINER.

Den, der reiser langs Norges sydlige Kyst, vil ofte forundres over at finde anseelige Murverker overgroede med friskt Græs midt ude blandt de graa, ubeboede Holmer. Det er Levninger af de Befæstninger, som dels blev opført i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, dels er af endnu ældre Oprindelse. Nu er de alle forladte. Kanonerne, som engang har ligget med blanke, truende Løb over Brystværnene, er forlængst fragtede bort, og hvor der engang vrimlede af Uniformer, hvor der klang Trompeter og hvor Trommen rørtes, — der er det nu stille. Stundom kravler nogle halvvilde Udgangsfaar op over Brystværnenes Sprækker og gjør sig tilgode med Voldenes saftige Græs, — eller kanske en Fiskermand lægger til ved Holmen en Sommernat og koger sin Kaffe i Kanonleierne, — men ellers er der øde og tomt. Ternerne skriger, Søen gaar til og fra nu som da og som alle Tider.

Der er blandt disse forladte Fæstningsverker to, som er merkeligere end de andre, — baade fordi de er gamle og endnu som

Ruiner ganske imponerende. Den ene er *Fredriksholm* eller Flekkerø Fæstning.

Før Kristianssands Anlæg var Flekkerø Havn den, der paa det sydlige Norges Kyst var mest besøgt af Skibe. Allerede i det 15de Aarhundrede blev der saaledes oprettet et Toldsted her. Under Høststormene kunde ofte mangfoldige Skibe af de forskjellige Nationer fylde det trange Farvand, og et vildt, underligt Liv blev ofte ført i Vertshusene, som laa lige ved Kysten. Den brave Tolder, der skulde paase, at Afgifterne blev retmæssigen erlagte, kunde lidet udrette mod de tykke Hollændere, naar de kom tunge af Drik — i Flok og Følge — indover mod Land, — ja, det hørte endog til Dagens Orden, at de som ægte Sørøvere gjorde "Strandhug", — tog Gaardene for sig, sparkede

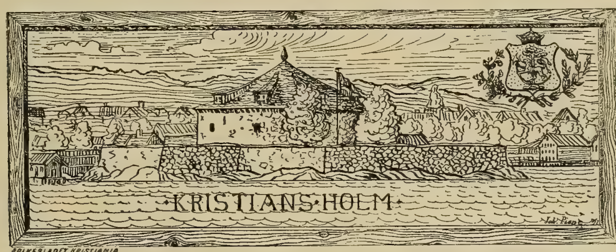

Fredriksholm.

Dørene op, kyssede Pigerne, stjal Øllet i Skjænken og pryglede Bondemanden, naar han vilde jage dem væk. Det var derfor noksaa rimeligt, at man maatte ønske Soldater til at holde Søfolkene i Kraven. Flere Gange sendtes Flaadeafdelinger til Flekkerø. Saa blev da Fæstningen færdigbygget i 1643, og den blev forsynet med en stor Besætning og 22 Kanoner. Den fik dog aldrig Anledning til at komme i Ilden, da den i 1804 blev rømmet. I 1807 kom Engelskmændene ind i Havnen med flere Orlogsskibe, og forinden de reiste sin Vei, viste de sit Heltemod ved at lægge Miner mod den tomme Fæstning og spænge endel af den istykker. Den tapre Kommandør Stopford blev meget rost og rigt belønnet herfor ved sin Hjemkomst til England. Saa laa der endnu i mangfoldige Aartier baade Kanoner og Krudt paa den ubrugelige Fæstning, og en ældgammel Under-

officer gik og tuslet omkring derude og slog Græsset paa Voldene. Nu er den gamle død, Kanonerne solgte som Jernskrab og Krudtet saluteret bort paa andre Fæstninger.

Ruinerne af *Kristiansholms Fästning* er langt mere monumental end Fredriksholms Ruiner. Denne Fæstning er opført i Aarene fra 1662 og udover. Paa en Holme, der stikker ud i Søen paa Sydsiden af Kristianssand, er dens vældige Graastensmure byggede, saaledes at de nøiagtig følger Holmens Omrids. Midt paa denne Murflade hæver sig et bredt og sterkt Taarn, — i hvis Indre der er en Mængde Kjældere, Magasiner, — nogle skumle Værelser, hvor Kommandanten i Krigstid skulde holde til, en Brønd og et Fængsel. Den svenske Oberst, Baron Løven, der blev tagen tilfange paa Norderhov Prestegaard, blev ført til Kristiansholm og sat i Fæstningen. Det maa vist ikke have

Kristiansholm.

været nogen Fornøielse for den galante Baron at kukelure inde i de trange, fugtige Rum, hvor de grønlige, blyindfattede Rudeglugger i dybe Nischer ikke lader Solen slippe ind selv paa den lyseste og varmeste Sommerdag.

Nu staar Kristiansholm gammel og graa, trist, med skarpe, truende Linjer. Der findes i hele Kongeriget Norge ingen stoltere og sørmodigere Ruin. Stolt og sørgmodig, fordi den i sin enkle og merkværdige Skjønhed stirrer taus paa sin egen Undergang. *Vilh. Krag.*

MANDAL.

Efter Kristianssand er Mandal Amtets betydeligste By. Den har omkring 5000 Indbyggere og ligger i Nærheden af Lindesnæs, paa begge Sider af Mandalselvens Munding. Byen bestaar egentlig af tre Dele, først det egentlige Mandal paa Elvens Vestside, saa

Malmø og Kleven paa Østsiden. Ved Kleven er en liden men særdeles god Havn, der ofte tyes hen til af Havarister. Næringsveien er hovedsagelig Skibsfart, samt Udførsel af Trælast, Laks, Makrel og Hummer. Mandal var allerede i Midten af det 16de Aarhundrede en Handelsplads og fik Byrettigheder i 1799.

Saavel Mandalen som Bygderne i Undal, Lyngdal, Kvinesdal og Siredal er frugtbare og Kjøkkenurter og Frugt avles i ikke ringe Mængde paa de smaa, men veldyrkede Gaarde. Folket i disse Dalfører er gjestfrie og hyggelige og herfra faar den store norske Skibsflaade en betydelig Del af sine Sømænd, og Byerne og Østlandet mange vakre og flinke Piger.

FARSUND.

Farsund ligger paa en fremspringende Odde ved Indseilingen af Lyngdalsfjorden. Herfra udføres en betydelig Mængde Makrel hvert Aar, ligesom Skibsfart i det heletaget er Byens vigtigste Næringsvei. Indbyggerantallet er omkring 1800.

FLEKKEFJORD.

Flekkefjord ligger lunt og stille ved Bunden af Listerfjorden. Herfra udføres ligesom fra Farsund en betydelig Del af den Makrel, som opfiskes udenfor Lister. I Byen og i dens Omegn findes store Garverier, og Flekkefjord har derved en ikke ubetydelig Indtægtskilde ved Udførsel af Bark og Læder. Byens Størrelse er omtrent den samme som Farsunds, henimod 1800 Indbyggere.

Stavanger Amt.

(Fladeindhold: 9146 Kvadratkilometer; 127,000 Indbyggere).

Stavanger Amt er Kristianssands Stifts nordligste Amt. Det ligger omkring Buknfjorden og dens talrige Forgreninger. Amtet inddeles i 7 Bykommuner: Sogndal, Ekersund, Sandnæs, Stavanger, Skudesnæshavn, Kopervik og Haugesund, samt i 37 Herreder, fordelte paa 2 Fogderier — Jæderen og Dalernes samt Ryfylkes Fogderier. — Bortseet fra Jæderens flade Land med

den aabne, ubeskyttede Kyst, udstrakte Flyvesandbelter og ensformige Lyngmarker, der i mangt og meget minder om Jylland, er Amtet et af dybe og trange Fjorde søndersplittet Fjeldland, som dog kun i det nordøstlige Hjørne naar op til en Høide af 5300 Fod. Det til Agerdyrkning skikkede Areal er derfor indskrænket og Befolkningen spredt. Amtets talrige Øer er dog i Regelen vel dyrket og forholdsvis tæt beboede. Hovednæringsveien er Jordbrug, men ogsaa Fiskeriet spiller en vigtig Rolle. Tvers over Jæderen fra Ekersund til Stavanger gaar en Jernbane, der aabnedes i 1878 og som har bidraget meget til at fremhjælpe Distriktet.

Karmøen ligger udenfor Buknfjorden og er en yndig og frugtbar Ø. Den er vistnok kun 177 Kvadratkilometer stor, men har over 13,000 Indbyggere og hører saaledes til Norges bedst befolkede Egne. Dette skyldes hovedsagelig Øens frugtbare Jordbund og milde Klima, men ogsaa de rige Sildefiskerier, som i flere Menneskealdere har været drevet ved dens Kyster. Paa Øen ligger Smaabyerne *Skudesneshavn* med 1300 Indbyggere, og *Kopervik* med 900 Indbyggere, hvilke ligeledes skylder Vaarsildfisket deres Opkomst. Her paa Karmøen findes ogsaa Norges betydeligste Svovlkis- og Kobberverk, Vigsnes Verk, der desværre eies af et fransk Selskab. Karmøen omtales meget tidlig i Historien og er rig paa Oldtidsminder.

Af andre og tildels ogsaa meget store Øer i Buknfjordens Munding kan nævnes Buknø, Askø, Rennesø, Fenneø, Randø og Omboø.

BUKNFJORDEN.

Buknfjorden kaldes ofte i den daglige Tale Stavangerfjorden. Den skjærer sig stor og bred ind i Fjeldmassen paa Norges Vestkyst, og talrige Øer, tildels temmelig store, ligger spredt omkring paa dens Vandspeil. Den store Hovedfjord stikker dog ikke langt ind; men den deler sig i mange Arme, som trænger videre ind mellem Fjeldene, og af hvilke enkelte hører til de vildere og mere storartede i Norge. En af de vildeste er den sydligste Arm, Lysefjorden. De andre Arme, der trænger ind mod Nord og Nordøst til Nærstrand, Sand og Søvde har vist-

nok høie Fjelde, men Bredderne er dog mildere og frugtbare. Stavangers nærmeste Omegn har en blidere Karakter og giver Indtrykket af megen, tildels ogsaa gammel Kultur. De Sletter, som i Syd for Byen strækker sig udover mod Jæderen, minder om Danmark eller Skaane; men indenfor, omkring Fjorden viser Landskabet atter sin norske Natur.

Naar man kommer over Buknfjorden, op gjennem Karmsundet, kommer man til Haraldsstøtten, der minder om, at Norge i over tusinde Aar har været et Kongerige. (Se Side 33).

JÆDEREN.

Jæderen kaldes den flade og lavlændte, omtrent 65 Kilometer lange Del af Landet, der strækker sig fra Stavanger sydover indtil 10 Kilometers Vei nordlig for Ekersund, og som begrænses af Havet paa den ene Side og de 15 a 20 Kilometer indenfor dette liggende Bjerglandskaber paa den anden. Egnens Udseende er omtrent som i Danmark, idet store flade Strækninger vekslende med for det meste svagt bølgeformige Høidedrag og hist og her med enkelte noget sterkere opstigende Rygge, hvis Høide over Havet dog neppe nogetsteds naar op til mere end et Par hundrede Fod. Naar undtages disse Rygge, der for største Delen bestaar af Rullestene uden synderlig løst Jordsmon imellem, kan hele Jæderen paa det nærmeste betragtes som et eneste stort Dyrkningsfelt, hvoraf dog endnu kun en forholdsvis ubetydelig Del er virkelig opdyrket. Gaardene ligger oppe paa Høidernes øverste flade Del, for det meste samlede i tætte Klynger med almindeligvis 5 til 8 Gaarde i hver, saa at de kan lignes med smaa Landsbyer. Sjeldnere ligger en Gaard for sig selv alene, saaledes som det derimod som oftest er Tilfældet andetsteds i Landet. Husene er, som det er at vente, i en saa træløs og veirhaard Egn, samtlige smaa og enetages, men vel vedligeholdte og oppudsede, ofte hvidmalede mod Søsiden, mangested ogsaa beklædt med Tagsten paa en eller flere af de Vægge, der vender mod de Kanter, hvorfra den meste Væde kommer. De har i Regelen smaa, ofte med enkelte Træer eller større Buske smykkede Haver mellem sig og tager sig med sine friskgrønne

Enge og høie bølgende Agre ret malerisk ud i de ellers saa nøgne, mørke og ensformige Omgivelser, hvilke de paa Grund af sin frie og i Almindelighed høiere Beliggenhed ligesom behersker. Mellem hver saadan Gaardklynge er der sjelden mere end en til to Kilometer, saa at man i Regelen ser fra den ene til den anden eller flere paa en Gang. Saadanne store, milevide, ubeboede Strøg som de, der forekommer paa de jyske Heder, gives der ikke paa Jæderen.

Bortseet fra Gaardene med deres opdyrkede Marker, der nærmest tager sig ud som Oaser i en Ørken, bestaar Jæderen alene af tuede, lyngbevoksede Strækninger, bløde, ofte næsten utilgjængelige Myre, samt nøgne, blot med en sparsom Plantevekst af krybende Smaavekster, bedækkede Sandflader, der mangesteds, især længst ude mod Havet, gaar over i rene Flyvesandstrækninger.

Sin egentlige Hovedkarakter erholder Jæderen af de nævnte tuede, lyngbevoksede Strækninger, der optager den ulige største Del af hele det saaledes benævnte Strøg. Hvor Landskabet er mere ujevnt og bakket, er disse Lyngmarker ogsaa af en mere eller mindre tørlændt Beskaffenhed, idet den af Sand, Grus og Rullestene bestaaende Aur eller Undergrund, der for det meste kun dækkes af Lyngen uden noget overliggende Tørv- eller Muldlag. Og saa er Marken i denne Egn almindeligvis oversaaet med en Mængde større og mindre skarpkantede Stene eller Klippestykker, som er ført derhen under Istiden.

De mere tørlændte og bakkede Lyngmarker udgjør, skjønt mangesteds betydelige nok i Udstrækning, alligevel blot den mindste Del af de nævnte tuede, lyngbevoksede Strækninger. Disse optager for den langt overveiende Del de store, flade, lavlændte Vidder, der allevegne paa Jæderen breder sig ud mellem de førnævnte Rygge og Høidedrag og som almindeligvis er myrlændt, idet Undergrunden overalt er dækket af et tykkere eller tyndere Lag af Brændtørv, hvis øverste Flo det nævnte tuede Lyngtæppe udgjør. Lyngen paa disse Kanter bestaar af den for Vestlandet karakteristiske Klokkelyng med sine smukke lyserøde, tæt sammenhobede Klokkeblomster, og af den almindelige

Røslyng, saaledes, at man neppe finder en eneste Tue, hvor ikke begge disse Arter vokser i Forening.

Disse flade Lyngmarker gaar mangesteds over i store, vaade Myrer, hvor Lyngdækket afløses af egentlige Myr- og Sumpevekster, og som i Modsætning til Torvgrunden, der altid er fast at gaa paa, almindeligvis er saa bløde og moradsige, at man blot med den største Forsigtighed kan vandre omkring i dem. Saadanne Blødmyrer er, enten igjengroede Tjern eller Dele af større Indsøer og saaledes danner de saakaldte Hængemoser, eller saa er de opstaaede paa de Strækninger, hvor der har været taget Tørv til Brænde.

Dette er nu saaledes i det store hele Jæderens nuværende Karakter. Men hvor ganske anderledes har her ikke seet ud, da hele Jæderen var en eneste uafbrudt Skovstrækning, hvor Furuen og Egen var de herskende Træsorter, da Bjørnen luskede om mellem de tætte Stammer og Tiuren og Aarfuglen holdt til i deres Kroner. Og af alt dette findes ikke mere tilbage end nogle fodhøie Egepurrer i Nærheden af Stavanger samt de Trærødder, man jevnlig graver op af Tørvmyrene. Nu har man istedetfor Skoven Lyngen og Tørvmyrene, istedetfor Bjørnen "Smalerne", og istedetfor Tiuren og Aarfuglen Bekkasinerne, Heiloerne, Viben og Brushanen. Godt, at man dog har faaet saa meget i Erstatning for den tabte Herlighed.

J. B. Barth.

STAVANGER.

Stavanger By er gammel og alvorlig, uden dog at være ærværdig; den er rask opblomstrende, uden dog at være nymodens. Det første Indtryk, man faar af Byen, har intet tilfælles med en 800 Aar gammel Bys ærefrygtsindgydende Affældighed; man speider forgjæves efter en eller anden Ruin fra Fortiden, gamle Mindesmerker eller middelalderske Gjengangere eller andre Tegn paa Byens høie Alder. De lyse, jevne, borgerlige Træhuse har en beskeden Alvorlighed; ingensteds søger Rigdom, Pragt eller Luksus at prale med sin Lykke eller tiltrække sig de fremmedes Opmerksomhed og Beundring; man er blandt Kvækere, Haugianere, forsigtige Kjøbmænd og vindskibelige Sømænd. Paa Havnen og

i Gaderne er der megen Færdsel, alt tyder paa en driftig og arbeidsom Befolkning i en raskt opvoksende By, hvor Handel og Skibsfart er Pulsaaren; men i Modsætning til andre lignende Byers Jernbanesving og rastløse Maskinmæssighed i et og alt, møder man her Tarvelighed, Støhed, en vis trofast Betænksomhed i alle Foretagender.

Kommer man til Byen ad Landeveien over Jæderen, vil man sikkerlig finde, at Stavangers Vaaben er velvalgt; det viser et afhugget Træ, der skyder nogle smaa Grene; Jæderens golde Sletter har man passeret for at betræde Stavangers skovbare og træløse Klippeegn. Ved en liden Trip tilvenstre kommen man ind paa "Kannikets" Grund og staar da ved Bredevandets Strandbred ligeoverfor Domkirken og Latinskolen. Intet andet Parti af Byen kan mere passende ved sin stille Ro og sit tause Alvor repræsentere høiere Interesser: Kirken og Skolen. Stavanger har, mere end de fleste andre norske Byer, omfattet disse Ting med dyb Interesse. Religionens Sandheder har hos Befolkningen slaaet dybe Rødder.

Fra Havet har Stavanger hentet al sin Velstand, og til Havet har den igjen betroet sin Formue; hvad et usikkert og høist foranderligt Vaarsildfiskeri kaster af sig, nedlægges som Kapital i en stor Handelsflaade, for paany at betroes til Havets Lykkespil. Var Befolkningen mindre stø og sindig, vilde den let forfalde til Svindleri og Letsindighed ved saaledes at skulle stole paa det lunefulde Hav; men Befolkningen er rolig og betænksom og bliver derfor religiøs.

"Byen er bygget paa Sildeben", er et Ord, der passer godt paa Stavanger, skjønt det er sagt om Amsterdam. Ved Aarhundredets Begyndelse var Stavanger en ubetydelig By med lidt over 2000 Mennesker, der i en lang Række af Aar forgjæves havde ventet paa Vaarsildens Tilbagekomst til Kysten. Mangelen paa Sild udarmede Byen og formindskede Indbyggerantallet. Da Fiskeriet atter slog til, voksede Byen i Magt og Velvære. Efter henved 800 Aars Bestaaen, dels med dels uden Sildefiske, havde Stavanger kun naaet op til 2,300 Indbyggere, men efter blot 26 Aars stadige Sildefiske var Folkemængden mere end fordoblet. Ved-

varende gode Aar for Sildefisket har fremdeles havt den samme Indflydelse, saa at Byen nu tæller over 30,000 Mennesker.

En saadan rask, jevn og sikker Tilvekst i Folkemængden er ikke tilfældig og skyldes ikke udelukkende det tilfældige gode Sildefiskeri; denne Byens Udvikling har en bedre og solidere Grundvold og maa tilskrives Befolkningens Dygtighed, Flid og Sparsommelighed i hvad der danner Byens Hovednæringsveie. Flere af Norges Byer har været i samme lykkelige Stilling som Stavanger, idet en enkelt Næringsvei, hvormed Befolkningen især var sysselsat, pludselig har taget et mægtigt Opsving, men neppe har nogen anden By nydt en saa sund Vekst og skabt en saa jevn Velstand, som nu maa siges at være Tilfældet med Stavanger. For 50 Aar siden var Stavanger en meget mindre By end Kristianssand og Drammen; den er nu ikke alene større end disse, men synes ogsaa at være paaveie til at indhente Trondhjem, baade hvad Handel, Velstand og Folkemængde angaar. Med Hensyn til Skibsrederi er den forlængst forbi Trondhjem. Med Kristianssand har Stavanger i sin Tid havt en skarp Strid, og den faderlige Regjering søgte ved et Magtsprog at fremtvinge Kristianssands Seir; Stavanger blev nemlig berøvet sine Kjøbstadsrettigheder til Gunst for Kristianssand, og Biskop, Stiftamtmand og den lærde Skole fulgte med i Kjøbet. Hensigten opnaaedes ikke, og i 1690, eller kun efter 6 Aars Forløb, fik Byen sine Privilegier eller Særrettigheder tilbage, og først mere end 100 Aar senere tog Stavanger det mægtige Opsving, som det endnu synes at nyde godt af.

(Efter *Norsk Folkeblad*).

STAVANGERS DOMKIRKE.

Stavanger Domkirke er næst Trondhjems den største og merkeligste kirkelige Stenbygning, der fra Middelalderen er levnet i Norge.. Billedet viser den, som den ser ud fra Østsiden, fra den lille Park, der er anlagt mellem den og Bredevandet. Man ser her det store Vindu, der er anbragt i den Mur, som mod Øst lodret afslutter Koret. Paa hver Side hæver sig et mindre Taarn, hvori findes de gamle Skrudhuse, som atter i vore Dage er tagne i Brug som Sakristier, altsaa mere i Overensstemmelse med, hvad

Stavanger.

de i Middelalderen anvendtes til. I den mellemliggende Tid har de fundet Anvendelse som Lokale for Domkapitlets Møder m. m. Begge Sakristier er udstyret med gamle Epitafier og Portræter fra det 17de og det 18de Aarhundrede, blandt hvilke det merkeligste er Billedet af Stavanger Stifts tredie lutherske Biskop, Jørgen Erikssøn, født 1535 og Biskop fra 1575 til sin Død 1604. Han var en af de merkeligste Mænd, som den norske Kirke har havt.

Under det store Vindu i Koret, som sees paa Billedet, løber der paa den ydre Mur en udhuggen Rand, hvori der i flere Fel-

Stavanger Domkirke.

ter er anbragt udhuggede Menneskehoveder; et saadant titter, som det vil sees, ogsaa frem oppe i Gavlen, og andre er anbragt paa Korets indre Vægge. Den afdøde Toldinspektør Schiwe har herom i sin Tid fremsat den Formodning, at det ældre og yngre kronede Hoved var Kong Magnus Lagabøter (død 1280) og Kong Erik Magnussøn (død 1299), medens et yngre Hoved, der var omgivet af en Krans, skulde fremstille Hertug Haakon Magnussøn, senere Kong Haakon V (død 1319). Et Hoved med Biskophue skulde ligeledes være Biskop Arne af Stavan-

ger (1277—1309), og de øvrige Hoveder kunde da antages at fremstille forskjellige Personer, der havde været ansatte ved Domkirkens Bygning, været Medlemmer af dens Kapitel eller lignende. Denne Formodning udmerker sig ved sin Sindrighed; men det er meget langt fra, at den kan erkjendes for at være sikker. Det er og bliver kun en tiltalende Gjætning.

Domkirken har en Længde af omtrent 60 Meter, hvoraf omtrent en Trediedel falder paa Koret. Saavel Kor som Skib er usædvanlig smale. Kirken med sine mægtige Piller daterer sig rimeligvis fra Kong Sigurd Jorsalfarers Dage; ialfald er det sandsynligt, at dens Bygning i den Tid er paabegyndt. Oprindelig var der kun et mindre Kor, der ligesom Skibet maa have været rundbuet. Men efter en Brand, der i 1272 overgik Domkirken og navnlig rammede Koret, blev dette nedrevet og erstattet med et nyt Kor, der fremdeles staar, og som er en sjelden smuk Prøve paa den rige Spidsbuestil, der paa den Tid havde udviklet sig i England. Navnlig gjælder dette om det store Gavlvindu, der vender ud mod Bredevandet.

Over Indgangen fra Vest er der en gammel Taarnfod; men det er tvilsomt, om denne nogensinde, selv i Middelalderen, har baaret et Taarn. Dette har hørt med til Planen, men er neppe blevet færdigt, og om det har været reist, maa det allerede tidlig have være nedtaget.

Kirken kaldtes i Middelalderen for den hellige Trefoldigheds Kirke, men var ogsaa særlig viet til St. Swithun. Denne var en engelsk Helgen, der døde som Biskop af Winchester i 862. Med Reformationen indtraadte der en Forfaldsperiode for Kirken, som dog atter igjen mod det 16de Aarhundredes Slutning blev sat istand. I det 17de Aarhundrede erholdt den sin rigt udskaarne Prædikestol, der efter hin Tids Smagsretning er et rent Pragtstykke, og som i sine Indskrifter bevarer Erindringen om Stedets geistlige og borgerlige Funktionærer, der var ansat paa den Tid, den blev opsat. Denne benyttes fremdeles, hvorimod den rige Kirkeskat, som her fandtes i de katholske Biskopers Dage, forsvandt med Reformationen. Ligeledes kom den Gang bort de talrige Relikvier, som var ophobede i Kirken, og hvoraf

Beholdningen forøgedes lige til de sidste Aartier før Kirkeomvæltningen.

I Aarene 1867—1872 er Domkirken efterhaanden bleven restaureret. Dog kan det neppe siges, at denne Restauration i alle Henseender er tilfredsstillende. Navnlig stødes Øiet ved de moderne Lysekroner, der kunde passe bedre i en Kafé end under de gamle Buer i St. Swithuns ærværdige Kathedral. Imidlertid er den gamle Bygning nu i alle Fald bedre sikret mod Ødelæggelse og kan tryggere gaa Fremtiden imøde.

Nu omgives Kirken af vakre Haveanlæg, der bidrager sit til at forskjønne den gamle middelalderske Bygning, der er Stavangers Pryd og Stolthed. Den er tillige Maalet for de tilreisendes Besøg, som med Rette beundrer den Rigdom, der viser sig i Koret, og hvorom ogsaa vort Billede vil være istand til at give ialfald nogen Forestilling.

Prof. Yngvar Nielsen.

RYFYLKE.

De to Stifter, Kristianssand og Bergen, forekommer mig som to Søstre, der ligner hinanden, men hvoraf den ene, netop paa Grund af denne Lighed, stilles ganske i Skyggen af den anden. Den storartede Skjønhed med de imponerende Træk har alle Slags Beundrere: Turister, Malere, Digtere, for sine Fødder, medens ingen husker eller har Hjerte og Øie for stakkels Askelad. Dog en Ven har den, som ikke glemmer den, og det er Vaaren. Den glemmer ingen. For den er intet Strøg for usselt, intet Sted for fattigt. Lige villig, lige venlig kommer den med Glæde og Liv, Jubeltoner og Farvepragt til Jordens ensomste og tarveligste Kroge, som til de rige og fornemme Egne. Og da skulde du se, hvorledes Naturen efter den lange, taagede Vinter leger sig, bygger Lysthuse og Dukkestuer i det lune, milde Veirlag, alt saa smaat, saa smaat, men hvor yndigt! — Det sirligste Filigransarbeide, det fineste Broderi! — Kom blot og tit ind i denne Dal, hvor Solstraalerne glider som gjennem en halvaaben Dør paaskraa ind mellem de hvidstammede Birke, streifer Mosteppets fine Væv, spreder sig over Violerne og Hanekammene paa Skrænten og lægger sit gyldne Skjær over Kaprifoliumbuskene.

hvis Duft strømmer dig imøde. Humlen summer og koser sig i denne Rigdom, Maaltrosten slaar sine klare Toner fra Trætoppene til Havets dumpe, regelmæssige Bas fra Stranden nedenfor.

Har du Lyst at være med, saa ligger min Baad ved Bryggen og venter. Der er tre Mand i Skyds, som Skik og Brug er paa denne Kant. Thi lig Fiskerne og Fiskene undgaar jeg helst Dampbaaden, "det Styggabeist", "det Ubeist", naar jeg kan komme frem paa den gamle kristelige Maade. Mine Folk "Pir" eller "Per", hvad du vil paa stavangersk, "Ræsmys" og "Jesp" (Jesper), der med rette anser Søvn og Hvile for et stort jordisk Gode, har redet et indbydende Leie til mig af grønne Kviste, duftende Hø og mit Reisetøi. Klokken er "aade"; bag os ligger agtværdige, gamle Stavanger, endnu iført sin Morgendragt af Netteldug, og foran os er endnu Rullegardinerne nede. Smaa Klatter af Damp og Taage hænger rundt mellem Stene og Træer, og imellem dem skyder sig Glimt af den frembrydende Morgensol, og man synes at se om sig talrige Bivuakbaal, tændt til Soldaternes Morgenkaffe.

Og nu ruller Taagen sig ud mod Havet. Holmer og Stene stikker Hovederne op, Landet viser sine Omrids og begynder at ryge og tørre. Hvor jeg kan unde disse Bjergrygge og Aaser at blive varme til Skindet, der de ligger saa tunge og lave og lange som størknede Bølger eller sovende Sødyr, hvoraf et og andet ungdommeligt nysgjerrigt stikker Hovedet op, men saa straks putter det ned igjen bag de andres Ryg. Jeg synes, jeg ser dem vaagne og gabe og strække sig og sovne ind igjen. Tunge og dorske ser de ud, og ulige er de, det er vist, hine lysvaagne, kneisende Kjæmper derhenne, der stolt kaster Snekappen over Skulderen og skuer med Kongeblik ud over Dalen, hvis Beherskere og Beskyttere de vil være, uden dog at gjøre Nytte; nei, ikke mindste Gran af Nytte skal nogen faa dem til. Dertil er de for kaute og stolte, medens deres vestlandske Brødre, milde og bløde i Hu, lader sig benytte til alslags, ja, selv til Guldgruber, om nogen har Lyst til at prøve.

Nu titter enkelte Gaarde med sine i Solen blinkende Ruder frem gjennem Morgentaagen, og mine Skydsfolk udpeger dem for

mig og siger mig deres Navne. Det har altid forekommet mig, at man af Gaardenes Navne i de forskjellige Strøg har kunnet danne sig en Forestilling om Karakteren af Fjeldene eller af de Folk, som bor paa dem eller i deres Nærhed. Saaledes har vi i Valdres, Vælta, Rulla og Trilla paa Oleberg; her er altsaa ikke saa brat som i Bergens Stift, hvor Beboerne ofte "bærer Livet sit i imse kar Hand" udenfor deres Stuedør. Der har vi da ogsaa Hengjesteg, Otta Bringja, Ørnebu og utallige Djup og Stup. Men her i Ryfylke er det Ryggen, Krakken, Gofastolen, som tyder paa al mulig Mageligbed, — Klypa, Øglebu og et Par Navne, som har en poetisk Klang, nemlig Fagertun, Elfarvik, Onarheim og Valen, de to sidste paa Grænsen af Bergens Stift. I de industridrivende Bygder har vi jo Sultestad, Belgum, Hovelsrud, Lærredstvet, Grisebu, Hønen, Klattevold, Grødheim, hvilke alle, hvis jeg ikke tager feil af Betydningen, vidner mere om Flid end om egentlig Smag.

Jeg fik Tid nok til at anstille disse Betragtninger, medens jeg Time efter Time laa og stirrede paa det ensformige Landskab; thi idag vilde "han ikke ro". Vind og Strøm var imod, saa Folkene tidt og ofte maatte hvile paa Aarene for at tørre Sveden af Panden og drikke Vand. Ja, saa som de kunde gjøre begge Dele!

Jeg liker godt disse blide Stavangere og disse polerede smaa Ryger i deres store Træsko, med deres store Nøisomhed og Tarvelighed; jeg liker godt deres lune, ensformige Sprog i Takt med de langsomt skvulpende Bølger, deres seige, udholdende Taalmodighed, den de har lært i Omgang med deres Fjelde og Fjordbugter og af — Hans Nilsen Hauge. Hvor Menneskene er overladt saa at sige til Naturens Paavirkning, bliver de en næsten ligesaa tro Gjengivelse af denne, som Nøddemarken og Kaalormen er det af deres Hylstere. Derfor maa ogsaa Kystboerne, til hvem Havet paa sine sterke Arme bærer Kulturen lige ind i Døren, staa høit over Fjeldfolket. Det ser man da ogsaa paa de sværtvoksne Sætersdøler og Thelebønder, som i sine korte Trøier og langlivede Bukser og med Piben i Munden kommer herned for

at søge Arbeide, men fortærer sin lille Fortjeneste i Brændevin og tjæresterk Kaffe, uagtet de, som de fortæller, har "Kjærring og fem eller sjau eller ni bodn, som sidder hime og sulte." Derfor kalder ogsaa Vestlændingen dem "de store, vilde Austmenner" — og denne Høflighed gjengjælder da "de vilde" med: "Vi vil heller, naar galt er, være fulde end fule, heller Drikkar end Læsar."

Mine Folk haabede hele Tiden paa, at Vinden skulde springe frem bag dette — og dette — og dette Næs og hjælpe fremad ved at fylde vore Seil; men den sidste lille Skypose forsvandt fra Himlen, hvor Solen idag vilde herske alene. Nu stod den op i al sin Majestæt, lyste og varmede og befalede almægtig og kjærlig, at alt levende skulde komme frem og fryde sig ved Tilværelsen. Og straks yrede det og kryede det, og dansede og legede, jublede og fløitede og skreg det af Glæde i Luft, i Hav og paa Land. Alle Slags Fiske gjorde utallige Spret og Svingninger op over Havfladen og krusede med Ringe i Ringe dens klare Speil. Niserne boltrede sig ude i det aabne Hav, viste os deres sorte Rygge ligesom Hjul hist og her paa Overfladen og kastede Straalerne derfra høit i Veiret. Sælhundene glyttede nysgjerrigt op med de vaade Ansigter mellem Stenene paa Stranden, gjemte sig og saa saa op igjen. Men Heden har overmandet Heiren; den sidder paa ét Ben og sover under Bjergnabben og flyver tungt og kluntet op ved den Uro, som Plasket af vore Aarer voldte den. Vildanden svømmer med sine 16 smaa om sig stille ind i Bugten, hvor Elven lister sig ud i Orrekrattets Skygge, hvor Løvet staar i lyse og mørke Grupper langs det smale Vasdrag. Ubeskrivelig Lyst havde jeg havt til at forstyrre den yndige Ro derinde, saameget mere, som jeg havde en Følelse i mine Leder, som om de var sammensatte med Knappenaale, men mine Folk, hvem jeg forklarede dette, forsikrede: "Det var betydelige (det kunde være sandt); de var fornøiede (meget leie, bedrøvede), jeg maatte være taalige; jeg kunde ikke komme iland uden at svømme." Og saa var jeg taalig og saa paa Kari og Marta, som fyldte Luften med deres Uro og Prat — Kari og Marta er Navne paa Skjærer og Kraaker og Fruentimmer hele Kysten rundt — og

paa Maagerne, som hæst skrigende omflagrede den nøgne Pynt, og paa den søde lille Terne, der med sin utrættelige Tilbeder efter sig skyder langt ud paa Søen og snapper en ulykkelig Sild, der har forraadt Slegt og Venner ved at vise Fiskeren, hvor han skal sætte sin Not. En nyttig Ting for os er altsaa denne smukke, pyntede Terne med sit gule Neb, sin sorte Silkehue paa den yndige Nakke, sine lyseblaa Tegninger paa Vingerne, den koket kløftede Hale og de fine, smukke, røde Ben.

Ud paa Dagen passerede vi Finnø, hvis smukke Forside ligner et Kanavabroderi. Vaargrønne Agre, Træer i Buketter, hvide og røde Huse med blaa Røg i de smaa Piber laa rundt i blomsterstrøede Enge med Søen foran og Skoven bagenfor og straalende Ungdom og Sundhed i alt. I Syd stak Rennesø sin graa Top frem og mindede om det Oldtids gjæve Hoved, Erling Skjalgssøn (se Side 57), som her maatte falde.

(Efter *"Illustreret Nyhedsblad"*).

EKERSUND.

Paa den vakre Ekerøen ligger Byen Ekersund med en god Havn for alle de Fartøier og Baade, der her er sysselsat i Makrel- og Hummerfisket. I Byens Omegn findes Jerngruber. Ekersund er meget bekjendt for sin udmerkede Fajencefabrik (Stentøi) og andre Pottemagerier. Den har omkring 3000 Indbyggere.

SANDNÆS.

Naar man med Jernbanen reiser fra Ekersund, træffer man paa den lille By, Sandnæs, et lidet Stykke Syd for Stavanger ved Bunden af Gandefjord. Den har omkring 1800 Indbyggere og betydelige Teglverker og Pottemagerier. I Nærheden af Byen har Forstvæsenet en stor Planteskole, den første i sit Slags i Norge.

HAUGESUND.

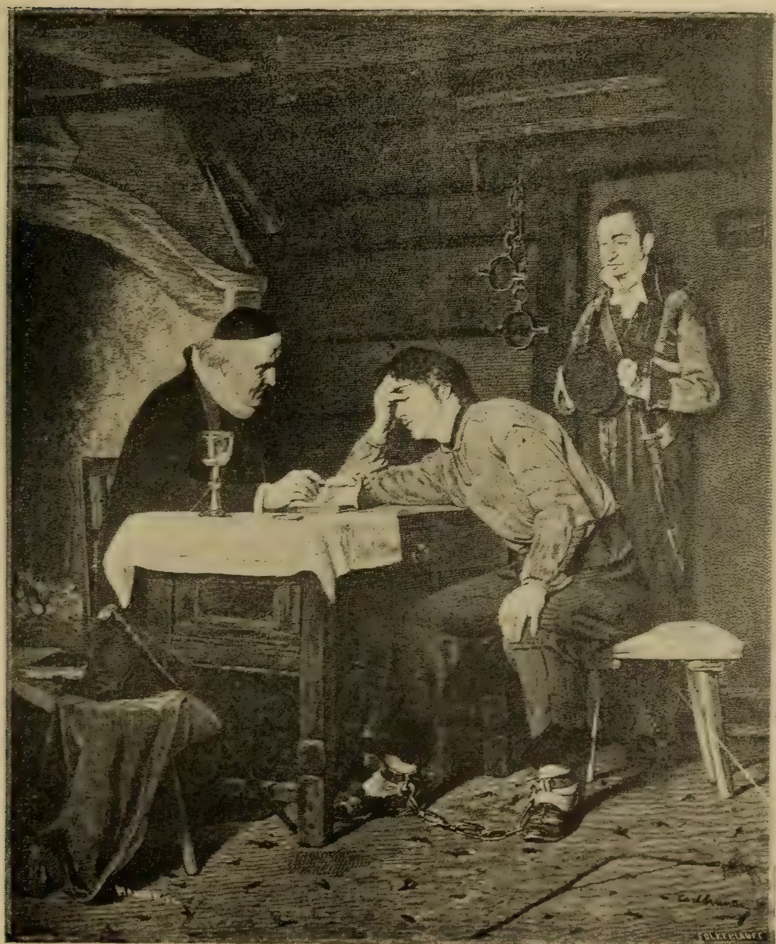
Haugesund ligger paa Fastlandet ved Karmsundet. Byen har en ypperlig Havn og adskillig Skibsfart og Eksporthandel med Fiskevarer. Den fik Kjøbstadsrettigheder i 1866 og har gaaet raskt frem, saa den nu har ca. 5000 Indvaanere. Haraldsstøtten staar blot et lidet Stykke fra Byen.

CHRISTIAN JACOBSEN DRAKENBERG.

Stavanger Amt har utvilsomt den Ære at have fostret den ældste Mand, der nogensinde har levet i Norge. Drakenberg er født paa Blomsholm i Skee Prestegjeld den 18de November 1626 og døde 27de September 1772. Han blev altsaa 146 Aar gammel og levede under 7 Konger fra Kristian IV til Kristian VII. Kun 13 Aar gammel begyndte han at fare tilsøs. Da Krigen med Sverige brød ud i 1657 lod han sig indrullere som Underkonstabel ved Flaaden. Efter Krigen drog han atter ud og seilede paa Vestindien, Brazilien og i Middelhavslandene. Naar Krigen atter brød ud i 1675 kom han atter tilbage og gjorde Tjeneste til Krigens Slutning. Saa førte han som Skipper Skuder paa Arkangel og senere paa Smyrna. Saa rammedes han af det Uheld at blive fangen af Sørøvere fra Algier, og maatte i 15 Aar og 5 Maaneder hensmægte i det elendigste Slaveri, først hos en Tyrk fra Tripolis, senere hos en grusom Englænder paa Cypern, der havde forpagtet de herværende Vinplantager, og endelig hos en rig Jøde i Aleppo. Ved Hjælp af en engelsk Skipper lykkedes det ham paa en meget eventyrlig Maade og paa en liden Baad at undkomme til Malta. I 1712 gik han atter som Kvartermester paa den norske Flaade, men tog Afsked ved Krigens Ende i 1720. Resten af sit Liv nød han et Slags Naadsensbrød hos forskjellige Medlemmer af den danske Adel. I Mai Maaned 1737, da han var 111 Aar gammel, forlovede han sig med Skipperenken Maren Michelsdatter Bagge, med hvem han den 24de Oktober samme Aar holdt Bryllup i Grev Danneskjolds Hotel paa Kongens Nytorv i Kjøbenhavn. Efter et Par Aars Forløb blev han Enkemand og nu gik han bestandig paa Frierfod, navnlig til unge Piger og Enker.

Drakenberg var af middels Høide, bredskuldret, muskuløs og helt til sine sidste Leveaar af en usædvanlig Legemsstyrke. Mange var da ogsaa de Historier, man havde om hans uvorne Færd og Stridbarhed, der gjorde ham almindelig frygtet. I sin Ungdom var han nok en uordentlig og ugudelig Knegt; men i Aaret 1767 kom han paa Omvendelsens Vei, og da slog han ogsaa fra sig sine Giftertanker. Drakenbergs Legeme, der fandt

sit sidste Hvilested i Aarhus' Domkirke, trodsede længe Forgjængeligheden; thi det laa nemlig i lange Tider ufortæret. Tiltrods for, at hans Liv strakte mere end to Gange udover den Grænse, som ellers afmerker "Støvets Aar", skulde han, skjønt aandsfrisk til det sidste, aldrig udføre nogen Bedrift, der skulde tildrage sig Opmerksomhed udenfor den Kreds, som stod ham allernærmest. *O. A. Øverland.*

Den dødsdømte.

Bergens Stift.

Kapitel XI.

Söndre Bergenhus Amt.

(Fladeindhold: 15,149 Kvadratkilometer; 132,000 Indbyggere).

Bergens Stift har kun to Amter og Bergens By, der ligesom Kristiania udgjør et Amt for sig selv. Søndre Bergenhus deles i tre Fogderier, nemlig Søndhordland, Hardanger og Voss, samt Nordhordland. Amtet gjennemskjæres af en ca. 200 Kilometer lang Fjord, Bømlfjorden, der længer inde kaldes Hardangerfjorden med dens mange Forgreninger. Disse Fjorde er meget trang og Fjeldvæggen staar ofte lodret paa begge Sider. Amtets Indre er opfyldt af store, ubeboede Fjeldmarker, de saakaldte Hardangervidder med sine Toppe og Isbræer og Fjeldvande. Saavel i Bømlfjordens Munding som udenfor hele Amtets Kyst er en Utallighed af større og mindre Øer og Skjær. Her ligger Bømlø, der foruden sin Frugtbarhed ogsaa eier Guldminer. Saa har vi Stordø, Tysnæsø, Varaldsø inde i Fjorden, Sartorø, Askø, Østerø og mange andre. Disse Øer er som Regel meget frugtbare og tæt befolket.

SØNDHORDLAND.

Søndre Bergenhus Amt har i Bømlfjorden og dens indre Fortsættelse, Hardangerfjorden, sin store Pulsaare. Ved denne staar det i Forbindelse med Bergen, som med Stavanger, og udenfor disse Byer med det store Verdenshav. Vestenfra styrer Skibene ind forbi Bømmelen, hvor de tager Landkjending paa denne Ø's mest fremtrædende Fjeld, Stiggen, og passerer saa forbi Mosterhavn, hvor paa Mosterøen Norges ældste Kirke ligger, opført 996 paa Kong Olaf Tryggvassøns Foranstaltning. Fjeldene, Øerne og Kysten høiner sig nu lidt efter lidt. Snart begynder der mod

Øst at vise sig svære Fjeldmure, over hvilke der hæver sig et skinnende hvidt Baand, som kunde være en Sky, men som er Folgefonnen, det vestenfjeldske Norges næststørste Masse af evig Sne.

Søndhordland har ogsaa sin Skjønhed, som maa skattes høit. Langs Fjorden gaar en Landevei gjennem en Række af henrivende Partier med Løvskov og Naaleskov, der kan minde om Parker ved engelske Herresæder. Her findes Norges mægtigste Valnøddetræer, der overrasker ved sin Størrelse. Fra denne Vei har man henrivende vakre Udsigter over den brede Fjord med dens mange Øer og forbi store vakre Gaarde.

Her paa Søndhordland havde i Middelalderen enkelte af Norges Storætter sit Hjem, og flere af de derværende Gaarde nævnes endnu ned i det 17de Aarhundrede som Sæde for synkende Adelsslegter. En af disse er det ærværdige Herresæde Rosendal, der ligger i Ly af mægtige Fjelde. Paa Afstand ser det kun lidet ud der under Melderskins høie Top, som rager kneisende op i Veiret som en Forpost for Folgefonnen. Længer inde gaar Maurangerfjorden ind til Bondhus og Gjerde, hvor der er let at komme op til Fonnen.

Fra nu af afløser det ene glimrende Fjeldparti det andet, og man merker, at man snart er i Hardanger.

HARDANGER.

Gravenfjord er en af den store Hardangerfjords yndigste Arme. Den, som vil lære Hardanger nøie at kjende, bør fra Eide begive sig paa en Fodtur omkring i denne vidunderlige Natur. Man vil da let finde Veien opover de skraanende Fjeldsider eller ind i de trange Kløfter, der aabner sig rundt omkring; og det er et ideelt Hardangerlandskab, man her finder i de smale Dale.

Det ikke meget store Gravenvand spærrede i gamle Dage al Vei mellem Vossevangen og Hardanger. For at komme derover, maatte man gaa i Baad. Nu er der lagt ny Vei langs Vandet, og derved er der kommet en sammenhængende Veilinje fra Eide ved Hardangerfjorden og til Gudvangen ved Sognefjorden. Den-

ne nye Vei har budt Ingeniørerne mange Vanskeligheder, som dog alle er lykkelig overvundne. Nærmest Elvens Udløb af Gravenvandet har det af Hensyn til Fjeldets løse Beskaffenhed været nødvendigt paa et kort Stykke at foretage en Overbygning paa samme Maade, som det er skeet ved Veien langs Vangsmjøsen i Valdres. Længere oppe passeres Gravens Kirke, hvorpaa der atter følger en Passage under et overhængende høit Fjeld, uden at det dog paa dette Stykke har været nødvendigt at træffe specielle Sikkerhedsforanstaltninger saadan som nedenfor. Omgivelserne er paa den hele Strækning særdeles tiltalende; Landskabet er rigt og frodigt, og paa en Solskinsdag hører Gravensvandet til de smukkeste Steder i Hardanger.

Kun adskilt fra Eide ved en smal Fjeldryg, hvorover der endog fører en Vei, ligger Ulvik ved en Bugt af Osefjorden, en Bugt, der samtidig udmerker sig ved sine Omgivelsers Storslagenhed og Ynde. Der er en gribende Mægtighed og en henrivende Ynde i dette Landskab, der kun sjelden forenes; det er vidt forskjelligt fra den Natur, som møder den, der vil trænge ind i selve Osefjorden, Hardangerfjordens vildeste Arm.

Osefjorden er en trang og ensom Dal, hvor kun et Par Gaarde ligger trykkede indunder de høie Fjelde, der stænger for Dalen paa begge Sider, og som knapt synes at kunne give Plads for den lille Elv, der mellem dem skal trænge sig ned til Fjorden.

Efterat man har passeret forbi det svære Onen-Fjeld, kommer man ind paa en anden vild Arm af Hardangerfjorden, Øifjord. Fra Vik kan man ro over det lille Øifjordvand op til Sæbø. Fra denne Gaard gaar Hjelmødalen tilhøire og Maabødalen tilvenstre. Den sidste Dal er høist interessant og romantisk. Omsider kommer man til Gaarden Maabø, og her begynder en trang Kløft, hvori det synes umuligt at trænge ind. Men det lader sig dog gjøre. Den norske Turistforening har ogsaa her banet Vei, saa Adkomsten til Vøringsfossen er fremkommelig for hvemsomhelst baade tilhest og tilfods. Kløften er en af de vildeste og trangeste Dale i hele Bergens Stift, ja, den kan kappes med saadanne Steder som Vittisgjelet og Vatsbygden i Sogn. Længst inde stanser Kløften med det mægtige Fossefald, Vøringsfossen.

Odde i Hardanger.

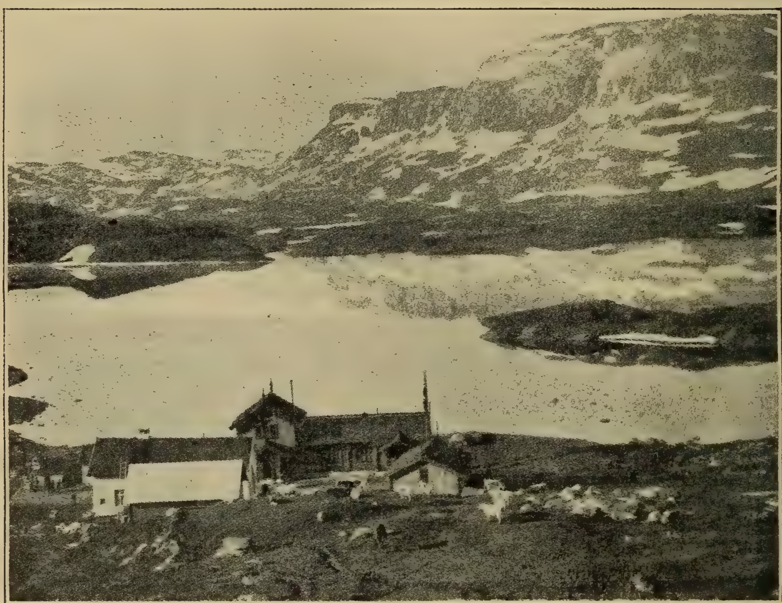
Her er vildt, uhyggeligt og storartet paa en Gang. De nøgne, fugtige Klippevægge hænger udover ens Hoved, som om de vilde lukke Dalen oventil og endog stænge for Udsigten til den lille smale Stribe, der er synlig af den blaa Himmel. Inderst inde ser man Fossen, der kommer i et eneste Fald væltende udover Fjeldet og ned i Dybet, lokkende og dragende, som alle store Fosse.

En gyngende Bro, der hænger i Staaltraadtauge, og som ser noget skrøbelig ud, men ialfald hidtil har holdt, er nedenfor Fjeldet lagt over Elven, hvis Navn er Bjoreia, og gaar man over denne, kan man i Uren klatre henimod Fossen og lade sig fugte af Vandstøvet. Der kan man se Fossen i hele dens Storhed. Vil man saa se den ovenfra, da fører der to Veie op paa Høiden; enten kan man stige op Dalberget, tæt ved Fossen, efter en liden Sti gjennem en Kløft, eller ogsaa ad Maabøgalderne ved Maabø, hvor Kløvveien gaar opad den svimlende Fjeldside, tildels i Trappetrin. Er man ad den ene eller den anden af disse Veie kommen op, befinder man sig i den flade, myrede Sysendal, hvor man først aner Tilværelsen af den dybe Kløft, naar man er kommen hen til dennes Rand og ser ned i den. Faldet tager sig storartet ud ovenfra, og ingen vil angre paa at have steget op paa Høiden og kastet et Blik ned i Afgrunden, hvori Vandet styrter sig ned — et Syn, som man aldrig vil glemme. Den lodrette Høide af dette næsten altid vandrige Fald er henimod 500 Fod.

Hardanger har mange andre store Fosser. Skjæggedals- eller Ringedalsfossen er blandt disse en af de eiendommeligste. Denne Fos naaes ved at følge den nye Vei, der fra Odda ved Bunden af Sørfjorden gaar til Røldal og Thelemarken. Fra en betydelig Høide falder Elven udover den bratte Fjeldvæg ned i det store Skjæggedalsvand, fra hvilket man kan se den i hele dens Storhed.

Den mægtige ensliggende Fjeldmasse, som skiller den egentlige Hardangerfjord fra Sørfjorden og hæver sig over Havet indtil en Høide af 5250 Fod, bære paa sin brede Ryg Folgefonnens evige Snemasser, der navnlig byder et henrivende Skue, naar den "staar mod Himlen i Aftenens Glød". Dens smukke Bræer fylder mange af de Dale, som fra alle Kanter skjærer sig

ind i Fjeldet. Den merkeligste af disse er Bondhus- og Buarbræen. Bondhusbræen er en af de Arme, som Folgefonnen udsender i Vest nedover mod Maurangerfjorden. Den er en af vore vakreste Bræer, af en uforlignelig Formskjønhed og har en slaaende Lighed med en stivnet Fos. Bræen er nemlig meget smal og kommer ned i Dalen over en stupbrat Skraaning, som en Fos, der styrter ned, tidt paa skraa fra Folgefonnens store Snemasser.

Haukeli Sæter ved Overgangen fra Thelemarken til Hardanger.

Buarbræen udgaar fra Folgefonnens østlige Rand noget i syd for Odda og er især merkelig ved den Hurtighed, hvorved den skrider nedover Dalen. Bræen graver den friske Græstorv op og ruller denne foran sig ovenpaa den lille Moræne, som den stadig skyder frem. Torv, Sten, Græs og omstyrtede Træer danner et Jøkelgjerde om dens nederste Rand, hvilket ganske vist er eiendommeligt, men tillige har noget uhyggeligt ved sig som Vidnesbyrd om Naturkræfternes ødelæggende Virkninger. Bræen vil snart udvide sig over Gaarden Buars Slaattemarker og hele Gaarden vil rimeligvis om nogle Aar være opslugt af Isen. Eie-

ren vil nok gjerne sælge sin Gaard, men hvor Jøkelen er Konkurrent, vil ingen kjøbe. Buardalen er enestaaende vakker og storartet.

Paa den østlige Side af Sørfjorden, i Vest og Syd for Hardangervidderne, der er en stor, bølgeformig Høislette med mange Kreaturlægre og gamle forladte Rensdyrgrave, ligger flere tildels temmelig betydelige Bræer, saasom Tressfonn, Solfonn og Ruklefonn. I Nord ved Eidfjorden ligger den store Bræ Halling- (eller vistnok rettere Hardanger)-Jøkulen, der tildels har en Høide af 6000 Fod og som paa flere Steder nede fra Hardanger tager sig prægtig ud og viser sig om muligt endnu mere skinnende hvid end Folgefonnen. — Naar Fjorden ligger speilklar og straalende, idet den gjengiver alle disse stolte Omgivelser, har man her et Billede af den mest ophøiede Naturskjønhed, hvortil man ikke let finder Magen.

Et Besøg i Hardanger vil alene være nok for at give et interessant Billede af den norske Fjordnatur, da man her finder de fleste af dens Eiendommeligheder forenede, nemlig: Havet, Bræerne, de bratte Fjelde og Fossene. Om det just ikke er Hardanger, snarere Nordfjord, som har foresvævet Welhaven under den Stemning, hvori han skrev sit Digt "Bergens Stift', saa er dog den Skildring, han deri har givet, en saadan, at den helt ud passer paa Hardanger.

Har man seet denne herlige Egn, glemmer man den ikke. Man forstaar da, hvorledes den har kunnet begeistre vore Digtere til deres skjønneste Digte og givet vore Malere Stoffet til deres bedste Verker.

Almuen i Hardanger er et intelligent Folk og udmerker sig i mange Henseender ved sit Folkeliv, der bærer Præget af en ganske anden let og livlig Opfatning end den, der ytrer sig hos deres nærmeste Naboer mellem Austmændene. Brylluperne i Hardanger er skildrede af vore Malere og Digtere og fortjener ogsaa det Ry, som staar af dem. Bryllupsgjesterne reiser paa Baade henover Fjordens klare Vand til og fra Kirken, og fremfor alle glimrer Bruden med sin forgyldte Sølvkrone paa Hovedet. Dragterne var før mere maleriske end nu, idet Mandfol-

kene i de senere Aar mere og mere har aflagt sine gamle Nationaldragter, som dog fremdeles i Almindelighed bæres af Kvinderne. Den egentlige Haring bor især langs Sørfjorden. Befolkningen i de ytre Distrikter danner den gradvise Overgang til Søndhordland, der i flere Henseender er forskjellig fra Haringerne. I Hardanger fandtes før mange Røgstuer, der kun faar sit Lys gjennem et Hul i Taget (*Ljore*). I gamle Dage var disse de vestenfjeldske Bønders almindelige Beboelseshuse, ligesom ogsaa de tyske Kjøbmænds i Bergen. Nu gaar de efterhaanden af Brug, og Røgstuernes Tal er allerede sterkt formindsket. *Yngvar Nielsen.*

ULVIK I HARDANGER.

Ulvik i Hardanger er i Sandhed et enestaaende Stykke norsk Natur. Naar man naar Høiden af Fjeldet mellem Graven og Ulvik, netop som Veien atter begynder at synke nedover mod Fjorden, saa har man et Skue, som overskrider baade Reisebeskrivelser og alle ens i Forveien opskruede Forventninger. Vasfjærens nøgne Top behersker det hele Landskab, i hvilket Strandenes' grønne Enge, hvor Husene ligger som efter en Perlesnor, danner den herligste Ramme om Fjorden, som Fantasien kan udfinde. Det er et Billede saa henrivende, som nogen kan tænke sig og hvor man end vandrer, i vore egne Fjelde eller i Alperne, saa kan man neppe finde noget, som kan fordunkle det Minde, du tager med fra Ulvik.

Under Vasfjærens Top nede i Dybet ligger det store Solsivand med dets herlige Udsigtspunkt, Garhaugen, og i det fjerne sees Hardangerfjorden som en Solstribe.

(Efter *Skillingsmagazin*).

VOSS.

Til Voss kan man komme fra Odda i Gravenfjorden ad en prægtig Vei langs Gravenvandet og forbi Skjærvenfossen op paa en skovklædt Høide, hvorfra man langsomt synker ned til Voss, et Landskab, der danner Overgangen fra Hardanger til Sogn, og som tillige, ved Siden af Jølster, er den eneste Indlandsbygd af nogen Betydenhed i hele Bergens Stift. Her ligger den store

Lotefossen i Hardanger.

Hovedkirke paa Vossevangen ved Bredden af et lidet Vand, der optager forskjellige Elve, som kommer ned fra alle Kanter. Her ligger Ekserserpladsen Tvildemoen. Fra Bergen til Vossevangen gaar en meget interessant Jernbane, der er 108 Kilometer lang med en Flerhed af Tunneler gjennem et Ulænde saa stort, at man skulde tro, det var umuligt at komme frem med Jernbane. Nu er en Fortsættelse af Vossebanen under Bygning østover gjennem Norges vildeste Fjeldtragter for gjennem Hallingdal at forene sig med Kristiania-Krøderbanen. Da Arbeidet skrider raskt frem, trods det uveisomme Strøg, den gaar igjennem og trods de mange Tunneler, vil Kristiania og Bergen om nogle Aar være forbundne ved Jernbane.

Medens Haringen er mere blød, ligesom hans Sprog, er Vossingen en haardere, stridere Race. Der gaar gamle Sagn om vilde Slagsmaal i fordums Dage, om vældige Kjæmper, og det er ikke for intet, at Welhaven har henlagt Skuepladsen for sit Digt "Aasgaardsreien" til Voss. Men saa er der ogsaa noget tiltalende ved de nulevende Efterkommere af de gamle Kjæmper, der er mildere i sine Sæder end Forfædrene og nu nærmer sig mere sine venlige Naboer i Hardanger.

(Delvis efter *Yngvar Nielsen*).

RØLDAL.

Røldal er en liden Fjeldbygd, der med Røldalsvandet ligger som en halv fyldt Kjæmpegryde midt imellem Høifjeldene. Den er beboet af et eget Folkefærd, som ved sit Tiggeri i de omkringliggende Bygder er bleven en sand Plage. Naar denne besynderlige, afsidesliggende og af Høifjelde paa alle Sider indesluttede Dal først er bleven bebygget, mangler man enhver Underretning om. Den nævnes allerede langt tilbage i Tiden. Man skulde neppe tro, at nogen frivillig har fordømt sig til at opslaa sin Bolig paa et saa ugjestmildt og lidet indbydende Sted som Røldal maa have været, da dens første Bebyggelse foregik. Langt troligere er det, at Skovgangsmænd og Rømlinger har været Dalens første Beboere, og at de her har fristet det Liv, som var dem negtet at føre i det Samfund, hvor de egentlig hørte hjemme.

I Dalen findes en meget liden og uanseelig Stavkirke, der er opført antagelig i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede. Kirken fik i den katolske Tid Berømmelse for sin Hellighed og blev en "Lovekirke". Kirkens Hellighed skyldes et undergjørende Kristusbillede i Legemsstørrelse. Det forestiller den tornekronede, korsfæstede Frelser saa smukt udført i stenhaard Eg, at det vilde gjøre hvilkensomhelst Billedhugger al Ære.

Billedet skal ifølge Legenden være opfisket fra Havsbunden af en fattig og blind Fisker. Han laa en varm, vakker Sommerdag i Blikstille paa Kongsfjorden, da noget bed i hans Krog, og han rykkede til. Han halede sin Fangst op i Vandskorpen, men kunde ikke faa den ind i Baaden. Han merkede snart, at det ikke var nogen Fisk, men uden at kunne forklare sig, hvad det var, arbeidede han, saa Sveden randt, men forgjæves. Med Haanden vilde han tørre Sveden af sit Ansigt, da han med Forbauselse blev var, at han kunde se. Saa fik han Øie paa et vidunderlig skjønt Billede af den korsfæstede Frelser, som hvilede roligt i Søen lige ved Baadens Side. Endnu var det ham umuligt at faa det over Baadriben. Da lovede han at skjænke det til Pryd for sin Sognekirke, om han kunde faa det i Baaden, men uden Virkning. Han lovede det dernæst til flere andre Kirker, men Billedet forblev ubevægeligt. Først da han blandt mange flere Kirker nævnte Røldals Kirke, kom der Liv i Billedet, som saagodtsom af sig selv sprang i Baaden. Den taknemmelige Fisker opfyldte glad sit Løfte, og ledsaget af et talrigt Følge af troende Venner og Naboer førte han det undergjørende Kristusbillede til Røldal. Og i Aarhundreder valfartede Pilegrimme til Røldal og tilbad og ofrede sine Gaver i den lille Kirke, der fra nu af kunde holde flere Prester, der saaledes levede stort paa Folkets Dumhed og Overtro. Ja, helt til Aaret 1836 holdtes "natlige Gudstjenester" i Røldals Kirke, og store Gaver fløde ind i Lommerne paa de private Folk, som da eiede Kirken, og som opretholdt Overtroen for Vindings Skyld.

(Delvis efter *O. N. Løberg*).

BERGEN.

(Omkring 80,000 Indbyggere).

I et havfriskt Leie, lige ude i Leden, dukker Bergen lys og deilig op mellem sorte Fjelde. Den har Oldtidsmindernes Storseilads lige udenfor sine skinnende hvide Huse, endnu lægger de gamle Langskibe til Vaagens Brygger. Fra Havdybet, fra Kystens Fiskerhytter og fra de mørke Fjordbygder dukker der Alvorssyner op, og den Landbefolkning, som strømmer hid, er den, som har det sterkeste norske Særpræg. Men den senere Historie med den livlige Handelsrørelse, med den sterke Raceblanding, og enkelte, i fremmede Samfund udviklede, begavede Mænds aandelige Herrevælde i nyere Tider har fremmet en Tilgang af Indflydelser udenifra, som er uden Sidestykke i vort Land, og som her har givet den vestlandske Natur en eiendommelig Aflempning og grundlagt en Dannelsesretning, som gjør sig gjældende den Dag idag. Og endnu vifter stadig disse tusinde Flag paa Ind- og Udseiling Billeder fra det store Verdensliv ind i Bergens daglige Liv. Og saaledes tumler da dette brogede, letbevægelige Folkefærd, som lever derinde i Regnsiget og Fiskelugten, sig lunefuldt mellem de skarpeste Modsætninger. Ingensteds bor de mest stridige Synsmaader og Sympatier saaledes Hus i Hus som her. De indflyttede Slegter med sin fremmede Dannelsesarv har til Gjenboer og Naboer hin Vestlandets Folkemagt, Maalstræverne, som fører den yderste radikaleste Fløi i vore Dages store Selvstændighedsbevægelse i Politik og Literatur. Mere end et Speilbillede af norsk Natur, af norsk Folkeliv og Historie er fra Bergen gaaet vækkende og forfriskende ind i vort Aandsliv, ligesom ogsaa Kritikens gyldne Vimpler, svingende i Luftstrømningerne fra det store Kulturliv, har lynet ind, naar vor trange norske Natur har truet med at lukke sig inde med sine tunge Taager. Men ved Siden af, at saa mange Bestræbelser i Retning af et selvstændigt Aandslivs Fremme har fundet Ly og nyt Løfte her, har ogsaa de mest modsatte Tankeflaader været modtaget med samme Varme af dette letbevægelige Folk. En Dag har den fra Hovedstaden forviste norske Kunst havt Havneleie paa den bergenske Vaag; men i næste Stund har de

blaa Bølger ogsaa under næsten større Jubel gynget den usleste fremmede Fribytterskare, der seiler om i sit Hjemlands aflagte Kunstklæder. En Dag ser det næsten ud, som om hele Byen vilde reise sig som et eneste stort Oldtidens Vidnesbyrd om, hvad Norge var og hvad det skal være og holde Dom over den faldne, vildfarende Slegt; men næste Dag er den ude paa Lysttur med de mest flunkende nye skandinaviske Ideer og føler sig overbevist om, at den Historie, Kongehallen staar og vidner om, var en osende Praas, som heldigvis gik ud med vor gamle Kongeæt, ja, lader sig endog fortælle, at det Maal, som lyder i dets egne Gader, og som ogsaa er et saadant Mindesmerke fra den sunkne Tid, men et levende, i Grunden slet ikke er til uden i enkelte sproglærdes Fantasi. Og saaledes paa alle Omraader: sterk Nationalitetsfølelse og djerv Fremskridtsaand paa den ene Side, Forelskelse i det fremmede og den mest fanatiske Konservatisme paa den anden. Men ingen skal negte, at her er Liv, Interesse og Foretagsomhed, og at Bergen har gjort nogle af de vægtigste Indskud i vort aandelige Liv, og vi forlader det med den Tro, at det vil gjøre endnu større Indskud i Fremtiden, naar alle disse stridige Retninger med Rod i den omgivende Fjord- og Fjeldnatur og i Oldtidsminderne paa den ene Side og i alt det fremmede Landnam og Dagens Havdønninger paa den anden Side har faaet udvekslet sit Guld med hinanden og kastet al sin ufrugtbare Føring tilhavs. *Kristian Elster.*

Naar vi ved Indseilingen til Bergen er kommet ind i det indre Løb, hvis yderste Odde tilhøire er Kvarvepynten, øiner vi straks historisk Grund; her blev nemlig Sigurd Sigurdssøns Fosterfader, Markus, hængt af Erling Skakke i det tolvte Aarhundrede. Indenfor ligger Gravdal, hvor Sigurd Markusfostre omtrent samtidig blev halshuggen af den nævnte blodtørstige Jarl. Paa den modsatte Side ligger Hæggernæs og Hellen. Baade her og i Gravdal har de sidste Aars vaagne Interesse for Bergens Forsvar, saavel ved offentlige som private Midler, grundet Befæstningsanlæg, der ikke er blot til Lyst.

Bergen.

Med Stavnen vendt mod Nordnæs har man et fuldt Overblik over Bergens syv Fjelde, der med Hensyn til Berømthed næsten tør konkurere med Roms syv Høie. Bag Pakboderne i Sandviken hæver Sandviksfløien sin alvorlige, fra Vestsiden næsten ubestigelige Pynt. Lidt sydligere ligger Blaamanden, paa nært Hold skjult af Fløifjeldet, hvortil der nu fører en magelig Vei, og paa hvis Tinde en elegant Restauration stadig samler et stort Publikum, der med Fryd nyder den storslagne Udsigt over Byen. Paa Fløifjeldet har nu i over femti Aar for Vind og Veir snoet sig den berømte Malmfløi. I gamle Dage maatte en stor Fløi af Træ vedligeholdes af en Kjøbmand paa Tyskebryggen, til Straf fordi man i hans Gaard havde røget en Mand ihjel. Senere blev Forholdene mere humane, ja saa humane, at det op til de sidste Aar har været skikkelige Folk forment at røge sin egen Cigar paa Tyskebryggen.

Ulrikkens stolte Pande toner i Baggrunden. Paa den over 2000 Fod høie Top har Biskop Johan Nordahl Brun kvædet til sin nyeste Cithar og deroppe undfanget den Sang, der for altid vil blive Bergens dyrebare Nationalhymne. Tilhøire møder Øiet Løvstakken, Domsgaardsfjeldet og Lyderhorn, der samtlige er Toppe paa samme Fjeldryg.

Naar man ser indad Vaagen, opdager man tilhøire Toldboden, Nykirken og hele Strandsiden, og tilvenstre, indenfor Moloen, det nye fuldendte, storartede Fæstningskaianlæg, der er et af de mest imponerende Udslag af Bergens Udviklingsdygtighed i det sidste Decennium.

Ovenfor Fæstningskaien troner den fra sin Fornedrelse gjenopreiste Haakonshal, paa engang elegant og værdig i sin ædle Skikkelse. Næst Olafs Kirke i Trondhjem eier det norske Folk intet dyrebarere og helligere Mindesmerke end Haakons Hal. Begge disse nationale Storverks Gjenreisning har Norges største Seer og Digter, Henrik Wergeland, for ca. 60 Aar siden bebudet med Genialitetens og Fædrelandskjærlighedens varme Fremsyn, og Wergeland fik Ret, samtidig som de grusfaldne nationale Mindesmerker fik Opreisning.

Ved Siden af Haakonshallen hæver sig Rosenkrandstaarnet, det saakaldte Walkendorffstaarn. — Bag Taarnet ligger den gamle, ærværdige St. Maria Kirke, hvis to karakteristiske Taarne giver Gudshuset en eiendommelig Charme, og hvis Indre med sit rige og stilfulde Udstyr gjør Bygningen til en af de interessanteste Kirker i Norge.

Tyskebryggen har tabt sin *genuine* Karakter, og den Tid er længst tilbagelagt, da denne Brygge under Nordlandsstevnernes gyldne Periode var Bergens bankende merkantile Pulsaare. Nordlændingerne, som i altfor lange Tider med kristelig Langmodighed har ladet sig snyde af Tyskebryggens Mænd, er i den senere Tid komne til det Point at tage en saavidt mulig ubønhørlig Revanche efter den ganske vist tvilsomme moralske Maxime: "Den, som har snydt, bør snydes." Dette, mildest talt, temmelig usikre Forhold mellem nordlandske og bergenske Handelsinteresser har desværre ikke gavnet de sidstnævnte. De større nordlandske Eksportører har med øgende Held søgt og fundet direkte udenlandske Forbindelser for sine Eksportartikler, og Bergens Vaag, som tidligere bugnede af høitfarmede Jægter og fuldlastede Dampskibe nordenfra, byder nu i Stevnernes Tid et temmelig trist og tarveligt Skue.

Bergens Fiskebrygge, det gamle berømte "Triangelen", er for den fremmede et meget interessant Sted. Dette historiske Sted har faaet Navn efter sin Form; det blev oprindelig anlagt i Aaret 1730.

For omkring hundrede Aar siden laa her i de mange Fløtmandsbaade en liden Gut, som med Hvidkridt og Rødkridt dekorerede Faderens Baad, og som til Tak for sine Kunstydelser erholdt haandfaste faderlige "Kjilevinker". Gutten kom senere i Væggesmørerlære. Og Gutten blev ingen mindre end Norges første og største Landskabsmaler, *Professor Dahl.*

Ved Triangelen og den tilliggende nye Fiskebasar med sprudlende Vandkummer er der stadig en stor Konfluks af kjørende indfødte og skuelystne fremmede samt fiskebærende Havarister, der stadig gaar iveien for hverandre, ikke mindst i Juletiden.

Midt paa Øvre Torvet staar Storthingspræsident Christies

mindre heldige Statue. Alle Indlændinger og Udlændinger er enige om, at et Mindesmerke for en af Landets bedste Sønner burde og kunde have været mere heldigt.

Byens Park er Befolkningens Kjæledægge og langt mere elsket og forgudet end den anseelige, langstrakte og kuperede "Nygaards Park". Den er en liden Firkant i Stadens Indre og er knyttet til Bergensernes Hjerte med de lyseste og de varmeste Minder. Den har været og vil længe vedblive at være Byens Frilufts-Eldorado. Her har Rollingerne ligget i Barnevognen, skreget og drukket afvekslende Melk og Sol, medens Barnepigerne var optaget af sine Kavalerers Karesser. Her har vi i Fremslængningsalderen, naar Hjertet begyndte at huse erotiske Følelser, samvittighedsfuldt spadseret sytti Gange rundt i Løbet af en Aften for at skue den elskedes Træk det tilsvarende Antal Gange. Her gaar unge og gamle den Dag idag i Takt til Musikens Toner. Her sidder man den dugfriske Sommermorgen og læser Romaner til Akkompagnement af Maaltrostens Triller, og om Sommerkvelden nyder man sin Aftenavis med eller uden Nyheder. Og om Natten, naar selve Parken er lukket, kredser Mørkets Sværmere og Sværmerinder rundt om — den ærbare Park.

Men en solglitrende Søndagsformiddag, naar Musiken har indtaget sin Plads i den kokette Paviljon, staar Byens Park i sit mest festlige Skrud, Trængselen kan da være ligetil formidabel. Allerede Klokken et Søndag Middag forlader Byens Kokkepiger Parken, formedelst sine Pligter mod Samfundet; men de lykkeligere stillede Medmennesker myldrer her ligetil To-Tiden, pludrende og vrøvlende, alle i godt Humør; thi *den* Dag har man fri og skal have god Mad til Middag.

Vest for Byens Park ligger Bergens nye permanente Udstillingsbygning. Fra et ydre arkitektonisk Standpunkt betragtet kan Udstillingsbygningen have sin Rang som et af de vakreste og anseeligste Palæer her tillands. Og hvad det indre Arrangement angaar, saa tør alt med Hensyn til Stilfuldhed, Soliditet, praktisk Sans og Fremsyn fuldt jevnføres med de til lignende Øiemed bestemte nyere udenlandske Bygverker.

Gaar man ret mod Vest op gjennem Christiesgade, kommer man til "Bergens Musæum". Det er en Institution, som har vundet Anseelse langt udenfor Norges Grænser.

Midt paa Bergens Torv staar den elegante Holbergsstatue udført af den geniale svenske Billedhugger Johan Børgeson. Den blev afsløret paa Holbergs tohundredeaarige Fødselsdag, den 3die December 1884, under umaadelig Tilslutning fra Befolkningens Side.

(*Uddrag af et Festskrift i Anledning Udstillingen* 1898).

Bergen har vistnok havt og har fremdeles Rigmænd med en altid aaben Pung; men det er ikke disse alene, man har at takke for den fremragende Plads, denne By indtager som Kulturcentrum og som Vestlandets Hovedstad, det er som sagt ogsaa Borgernes Samfundsfølelse. Den har været med, da de byggede det store og indholdsrige Musæum for Naturkundskab, for Opbevaring af Oldsager m. m., den har skabt det nye Musæum for Kunst og Kunstindustri, den har stiftet det virksomme Fiskeri-Selskab, og den har ogsaa med sine fremragende Mænd i Spidsen trukket sin Del af det store og tunge Læs, i Norges økonomiske og aandelige Udvikling.

Bergenserne er driftige Folk og gode Forretningsmænd, de har været det mange Generationer igjennem. Deres Rederi-Virksomhed er Landets første, og om end Trønderne og Kristianssunderne for Øieblikket gjør dem Rangen stridige i Fiskehandelen, saa bliver vel dette sagtens ikke af nogen Varighed.

Med praktiske Egenskaber forener Bergenserne en vaagen Sans og et aabent Sind for aandelige Interesser. De er dertil vindskibelige og nøisomme, og det vil sige meget. De er mere end almindelig livlige, kanske nu og da lidt vel friskfyragtige; men det hører nu engang med til at være en ægte Bergenser. Deres livlige Temperament er hyppig Gjenstand for de dybsindigste Granskninger hos vore overalvorlige Historieskrivere. De staar med Fingeren paa Næsen og grubler over denne merkværdige Foreteelse. "Kan det komme af det, eller kan det komme af det?" "Nei," siger de saa endelig, "vi forstaar, at her staar vi

Fisketorvet i Bergen.

ligeoverfor en uløselig Gaade." Jo, de er hyggelige saadanne Lærde. Gaadens Løsning er naturligvis helt enkelt at finde først og fremst i Byens friske Beliggenhed, dernæst i det med fremmede Nationer, gjerne sydlandske, sterkt opblandede Blod. I den Mad, de spiser ligger vel ogsaa en Forklaring, de spiser, som rimeligt kan være, mere end almindelig meget Fiskemad, og Fisk giver som bekjendt Hjernen Fosfor. Nok er det, de er iltre og glade, ofte rene Børn i sin Glæde, har megen Fantasi og røber et klart Blik og en ganske merkelig Modtagelighed for det karakteristiske. At de har en fremragende Evne til atter igjen at meddele og anskueliggjøre sine Indtryk, derom fortæller vor norske dramatiske Scene os, ved denne danner de som bekjendt Grundpillerne.

Bergenserne har Rødder langt tilbage gjennem Tiderne; men de har ikke altid havt det godt. Deres Historie viser det.

Den i Aarhundreder saa berømte og velkjendte gamle Handelsstad er grundlagt af Olaf Kyrre Aar 1070. Efter Sagaernes Udsagn skal Bergen allerede umiddelbart efter sit Anlæg være blevet Sædet for en betydelig Handel. Sandsynligvis har det ikke varet længe, forinden den var den første Handelsstad i Norge og den By, som besøgtes mest fra Udlandet og stod i den livligste Forbindelse med dette. Da Ragnvald Orknøjarl besøgte Bergen i 1127, heder det i Orkneysaga, at "der var mange Mennesker baade nordifra Landet og sydfra og mange Folk fra andre Lande, som førte gode Varer derhen."

Det vil blive for vidtløftigt her at indlade sig paa Bergens Historie med dens Mord og Brand og mange Slagsmaal baade tilvands og tillands, vi skal kun omtale, hvad der maa interessere alle og enhver, et Par historiske Merkepunkter.

I den sidste Halvdel af det tolvte Aarhundrede byggedes ved Bergens Vaags nordre Indløb en af de smukkeste Bygninger af normannisk Bygningskunst, som vi eier Levninger af, den store Kongsgaard, nu kaldet Haakonshallen. Det er et herligt Bygverk med skjønne Forhold og en grandios Enkelhed. Som et Mønster paa det 11te og 12te Aarhundredes skjønne og solide Bygningsmaade hæver sig i denne Hals umiddelbare Nærhed det

berømte Walkendorffske Casteltaarn. Disse to Erindringer fra det gamle norske Kongerige maa paa enhver nogenlunde modtagelig Sjæl gjøre et dybt og mægtigt Indtryk.

Vi forlader modstræbende disse Forfædrenes stolte Mindesmerker for at omtale en Begivenhed i Byens Historie, som kom til at spille en i alle Forhold indgribende Rolle, Oprettelsen i Bergen af et af det mægtige hanseatiske Forbunds fire store udenlandske Handelskontorer. Det var i 1275. Dette Forbund blev af Magnus Haakonssøn forundt et Handelsprivilegium med fri Handel paa Bergen. Disse Hanseater svang sig hurtig op til en Magtstilling, der trodsede selv Kongernes Befalinger. De blev selvfølgelig Bergens Borgeres svorne Fiender og laa da ogsaa i idelige Kampe med disse helt indtil Aaret 1754, da en Sekretær var det eneste, som var tilbage af de fremmede Handelsstuer. Til Minde om disse lovløse og skattefri udenlandske Kravsere strækker sig langs Byens Vaags nordre Side en lang Rad af spidsgavlede Træhuse, som man kalder "Tyskebryggen". Denne Bydels Dage skal nu være talte, men den rummer ganske interessante Levninger efter de tyske Plageaander. Deres Tid er forbi, væk er Trykket af fremmed Handelsaag, og Bergenserne aander let under en lykkeligere Periode. De bidrager til det nyvaagnende Liv i vort Land, de tager sin Tørn i første Række, og de vil ikke svigte det Maal, der engang naaet skal skaffe os fuld Ligestillethed med de øvrige europæiske Statsmagter. Et mægtigt Skridt henimod dette var Bergensudstillingen 1898.

Olaf Krohn.

Nordre Bergenhus Amt.

(Fladeindhold: 18,510 Kvadratkilometer; 90,000 Indbyggere).

Nordre Bergenhus Amt har kun 2 Fogderier, nemlig Sogn og Sønd- og Nordfjord. Hele Amtet er opfyldt af vilde Fjeldmasser, der gjennemskjæres af Sognefjorden, Dalsfjord og Førdefjord i Søndfjord og Nordfjord. I det indre af Amtet ligger Europas største Isbræ, Jostedalsbræen, der bedækker en Vidde af 1500 Kvadratkilometer. Bræens nederste Rand har i Regelen en Høide af 4000—4500 Fod over Havet. Fra denne Fon eller

Snemark løber vældige Jøkler ligesom Isfloder dybt ned gjennem de tilstødende Dale. Jostedalsbræens Ryg har en Høide af 5000 Fod; men i dens nordre Del hæver Lodalskaupos Tinderne sig omkring 6400 Fod. En saa vidtstrakt Snemark maa naturligvis øve en betydelig klimatisk Indflydelse paa de tilstødende beboede Dale. Fornemmelig ytrer denne sig i en umaadelig Nedbør. Derimod synes den aldeles ikke at virke til at forsterke Vinterkulden, der i det hele er lige saa ringe her som paa det øvrige Vestland.

Dalene indeholder lidet dyrkbar Jord eller Skov, men Fjeldvidderne afgiver om Sommeren gode Græsgange til Sæterbrug. Den vigtigste Næringsvei er Fiskerierne og Søfarten. Torskefiskerierne paa Bankerne udenfor Søndmøre er ganske betydeligt. I hele Bergens Stift findes ingen lange Elve; disse erstattes af de lange Fjorde, der skjærer sig dybt ind i Fjeldmasserne, og inde i Dalene af de lange smale Indsøer med korte Afløb til Fjordene. Udenfor ligger en Masse Øer, hvoraf nogle er adskillig store og tæt bebygget. Af Byer har Amtet kun Florø i Søndfjord med ca. 800 Indbyggere. Lærdalsøren ved Sognefjordens Bund har dog ogsaa bymæssig Bebyggelse.

SOGNEFJORDEN.

Helt forskjellig fra Hardangerfjorden er den næste store Fjord, som følger efter denne mod Nord. Sognefjorden er mere vild, mere ensformig end sin sydlige Nabo; den er bred og lang, omgiven af høie, nøgne Fjelde, som kun paa faa Steder har en fladere Forstrand, der aabner Rum for en større Bebyggelse. Solen steger varmt mellem disse Stenmure, og hvor der er Træ- eller Græsvekst, der bliver denne rigt udviklet, især da der fra de omgivende Fjeldes Sne- og Isbeholdninger stadig er Tilførsel af Vand.

Inde i Sidefjordene findes den mest storartede Natur, som Sogn kan byde, og en lignende omgiver de til dem stødende Dale. Vettisgjelet i Aardal og Vatsbygden i Aurland er af disse de mægtigste og vildeste, og næst dem kommer Nærødalen, der fra den øvre Del af Voss fører ned til Sognefjorden. I

Stalheimskleven er den brede Vei i 18 store Svingninger lagt nedover en liden Fjeldryg, der springer frem i Dalen, og her kan man skue ud over den hele Kløft. Thi andet end en Kløft er Nærødalen i Grunden ikke. Jordalsnuten reiser sig tilvenstre; ret imod sees Kilefossen, der hænger som en Sølvtraad nedad Fjeldvæggen og svinger for Vinden. Paa hver Side af Kleven styrter en vakker Fos ned, Stalheimsfossen tilhøire og Sivlefossen tilvenstre.

Vi følger Dalen nedover, fra Overraskelse til Overraskelse, men dog altid med en Følelse af, at her ikke kan være hyggeligt

Marifjæren i Lyster.

at bo, og saa staar vi tilsidst ved Nærøfjorden, hvor Fjeldene taarner sig op mod Himmelen. Det er ikke let at faa i sit Hoved, at man her staar ved en Arm af det store Verdenshav, og at denne afsides Krog — Gudvangen er dens Navn — kan staa i umiddelbar Forbindelse med alle Kyster i Nord, Syd, Øst og Vest. Men saa er det dog. Hyppig beseiles denne Fjord af fremmede Lystyachter, og enkelte Gange sees store Orlogsskibe herinde. Flere Gange om Ugen kommer Dampskibene ind

Nærødalen med Stalheim Hotel.

til Gudvangen, og fra deres Dæk kunne da de reisende se Nærøfjordens vældige Fjelde.

Fra Gudvangen overflyttes man paa nogle Timer til Lærdalsøren, et bymæssigt bebygget Sted, ved Bunden af Lærdalsfjorden, en af den store Sognefjords mindste Arme, hvor de gjennem Hallingdal og Valdres fra Østlandet førende Veie kommer ned. Selve Lærdal er en vakker og interessant Dal, og den, der vandrer noget opover, langs den brusende Lærdalselv, vil der ogsaa finde en storartet Natur. Op til den store Gaard Rikum, en af de største og maaske den mest veldyrkede i hele Sogn, er Dalen flad og bred; men saa indsnevres den i en liden Kløft. Straks efter maa man passere Galderne, hvor Veien nu ligger langs Elven, indsprængt i den bratte Fjeldvæg, og længere oppe Vindhellen. Saa kommer de to Kirker paa Kirkevold i Borgund, som et afsluttende Maal for en Udflugt i Lærdal. Den gamle Stavkirke, der er brunet af Solen gjennem otte Aarhundreder, synes fremdeles at være ligesaa sterk, som da den blev bygget, og kan vel endnu holde ud otte Aarhundreder til.

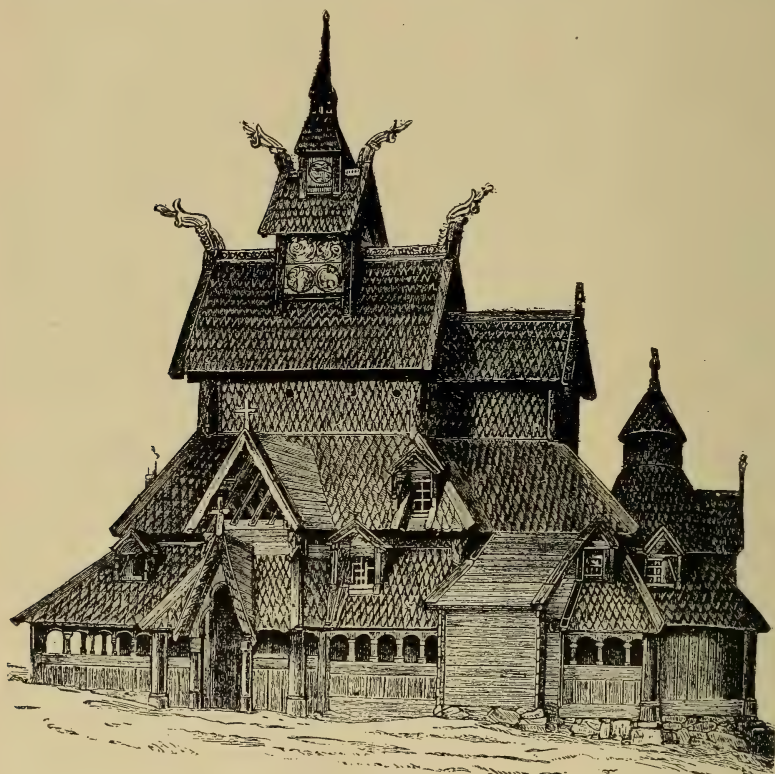
Lærdal har en kvik Befolkning; der er overhovedet Liv i alle Sogninger, dog mest i dem, der bor i Indre Sogn. De klyver i Fjeldene med en forbausende Behændighed, de taler med Hurtighed som den livligste Sydlænding, ror som de bedste Sømænd, er fortrinlige Soldater; men til alle sine gode Egenskaber, har de endnu en Tilgift, en betydelig Portion Letsindighed. Sogningen lader det staa til, i Livet som paa Fjeldet. Men med al sin Livlighed kan en Sogning holde ud i den kjedeligste af alle Stillinger. Dag efter Dag kan han sidde med ubevægelig Ro og passe et Laksevarp, for at stænge dette, naar Laksen kommer ind.

Hele Dagen igjennem sidder han paa sin høie Udkigspost, med Øinene fæstede paa Vandet, for at passe paa det Øieblik, da en Laks kommer indenfor hans Net. Da gjælder det om at være rask og stænge Udgangene, saaledes at Fangen ikke skal kunne rømme sin Vei, og da kommer der Liv i Sogningen; da udvikler han sin Energi og sin Livlighed. Men naar saa

Laksen lykkelig er bragt iland, og Dørene igjen aabnede for at modtage en ny Fangst, da synker han atter hen i sin tilsynela-dende uvirksomme Venten. *Yngvar Nielsen.*

BORGUNDS KIRKE.

Borgunds Kirke i Lærdalen Sogn er den almindeligst bekjendte og oftest afbildede af vore Stavkirker, ligesom den ubetinget er den bedst bevarede og den, der giver os det mest typi-

Borgunds Kirke.

ske Billede af en Stavkirke. Beliggende lige ved den nye Vei, der langs Lærdalselven fører fra Maristuen mellem Kristiania og Bergen, besøges den af næsten alle de Turister, der færdes paa denne Linje.

Idet vi træder over Borgundskirkens Tærskel, træder vi over Tærskelen til den ældste Kirke inden Stavkirkebygningens Blomstringstid. Man ved ikke med Nøiagtighed dens Alder,

men man ved med Sikkerhed, at den er opført før eller omkring 1150; vel kan den være ældre, men neppe yngre. I 1870 ophørte Kirken at benyttes til kirkeligt Brug, idet en ny Kirke — ogsaa af Stavkirke — opførtes lige ved Siden af den gamle. Den indkjøbtes da af "Foreningen til norske Fortidsmindesmerkers Bevaring" og restaureredes og førtes i alt væsentligt tilbage til sin oprindelige Form, idet alt, som senere gjennem Tiderne er tilføiet, borttoges.

Borgunds Kirke er nu forhaabentlig bevaret for lange Tider, og vil — skjønt henimod 800 Aar gammel, hvis den, som det er at vente, holdes vel i Hævd — endnu kunne vise til sene Slegter et egte, smukt Eksemplar af de norske Stavkirker fra Midten af det 12te Aarhundrede.

Prof. L. Dietrichson.

FJÆRLANDSFJORDEN.

En af de merkeligste og interessanteste Arme, som Sognefjorden udsender, er den store Fjærlandsfjord, som ved Balestrand stikkker ind mod Nord, omgiven af mægtige Fjeldpartier. Indtil de sidste Aar var denne Fjord en af de mindst besøgte af Sognefjordens talrige Forgreninger; men efterat den i den senere Tid er trukken med ind i de respektive Dampskibsforbindelser, er der i denne Henseende ogsaa for den indtraadt en stor Forandring. Den er nu bleven et Maal for baade norske og udenlandske Reisendes Besøg, hvad den ogsaa meget vel fortjener, storslagen og imponerende, som den er.

Hvad der især giver Fjærlandsfjorden dens store Tiltrækning, er de mægtige Isbræer, Arme af den store Jostedalsbræ, som der søger ned i Dalene og fylder deres Bund.

Fjærlandsfjorden ligger meget isoleret. Kun af høitliggende Fjeldskar kan man fra den komme over i de tilgrænsende Dale og Fjorde, hvis man ikke vil benytte Vandskyds.

Yngvar Nielsen.

FORTUNS KIRKE.

I Fortundalen, det inderste mod Nord indskydende Dalføre i Sogn, der skyder over mod Gudbrandsdalen gjennem Bøverdalen og Lom, laa indtil for faa Aar siden *Fortuns Stavkirke.*

Fortuns Kirke.

der nu er opsat paa Fantoft ved Bergen, omtrent 5 Kilometer udenfor Byen. Fortuns Kirke var en treskibet Kirke med 14 fladhugne Søiler i det indre, 5 paa hver Side og 2 paa hver Smalside mellem Hjørnesøilerne. Kirken er bygget omkring Aar 1200. I 1884, efterat Sognet i 1879 havde faaet ny Kirke, blev den indkjøbt af Konsul F. Gade i Bergen og ført dertil, hvor den atter blev opsat og restaureret paa Eierens Landsted Fantoft paa et overordentligt naturskjønt og vidtskuende Punkt.

Prof. L. Dietrickson.

PAA HØIFJELDET.

Vil nogen følge med paa Færden opover Sognefjeldenes snedækkede Høider, saa være han velkommen. Men raskt, thi der er ingen Tid at spilde, Dagen gryr, og vi har en lang Vei for os. Det er fem stive norske Mil (35 eng. Mil) til Kysten i Bergens Stift, skjønt vi allerede igaar har tilbagelagt to Mil fra den øverste menneskelige Bolig i Lom. Vi maa være fremme inden Aftenen, Natten turde blive noget uhyggelig deroppe blandt Snemændene, altsaa tilhest og afsted.

Vi maa sige Farvel til de sidste Sætre ved det dybe Fjeldvands fredelige Bred; men vi gjør det ikke uden at føle et dybt Savn. Hvor eiendommelige synes ikke Sæterlivet og Sætrene den fremmede, som kommer did paa Besøg! Dette lave og mørke Hus, hvor tarveligt forekommer det os ikke ved første Blik, og alligevel hvor hjertelig og mangen Gang uventet rundhaandet er ikke den Gjestfrihed, som Fjeldbygdens ufordærvede Børn øver mod den trætte Vandrer.

Nymalket Melk og nykjærnet Smør, fersk Rensdyrskjød og et Par af disse uforlignelige Fjeldørreter, som vi nylig saa fiskes op af det kolde Snevand i Søen der nedenfor, — se det er en ypperlig Kost, og krydret, som den er, med den sterke Madlyst, som Luften heroppe fremkalder, kan Maaltidets Velsmagenhed ene overtræffes af det behagelige i at sovne ind paa det bløde Leie af nyslaaet, duftende Hø.

Paa Dørstokken staar de vakre Budeier i sine nette gudbrandsdalske Folkedragter, nikke venligt Farvel til os og ønsker

os sit godmodige Lykke paa Reisen. Ja, de bliver staaende der og følger os med Blikket, ligetil vi er forsvundne paa Stien, der bugter sig om det nærmeste fremspringende Fjeld. Sagde jeg Stien? Ja, dette Navn bærer den rigtignok, men aldrig gjorde jeg mig nogen Forestilling om en saadan Ridesti; og der kræves i Sandhed denne eiendommelige Race Fjeldheste, for at Rytteren kan komme helskindet frem. Snart gaar den gjennem stride Fjeldfosser, hvor man hvert Øieblik venter at blive revet med, snart over uddybe Bugter, hvor Døden lurer lumskelig kun nogle faa Alen borte, paa tyve Favnes Dyb; snart igjen over de bratteste Fjeldskrænter, hvor Naturen synes ligesom at have moret sig med at sammenhobe Masser af kantede og vaklende Stene, paa hvilke en sædvanlig Hestehov umulig vilde kunne faa sikkert Fæste. Men se disse modige og kloge Dyr, hvor forsigtigt de afveier alle sine Bevægelser, og hvor vel de beregner sine Skridt, og du vil, ligesom jeg, faa den mest ubegrænsede Tillid til dem; du vil uden Frygt trænge frem over de mest ubanede Stier, langs Randen af de frygteligste Braadyb. Snubler nogensinde en af disse ypperlige Heste, og dette hændte et Par Gange paa vor Færd, saa er det som oftest paa forholdsvis vel banet Mark, hvor Hesten formodentlig ikke finder det nødvendigt at være opmerksom.

Vi stiger mere og mere. Efterhaanden dør Lyden af Kobjelderne og Lurene hen, et skarpt og svalt Vinddrag, der gaar under Navn af Fjeldsno, stryger ned langs Dalstrøget og tager med sig disse sidste Minder om Samfundsliv og Civilisation. Vi har forlængst lagt de egentlige beboede Strøg bag os. Fjeldnaturen staar nu for os og omgiver os i hele sin ærefrygtbydende Majestæt, sin høitidelige Ensomhed. Larmen af den fossende Bæverelv er den eneste Lyd, der endnu bryder Stilheden, men den bliver mindre og mindre mægtig, jo længere Færden gaar, thi Vandmængden bliver mindre og mindre, hvorimod dens Fald bliver brattere og brattere. Tilsidst er Elven forvandlet til en liden arrig, fnysende og skummende Bæk, der hopper fra Sten til Sten, styrter sig fra Afsats til Afsats, idet den slynger sit Sølvbaand i de mest fantastiske Bugter.

Morgenen havde været taaget, det vil her paa Høiderne sige, at vi havde været indhyllet i en fugtig og tæt Skodde; men Fjeldsnoen begynder nu at jage Skyerne foran sig og ligesom feier dem bort, længere og længere opad mod Høifjeldenes Kam. Endelig blaaner Himmelhvælvingen over os, gjennem de splittede Skyer skydes et varmt Solglimt frem over Høisletten; nu et lysere Straaleblik, nu et til, nu et tredie — — det klarner!

Hvilket Syn! Aldrig, aldrig glemmer jeg det. Uudslettet og uudsletteligt staar Indtrykket af det fast. Foran os en stor Gletscher, den saakaldte Smørstabbræ, fra hvis kolde Skjød vor gamle Kjending Bæverelven vælder frem, for efterhaanden og gjennem mange Besværligheder at naa Vesterhavets Strand.

Solens klareste Middagsstraaler leger netop i dette Øieblik paa Bræens glimrende Flade, nu funkler den som et Smykke af de kosteligste Diamanter, nu er den klar og gjennemsigtig som det reneste Krystal, nu igjen skifter den i grønt og blaat, som de skjønneste Aiguemariner eller Safirer, og alle disse ulige Farveskiftninger mangfoldigt omvekslende med de hastigt forbijagende Skyers Skyggespil!

Ovenfor Bræen hæver der sig et mægtigt Fjeld, der bærer det vilde Navn Fanaraaken. Det kan betragtes som en fritstaaende Forpost for den Fjeldstrækning, der under Navnet Horungtinderne danner den høieste Del af Jotun- eller Sognefjeldene. Fanaraakens Vægge synes dels dækkede med melkehvid Sne, dels tegner de sig mørkt beskyggede, ja, næsten sorte — hvad der ser temmelig uhyggeligt ud — mod den kolde lysegrønne Farvetone, som Luften altid antager i Nærheden af den evige Sne.

Horungtindernes Spidser i en Høide af 5—8000 Fod er bratte og taggede; Fjeldskodden synes ligesom at hægte sig fast i dem, og naar et svagt Lufttræk stræber at bortføre de lette Skyer, hvirvler de sig opad, og man faar en ikke saa unøiagtig Efterligning af halvveis sluknende, rygende Vulkaner, der forøger det eiendommelige i Billedet.

Foran os, tilhøire, finder vi uoverskuelige Snefelter og Høider, og endda fortæller man os, at iaar er Snemassen usædvan-

lig liden paa Fjeldet. Vi har forlængst lagt den sidste kvarterhøie Dvergbirk bag og under os. Nu nærmer vi os til Snegrænsen; vi naar den, vi springer af Hestene for at kaste Snebold. Det er den 15de August! Luften bliver hastig kold. Den ligner nærmest en af disse klare og kolde Vaarmorgener i Stockholm, naar det blæser Nordenvind; men den har alligevel noget langt mere opfriskende ved sig og er aldeles fri for den ubehagelige, raa Skarphed, der fremkalder Feber og andre Sygdomme. Her ved man jo neppe, hvad Sygdom vil sige, her føler man tvertom, at Sundheden har hjemme, her drikker man den i hvert eneste Aandedrag. Ligesom Blikket kan streife frit over de uendelige Høisletter, saa indaander Lungen med Vellyst den rene Fjeldluft. Man bliver paa samme Tid glad og høitidelig tilmode. Tanken og Følelsen hæver sig med Jorden, udvider sig med Udsigten, og Bevidstheden herom er saameget behageligere, som de nylig var ligesom trykkede og betyngede af de udover hængende Fjelde i den trange Sæterdal. Man føler sig saa langt, langt borte fra den Verden, i hvilken man sædvanlig færdes, næsten skilt fra Jordlivet og pludselig stillet Ansigt til Ansigt med Naturens almægtige Skaber. Man begriber sin egen Ringhed og Afmagt. En Snestorm, og man er begravet, en Taage, og man taber den eneste, med smaa Stenrøser sparsomt betegnede Vei, der skal føre Fjeldvandreren til den fjerne Bygd.

Aldrig havde jeg været greben af en saadan Følelse, om ikke kanske i en haard Storm paa det øde Atlanterhav eller maaske ogsaa ved Synet af Sahara-Ørkenens Sandhav fra Cheops-Pyramidens Top. Men i det sidstnævnte Tilfælde har man i Nærheden dyrket Land og en folkerig By; man behøver kun at vende sig for at se Kairos Minareter og Citadel. Paa Havet igjen giver idetmindste ens eget Skib Øiet et Hvilepunkt. Jeg befinder mig der ombord omgivet af en Mængde Mennesker, der alle deltager i en Virksomhed, der ogsaa giver mig selv fuld Sysselsættelse; desuden føler jeg, at jeg fører mit Hjem med mig. Her derimod, her er jeg ligesom løsrevet fra alt, et lidet Støvfnug paa den dybe Sneskavl. Jeg indser min Ubetydelighed mere og mere, jo større og mægtigere de Naturforeteelser frem-

træder, der fra ærefrygtsbydende Hvile saa let, saa hastigt kunde vækkes til ødelæggende Strid og berede Vandreren en sikker Undergang.

Dog, for os havde det ingen Nød, og det er kun undtagelsesvis, at man løber nogen Fare. Med et Par Dages Proviant, med sikre og uforfærdede Veivisere, udholdende Heste og fremforalt med friskt Mod og godt Humør gaar det sædvanlig vel. Hvad det friske, gode Humør angaar, da er det en Gave fra Høifjeldet, en Velkomst og en Tak til de sjeldne reisende, hvis Vei fører dem hidop.

Vor lille Karavane — dette Navn er ikke saa aldeles upassende — har et nok saa malerisk Udseende; enten man betragter de reisende med deres tykke Regnkapper, bredskyggede Hatte og høie Støvler, eller de smaa, langhaarede Rideheste med deres sterke, lubne Lemmer og tætte kortklippede Staaman, eller de endnu mindre Heste, der bærer vor Oppakning i et Slags Kløvsadler. Disse kloge og udholdende saakaldte Kløvjeheste fortjener kanske størst Opmerksomhed, ialfald forekom det os saa med dem, der fulgte os over Fjeldene. Jeg forstaar ikke, at de ei segner under sin tunge og omfangsrige Oppakning, der næsten skjuler hele Kroppen, og endmindre, hvorledes de saa let og behændigt kunde hoppe fra Sten til Sten, saa forsigtigt og dog saa kjækt kunde hjælpe sig ned over steile og glatte Hæld og saa ugenert kunde vade igjennem disse smaa, men dybe Fjeldvande, der kaldes Tjern, og som ligger i ens Vei. Det forunderligste af alt er imidlertid, at vore Kløvjeheste altid vilde være foran, ja, trængte sig frem med Magt, om Ridestien var aldrig saa smal, og Uddybet ved Siden af aldrig saa steilt. Naar de godt og vel var komne i Spidsen, syntes de ligesom at ville lede hele Toget. Og hvem ledede saa dem? Kun det Instinkt, Naturen har nedlagt hos dem. Fjeldlivet og den daglige fortrolige Omgang med de mægtige Naturkræfter skaber noget ligeartet, selv hos Bonden i Norges Fjelddale. Blandt Typerne paa en saadan maa jeg nævne en gammel Rensdyrjæger, som vi mødte paa det høieste Punkt af vor Vei. Sytti Vintre havde

graanet hans Haar, men det prydede et Hoved, der endnu blev baaret høit. Støttet til sin grove, men sikkert rammende Rifle, ubevægelig som en Billedstøtte, saadan mødte han først vore Blikke paa en Høide foran os. Taus og alvorlig var hans Hilsen, og lige ubevægelig stod han der endnu, da vi snart efter tabte ham af Syne. Saaledes maa han tilbringe mange lange Timer, ja, kanske Døgn, for at vinde sit knappe Brød. Mig syntes det sandelig surt erhvervet; men han er tilfreds med sin Lod, han ved ikke af nogen bedre, Verden har ikke fristet ham til Unøisomhed.

Ikke langt derfra laa en liden Stenhytte, forfalden, øde og lidet indbydende. Alligevel er den et velsignet Tilflugtssted for reisende, der møder Snefog eller sterk Storm, og neppe bliver det prægtigste Hotel i en Hovedstad betraadt med en saadan Fornemmelse af taknemmeligt Velbehag som den, hvormed denne usle Fjeldstue tages i Besiddelse af trætte, forfrosne og forvildede Fjeldvandrere.

Lykkeligvis behøvede vi dog ikke at søge Beskyttelse eller Ly. Veiret blev stedse mildere og vakrere, Luften mere og mere klar. Omtrent midtfjelds opdagede vi efter en Stunds Søgen de til os tingede Heste fra Bergenssiden. At bestille friske Heste til at møde en, naar man reiser over Fjeldet, er en Forsigtighedsregel, som jeg vil raade enhver til, om muligt at tage; men jeg bør dog, Sandheden til Ære tilføie, at vore Heste ingenlunde syntes at være udtrættede, trods seks Timers Ridt denne Dag og fire Timers den foregaaende, og det bestandig opad.

Efterat vi havde hvilet en Times Tid, steg vi med nye Kræfter i Sadlen og fortsatte vort Ridt. Der var endnu gode fem Timers Vei til Kysten.

Efter det vi allerede havde seet, troede vi virkelig ikke, at en ny Fjeldudsigt, der overtraf de foregaaende, kunde møde vore Blikke, og alligevel bedrog vi os. Noget mere storartet skjønt, noget mere overvældende sublimt end Udsigten fra den sidste Høide, før Nedstigningen begynder, kan man ikke tænke sig. Foran os fortoner de tre Skagastølstinder, de næst høieste

paa den skandinaviske Halvø, sig. Over 6600 Fod reiser deres jevnhøie Isser sig. De staar der saa klare, som om de var os ganske nær, men de ligger dog en halv Dagsreise borte. Til deres Fod har Mennesket trængt frem; deres Top har ingen dødelig betraadt. (Den 21de Juli 1876 besteges dog Store Skagastølstind af Englænderen Wm. C. Slingsby). De ser ogsaa forfærdelig bratte ud; Sneen kan ikke faa Fæste, men kanter kun hist og her Fjeldvæggen lig en Slyngplante, eller gjemmer sig i en dybere Kløft, hvor Vinden, som heroppe er Sneens eneste Fiende, har tabt sin Kraft. Fjeldet har en kold, staalgraa

Balestrand i Sogn.

Farve, og omkring de spidse Tinder leger lette Sneskyer i stedse skiftende Former, idet de snart samler sig, snart pludselig forsvinder, ligesom bortjagede af en usynlig Magt.

Forresten rundt omkring os de samme mørke, taggede Horungtinder, vekslende med blændende Sneflader, der, idet de især mod Nord tiltager i Udstrækning, antyder Nærheden af den viden bekjendte Jostedalsbræ.

Er da Billedet hermed færdigt? Nei, endnu har Blikket kun streifet om paa de solbeskinnede Høider; men nu — nu sænker

det sig, sænker sig med Forfærdelse ned gjennem gabende Svælg, taber sig i et dunklere og dunklere Dyb; det ser ikke nogen Grænse, ikke nogen Slutning. En vild Fos styrter frem, nedover — hvorhen? Det ser man ikke; det ved man ikke; man aner kun, at den styrter hovedkuls i et forfærdeligt Dyb. I meget klart Veir skal Havet, Bunden paa dette Dyb, kunne sees nok saa tydeligt fra denne Styrtning af; nu kunde man blot ganske dunkelt skimte Gjenstandene dernede, thi Sollyset stod os lige i Øinene. Halvveis paa de andres Ord opdagede vi imidlertid den inderste Vik af Lysterfjorden. Man tænke sig en gang: denne Vik var næsten længere under os end foran os.

"Det kan da vel aldrig være Meningen, at vi paa Hesteryggene skulle ned i denne Afgrund?" saa spurgte jeg eller rettere sagt tænkte jeg høit ved mig selv ved dette uventede Syn. "Jo, det er nok saa, du," svarede med denne uforlignelige, tillidvækkende Ro min prægtige Veiviser. Ufrivillig ofrede jeg min Nakke en medlidende Tanke. Kanske merkede Fjeldbonden min øieblikkelige Rædsel, thi disse Folk er begavede med et skarpt Blik; kanske merkede han den ikke; saameget er vist, at jeg følte, jeg rødmede, og besluttede derfor, hvad der saa end vilde hænde, ikke at stige af Hesten, skjønt jeg mangen Gang fristedes til at gjøre det. Og derved blev det.

Vi havde i Virkeligheden ikke noget Valg; vi maatte denne Vei frem, medmindre vi vilde tilbage igjen hele den lange Fjeldrise til Gudbrandsdalen, vilde forsage alle vore Planer om Reiser omkring Sogne- og Nærøfjorden, lade den ventede Dampbaad, "Vidar", der havde vore Sager og vor Vogn ombord, i Stikken. Og fremfor alt den Skam at vende om! Nei, en saadan Tanke gav ingen af os Plads. Altsaa fremad, lad det gaa, og — det gik. Ved en mild Aftensols sidste Straaler kom vi ned til Stranden, med Livet og med hele Lemmer. Men at beskrive denne eventyrlige, halsbrækkende, svimlende Færd, — det formaar min Pen ikke. Jeg kan endogsaa neppe tænke den om igjen nu, idet jeg søger i Erindringen at sammenfatte de spredte Træk af dette Ridt, det merkværdigste, jeg har foretaget. Kun et vil jeg sige: Ræd maa man ikke være, og hel-

ler ikke tilbøielig til Svimmelhed; i begge Tilfælde gjør man bedst i at udslette Sognefjorden af sine Reiseplaner. Kun en rolig Tiltro til Fjeldhesten — og det gaar godt.

Oscar Fredrik (Kong Oscar II).

FJORDENE.

Skjønt hele Norges Vest- og Nordkyst er en eneste uafbrudt Række af Fjorde, saa er der dog et enkelt Distrikt, som man her særlig har givet Navn af Fjordene, i Middelalderen Firdafylke. Her er der ialt tre større Fjorde, først Dalsfjorden, saa Førdefjorden, hvilke tilsammen med det omliggende Distrikt indbefattes under Fællesbenævnelsen Søndfjord, og derefter en tredie, lang Fjord, som egentlig ikke har noget Fællesnavn, men dog passende kan kaldes Nordfjord, hvilket egentlig er Egnens Navn.

Fra Fjord til Fjord fører her en af Norges interessanteste og mest afvekslende Hovedveie, der i Syd begynder ved Vadheim i Sogn og i Nord ender ved Hellesylt paa Søndmøre, efter kun to korte Stykker, ved Breum i Nordfjord og fra Utviken til Faleide, at være afbrudt af Vand.

Ved Dalsfjorden hæver sig det vakre Fjeld, Kvamshesten, og ved at gaa videre mod Nord passeres mange vakre Fjelde, til man kommer ned i Førdes brede, venlige Dal. Ved Jølstervandets vestlige Ende ligger Nedre Vasenden, et godt Hvilested med vakker Udsigt opover Vandet.

Langs Jølstervandet gaar Veien videre ind i Landet, med Udsigt til Lundebræen, en af den store Jostedalsbræes nordligste Arme. Naar denne atter har lukket sig, er man snart ved Enden af det lange Jølstervand, og kommer saa nogle Kilometer bortenfor dette ind i Nordfjord, en af Norges prægtigste Landsdele. Fra ytterst til inderst byder her Fjorden og dens Omgivelser en Række af storartede Egne.

De ytre Dele af Nordfjord er mere storartet end de tilsvarende Partier i de sydligere Fjorde. Ved disse er der udenfor Mundingen kun en lav Skjærgaard, hvorimod Nordfjord straks kan opvise prægtige Fjelde. Halvøen Statland med Forbjerget Stat

samt Bremangen i Søndfjord er storartet, især kan Statland fremvise svære Fjeldvægge, der hæver sig lodret op af Havet. Hornelen paa Bremanger er et merkeligt brat Fjeld med spids Tinde, og ligger umiddelbart ved den almindelige Seilled. Den har fra de ældste Tider tiltrukket sig alles Opmerksomhed, som reiste der forbi.

Vestenfor Statland ligger den lille Sælø, der fra den norske Histories ældste Tider har været omstraalet af Sagnets Glorie. Sunnivalegenden er knyttet til denne Ø. "Sunniva var efter Legenden en irsk kristen Kongedatter, som, da hun negtede at egte en hedensk Konge og denne herjede i hendes Land, flygtede bort og med et stort Følge drog ud i tre Skibe uden Seil og Ror og gav sig Gud i Vold. Vinden drev dem til Norge, hvor de landede paa den øde Ø Sælø (eller Selje); de boede i store Huler, som findes i Fjeldet paa Vestsiden af den, og nærede sig af Fiskeri. Men Indbyggerne paa Fastlandet, som troede de var Vikinger, meldte det til den da regjerende Konge, Haakon Ladejarl, som sendte Folk mod Øen. Da disse landede, var store Stene faldt ned foran Hulerne og Folkene døde. Da Nordmændene kort efter blev kristne, troede man at se et underligt Lys paa Øen, og 996 kom Olaf Tryggvassøn med Biskop Sigurd til Øen, udgravede Ligene og byggede en Kirke, som blev viet til den hellige Sunniva. Omtrent 1070 tog Biskopen i Vestlandet sit Sæde ved Helligdommen, men da Bispesædet blev flyttet til Bergen og en Domkirke her blev færdig, flyttedes Sunnivas Legeme herhen og sattes over Høialteret i 1170. Hendes Festdag er 8de Juli."

Paa denne Ø fandtes lige til Reformationen et merkeligt Kloster, hvis Levninger i den nyere Tid er udgravede. Samtidig blottedes ogsaa Grundvoldene for de svære Mure, som var opført mellem Klosteret og Hulerne med den der liggende lille Kirke; saaledes kan man nu danne sig en tydelig Forestilling om, hvorledes alt har seet ud i Middelalderen. Sælø var da et vigtigt Punkt for den katolske Kirke i Norge. Nu ligger det øde, efterat ogsaa Kirken forlængst er flyttet bort fra Øen og over til Fastlandet. I det 18de Aarhundrede opfriskedes Sæløs

gamle Minder i Literaturen, i hvilken da ogsaa Hornelen paa ny blev bekjendt. Det var de to Prestesønner, Brødrene Frimann, der under sin Opvekst ude ved Sælø havde hørt om Stedets gamle Minder og seet den storartede Natur omkring Indløbet til Nordfjord, hvem dette skyldtes. Peter Frimann forlod Norge og blev Diplomat; Claus Frimann blev Prest i Daviken, det Prestegjeld, som ligger indenfor hans Barndomshjem ved Sælø. Her levede, virkede og digtede den gamle Prest, og her døde han paa sit *Frimannslund* nogle Aar efterat han havde opgivet sin prestelige Virksomhed. Der er ikke langt mellem det Sted, hvor hans Vugge stod, og det, hvor han endte sine Dage. Ingen, som reiser forbi Daviken og kjender Frimanns ædle, bramfrie Virksomhed, vil der undlade at ofre denne en kjærlig Tanke.

I Nordfjords indre Dele findes en pragtfuld Natur. Under det mægtige Fjeld Skeishesten træffer den reisende et Landskab, der gjør et overraskende Indtryk, navnlig naar man kommer her en Sommernat. Øksendalselven, som her i vilde Sprang kommer nedover Fjeldsiden i en Høide af maaske 2000 Fod, danner nogle i sin Art aldeles enestaaende Fosse. Der er to af disse Elve; hver af dem deler sig, idet den kastes ud over Fjeldet, i mange Arme, som dog igjen atter gaar over i hverandre. Paa den Maade bliver det hele som et Net af Fosse, der er spredt udover den bratte Fjeldvæg, og hvortil der neppe ellers i Norge findes Mage. Øksendalselven gjør derhos en overordentlig sterk Larm i Forhold til sin Vandmængde og høres vidt og bredt omkring. Bag dem ligger en stor Bræ, der er høiest i Øst, men aftager betydelig mod Vest.

Indenfor denne Bræ passeres den vilde Hyenfjord, hvorpaa tilhøire Gloppenfjorden aabner sig, omgiven af venlige Bredder, bag hvilke der hæver sig mægtige Fjeldtinder. Saa bliver Hovedfjorden mere ensformig; Fjeldene bliver lavere og har ikke længere de dristige Former, som udmerker Gloppenfjordens Omgivelser. Men Naturen vedbliver at være yndig. Træveksten bliver rigere og smukkere, jo dybere Fjorden trænger ind i Landet, og ved Utviken (Verlo) og Indviken kan Øiet

glæde sig ved en Yppighed i Naturen, der danner den mest slaaende Modsætning til den træløse Egn omkring Hornelen.

Saadan bliver det ved lige til Visnæs, der ligger ved Strynselvens Udløb i Fjorden. Her er lunt og venligt. Fjordbredderne er fra øverst til nederst bevokset med frodige Birketræer. Indre Nordfjord er berømt for sine Birke; Virkeligheden svarer aldeles til de Forventninger, med hvilke man kommer herind.

Men endnu har man ikke seet det bedste, som Nordfjord kan byde, endskjønt man allerede paa Visnæs er kommet det meget nær. Dette Sted er det bedste Udgangspunkt for Besøg i de tre Fjelddale, Stryen, Loen og Olden. Mellem alle tre Dale er der megen Lighed. Hver af dem har sit lange, smale Fjeldvand og sine mægtige Bræer. Ovenfor Strynsvandet ligger Greidungsbræen, ovenfor Loenvandet Bødals og Kjendalsbræerne, ovenfor Oldenvandet Brigsdals-, Melkevolds- og Aabrekkebræerne, altsaa tilsammen i disse tre Dale seks mægtige Bræer, alle af første Rang. De er alle Arme af den store Jostedalsbræ, der fylder Fjeldryggen mellem Fjordene og Sogn.

I disse Nordfjords bræfyldte Dale med de store Indsøer, med de svimlende Fjeldtinder og med den henrivende Løvvegetation finder man nogle af Norges mest storslagne Landskaber. Her synes alt at have forenet sig om at gjøre Egnen til noget af det mest storartede, som Europa i den Retning har at fremvise.

Stryn og Olden er omtrent jevnbyrdige med hinanden, saaledes, at det er vanskeligt at afgjøre, hvilken af dem er den mest storartede. Maaske er Stryn mest interessant i Henseende til Fjeldenes Bygning, navnlig ved sine merkelige Fjeldformer og den betydelige Høide — indtil 6000 Fod —, hvori Tinderne her hæver sig ret op fra Vandfladen, medens igjen Olden har de interessanteste Bræer, saasom Melkevolds- og Brigdalsbræerne, der er af de mest pragtfulde Bræer, som Norge eier. Omgivelserne er storartet; under Reisen fra Oldøren opover Dalen og Vandet passerer man fra det ene storartede Natursyn til det andet. Tilhøire hæver sig det massive Fjeld, som af Almuen i Olden kaldes *Siljukrona,* men paa Amtskartet har faaet Navn af *Store Ceciliekrone.* Snart efter dreier man rundt Foden af

Synsnipa og overraskes af den Udsigt, som her aabner sig op til den Dal, der munder ud i Vandet og i Baggrunden afsluttes af Melkevoldsbræens Ismasser; tilhøire for disse styrter en vakker Fos i todelt Fald udover Fjeldmuren. Naar man saa har gaaet et Stykke opover, viser sig tilvenstre i en mere betydelig Høide Aabrekkebræen. Tilsidst bøier man ind i Brigsdalen, forbi den lille Gaard, som har Navn efter Dalen, og staar snart efter lige foran Nordfjords vakreste Bræ, Brigsdalsbræen.

Det store Loenvand, der øverst oppe bliver ganske smalt og bøier tilhøire ind i en af de trangeste Bugter, som findes, er omgiven af imponerende høie Fjelde. Mægtigere Styrtninger skal

Faleide i Nordfjord.

det sjelden være muligt at paavise. Ravnefjeld naar en Høide af 6350 Fod, og naar det saa erindres, at Loenvandet kun ligger 136 Fod over Havfladen, da vil man forstaa, at her virkelig er Grund til at tale om svimlende Høider. Bag Ravnefjeldet titter Kronebræen frem, oppe fra en betydelig Høide, og tilhøire for den ligger Kjendalskrona, der naar op til 5780 Fod. Nedfra Bræen, bag Kjendalskrona, styrter den lille Kronefos, der falder ned i Dalen, lige paa Siden af Kjendalsbræen, som er en af Dalførets største Merkværdigheder.

Dalføret tilvenstre fører fra Gaarden Bødal opimod Lodalskaupen, og har ligeledes mægtige Bræer at byde paa, af hvilke dog kun Skaalebræen er synlig nede fra Vandet.

Hugrenningsbræen ligger paa samme Side oppe i en fra Vandet opgaaende Dal, hvorimod Helsæterbræen staar i majestætisk Pragt som en kjæmpemæssig Ismur, der paa Dalens anden Side dække over Fjeldets Top. Denne Bræ er bekjendt for det interessante Naturskuespil, den hyppig frembyder, naar store Isstykker løsner og falder ned i den nærliggende Ur. Isen knuses til smaa Korn, naar den ramler mod Fjeldvæggen, og den spredes som hvidt Vandstøv udover Urens Stene, medens en øredøvende Larm lyder, saalænge Nedramlingen varer. Lignende Skuespil er ikke sjeldne i Nordfjord, hvor de kunne iagttages paa flere Steder, men dog aldrig under mere imponerende Forhold end ved Helsæterbræen i Loen. De byder saaledes noget af det mest tiltrækkende ved dette Dalføre med dets storslagne Natur.

Paa Nordsiden af Nordfjord ligger et af Egnens vakreste Punkter, Faleide, ikke langt fra Visnæs. Gaar man her op i Bakken, kan man nyde den pragtfulde Udsigt mod Fjeldene i Loen, som herfra viser sig i sin fulde Høide. Fra dette Sted fører Landeveien mod Nord til Hornindalen og videre til Søndmøre.

Naar man følger denne meget bakkede Vei forbi Østenden af det vakre Hornindalsvand, har man mod Nord en vakker Udsigt til det 5040 Fod høie Fjeld, Hornindalsrokken, en besynderlig Fjeldtop, der rager op over alle sine Omgivelser og er let gjenkjendelig paa sin Form. Hornindalsrokken staar som en vældig Grænsesten mellem Fjordene og Søndmøre.

Prof. Yngvar Nielsen.

Trondhjems Stift.

Kapitel XII.

Romsdals Amt.

(Fladeindhold: 14,977 Kvadratkilometer; 130,000 Indbyggere).

Romsdalen omfatter Strækningen fra Stat i Syd og til Hitteren i Nord. Det indeholder tre Bykommuner, nemlig Aalesund, Molde og Kristianssund, samt 40 Herreder, fordelte paa 3 Fogderier, Søndmøre, Romsdal og Nordmøre. Amtets Kyststrækning bestaar af steile Fjeldmasser, der paa mangfoldige Steder hæver sig op over Snegrænsen. Merkelig er Dovres vestlige Ende, Romsdalshornet, og flere af Langfjeldenes Jøkelmasser. Men endnu vildere er Fjeldene omkring de mangfoldige Fjorde og Dale, der krydser hverandre, som det mest indviklede Net af storartede Fjeldformer. Især er Søndmøres og Romsdalens Klippeegne mægtige og vilde. Kun i Nordmøre sænker Landet sig saameget, at Skovveksten yder mere end til de nærmeste Beboeres Behov. Udenfor Kysten ligger en Masse af Øer, blandt hvilke de største er Gurskø, Hareidland, Oterø, Averø, Tursteren, Smølen og flere. De er som Regel træløse og tildels opfyldt af Fjelde. Langs hele Romsdals Kyst foregaar rige Fiskerier inden de mange Bugter og Fjordarme, især er det Torsk, Sild og Flyndre, som er de vigtigste Fiskearter. Den mest bekjendte Fiskebanke er Storeggen. Foruden Fiskerierne er Kreaturavlen af adskillig og større Betydning end Agerbruget.

Romsdalens Amt tilhører baade Bergens og Trondhjems Stift, idet Amtets sydligste Fogderi, Søndmøre, tilhører Bergens Stift, medens de to andre Fogderier, Romsdalen og Nordmøre, tilhører Trondhjems Stift.

SØNDMØRE.

Saasnart man ad den ensformige Landevei, som fører nordover fra Grodaassanden til Hellesylt, har tabt af Sigte det besynderlige Fjeld, Hornindalsrokken, er man ogsaa kommen inden-

for Søndmøres Grænser og ser sig snart efter omgivet af en ny Natur og et nyt Folk. Spidse og vilde taarne Fjeldene sig i Veiret, gjennemskaarne i alle Retninger af Fjorde og Dale, der danner et vidt forgrenet Net udover den hele Egn. Længere ude mod Havet taber Fjeldene noget i Høide; men Landskabets Bygning bliver dog den samme, lige til man staar ude paa Øerne, der skilles fra hinanden ved dybe Sund, som i Grunden aldeles svarer til Fjordene indenfor, kun bortseet fra, at de overalt gaar helt over i hinanden og tilsidst ender i det store mægtige Verdenshav.

I sine Fjorde og Dale gjemmer Søndmøre en stor Rigdom af Naturskjønhed. Her er den ene Dal vildere end den anden. Forlader man den slagne Landevei noget ovenfor Hellesylt og følger en Sidevei mod Vest, kommer man ind i Nebbedalen. Fra dette vilde Dalføre kommer man saa over i et endnu vildere, som heder Norangsdalen og fører ned til Norangsfjorden, en Arm af Søndmøres vildeste Hovedfjord, Hjørundfjorden. Nebbedalen og Norangsdalen er umaadelig vilde. I Nebbedalen gaar Gaardene længst op, klinte ind under Berghammere og Moræner, der vidner om, at de smaa Isbræer, der endnu er synlige oppe under de omgivende Tinder, engang i Fortiden har gaaet helt ned i Dalbunden.

Nebbedalen er øde og vild, men Norangsdalen er det i dobbelt Grad. Nebbedalen er der kun for at sætte Sindet i den rette Stemning, til man skal skride ind i den anden Dal. Elven bliver borte under Uren; de smaa Sæterhuse maa bygges helt ind i Bakken for at beskyttes mod de hyppige Stensprang, der regelmæssig kræver sine Ofre mellem de Kreaturer, som om Sommeren sendes ind paa Norangsdalens fortrinlige Beiter. Der er Steder, hvor Dalen er saa trang, at Solen aldrig kan naa til at kaste en venlig Straale ned i dens Bund, og derfor kan heller ikke den Sne, som Skredene i Vinterens Løb fører ned, nogensinde tø ganske bort, men bliver liggende som en fast Bro over Elven. Dette virker uhyggeligt paa Vandreren; han maa beundre Dalens mægtige Natur, men ønsker ikke at dvæle længere

i disse Omgivelser, der trykker og kuer Sindet, og saa iler han hurtig nedover for at finde en blidere Egn.

Men Norangsfjorden er næsten ligesaa vild som Dalen, og Hjørundfjorden er det samme; skjønt den er temmelig bred, virker dog ogsaa her den omgivende Fjeldramme knugende paa ens Sind. Men den er interessant, denne Hjørundfjord, og den besøges hver eneste Sommer af mange reisende.

Inderst inde taber Hjørundfjorden sig mellem de høie Fjelde, og her gaar en liden Dal over mod Søndmøres ytre Hovedfjord, Voldenfjorden. Herinde kan man ogsaa ad Fjeldveien over Kviven komme ned i Hornindalen ved Grodaassanden. Men man kan ogsaa vælge en mageligere Vei gjennem den brede, venlige Bonddal, som fra Hjørundfjordens Kirke fører frem til Ørsten, et af Søndmøres mest indbydende Landskaber.

Tæt ved Ørsten ligger Volden, omgiven af en yndig Natur. Alt er herude forskjelligt fra Hjørundfjordens vilde Omgivelser, og her først vil den, som søger venligere Egne, føle sig tilfredsstillet. Volden er at regne for Søndmøres Midtpunkt, og heromkring findes veldyrkede Marker og en talrig Befolkning.

Paa Volden har den i Norge bekjendte literære Bondeslegt, Aarflot, sit Hjemsted. Paa Gaarden Eksæt, tæt ved Dampskibsanløbsstedet Halkjelsvik, har dens Medlemmer snart i 150 Aar boet. Søndmøringen har overhovedet et literært Anlæg, og hans Tilbøielighed til at dyrke dette viser sig paa mange Maader. Søndmøre har mange belæste Bønder, og fra denne Egn er udgaaet en Mand som Sprogforskeren Ivar Aasen, der som fattig Skolelærer paa Søndmøre skrev grammatikalske Arbeider, der tiltrak sig almindelig Opmerksomhed i den videnskabelige Verden.

Men naar Søndmøringen har en saadan Tilbøielighed i literær Retning, er det ogsaa naturligt, at Kulturen i dens mere moderne Form har havt let for at vinde Indgang i disse Bygder. Derfor er her heller ikke meget tilbage af det gamle, mere nationale i Dragter og Redskaber, og meget faa Røgstuer med det egte gamle Udstyr findes nu levnet her.

Den, som vil se Søndmørsfolket i dets rette Liv, maa søge det ude paa Havet, hvor det tumler sig Sommer og Vinter paa sine ypperlige Baade, fremforalt, naar Torsken kommer under Land. Søndmøringen er en dygtig Sømand fra det yderste Skjær til den inderste Dal, og han færdes med Lyst paa det Hav, der med sine vidt forgrenede Arme trænger dybt ind i det bjergfulde Land, hvor han har bygget sig sin Bolig. Seiladsen paa disse Fjorde kan til sine Tider være ligesaa farlig som paa selve det store Hav. Vinterdag farer Kastevindene ned fra Fjeldene med en frygtelig Voldsomhed. Men endnu farligere er Skredene, der ofte kan naa helt ud til Midten af de smale Fjorde. Sten- og Jordskred er uberegnelige; men de er i Regelen ikke synderlig farlig for Baadene. Det er i Sneskredene, disse har sine slemmeste Fiender. Til alt Held gaar disse Skred næsten altid paa de samme Steder, og man kan derfor behændig styre Baaden afveien. Men selv Dampskibe, der farer paa Søndmøres Fjorde, maa tage Hensyn til de Steder, hvor der pleier at gaa Skred.

En af de vildeste Fjorde, som Norge har at opvise, er Geirangerfjorden. Det er, som om den har forvildet sig ind imellem Fjeldverdenen, som om Havets Bølger her endnu drømte om at kunne forsøge en sidste Kamp mod de mægtige Masser, som det dog havde lykkedes dem at gjennemtrænge saa langt. Her har de imidlertid fundet det Maal, mod hvilket de forgjæves skulde prøve sine Kræfter, og her er der endelig sat dem den sidste, uoverstigelige Hindring.

Geirangerfjorden er usigelig herlig, naar man ser den paa en straalende Solskinsdag; men kanske den ikke tager sig mindre ud til sin Fordel, naar Skyerne drives langs de lodrette Fjeldvægge af en hvirvlende Storm, der samtidig pisker Fjordens Bølger til det tyndeste Skumstøv. Om Vinteren er den i Uveir et overmaade farligt Farvand, naar Sneskredene gaar fra begge Sider og naar næsten ud i Midten af Fjorden, hvor da Dampskibet med den yderste Nøiagtighed maa passe at holde sig til Midtfjordslinjen, saafremt det ikke skal resikere at fyldes med de, maaske fra en Høide af 3-4000 Fod eller mere, nedslyngede

Merok i Geirangerfjord.

Snemasser og derefter sporløst forsvinde i det Dyb, der ikke giver tilbage, hvad det en Gang har modtaget.

Tilvenstre har vi de Fossefald, der under Navn af Knivsflaafossene styrter sig ned fra det Plateau, hvorpaa Gaarden Knivsflaa eller Kniven er beliggende. Det er en Række af ganske smale Fald, der i den varme Aarstid slynger sig som Solstraaler ned over Klippen, for ved længere Tids Regn at svulme op og gaa over i hverandre. Tallet er ubestemmeligt, da det hyppigt veksler.

Tilvenstre sees Skageflaafossen, der styrter ned fra et andet Plateau, som bærer den høitliggende Gaard Skogeflaaen. Denne ligger under ligesaa interessante Omgivelser som Knivsfossen.

Om Skogeflaaen fortælles, at der kun er en eneste Adkomst til denne Gaard, og den kan spærres ved at kaste af en Bro. Der var der paa Gaarden en Mand, hos hvem der skulde pantes. Men naar han saa Lensmanden komme roende, kastede han Broen af og bekymrede sig ikke om Lovens Haandlanger.

Inderst inde i Fjorden, bag Olden ved Skageflaaen, ligger Maraak, hvor den nye Vei fra Skiaker i Gudbrandsdalen munder ud. Den er noget af det vidunderligste, som Geiranger kan byde. I mægtige Slyng, hvor oFsser i det uendelige bruser under og over Veien, stiger man op til Gaardene Oplandskedal og Yrjasæter, for derfra videre at naa op til Isen og Høifjeldets Regioner. I det længste øiner man Fjorden; men saa kommer den sidste Bøining, og medens man ruller paa den flade Vei langs Djupvandets øde, vilde Bredder, har man kun Erindringen tilbage om den stolte Geirangerfjord.

Yngvar Nielsen.

AALESUND.

Aalesund er "Hovedstad" i Søndmøre. Den ligger paa nogle Øer ved Bredsund og har en god Havn, der ved en Molo er gjort aldeles sikker for Skibe i al Slags Veir. Det egentlige Aalesund var allerede 1793 et Strandsted og fik dengang nogle Handelsrettigheder. Da Byen ligger i en af Norges rigeste Fiskedistrikter, blev den snart en betydelig Handelsstad og gjorde et hurtigt Opsving. I 1848 fik den fuldstændige Byrettigheder. Den har

tiltaget usædvanlig hurtig i Velstand og Folkemængde, der nu udgjør omkring 9000. Aalesunds driftige Handelsstand driver udstrakt Forretning med Udlandet, fornemmelig med Spanien, hvortil Byens betydelige Skibsflaade bringer deres Fiskevarer. Aalesund har en Middelskole med et Latingymnasium.

ROMSDALEN.

Romsdalen er det første Distrikt, som hører til Trondhjems Stift. Dets Natur er noget eget for sig, som et Overgangsled fra de vilde, forrevne Fjeldpartier i Søndmøre til de høie Fjeldkjæder paa Nordmøre. Romsdalens Folk er ogsaa paa en vis Maade en Overgangsrace; de er hverken fuldt ud Trøndere eller ganske beslegtede med sine sydligere Naboer i Søndmøre, men har dog forenet flere af de Egenskaber, der er de mest iøinefaldende hos den tilgrænsende Befolkning i Nord og Syd. Romsdalen har en Hoveddal, og den har en bred og mægtig Fjord, der med sine Sidearme opfylder et vidtløftigt Distrikt. Den mest bekjendte Egn i dette er Moldes Omegn, hvorfra der haves et vidtstrakt Skue af de indre Fjeld, der hæver sine spidse Tinder op til en Høide af 5500 til 6000 Fod. Men mest bekjendt af det hele er dog selve den egentlige Romsdal, gjennem hvilken Rauma fra Lesjaverksvand rinder ned til Havet, og denne fortjener fuldt ud det Ry, som staar af den.

Et Stykke oppe i Romsdalen ligger der et Par Fosse, der har været Gjenstand for mange reisendes Beundring. En af dem er Mongefossen, en fin Fos, der styrter ned fra en betydelig Høide, tæt ved Landeveien. Den dannes af en liden Tværelv, ikke af den store Rauma, og styrter sig under det vakre Fjeld Mongejura ned tæt ved Gaarden Monge. Forskjellig fra denne er Slettafossen, i hvilken hele Raumas Vandmasse syder ned i en trang Fjeldrevne. Her er det ikke Faldhøiden, som tiltrækker sig Opmerksomheden, men netop den Maade, hvorpaa Rauma presses sammen for at kjæmpe sig igjennem de Hindringer, Naturen har søgt at sætte imod dens videre Fremtrængen. Og Rauma seirer i denne Kamp. Nedenfor Slettafossen kan den hvile sig lidt ud, skjønt dens Løb endnu længe nedover frembyder mange Stryk og Smaafald.

Romsdalshornet og Troldtinderne.

Romsdalens største Skjønhed er dog dens vakre Fjelde. Slige mægtige Fjeldvægge skal man ikke se paa mange Steder i vor Verdensdel, og endskjønt Norge har mange Fjelde, saa har dog Romsdalsfjeldene kun faa Rivaler. Romsdalshorn, denne dristig formede Top, som skyder langt frem i Dalen, synes at lukke den helt, — lige imod den skurede Fjeldvæg, der øverst ender i Troldtinderne, nogle af Norges merkeligste Fjelde. Romsdalshornet ansaaes længe for ubestigeligt. Ingen troede rigtig paa de Fortællinger, der gik om, at Kristen Smed havde været deroppe for mange, mange Aar siden. Nu er det imidlertid af andre godtgjort, at Hornet kan bestiges, og at Fortællingen om Kristen Smed virkelig er sand. Bag Hornet hæver sig de høie Vengetinder, og paa Dalens anden Side ligger Troldtinderne, paa hvilke ikke engang den dristigste Tindebestiger kunde drømme om at klatre op fra Dalen af. Den, som vil derop, maa, om det overhovedet er muligt at naa den høieste Tind — tage dem fra Ryggen og gaa op fra Sidedalen, Isterdalen. I denne gaar der over Stegafjeldet en Fjeldvei til Valdalen paa Søndmøre, hvor der paa Høiden aabner sig en glimrende Udsigt til Troldtindernes Ryg, ved hvilken det massive i deres Bygning kommer mere til sin Ret. Men vildest, mest overraskende viser de sig, naar man kommer ind i det trange Pas, der skiller dem fra Romsdalshorn, og hvori der, i bogstavelig Forstand, kun er Plads for Elven og Veien, der begge maa bugte sig frem.

Aak er det mest søgte Sted af de reisende. Det ligger paa et af Dalens vakreste Punkter, tæt ved Rauma, med Udsigt til Isterdalens Fjelde, Bispen, Kongen og Dronningen, saavelsom til de Tinder, der omgiver selve Hoveddalen, og hvis Navne kjendes af alle, der har reist i det nordenfjeldske Norge.

Yngvar Nielsen.

MOLDE.

Man hører ikke sjelden sagt, at Molde er den skjønneste af Norges Smaabyer. En Englænder har i Skydsbogen paa Aak nedskrevet, at det “at se Molde er at erhverve sig et venligt Minde for hele Livet”.

Molde.

Det er dog ikke Byen Molde selv, som disse og lignende Udbrud er at tilskrive; den er kun den beskedne "Embedsmands-koloni"; men det er dens Omgivelser, baade de nære og fjernere, som gjør Molde vakrere end nogen anden Kystby. Rigtignok findes høiere og vildere Fjeldtoppe andetsteds, man kan se mægtigere Fjorde, større skovbevoksede Øer, smalere Sund og rigere Vegetation ved andre Byer, kort sagt, de enkelte Dele af det hele Panorama har visselig mange Sidestykker; men man skal lede længe og maaske forgjæves, før man finder et saa harmonisk afvekslende Landskab som det, Molde frembyder. Der er en harmonisk Sammensmelten, en plastisk Anskuelighed i denne Righoldighed, som er uforlignelig. Det storslagne og mægtige blander sig med det yndige og milde til et Billede eller rettere til en Mangfoldighed af Billeder, der alle er af typisk Skjønhed. Fjorden er mægtig og imponerende, de mange skovbedækte, deilige Øer i Forgrunden, den større Ø Sækken og de øvrige bølgeformige Forlande, som begrænser Fjordsynet, forenes til et Hele ved den stolte, milelange Fjeldramme, som er dets Indslutning. Det er dette Fjeldpanorama, der ligger i en Bue med en Række af høie Fjeld og Tinder, ligefra Skvala i Øst til Oterøfjordene i Nordvest, som først fængsler den fremmedes Blik. Tinderne staar der i Rækker og Rad som en stivnet Jættehær, en mod Nord udstillet Forpost fra Jotunheimen der langt bag. Byen har ca. 2000 Indbyggere.

(Efter *S. Høegh*).

EIKISDALEN.

Eikisdalen er en liden Fjeldbygd i Næssets Prestegjeld i Romsdalen, en 10 Kilometers Længde fra Nord til Syd og omtrent et Par Kilometer bred, gjennemskaaret af en Elv, der har sine Kilder paa Lesjefjeldene. Man kan tænke sig den som en firkantet Kasse med Himmelen til Laag, afstængt i Syd ved de høie Fjeld, som adskiller den fra Lesje og det øverste af Grytens Prestegjeld, i Nord af Eikisdalsvandet, i Øst af Sundals- og i Vest af de egentlige Romsdalsfjelde. Naar de heftige Landvinde raser, hvilket er Tilfældet om Høsten, og naar Menis lægger sig over Vandet, er de 150 Indvaanere af denne Fjeldbygd ganske

udelukket fra den øvrige Verden. At Dalen heder Eikisdal kommer af, at et Par Beboere af Gaarden Øveraas ved Vandets nordlige Ende flygtede over Vandet paa en "Eikje", en Pram, fra Svartedauden Aar 1348 og opsøgte sig et Nybyggersted i hin paa den anden Side af Vandet liggende ensomme Fjelddal, hvoraf kun den øverste Ende af og til gjestedes af Finner, der drev med sine Rener omkring paa de nærliggende Fjelde. Sagnet beretter nemlig, at Bygdens øverste Gaard, Finset, herfra har faaet sit Navn. Foruden Finset er der egentlig kun én Gaard, den nemlig, som hine nykomne ryddede; men denne Gaard er i Tidens Løb delt i mange Parter, saa at Utigaard, Østgaard, Opigaard nu betegner lige saa mange store, gode Brug, der atter er delt og giver sine Indehavere Overflod; thi Bygden er frugtbar. Hvor den store Gaard engang havde Sæter, er nu Gaarden "Sæter", og Navnet "Reitan", som en ved Søen liggende Gaard heder, var oprindelig kun en Ager under Stamgaarden. Fra de bratte Fjeldsider styrter skummende Fosse, sommesteds lige ned i selve Indsøen. Blandt disse Fosse er der især en, som kan nævnes ved Siden af Rjukan og Vøring Dette er Mardølafossen. Mardølaelven styrter sig ud over selve Fjeldranden, først i et eneste lodret Fald af over 600 Fods Høide i en Fordybning, som den selvfølgelig selv har dannet i den haarde Gneis. Derpaa styrter den sig atter ned i et andet endnu høiere Fald, som dog ikke er aldeles lodret. Det var i denne trange, vilde og ensomme Fjelddal, at vor berømte Digter Bjørnstjerne Bjørnson opholdt sig Sommeren 1858 og skrev sin Fortælling "Arne", der paa flere Steder giver Læserne et levende Indtryk af Dalens storartede og skjønne Natur og dens eiendommelige Folkeliv, og endnu spørger Folket der i Dalen den reisende efter Forfatteren til "Over de høie Fjelde", da han her havde færdedes saa meget, og de har ogsaa hørt, at "han er nok ligesom en *Poetet,* han nu." (Efter *O. T. Krogh*).

NORDMØRE.

Nordmøres Kyst er ligesom Søndmøres og Romsdalen indskaaret af lange og trange Fjorde, af hvilke Sundalsfjorden er den sydligste. Derefter kommer den brede Halsefjord, der læn-

ger inde forgrener sig i flere mindre Arme. En af disse er Surenfjorden. Paa den lange Halvø, der deler Sundalsfjorden og Halsefjorden, ligger Strømsnæs og Tingvolds Prestegjeld. Nordmøres nordligste Fjord er Vinjefjorden, der strækker sig ind i Søndre Trondhjems Amt. Nordmøres Fjelde danner en Overgang fra Romsdalens spidse Horn til Trøndelagens lavere Høider og Aaser. De er store og vældige, men ikke saa høie som Søndmøres, og de har ikke Romsdalens spidse Toppe og Horn.

Sundalselven er en stor og vandrig Elv med mange Bielve, der kommer fra Dovrefjelds vildeste Trakter. Den optager de smeltede Snemasser fra Skrinkolla, Snefjeldkolla, Svanaatinderne og Snehætten og fører Vandet ret sydover gjennem det trange Drivdalføre til Opdals Prestegjeld, og gjør her en Bøining i Vest, og fortsætter saa gjennem Sundalen til Sundalsfjorden. Fra Domaas i Lesje gik den almindelige Vei over Dovre gjennem Drivdalen og Orkedalen til Trondhjem.

Gjennem Surendalen slynger Surendalselven sig med fuld Fart for at naa Fjorden. Paa begge Bredder staar Selje- og Rogntræer og hilser og bukker. Smaa Klynger af Huse ligger til hver Gaard i den frugtbare Dal, og fra Skorstenspiberne hvirvler Røgen sig blaalig op.

Det vilde Fjeldparti, som ligger mellem Sundalen, Opdal, Rennebo, Meldalen og Surendalen, kaldes "Troldheimen". Redaktør Haakon Løken i Trondhjem har Æren af at have givet det Navnet "Troldheimen" — et meget betegnende Navn, da her er svære, nøgne Fjelde med dybe, underlige, hemmelighedsfulde Dale indimellem; hist og her staar en tør Furu, stor nok til, at Troldet kan pirke Tænderne sine med den; og her og der ligger et stille, drømmende Fjeldvand, hvoraf Troldet kan ta sig en Slurk, naar det labber omkring i Uren.

Om Sommeren er der et myldrende Liv oppe i "Troldheimen". Turisterne snuser nysgjerrig omkring for at faa et Kik ned i Fjeldets Hemmeligheder. Bønderne fra Meldalen og de andre Bygder deromkring ligger oppe i Sætrene med Buskapen, og længst oppe i Ødemarken har nogle Flytfugle af Lapper

Parti af Norangerfjorden i Romsdal.

sit Tilhold i Telte for at holde Styr paa de Tusender af Ren, som færdes oppe paa de høieste veirhaarde Knauser.

Men om Høsten, naar Bønderne er flyttet ned til Bygderne igjen, og den sidste Turist er forsvundet fra Fjeldtopperne, da faa Lapperne Lov til at flytte ind paa Sætervangene; saa slipper de Renflokken paa Vidden — for der gaar ikke Graaben i Troldtinderne, — og gjør sig det rent koseligt inden Døre, mens den sure Blæst tuder mellem Bjergvæggene, og Sneen lægger sig hvid og høi over Vidden.

(Delvis efter *Adolf Skramstad*).

KRISTIANSSUND.

Nordmøres By, Kristianssund, ligger paa tre smaa, golde Øer ud mod Havet. I gamle Dage kaldtes Stedet "Lillefosen" og havde allerede siden Midten af 17de Aarhundrede en besøgt Skibshavn med særskilt Toldsted. Men først i 1742 fik Byen Kjøbstadsrettigheder mod at antage et nyt Navn efter Kristian VI. Kristianssund er Bergens farligste Konkurrent, idet den driver en omfattende Fiskeeksport til fremmede Lande og betydelig Handel baade med de omliggende Distrikter og med Nordland. Byen har omkring 12,000 Indbyggere.

En af Kristianssunds og Norges rigeste, driftigste og dygtigste Forretningsmænd var Nicolay Knudtzon, der døde 28de Januar 1895, 79 Aar gammel. Han var en Hædersmand som faa, en Pryd for sin By og sit Land, og Kristianssund skylder ham mere end nogen anden sin raske Vekst og sine Fremskridt.

Söndre Trondhjems Amt.

(Fladeindhold: 18,643 Kvadratkilometer; 130,000 Indbyggere).

Søndre Trondhjems Amt har kun en Bykommune, nemlig Trondhjem, og 32 Herreder, fordelte paa 4 Fogderier. Disse er: Strinden og Sælbu, Guldalen, Orkedalen og Fosen. Den sydligere og største Del af Amtet tilhører den trondhjemske Høislette, der danner Kjølens og Dovres Skraaning mod Trondhjemsfjorden. Fjeldene naar paa Østgrænsen mod Sverige op til 5,700 Fod, paa Sydgrænsen mod Kristians Amt til 5,400 Fod.

Tre betydelige Dalfører, Orkedalen, Guldalen og Sælbudalen, der gjennemstrømmes henholdsvis af Orkla, Gula og Nidelven stryger fra Sydøst mod Nordvest og gjennemskjærer ogsaa de forholdsvis flade Bygder paa Trondhjemsfjordens sydlige Bred. Paa Nordsiden af Fjorden er Fosens store Halvø, som trods sin ringe Høide er gold og øde og alene beboet langs Kysten. Af Indsøer er Sælbosøen den betydeligste. Udenfor Kysten findes en Mængde Øer, store og smaa, blandt hvilke Hitteren ikke alene er Trøndelagens, men hele det sydlige Norges største Ø. Agerbrug, Kvægavl og Fiskeri samt tildels Skovdrift er Amtets vigtigste Næringsvei, Jernbanen, der forbinder Kristiania og Trondhjem, gaar gjennem Gulas Dalføre.

TRØNDELAGENS NATUR.

Trøndelagens Vidder er mægtige, forsaavidt de er store; men ak, de har tabt saa meget af sin Kraft. Trondhjemsfjordens Bassin har Menneskehænder ikke kunnet antaste. Hvad der lever i dens Dyb, er ogsaa indtil nu forskaanet for Ødelæggelse. Trondhjemsfjorden er fremdeles en af Landets fiskerigeste Fjorde. Men i Skovene rundt om dens Bredder har Øksen herjet, der herjer den dagstøt. Stubber, Topaffald, Skat og forraadnede Rester fortæller Vandreren kun om, hvad der har været. Med Ungskoven gaar det smaat, i Høiderne kommer den slet ikke. Alene de Skove, der staar under Statens Kontrol, og hist og her en privat Eiendom, hvis forstandige Skjødsel er Undtagelse fra Regelen, fremviser endnu en god Skovbestand. Fjeldene deroppe bliver snart skovbare. Deres barske Vildhed tiltager, alt eftersom Menneskehænder røver den vakre Krans nede ved Foden. De vredes over Hærverket, som er til alles Skade og ingens Gavn. Eller hvor har man hørt om Gaardbrugere med voksende Magt og svindende Skov?

Trøndelagens Skove har travle Menneskehænder i Uforstand faaet Bugt med. Men endnu er deres Herlighed, Vildtet, ikke udryddet. Trods ivrige Efterstræbelser, trods en Jagtlov, hvis Fortrin er ligesaa faa, som dens Mangler talrige, trods Uaar,

trods det strenge Klima, som særlig trives i udhugne Skovbygder, som gjør en mild Vaar og en lang, varm Sommer til en Merkelighed, er fremdeles Vildtstanden deroppe god nok til at afgive en brugbar Stamme. Jo sterkere synes Kjærligheden til Fødestedet at blive hos Skovenes firbenede og fjærklædte Beboere. Ikke at tale om Ryperne — de trodser Menneskehedens Ødelæggelseslyst. Hvor mange Tusinder af dem end pines tildøde i Fangstmandens Snarer, nogle redder overalt Livet, opsøger sig en bortgjemt Trakt for sin Kjærlighedsleg og sætter parvis Tylvten af nye Ofre ind i Verden.

Endnu er det, — men ikke bestandig vil det blive saa. Ogsaa Trøndelagens Vidder vil være de almindelige Naturlove underkastede. Saa længe kan deres Rigdom paa Vildt uforstandig beskattes, til den svinder for ikke i Aarrækker at kunne bringes paa Fode igjen.

En Eiendommelighed ved de trondhjemske Vildmarker, som forekommer den indfødte altfor almindelig til at bemerkes, men som falder den udenfrakommende i Øinene, er deres talrige og vidtløftige Myr- og Mosestrækninger. De er hinderlige for Jægeren, men beskyttende for Vildtet, saalænge ikke Vinterkulden har gjort deres Damme, Pytter og Tjern til ligesaa mange faste Broer.

Trøndelagens store Dalfører forener sig, Namdalen fraregnet, om at sende sine Vandmasser ud i Trondhjemsfjordens store Bassin. Enkelte Træk er fælles for dem alle i deres lavere og dyrkede Strøg: store, vidtstrakte Bygder, Skovrester op over Lier og Aaser, bag disse store Moser, bag dem igjen lidt efter lidt det nøgne Fjeld. Og fordi Moserne og Myrerne er mange og brede og lange, de godlændte Vildmarksstrøg forholdsvis smaa og faa, er Veien lang fra Sæter til Sæter. Adskillige af dem er nu, da Meierierne er blevet almindelige, lagt øde. Andre benyttes fremdeles. De er høist tarvelige, de trondhjemske Sæterbekvemmeligheder, sammenlignede med Østerdalens, rene Armodsboliger. Men den, som tror, de er daarlige, tager feil. Paa Søndmøre, for Eksempel, er de daarligere; — men i Thelemarken er de endda værre.

I det trondhjemske føler man, hvor langt man er mod Nord, paa Naturens egne Merker. For det første strækker sig Skoven, selv hvor den har været værnet om, ikke langt op i Høiden. Man kommer ikke langt op paa Furuheierne, før Skovens Veteraner har Skrutryg og korte Arme. Kvistene er tykke og sterke, men glisne paa Bar. Aar efter Aar har de kjæmpet haardelig for Tilværelsen. "Vi har gjort, hvad vi kunde," sukker de mellem Nordvestens Byger, "vi kom ikke længer." Dernæst er Skovens Vinter lang, dens Sommer kort. Allerede i Slutningen af August er det Birkeløv gult deroppe paa Fjeldheierne, som først kom tillive i Juni. Man kan ikke vente mere af saa kort en Sommer. Det gjør heller ikke Ryperne. Naar ugunstige Aaringer allerede ribber deres kjære Fødesteder, det tætte, næsten uigjennemtrængelige Birkekrat, for dets Blade, siger de Fjeldet Farvel og flytter ned til de eviggrønne Graner.

Alt maa skynde sig deroppe, skal det blive færdigt til Vinteren. Men dertil hjælper ogsaa det alvise Forsyn. Kort er vel deres Sommer, men til Gjengjæld saa deilig! Man maa have levet med Skovens vilde Dyr i deres Hjem for ret at forstaa, hvilken usigelig Kilde til Liv og Styrke Vorherre giver vort kjære Norge der langt nord gjennem de fagre, lange, lyse og milde Sommernætter. I dem gror og vokser alt med Kjæmpeskridt; — der trænges hver Dag kun en stakket Hvilestund, det gjælder fremfor alt at leve, vokse, vokse og leve. Lever og vokser, vokser og lever, gjør derfor ogsaa al Skabningen, Planter og Dyr. I det lange, lyse høinordiske Sommerdøgn strutter Alnaturen af Liv.

Selv Menneskene. Trønderne er ikke sig selv lig, naar Sommerdag er inde, Sommervarmen kommen, Fjeldheiernes Sommerboliger atter beboede. Lang, varm Sommerdag og ren Fjeldluft gjør Sindet blødere og smelter Skorpen om det gode Indre. Mig er det ialfald altid forekommet, at Folket i Trøndelagen er blidere stemt, jo varmere Sommerluften er, og jo høiere tilfjelds man møder dens Indfødninger. Og ikke er dette saa urimeligt endda. Naar Vinteren nærmer sig og stivner alting til deroppe i Høiderne, begynder den kolde Fornemhed ogsaa at lægge sig

over de lavere Strøg. Den første Sne kommer gjerne tidlig og gaar saa bort igjen. Men det kan igjen blive det bedste Høstveir af Verden, ugevis kanske — naar Vinteren først har berørt Bygderne med sit kolde Pust, forsvinder ikke Indtrykket. Man siger, Trønderne er stive og kolde, umedgjørlige. De kan være det modsatte. De er det modsatte, naar Naturen smiler omkring dem. Men de følger Aarstiden. De ligner den Natur, i hvilken de færdes. Og det er jo kun at være ærlig, som Naturen selv. Koketteri er fremmed for Trøndelagens Jordbund.

N. J. Gregersen.

RØROS.

Røros ligger paa en Fjeldslette ikke langt fra Glommens og Fæmuns Kilder, paa over 2000 Fods Høide over Havet. Klimatet er derfor saa barskt, at Vinterkulden ikke sjelden gaar ned under Kviksølvets Frysepunkt. Her vokser derfor hverken Korn eller Træer. Byen driver en livlig Handel med Sverige, da der er anlagt en god Vei til Herjedalen. Sit væsentligste Underhold har imidlertid dog Stedet af den betydelige Bergverksdrift, der lige siden sit Anlæg 1645 har været en af Norges rigeste Miner. Kobberverkets forskjellige Gruber eies af Staten og sysselsætter mellem 3 a 400 Arbeidere. Byen har ca. 4000 Indbyggere.

GULDALEN.

Guldalen gjennemstrømmes af den fossende Gulaelv, der har sine Kilder fra Dovrefjeld, og paa sin Vei nedover optager en hel Del Bifloder. Guldalens mange Bygdelag byder adskilligt af Interesse, men Aalen er uden Sammenligning den rigest udstyrede af alle Bygder i øvre Guldalen. Dette gjælder ikke bare Hoveddalen, men end mere de omliggende Sæter- og Fjelddale, hvoraf de fleste har en høist malerisk Beliggenhed. Selve Aalen med sine Birkelider, omgivet af Høifjeldene Vola og Rogna, hvorover det fjerne Hognas mægtige Ryg kneiser, gjennemstrømmes af Benna- og Ruglaelv, af "Skurru" og "Rena", og midt igjennem Sletterne ved Kirken, hvor Dalen er videst, af Gulaelv som et blaat Baand mellem grønne Enge og løvskovbevoksede Bredder. Denne vakre Fjelddal var Digteren Anders

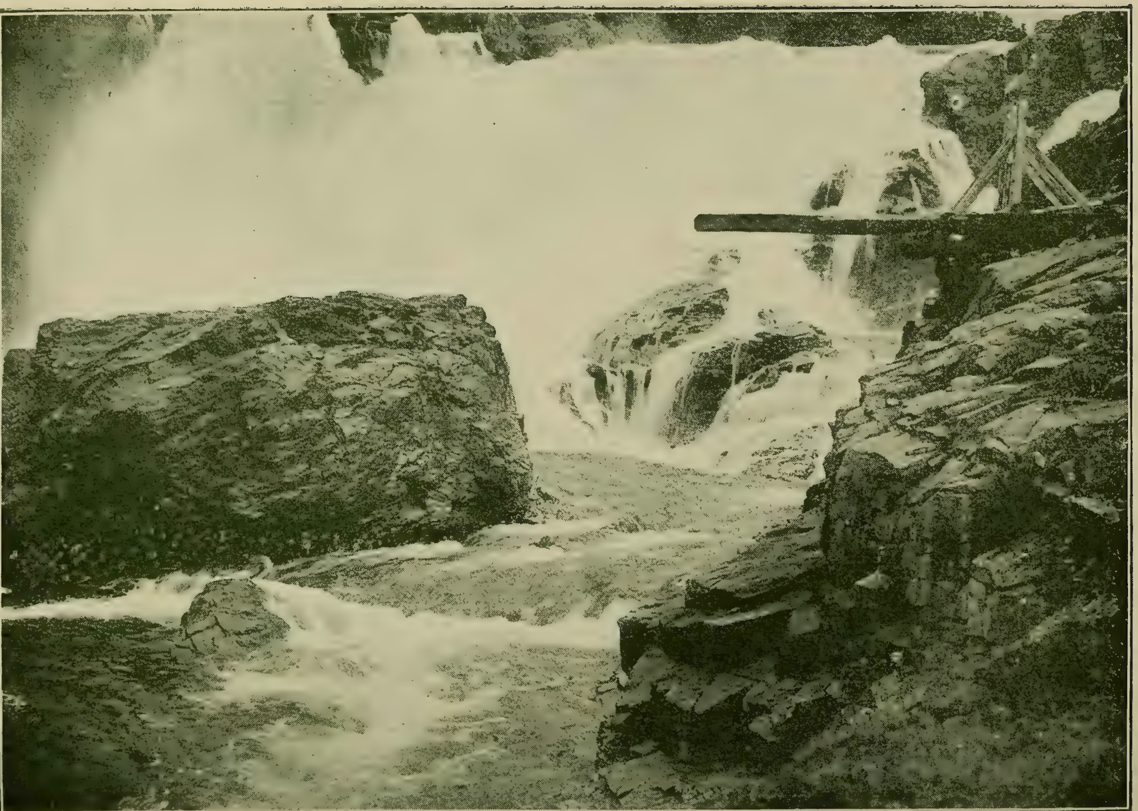
Reitans Hjem, og den har han saa vakkert skildret i sine "Fjeldljom".

Tvers over Dalbunden mod Syd ligger bag Fjeldryggen den anseeligste af Sætersdalene, den vakre Hèsjedal. Midt i Dalen danser Hesja, ved hvis østre Bred de fleste Gaarde ligger.

Længere nede bliver Guldalen bredere og tættere bebygget. Først har vi Hovedsognene Holtaalen, Støren og saa Melhus eller det gamle Medalhus, bekjendt fra Kong Haakon den godes Saga. Her ligger Ekserserpladsen Gravrok. Mellem Støren og Hovin gaar Hovedveien, en god Chaussé, over Gula, som her gaar noksaa rolig, men længere nede tumler sig i vilde Sprang udover Gulfossen, et langt Fossefald eller Stryk, hvor Vandet presses sammen i en smal Rende. Jernbanen er sprængt ind i den ene af de Fjeldvægge, der begrænser denne, og fra Vognvinduet kan man under Forbifarten i Ro og Mag betragte Bølgernes muntre Sprang. Men maaske er Gulfossen dog mest interessant at se, naar der er lidet Vand i Elven, idet da de forunderligste Formationer, som findes paa dens Bund, bliver synlige og viser hvilke Virkninger en stor Vandmasse i Tidens Løb har paa Fjeldgrunden. Gula er fra gammel Tid bekjendt for sine voldsomme Oversvømmelser og for den store Skade paa Omgivelserne, den derved forvolder.

ORKEDALEN.

Der er ikke megen Forskjel i Naturen mellem Guldalen og Orkedalen. De er begge trange, og paa Siderne staar der bratte, men skovklædte Fjelde; de er smukke, har rig Skovvekst. Gaardene er store og velbyggede og omgivne af frugtbare Agre og Enge. Orkla er bred og flyder tildels med rivende Fart, og mangen kjæk Tømmerfløter har fundet sin Død under Udøvelsen af sin farefulde Gjerning. Orkedalens Hovedsogne er først Kvikne Prestegjeld paa Dovre med Hedemarkens Amt søndenfor, saa kommer Rennebo, Meldalen og Sidedalføret Svorka med Høilandets Prestegjeld omkring Svorksøen. Saa har vi Orkedalen Prestegjeld og Ladestedet Orkedalsøren, samt endelig Børsen ligeoverfor Bynæsset paa Halvøen mellem Gulosen og Orkedalsosen.

Lerfossen ved Trondhjem.

SELBUDALEN.

Selbudalen er det tredie større Dalføre i Søndre Trondhjems Amt. Det gjennemstrømmes af Nidelven, der tildels har sit Udspring i Sverige og tildels fra de mange Indsøer paa Dovre ved Rigsgrænsen, altsaa ved Glommens Kilder. Dalførets første Prestegjeld er Tydalen. Efter at Nidelven har optaget flere Bifloder falder den ud i Selbusøen, Trøndelagens største Indsø. Selbu er et stort og vidtstrakt Prestegjeld med mange smaa Sidedalfører omkring den store Indsø. Fædrift er Distriktets Hovednæringsvei, og Smør og Ost er Selbyggens vigtigste Handelsvare. Fra Selbusøen fortsætter Nidelven gjennem Klæbo og danner de to berømte Lerfosse før den falder ud i Trondhjemsfjorden.

LERFOSSENE.

Lerfossene er vidt berømt for sin Skjønhed. Elven Nid gjør paa den forholdsvis korte Strækning fra Selbusøen til Trondhjemsfjorden en Række Fald, deraf de to Lerfosser nærmest Byen. Den nederste, lille Lerfos har Ordet for at være den smukkeste. Fra Jernbanelinjen mellem Heimdal og Selsbak, eller fra Bakkerne paa Elvens østre Side tager den sig udmerket ud. Faldet driver en vældig Støtte af Vandstøv tilveirs, og i denne Støvsøile tegner sig intense Regnbuer, naar Solen tidlig om Sommermorgenen staar midt imod. I en saadan Time har jeg her mangen Gang oplevet at se et Stykke norsk Natur saa storslagen, at den aldrig kan glemmes: den snehvide, skummende Fos, i Midten delt ved et lidet sort Skjær, til begge Sider høie, af mørke Graner kransede Aaser, ovenover skinnende Regnbuer.

Man troede før, at der i Elvebunden under Faldet maatte være udhullet en Gryde af ordentlig Dybde, men da det Særsyn for endel Aar siden indtraf, at svære Ismasser stængte Elvens Udløb af Selbusøen, og Fossene et Par Timers Tid blev liggende saagodt som tørre, viste det sig, at Elvebunden er fast Fjeld med høist ubetydelig Udhuling.

Store Lerfos — den øvre — virker mere majestætisk end den nedre, især fordi den er adskillig bredere. Foran dette Fald

faar man isandhed et sympathetisk Indtryk af en vældig Kraft, der i al sin selvbevidste Ro ingen Modstand taaler.

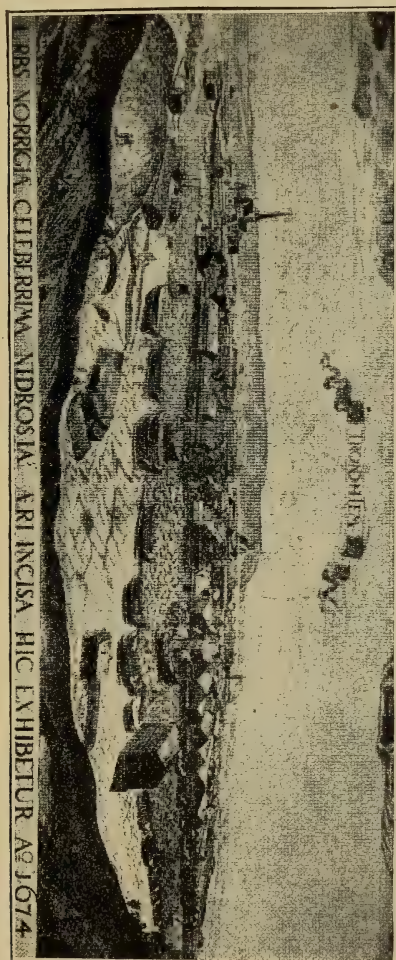
Begge Fosser har i umindelige Tider tilhørt Leren Gaard, et af de betydeligste Jordegods nordenfjelds med noget sligt som 120 Melkekjør, store Skove og andre Herligheder. En Søn af den bekjendte Hædersmand, General G. F. v. Krohg, anlagde et Kobbervalseverk ved nedre Fos, ligesom der var et betydeligt Sagbrug ved øvre. Men disse Foretagender har ikke villet trives; saavel Sagen som Valseverket og en senere tilbygget Kromfabrik ligger forlængst øde. Den sidste Eier af Leren var Irlænderen Owesen; efter hans Død tilbødes det Byen Trondhjem at kjøbe Gaarden med de mægtige Vandmasser, der kunde faaet en uberegnelig Betydning som Drivkraft for elektriske og andre Slags Anlæg. Men Trondhjem vilde, merkelig nok, ikke indlade sig paa dette. Derimod har de bekjendte og fortjente Angelske Stiftelser i 1893 sikret sig disse Løftestænger for Industri og Fremskridt. *Henr. Matthiesen.*

TRONDHJEM.

Saa langt tilbage, som vi ved noget om Nordmændene, levede Folket i spredte Stammer uden indre Sammenhæng, Begrebet Norge var ukjendt. Kong *Harald Haarfagre* udførte den storslagne Gjerning at samle alle disse, hinanden ligegyldige eller fiendtlige Stammer til ét, han grundlagde *Norges Rige* (Aar 872). Hovedsædet for sin Styrelse lagde han i den Egn af Landet, som baade udmerkede sig ved Frugtbarhed og, efter den Tids Begreb, betydelig Folkemængde, og som aldrig havde lydt under andre Landes Herskere, Trøndelagen nemlig. Her opførte han Kongsgaard paa Lade i Strinden, hvor der ogsaa var eller nu blev indrettet et vide anseet Hov eller Tempel for Gudernes Dyrkelse. Nordmændene vedblev nemlig at være Hedninger længe efterat Kristentroen havde faaet Indgang i tilgrænsende Lande.

Det næste Storverk i Folkets Udvikling, at bringe det ind under Civilisationen, udførtes af vore to saakaldte Missionskonger.

Olaf Tryggvassøn, en Sønnesøns Søn af Harald Haarfagre, blev, efterat have tilbragt sin Ungdom i Viking, greben af Kristendommen og døbt i England; han seilede hjem til Norge med det Forsæt at underlægge sig Landet og kristne det. Heldige

TRONDHJEM FOR 230 AAR SIDEN.

Omstændigheder i Forbindelse med hans sjeldne Fører-Egenskaber gjorde, at Foretagendet lykkedes. Som Hovedsæde i Trøndelagen for den nye Lære anlagde han (997) en Kjøbstad paa Halvøen Nidarnæs nær Lade, hvor der allerede længe havde været en Kaupang eller Markedsplads; her reistes det første Gudshus nordenfjelds, Klemetskirken.

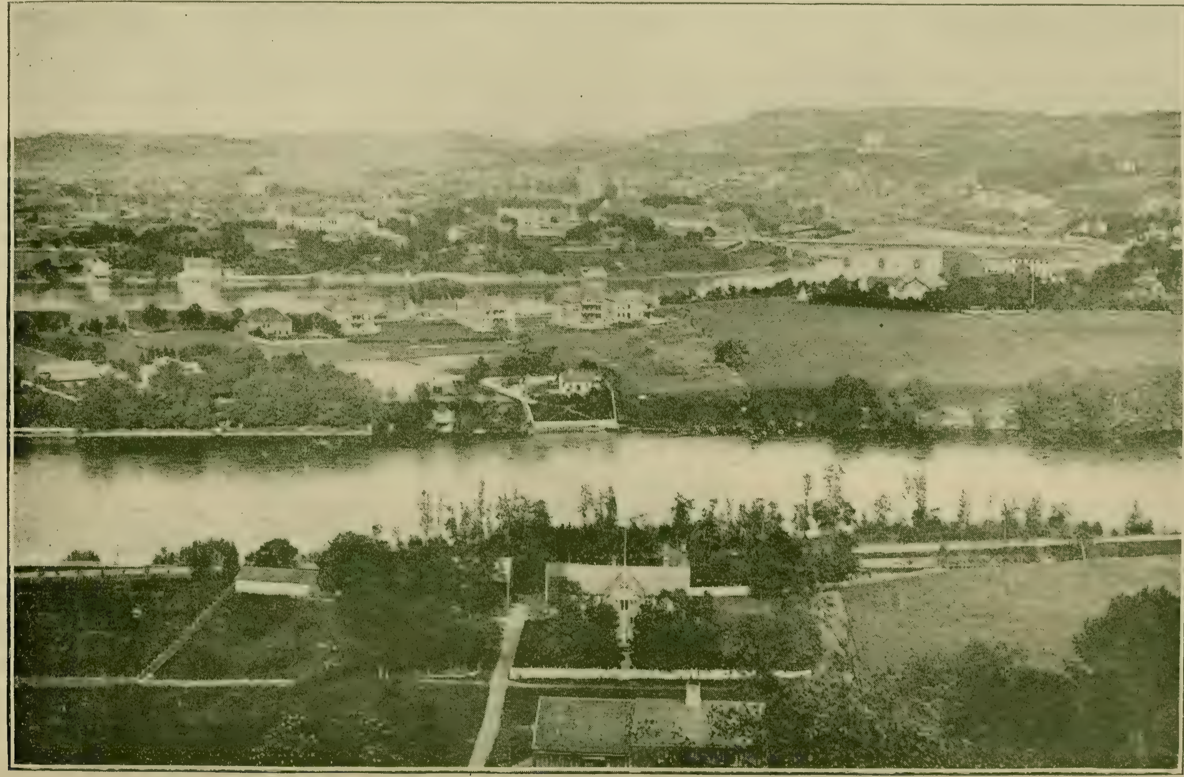
Kun tre Aar senere maatte Kong Olaf ved Svolder bukke under for sine Fiender, og hans Verk forfaldt. Men i 1015 kom en ny Ætling af Harald Haarfagre ved Navn Olaf Haraldssøn til Landet, med Krav paa Kongedømmet. Ogsaa denne yngre Olaf havde tilbragt sin Ungdom i Viking, og var senere bleven kristen.

Hele Kong Olaf Haraldssøns Virksomhed i Norge var en eneste rastløs Stræben efter at kristne Folket og sikre den nye Læres Fremgang og Vekst. I dette Øiemed var han uafladelig paa Farten fra Bygd til Bygd, og det lykkedes ham baade at faa Kristendommen vedtagen til Thinge overalt i Landet, og at faa Kirker opført med faste om end smaa Indtægter for det nødvendigste Presteskab. Ogsaa den verdslige Lovgivning blev omordnet saaledes, at Norge nu blev en kristen Stat. Olaf Haraldssøn kan saaledes med al Ret kaldes Rigets anden Stifter.

Kongen blev ogsaa den anden Stifter af Byen paa Nidarnæs; efterat Olaf Tryggvassøns By var fuldstændig forsvunden ved en Brand sidst i 1015, gjenopførte Olaf Haraldssøn saavel Byen som dens Kongsgaard og Klemetskirken (1016); siden er disse Tomter aldrig forladte; efter hver senere Ildsvaade har Folket opført Byen paany paa samme Sted.

Kong Olaf Haraldssøn gjorde sig ved sin hensynsløse Iver for sin nye Stat og Kirke fuldstændig Uvenner med Størsteparten af Landets Stormænd; han blev forjaget og, under et Forsøg paa at gjenvinde sit Rige, fældet af sine mægtige Fiender i Slaget paa Stiklestad (29de Juli 1030). Liget førtes til Nidarnæs og nedgroves i en Sandmæl ved Nidelven.

Men allerede Aaret efter begyndte der at gaa Rygter om Undergjerninger, der havde foregaaet ved Kongens Lig paa Stiklestad. De statskloge Høvdinger Einar Thambeskjælver og Biskop Grimkel saa heri et Middel baade til at faa afkastet det forhadte Fremmedaag, hvorunder Landet nu sukkede, og til at lette og paaskynde Kristendommens Vekst; Troen paa Helgeners Magt har altid været af stor Betydning ved Hedningfolks Omvendelse. Olaf Haraldssøns Lig blev optaget af Elvemælen,

Trondhjem.

han dømtes af hele Almuen hellig, og Legemet lagdes i et Skrin og sattes over Alteret i Klemetskirken.

Fra denne Tid kjender vi i vor Historie Kong Olaf Haraldssøn som den hellige; han er Landets Skytshelgen, som beder for sit Folk hos Gud, han bistaar i Nød og Fare, fremmer det gode og slaar al Ondskabens Hær ned. Hans Ry vokser, til hans Leie søger stedse større Skarer af Pilegrime, som her haaber at finde Raad og Hjælp i legemlig eller aandelig Modgang. Den hellige Olafs Helligdom i Nidaros, som Byen nu hyppigst kaldes, bliver baade den norske Kirkes og den norske Stats faste Grundpille; hans Efterkommere paa Norges Trone staar høit i Anseelse som Slegtninger af Landets viden berømte Nationalhelgen, Kirkens og Geistlighedens Magt og Evne tiltager som Følge af Olafs Ry.

I 1035 maatte de fremmede fortrække, og Olaf den helliges Søn Magnus, senere kaldet den gode, holdt under Jubel og Glæde sit Indtog i Nidaros som Landets Konge.

Fra nu og gjennem hundrede Aar bliver Nidaros Kongens egentlige Hjem og baade det materielle og det aandelige Centralpunkt i Landet.

Engelsk Indflydelse gjorde sig gjældende i mange Retninger, særlig i aandelig Henseende. De to Missionskonger havde sine Medhjælpere fra England, og de fleste Geistlige i deres Tid har visselig været Englændere. Den norske Kirke er en Datter af den Angelsaxiske; Moderkirken var folkelig i Ordets bedste Forstand, holdt paa det hjemlige Sprog og søgte at gjøre Kristendommen forstaaelig for den menige Mand. Dette fortjener at bemerkes, thi ellers holdt man sig i hin Tid til Latinen. Den norske Kirke lærte af Moderkirken at holde sit eget i Agt og Ære, og Kristendommen, som den udbredte sig fra Nationalhelgenens Sæde i Nidaros, fik et nationalt norsk Præg.

De to Missionskonger stod selv i Spidsen for Omvendelsesverket, og deres geistlige Medhjælpere indtog en forholdsvis beskeden Stilling. Deres Biskoper tilhørte Hoffet, Hirden, og kaldtes derfor Hirdbiskoper; Olaf Trygvassøns Sigurd har som den første, af Kongen støttede Talsmand for Kristentroen i

Norge, Krav paa vor Taknemmelighed; og Olaf Haraldssøns Grimkel udførte ved sin faldne Herres Kanonisation en af de betydningsfuldeste Gjerninger, vor Kirkehistorie kjender.

Under Olaf Kyrres fredsæle Styrelse gik Nidaros kraftig frem, Handelen tog Opsving og Sæderne begyndte at mildnes noget. Geistligheden fik lidt forbedrede Vilkaar, idet faste Biskopsstole oprettedes; Biskopernes Stilling blev saaledes friere og mere selvstændig. For Biskopen ved Sankt Olafs Helligdom opførtes en Kathedralkirke, Olaf Kyrres Kristkirke; den laa der, hvor Koret (Østskibet) i Trondhjems Domkirke nu er. Byen talte ogsaa flere andre Kirker, saaledes Olafskirken, den ældre Mariekirke, Gregoriuskirken, Margrethekirken og maaske flere; den begyndte at gjøre Indtryk af en betydelig Stad efter Datidens Forhold.

Efter Sigurd Jorsalfarers Tid holdt Kongerne mere til i de opblomstrende Byer Bergen og Oslo, end i Nidaros; det ligger nær at antage, at Geistlighedens Anseelse og Fordringer nu er tiltaget saa meget, at det ikke var ublandet hyggeligt for Kongen at opholde sig i dens Hovedsæde ved Sankt Olafs Helligdom.

I 1151 fik Norge sin egen Erkebiskop, selvfølgelig med Residens ved Nationalhelgenens Helligdom i Nidaros. Den Kirkeprovins, som saaledes ledsedes fra Olaf Tryggvassøns og Olaf Haraldssøn By, omfattede Norge fra Haalogalands Nordgrænse mod Finmarken til Gautelven (Bohuslen var norsk) med 4 Biskopsstole foruden Erkesædet, Island (2 Bispestole), Grønland (1), Færøerne (1), Orknøerne (1) og Syderøerne (Hebriderne, 1).

Den første Erkebiskop, som viste sin Magt og Myndighed, var Trønderen Eystein Erlendssøn, Søn af Erlend himalde paa Rosvold i Værdalen. Denne merkelige Mand er en af de kraftigste og mest fribaarne Skikkelser, vor Historie har at opvise. I alle Dele et Barn af sin Tid og en Søn af den Kirke, han tjente, lod han sig det først og fremst være magtpaaliggende at skaffe Erkesædet en mere værdig Hovedkirke, end Olaf Kyrres Kristkirke kunde være, thi ligeoverfor et Folk, der ikke var kommen længer paa Kristendommens Vei end det norske, gjaldt det lige-

saameget at fange Sindene og bøie dem til Lydighed ved ydre Midler, ved høireiste Kathedraler, ved Sang og Klokkelyd, som ved Ordets Forkyndelse. Erkebiskop Eystein tog derfor fat paa at udvide Olaf Kyrres Kirke til en stor Korskirke ved at tilføie et Tverskib og et Langhus eller Skib. Paa denne Maade fremstod den nuværende søndre og nordre Vinge i Domkirken; i søndre Vinges Kapel staar paa Latin følgende Indskrift:

"Dette Altar er indviet af Erkebiskop Eystein i hans Biskopdømmes første Aar til vor Herres Jesu Kristi Pris, til Sankt Johannes Døberens og Sankt Vincents Martyrens og Sankt Sylvesters Ære, Aar efter Herrens Byrd 1161 den 26de November."

Eystein lod Mariekirken nedtage og flytte til det nyoprettede Elgesæter Kloster. Andre Klostre ved Byen var Bakke Nonnekloster og Nidarholms.

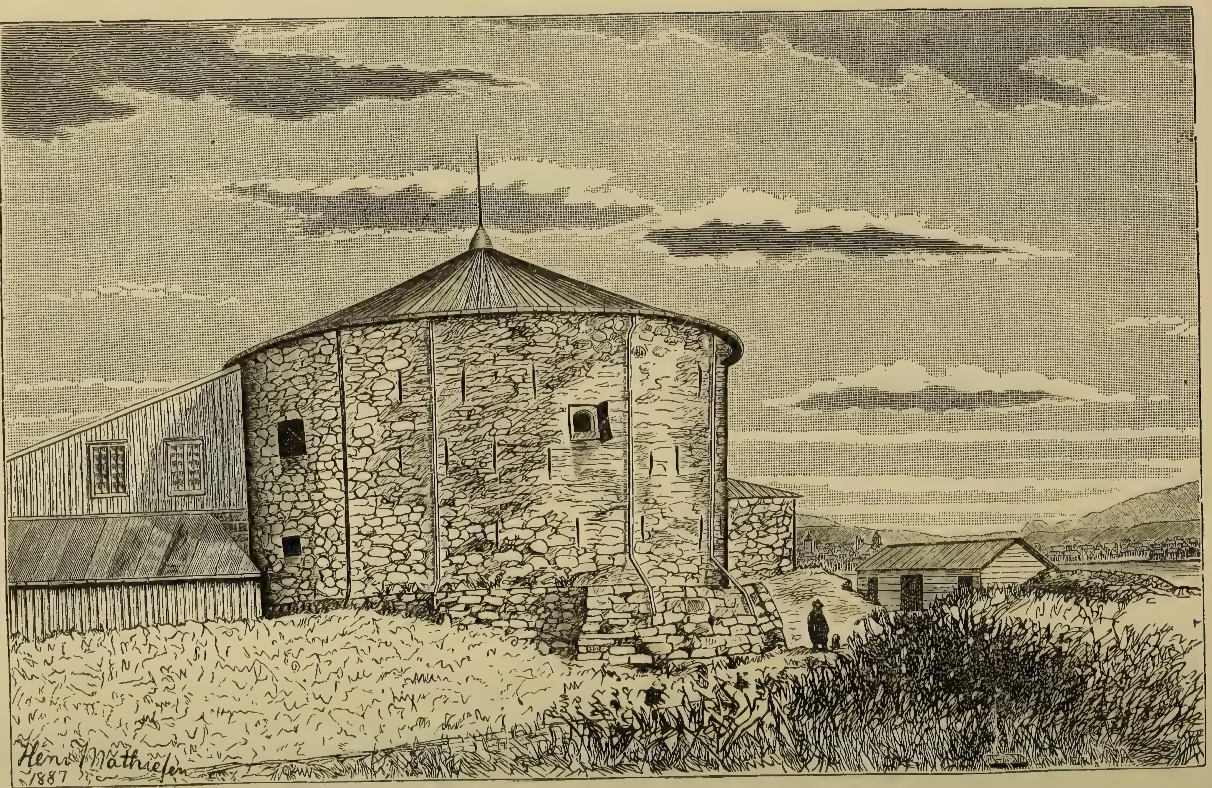
Eysteins Virksomhed satte dybe Merker i Udviklingen; for Nidaros har den havt størst Betydning, baade fordi Geistlighedens Magt og Indflydelse øgedes, og fordi Rørelsen maatte tiltage i flere Retninger.

Sverre Sigurdssøn synes at have været den første, som anlagde Fæstningsverker eller Forskansninger ved Nidaros; han lod nemlig opføre Kasteller ved Broen over Elven og paa det smale Eid, der forbinder Halvøen med Ilen, ligesom Palisaderinger anbragtes langs Fjorden.

Erkebiskop Eystein paabegyndte tilsidst en Ombygning af Olaf Kyrres Kristkirke, hvorved det pragtfulde Kor (østre Skib) Domkirken fremstod. Han døde i 1188 og blev siden kanoniseret.

Kirken vedblev at gaa frem i ydre Magt; et Tegn herpaa er det, at Erkebiskop Sigurd Eindridesøn i Aaret 1248 grundlagde en fuldstændig Ombygning af Domkirkens Langhus (Vestskib), hvorved det pragtfulde Verk skulde bringes til Afslutning.

Omkring Aar 1300 stod Norge paa Høiden af sin Tilværelse. Folkets aandelige Midtpunkt Nidaros havde da, foruden den herlige Metropolitankirke (Domkirken), som var saa fuldendt, som den nogensinde blev, 9 Sognekirker: Klemets, Martins, Olafs, Gregorius, Korsets, Andres', Mikals og Hospitalskirken paa

Munkholmen.

Ilvoldene, samt endelig Mariæ. Denne sidste var nu, saavelsom mange af de øvrige Kirker, ombygget og opført af Sten; den staar den Dag idag, nemlig som den østlige Del med Koret af Frue Kirke. Endvidere havde Byen følgende Kirker: Peters, Margrethe, Allehelgens, Benedikts, Nikolas, Johannes og Apostlernes; hertil kommer et eller maaske to Kapeller i den yngste Kongsgaard. Dominikanerklosteret og Franciskanerklosteret havde formodentlig begge sine Kapeller, et saadant fandtes ogsaa i Erkebiskopsgaarden. Af denne sidste staar endnu Nordfløien lige i Syd for Domkirken; Erkebiskopens store Hal har været i anden Etage.

I Erkebiskop Eilif Arnesøn Kortins Embedstid (1309—1332) stod den norske Kirke paa Høiden af indre Orden og ydre Anseelse; selv var Erkebiskopen, ved Siden af Eystein, den dygtigste Kirkefyrste, Nidaros har seet.

Kirkernes og Klostrenes Besiddelser af Jordegods, Løsøre og Klenodier var særdeles betydeligt, samlet gjennem Aarhundreder ved Skatter, Bøder, Gaver, Betaling for Gravsteder, for Sjælemesser osv. Domkirken stod selvfølgelig i denne Retning høiere end nogen anden Kirke eller geistlig Indretning i Landet.

Den allerstørste Del af Folket har maaske endnu kjendt lidet til nogen Omvendelse i Aand og Sandhed, Kristendommen har vel fordetmeste været som et ydre Skal. Men det Civilisationsarbeide, som den hellige almindelige (katolske) Kirke til nu havde udført inden det norske Folk, kan ikke sættes for høit, dens Virksomhed har været fuldstændig banebrydende i Norge som ellers i Verden; en uendelig Sum af Intelligents, Kraft og udholdende Mod er udgaaet fra Kirkefyrsternes Hjem i Nidaros, her er Grunden lagt til den Dannelse, som det norske Folk senere fremigjennem Tiderne har kunnet tilegne sig.

Tilsyneladende var saaledes Norge paa den rolige og sikre Udviklings Vei til Fremskridt og national Selvstændighed. Men saa vel var det ikke, i Stilhed var allerede Forfaldet indtraadt og virksomt til Ulykke og Nedgang.

I Midten af det 13de Aarhundrede begyndte den hanseatiske Handel at skyde Vekst, og det varede ikke længe, før den tilrev sig Bugten og begge Ender i Norge som fleresteds. Forbindelsen med England aftog; Norge begyndte at miste sine Skatlande, det er som et sørgeligt Tidens Tegn, at Syderøerne i 1266 gaar tabt. Det var ogsaa umuligt andet end at Landet maatte være slappet og dets Modstandskraft medtaget efter de frygtelige Borgerkrige, som i tre Menneskealdre havde herjet det, og som havde voldt saa stor Spilde paa Liv og Eiendom. Hertil kom, at ogsaa Geistligheden begyndte at forfalde, man glemte Skaberen for Skabningen, alskens Laster sneg sig ind.

Nidaros var fra først af Handelsby, Handelen havde altid været Hovednæringen i Byen. Derfor kaldes den ogsaa Kaupangen, Handelsstedet, Kjøbstaden fremfor de andre i Landet, længe efterat Bergen og Oslo var voksede op til Betydning. Hanseaternes Fremgang betegner derfor ogsaa i Nidaros den fremadskridende Ruin; disse Folk bosatte sig ikke i Udlandet, men tilrev sig Handelen paa fremmede Steder kun forat bringe Gevinsten hjem til sit eget.

I Begyndelsen af det 14de Hundredaar var Norges Handel paa tyske Hænder og Landets Hovednæringskilde stoppet. Samtidig kom den første, ulyksalige Union istand, Landsstyrelsen flyttedes ud af Riget, og dets Anseelse sank. Geistligheden gik ogsaa nedover med raske Skridt, samtidig som Ildebrande og alskens Ulykker herjede.

Domkirkens Tilstand er paa denne Tid som ellers en Maalestok for Byens og Rigets. I 1328 brændte den, men blev atter istandsat, tildels ombygget. Anden Gang strøg den med i 1432; Erkebiskop Aslak Bolt (1428—1450) tog sig ivrig af dens Reparation. Tredie Gang brændte Kirken i 1531; nu var Ulykkens Maal fuldt paa alle Kanter.

Norges Afmagt var nu bleven saa stor, at fremmede kunde skalte og valte med Landet fuldstændig efter eget Behag. Den sidste norske Høvding, Erkebiskop Olaf Engelbrektsøn (1523—1537), søgte forgjæves at vende den truende Skjæbne; han trak sig vistnok med endel af Domkirkens Skatte ind paa sit

faste Slot Stenviksholm i Aasfjorden, men da han saa, at Norges Sag redningsløst var fortabt, forlod han sit Hjem den 1ste April 1537 for ikke at vende tilbage.

Branden i 1531 overgik ikke blot Domkirken, men lagde hele Byen i Aske. Med Erkebiskopens Flugt ophørte den katolske Kirke at eksistere, Reformationen indførtes.

Alt, hvad fromme Hænder havde samlet gjennem mange Aarhundreder, spredtes nu for alle Vinde. Kongen erklærede Kirkeskattene for god Prise, Sankt Olafs Helligdomme gik lige i Kjøbenhavns Mynt, og danske Lensherrer fraadsede i Domkirkens og de øvrige Kirkers og geistlige Indretningers Godser. De mangfoldige Kirker og Klostre reiste sig aldrig mer, hele Byen var dækket med Grus og Ruiner.

Hvad Danskerne havde levnet blev Svenskernes Bytte, da de i 1564 under den saakaldte Syvaarskrig drog ind i Trondhjem.

Det viser sig saaledes, hvor fuldstændig Trondhjems Handel var ruineret; efter Katolicismens Fald havde Byen intet, som kunde holde den oppe.

Vi ser, hvorledes Trondhjems Historie til nu falder sammen med Landets. Den gamle Kongestad, den norske Kirkes Vugge og Civilisationens Midtpunkt, har fremfor nogen anden By delt det hele norske Samfunds Skjæbne.

Efterat Trondhjem sidst i det 16de Hundredaar havde været saa langt ned, at det vurderedes ligt med danske Smaabyer og Ravnekroge, begyndte Tilstanden i det 17de Aarhundrede atter at forbedres. Dette skyldes for en væsentlig Del den flensburgske Indvandring. Driftige Folk fra Flensburg og Trakterne deromkring begyndte at færdes paa disse Kanter, og efterhaanden slog flere sig ned i Byen. Andre fremmede fulgte Eksemplet, og paa denne Maade faar Byen atter en brugbar Handelsstand. Thi disse Folk drager ikke som Hanseaterne omkring forat bringe Udbyttet hjem, de bosætter sig for Alvor i Byen og deler dens Skjæbne i godt og ondt, deres Børn vokser op som Trøndere og deres Formuer bliver i Byen.

Det gik vistnok smaat, i lang Tid havde denne nye Handels-

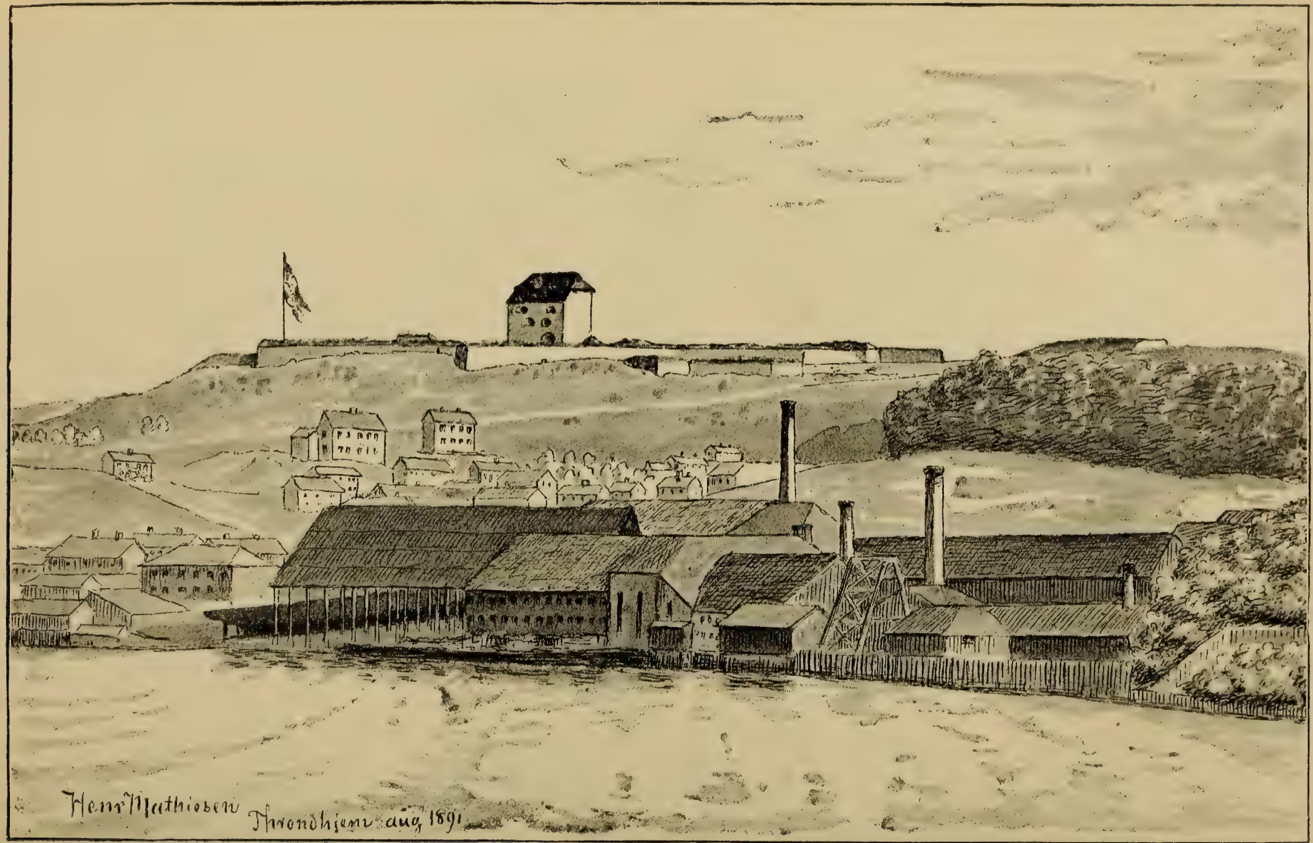
stand meget at kjæmpe med, særlig for en stor Del Frihandlere omkring i Udhavnene paa alle Kanter og gjorde fastsiddende Borgere i Trondhjem Afbræk. Herpaa blev der efterhaanden hjulpet ved Privilegier og Forordninger, og Forholdene rettede sig lidt efter lidt.

Ved Roskildefreden i 1658 afstodes "Trondhjems Lehn" til Sverige, og Byen besattes af svenske Tropper. Det varede dog ikke længe, før sønden- og vestenfjeldske Troppekorps gjorde et Anfald paa de nye Herrer; Trondhjem maatte udholde en Beleiring af sine egne Landsmænd og Befolkningen led meget. Det endte med, at Svensken maatte give sig og drage bort.

Denne Episode og de truende politiske Forhold gjorde, at Trondhjem blev befæstet. I 1670 paabegyndtes planmæssige Verker paa Munkholmen; dens Donjon eller runde Taarn har formentlig været færdig i 1680-Aarene. Nogen betydelig Rolle i Krig kom Munkholmen ikke til at spille; det, som har gjort Fæstningen bekjendt er, at den i 18 Aar tjente Danmarks store og ilde lønnede Statsmand Grev Griffenfeldt til Fængsel; endnu er Resterne tilstede af det Vindu, der skaffede ham et tarveligt Lys i disse Elendighedens lange Aar.

Kristiansten var i sin første Tid, da Artilleriet endnu var lidet udviklet, en betydelig Fæstning; den er bygget i de otte Aar 1676 til 1684. Bastionen Kristiansand, nu forlængst en Ruin, kjendt i Byen under Navnet "Gammelfæstningen" er vistnok samtidig med Hovedverket.

I 1681 ødelagdes Trondhjem saagodtsom aldeles ved den saakaldte "Hornemannsbrand"; særlig led de større handlende, fordi de manglede sikre Redningssteder for sine Varer. Den store Ildsfarlighed i den tæt bebyggede By, hvor Middelalderens trange og krogede Gader gik igjen, viste Nødvendigheden af en Regulering; en saadan blev iverksat efter kongelig Forordning, og fra denne Tid hidrører Trondhjems uforholdsmæssig brede Gader, Munkegaden, Kongens Gade, Kjøbmandsgaden og flere. Yngre end denne Brand er ogsaa de mange "brandfrie Kjældere", som helt til nu har været at finde, især i Forretningsstrøget nede i Byen.

Kristiansstens Fæstning.

Trondhjems Borgerskab gjorde opofrende Anstrengelser for at gjenreise sin By, og det lykkedes i Løbet af nogle Aar. Men neppe var man kommen nogenlunde i Orden, før en ny Ildsvaade i 1708 ("Lars Witt-Branden") atter lagde saagodtsom hele Staden i Ruiner, baade Frue Kirke og Domkirken strøg med. Modstandskraften var imidlertid nu stor nok til, at Sporene ogsaa af denne Ulykke forsvandt paa nogle Aars Tid.

De mange Forhandlinger, som disse to Brande gav Anledning til, giver os adskilligt Indblik i Byens og dens Borgeres Forhold. Handelsstanden bestaar for den overveiende Del af Udlændinger, men fast bosiddende og offervillige nok i fælles Interesser. Mange efter Datidens Omstændigheder betydelige Formuer omtales. Men Forskjellen paa stor og liden er iøinespringende, det "fornemme" og det "ringere" Borgerskab kan ikke engang samles paa samme Allarmplads, og fra en "ringere" Borger ned til "Natmanden" ude i Sanden er der et uoverstigeligt Svælg. Mellem de bedre stillede merkes ikke saa liden Forfinelse, "Silkevahre" lader til at være en efterspurgt Artikel.

I 1718 saa Trondhjem atter Fienden for sine Porte, Svenskerne søgte paany at erobre og sætte sig fast i Byen. At dette ikke lykkedes itide for dem, tør for en god Del skyldes Kristiansten, ikke paa Grund af Fæstningens særdeles aktive Deltagelse i Kampen, men væsentlig fordi Fienden var forhindret fra at besætte den dominerende Høide. Ogsaa dette Uveir trak over uden ødelæggende Følger.

Frem gjennem 18de Aarhundrede gik det vistnok op og ned, men dog jevnt fremad. Men efterat Aarhundredets Midte var passeret, indtraadte et betydeligt Omslag. I 1769 var Handelen i sterk Nedgang; en Ekstraskat, paalagt ikke færre end 5130 af Byens 7451 Indbyggere, øgede Byrderne. I 1770, 71 og 72 indtraf Misvekst, Uaar og Dyrtid, store Indkvarteringer og militære Tyngsler gjorde Tilstanden endda værre. I 1774 heder det, at "mange ubebyggede Pladser, flere ødestaaende og ubeboede Huser findes overalt paa dette Sted. Huse og Gaarder har aftaget og faldet saa merkelig i deres Værdi og Priser, at de for det meste ikke er at sælge eller afhænde. Kjøbmands-

standen trykkes og næsten undertrykkes af Told, Konsumption, Aksise, Byskatter og andre Byrder."

Merkelig nok var det netop i disse Ulykkesaar, Grunden lagdes til to Institutioner, som fik og som har saa stor Betydning for Trondhjem; i 1760 stiftedes Videnskabernes Selskab, og i 1762 oprettede Thomas Angell sit berømte og berømmelige Testamente.

Gerhard Schøning (født 1722, død 1780), blev i 1751 Rektor ved Trondhjems Latinskole, fra hvilken han selv var udgaaet. Han kom opover i Følge med sin Ven Peter Fredrik Suhm (1728—1798). Schøning var en af Samtidens flittigste og dygtigste Lærde, hans Bog om Trondhjems Domkirke er saaledes den Dag idag et Kildeskrift; Suhm dyrkede ogsaa Videnskaben. I Aaret 1758 blev den fremragende Lærde Dr. Johan Ernst Gunnerus (1718—1773) Biskop i Trondhjem. Disse tre Mænd oprettede i Forening Videnskabernes Selskab i Trondhjem (1760), en Institution, som frem gjennem Tiderne har været af stor Betydning for aandelige Interesser.

Slegten Angells Stamfar var indvandret fra Angeln i Sønderjylland i 17de Aarhundrede, hans Sønnesønner var Etatsraad Lorentz Angell, Suhms Svigerfar, og Thomas Angell (f. 1692, d. 1767). Denne sidste var Ungkarl og testamenterede sin særdeles betydelige Formue til veldædige Stiftelser i Byen Trondhjem, ønskende dertil "Naade, Lykke og Velsignelse".

Dette Ønske maa siges at være opfyldt i rigeste Mon. Ikke alene er der siden Angells Død aarlig udbetalt store Summer til trængende og fattige, men en Række offentlige Institutioner er kommet istand ved Angellske Midler. Foruden det ved Testamentet oprettede "Thomas Angells Hus" er saaledes Latinskolen bekostet af "Angellspenge", endvidere, for at nævne nogle Eksempler, Tugthus, Vandledning, Realskole, Sygehus osv. osv.

Den amerikanske Frihedskamp bragte atter Opsving i Trondhjem; endmere bedredes Forholdene under den franske Revolution. Søkrigens Udbrud i 1803 var i Begyndelsen heldbringende, senere maatte Trondhjem lide med i den almindelige

Nød. Pengeelendigheden sidst i Foreningstiden med Danmark bragte mange Trøndere til Tiggerstaven.

Efter 1814 gik det her som andresteds smaat i Førstningen, senere begyndte Byen at vokse, og de sidste Par Menneskealdre maa idetheletaget siges at have været en god Tid. Sporene af de store Brande i 1841 og 1842 blev snart udviskede, kun at de har efterladt nogen Regulering i Gadenettet, og vistnok har der været Kriser, som har kostet betydelige Formuer. Men Byen har nu et stort Dampskibsselskab, det "Nordenfjeldske", den har et Jernbanenet og en Forbindelse med sit Opland og med Udenverdenen forøvrigt, som aldrig før; Folkemængden er steget til 35,000 Mennesker, og Trondhjem besidder Forudsætninger for fortsat Vekst og Udvikling, som ingensinde tidligere. Folkets aandelige Tilstand viser ogsaa noksom, at Fædrenes Arbeide ikke har været forgjæves.

Trondhjems Historie i ni Aarhundreder er et rigt og broget Afsnit af det norske Folks, det er Historien om vekslende menneskelige Vilkaar, om Opgang og Nedgang, om Stræben efter at naa høiere og videre trods Modgang og Møie — det er en Række Fortællinger om Ære, Troskab og Mod, som kan gjøre Hjertet varmt. Intet Under, at det norske Folk nu gjenreiser Trondhjems Domkirke som Symbol paa dets Haab om et kommende enigt, oplyst og kraftfuldt Norge.

Henr. Mathiesen.

TRONDHJEMS DOMKIRKE.

Paa Grund af Sankt Olafs Helligdom blev Nidaros Kristendommens Hovedsæde i Norge. Denne Helligdom, Opbevaringsstedet for Helgenens Levninger, fra først en liden Stavkirke, byggedes større og større efterhvert som Kristendommen fik Indgang og Magt, og tilsidst reiste sig over Hellig Olafs Ben det prægtige Bygverk Domkirken i Trondhjem. Den stod paa sit høieste omkring Aar 1300, da vort Fædreland ogsaa i politisk Henseende naaede sin største Anseelse.

Men snart begyndte baade Stat og Kirke at falde, den katolske Lære, som havde bragt os Kristendommens Goder, udartede, og Riget sank hen i politisk Afmagt. Efter en Række

Domkirken.

Ulykker og Nederlag gjenfinder vi Norge som et viljeløst, fra Udlandet styret Rige, og Domkirken som en Ruin.

Bladet har atter vendt sig, den 17de Mai 1814 oprandt, og mindre end en Menneskealder bagefter var Spørgsmaalet om Nationalhelligdommens Gjenreisning vakt.

Domkirkens Tilstand har saaledes til alle Tider — det kan ikke siges for ofte — paa den mest slaaende Maade betegnet Folkets: Norge i Fremvekst, Kirken ligesaa — Riget paa Høiden af Anseelse, Domkirken fuldendt — Selvstændigheden vakler, Kirken forfalder — fremmede raader Landet, Kirken i Ruin — en ny Periode i Folkets Udvikling, Domkirken i Trondhjem reiser sig atter.

Ved Branden i 1531 er formodentlig ikke alene Tagene, men ogsaa det indre Murverk i Koret og i Langhuset styrtet ind. Det sidste blev liggende i Ruiner; Koret repareredes paa den Maade, at Søilestillingerne erstattedes med alentykke Mure, der helt til vor Tid troedes at bestaa af almindelig Graasten, fra Grunden til Taget. Kirken afbrødes ved Taarnet, idet Taarnbuen mod Vest og Syd muredes helt igjen. Høikoret indrededes derefter paa sin Maade til Menigheds Kirke, og saaledes stod det hele til Restaurationens Begyndelse.

Efterat Arkitekt H. E. Schirmer i 1842 havde udarbeidet de første Planer for en Istandsættelse af Kirkens østlige Dele og gjort den første Henvendelse til Storthinget om Penge, kom der efterhaanden Undersøgelser igang, og endelig begyndte Restaurationen i 1869. Fra 1872 har Arkitekt Chr. Christie forestaaet Domkirkens Gjenreisning til sin Død.

Ved Nedtagelsen af de netop omtalte massive Mure i Koret og under Taarnbuerne viste det sig, at de for en stor Del bestod af profilerede, hugne og udhugne Stene fra alle Dele af Kirken, som ved Ildebrandene var afslaaede eller nedfaldne, og som ved Opførelsen af disse Mure var brugte som almindelig Graasten og lagt med Bundfladen udad. Paa denne eiendommelige Maade er til vor Tid i selve Kirken bleven opbevaret en Mængde smaa Brudstykker af de forskjelligste, tildels ganske forsvundne Partier af Bygningen, og det er merkværdigt, hvilken Nytte disse

Rester har gjort i en dygtig Mands Haand. Christie har i disse Stene havt en værdifuld Hjælp til at bringe paa det rene, hvorledes forfaldne Dele af Kirken har seet ud.

Det gik i Begyndelsen meget traat med Bevilgninger til Restaurationen, og ingen vovede engang for Alvor at tale om hele Kirkens fuldstændige Gjenreisning. Men nu er alt, som ligger Øst for Langhuset færdigt. Koret, Ottekanten og Skrudhuset staar der i sin fulde Pragt og Herlighed, lige saa vakre som før, og solidere bygget end nogensinde tidligere. Og nu skal man have baade Langhuset eller den vestlige Del af Kirken og Taarnene færdig til 1914 — Hundredeaarsdagen for Norges Selvstændighed.

Saaledes har Interessen for vor Nationalhelligdom tiltaget alt mer og mer i disse Aar, stor og liden i By og Bygd følger det vakre Mindes Fremskridt med Opmerksomhed, der er ikke nu længer nogen, som drager paa Smilebaandet ved Tanken om den fuldt færdige Domkirke. Og enhver, som tænker lidt længere frem end Dagen, har Forstaaelsen af den symbolske Sammenhæng mellem Folkets og Kirkens Skjæbne, er fuldt paa det rene med, at ligesaa vist som det vilde være et skjæbnesvangert Varsel om Verket ikke skulde blive fuldkommengjort ved Langhusets Gjenopbyggelse, ligesaa vist vil det spaa lyse Dage i Norge, naar Vestfronten i Trondhjems Domkirke atter løfter sin Gavl og sine Taarne. *Henr. Mathiesen.*

Nordre Trondhjems Amt.

(Fladeindhold: 23,127 Kvadratkilometer; 87,000 Indbyggere).

Dette Amt omfatter Bykommunerne Levanger, Stenkjær og Namsos samt 29 Herreder fordelte paa de 3 Fogderier Stjør- og Værdalen, Inderøen og Namdalen. Amtets sydlige Del omfatter de smukke, frugtbare og veldyrkede Slettebygder omkring det indre af Trondhjemsfjorden; dets nordlige Del, der hovedsagelig hører til Namsenelvens Dalføre, bestaar for det meste af bjergfulde Skovegne. Af Elve kan foruden Namsenelven nævnes Stjørdalselven og Værdalselven. Den vigtigste Indsø

er Snaasenvandet. Udenfor Amtets nordlige Kyst ligger mange mindre Øer. Agerbruget er baade betydeligt og lønnende; forøvrigt er Kvægavl, Skovdrift og Fiskeri de vigtigste Næringsveie. Gjennem Amtets sydligere Del gaar Merakerbanen fra Trondhjem til Østersund. Fra Trondhjem over Levanger gaar en Hovedvei til Jemtland i Sverige.

INDOVER TRONDHJEMSFJORDEN.

Fra Hitteren skjærer Trondhjemsfjorden med sine mange Forgreninger ind i Landet mellem frugtbare Sletter og lave skovbevoksede Aaser. Landskabet afviger saaledes i Udseende baade fra den søndenfor liggende Romsdal og fra Helgeland i Nord. Paa den nordre Side af Fjorden ligger den flade, frugtbare Bygd Ørlandet med det gamle Herresæde Østeraat, hvor Fin Arnessøn og senere Slegten Bjelke boede. Nordenfor Ørlandet skjærer Bjugnfjorden og søndenfor Skjørnfjorden ind.

Længere ind i Fjorden ligger Statsbygden med Annekssognene Rissen og Lensviken. I førstnævnte Sogn ligger det fra Norges Historie saa bekjendte Runskloster, hvor Kong Sverres Svoger, Baard Guttormssøn, levede. Runsklosteret eiede engang store Jordegodser overalt i det trondhjemske, men disse er nu solgte og af de gamle Klosterbygninger staar kun nogle Mure tilbage som Mindestene om svundne Tider.

Ligeoverfor Stadsbygden paa den søndre Side af Fjorden ligger Bynæsset, den bekjendte Biskop Johan Nordahl Bruns Fødebygd. Saasnart man med Dampskibet har passeret Flak, øiner man gamle Trondhjem, der har været Skuepladsen for saa mange historiske Begivenheder. Vakrere Omgivelser end Trondhjems har neppe nogen norsk By. Strindens Prestegjeld, der omgiver Byen paa tre Sider, siges at være det mest veldyrkede Strøg i det nordenfjeldske Norge. Den reisende kan neppe betragte Trondhjems Omgivelser uden at skjænke det smukke Lade særlig Opmerksomhed. Stedet er henrivende skjønt, og da det har en lang Historie bag sig, virker det dragende paa Sindet.

Indenfor Trondhjem ligger den frugtbare Halvø Frosten, hvor det gamle Frostathing holdtes. I Frostens Nærhed ligger

den bekjendte Stenviksholmen og Tutterøen med Levningerne af det gamle Nonnekloster. Paa den nordre Side af Fjorden er Leksviken og Annekssognet Leksvikstranden. Leksværingerne har hidtil udmerket sig med at være Trøndelagens mest konservative Folk.

Ved Frosten bøier Fjorden mod Nordøst forbi Skogn og Levanger Landsogn. I sidstnævnte Prestegjeld ligger Byen Levanger, der har været nedbrændt to Gange i den sidste Menneskealder, og ikke langt fra denne By ligger Værdalen, som i Begyndelsen af Nittiaarene blev saa kjendt ved det frygtelige Jordskred, som da hjemsøgte Stedet. Mange Gaarde gik under, og et stort Antal Mennesker mistede Livet ved denne sørgelige Begivenhed. Af Bygder i Nærheden kan nævnes Inderøen og paa den modsatte Side af Fjorden Ytterøen og Mosviken.

Ved Enden af Trondhjemsfjorden ligger Stenkjær, som den 15de August 1900 blev hjemsøgt af en frygtelig Ildebrand, der lagde omtrent Halvparten af Byen i Aske. Nordenfor Byen, oppe paa en Høide, ligger Egge, hvor den mægtige Kalv Arnessøn levede, og søndenfor er Sparbu med det historiske Sted Mære. Af andre Bygder i Stenkjærs Nærhed kan nævnes Beistaden ved Beistadfjorden, en liden Fjordarm mod Nord, Egge og det naturskjønne Snaasen. *J. O. Berg.*

STJØRDALEN.

Den, som første Gang besøger Stjørdalen, faar straks Indtryk af noget storslagent og kraftigt, for der findes ikke mange slige Dale i vort Land. Her er ingen Skrænter, som stiger brat op fra begge Sider af en fossende Elv dybt i Dalbunden; en mægtig Slette paa halve Milen og mere breder sig fra Fjorden og langt opover, og Elven gaar bred og stille i store Bugtninger, som om den ikke rigtig vidste at finde Vei.

Bygdens Udseende skuffer ikke; thi Arkæologi og Historie fortæller, at et kraftigt Folkefærd har hørt hjemme her fra en graa Fortid. Til nu har Stjørdalingerne bevaret Egenskaber, der omtales som særlig trønderske: de er storsindede, seigt udhol-

dende og gir sig ikke, før de faar sin Vilje frem. Bygden følger ogsaa godt med Udviklingen og benytter sig med Iver af de Fordele, som Jernbane, Telegraf, Telefon osv. yder.

Paa Værnesmoen, der som bekjendt er en Hovedplads for militære Øvelser nordenfjelds, ligger den gamle Hovedkirke for Stjordølafylke. Den giver ogsaa Vidnesbyrd om Storsind; thi vi har yderst faa saa stort anlagte Landskirker. Den stammer fra Katolicismens bedste Tid, 1200-Aarene eller deromkring, og udmerker sig paa flere Maader. Saaledes har Kirken et med hele Anlægget samtidigt Taarn, i hvis Fod der har været indrettet et særskilt Daabskapel, den har aabent Spærreloft med udskaarne Bjælkehoder, der har været tre Altere, og flere Steder er der vakre Forsiringer i huggen Sten. Kirken er ogsaa i det hele taget godt bevaret, dog er i senere Tid det aabne Spærreverk skjult med et fladt Underloft, og en sjelden udskaaret Kirkestol fra Middelalderen er forsvunden.

Dette sjeldne Gudshus ligger som et Symbol paa Bygden saaledes til, at det tiltrækker sig Opmerksomheden paa mange Miles Afstand baade fra Søsiden og fra Bygderne omkring.

Henr. Mathiesen.

LEKSDALEN.

Leksa heder en liden Elv, som mellem Jernbanestationerne Hell og Hegre falder i Stjørdalselven; den løber fra Syd mod Nord. I dens Dalføre bor et haardført Folkefærd, som har faaet prøve Skjæbnens Omvekslinger. For det har ikke altid været saaledes indrettet som nu at Leksdalingen bare har at gaa ned paa Hell Station, kjøbe en halvanden Krones Billet til Trondhjem og komme hjem, før Dagen er tilende, med alt, som mangler i Huset. I mange, mange hundrede Aar har det faldt sig slig, at han lidet eller intet har havt at kjøbe for, og det har gjentagende hændt, at naar han efter møisommeligt Slid i baade en og to Dage over den bratte Gevingaas naaede Trondhjem, saa var der heller ingenting at hente, hverken for Penge eller Bøn. Thi disse Trakter har tidt og ofte baade Fiendehaand og Hunger herjet.

Men Leksdalingerne som det norske Folk forøvrigt har i al sin Nød og Modgang vidst, hvor det skulde ty hen til — de

har "ydmygt bøiet Knæ", helt fra første Tid, de lærte "hvide Krist" at kjende.

Naar det første Gudshus er reist i Leksdalen, ved vi ikke. I et Skrift fra 1589 omtales en Leksdals Kirke; dens Historie er ubekjendt. Formodentlig er den afløst af Laanke Kirke, som skal være yngre end Aar 1750.

Det gaar i Leksdalen som ellers i Landet: Kirken er en sikker Maalestok for Udviklingen, de gamle Gudshuse bliver for smaa, den voksende Folkemængde og den stigende Kultur fordrer stedse større Kirkerum. Laanke Kirke er ogsaa i 1899 revet ned for at give Plads for en større Efterfølger.

Mange Leksdalinger og Stjørdalinger, som har oplevet sine bedste Timer i det forsvundne Hus, vil mindes den gamle Kirke med Vemod. Maatte de Slegter, som kommer til at færdes i det nye Hus, komme Fædrenes Færd ihu, kjæmpe med Alvor i Livet og bøie Knæ som de. *Henr. Matthiesen.*

LEVANGER.

Vi stod ude paa Bakken ved "Skogranden" og saa og stirrede paa den underlige Sky, som steg frem over Aasfjeldene bag Odden der, hvor Stenvikholm ligger. Det kunde da vel aldrig være Røg? Der kunde da vel ikke være Tale om — — —?

Jo, desværre, det var nok saa, ud paa Kvelden begyndte de sikre og sørgelige Efterretninger at komme: Levanger var paa nogle faa Huse nær brændt ned til Grunden, for anden Gang paa mindre end 20 Aar havde Ilden raseret Byen. Der paa Næsset mellem Elven og Sundet, hvor før den lille venlige og vakre By laa, stod nu kun en Hob grinende Skorstene; den Befolkning, som om Morgenen freidig og ubekymret var gaaet til sin Gjerning, havde nu Kvelden ikke Tag over Hovedet.

Levanger nævnes allerede i Gunnlaug Ormtunges og Skalde-Ravns Saga; Oplandet omkring hører blandt Indtrøndelagens ældste Bygder. Det "Vaagsbotten", hvor Hertug Skule holdt Thing med de opsætsige Bønder, tror man ogsaa maa søges her; men forresten hører man ikke stort til Stedet fremgjennem Tiderne. Byen ligger ikke rigtig godt til hvad Havn angaar, det er kun paa Høivande Dampskibene kan gaa ind til Bryggerne,

ellers maa Passagerer og Gods roes fra Fjorden op en temmelig drøi Tur gjennem det trange og krogede Sund. Men Trafiken er dog nok saa livlig; megen Betydning havde det for Levanger, at Seminariet flyttedes derhen fra Klæbu. Indbyggerantallet er vel noget sligt som 1200. *Henr. Mathiesen.*

STENKJÆR.

Stenkjær ligger ved Bunden af Beistadfjorden — en Arm af Trondhjemsfjorden. Den omkringliggende Egn er meget vakker, og i denne findes flere Gravhøie og Bautastene fra Oldtiden. Den fik Byrettigheder 1857 og har nu ca. 2000 Indbyggere.

NAMSOS.

Byen Namsos er en af Norges yngste Byer. Den anlagdes i 1845 paa en af Vand omgiven Holme ved Navn Braaholmen ved Bunden af Namdalsfjorden. Nu er denne Holme sammenbundet med Fastlandet, saa Byen ligger altsaa paa en Halvø.

Den Gang var der kun to Vaaningshuse, tilhørende Handelsmand Havig og hans Svigersøn, Kr. Sellæg, og hele Befolkningen paa Stedet bestod alt i alt af 5 a 6 Mennesker. Men saa snart Byanlægget var bestemt, kom der Nybyggere fra de forskjelligste Kanter, ja, lige fra Hamburg og Belgien.

Namsos har i de 55 Aar, den har eksisteret, været meget herjet af Storm og Ildebrand. Saaledes blæste Kirken ned under en Storm i 1858, netop som den var nogenlunde færdig.

Om Eftermiddagen den 24de Juni 1872 lagde en voldsom Ildebrand næsten hele Byen i Aske; kun nogle faa Bygninger, blandt hvilke Skolen, Bedehuset og Distriktsfængslet, stod igjen. Kl. 11 om Aftenen var hele Byen med Søboder og 8 Fartøier paa Havnen fortæret af Luerne, og store Partier af Havigs omkringliggende Skove blev ogsaa ødelagt.

Et Par Aar efter var Byen allerede opbygget igjen og gjorde med sine snorrette, brede Gader og regelmæssig byggede Kvartaler og sin smukke Kirke et overmaade venligt Indtryk.

Den 30te Juni 1897 lagdes den vakre By for anden Gang fuldstændig i Aske. Hjemmene ødelagdes, Familierne opløstes, al Livets Komfort forsvandt — tilbage stod bare Uhygge, Sod, Aske

og Grus, Madstræv, Kav og Mas. Kun 19 Huse og Byens 3 Sagbrug stod igjen, medens 200 Huse blev fortæret af Ilden; ligeledes store Partier af den omkringliggende Skov. Alle offentlige Bygninger brændte, og meget lidet af de offentlige Kontorers Arkiv blev bjerget.

Atter var der Nybyggerforhold paa Braaholmen. Kjøbmændene indrettede sig midlertidig i Boder og Skur paa Torvet. Til Opholdssteder for de mange Sagbrugsarbeidere og flere opførtes der store Barakker. Alt kun primitivt, foreløbigt, i Overgang, man var som paa Flyttefod.

Namsos.

Nøden var skrigende og Elendigheden usigelig. Storthinget bevilgede øieblikkelig 15,000 Kroner, og Proviant sendtes fra Overhalden og fra Trondhjems By. Blandt det, som kom fra Trondhjem, var ogsaa nogle Ølkasser; men de gode Namsosinger sendte det tilbage. De sagde: "Tak for Maden — Øllet skal vi ikke have!" Minderne fra den forrige Brand, hvor mange af de brandlidte feirede Bakkanaler paa de rygende Askehobe af det Øl og Brændevin, som de gode Trondhjemmere sendte, var i alt for friskt Minde til, at de nu vilde modtage saadanne Varer.

B. L.

Tromsö Stift.

Kapitel XIII.

Nordlands Amt.

Vær hilset, I Nordlands bebyggende Mænd,
fra Verten i Huset til trælende Svend,
vær hilset, I kofteklædt Bønder!
Ja samtlig' saa vel ud til Fjære som Fjeld,
saa vel den, der bruger med Fisken paa Hjeld,
som salter Graa-Torsken i Tønder.

(Fladeindhold: 38,000 Kvadratkilometer; 140,000 Indbyggere).

Nordlands Amt er det sydligste af Amterne i Tromsø Stift. Det deles i to Bykommuner, Mosjøen og Bodø, og 39 Herreder, fordelte paa 4 Fogderier, nemlig Søndre Helgeland, Nordre Helgeland, Salten samt Lofoten og Vesteraalen. Amtet bestaar af en forholdsvis smal Kystrand langs Rigsgrænsen mellem Nordre Trondhjems Amt i Syd og Tromsø Amt i Nord. Det gjennemskjæres af en Mængde større og mindre Fjorde, der optager de tildels betydelige Elve. Langs hele Kysten findes en Utallighed af Øer, blandt hvilke Lofotøerne er de største. I Nordlands Amt mellem Ranen og Salten ligger Norges næststørste Isbræ, Svartisen, og i Hatfjelddalen ligger Røsvandet, der kun ubetydelig er mindre end Mjøsen, og er altsaa Norges næststørste Indsø.

Nordlands Amt har en storslagen Natur, der i de senere Aar tiltrækker et stedse stigende Antal Turister fra Ind- og Udland. Amtets vigtigste Næringsvei er Fiskerierne, navnlig Skreifiskeriet i Lofoten om Vinteren og Fedsildfiskerierne langs hele Kysten om Somrene. Agerbrug, Fædrift og Bergverksdrift har ogsaa adskillig Betydning.

HAALOGALAND.

Nord for "Folla", gode 20 Mil fra Trondhjem, ligger Øgruppen Vikten ude i Havbrynet — et Miniaturbillede af Lofotøerne. Den hører til Nærø Prestegjeld og skilles ved Nærøsund fra Fastlandet.

Rigtignok hører ogsaa Lekø Herred, som ligger nordenfor, med til Namdalens Fogderi, og der er adskillige Mil igjen til Helgelandsflæset, det flade Skjær med sorthvidt Sømerke, som betegner Sydgrænsen af Nordland.

Imidlertid samstemmer Naturforhold og Folkesagn i at kjæde Lekø sammen med Landet nordenfor. Lekø er Nordlands Forkammer og Nærøsund dets naturlige Port.

Saasnart Viktenøerne er passeret, begynder de vidunderlige Formationers Verden i sin ubeskrivelige Mangfoldighed, og samtidig vaagner den nordlandske Fantasi, som blæser Liv i de kolde Stenfigurer, saa Kolosserne faar sin Historie hver at fortælle fra Lekømøen paa sin Forpost til Vaagekallen i Lofoten.

Haalogaland — de "høie Luers" Land — Nordlysets og Midnatssolens Rige, omfatter Nordlands og Tromsø Amter, drøie 70 Mil fra Bindalen til Skjærvø, eller om man vil, fra Nærøsund til Lyngenfjord, en Kyststrækning omtrent som rundt det sydlige Norge fra Kristiania til Bergen, men i lige Linje med Retning mod Nordost. Fladeindholdet er 64,000 Kvadratkilometer, mer end dobbelt saa stort som Kristiania Stift.

Af dette falder næsten tre Femtedele paa Nordlands Amt, næst Finmarken det største i Norge. Amtets Gjennemsnit efter Længden omspænder 2½ Breddegrad og overstiger adskillig den direkte Afstand fra Kristiania til Trondhjem. Bredden derimod er jo forholdsvis skrøbelig, sjelden over 10 Mil og mangesteds meget mindre.

Neppe nogen af Norges øvrige Landsdele har i Aarhundredets sidste Del kunnet glæde sig ved en Udvikling som den, der er bleven denne Kyststribe tildel. Allerede nu har Nordland den største Folkemængde af alle Norges Amter, og det har utvilsomt en lovende Fremtid for sig.

Det gamle Navn Haalogaland har nu fæstet sig ved Nordlands to sydligste Fogderier, Søndre og Nordre Helgeland, de mest langstrakte Dele af Amtet med et Fladeindhold paa 18,000 Kvadratkilometer og en Folkemængde af over 50,000.

Den gamle Landsdel med de mangfoldige sanseforvirrende Naturmodsætninger, hvor Midnatssolen forgylder Fjeldene, mens

Fjorde og Sunde pranger i alle Regnbuens Farver, og hvor Draugen seiler sin halve Baad i Uveirsnatten, har ydet sin betydningsfulde Kontingent til vort Lands Historie, saavel Oldtidens som Nutidens, til Kampens Færd som til Lovens og Fredens Arbeide. (Haarek af Tjotta, Asbjørn Selsbane, Tore Hund — Sivert Nielsen, Arctander, Bang og Blix). Og gjennem Tidernes Løb har Nordland fostret en Række Skalde fra Eyvind Skaldespilder til Jonas Lie, om end de færreste har faaet sit Navn optegnet og deres Frembringelser kun lever som Brudstykker i Sagn og Folketradition. Man glemmer saa altfor let, at ogsaa Folkesagnet har engang havt sin Digter.

Dristig Fantasi og Kombinationsevne har ikke manglet den Mand, som engang lagede Digtningen om Lekømøen, Torghatten og Hestmanden. Man maa gaa til Eddadigtene for at finde Sidestykker. Men selvfølgelig: Digterens Navn er ligesaa ukjendt som Oldtidens fønikiske Kolumbus, der første Gang slap Land af Sigte og styrede over til Cypern. "En Byron tidt, en Platos Sjæl i Folkets Sværm forgaar."

Skjønt Sagnet findes gjenfortalt mange Steder, tildels med Variationer, hører det dog til her, da vi befinder os paa Aastedet. Man har overflødig Tid, mens Dampskibet farer i Siksak fremover paa den helgelandske Kyst. Bare det Strøg, Sagnet omfatter, tar mindst 17 Timer med alle Afstikkere ud og ind. Hurtigruten, som farer ret frem, greier det kanske paa 8 Timer.

Oprindelig holdt Lekømøen til paa Lekøens Nordside, og hun var glad i at vandre ved Stranden i de lyse Nætter.

Midnatssolen naaede vistnok aldrig helt frem, men 15 Mil længer nord, hvor Polarcirklen falder over Trænen, Hestmanden og Svartisen, laa Topperne hele Natten med gylden Hætte. Did henover droges Møens Hu, mod nord, mod Eventyrets Vugge.

Der nordpaa sad imidlertid Hestmanden paa sin høie Ganger og saa sig vidt omkring.

Kappen flagrede om hans Skulder, som den endnu gjør, naar Skodden stryger let henover for Vestenvind, og den faldt i store Folder nedover Hestens Ryg og Bringe.

Kjæmpen fik Øie paa den yndige Mø der syd, og siden fik han ikke Øinene til sig igjen. Det varte saa ikke længe, før han meldte sig som Beiler.

Men — skjønt Lekømøen selv er en noksaa velvoksen Dame, 60 Fod høi, skræmtes hun dog af den svære Jøtul, som rager flere hundrede Fod i Veiret, og vilde ikke ha noget nærmere med ham at gjøre.

I sin Ærgrelse skjød saa Hestmanden en Pil efter hende, og havde den rammet, saa var det gaaet Møen ilde. Men en skøieragtig Nabo kastede sin Hat i Veien for Skuddet. Pilen gik tvers igjennem Hatten, men derved dreiede den ud af Retningen og faldt ned paa en af de smaa Øer udenfor, hvor den endnu staar paa Skraa som en vældig Bautasten.

Hatten, som naturligvis ogsaa blev dreiet endel, faldt ned over Gaarden Torge paa Øen af samme Navn. Hullet viser den Dag idag, hvor Pilen har gaaet igjennem, og den har revet ordentlig med sig, for Hullet er 520 Fod langt, fra 40 til 88 Fod bredt, 64 Fod høit i østre og 239 i vestre Ende. Fra begge Sider sees Himlen tversigjennem som i en Rude.

I Forskrækkelsen satte Lekømøen paa Sprang sydover for at søge Ly mod et nyt Skud fra den heftige Beiler.

Imidlertid glemte de allesammen at passe Tiden, og da Solen netop randt over Fjeldene i Øst, blev hele Selskabet — ja, endog en nysgjerrig Munk, som iagttog det hele fra Fastlandet og glemte at bede sin Rosenkrans — forvandlet til Sten.

Hestmanden, Hatten, Møen og Munken blev staaende, hvor hver af dem stod, og slig skal de staa til Dagenes Ende. — —

Enhver, som første Gang ser Lekømøen, maa hilse, og mange Puds benyttes for at faa den reisende til at bukke i den rigtige Retning. Er man i Baad, siger Skydsmanden, om det saa er en værdig gammel Klokker:

"Der er Lekømøen!" og straks efter: "De tabte vist Blyanten ned i Baaden!" Saa gotter han sig, naar vedkommende gjør et ordentlig Skrabud for Lekømøen.

Sagnet har et Slags historisk Underlag og Lekømøen sit Forbillede, men Beileren kom ikke fuldt saa langt nordfra. Den hi-

storiske Lekømø hed Hildrid, Datter af Bonden Høgne paa Lekø. I Aaret 850 blev hun røvet af den gamle Viking Bjørgulf paa Torge, Farfar til Baard, Toralf Kveldulfssøns Vaabenfælle. Gaarden Torge med dertil hørende Arv, som med Baards Enke kom i Thoralfs Eie, var senere det Tvistens Æble, som gjorde Bjørgulfs Frillesønner Haarek og Rørek til Thoralfs uforsonlige Avindsmænd og utrættelige Bagtalere hos Kong Harald Haarfagre.

Den, der vil hilse Møen paa nærmere Hold, lar sig ro over Sundet til Lekø og spadserer tversover Øen fra Haug til Solsem. Ved en Dreining af Fjeldstien staar man da pludselig Ansigt til Ansigt med hendes Høihed.

Det er nu saa sin Sag at finde en drømmende Mø i dybeste Ensomhed. En Hyrdetime lar sig nok opnaa, men — favne den skjønne bør man aldrig prøve paa. For hun maaler sine gode 90 Fod omkring Hofterne.

Derimod egner Situationen sig i sjelden Grad til geologiske Undersøgelser.

Det viser sig nemlig, at rundt omkring staar over 100 mer eller mindre halvfærdige "Lekømøer". En Del har kun Hodet over Stenen, andre større Dele af Kroppen.

Nedenfor er en bred Rand af smaa Rullesten, øiensynlig en ældgammel Strandlinje. Hvormange Aartusener har vel gaaet hen over Lekø, siden Havet gik herop? Nu ligger Stedet flere hundrede Fod over Stranden.

En af disse Rullestene — stor som et Gaaseæg — ligger her paa mit Skrivebord. Den er nydelig dreiet som en regelmæssig Oval, men alligevel ru. Ved nærmere Eftersyn viser den mindst 50, tildels mikroskopiske, Lekømøer.

Forklaringen ligger noksaa nær for Haand. Lekøs sydlige Skraaning bestaar af to ulige Bergarter, en haard og en bløt. En eller anden Naturrevolution har kastet dem om paa Siden, saa Lagene nu staar vertikale. Den bløde forvitrer, og den haarde staar igjen som Søiler og Staver.

Den Lekømø, som nu staar, er altsaa en Datter af Kronos, Tidens Gud. Men han har jo den slemme Vane at æde sine egne

Børn. Og Tidens Tand har heller ikke skaanet Lekømøen. Selv i nulevende Mands Minde har den tabt meget af sit "menneskelige" Udseende.

Unegtelig virker hun bedst paa Afstand — Dørvogtersken for Haalogaland. *Thv. Hmd.* i "Dagbladet, Kr.

FRA NAMSOS TIL BODØ.

Efterat *Lekømøen* er passeret, forlader man Nordre Trondhjems Amt, og Helgelandsflæsen med sit Sømerke fortæller den reisende, at han nu er i Nordland. Den første Fjord af nogen Betydning er den vilde Fosenfjord, som danner den indre Del af Bindalen. Saa kommer Brønø og Velfjorden. Ret udenfor det søndre Indløb til Brønøsund ligger *Torghatten* paa Øen Torget. Dette Fjeld er viden bekjendt for den Merkværdighed, at der gaar et stort Hul eller en naturlig Tunnel tversigjennem det. Lignende Hul findes vistnok ogsaa i andre Fjeld i Nordland, men intet er saa storartet og tillige saa let tilgjængeligt som Hullet i Torghatten.

Den store Ø *Vegen* passeres før man faar Øie paa*Tjotta* eller *Thjøtø,* der "skyder ud i Søen som et Langskib, der netop glider i Vandet; Omkredsen er vid og stor." Tjotta var i gamle Dage Sædet for en af Landets største og mægtigste Ætter. Her var det Stordigteren og Helten *Eyvind Skjaldespiller* havde sit Hjem, og her var det hans Søn, den "smidige *Haarek,* stille tømred den Plan, som i Tidens Fylde løb af Stabelen og bar ham til Stiklestad mod den store Konge, som der faldt, men hverken ham selv til Jarledømme eller hans Æt til Tronen." Senere kom Øen under Erkebispestolen i Nidaros, men ved Reformationen blev den bortgivet til forsultne danske Adelsmænd.

Fra Tjotta reiser man enten udenfor den store Ø Alten nordover, eller indenfor denne til Vefsen. Her paa Alstahaug levede og virkede den merkværdige Digter og Prest, *Peter Dass* — alle Nordlændingers Stolthed — fra 1689 til sin Død i 1708. En af de sydligste Stoppesteder paa Alsten er Søvik ikke langt fra Belsvaag, hvor Nordlands første Biskop, *M. B. Krogh,* levede. Herfra er en god Landevei til Sandnæssjøen paa Nordsiden af Øen. Paa

Sandnæs levede *Thoralf Kveldulfssøn,* en Broder til Digteren *Skallegrim,* og her blev han overvunden og dræbt af Harald Haarfager i 877. Sandnæssjøen er et livligt Sted, og der vil med Tiden vistnok blive en liden By; thi Stedet er det store Knudepunkt for al Trafik i det sydlige Helgeland. Dampskibe kommer og gaar daglig, baade de store nord- og sydgaaende Kystskibe, samt de mere stilfærdige Lasteskibe og de helgelandske Lokalskibe.

Ret Vest for Alsten ligger den vakre og eiendommelige Fjeldkjæde, kjendt under Navnet de *Syv Søstre.*

Straks før Indløbet i Vefsenfjordens sydlige Arm, passerer man forbi Rødø, hvis mangefarvede Tinder og den frodige Trævegetation danner en særdeles vakker Modsætning til Omgivelsernes nøgne, sorte Bjergregion. Bag denne Ø sees paa Fastlandet den 4000 Fod høie Tind Finknæet. Vefsenfjorden er bred, men bliver adskillig smalere længer inde. I Baggrunden hæver den mægtige Tinde, Brurskanken, sin ofte snedækkede Isse 4200 Fod i Veiret. Omgivelserne er lave og ensformige. Flere smaa Dalfører falder ud i Fjorden paa begge Sider. Længere inde i Vefsen bliver Landskabet baade vakkert og veldyrket, ja, der er vel neppe nogen Bygd i Nordland, hvor Jordbruget er saa fremskreden som i Vefsen. Ved Bunden af Fjorden ligger Nordlands sydligste By, Mosjøen, med ca. 1300 Indbyggere. Her er adskillig Liv og Rørelse, med flere baade dygtige og velstaaende Forretningsmænd. Byen har 2 Ugeblade, Middelskole og Sparebank. Dalen opover er vakker og veldyrket.

Ved at følge Vefsendalføret opover, vil man blive forbauset over den hensynsløse Ødelæggelse af de store og frodige Skove i Vefsen, Svenningdalen og Hatfjelddalen. Flere Gaarde, som før var gode og frugtbare, er nu saagodtsom ubeboelige, og store Strækninger er forvandlede fra lune og tætte Skove til øde og barske Fjeldvidder. Disse Nordlands største Skove blev gjennem en Skurk af en Sorenskriver solgt paa Statens Vegne til en Slegtning af sig for nogle Daler — 10 Daler fortælles det — og senere kom de i Hænderne paa et engelsk Kompani, der kjøbte dem for 80 Tusen Daler eller 320,000 Kroner. Dette Kompani

Svartisen, 2 Kilometer fra Holandsfjorden.

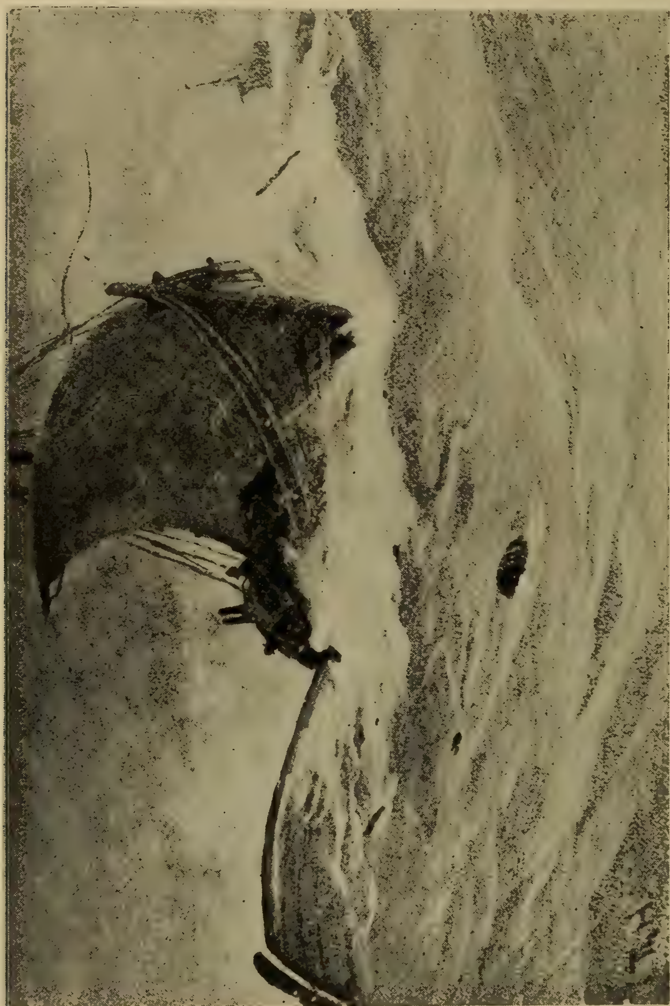
hug saa Skoven ned for Fode — levnede ikke et Træ, som var saapas tykt, at det kunde due til Tøndestav. Saaledes gik det med de herlige Skove, der tilhørte Nordlands Amt. Vistnok kom Sorenskriveren til at ende sine Dage paa Slaveriet; men Folkets Eiendom gik tabt.

Hatfjelddalen. — Vefsens øvre Dalfører er først Svenningdalen med rige Sølvminer, der alle synes at indeholde betydelige Mængder af Sølv. Saa kommer Hatfjelddalen. Kirken ligger midt i Bygdens vakreste Strøg, med Skove og dyrket Mark omkring. Siden den nuværende Prest, O. T. Olsen, kom til Hatfjelddalen, er mangt og meget blevet anderledes. Han er foruden en særdeles dygtig Prest og Taler adskillig af en Videnskabsmand og usædvanlig praktisk paa alle Omraader. Han lærte Bønderne at drive sine Gaarde bedre end før, lærte dem at gjøre Ploger, Vogne og andre Slags Redskaber. Han oprettede Sygehus paa sin Prestegaard, og ydede de syge Lægehjælp, og han har gjort usædvanlig meget for Almuens aandelige Udvikling — kort sagt, han har i fuldeste Betydning været en Fader for sin Menighed. Det er en Selvfølge, at Bygden har bebyrdet ham med alle mulige kommunale Tillidshverv; og han nyder ogsaa i vide Kredse stor Anseelse og Agtelse. Som egte Nordlænding — han er født paa Gaarden Bjeldaanæs i Mo i Ranen — anser Hatfjelddølerne sin Prest for at være en virkelig Ætling af Peter Dass, og selv Vefsenværingerne omtaler "han Hatfjeldola" — deres Kjælenavn paa Pastor Olsen — med Stolthed.

Omkring 12 Kilometer ret i Nord for Hatfjelddalens Kirke ligger Norges næststørste Indsø, Røsvandet. Ved at stige op paa *Nabben* kan man faa en overordentlig vakker Udsigt over den store Indsø og dens Omgivelser. I den sydlige Del af Indsøen ligger Røsvasholmen, en stor og veldyrket Ø. Vestenfor Røsvandet hæver Kjærringtinden sin 4000 Fod høie Spids. Nordenfor ligger Nordlands høieste Tinder — Okstinderne, hvis høieste Top er 6600 Fod høi. De ser imponerende ud med sine skarpe Pigger og store Isbræer imellem.

Fra Røsvandet kan man gjennem Kongsdalen naa *Korgen* i Hemnæs.

Ranen. — Fra Sandnæssjøen sees ret indenfor Dønnæsøen med sine vakre Fjelde, blandt hvilke Aakviknaveren er det høieste — 2540 Fod. Langt i Vest ligger Fiskeværet Aasvær og længere Nord Lovunden, Tomø og Lyngø. Den første Bygd i Ranen

Sømandsdaad.

er Næsne. Den ligger paa en lav og jevn Halvø mellem Ranenfjord og Sjona. Her er ingen Skov, men store dyrkede Flader med veludseende Gaarde. Udenfor ligger de to Øer, Handnæs og Vikholmen. Paa begge Sider af den brede Fjord findes min-

dre Bugter og smaa Dale. Den betydeligste af disse er Utskarpen med særdeles vakker Omgivelse. Herfra gaar en Landevei over det smale Sjoneide. Indenfor dette stiger mægtige Fjelde, der adskiller Mo og Næsne. Længere inde deler Fjorden sig i to Arme, Sørranen og Norranen, eller Prestegjeldene Hemnæs og Mo. Hemnæs ligger paa en Tange mellem de to Fjordarme. Selve Sørranen er en bred Fjord, der gaar i sydlig Retning med vakre Gaarde paa begge Sider. Hemnæs Prestegjeld med Annekset Korgen strækker sig opover mod Røsvandet, der gjennem Røsaaen har sit Afløb til Sørranen.

Der er faa Bygder i Nordland, der har saamange vakre Partier og Seværdigheder som Mo i Ranen. Den brede Fjord mellem de lavere skovklædte Aaser giver et storslagent Midtparti, der værdig svarer til den ydre Indfatning med de smukke Snefjelde i *Svartisens* nærmeste Omgivelser. Ja, her findes virkelige Snefjelde, ikke bare enkelte spredte Klatter hist og her bortover Fjeldryggen, men lange, store Flader af aarfast Sne.

Mo ligger paa en fremspringende Spids ved Fjordens Bund med det steile Mofjeld i Syd og en jevn Granmo i Øst. Paa Fjordens Nordside ligger *Ytteren* med sine mange Gaarde paa tre lave Terasser og omkranset i Vest og Nord af skovklædte Høider, der paa Østsiden bliver høiere og mere klippefuld. Her ligger Gaarden *Loftfjeld* som en dominerende Prædikestol paa en lodret Fjeldvæg af ca. 1500 Fods Høide med Birkelier i Baggrunden helt op til *Risfjeldets* flade og nøgne Plateau. Fra denne Høide ser man hele Bygdens nedre Del som et Amfiteater med den brede Fjord som Arena. Paa denne Prædikestol føler Taleren, at han staar i Naturens store Tempel, og han vil omfatte Alfaderen og hans uendelige Kraft og Majestæt, aabenbaret i den storslagne Natur omkring sig, med troessterke Arme. Hans Tanker vil tage en høiere Flugt, og hans Aand vil føle sig i Pagt med alt, som er stort, skjønt og godt. Han vil længes efter klarere Lys, mere Sandhed og større Renhed. Hans Haab vil opfange hver Straale fra det guddommelige Lys, og hans Kjærlighed vil søge at binde alt lidende i Verden til Himmelen.

Dunderlandsdalen er stor og bred som en af de mægtigste Østlandsdale. Elven er mægtig og fører en uhyre Vandmasse fra Snefjeldene, Isbræerne og de uudtømmelige Myrer, der holder Vandet langt udover Sommeren som Reservoirer. De nordlandske Elve er alle meget vandrige og er for dem, som kommer søndenfra, imponerende. Saaledes udtaler Prof. Yngvar Nielsen: "Skjønt Professor i Geografi, og skjønt jeg forud kjendte Ranelvenes Navne, er jeg dog bleven overrasket ved det, som her har været at se. Fosser, der minder om Imatra, og Elve, hvis Bredde er som Indsøer andetsteds. Paa andre Steder maa den reisende spadsere op til Bræerne, her gaar det op til dem paa Baad over Søer og Elve, gjennem vakre Dale og store Skove. Det er Elve som i Kanada eller Finland, brede og dybe, der snart flyder rolig, snart kjæmper sig gjennem Strygene. Rundt om staar der en Granskov, duftende, frisk, og mellem Træernes Toppe vinker Bræernes hvide Sneflader, — en Natur saa egenartet, som den vel kan tænkes. Snart er det, som om Baaden gled hen over Skienselven eller Aadalselven; den korte Langvaselv er i Bredde næsten disses Lige. Snart er der et Fjeld, som minder om Nordheimsund i Hardanger, og saa kommer Bræen bag Granskoven, som ellers neppe findes i vort Fædreland. Landskabet er paa sin Vis en Komposition. Her er lidt af Østlandsdalen, lidt af Vestlandsfjorden, og dette sat ind i nordlandsk Ramme."

Omtrent tre Kilometer i Nord fra Fjordens Bund ligger Langvandet i en Halvvinkel. Her i Nærheden findes flere merkelige Huler. Saaledes Risagrotten ved Hammernæs, hvor man kan gaa ind gjennem Fjeldet 950 Fod. Indgangen er ikke stor, men flere Steder udvider den sig og danner store Hvælvinger med flere Sidehaller og Gange. Paa den anden Side af Fjeldet ca. 8 Kilometer derfra findes to andre Huler i Nærheden af hverandre. Det ene er Laphullet ved Bjørnaaen, det andet er Grønlihulen. I disse har man ikke naaet saa langt ind som i Hammernæshulen, men Grønlihulen eier en underjordisk Elv, der brummer fælt i de mørke underjordiske Gange. Disse Huler er isandhed storartede Seværdigheder, og fremmede Turister finder frem til dem i alt større og større Skarer. Ogsaa i Dunderlandsdalen

En Lappeleir.

findes mange merkelige Grotter. En anden Naturmerkværdighed her er, at Elvene undertiden gaar under Jorden lange Stykker. Saaledes den vandrige Eiteraaen, der forsvinder ned i Jorden og kommer op igjen et langt Stykke derfra med en forfærdelig Larm. Ligeledes Stilvasaaen, der har sit Udspring fra Urtvandet. Grunden ryster som under et Jordskjælv i en stor Omkreds, medens Elven gaar sin lønlige Gang under Jordoverfladen. Urtfjeldet er Mos høieste Tinde. Den er 4500 Fod. 60 Kilometer fra Mo ligger Bjeldaanæs, et Centralpunkt i Dalen, med en storslagen vakker og romantisk Omgivelse. Ikke langt derfra er den prægtige Stormdalsfos.

Mo har en anden Fos, der kan kappes med hvilkensomhelst Fos i Norge. Det er Reinfossen, omtrent ti Kilometer fra Mo. Efterat de mange vandrige Elve fra de forskjellige Dalfører er samlet i Hovedløbet, presses "Storelvas" uhyre Vandmasser sammen i en snever Rende og tumler i vild Dans udover det ganske betydelige Fald.

Fra Dunderlandsdalen kan man gaa over til Saltdalen, først over Fjeldet, siden gjennem den vilde og ubeboede Junkerdal. Ligeledes kan man ad en noget vestligere Rute komme til Beieren. Mellem Mo og de nærmeste Bygdelag i Sverige har i umindelige Tider foregaaet en livlig Handelsforbindelse, der i de sidste Aartier har været lettet ved en særdeles velarbeidet Vei helt til Umeaa.

Paa den store Høislette mellem Ranen og Saltdalen ligger den før nævnte Svartis, der er Norges og det europæiske Fastlands næststørste Isbræ.

I Ranen bygges de bekjendte Nordlandsbaade, der udmerker sig ved sin elegante Form og Sødygtighed. De ligner de gamle Vikingeskibe med høie Stævner, og de er udrustet med kun et Raaseil,

Nordover fra Ranenfjordens Munding passerer man først over Stor Sjona, saa forbi Lurø, Hestmandø, og under Polarcirkelen, Anklakken og Trænen aller længst ude i Havet. Saa naaes Selsøvik og Rødø med det besynderlige Fjeld, *Rödölöven.* I Holandsfjorden ligger Svartisen kun 2 Kilometer fra Søen; det samme er Tilfældet ved Grønø, hvor baade Fjorden, Skoven, Fjeldene og Is-

bræen minder om Hardanger. Saa passeres Ørnæs, Melø, Støt og Rota. Herfra kan i klart Veir sees Lofotøerne. Efter at Fugløen er passeret, kommer man til Gildeskaal. Ligeoverfor Sund kneiser *Sandhornet,* og langt i Baggrunden de takkede

Fugløen.

Smaatinder i Beieren samt *Børstinderne* eller *Middagstinderne.* Længere inde i Saltenfjord sees mægtige snedækkede Tinder, blandt hvilke *Sulitjelma* (6150 Fod) og *Olmajalos* (5300 Fod) rager høiest. Saa fortsætter vi videre forbi Arnø og kommer til Bodø. *B. L.*

TRÆNEN.

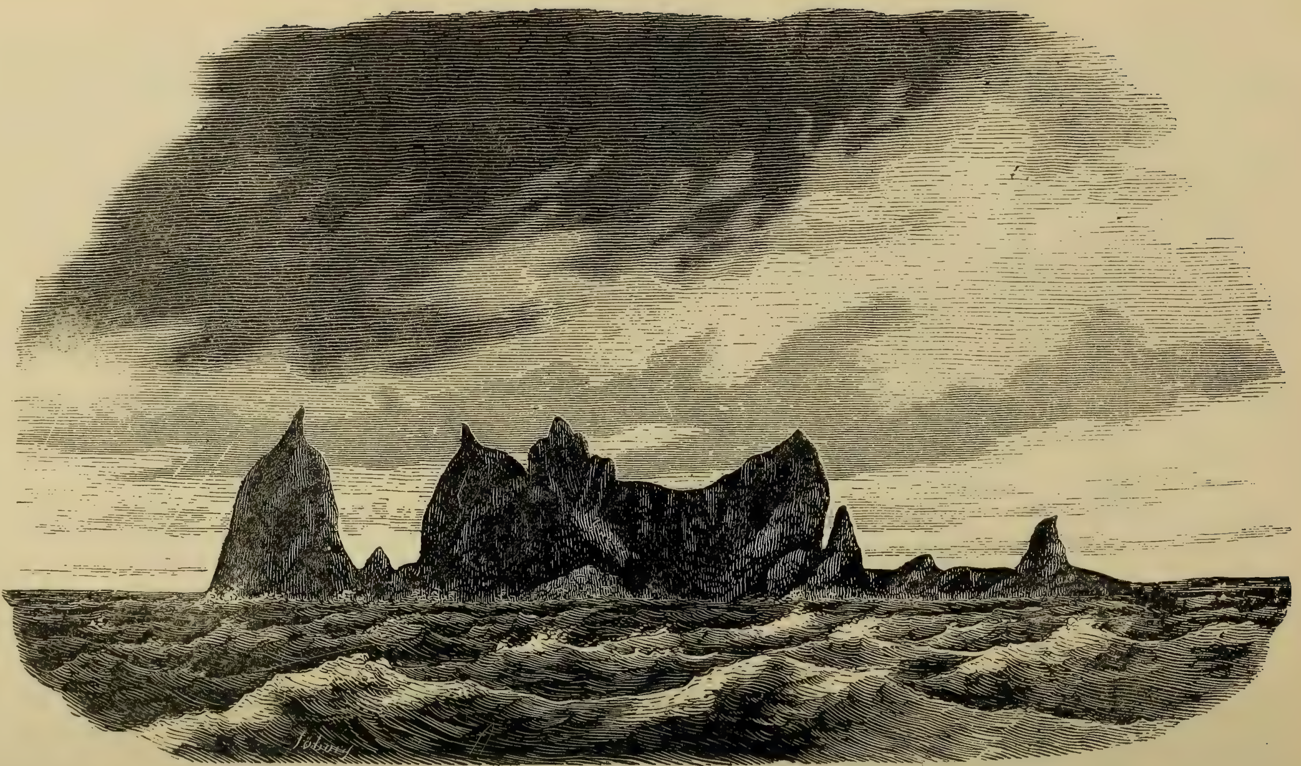
Trænen, en merkelig Øgruppe ca. 5 norske Mil tilhavs ret under Polarcirkelen, er Anneks under Lurø Prestegjeld. Presten kommer derud hver tredie Søndag, og saavidt vides kun i Sommermaanederne. Thi i den stormfulde Aarstid er Havstykket mellem Trænen og Fastlandet, Trænfjorden, formodentlig en af de værste Prestereiser i Norge. Kirken derude er bygget paa den flade, store Ø, Husø, hvor de fleste Mennesker bor. Skilt fra denne ved et smalt Sund ligger yderst mod Havet Sannøen, hvor de interessante, gigantiske Fjelde, Trænstavene, stiger ret i Veiret og tager Tørn mod de vældige Brændinger, der her staar lige paa. Navnet paa det yderste Næs her, Alvarsnæs, er karakteristisk. Den 1500 Fod høie "Staven", der sees tilhøire paa Billedet, skal under forfærdeligt Veir være vaad halvt oppi! — Kirken, en bitteliden Trækirke, er antagelig ca. 100 Aar gammel. Den er rødmalt med sort tjærebredt Taarn og Gavler. Det indre er ganske merkværdigt: rige Træudskjæringer og fantastiske Ornamenter, malede med gloende Farver. Kirken staar der paa bare Bakken uden nogen Kirkegaard eller Mur omkring. Da den ligger lige ved Stranden, kan man se Baade trukne op i Ly af den.

"Folkebladet",

BODØ.

Bodø anlagdes paa Hundholmen ved Saltenfjord 1816. Byen har faaet sit Navn efter det omliggende Landsogn. I lang Tid gik det smaat med Byens Vekst, og den havde saa sent som 1845 kun 258 Indbyggere. I de senere Aar har den derimod vokset sterkt, saa Indbyggerantallet nu er over 4000. Omtrent 3 Kilometer fra Byen ligger Bodø Gaard, der før i Tiden var Sædet for Nordlands Lensherrer og Amtmænd.

Bodø By og Bodø Landsogn var helt op til 1888 en Menighed, men fra den Tid har Byen dannet eget Sogn og bygget sig en stor pen Kirke og Middelskole. Byens Havn er meget farlig i de barske Vinterstorme, og det var Tale om at bygge en Molo for Statskassens Regning; men de vise Fædre og Forretningsmænd forkvaklede hele Sagen; enhver vilde naturligvis, at Moloen skulde lægges just udenfor hans Brygge.

Trænen paa Helgeland.

"MALSTRØMMEN".

Blandt Nordlands Seværdigheder fortjener Saltstrømmen eller Saltenstrømmen at sættes i første Række. Den er i en Henseende vistnok enestaaende i sit Slags; ialfald har vidtbereiste Folk udtalt, at de ikke har seet dens Mage. Selv den før saa berygtede Moskøstrøm er et Barn i Sammenligning med Saltstrømmen, og Benævnelsen passer i Grunden ikke paa den. Navnet Saltvandsfos vilde være mere betegnende.

I den sydlige Del af Saltens Fogderi skjærer den ca. 120 Km. lange Saltenfjord sig ind fra Havet mellem Bodøskagen og Sandøhornet. Vel 10 Km. fra dens Munding afspærres den næsten af to Øer, Strømø og Godø; kun tre smale Sund, Storstrømmen, Sundstrømmen og Godøstrømmen, danner Forbindelsen mellem Fjordens ydre og indre Del. Førstnævnte, der løber mellem de to Øer, er den strideste og den, som fører Navn af Saltstrømmen, og gjennem den foregaar den største Færdsel.

Den Del af Fjorden, som ligger indenfor disse Øer, er omtrent 100 Km. lang og paa sine Steder henved 10 Km. bred. Som de fleste vel ved, er der i Nordland betydelig Forskjel paa Høiden af Havets Vandstand ved Flod og Fjære (Høivand og Lavvand), idet Vandet i Løbet af 6 Timer kan stige eller falde 2—3 Meter. Ifølge Tyngdeloven vil nu Havet udenfor og indenfor disse Hindringer, som de to nævnte Øer danner, søge at holde sig i Ligevægt. Dette kan kun ske gjennem de tre smale Sund, af hvilke det ene (Godøstrømmen) er saa grundt, at det vanskelig lader sig befare med Baad. Som Følge heraf opstaar der gjennem disse Sund et forfærdeligt Pres af Vand under Havets Stigen og Falden. Det er nemlig et flere Kvadratmil stort Fjordbasin, som gjennem de trange Render skal holdes i Niveau med Havet udenfor.

Værst er Presset i Storstrømmen. Paa det smaleste er den neppe en halv Kilometer bred, og herigjennem skal i Løbet af ca. 6 Timer mangfoldige Millioner Kubikmeter Vand passere ud eller ind. I Springtiden (ved Ny- og Fuldmaane) er Strømmen selvfølgelig mægtigst, og under en Nordveststorm og ved faldende Sø, viser den sig rigtig i al sin Vildhed; da frembyder den et

Skue, hvis Storartethed man skal have vanskeligt for at finde Sidestykke til. Rigtig at skildre dette Skue, formaar ikke Pennen; det maa sees med egne Øine, skal man faa et sandt Begreb derom.

Vandet jager afsted i en forfærdelig vild Dans. Bølgerne topper sig op i de mest fantastiske Former og indhylles i et stadigt Skumsprøit. Tragtformede Fordybninger opstaar paa Havfladen, om hvilket Vandet kredser i rasende Fart. Efter nogle Øieblikke forsvinder de, og nye Tragter danner sig ved Siden af. Enhver flydende Gjenstand, som kommer indenfor deres Omraade, suges øieblikkelig under, og ve den Baad, som er saa ulykkelig at gribes af en saadan Kjedel; den og dens Mandskab vil være redningsløst fortabt. Mere end et Menneskeliv er gaaet tilgrunde her, og det er ikke mange Aar siden, at en af de ældste Opsiddere i Nærheden, hvis mangeaarige Kundskab til Saltstrømmen skulde have gjort ham mere forsigtig, endte sit Liv, idet han vovede sig ud paa den.

Naar Vinden staar lige mod Strømmen, og denne er paa sit strideste, er Larmen af den ligefrem øredøvende. Den menneskelige Stemme taber sig fuldstændig, og selv et Rifleskud vil i faa Skridts Afstand ikke høres. Fjeldgrunden, hvorpaa man staar, ryster som under et Jordskjælv, og det er bogstavelig sandt, naar de i Nærheden boende siger, at "Gryta dansa paa Skjærringen".

Det menneskelige Snille staar magtesløst ligeoverfor denne Naturkraft. Selv de kraftigste Dampskibe vover ikke at byde den Spidsen, og endnu er ikke den Maskine opfunden, der vilde kunne forcere Saltstrømmen, naar den tumler sig som vildest. Det vilde omtrent være, som at forsøge paa at seile opefter Sarpsfossen. Endog Hvalen, hvis Hurtighed i Vandet maa siges at være forbausende, maa her give tabt. Man har flere Eksempler paa, at den forgjæves har søgt at tvinge sig frem mod Strømmen, uagtet den satte fuld Kraft paa. Vandhvirvlerne har grebet den og slynget den tilbunds, og man har bagefter seet den komme op langt agterud, blodig og forreven af at være bleven maset mod Klippespidserne nede paa Bunden.

En halv Time efter hver Flod og Fjære er Strømmen i nogle Minuter saapas rolig, at den kan passeres. Denne Stund benyttes af de Baade og Fartøier, som skal ud eller ind i Saltenfjorden. Det farligste Strøg er nemlig ikke langt, neppe en Kabellængde. Paa begge Sider er der Bugter, hvor der danner sig ufarlige Bagevjer, og som afgiver gode Ankerpladse.

LOFOTFJELDENE.

Straks man naar Helgeland, bliver Fjeldene sværere og mere skilte fra hverandre, saa at de alt her begynder at staa ensomme i Havet. Ofte har de et eget Slags Mosklædning, der breder sig dels graagrøn, dels brunrød opover og kan, naar det øvrige Landskab giver kraftige Modsætninger, fremkalde saa nye Farvevirkninger under Solspillet, at en Maler maatte føle det som Klang af fremmede Melodier og kunde — med Evne til at fange dem — lokke frem en samlet Virkning af henrivende Skjønhed.

Men det hele er kun en Indvielse til den Stund, da Lofotfjeldene begynder at blaane. Jeg ved ikke, hvad der er herligst, enten at have dem i Fjernsyn som en eneste dybblaa Mur med tusende Taarne paa, eller at komme dem nær og se Muren aabne sig, hver Tind blive Fjeld for sig, det ene altid vildere end det andet, og dette i en eneste Linje, saa langt du ser, selv med den bedste Kikkert. Naar man roser Romsdal med Troldtinderne, Vengetinderne, Hornet, osv., saa vil jeg straks lægge til: Lofoten giver disse Fjeldtinder flere hundrede Gange efter hinanden, — eller bedre udtrykt: det Fjeldpanorama, som sees ved Molde, varer heroppe ved, selv med det raskeste Dampskib, i hele Døgn. Men Fjeldformerne er saa forrevne, at intet Billede i min Sjæl fra Mytologiens eller Bibelens eller Dramaets Kreds slaar til for ret at udsige den forstenede Bevægelse, jeg saa paa, den truende Kjæmpeorden, den rolige Rædsel, den tusendtakkede Mangfoldighed i den eneste Gydning af Sten. Man kan værge sig den første Stund, kanske den første Dag, og prøve at holde det paa Skjønhedens Afstand, men naar det bliver ved i Døgn og lige stort, enten man seiler til eller fra, saa føler man tilsidst i den døde Natur en Spænding som midt i en levende Handling. Dette

Svolver i Lofoten.

har ogsaa de følt, som engang har digtet, og de, som nu paa Stedet fortæller de store Sagn, som svæver over disse Steder, og hvori Fjeldene tager dramatisk Liv, optræder som Jætter og Jættemøer, Riddere og Jomfruer; det storstilede deri bliver endnu større ved den uoverskuelige Afstand mellem de handlende i dette Stendrama. De, der seiler og drømmer og digter heroppe, betragter nemlig Mile som vi Spadserture, og i den rene Luft sees ogsaa Ting i elleve, ja, tretten Miles Afstand, som man tror at komme hen til om et Øieblik, og det Lys, som skinner over dette Eventyrdrama, aflader jo ikke; thi vi er nu der, hvor der for nogle Maaneder siden var en eneste Nat, men hvor der nu er en eneste Dag.

Den Fjeldkarakter, som Lofoten har, optræder ikke længer Nord, uden enkeltvis i Rækker paa nogle faa Tinder, omtrent som dem, vi beundrer sydpaa, f. Eks. i Romsdalen. I Lyngenfjord har vi dem igjen, tildels ogsaa i Balsfjord. Dog seiler vi frem mellem Fjeld og ser blot Fjeld, klædte og ikke klædte, undertiden grønne til Toppen, undertiden milevidt graa Masser uden Græstørv. Derfor kan man komme til Steder, som synes overhængende stygge; men stiger man et Stykke tilveirs og faar Stedet i Fjernsyn, saa at Stenens Former og Forhold, Havets dybe Farve, Luftens Klarhed faar Magt, da kan Uendelighedens Forestilling suse ind over det udstrakte, vilde Land, og da er det skjønt. *Bjørnstjerne Bjørnson.*

RAFTSUNDET OG GYHELLSUND.

"Nu har jeg reist Schweiz og Tyrol og hele det vestlige Norge igjennem; men Mage til storslagen Natur har jeg aldrig seet," sagde en udenlandsk Turist til mig en Dag, vi stod i Digermulen, beundrende det mægtige Panorama, man der har foran sig. Der stod en fremmed Maler med et stort europæisk Navn ved Siden af os. "Det er et Eventyrland hele Lofoten, og Eventyrslottet er jo der paa den anden Side af Raftsundet; ser I ikke Borgtinderne, ser I ikke, det lyser af de skinnende Taarne?" sagde han.

Visselig havde de ret begge to. Her ligger en speilblank Fjord foran dig, milelang, stille, mørk, og som op af et bundløst

Dyb stiger der Tind ved Tind, Tagg ved Tagg, Fjeld med vildt forrevne Former, lodrette, stupbratte med Snebræer og Jøkler inde mellem Dalene og ned gjennem Revnerne. Det straaler af Sneen, det glimter af de vaade, glatte Sider i Solglansen, Dalens grønne, friske Lier formelig skinner inde mellem de sorte Fjelde, og lette Taager, der ligesom er glemte igjen af Luftdraget, hyller nogle af de vildeste Tinder ind i et underligt mystisk Slør.

Hvorledes ret finde Ord for at beskrive al denne storslagne Pragt i Former og Farver, finde Udtryk for den Stemning, der griber en, naar disse vilde Fjelde, denne blanke Fjord i Midnatssolens Glød, i dens mystiske Skjær ligger foran en som et eneste vidunderligt Eventyrland? Her maa Ord til, sprungne ud af selve Fjeldvæggen, med Landets egne, eiendommelige Kraft og Klang.

"Det stig av Hav eit Alveland
med Tind og Mo;
det kviler klaart mod Himmelrand
i kvellblaa Ro.

Ho søv, den fine Tinderad
i Draumebann;
men so ei Stund ved Solegla
ho kjem i Brand.

Naar Dagen sig som Eld og Blod
i blaae Myr,
det logar upp med Glim og Glo
og Eventyr.

Det brenn i Bræ og skjelv og skin
med gyllne Bragd,
og Lufti glør i Glans af Vin,
Sylv og Smaragd.

Men af han døyr, den bleike Brand,
som slokna Glo,
og klaart som fyrr ligg Alveland
i kveldblaa Ro."

Det har nylig regnet, Luften er saa blød og lind — og saa gjennemsigtig klar, saa let og frisk, som man kan finde den her — og i Bergen en Vaar- eller Høstmorgen. Barometret stiger; jeg er Landmaaler; dette stolte Land er mit, saa afsted, tilfjelds, tiltops. Toug og Isøkse i Haanden, nogle raske Karer følger efter, og saa skal Slottet stormes, Alvelandet — kartlægges.

Raftsundet i Lofoten

Mellem Troldtinden og Korsnæstinderne ligger et mørkt, vildt Gab, en trang Dal eller rettere en Kløft, med en fossende Elv, med svære Urer, med Snebræ paa Snebræ og svimlende, fæle Fjelde til alle Sider. De næsten vil vælte sig nedover en. Didind, didop gaar det. Bregnerne rækker en til Livet, Græsset er knæhøit, Urerne i et Virvar, det gaar sent og slemt, her er Knauser og Stup, her er varmt Arbeide; men frem gaar det.

Saa staar vi fast, hverken tilhøire eller tilvenstre er der Vei. En af os stiger op paa Skuldrene til den sterkeste, han naar Tag i Græstørven over sig, — og han er oppe. Instrumenterne hales op, Folkene ligeledes, og saa videre. Frem gaar det. Sneen er let at gaa paa, Isøksen er unødig. Vi puster i Bakken.

Nei, hvor her er vildt ,rædselsfuldt vildt! Fjeld i Fjeld, Mur i Mur, rundt omkring, stængende, truende, hvor man end ser sig omkring. Det er saa vidt det lyser lidt dernede af den blaa Fjord, man ser saa vidt lidt af den straalende Himmel, naar man lægger Hovedet bag i Nakken. En brusende, skummende Elv høres under Sneen, nede i Jøkelhallerne; den vælter sig frem mellem de store Stene nede i Uren forsvinder og kommer atter frem. Store Snefonner ligger tvers over Dalen, store Stene, der er løsnede der høit oppe over vore Hoveder, har slaaet store, sorte Huller i det hvide Dække. Fjeldene stiger saa lodret tilveirs, de er saa søndertaggede, saa forrevne, Sprækker og Kløfter, Revner og Rifter har de, furede, bistre at se til, de hænger ud over en, de skinner i sort, grønt, graat, rødt med metallisk Glans.

Ind mellem Fjeldene, følgende Elven og Snefonnerne, naar vi videre og videre op. Det gjælder at naa Ryggen deroppe, Ryggen er som oftest lettest at gaa. Den saa slem ud denne Vandring; men den blev dog lettere end beregnet. Det gjaldt bare at lægge ivei.

Ryggen naaet, — saa hurtig videre, det er Toppen, det gjælder, ikke Troldtind, den naaes ikke ad den Vei, ikke Korsnæstinderne, de er ubestigelige; nei kun en liden ukjendt Ubetydelighed, god nok for Landmaaleren, god nok for enhver. Thi her er det sandelig storartet nok.

Hvilket Virvar af Fjeldtoppe, af Sneebræer og Sneflækker, af Urer og Iselve, af grønne Aase langt derborte, af sorte Toppe nær ved, af blaanende Tinderader rundt omkring; Fjorden ligger dybt dernede, 1000 Meter ret ned, — hele Lofoten bortover Raftsund er fuld af Seilere, de farer alle nordover, de er der i Hundreder, de ser ud som en eneste Maageflok over Seistimene. Det bærer afsted, hele den store Fiskerflaade til Eidsfjorden. Der er endelig Silden landgaaet. Mine Folk sukker; det er andet Liv at ligge paa "Sildtur" end at være med paa Fjeldtur. De følger den lange Strøm af Seilere med længselsfulde Blikke. Det er ogsaa Sjøfolk, ikke Fjeldfolk, jeg har med mig. De har intet at gjøre nu paa flere Timer, og de ligger saa henstrakte paa Mosen inde i en Revne og stirrer nordover. Selv fører jeg Kikkerten i Nord, Syd, Øst og Vest, her er en Uendelighed af Toppe, et vildt Kaos.

Dagen nærmer sig sin Slutning, Solen nærmer sig Havranden, hele Havet og den nordlige Hemisfære staar i luerød, gylden Belysning, Fjeldene skinner som af Bronze, Sneen farves rosa, det blaaner inde i Ishallerne i Snebræerne. Som en bloddryppende Kugle sænker Solen sig ned mod det flammende Hav — langt, langt derude. Skoddebanker ligger som en lysende Stribe der i Nord; i et blændende Skjær af Guld og Purpur sees Solens øverste Rand.

I det samme Solen forsvandt, begynder Luften at blive saa underlig klam og fugtig. Det er Nordenvinden, der sætter ind fra Ishavet med Raaskodden. Papiret er ikke længer til at tegne paa, vi maa atter stige ned af Tinden. Vi klatrer ned over Ryggen og staar atter oppe paa Fjeldkløftens øverste Rand. Vi skal just til at stige ned og lade Fjeldet lukke for Lofottinderne, — da ser vi pludselig et nyt Land, et nyt Hav dukke frem, et nyt, mægtigt, gribende Skuespil.

Skodden er segen frem og ind under Landet; som ved et Tryllesiag er den allerede inde mellem Lofotfjeldene i Nord og Vest og — — der er den allerede inde mellem Fjeldene ret imod os. Den smyger sig frem, den viser sig pludselig mellem de trange Dale, — nu er den her lige under os, bag os, nede i Dalen, overalt. Som en

Havflod er den trængt frem og ind mellem de trange Fjorde, ind i Dalsprækkene; den slaar imod de bratte Fjelde, kan ikke komme igjennem, vider sig ud, og pludselig fylder den alle Dyb. Den ligger der rolig som et hvidt, uldent, bølgende Tæppe, den ser ud som et størknet Hav, livløst og dog skiftende umerkeligt i Bølgedale og Bølgetoppe. Jevnt, rundt og blødt ligger dette Skyhav under ens Fødder, og op af dette sælsomme nye Hav stikker de sorte Fjeldtoppe op som Øer, som Nunatakker paa en grønlandsk Indlandsis.

Ned i dette Taagehav stiger vi; — vi ventede et blødt, hvidt, uldent noget og merker kun almindelig Regnskodde, klam og vaad. Fjeldvæggene ser ud til at staa os endnu nærmere, de lukker sig sammen om os, vi gaar omkring som bergtagne, de svære Fjelde og den tunge Skodde næsten tar Pusten fra os, gjør os beklemte. Men atter vider Fjeldene sig ud fra hinanden, Regnen holder op, vi træder atter frem til Lys og Varme, Skodden hænger over vore Hoveder, vi aander ligesom lettere.

Vi skynder os til Baaden, den lette, slanke Nordlandsbaad, og med kraftige Aaretag farer den over Øyhelsund og Raftsund tilbage til den smukke Digermulen. *H. Angell.*

SILDSJAU.

Der var Sildindsig op gjennem Østnæsfjorden i Lofoten. Not og Garnbaade begyndte at samle sig som Maageflokkene, de kom nordenfra og søndenfra, øst- og vestenfra. Dampere kom med store Slæb uafladelig; Sildesynerne var sikre nok, det gjaldt bare for Fiskerne at skynde sig og være med paa den rige Høst af Sild og Penge.

I Nabofjordene, op gjennem Øyhellesund, Raftsund og Svartsund ventede man ogsaa saa smaat den kjære sølvglinsende Gjest; der var ogsaa seet Hval og Fugl.

Jeg var netop i Digermulen, og kom saa en Dag ned paa Bryggen. Hele Sundet var fuldt af Seilere. Baad efter Baad kom nordenfra strykende for fuld Bør, de svære røde eller brune Raaseil fyldtes i Vinden, Skumsprøiten stod høit om de skarpe Stevne. Der kom nogle Baade op under Bryggen, og nogle Mænd gik

land. Det var skjæggede Karer i svær Sjøhyre, Sydvest, Oljetrøie, Oljebukser og store Sjøstøvler. Folkene saa tunge og kloddsede ud; men da de tog Seilene sammen, og saalænge de i det hele taget var i Baaden, da var de saamen raske nok, da var de som af en anden Race.

Langsomt og sindrigt drog de sig op over Bryggen og ind i Butiken. En af dem var Notebas.

"Kor det gaar?" spurgte man ham.

"Aajo, det gaar noksaa bra."

"Er det sandt, at der blev stængt Sild i Gundfjorden igaar?"

"Aaja, der blev da gjort nogle Stæng."

"Er de store?"

"Noksaa store, ja. Ialt kanske 10,000 Maal."

"Det var bra, hvis det bare er pen Sild."

"Pen og stor Sild er det."

"Og hvad er Prisen i Svartsund?"

"12 a 13 Kroner Maalet."

"Det blir 120-130,000 Kroner, det."

"Ja, det blir vel det, kanhænde."

"Du er kanske med i Laget, du?"

"Aaja, jeg er da det."

Der var intet at se paa Fiskerens Ansigt under denne Samtale, og dog var det her en Mand, som havde trukket det store Lod. Kanhænde havde det været meget at se bag de veirbidte Træk; Nordlændingen er livlig nok af Sind; men det høvede sig ikke at lade Glæden vise sig saadan udenpaa. Nogle misundelige Øiekast rettedes nok bort paa den lykkelige Notebas og hans Folk og nogle storartede Beregninger med svære Tal blev høilydt gjorte, men ellers var Folkenes Væsen som altid. Ja, kanske var der nogle ungdommelige Ansigter, der lyste forunderlig glade; maaske tog enkelte sig en rigtig drabelig Skraa; men det var næsten alt. Næsten, — — — thi op paa Skjænkestuen kom lidt efter Notebasen for at faa sig en rigtig Hjertestyrker. Han havde Penge nok nu, mente han, og saa vilde han gjerne have noget ekstrafint og rigtig kostbart at drikke, en Flaske af slig fin Vin, som de udenlandske Storkarerne drak. Men ikke Champagnevin; thi den havde han

drukket ofte nok. Saa fik han en rigtig dyr Rhinskvinflaske. Han saa paa den, forhørte sig om Prisen, og da den var høi nok, tog han Skraaen ud, skjænkede sig et Glas, drak og spyttede kraftig efter. Gik saa hen til Vinduet, hældte forsigtigt Flasken ud og stak Skraaen atter i Munden. "Det var nu bra, at han ikke var bleven Storkar alligevel," sagde Notebasen med et bredt Smil, da han ruslede nedover Trappen.

Kaffe, Smør, Flesk, Brød m. m. kjøbtes ind; thi nu skulde der leves fedt og godt oppe i Grundfjorden; Telegrammer blev sendte til Opkjøbere, Dampskibe, Sildeverkere m. fl., — og saa gik Mændene atter i Baaden, sent og tungt.

Nordlændingen hører vist ikke egentlig hjemme paa Landjorden, han er der tungvint og sen. Men se ham paa Søen! Der er han kjap og let; Seil i Top, Haanden paa Styrvollen og saa afsted, fykende og rykende, — slig stryker han hjem.

Det var ganske rigtig som fortalt paa Butiken. Der var gjort Sildestæng i Grundfjorden og ved Troldfjorden. Det var "han Karolus" blandt andre, der atter var ude med Notelagene sine. En svineheldig Fyr! Hans fire Notbrug var Dagen i Forveien blevne buksered af en Damper fra Eidsfjord. Han skulde sydover til Østnæsfjorden. Da han var kommen ind i Raftsundet i Høide med Svartsund, blev Sydveststormen saa svær, at Damperen maatte slippe Slæbet, og Fartøierne søgte da Havn lige ved. Ikke før havde de sluppet Ankeret i Bunden, førend de saa Sildestimen staa lige mod Land. Folkene for i Baadene og Nøterne kastedes. Sildestimen gik saa tæt og hardt, at Nøterne næsten laa flade, og Baadene holdt paa at trækkes under. Silden hoppede lige op i Baadene. Stimerne gik som Elve i Havet. Alle Nøter blev satte, og inden Aften kunde Folkene lykønske sig med at have gjort en Fangst af mindst 10,000 Maal pen Sild — eller mindst 100,000 Kroner.

Senere viste det sig, at 10,000 Maal var meget for lavt regnet, 15,000 — 20,000 — 25,000, ja, enkelte mente 35,000 Maal maatte være det rigtige. Mellem 20 og 30,000 Maal var det korrekte.

Det var et af de store Lod paa Sildefiskelotteriet. Men lige ved Siden af disse Stæng, i selve Svartsund, laa Hjemmefolket (de

Sildfiske ved

n norske Kyst.

som bor paa Stedet) færdige med sine Nøter. De kom en Time for sent. De maatte se paa, at al denne Havsens Rigdom blev nappet bort lige for deres Næse — og det ved det rene Slumpetræf.

Paa Vestfjorden.

Der blev Liv i den øde Grundfjord og Troldfjord efter disse Tidender. Telegrafen bar Nyheden samme Dag ud til alle Fiskepladse, og Fartøi paa Fartøi, Opkjøbere, Dampere, Han-

delsbaade, Garn- og Notbaade skyndte sig til Stedet. De øde, vilde, triste Fjordgab blev livlige nok. Her var Penge at tjene, Arbeide at faa for alle. En Krone for Tønden for "Verking", det er pen Betaling. Gamle Kjærringer, der knapt kunde tjene 50 Øre om Dagen, havde nu sine sikre 5 — 6 — 8 — 10 Kroner. Og endda var der Mangel paa Arbeidsfolk. Rundt omkring for Baade for at kapre Folk til Verking og Saltning.

Det er en mangeartet Virksomhed, et interesant Liv, der udfolder sig oppe ved en saadan Sildefjord, og fra det nærliggende Digermulen drog saa en Dag et lidet Selskab for at se paa Stasen. Det var Snekave og andet Styggeveir; men endda var der Damer, der vilde være med. Indpakket i Kaaber og Tørklæder, saa at bare snaut nok Næsetippen stak frem, blev de placerede i Baaden; 3 Mand satte sig ved Aarerne, og saa bar det afsted, saa det skummede. Der blev snart koldt for dem, der skulde sidde stille, og en af Damerne, en ung, liden, fin Frøken, kastede snart Kaaben og tog til Aaren. Saa var vi 3½ Mand ved Aarerne, og nu bar det frem. Karfolkene fik dobbelte Kræfter.

Der laa som en Skog af Master i Svartsund. Paa Fartøierne saaes Silden at øses op i Tøndevis. Øserne stod i Sild til op over Knæerne, Silderispen dækkede Folk fra Sydvest til Støvler. Ka'rer og Kvindfolk havde det alle lige travlt. Overalt manglede Arbeidsfolk, især Verkepiger.

Vi havde Telegrammer til flere af Fartøierne, og vi raabte da ret som det var: "Famælien" — hoi!" "Railton & Dixon" — hoi!" "Solo" — hoi!" "Martianna" — hoi!" "Oluffianna", "Constantia", osv, eller andre passende Navne paa norske Fartøier.

"Hei! . . . . Vil du paa Verking — Jente!" lød det fra Fartøi efter Fartøi, efterhvert som vi roede forbi. Man antog Roersken med det store Tørklæde om Hovedet for en Verkepige. Hun skulde nu tænke paa det. Fra en Bergensjagt kom en Baad roendes, saa fort man kunde. En rigtig kjæk Gut stod foran og raabte: "Verking! Verking!" Han troede vel, at han skulde have bedre Held med sig end de andre.

"Jente! Kom til os!" raabte han, da Baadene var lige ved hinanden. "Frøkna vor", der havde siddet med Ryggen til, maatte vende sig om, og saa fik vi alle se det friskeste, vakreste, ungdommelige Ansigt, som nogen Hans Dahl kunde ønske at male. Snedrevet og den kolde Vind samt Anstrengelsen ved Roningen havde rigtig sat Glød i Kinderne, og saa var det sligt et Smil om Munden og slige straalende Øine, at Gutten bare blev staaende og gape. Vi lo alle, — Gutten lo med, og saa sagde han saa fint, han kunde: "Aa, du maa endelig komme til os!" Jenten lo, vi roede bare videre, og Gutten stod bare og stirred og længted. "Det var Jente det!"

Saa bort til Nøterne inde ved Grundfjorden og Troldfjorden. Under de vilde, bratte Fjelde saaes ogsaa her Baad ved Baad, og ved at ro lige indpaa saaes Not ved Not, Sølvhaug ved Sølvhaug. Naar Silden toges op, kastedes en mindre Not indeni den store, den mindre trækkes sammen, saa Silden næsten staar kompakt, og saa øses den sølvglindsende Masse med Hov op i Baadene, der øieblikkelig roes hen til Kjøbefartøierne. Her verkes og saltes Silden. Undertiden kan man ved at ro ind i Noten se Sildestimen gaa under Baaden. Rundt i Ring gaar Silden ustanselig, — det er Millioner. Gaar der et Hul i Noten, strømmer Silden ud som Erter af en Tønde. Vagt ligger derfor ved hver Not. Misundelige Fiskere kunde skjære Hul. Sligt er hændt før.

Vi var da tilslut henne ved en saadan Vagtbaad ogsaa for at tale med de lykkelige Fiskere.

Aajo, de var da svært fornøiede. Det kunde da forslaa, dette, de kunde meste blive Storkarer med engang.

"Hvor meget kan nu en Mand som De tjene paa denne Affære?"spurgte vi en ung, rigtig glad Fisker.

"Aa — det var nok regnet ud slig, at de havde Arbeide fra nu af og op til under Jul kanske, og 250 Kroner om Ugen vilde blive det mindste, han skulde have, — det blev nu i Tusender.

Ja, han var vel fornøiet. Verden var saa straalende lys og skjøn, trods Snekave, Storm og Kulde. Hvad gjorde sligt Filleri? Aa nei for en Jente, der sad og smilte til ham! Hvert

Smil var som Solstreif over de sneklædte Tinder, som Lysstraaler gjennem de mørke Fjordgab.

Nei, for et Solskinsveir!

"Vil du ikke komme paa Verking hos os." Han saa saa bønligt paa hende. "Eg skulde lika meg godt, um du var min."

Da maatte hun storle — og vi andre med. Saa snudde vi Baaden, heiste Seil i Top, — og hjem for vi.

"Frøkna" kom akkurat paa Klokkeslettet tilbage til Telegrafkontoret, thi der hørte hun egentlig hjemme. Der var ikke Tid til Ombytte engang, Sildehandlerne bare ventede paa Uhrviseren for at begynde Telegraferingen.

Dagen efter kom en oljeklædt Fisker ind paa Telegrafkontoret. Han fandt frem en vaad Lap, et Telegram. Frøkenen stod med Ryggen til borte ved Apparatet og telegraferede om Sild, Sild og atter Sild. Hun vendte sig om, — der stod Gutten fra igaar, — og der stod Verkerjenten. Hun maatte smile; Gutten saa ud som om han havde solgt al sin Sild og ikke faaet et Øre for den. Saa blev da Telegrammet afleveret og ekspederet. Han stod der fremdeles.

"Kunde han faa skrive et Telegram?"

Jo, der var intet iveien, og saa skrev han med de peneste Bogstaver, han havde lært, til sin Mor, at han haabede snart at kunne sende hjem nogle tusen Kroner. "Det kan blive mange tusende," sagde Gutten og saa svært langt over Bordet.

"Det var bra det," blev der svaret.

Gutten kunde næsten ikke tage Øinene til sig: — men saa gik han dog tilslut, — — langsomt nedover til Baaden. — Han funderede vist paa, at merkelig nok var det ikke alt her i Verden, man kan faa for Penge, selv om de findes i Tøndevis.

H. Angell.

Tromsö Amt.

(Fladeindhold: 26,247 Kvadratkilometer; 70,000 Indbyggere).

Tromsø Amt ligger mellem Nordlands og Finmarkens Amter. Det udgjør kun et Fogderi, Senjen og Tromsø, som er delt i 22 Herreder, samt en Bykommune, — Tromsø. Naturen er overalt

Tromsø.

vild og storartet, baade i de dybe Fjorde og paa de store Øer. Hindø er 2238, Senjen 1666 Kvadratkilometer, og er de to største Øer ved Norges Kyst. Af de øvrige kan nævnes Kvalø, 747, og Ringvatsø, 663 Kvadratkilometer. De vigtigste Fjorde er Malangerfjord, Balsfjord, Ulfsfjord, Lyngenfjord og Kvænangerfjord, og de vigtigste Dalfører er Maalselvens- og Bardodalene. Amtets vigtigste Næringsvei er Fiskeri, som drives dels ved Amtets egne Kyster, dels i Lofoten og Finmarken. Agerbrug og Kvægavl staar paa et lavt Trin og spiller ingen væsentlig Rolle. Senjens Nikkelverk var engang af stor Betydning, men nu er det nedlagt; derimod har man fundet store Kulleier paa Øerne, og disse vil rimeligvis blive en stor Indtægtskilde for Tromsø Amt.

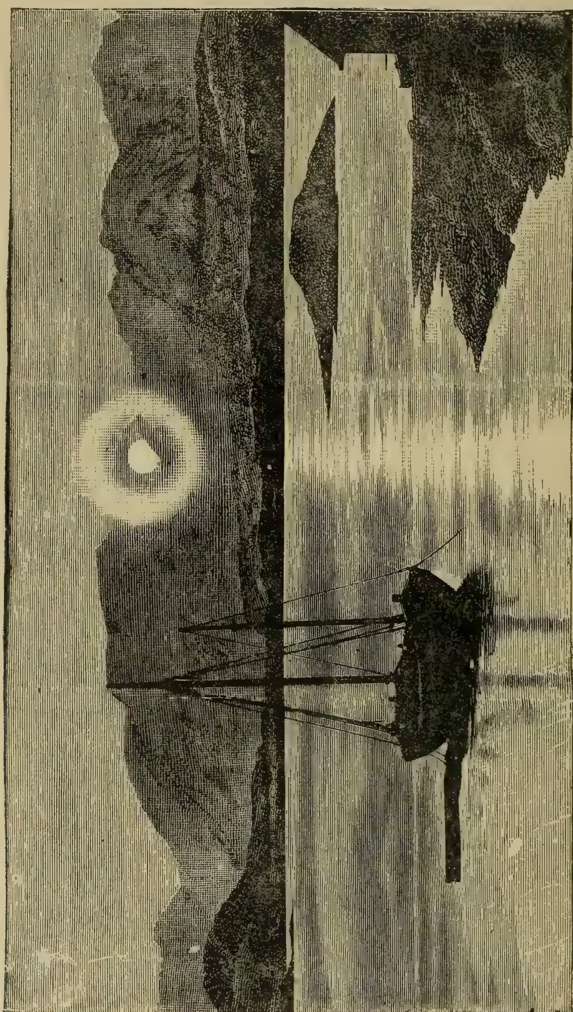
TROMSØ.

Stiftstaden i Tromsø Stift ligger paa en liden yndefuld Ø af samme Navn under den 69de og 70de Breddegrad. Som Stiftsstad er den Sædet for Stiftamtmand, Biskop og Skoledirektør. Den har en Middelskole, et Skolelærerseminarium, et seværdigt Museum og et Filialkontor for Norges Bank. Med Rusland staar Tromsø i en livlig Handelsforbindelse, idet de russiske Lodjer eller Smaafartøier fører sit Rugmel fra Hvidehavet og bytter det med Fiskevarer. Byens Forretningsmænd udruster ogsaa aarlig Ekspeditioner paa Fiskeri og Jagt under Spitsbergen og Novaja-Zemlja. Tromsø er den største By i den kolde Zone og har henimod 8000 Indbyggere. Den var i lang Tid et betydeligt Handelssted, men fik først Kjøbstadsrettighed i 1794. I de senere Aar har Byen været i rask Fremgang.

MIDNATSSOLEN.

Man har hørt det, at hvilke Forestillinger, man end bringer med om Midnatssolens Pragt, de vil taage hen i selve Synets Naturmagt. Og det er sandt. Straks den svømmende Ildkugle glider stort op over Synskredsen, hvor den kun et Øieblik har havt Forbud, forvandles Himmel, Fjeld og Hav. Selv kan den sees Timevis med blotte Øine; der staar ingen hindrende Straaleglans omkring, al Brand er inden dens Omkreds, men denne er ogsaa meget større, end man er vant til at tænke sig den om Dagen, ja,

saa stor, at man i Begyndelsen betages deraf og længe af intet andet. Endelig vinder Farven, det er en rødglødende Meteor, som man kunde tænke vilde smelde i Millioner Stykker og Stumper, hvis ikke Synets rolige Høihed, Farvernes Harmonipragt i

Midnatssolen.

den Himmel, det majestætisk skrider frem i, gav Fred, **fuld** og forklaret Fred. Naar en Skystump glider ind over Kuglen, gjennembrændes den straks og bliver mørkere rød, saa der tegner sig paa Solen som Fjelde eller Landskaber. Men naar en Skystump glider ind i den farvefine Himmel, tændes blot Kanterne, de gjø-

res hvid, eller rødglødende, medens det indre holder Farve og hæver derved alt omliggende. Thi Himmelen staar i alle Farveovergange, fra det sterkeste blodrøde over Fjeldene til det hvidgraa ligegyldige i Høiden, men dette saaledes, at du paa intet Punkt kan sætte blot en Synaalsspids og sige: der løber den ene Farve over i den anden. Dersom nu dette Syn stod stille, saa kunde man maaske dog engang blive mæt deraf. Men det skifter uafladeligt; nu er Solen mere violet, nu mere gulrød, nu med et Slør over af grønt, nu atter opklaret af hvidt; men altid varm, rød bag sine vekslende Slør. Nu glider en Taagestump ind, nu glødes den; nu atter ud, nu hel, blank Solrand, nu atter en liden, lang Skystrimmel, som bæver og brænder og glider bort. Og den omgivende Himmel skifter samtidig gjennem alle Farveovergange, som sitrede det gjennem den, og Skyerne deri, eftersom de fortyndes eller fortættes, eftersom de kommer i de blaalige, hvide Lag eller i de røde, violette, saa brændes de sterkere i Kanterne, hvidner eller mørkner i det indre. Synet er saa bestandig nyt, at jeg har seet gamle Folk paa Stedet møde dertil med samme uafladelige Opmerksomhed som vi.

Særeget bliver det ogsaa derved, at den øvrige Himmel og de Fjelde, som ligger under den, staar urørte. Der er den samme urokkelige Farvekulde i det staalblaa Hav, i den mørkegrønne Fjeldfod, i de dybblaa Fjeldsider og Takker, medens alt her gløder, straaler, skifter, jubler i Solen. Men saa kan igjen et enkelt Fjeld henne i det kolde skille sig helt ud og staa i Rødme fra Top til Fod, det er, som holdt dette Fjeld sin egen lille Sol skjult bag ved sig, det vender nu engang saaledes til, at det kan naaes af Solen, og dets Glød hæver endnu sterkere den klare Kulde i Omgivelsen. *Bjørnstjerne Bjørnson.*

EN FYRSTELIG NORDKAPSTUR FOR 100 AAR SIDEN.

For godt og vel 50 Aar siden var Norge Gjenstand for Opmerksomhed i vide Kredse, og det endog aldeles uforskyldt. Fra de franske Aviser spredte der sig udførlige — tildels spaltelange Beretninger om dit og dat fra Norge over hele den europæiske Presse, og disse handlede — i almindelige dødeliges

Øine tog det sig ialfald saaledes ud — om Sager af temmelig dagligdags Slags. En Fest i Kristiania og paa Tromsø omtaltes i næsten de samme Udtryk, som om Europas mægtigste Monarker havde været der tilstede, og Beretningerne om Hamburgs store Brand i 1842 naaede neppe meget længere end Budskabet om de lignende Ulykker, som omtrent ved samme Tid overgik Trondhjem.

Spørger man, hvad Grunden var til denne eiendommelige Fremtoning, vil man faa til Svar: Den Interesse, Borgerkongen Ludvig Filip og den franske Nation nærede for det Folk, der paa gjestfrieste Vis havde modtaget ham, da han som en ulykkelig navnløs Emigrant havde søgt Tilflugt ved dets Arne.

Denne Taknemmelighed og Interesse havde den jevne Borgerkonge udtrykt paa den Vis, at han havde udrustet en stor videnskabelig Ekspedition, der talte en Række høit anseede Navne, til Norden, hvis Forhold i Fortid og Nutid han vilde lade udrede og belyse. Det var denne Ekspedition, der ledetes af Paul Gaimard, som vort Land og vort Folk skyldte den Ære, at den dannede europæiske Verdens Øine var rettede mod det fjerne Norden, saalænge den varede. Og bagefter skulde der reises Ekspeditionen, det norske Folk og Ludvig Filip ikke at forglemme, et Minde, *monumentum ære perennius,* i en bindsterk Række Skrifter, ledsagede af prægtige Plancheverker, i hvilke Ekspeditionens videnskabelige Udbytte skulde nedlægges.

Ludvig Filips Regjering er en formindsket, i visse Henseender ret godt udført Kopi af den store Napoleons. *"La Gloire"* var Borgerkongedømmets Stikord i samme Grad, som det havde været Cæsarismens, — Forskjellen er kun, at Borgerkongedømmet lod dette Legetøi blive offentlig Eiendom i endda høiere Grad, end det i Cæsarismens Dage havde været, og at det var paa Videnskabens og Forskningens Vei Borgerkongen og hans Folk vilde vinde Laurbærkransen. Enhver dannet Franskmand vidste, hvilke videnskabelige Frugter Bonapartes Felttog i Ægypten havde bragt, og Ægyptologien var paa sin Vis af Chauvinismen blevet ophøiet til et Led af Tidsalderens Napoleonskultus. Som en Paralel, Modvægt eller hvad man nu vil kalde det til dette Ud-

slag af Chauvinismen kom den af Gaimard ledede *Voyage d'exploration* til Vikingernes, Normannernes Stamfædres, Land istand; thi til dette ukjendte Land med dets rige Minder, dets Fjeldnatur og dets primitive ufordærvede Bondebefolkning var den franske Konge fra sine Trængselsaar knyttet med Baand, som var ældre end Blodets. I og ved denne Ekspedition faldt der et Skjær af Romantik over Borgerkongen og hans Personlighed, som indtil videre kunde give Franskmanden tilstrækkeligt Stof til Underholdning og bortdrage Opmerksomheden fra Juli-Monarkiets Politik.

Det var i Aaret 1795, Franskmændenes senere Konge, Ludvig Filip, dengang Hertug af Chartres, reiste i Norge.

To Aar i Forveien havde den unge Prins indehavt en Stilling i Dumouriez's Hær. Det var denne Generals Tanke at foretage en Modrevolution mod Rædselsherredømmet og gjenoprette Tronen i Frankrige, og paa denne vilde han, efter hvad man vilde vide, indsætte Hertugen af Chartres. Dumouriez's Planer strandede paa Hærens Modstand, og han og hans Protegé blev nødt til at flygte til Østerrigerne. Dumouriez forsvandt derefter fuldstændig fra Skuepladsen, og den unge Hertug blev henvist til at føre en saa ubemerket Tilværelse, at man længe ikke vidste, om han var blandt de levendes Tal eller ei.

Hos Ludvig Filip var der under Indtrykket af de Rædselsbudskaber, der naaede ham fra Frankrige, modnet en fast Beslutning om, at han vilde lægge Oceanet mellem sig og det gamle Samfund. I Begyndelsen af 1795 opholdt han sig da i Hamburg for at oppebie en passende Skibsleilighed til Amerika. De forviklede Forhold paa Fastlandet og de franske Vaabens Fremgang nødte ham da til at søge et nærmere Tilflugtssted, og til sin store Glæde erfarede han, at han befandt sig lige ved Indgangen til en Stat, i hvilken — saa forsikrede man ham — Gjestevenskabet var den helligste og ubrødeligste Pligt, og hvor desuden ethvert Spor af ham vilde være vanskeligt at finde.

Ledsaget af en af sine Kavallerer, Greven af Montjoye, ankom Prinsen i Begyndelsen af April 1795 til Kjøbenhavn. De reiste selvfølgelig i dybeste Inkognito. Prinsens Pas lød paa Professor

Müller fra Lausanne, og hans Ledsagers paa Kjøbmand Frohberg fra Genf.

Opholdet i Kjøbenhavn blev ikke af lang Varighed, idet der af Udenrigsministeren, A. P. Bernstorff, for hvem Prinsen havde givet sig tilkjende, skal være givet ham et Vink om, at han vilde være sikrere i Kristian VII's andet Rige, Norge. Hertugen begav sig da derhen.

I Kristiania færdedes Prinsen i Hovedstadens fornemste Familier, den Ankerske og den Collettske. Saaledes var han John

Meridianstøtten ved Hammerfest.

Denne Støtte er reist til Minde om den store Gradmaaling, der foretoges gjennem 36 Aar og strakte sig fra det Sorte Hav gjennem mere end 25 Breddegrader til Nordishavet. Den er forsynet med følgende Indskription paa Norsk, Latin og Rusisk: Den nordlige Endepunkt af en Meridianbue paa 25 G. 20' fra det nordlige Ocean til Donaufloden igjennem Norge, Sverige og Rusland — Efter Foranstaltning af Hans Majestæt Kong Oscar I og Keiserne Alexander I, Nicolaus I ved uafbrudt Arbeide fra 1816 til 1852 udmaalt af de tre Nationers Geometrer. Bredde 70 G. 40' 11,3".

Colletts Gjest paa Ulevold, og han sees derhos at have foretaget Udflugter herfra til Krokkleven og Ringerike.

Fra Kristiania gik hans Reise gjennem Gudbrandsdalen over Dovrefjeld til Trondhjem, hvor han tog ind hos Enkemadame Holmberg ved Ravnkloen. Denne Kone holdt dengang og endnu 50 Aar senere et Gjestgiveri, hvor Samtidens Komfort var forenet med gammeldags Gjestfrihed.

Ogsaa i Trondhjem færdedes han i de bedste Familier. General Georg Fr. v. Krogh, for hvem han fremstillede sig, fandt sig saa tiltalt af den fremmedes noble og vindende Væsen, at han introducerede ham i Byens bedste Kredse. Ogsaa her vides han at have foretaget Udflugter i Omegnen. Saaledes besøgte han Presten Wittrup i Stjørdalen, hvor han blev modtagen med en Gjestfrihed, som stod for ham som noget enestaaende, selv under hans Norgesreise.

Fra Trondhjem medbragte Hertugen, hvis Inkognito strengt overholdtes, Anbefalingsbreve til forskjellige konditionerede Familier i Namdalen, Nordland og Finmarken, som for en større Del var udvandrede fra Trondhjem til de nye Byanlæg paa Hundholmen, (det senere Bodø), Tromsø, Vardø og Hammerfest.

Reisen foregik paa en aaben Nordlandsjægt Kysten nordefter; men hvor der var noget seværdigt at iagttage, gjordes der Afstikkere derhen. Saaledes var han indom for at undersøge Strømsætningerne i Malstrømmen udenfor Salten og Moskenes, og det siger sig selv, at Torghatten ikke blev forglemt.

Først den 24de August kom Hertugen frem til Nordkap, hvorpaa Kursen igjen sattes sydefter. I Alten skal han i længere Tid have opholdt sig hos Fjeldfinnerne.

Da Hertugen var kommen tilbage til Hamburg, skrev han til sine Gjestevenner her i Landet og underettede dem om, hvem de havde havt den Ære at huse og beværte.

I stort som i smaat stod Opholdet i Norge for Ludvig Filip som det skjønneste og lykkeligste Tidsrum af hans Liv.

Hvad den Gaimardske Ekspedition angaar, saa er dens politiske Øiemed saa fremtrædende, at man med god Grund har kunnet kalde den en Reklame for Ludvig Filips Regjering. Det videnskabelige Arbeide, som blev trykt paa Kongens Bekostning, blev da ogsaa ufuldført.

Men hans Velvilje mod den norske Nation fortjener ligefuldt Anerkjendelse, og han har paa det mest slaaende gjendrevet det Udsagn, at Fyrsters Taknemmelighed og Hukommelse er sterkt begrænset.

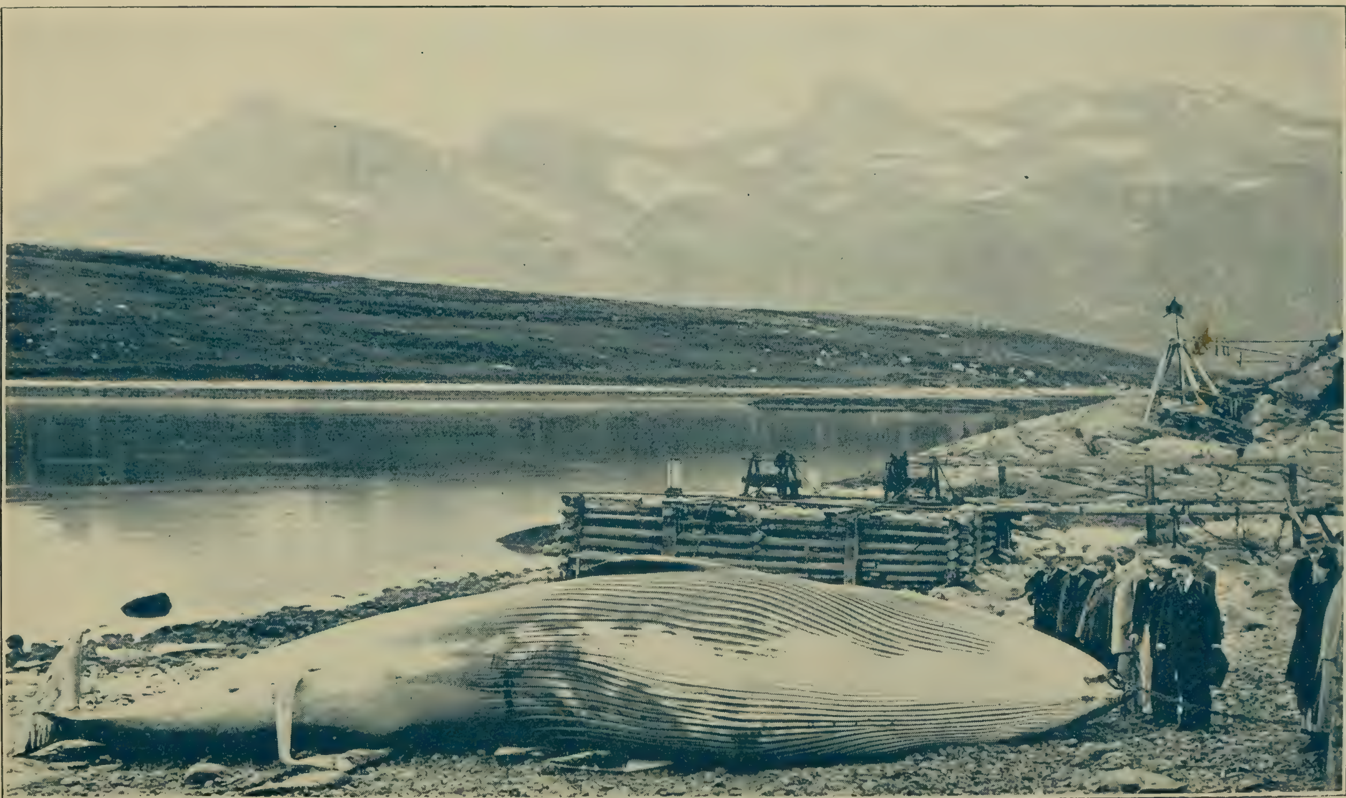
Gaimard havde Befaling af Kongen til at forhøre sig, om hans Gjestevenner fra 1795 endnu levede, og hvorledes det gik dem. Flere af disse blev da ogsaa betænkte med Gaver, der for Modtagerne ikke havde mindst Værdi derigjennem, at "Franskmændenes Konge" efter 50 Aars Forløb havde bevaret dem i venlig Erindring. *O. A. Øverland.*

Finmarkens Amt.

(Fladeindhold: 47,397 Kvadratkilometer; 35,000 Indbyggere).

Finmarken er Norges nordligste Amt og er omgivet af Tromsø Amt, Ishavet, Rusland og Finland. Det er i Udstrækning Norges største Amt, men tillige det folkefattigste af alle Norges Amter. Af Befolkningen er omtrent 9000 Lapper, 6000 Kvæner og ca. 24,000 Nordmænd. Amtet er inddelt i 17 Herreder, fordelt paa 5 Fogderier, nemlig Alten, Hammerfest, Tanen, Vardø og Varanger. Desuden danner de 3 Byer, Hammerfest, Vardø og Vadsø, særskilte Kommuner. Den vestlige Del af Finmarken har i det hele samme vilde og storartede Alpenatur som Tromsø Amt, omend i mindre Skala. Fjeldene naar op til en Høide af 4000 Fod, og er for en stor Del dækkede af Fonner og Bræer. Østfinmarken har derimod Karakter af en nogenlunde jevn, ensformig Bjergslette, der fra en Middelshøide af ca. 1000 Fod som oftest styrter brat ned i Havet, og som i Almindelighed frembyder et overordentligt øde og goldt Udseende. Ved Varangerfjorden begynder Landet igjen at faa en mere tiltalende Karakter. Kysten er indskaaren af talrige dybe Fjorde, af hvilke Altenfjord, Porsangerfjord, Laxefjord, Tanafjord og Varangerfjord er de vigtigste. Alle disse, med Undtagelse af Varangerfjorden, gaar fra Nord til Syd og ligger aabne for Ishavets kolde Luftstrømme. Flere store Elve gjennemstrømmer Amtet, saaledes Pasvigelv, der danner Grænsen mod Rusland, Tanaelv, hvis øverste Løb er Grænse mod Finland, og Altenelv. De er alle bekjendte for sin Rigdom paa Laks og endel Guldvaskning har ogsaa været drevet der, men Udbyttet har hidtil ikke været stort.

I klimatisk Henseende har Finmarken Fordelen af at ligge

Skorø (Hvalfangerstation).

paa Europas Vestkyst og at beskylles af Golfstrømmen. Trods dets høinordiske Beliggenhed fryser dets Fjorde aldrig til, og selv Plantelivet opnaar i Dalbundene og langs Fjordene en merkelig Rigdom. Af dyrkede Vekster kan saaledes Poteter og Næper i de fleste Aar opnaa fuld Modenhed, og i Alten paa 70 Grader nordlig Bredde dyrkes endog Byg. Skoven bestaar af Birk og Furu. Den fastboende Del af Befolkningen ernærer sig tildels af Kvægavl, men Amtets Hovednæringsvei er Fiskerierne, af hvilke navnlig Torskefiskeriet om Vaaren (Loddefiskeriet) og Sei- og Kveitefiskeriet om Sommeren er af størst Vigtighed. En hel Del af Finmarkens Fiskeprodukter omsættes ved Tuskhandel med Russerne for Rugmel. Fra Finmarkens Byer drives der ogsaa hver Sommer Fangst af Sæl, Hvalros og Isbjørn paa Spitsbergen, Novaja-Zemlja og Bjørnøen. Endelig er Hvalfangsten omkring Varangerfjorden en Bedrift, der i de senere Aar har faaet stor Betydning. For at nyttiggjøre Hvalen er der flere Trankogerier og Guanofabriker anlagte baade ved Vardø, Vadsø og Sydvaranger.

LAPPERNE.

Som vi alle ved, bebor Lapperne den nordligste Del af vort Fædreland. Med sine Renhjorder streifer de omkring paa den finmarkske Høislette i stedsevarende Kamp med en haard og ubøielig Natur. Nordishavets skarpe Aande stryger kold og dræbende hen over Landet, og sukkende viger Naturen tilbage for dens sterke Arm. Dens Gave er Sne og en forkrøblet Plantevekst. Sønderrevne Klipper, Ismarker og Bræer, Dvergbirk, Lyng og Mose, store Sumper og Moradser, sorte melankolske Søer udgjør dette Høilands Karakter. Det er Livets Kamp med Døden. Den levende Natur kjæmper og ligger under, den tager atter Tilløb, for paany at føle den sterkere Krafts Jernhaand. Den enlige Birk strækker sig hver Sommer op mod Lyset og Livet, men hver Vinter tager den haarde Natur en blodig Hevn, og Dødens Ljaa afskjærer alt, der forsøger paa at hæve sig over Fjeldvæggens Ly. Om Vinteren synker Solen en lang Tid under Synskredsen, Mørke og Kulde række hinanden Haanden over Snemassernes Ligsvøb, medens Nordenvinden i stormende

Glæde hvirvler den løse Sne; et træffende Billede paa det Hedenskabets Mørke, der i lang Tid rugede over det ulykkelige lapske Folks Hjerter. Men midt i sin Frygtelighed, midt i sit Alvor og sin nedkuende Strenghed har den finmarkske Natur ogsaa sin vidunderlige Skjønhed. I den korte Sommer udfolder alt sig med forbausende Kraft og Hurtighed. Det er, som om Naturen i den lange Vinterdvale havde samlet et Overmaal af Livskraft, med saadan Fylde og Friskhed udfolder Plantelivet sig. Med et Slag gaar Naturen fra Død til sprudlende Liv; Træerne springer ud, Markerne grønnes, og en Vrimmel af Blomster bedækker Jorden. Reisende og indfødte kan ikke noksom udtale den Beundring, en klar og stille Sommerdag i Finmarken vækker: I det fjerne de blaanende, takkede, forunderlig formede Fjelde med Snehjelmen om de høie Toppe og skummende Fosse paa Siden, og i Forgrunden det deiligste grønne, omkranset af Naaleskov; og over det hele den herlige, blaa Himmel, eller Midnatssolens Glød.

Men og Vinteren har sin ophøiede Skjønhed; de knittrende, flammende Nordlys med det vekslende Farvespil, Maanens Sølvglans paa Snemarkerne, og den stjernesaaede Polarhimmel er et Skue, som aldrig glemmes. Mægtigere end nogetsteds taler Naturens Sprog her til Hjertet. Ingen er saa sløv, at han jo et Øieblik maa føle sig gjennembævet og forunderlig tiltalt af en saa mægtig Natur. Kræfter, ligeoverfor hvilke enhver menneskelig Modstand staar kraftesløs, tumler sig her om hinanden. Det rædselsfulde og skjulte i en saadan Kamp efterlader i Sjælen et dybt Alvor, men ogsaa en dyb Kjærlighed hos dem, der er fortrolige med denne mystiske Natur. Vore Forfædres Forestillinger om Finmarken som et Vidunderland, opfyldt af Skatte og befolket med en utallig Skare af Alfer og Dverge, er et Udtryk for Følelsen af den finmarkske Naturs Gaader. Men mere end paa nogen anden har dog Naturen sat sit Præg paa Lappen og hans Liv; hvert Træk i hans Karakter kan vi læse os til i Naturens Runer. Hver Ytring af hans Liv er paavirket og baaren af Naturens Aand. Derfor elsker han ogsaa sit Hjem og sine Fjelde med en rørende Kjærlighed, og kun den haardeste Nød

Strandparti ved Mænnikø-jærvi.

kan bringe ham til at forlade de Omgivelser, hvoraf hans egen Sjæl er en Afspeiling. Sommeren igjennem streifer Lappen, fri og ubunden som Nomade, om paa den store Høislette med sine Rener; de skaffer ham, hvad han behøver til sit Ophold, Føde, Klæder og Dække til Teltene. De tjener ham som Lastdyr, og giver ham de eneste Produkter, han har at afsætte. Hvad Kamelen er for Araberen, det er Renen for Lappen. Han foretrækker Opholdet i de røgede, smudsige Gammer for ethvert andet. Saadan er Fjeldlappens Liv, det han kun nødig forlader for at bosætte sig ved Havet og blive Sølap. Lappens Karakter er alvorlig som hans Hjemlands Natur, hemmelighedsfuld og indesluttet som det sorte Fjeldvand, taus og faamælt som det dødsstille Fjeld, fuld af Drøm og Fantasi som Fjeldbækkens Orgelspil mellem Revnerne. Han elsker Fred over alle Ting og har et sagtmodigt og roligt Sind. Forurettelser og Mishandling har gjort ham sky og mistænksom og ofte ugjestfri mod fremmede. Af Vekst er Lapperne smaa, deres Udseende har alle den mongolske Races Kjendemerker, lav Pande, udstaaende Kindben, bred Mund, smaa, undertiden skjævtliggende Øine. Ansigtet er sædvanligt blegt og gustent og Øinene ofte røde og betændte paa Grund af Røg og Stirren paa Sneen. De er magre, muskuløse og bredskuldrede. Hærdet i Kamp med en ublid Natur er de i høi Grad haardføre og udholdende. Lappernes største Last er Drukkenskab, der ofte synes at være en ren Lidenskab hos dem. Denne Last, ukjendt før "de kristnes" Paavirkning, var paa v. Westens Tid udbredt blandt dem i en forfærdelig Grad. Lapperne er i høieste Grad urenlige; i deres Vintertelte, opfyldte af Røg og Dampen af vaade Klæder og Skind, er Lugten og Luften fast uudholdelig. Ingen af os vilde misunde dem dette Liv, og dog er det deres alt. Ethvert andet Liv er for dem Trældom og Lænker. I det føler de sig lykkelige, borte fra det længes de derefter. Deres Liv er frit og ubundet som Vinden paa deres Fjelde, og deres Bolig foranderlig som den omstreifende Renflok. Lappernes oprindelige Hedenskab var et Afbillede af den Natur, hvorunder de levede, og en Tilbedelse af denne. Den samme Afhængighedsfølelse af Naturen, der gav de gamle Kal-

Lapper.

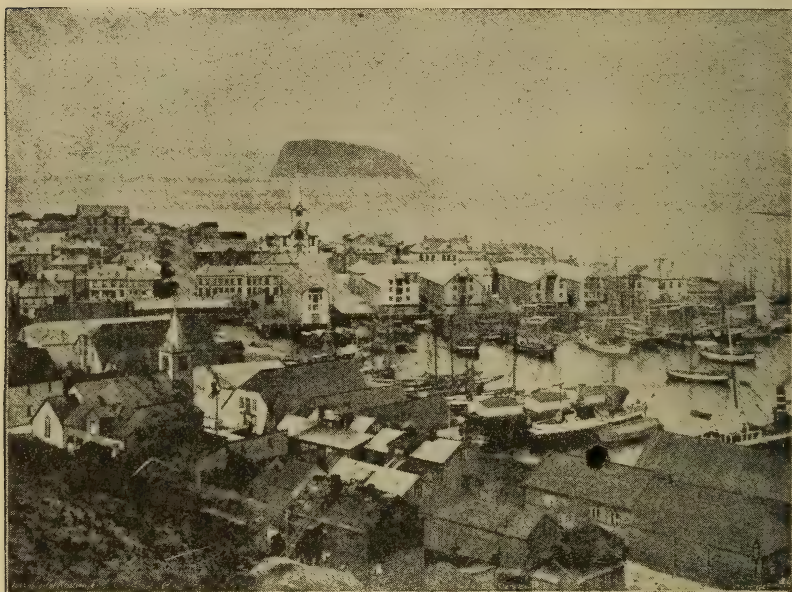
dæer deres Guder, den gav ogsaa Lappen hans. Lapperne følte sit hele ydre og indre Liv bestemt og bundet ved en mægtig Natur. Med den var de fortrolige fra Barnsben af. De følte den hvinende Snestorm, der jagede deres Rener sammen i en skjælvende Klynge, og rev Teltene bort over deres Hoveder, de hørte i Nattens Mulm de hungrige Ulves Hyl og saa Hjordene sprede sig, de hørte de rullende Sneskred og Fossens Torden, de saa den vidunderlig glødende Nattehimmel, Midnatssolen og de luende Nordlys, hvad Under da, om de i alle disse Naturens Ytringer saa Aabenbarelser af ligesaa mange oversanselige, mægtige Væsener? Det gik dem, som det er gaaet saa mange, de forvekslede Virkningen med Aarsagen, de hørte Tordenen, de hørte den milde susende Vind, men Herren fandt de ikke; de lyttede til Naturens vældige Tale og tolkede dens Runer, men de glemte Taleren og Skaberen, glemte ham, der gjør Vinde til sine Engle og til sine Tjenere flammende Ild. Luft og Jord, Skov og Fjelde befolkedes med en Mængde onde og gode Væsener, hvis Vrede de ved Offere udsonede, og hvis Hjælp de i Nød paakaldte. Lappernes Mellemmænd med Guderne var de saakaldte Noider, der stod i stor Anseelse og udøvede en ubegrænset Magt over det forvildede Folk. Lapperne troede dem i Besiddelse af hemmelig Visdom, Spaadomsgave og Trolddomskunst. De levede af Folkets Gaver, de blev hyldede og ærede, de havde deres Liv og deres Lykke i sin Haand, fordi de havde deres Sjæl. Saadan var det aandelige Mørke, hvori det lapske Folk levede, et Mørke, der efter v. Westens Ord neppe fandt sin Lige enten i den østerlandske eller europæiske Historie. Men ogsaa for dem var et Maal sat, ogsaa for dem skulde Stjernen af Jakob oprinde, og Herrens Klarhed skulde omstraale dem.

Jacob Sverdrup.

HAMMERFEST.

Hammerfest er Verdens nordligste By. Den ligger paa Kvaløen i Finmarken og fik Kjøbstadsrettigheder 17de Juli 1789. Stedet har en god og isfri Havn og ligger meget bekvemt til for Mellemhandel med Rusland. Byen voksede langsomt og havde

endnu i Aaret 1801 ikke mere end 77 Indbyggere. I 1826 var Indbyggerantallet forøget til 341, og Byens Embeds- og Bestillingsmænd bestod af en Tolder, en Rorskarl og en konstitueret Klokker og Skolelærer. I flere Aar havde man ingen Prest. Tolderen var saaledes den øverste Embedsmand paa Stedet, og hans Hverv hartad utallige. Han var Kommandant over Byens tvende Batterier, og som Sektionschef paahvilede det ham aarlig at udtage 4 Rekruter, der havde at gjøre Tjeneste i Garnison paa

Hammerfest.

Vardøhus Fæstning. Saadanne Subjekter udvalgtes blandt Nordmænd, Finner og Kvæner uden Hensyn til, om vedkommende var duelige i Vaabenbrug. Det gjaldt kun om at skaffe Kommandanten dygtige Fiskere. Forøvrigt var Tolderen Vicefoged, Viceamtmand, Forligelseskommissær, Formand i Ligningskommissionen, Bestyrer af Folketælling og Valgmandsvalg, m. m. Disse sidste Hverv paahvilede jo nok Presten; men der herskede paa denne Tid den største Mangel paa Prester i Landets nordlige Dele. "Her er," heder det i en Betænkning af 1826, "i hele Øst- og Vestfinmarken kun tvende Prester, der bor 50 Mile

(350 eng. Mile) fra hinanden." Man havde jo nok en, som kaldtes "Provsten", fordi han altid var Presterne paa Nakken. Men han tilhørte nok ikke den geistlige Stand; det var en Handelsmand, som boede inde i en af Fjordene paa denne Tid.

Hammerfests Handel og Skibsfart var fornemmelig Byttehandel med Rusland. Norske Penge var ukjendt i Byen; derimod var russiske Kopeker gangbar Mynt, og de gik efter Metalværdien. Naar de da havde ophobet sig altfor voldsomt, sendte man dem i Kvarter- og Tøndevis til Hamburg. Oppebørselsbetjentene var meget rimelige Folk. De fandt sig i at modtage de offentlige Afgifter i Mel, Gryn og andre kurante Varer. Ja, saaledes kunde vi blive ved i det uendelige at udmale Forholdene paa Hammerfest i de Aar, hvortil en usædvanlig velskreven Artikel i *"Finmarksposten"* har afgivet Hovedkilden. Men det er ikke det Hammerfest, som vort Billede fremstiller. Det er Nutidens Hammerfest med sine henved 3000 Indbyggere. Det er det Hammerfest, der har reist sig efter den store Brand 21de Juli 1890 og nu er helt opført. Det er Fremskridtets By: den har elektrisk Belysning. Den er en Tolerancens By: den har en luthersk Kirke og et katolsk Kapel. Men lodret paa Storgaden, hvor Kirken, Raadhuset, Middelskolen og Folkeskolen ligger, har man Nedre Grønnevoldsgade, hvor Trankogerierne ligger. Skal du gjennem den, saa luk kun Næsen til saa godt du kan. Om Sommeren er ganske vist Hammerfest Landets sollyseste Sted; thi den har Solen over Horisonten fra 13de Mai til 29de Juli. Om Vinteren er Byen til Gjengjæld den mørkeste By, idet Solen er borte fra 21de November til 21de Januar.

VARDØ.

Vardø ligger paa en Ø ved den østlige Spids af den store Halvø *Varjag-Njarg,* der stikker frem mellem Ishavet og Varangerfjorden. Byen blev Kjøbstad i 1787, men var længe kun en ubetydelig Handelsplads. Nu er den Finmarkens vigtigste Fiskeplads med en livlig Handel. Her er ogsaa store Hvalfangerstationer og Trankogerier. Paa samme Ø ligger den gamle, i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede anlagte Vardøhus Fæst-

Vadsø.

ning, som vistnok nu er meget ubetydelig, men som dog i Reformationstiden afgav den væsentligste Hindring mod, at Russerne satte sig fast paa Finmarkens Kyst. Vardø er Norges østligste By; dens Meridian gaar endog østenfor St. Petersburg. Byen har henved 3000 Indbyggere.

VADSØ.

Kvænbyen Vadsø ligger ved Varangerfjorden. Den er en forholdsvis ung By, idet den fik Kjøbstadsrettigheder i 1833. Nu har den ca. 2700 Indbyggere, hvoraf vistnok det halve er Finner og Kvæner. Byen har adskillig Handel med de russiske Egne ved Hvidehavet. Siden 1886 har Amtmanden i Finmarkens Amt, som før boede i Hammerfest, havt sin Bolig i Vadsø.

PAA NORDKAP.

Den bekjendte amerikanske reisende og Foredragsholder, John L. Stoddard, siger om sin Tur til Nordkap i sin *"Lecture about Norway"*:

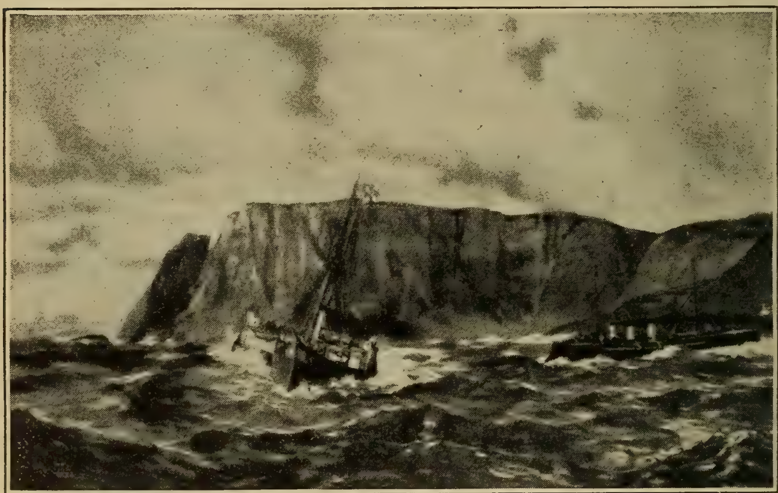
Det er et forunderligt imponerende Øieblik, naar en befinder sig paa den yderste Spids af Europa mod Nord — saa nær og endda saa langt fra Nordpolen. Det forekom mig, som om jeg var paa det yderste Punkt af vor Klode. Ingensteds — ikke engang i den store Verdensørken — havde jeg følt mig paa engang saa aldeles fjernet fra Civilisationen og saa nær det ubegrænsede Verdensrum.

Men med engang opsteg der fra et nærliggende Skib en Del Raketter, der, efter at have eksploderet, faldt som en Ildregn langt nedenfor, hvor vi stod. Dette var Signalet for os at give Agt. Jeg saa paa mit Uhr. Det var netop fem Minuter før Midnat. Jeg gik bortover mod Randen af Klippen, og da laa der foran mig en Scene, som aldrig vil gaa mig af Minde. Nedenfor og paa begge Sider laa en ophøiet, men dog forfærdelig Ensomhed — Polarhavet — strækkende sig udover til Nordens uopdagede Region, som med sin skjæbnesvangre Tryllekraft har ført saa mange brave Opdagelsesreisende til deres Undergang.

Tilsyneladende lige fra Polarhavet kom det underfulde Nordlys, løftende sig over Vandfladen med en næsten ubemerket Bevæ-

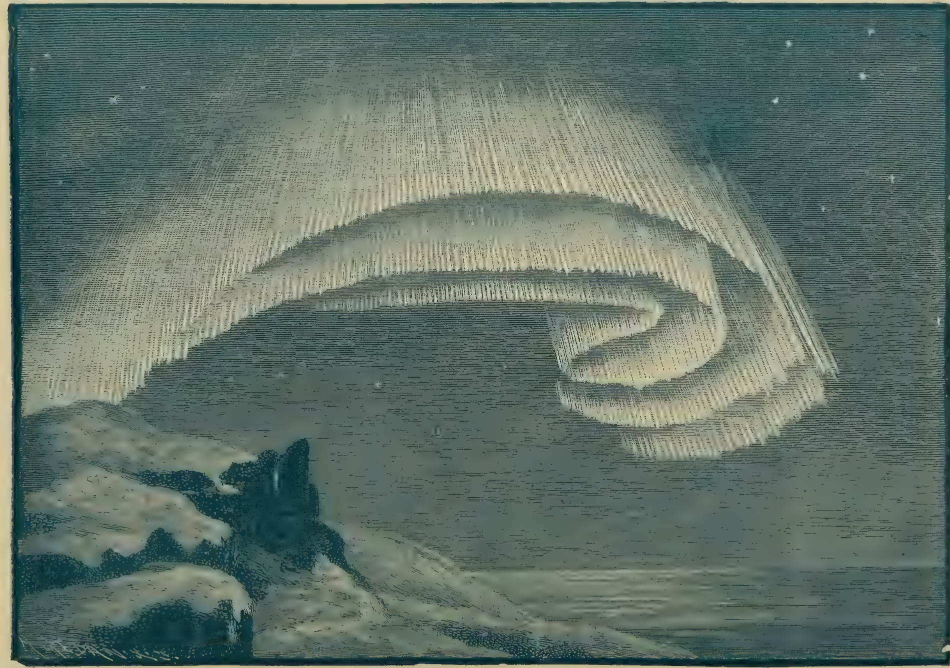
gelse, og til ydermere Forherligelse af den hemmelighedsfulde Skjønhed, saa jeg mod Nord, ovenfor Jordklodens afrundede Skulder — Midnatssolen.

Ved denne Polarhøide daler den ikke ned under Synskredsen, men tilsyneladende tøvede den nogle Minuter omtrent 25 Fod over Bølgerne, og da begyndte den at stige igjen. Det var den sidste af de utallige Solnedgange, som denne Dag havde fulgt hinanden rundt Jordkloden. Den var den første af utallige Solopgange, som Time efter Time vilde vække den sovende Verden til Liv igjen.

Nordkap.

Jeg har seet mange gribende Syn i mange Lande, men ingenting, til Tid for mig ei mere eksisterer, kan maales i Ophøiethed med den Stund, da jeg stod paa denne Dørtærskel af en Verdensdel og paa Randen af dette ubegrænsede Hav og iagttog, uden et Øiebliks Mellemrum af Mørke, Fortiden forandres til Nutid, og igaar blive til idag.

Nordlys.

Norske Mænd og Kvinder

Johan Sverdrup.

Statsmänd og Politikere.

Kapitel XIV.

JOHAN SVERDRUP.

Til Johan Sverdrups Navn var alt politisk Udviklingsarbeide i Norge knyttet i 40 Aar.

Han er Brodersøn af Prof. Georg Sverdrup, der tog en saa fremragende Del i Eidsvoldsforsamlingen og senere i Norges første politiske Udvikling. Hans Fader var den for det norske Landbrugs Udvikling saa høit fortjente Overlærer Jakob Broch Sverdrup, som i længere Tid var Bestyrer af Jarlsbergs Hovedgaard. Her blev Johan Sverdrup født den 30te Juli 1816.

Da Gutten blot var fire Aar gammel, mistede han sin Moder. Han kom nu under en Tantes Ledelse — en meget begavet og forstandig Kvinde, der havde et aabent Blik for Guttens usædvanlige Begavelse. Gjennem sine Samtaler vakte hun tillive de slumrende Anlæg i hans Sjæl og nærede hans store Kundskabstørst. Den franske Revolutions Grundtræk: "Frihed, Lighed og Broderskab", indprentede hun i hans barnlige Sind, og derved udviklede hun den sterke Kjærlighed til Friheden, som han altid siden blev tro.

Han havde en liden, spinkel Figur, men paa den uanseelige Krop sad et ædelt formet Hoved, der uvilkaarligt imponerede. Han havde en Sydboers Livlighed og Lethed i Bevægelsen, og denne beholdt han uformindsket ogsaa efterat Alderdommen havde sat sit Stempel paa ham.

I 1841 blev han juridisk Kandidat og nedsatte sig i 1844 som Sagfører i Larvik. Her tog han ivrig Del i det kommunale Liv og valgtes som Arbeidernes og de smaa næringsdrivendes Kandidat til Storthinget i 1851.

Allerede første Vinter tildrog han sig almindelig Opmerksomhed, idet han med en hidtil ukjendt Slagfærdighed forfægtede sine Anskuelser og kastede sig ind i Debatten om de mest forskjelligartede Sager.

Man siger, at en stor Tid skaber store Mænd, og det er sandt; men om Johan Sverdrup kan med Rette siges, at han skabte den store Tid; thi den Gang, han kom paa Thinget, var der intet, som med nogen særlig Styrke gjorde Krav paa et stort Fører-

geni. Vistnok havde Wergeland i sine glødende Sange tolket Almuens Frihedslængsel, og mangen berettiget Reform havde banket paa Storthingets Dør uden at blive mødt med Forstaaelse; men ellers gik alt sin vante Gang.

Johan Sverdrup kom paa Thinget som de smaa og undertryktes Repræsentant. Det var ikke Klasseinteresserne, han repræsenterede. Han forkyndte de store, evige Sandheder, at alle Mennesker er Brødre og Søstre, og at Folket er suverænt, og hos det ligger den høieste Myndighed og Magtfylde. Disse Sandheder forfægtede han med en Varme og Overbevisning, som var enestaaende; thi som Taler var han rent fænomenal. Foruden Bjørnson har Norge aldrig havt en saadan Mester, og han kan som politisk Taler kun stilles i Klasse med Demosthenes, Mirabeau, Gambetta og Gladstone.

Alle hans Taler var glødende, og hans rappe Tunge negtede aldrig de fremstormende Tanker sin Tjeneste. De røbede den store Omhu, hvormed de var bleven gjennemtænkt og udarbeidet. Men han kjendte for godt en Talers Opgave og Betingelse til at byde sine Tilhørere lærde Afhandlinger. Kun undtagelsesvis, og naar det gjaldt at give sig Autoritet ligeoverfor Fagmænd, kunde hans Kundskabsforraad komme tilsyne. Han besad en uhyre hurtig Opfattelsesevne og var derfor i Besiddelse af en uimodstaaelig Styrke i Repliken, og aldrig kunde han bringes ud af Fatning, og ve den, som søgte at komme ham tillivs ved at vride og fordreie hans Ytringer; thi han vidste baade, hvad han havde sagt, og hvad han ikke havde sagt — og "Storthingstidenden" gav ham altid Ret.

Han kunde ogsaa give sine Udtryk bidende Satire, f. Eks. naar han kalder de Konservative, "dem, der ser Udviklingen ikke i, hvad der sker, men i, hvad der ikke sker", og ved en anden Anledning, "de Herrer af den gamle Skole, det vil sige, fra den Skole, som aldrig har været ung".

Johan Sverdrup vilde være verdensberømt som Taler, hvis han havde siddet i en af de store Kulturstaters Parlament istedetfor i det lille Norges ukjendte Storthing. Men desuagtet søger han som Taler, Politiker og Statsmand sin Lige i Verden, og det forundtes ham at gjøre mere for sit Fædrelands fredelige Udvikling end nogen anden samtidig.

Naar Sverdrup skulde tale, flokkede Repræsentanterne sig om ham, al Støi forstummedes, og den lyttende Skare baade i Sal og paa Galleri lod ikke et Ord gaa tabt for sig, selv om Talen varede i flere Timer.

Fra den Tid, han begyndte sin politiske Bane, viede han hele sit Liv i Fædrelandets Tjeneste, og hans Navn er ogsaa uopløselig knyttet til hver eneste Reform i et langt og vigtigt Afsnit i det norske Folks sociale og politiske Udviklingshistorie.

Af Reformer i denne Periode, som Sverdrup enten var Forslagstiller til, eller hvis Gjennemførelse han havde en væsentlig Andel i, skal her blot nævnes nogle faa, saasom Reformer i den kommunale Lovgivning, Statsraadsagen, Juryloven, Statholderembedets Ophævelse og aarlige Storthing.

Den første Uge, han sad som Kongens fornemste Raadgiver, sanktioneredes Statsraadsagen, Lensmandsloven, en Udvidelse af Stemmeretten, Værnepligsloven og en Lov om ny Hærorganisation, hvorved Armeen blev omdannet fra at være en liden Paradeafdeling til et effektivt Landsforsvar.

Folkeoplysningen laa ham særlig paa Hjerte, og Folkeskoleloven, som naaede frem i 1888, er væsentlig Sverdrups Verk. Ved denne Lov fik Norge en udmerket Folkeskole. Lærerstanden er nu baade bedre uddannet og bedre økonomisk stillet end før, og de underordnede Tjenestemænd i Statens Tjeneste har faaet større Selvstændighed og Uafhængighed. Han arbeidede ogsaa for Tolerance og Aandsfrihed, og Dissenterloven af 1889 er ogsaa for en stor Del hans Verk. Udviklingen af Landets Kommunikationsmidler og Ophjælp af Jordbruget og andre Næringsveie øvede Sverdrup en afgjørende Indflydelse paa som Formand i Næringskomiteen og Jernbanekomiteen.

Til disse Reformer er Sverdrups fornemste Taler knyttet; men hans mesterligste Tale er den, han holdt paa Lillestrømmen den 4de Juli 1882 som Svar paa Trontalen ved Storthingets Opløsning samme Aar, hvori Kongen erklærede sin bekjendte Overbevisning om at have et absolut Veto for urokkelig.

Sverdrup flyttede fra Larvik og bosatte sig i Aker nær Kristiania, og blev saa valgt til Storthinget fra dette Amt i 1860, og han vedblev at repræsentere Akershus Amt, til han blev Statsminister. I 1871 blev han Præsident i Storthinget. I 1882 bevilgede Storthinget ham 6000 Kroner aarlig i Nationalbelønning. Den 26de Juni 1884 blev han Statsminister.

Johan Sverdrups politiske Grundtanke var ved en fuldkommen Folkeoplysning at gjøre Folket *medinteresseret, medhandlende* og *medansvarligt* i Statsstyrelsen og saaledes gjennemføre Grundlovens store Tanke: Selvstyre paa alle Omraader til Held og Lykke for baade Samtiden og Efterverdenen. Derfor kunde han paa et Folkemøde paa Lillestrømmen i 1873 efter et 25-aarigt

Storthingsarbeide sige: *"Jeg ved, hvem jeg har tjent, og jeg er sikker paa min Sags fremtidige Seir. Jeg har tjent det bedste i det norske Folk, og det er det bedste i det norske Folk,, der vil bygge Landets Fremtid!"*

Impulsen for enhver Reform udgik fra ham, og hans Tanke blev Folkets Tanke, og den kan ingen jordisk Magt modstaa. Derfor blev han ogsaa den mægtigste og indflydelsesrigeste Mand i Norge.

Da han var bleven Statsminister, var Jubelen stor over hele Landet. Da gjenlød Norges Dale som aldrig før af Sangen:

Norske Mand i Hus og Hytte,
tak din store Gud!
Landet vilde han beskytte,
skjønt det mørkt saa ud.
Alt, hvad Fædrene har kjæmpet,
Mødrene har grædt,
har den Herre stille læmpet,
saa vi vandt vor Ret.

Men desværre begyndte Regjeringen i 1886 at komme i Opposition til Storthinget og tabte derefter mere og mere dets Tillid, til hele Ministeriet maatte gaa af den 8de Juli 1889. Dette er et saa saart Kapitel, at vi her skal gaa det forbi. Men det er vist, at Historiens Dom vil viske væk de Skygger, som lagdes om den store Statsmand i hans sidste Dage. Skylden vil blive lagt paa dem, der skulde have værnet om den alderstegne Kjæmpe, og som burde føle sig mest opfordret til at bevare hans Navn uplettet.

Fra 1881 var hans Helbred meget daarlig, og efter et længere Sygeleie, rammedes han af Hjerteslag om Morgenen den 17de Februar 1892. Han havde den foregaaende Eftermiddag deltaget for første Gang efter sin Sygdom i Militærkomiteens Forhandlinger. Dette var for anstrengende for ham. Hans sidste Ord var: "Jeg vil flytte til en varmere og solrigere Egn."

Ja, den store Fører saa vistnok i Dødsstunden som hin Israels Fører det forjættede Land, og han længtede efter mere Sol og Varme, han, som har været saa elsket og hadet, han, som har været saa lovprist og haanet og tilsidst saa forladt, ja, ogsaa af sine Venner. Nu høres ikke mere hans veltalende Stemme, men hans Ord lever hos Folket og hans Aand merkes endnu i Storthingssalen, og paa Evighedens Sprog minder den Folkets kaarne om, at "Sandheden er mægtig, og den vil, den skal seire."

"For Folket arbeidede han, for Folket led han og for Folket seirede han!" *B. L.*

OLE GABRIEL UELAND.

Der er vistnok faa eller ingen i Norges Selvstændigheds-periode fra 1814, der har sat saa dybe Merker efter sig i liberal Retning i Lovgivningen som Ole Gabriel Ueland ved sit Herredømme over sit Parti. Men især vil vi mindes ham paa Grund af den gjennemhæderlige og uegennyttige Karakter, der altid kom

Ole Gabriel Ueland.

tilsyne under hans lange, offentlige Virksomhed. Ueland forvekslede aldrig Person med Sag, og dette i Forbindelse med, at han aldrig søgte at tilvende sig og sit Parti personlige Fordele, erhvervede ham ogsaa politiske Modstanderes Agtelse.

Ole Gabriel Ueland tilhørte ingen fornem og mægtig Slegt; han var af Bondestanden; men hans Forfædre synes at have været anseede og noget fremragende Mænd inden sin Kreds. Om Ol-

defaderen sagde man: "Nei, se den Jon Osmundsen, han vil nu altid være aparta, han lærer Døtrene sine at læse." Bedstefaderen Osmund Jonsen var en temmelig belæst og oplyst Mand.

O. G. Ueland var født paa Gaarden Skaaland i Lunde Sogn (nær Flekkefjord) den 28de Oktober 1799 af Forældrene Gabriel Osmundsen og Ingeborg Osmundsdatter Skaaland. Af fire Søskende, tre Gutter og en Pige, var han den næstældste Søn. Hans Fader var en meget driftig Mand og havde allerede som Ungkarl lagt sig op endel Penge, som han trak Renter af; desuden tjente han adskilligt som Smed, Bødker og Tømmermand. Sin Gaard havde han betydelig forbedret og ved tillige at anlægge en god Frugthave, kunde han ogsaa afsætte endel Frugt. Han ansaaes som en velstaaende Mand, indtil Pengereduktionen indtraf og omskrev hans Kapitaler til 2 Skilling Daleren.

Med Formuen var det saaledes forbi og dermed ogsaa Evnen til at give Sønnen en større boglig Uddannelse end den almindelige; desuden var Skolevæsenets Forfatning saa slet i de Dage især paa de Kanter af Landet og Mangelen paa Skrifter og Bøger saa stor, at det var saa godt som umuligt for den, der ikke kunde gaa den studerende Vei, at naa frem til nogen større Dannelse. Ueland har selv skildret de Vanskeligheder, der stillede sig i Veien for hans Uddannelse, paa en Maade, der paa samme Tid, som den lader os skue ind i Datidens bedrøvelige Skolevæsen og tungvindte Maade at erhverve en Smule Undervisning paa, tillige lader os forstaa, hvilken rig Begavelse der maatte være hos den Mand, der trods alle disse ydre Vanskeligheder dog forstod at tilegne sig disse mangehaande Kundskaber og politisk Kultur, hvoraf han under sin lange Storthingsvirksomhed viste sig at være i Besiddelse.

I 1816 blev Ueland i en Alder af 17 Aar Omgangsskolelærer i sin Hjembygd Lunde og virkede som saadan til 1825 med en Løn af 5 a 6 Spd. aarlig for 24 a 30 Ugers Skoletid; men denne ringe Betaling hindrede ham ikke i med Liv og Sjæl at gaa op i sin Gjerning. Kun kunde han ikke slaa den Tanke af Hovedet, at det skulde være herligt at komme ud i Verden "for", som han siger, "at se, om Virkeligheden stemte med Beskrivelsen". Men Skjæbnen vilde, at han ikke for det første skulde komme længer end til Annekset Hæskestad; der blev han forlovet med en meget agtet Gaardmandsdatter, Marta Osmundsdatter Ueland. Med hende blev han gift 1825, og da hun var eneste Barn, bragte hun ham baade Gaard og Grund, og efter denne Gaard har han taget Navn. Og saa fortæller han nok saa ironisk, hvorledes det gik

til, at Opmerksomheden begyndte at henledes paa ham der i hans Egn: "Blandt de blinde regjerer den enøiede", var et Ordsprog blandt de gamle Romere. I Hæskestad skulde man just bygge en ny Kirke. Jeg var "klog", kunde regne og skrive, jeg havde gjort et godt Giftermaal og derfor blev jeg snart Potte og Pande i Hæskestad. Presten vilde have mig til Kirkesanger og Omgangsskoleholder, og jeg og gamle Svigerfader syntes, det var et Trin opad." Men hans Skoledistrikt laa langt fra Hjemmet, og da baade Kost og Husly i Almindelighed var slette, saa at han blev syg, vilde han efter 3 Aars Forløb frasige sig Lærerstillingen; men da man gjerne vilde beholde ham, ordnede Skolestyrelsen det saaledes, at han fik et mindre Distrikt i Nærheden af sit Hjem. Her vedblev han i en Række af Aar at være Kirkesanger og Skolelærer for en samlet Indtægt af omkring 20 Spd. aarlig ligetil 1852. Men det var ikke blot i Hæskestads Sogn, at den forstandige Mand i de tarvelige Kaar drog Opmerksomheden hen paa sig; i 1833 valgtes han til Storthingsrepræsentant for Stavanger Amt og mødte som saadan paa ethvert af de følgende Thing, saa længe han levede. Saaledes drog han atter og atter til Nationalforsamlingen for der at blive hørt og agtet som en af Landets bedste og forstandigste Mænd, og naar den var endt, vendte han som den fordringsløse Bondemand og simple Skolelærer tilbage til en Stilling, der lønnede hans Tid og Arbeide slettere end den simpleste Arbeidsmand i Hovedstaden. Man kan ikke undres saa meget over, om Mænd, der er fremstaaede under slige Livsforholde, ved Bevillinger og Værdsættelse af Statstjeneres Arbeide overfører noget af Maalestokken for deres eget og "snur paa Skillingen", inden de lader den gaa ud af Statskassen.

Det var, som ovenfor nævnt, i 1833, at Ueland begyndte sin politiske Løbebane. Han siger selv herom, at ligesom Forsynet uden hans Tanke og Beregning havde anvist ham hans Levevei, saaledes blev han ogsaa uventet kastet ind i Politiken. Uagtet stemmeberettiget fremmødte han ikke til 1826 Aars Valgforsamling, og kun ved et Tilfælde kom han ved næste Valg til at afgive sin Stemme. Ikke destomindre blev han straks valgt til Valgmand og vilde utvilsomt ogsaa være bleven valgt til Repræsentant, dersom han ikke havde manglet 10 Dage paa sine 30 Aar. Gaardbrugerrepræsentanterne, der netop hint Aar ved sin Overvægt i Thinget dannede et Vendepunkt i vort offentlige Liv, ansaa ham snart som sin Leder og Høvding. At give en Oversigt over Uelands Storthingsvirksomhed og dens Indflydelse paa

vort offentlige Liv vilde ikke blive noget let Arbeide. Vistnok bærer Storthingsforhandlingerne fra hin Tid Vidnesbyrd herom ved den Mængde af Forslag og Vota, som deri findes nedlagt; dette er dog langtfra tilstrækkelig til at vise os, hvad Ueland har været som Politiker. Det var især i Komiteerne, ved Samtaler med Meningsfæller i Forsamlingsværelserne, samt ved Debatterne i selve Thinget, han indvirkede paa Sagernes Gang og søgte at skaffe sine Ideer Indgang. De ledende Grundtanker under hele hans politiske Virksomhed var Forenkling af Embedsverket, Selvstyre i alle Forhold, forsaavidt det lod sig forene med Forfatningen, Sparsomhed i Statshusholdningen samt Udvidelse af Næringsfriheden. Af Love, som han har givet Stødet til, skal her kun nævnes nogle enkelte. Den nye Værnepligtslov (1854) ansaa han sig som "den egentlige Far for", ligesaa Loven af 1842 om Bestyrelsen af Oplysningsvæsenets Fonds Midler, samt Loven af 1854 om Lagrettesmænd, til hvilken sidste et af ham fremsat Forslag i 1848 blev Spiren, og dernæst en hel Del andre Love i liberal Retning, som det Parti, for hvilket han stod som Fører, har fremmet. Det merkeligste af hans Lovforslag er dog hans i 1854 afgivne dissenterende Votum angaaende Juryvæsenet og det af ham udarbeidede Udkast til en Jurylov. Dette Forslag blev vistnok ikke antaget, og kunde det vel heller ikke; men det var dog, som U. A. Motzfeldt erklærede i Storthinget, "et merkeligt Eksempel paa Forfatterens Evner og Skarpsindighed, saa meget mere, som det fremkom fra en Mand, der manglede den juridiske Dannelse." Dette foranledigede ogsaa Nedsættelsen af Storthingets Jurykommission, til hvis Medlem Ueland valgtes. Hans Deltagese i denne Kommission havde til Følge, at han maatte frasige sig det i 1852 overtagne Lensmandsombud, idet Justitsdepartementet i sin utidige Modarbeiden af hin Kommission lod Amtmanden tilbagekalde den ham allerede givne Tilladelse til at være borte fra sit Ombud.

Ved Forslag til Forandringer i Grundloven var han meget forsigtig og varsom og gik ikke ind paa dem, medmindre de viste sig at være uundgaaelig nødvendige. Saaledes modsatte han sig Forslaget om Jødernes Adgang til Riget, da han intet godt ventede sig deraf; ligesaa var han imod Odelsrettens Ophævelse. Han havde ogsaa store Betænkeligheder angaaende Loven om Religionsfrihed og modarbeidede den. Man bebreidede ham derfor, at han paa samme Tid, som han arbeidede for den politiske Frihed, ikke havde Øie for Individets. Ligesaa blev det ikke sjelden fremholdt af hans Modstandere, at han ikke var

saa nøieregnende med Brugen af Argumenter, naar de kun kunde føre til det Maal, han ønskede. Selv Wergeland i sit Skrift om Jødesagens Behandling i Storthinget søger at gjøre sig lystig over ham i denne Henseende: "Ueland er", heder det, "med al sin naturlige Overflod paa Argumenter at vælge mellem, besynderlig nok bekjendt for at være den mindst kræsne i Valget deraf. Det var ham, som anførte mod en Bevilling til Artilleriet, at Napoleon "som bekjendt" havde vundet sine Slag uden denne Vaabenart. Det er ham kun om Maalet at gjøre; han nytter Motiverne ud som Vanter, der kan vrænges. Har et tjent til et Maal om Formiddagen, kan det tjene til et andet om Eftermiddagen. Det var ligeledes ham, som fremhævede Vigtigheden af Sø- og navnlig Skjærgaardsforsvaret, da der engang skulde bevilges til Landarmeen, og Vigtigheden af denne, da Bevillingen til Flaaden var fore. Maalet var kun at faa saa lidet som muligt til begge; og" — føier Digteren til —, "det sorte Haar, det blege spidse Ansigt, den smale Figur i den sorte Kjole giver ham ogsaa udvortes en vis Lighed med et Medlem af det berømte Jesu Selskab, saaledes som man forestiller sig dem. I Hjerte og Gemyt har han intet deraf."

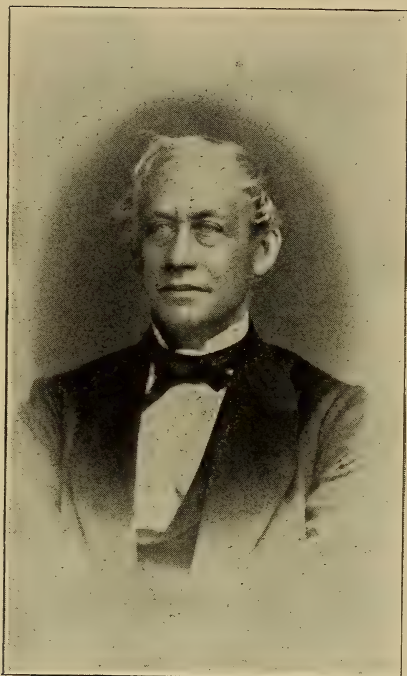
Wergeland var nu vistnok ikke den eneste, som gjerne vilde se noget jesuitisk hos denne Mand; i Avisartikler fra hin Tid vil man ikke sjelden se ham betegnet som den "kloge", den "slue" Politiker; men det fremgaar ogsaa af disse, at deres Forfattere dog tilslut ligesom Wergeland maa erkjende, at det dog kun var tilsyneladende, og at de maatte agte ham paa Grund af Karakterens Hæderlighed. En agtet og fremragende samtidig, der langt fra i et og alt var enig med ham og det Parti, han var Fører af, skriver i en Karakteristik af Ueland i 1864: "Trods alt vil man ligefuldt i samme Mand erkjende en af sin Stands bedste og skarpsindigste Hoveder, en Dialektiker af første Rang og en af de faa Stadsmandsbegavelser, som Norge siden sin politiske Gjenfødelse har kunnet opvise." Ueland døde i Begyndelsen af 1870, 70 Aar gammel. I Anledning af hans Død skrev "Dølen" paa den for ham eiendommelige Maade bl. a. følgende:

Det beste Hovud, som der sat i Thinget,
Den beste Klokker, som har Amen sagt,
Den beste Lerar, som har Riset svinget,
Den Styresmand, som tog sig best iagt,
Han er no sloknad, denne fine Elden,
So lidt før Sengetida seint um Kvelden.

Th. i "Folkebladet".

FREDRIK STANG.

Statsminister Fredrik Stang blev født 4de Marts 1808 i Stokke Prestegjeld i Jarlsberg. Aaret efter, han havde taget juridisk Eksamen, blev han i 1829 knyttet til Universitetet som Docent, senere som Lektor i Lovkyndighed, og udarbeidede sin "Systematisk Fremstilling af Kongeriget Norges constitutionelle Ret."

Fredrik Stang.

Samtidig tog han lidenskabelig Del i den aandelige Bevægelse, som skabtes ved Wergeland og Welhaven, og som aabenbarede sig som Kamp mellem to forskjellige Opfatninger saavel i Politik som i Literatur. Stang stillede sig helt paa Welhavens Side, og var med i det berømte Theaterslag den 28de Januar 1838, da Wergelands Skuespil "Campella" blev opført. Det fortælles, at Stang under Slaget kom i Kamp med sin senere politiske Modstander, Johan Sverdrup, som da var Student og ivrig Tilhænger af Wergelands Synsmaader. De brugte Næverne paa hinanden det bedste, de kunde. Hvem der fik mest Bank af de to, er uvist, men det fortælles, at Stang forlod Valpadsen uden Frakkeskjøder. I den senere parlamentariske Kamp mellem disse to Statsmænd blev som bekjendt Sverdrup Seierherre.

Stang forlod imidlertid Universitetet og blev Høiesteretsadvokat. I denne Stilling erhvervede han sig inden kort Tid et anseet Navn og en omfattende Praksis, ligesom han ved sine fremragende Egenskaber som Taler ofte vakte almindelig Opmerksomhed. I 1845 indtraadte han i Regjeringen, men maatte 1855 med nedbrudt Helbred trække sig tilbage. Paa Storthinget mødte han i 1859—60 som Repræsentant for Kristiania. Under den kort efter følgende Ministerkrise, der foranledigedes af Statholderstriden, dannede Stang et nyt Ministerium, hvis Chef han

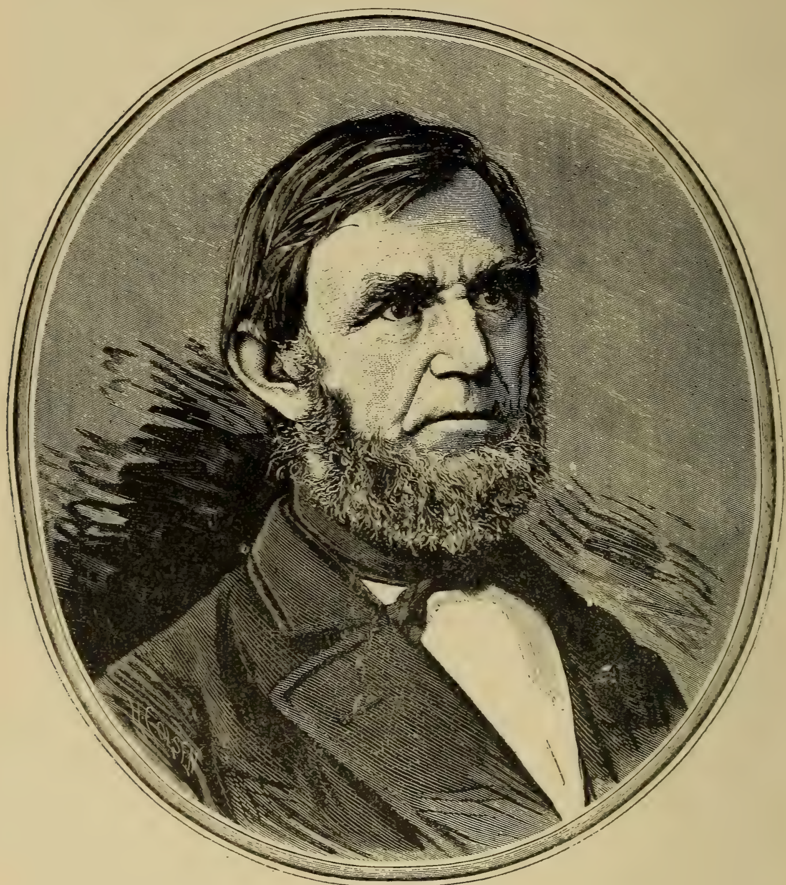
blev. Han fik vistnok nævnte Strid foreløbig bilagt, men kom snart i større og større Opposition til Storthinget, hvis forskjellige frisindede Grupper nu var samlet under Johan Sverdrups Førerskab til et sterkt liberalt Parti. I 1871 begyndte Kampen om Statsraadssagen, som Stang selv som Storthingsmand i 1860 baade talte og stemte for, men som han nu som Regjeringens Chef negtede Sanktion. Den politiske Strid tiltog stadig og naaede sit Høidepunkt, da Regjeringen negtede Sanktion for 4de Gang paa Statsraadssagen den 29de Mai 1880. Straks derefter maatte Stang af Helbredshensyn trække sig tilbage, og Selmer blev hans Eftermand. Stang døde 8de Juni 1884 nogle Dage før Sverdrup blev Statsminister. Han undgik saaledes at se sin store politiske Modstander som Kongens første Raadgiver.

Fredrik Stang var uden Tvil en af de største Statsmænd, som Norge har havt, men hans hele politiske Løbebane var en uafbrudt Kamp med en Række Nederlag mod Fremskridt og Folkestyre; derfor blev ogsaa hans Virksomhed uden nogen særlig Betydning. Da han som ung Jurist i 1833 udgav sin bekjendte Grundlovsfortolkning, erklærer han bestemt, at Kongen intet absolut Veto havde; men desuagtet forlod han denne Opfatning, da han senere blev Statsminister og førte den bitre Kamp for det absolute Veto. Derfor kunde Sverdrup i Storthinget den 7de Juni 1880 sige om Stang: "Manden er bleven gammel — der ligger ikke det ringeste Gran af Spot heri; man kan ikke, Hr. Præsident, uden Vemod være Vidne til, at en Personlighed fornegter sig selv, at Aftenskygger fordunkler et ualmindeligt Talent." *B. L.*

SØREN JAABÆK.

Søren Jaabæk er født paa Gaarden Holmesland i Holme ved Mandal 1ste April 1814. I 1831, 17 Aar gammel, blev han Skolelærer, fik i 1837 ved Giftermaal Gaarden Jaabæk i Mandals Prestegjeld, efter hvilken han siden har ført Navn, og blev i 1841, eller saa snart han havde naaet den fornødne Alder, Medlem af Formandskabet og kort efter Ordfører. Dette Herred var saaledes blandt de forholdsvis ikke mange, der i Formandskabslovens første Tid hjalp sig uden "konditionerte" Ordførere. Fra 1843 til 1845 var Jaabæk Kirkesanger. I 1844 valgtes han, netop 30 Aar gammel, til Storthingsmand, og gjenvalgtes senere ved hvert Valg til og med 1888. I denne lange Tid havde han sjelden, om nogensinde, Permission paa Grund af Sygdom, og han har neppe havt sin Lige i punktligt Fremmøde til Thingets og

Komiteernes Sessioner. I 1857 var han Medlem af den kongelige Markfreds- og Gjerdeholdskommission og fra 1885 af den kongelige Arbeiderkommission. I 1884 valgtes han af Storthinget til Administrator ved Kristianssands Bankafdeling. Han var for det meste Medlem af Odelsthinget, men paa de seneste Thing

Søren Jaabæk.

af Lagthinget, og skulde som saadan i 1883-84 have siddet i Rigsretten, men hørte til dem, som de anklagede udskjød.

Saa er i korte Træk den ydre Ramme om hans politiske Liv.

Dets Indhold har været en uafbrudt Strid med "Bureaukratismen". Den Skarphed, hvormed Jaabæk i Pressen førte denne Feide — og skarp blev den især, fordi Embedsstanden, der i Jaabæk saa en naturlig Fiende, svarede ham med eggende Hadskhed

— har gjort hans Navn næsten ligesaa kjendt som hans "Nei-politik".

Den 20de Februar 1865 stiftede Jaabæk "Bondevennernes" Forening, som fik en betydelig Indflydelse. Som Organ for denne udsendte han sin bekjendte "Folketidende", hvis Ugivelse han fortsatte til Udgangen af 1879, da han lod den gaa ind, som han selv sagde, fordi der fandtes saa mange frisindede Blade, at hans eget var overflødigt.

I sin "Folketidende" rettede Jaabæk sine Angreb mod Bureaukratiet overhovedet, men især mod Presterne, som fra gammel Tid var de af Embedsmændene, som kom i den mangesidigste og fortroligste Berøring med Folket, og som desuden hyppigere end andre beklædte ledende Stillinger i Herredsstyrelserne. At berøve dem den Autoritet, de endnu sad inde med i kommunale og politiske Gjøremaal i Bygden, maatte derfor være en naturlig Gjenstand for hans Bestræbelser, og han lagde megen Kraft paa at vise, at deres og deres Menighedslemmers Interesser ingenlunde falder sammen.

Som alle Agitatorer slog Jaabæk ofte for haardt til. Men den, som ser tilbage paa, hvad han har udrettet, er dog lidet tilbøielig til at gaa irette med ham derfor. Ved Jaabæks Virksomhed hefter ogsaa et Karaktertræk, der meget almindelig skiller "Agitatorer" fra "Organisatorer": Hans personlige Indflydelse i Folkerepræsentationen og paa de enkelte Sager har ikke paa langt nær været saa betydelig som den indirekte Indflydelse gjennem Valgene paa Folkerepræsentationens Sammensætning. Han var aldrig nogen Partifører, han har meget mere været et manende Princip end en ledende Personlighed.

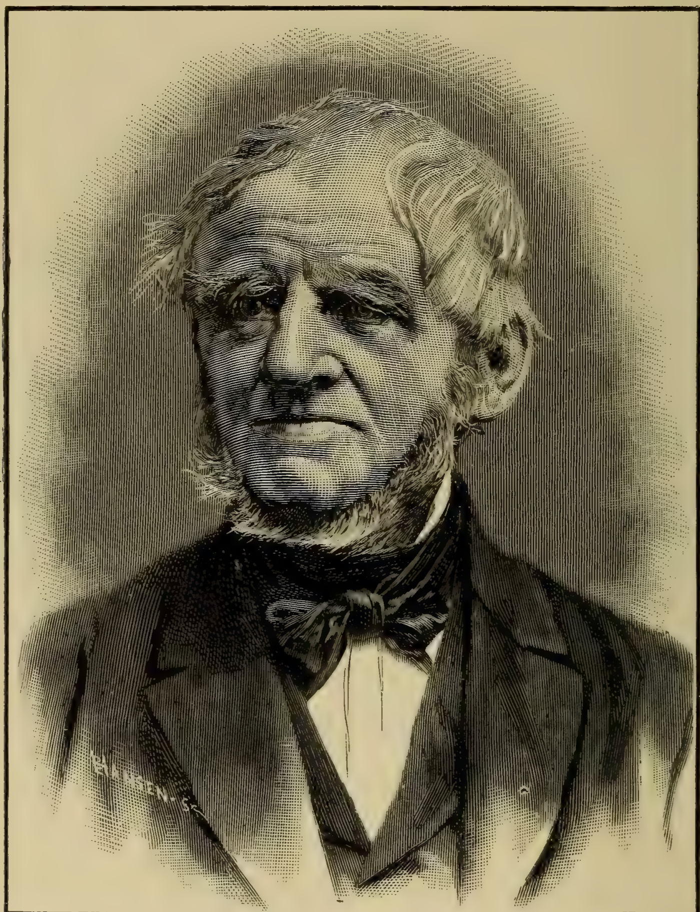
Jaabæk var autodidakt (selvlært) og havde en saadans Mangler i en temmelig udpræget Grad. Men han var i Besiddelse af Kundskaber og mange Slags Læsning, og indenfor den Virkekreds, han satte sig, havde han forstaaet at gjøre Anvendelse af sin Læsning paa en saadan Maade, at Interessen blev vakt hos dem, han henvendte sig til. Han forstod og kunde oversætte fra tysk og engelsk. I den Tid, "Folketidende" udkom, leverede han som en Slags Føljeton en Englandshistorie. I Digtekunsten forsøgte han sig som "Tidsfordriv i ledige Stunder". Af hans Skrifter, af hvilke han i Tidernes Løb ikke har udgivet saa ganske faa, vil de i Vetostridens Dage udkomne "Varme Piller" og "Kongers og Keiseres Levevis" være de mest bekjendte.

Jaabæk døde 8de Januar 1894, og et Par Dage senere fulgte hans Hustru efter ham, og de blev begravne samme Dag.

Hvorledes end Fremtidens Dom bliver om Jaabæk, derom vil der herske Enighed: han er en af det nye Norges merkeligste Personligheder. *O. Thommesen.*

H. I. C. AAL.

Amtmand Hans Jørgen Christian Aal var født paa Næs Jernverk den 4de November 1806. Hans Fader var den anseede

H. I. C. Aal.

og høiagtede Eidsvoldsmand Jacob Aal (død 1844). Efterat have taget juridisk Embedseksamen, blev Aal kun 23 Aar gammel udnævnt til Auditør i Bergens Brigade og i 1840 til Assessor i Bergens Stiftsoverret.

I Aarene 1842 og 1845 repræsenterede han ogsaa Bergens By paa Storthinget og var i det sidstnævnte Aar Odelsthingets Præsident. I 1846 blev han Amtmand i Bratsberg, og mødte i 1851 atter paa Storthinget for dette Amt. Nu blev han valgt til Storthingets Præsident, en Værdighed, han siden indehavde paa alle de Thing, af hvilke han var Medlem, og stedse afvekslende med Sogneprest Harbitz, til 1869.

Aal hørte ikke til noget bestemt Parti, omendskjønt han i de egentlige politiske Spørgsmaal var konservativ.

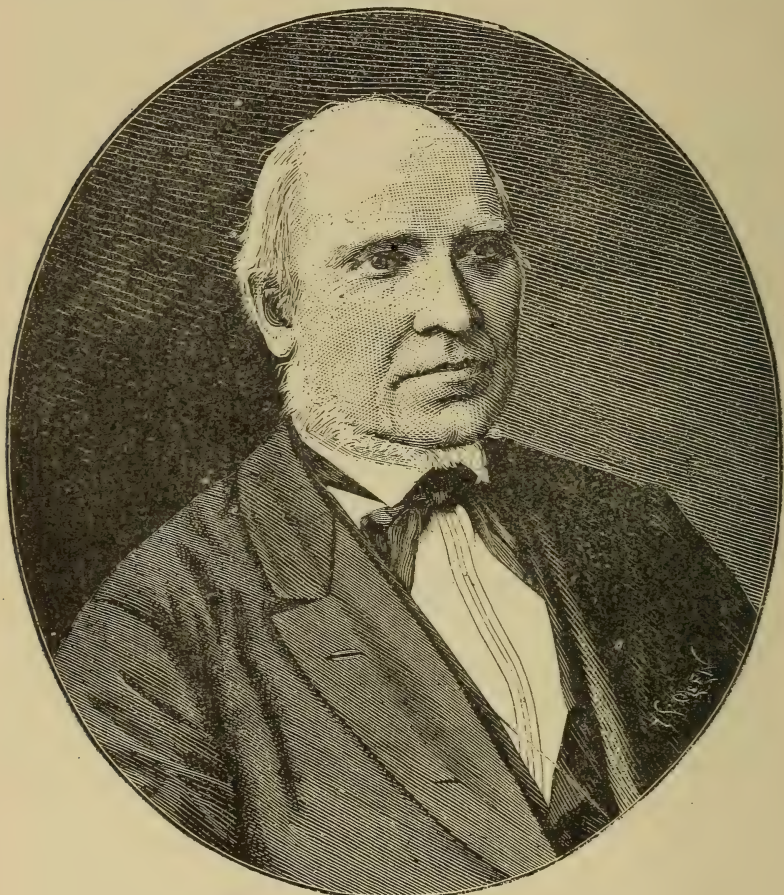
I 1870 frabad han sig bestemt Gjenvalg og levede senere udelukkende for sit Embede, der vel altid havde været ham kjærere end Storthingshvervet. Hans Fortjenester af Bratsbergs Amt var mange og store, og den Anseelse, han nød, kunde ikke være større. I Bergen stiftedes allerede i 1846 et Legat, der bar hans Navn, og i 1871, da han havde været Amtmand i 25 Aar, stiftedes der i Porsgrund et Legat til Minde om hans Fortjenester som Amtmand. I 1877 tog Aal Afsked fra sit Embede, og da han besad nogen Formue, søgte han ikke Pension; men Storthinget bevilgede ham enstemmig en Ærespension af 6000 Kroner. Han flyttede saa til Kristiania og levede et stille og lykkeligt Liv og udøvede en storartet Godgjørenhed. Sin Ungdoms Kjærlighed, den klassiske Filologi, blev han tro til det sidste, og syslede altid med de antike Forfattere, af hvilke Herodot skal have været hans Yndling. Ligeledes var det nye Testamente i Grundsproget en Hovedgjenstand for hans Læsning. Den gamle Mand, som tilsidst var bleven alle norske Berømtheders Nestor, og som tilbragte en Alderdom saa skjøn og lykkelig, som den kun falder i saadanne Menneskers Lod, der ved sit foregaaende Liv har gjort sig fortjent dertil, bevarede den hele Tid sin fulde Aandskraft, indtil han omsider i sit 88de Aar bortkaldtes den 24de Februar 1894.

(Efter *"Folkebladet"*, Kra.).

MAURITZ AARFLOT.

Mauritz Aarflot hører til en i flere Generationer velkjendt søndmørsk Slegt, som har flere Navne at opvise, der ialfald i Slegtens Hjembygd har vundet literær Anseelse. Saaledes var Fasteren, Berthe Canutte Aarflot, Forfatterinde af mange meget udbredte Andagtsskrifter, og Farfaderen, Sivert Knudssøn, har forfattet flere populære Skrifter til Veiledning i Landbovæsenet.

Mauritz Aarflot var født 1821 paa Ekset i Volden, Søn af Lensmand og Storthingsmand Rasmus Sivertsen Aarflot. Han havde ligesom Faderen og Bedstefaderen fra Barnsben af en sterk Kundskabstrang, og den tarvelige Skoledannelse, han havde nydt paa Almueskolen og i Hjemmet udvidede han ved Læsning og Selvstudium saavidt, at han blev en af sin Hjembygds kundskabsrigeste og dygtigste Mænd.

M. Aarflot.

Han blev tidlig i stor Udstrækning benyttet til kommunale og andre offentlige Hverv. Saaledes var han Medlem af Formandskabet og i aarevis dets Ordfører. I 1854 valgtes han til Storthingsmand og sluttede sig straks til Venstrepartiet. Han nød stor Anseelse og benyttedes meget som Medlem af Komiteer og Kommissioner. Romsdals Amt repræsenterede han uaf-

brudt paa Storthinget til 1888, da han paa Grund af Alderdom frabad sig Gjenvalg. Alle hans Medrepræsentanter, uden Hensyn til politisk Partistandpunkt, var enig i, at Aarflot var en sjelden dygtig Storthingsmand, med en ædel og retskaffen Karakter som faa.

J. W. C. STEEN.

Statsminister Johannes W. Chr. Steen er født i Kristiania 22de Juli 1827; han blev Student i 1844 og tog filologisk Embedseksamen i 1848. Efter en Tid at have virket som Lærer i Tromsø og Bergen blev han i 1854 Overlærer i Tromsø og i 1863 Rektor sammesteds. I 1866 blev han Rektor ved Stavanger Skole. Steen var Storthingsrepræsentant for Tromsø og Byerne i Finmarken 1859—65 og fra Stavanger og Haugesund 1868—73 og 1877—88. Paa Storthinget sluttede han sig til Johan Sverdrup, og ved sin fremragende Dygtighed blev han snart en af Venstrepartiets indflydelsesrigeste Mænd. I 1871 blev han Præsident i Odelsthinget og i 1881 blev han Storthingspræsident.

J. W. C. Steen.

Den usædvanlige Klarhed og Greihed, hvormed Steen behandlede enhver Sag gjorde, at man saa op til ham som den anerkjendte Fører, man kunde forlade sig paa. Han er ikke egentlig veltalende, men desuagtet var alt lutter Øre, naar han tog Ordet i Thinget; thi han kunde som ingen anden greie op alle Floker og udrede Sagen fyndigt, greit og klart. Naar Sagens Vanskelighed gjorde Repræsentanterne tvilraadig om sin Stemmegivning, spurgtes der altid: "Hvad siger Steen?" og Steens Me-

ning blev den afgjørende. Han var den "brede Tryghed", der rolig og sindig og med faste Skridt gik foran enhver stor Folkesag uden at vakle. Derfor har han ogsaa været Venstrepartiets Fører siden Johan Sverdrup traadte ud af Storthinget. Steen har besiddet en usædvanlig Arbeidskraft, og den Hurtighed med hvilken han fik Arbeidet fra sig, gjorde det altid vanskeligt for de andre Repræsentanter at arbeide sammen med ham i Komiteerne. Steen var Formand i Protokolkomiteen i 1883, og det var ham, der skrev den Indstilling, hvorved Rigsretsaktionen reistes mod Ministeriet Selmer. Ligeledes var Steen Formand i den store Skolekommission, der udarbeidede den nye Folkeskolelov.

Efterat Emil Stangs Ministerium havde indgivet sin Afskedsansøgning paa Grund af, at Storthinget den 23de Febr. 1891 udtalte sit Mishag med Regjeringens Forslag til Ordning af diplomatiske Sagers Behandling, overdrog Kongen til Rektor Steen at danne ham et nyt Ministerium.

Steen har ogsaa som Regjeringens Chef gjort sig fortjent af den Tillid, som han herved blev vist baade af sit Parti og sin Konge. Særlig skal han roses for sin storslagne og udmerkede Plan, som blev vedtagen af Storthinget, og efter hvilken al Jernbanebygning i Norge nu foregaar. Efter denne Plan vil lidt efter lidt samtlige Landsdele blive knyttet til hverandre ved Jernbane. Flagsagens endelige Gjennemførelse skyldes mer end noget andet Steens Ministeriums sindige og kloge Politik.

B. L.

BAARD MADSEN HAUGLAND.

Baard Madsen Haugland var født den 12te Januar 1835 paa Gaarden Haugland paa Stordøen, hvor hans Fader var bosat. Slegten nedstammede fra Rigsraaden og Ridderen Hr. Jon Ragnvaldssøn Smør, der levede paa Kongerne Erik Magnussøns og Haakon Magnussøns Tid, og siden nedefter, først gjennem de adelige Familier Smør, Benkestok og Gyntersberg, senere gjennem den mægtige Mouat-Æt, til hvilken Statsraad Hauglands Farmoder hørte. Det er ikke usandsynligt, at det har været en af Kong Sverres Birkebeinere, som danner Ættens Udspring.

I sin Opvekst fik Baard Haugland ingen anden Uddannelse end den, han modtog paa Almueskolen. Som saa mangen anden fattig Vestlandsgut maatte han straks efter Konfirmationen tage ind til Bergen for at tjene sit Brød, først som Visergut "Hestedreng", siden som Krambodkarl hos to af Byens større Bondehandlere. Siden paa Kontor.

I 11 Aar opholdt Haugland sig i Bergen, og i denne Tid nyttede han hver Stund og hver Leilighed til at udvide sine Kundskaber ved Selvundervisning. I 1862 bosatte han sig som Landhandler i Lervik paa Stordøen, og der blev han boende, til han 1884 opgav Forretningen.

Haugland kom først paa Thinget 1871 — samme Session, som med Indførelsen af aarlige Storthing indviedes en ny Era i vor Historie.

Baard Madsen Haugland.

Skjønt Haugland hørtes tidt og ofte i Thingsalen, kan man ikke sige, at han var veltalende; men alligevel hørte man ham gjerne: han havde altid *sin* Maade at anskue en Sag paa, og han udtrykte sig altid klart og greit og med en vis Fynd. Det var Hauglands Flid og Energi, som gjorde ham til den Mand,

han blev. Vort offentlige Liv har ikke mange Eksempler at opvise paa en saadan Grundighed og Samvittighedsfuldhed som den, hvormed han satte sig ind i de financielle Anliggender og Forhold, som han som Medlem af Bankkomiteen og Næringskomiteen var henvist til at arbeide med.

Haugland hørte til Oppositionen mod det Stang-Selmerske Styre, og da Odelsthinget i 1883 besluttede Rigsretstiltale mod Ministeriet Selmers forskjellige Medlemmer, blev Haugland valgt til Medlem af den nedsatte Aktionskomite sammen med Johan Sverdrup, Sivert Nielsen, Steen og H. C. Berner.

Da Johan Sverdrup ifølge Kongens Opdrag paatog sig at danne et nyt Ministerium, blev Haugland straks nævnt som den, der var selvskreven til at tage Sæde i dette, og "den første Bonde i Kongens Raad" blev Finansminister. Om hans Dygtighed som saadan hersker der ikke og kan der neppe herske delte Meninger. Der har i Tiderne fremefter i det norske Statsraad siddet overmaade mange flittige, mange arbeidsomme og dygtige Mænd; men dygtigere, flittigere og arbeidsommere end Bondegutten med Almueskoledannelsen, den forhenværende "Hestedreng" og Landhandler har til denne Dag ingen været — end ikke Fredrik Stang. Men Haugland sledes meget hurtig op; thi han havde jo allerede passeret Livets Middellinje.

Da det Sverdrupske Ministerium afløstes af den Emil Stangske, havde Hauglands Helbred faaet et Knæk, som den aldrig mere skulde forvinde. Han kastedes paa et Sygeleie, der med smaa Afbrydelser varede i tre Aar. Saasnart han blev noget friskere, valgtes han atter til Storthinget fra sin gamle Valgkreds i Søndre Bergenhus Amt 1892-94, men kunde ikke møde de to første Aar. I 1893 udnævntes han til Toldkasserer i Kristianssand. Da det Hagerupske Blandingsministerium den 14de Oktober 1895 kom istand, indtraadte han i dette som Medlem af Statsraadsafdelingen i Stockholm.

Den 7de Mai 1896 meldte Telegrafen udover Landet, at Statsraad Haugland den foregaaende Nat i det norske Ministerhotel i Stockholm var afgaaet ved Døden af Hjerteslag. Dødsbudskabet vakte i alle Kredse, blandt Venner som Modstandere, den dybeste og oprigtigste Deltagelse; thi hele den norske Nation saa sig repræsenteret i ham, den første Bonde i Kongens Raad.

(Efter *O. A. Øverland*).

SIVERT NIELSEN.

Der er neppe nogen Egn i Norge, der har fostret flere berømte og agtede Mænd end Nordland. En af dets gjæveste Sønner er Storthingspræsident Sivert Nielsen. Udgaaet fra et yderst fattigt Hjem, maatte han allerede som Barn bort til fremmede for som Gjætergut at sørge for sit Livsophold. Den Gang var det smaat bevendt med Skole, men hans usædvanlige Ev-

Sivert Nielsen.

ner og Lærelyst drev ham til at benytte alle sine Fristunder til Læsning og Selvstudium. Endelig lykkedes det ham at komme paa Seminariet, og han blev omsider Lærer og Kirkesanger i Brønø.

Nu begyndte hans lange og glimrende offentlige Løbebane. Først indehavde han forskjellige kommunale Tillidshverv. Saa blev han i 1859 valgt til Storthingsmand fra Nordlands Amt.

Da var han 37 Aar gammel — han er født i 1822 — og siden den Tid repræsenterede han Nordlands Amt helt til 1895, da han syg og alderdomssvag maatte trække sig tilbage. Nordlændingerne har dog vist sin Taknemmelighed og Høiagtelse for sin største Søn ved at gjenvælge ham ved hvert Valg siden, selv om man vidste, at Suppleanten maatte møde i hans Sted.

Paa Storthinget tiltrak han sig snart Opmerksomhed ved den Hurtighed og Lethed, hvormed han kunde sætte sig ind i de forskjelligste Sager. Han blev snart den ledende Mand, til hvem man saa op med Tillid og Beundring.

I 1881 blev han sammen med Steen Præsident i Storthinget, et Hverv, han udførte med en Dygtighed, Sindighed og en enestaaende parlamentarisk Sikkerhed, som selv politiske Modstandere maatte anerkjende og beundre. Som Taler og Debattant besad Nielsen ogsaa store Egenskaber. Han var grundig og let forstaaelig, og havde en egen Maade at behandle enhver Sag paa, saa dens reelle Kjerne blev trukket frem i Dagen. Omendskjønt han var hensynsfuld mod Modstandere og beskeden og sagtmodig i al sin Optræden, har der dog neppe siddet i Norges Storthing nogen Mand uden akademisk Dannelse, der kunde i Debatten om de mest indviklede Sager saa overlegent tilintetgjøre selv de kløgtige Kristianiaadvokaters skarpsindigste Argumentation. Dertil havde han let for at øine en Sags komiske Side og kunde som ingen anden svinge Satirens Svøbe over Hulheden i Embedsklassens indbildte Overlegenhed.

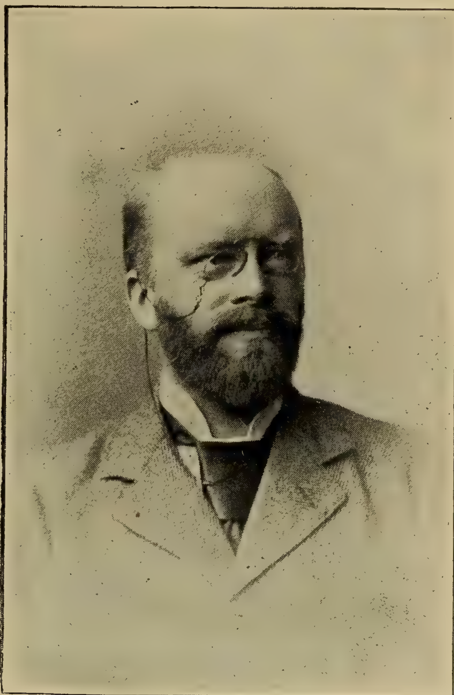
Sivert Nielsen var ingen snæver Klassepolitiker. Hans hele politiske Syn var bredt og vidtskuende som hans overlegne Evner og Begavelse. Og enhver Reform, der sigtet til Folkets aandelige og materielle Vekst og Samfundets Betryggelse baade indad og udad, havde altid hans Støtte. Sparsommelig som han var, lod han sig dog aldrig forlede til ensidig Knebenhed, men støttede enhver god Sag med den nødvendige Bevilgning af Midler.

To eller tre Gange skal han være anmodet om at blive Statsminister, men har undslaaet sig bestemt. Han er fremdeles Postmester i Bodø, et Embede, han har indehavt i mange Aar.

Naar Norges nyere politiske Historie skal skrives, vil Storthingspræsident Sivert Nielsens Navn nævnes blandt de allerstørste af dem, der har øvet en afgjørende Indflydelse paa Udviklingens Gang i sin Tid og ført Norge frem til Hæder, Lykke og Velstand. *B. L.*

VIGGO ULLMANN.

Viggo Ullmann er en af de betydeligste Mænd, som nu deltager i det offentlige Liv i Norge. Han er teologisk Kandidat, men har hovedsagelig viet Skolegjerningen sin Tid og sine Kræfter. Hans private Skolelærerseminarium i Silgjord nyder fortjent Anseelse og har ogsaa havt offentlig Understøttelse. I 1885 valgtes han til Storthingsmand fra Bratsbergs Amt, og i de sidste 9 Aar har han ogsaa været Præsident i Storthinget. Han er en meget dygtig Taler, der med sine mange Kundskaber og Interesser har øvet en betydelig Indflydelse paa Sagernes Gang baade i og udenfor Storthinget.

Viggo Ullmann.

Ullmann har ogsaa med stort Held forsøgt sig paa det literære Omraade. Blandt andet har han skrevet en fortrinlig liden Verdenshistorie, og flere udmerkede udenlandske Verker har han oversat til det norske Sprog, blandt hvilke Henry George's verdensberømte Bog *"Progress and Poverty"* — Fremskridt og Fattigdom. Særlig har han gjort sig bemerket som en dygtig Kritiker. Ved Storthingsvalgene i 1900 negtede han at modtage Gjenvalg for at faa mere Tid til sin Skolegjerning og sine literære Sysler.

EMIL STANG.

Emil Stang er født 14de Juni 1834 og Søn af Statsminister Fredrik Stang. Han tog Eksamen Artium i 1853 og juridisk Embedseksamen i 1858. I 1862 blev han efter aflagt Prøve Høiesteretsadvokat, og han erhvervede sig snart stor Anseelse som en særdeles dygtig Advokat. Ved Storthingsvalgene i 1882 valgtes

han som første Repræsentant for Kristiania. Ved sin Ro, Koldblodighed og Dygtighed og andre Føreregenskaber blev det snart klart, at Stang var det konservative Partis selvskrevne Fører i Thinget. Og selv var han ikke i Tvil om, at han var kaldet hertil. Han greb Roret med kraftig Haand og har senere med ubestridt Autoritet styret Høirepartiet. Ved Sverdrupsministeriets Fald blev han Statsminister og Regjeringens Chef den 13de Juli 1889. I denne Stilling lagde han ogsaa stor Dygtighed og Forsigtighed for Dagen. Men da han indbragte sit Forslag om Ordningen af de diplomatiske Sager, nødtes han ved en i Stor-

Emil Stang.

thinget vedtagen Mistillidsadresse til at tage Afsked den 23de Februar 1891. Senere udnævntes han til Lagmand i Agder Lagdømme, hvilket Embede han fremdeles indehar.

H. R. ASTRUP.

Familien Astrup er kjendt langt tilbage i Tiden. Statsraad Astrups Fader var daværende Løitnant, senere Kaptein og Kompanichef Ebbe Karsten Tønder Astrup, der døde i 1888 i en Alder af 94 Aar. Astrup var født paa Fanestranden ved Molde 17de August 1831 og voksede her op i temmelig trange Kaar. Disse uheldige Forhold skulde da ogsaa blive bestemmende for H. R. Astrups Valg af Livsstilling. Han havde i Ungdommen

Lyst til at indtræde i Armeen, men han blev nødt til at opgive dette. Efter sin Konfirmation blev han ansat som Kontorbetjent i en Forretning i Kristianssund, og fulgte straks efter med en Skude, der skulde til Nordspanien med en Ladning Klipfisk, som han skulde sælge. Den gløgge unge Mand fandt straks, at her var noget for ham at gjøre. Paa flere nye Reiser, han foretog derhen, satte han sig bedre og bedre ind i Forretningerne, og i Aaret 1856 aabnede han i Barcelona egen Agenturforretning. Senere gik han i Kompaniskab med sin Landsmand, N. Sørensen. Deres Forretning skiftede lidt efter lidt Karakter. Den blev først i betydelig Grad udvidet, og senere gik den over til udelukkende at omfatte Trælastimport.

Det varede ikke ret længe, før de to unge Mennesker, der var dragne ud i den store Verden med tomme Hænder, raadede over en ret anseelig Kapital, som de ene skyldte sin Foretagsomhed og sit klare Syn paa Forretningslivet.

Senere flyttede Astrup til Stockholm, hvor han som den ene Participant bestyrede Eksporten, medens Sørensen forestod Omsætningen i Sydeuropa. I 1872 løste Astrup sin Kompagnon ud med 3 Millioner Kroner og fortsatte under eget Navn Forretningen. Han var allerede nu flere Gange Millionær, og i de opgaaende Konjunktioner spekulerede han heldigt i Skovkjøb. Hans Hovedeiendom var det store *Skutskär Bruk* ved Gefle, ved hvilket han anlagde en kunstig Havn. Dette solgte han i 1885 for omkring fem Millioner Kroner.

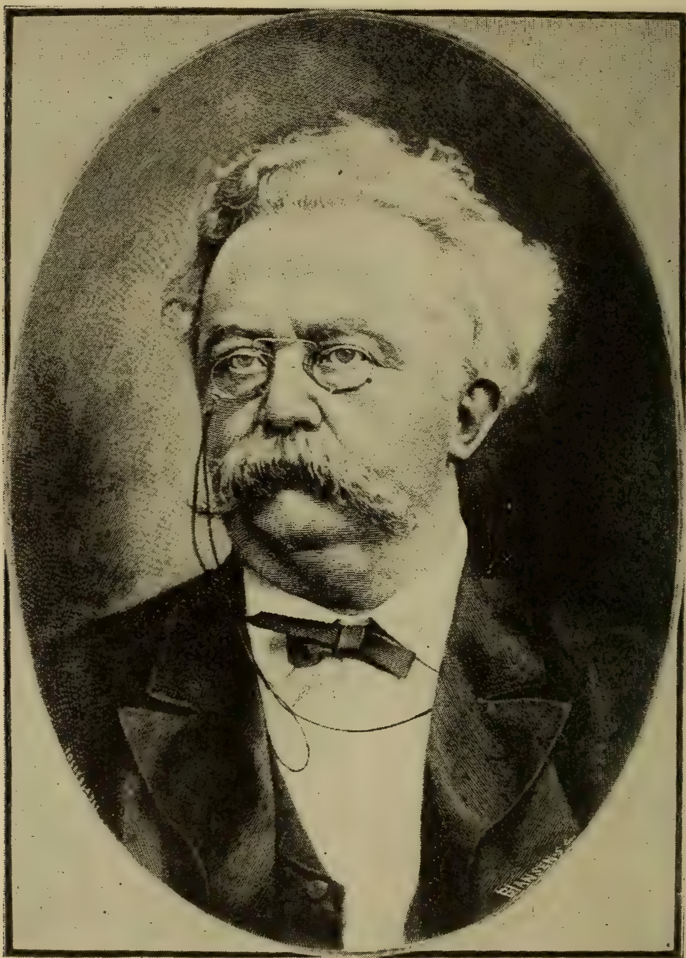
Saa vendte han tilbage til Norge, hvor han kjøbte sig en Gaard i sin Hjembygd ved Molde. Det var hans Hensigt at tilbringe Resten af sine Levedage her og ofre sig for Fædrelandets Fremgang og Opkomst med den Kapital, han i sin Udlændighed havde vundet, og med den praktiske Indsigt, han var i Besiddelse af.

Da Sverdrups Ministerium havde oprettet Arbeiderdepartementet i 1885, udnævntes han under 3die August s. A. til Chef for dette. Astrup blev imidlertid ikke ret længe staaende i Regjeringen, idet han paa Grund af den Splittelse, Fremsættelsen af Jakob Sverdrups Kirkelovsforslag afstedkom inden Venstre, sammen med Arctander, Blix og Kildal udtraadte 17de Februar 1888.

Høsten samme Aar valgtes han til at repræsentere Kristianssund paa Storthinget i Perioden 1889-91 og mødte atter paa Storthinget fra samme By i 1894-97. Han havde i den sidste Tid indtaget et politisk Standpunkt, som ikke faldt indenfor

Rammen af noget af de Partier, som var repræsenteret i Thinget. At denne hans Holdning bragte ham i en Stilling, som skulde foraarsage den retskafne, selvstændige og varmhjertede Mand Bebreidelser og Krænkelser, var naturligt nok.

Da Astrup var vendt hjem fra Udlandet, satte han sine i

H. R. Astrup.

Udlandet erhvervede Kapitaler i mere end en Bedrift, som han troede tjenlig for Fædrelandets Fremgang.

Statsraad Astrup rammedes af Hjerteslag Lørdag den 19de Januar 1898 paa Veien hjem fra Kirkegaarden, efterat have overværet en Begravelse.

Da Storthinget den 21de Januar samledes til et kort Møde, holdt Præsidenten, V. Ullmann, følgende korte, men gribende Mindetale over den bortgangne:

"Mine Herrer! Siden vi sidst var samlet, er indløbet til os Budskabet om Statsraad Astrups Død. Der er vel ingen af os, paa hvem ikke dette Budskab har gjort det sterkeste Indtryk, og mange af os er det, som ved denne Efterretning har følt den inderligste og dybeste Sorg. Thi alle de af os, som lærte ham at kjende, har ogsaa lært at vurdere hos ham de mange Hjertets Egenskaber, som han var i Besiddelse af. Vort Lands Opkomst i alle Retninger laa ham paa Hjerte, hvadenten det var de materielle Ting, eller det var de ideelle, aandelige Formaal, som var kommet indenfor hans Synskreds. Overalt ydede han med aaben Haand og et villigt Hjerte. Men hvad der for os, mine Herrer, som er valgt til at værne om Norges Ret og Ære, var det største ved ham, det er dette: Han var en god Nordmand, saa god, at nu, da han er borte, saa forstaar vi rigtigt, og fatter vi først rigtigt, at vi i denne Sag havde saa meget at lære af ham.

Derfor vil hans Minde leve iblandt os, og derfor ønsker vi nu Fred over dette hans Minde."

Bjørnstjerne Bjørnson skriver om ham:

"Første Gang, jeg mødte ham, var i Paris, efterat han havde solgt sin store Forretning. Jeg havde jo ofte hørt ham omtale, — især af gamle Hedlund, som kaldte ham "det norske Folks Ambassadør i Stockholm". Altid lagde han til: "Der har I en Ambassadør, som I har Ære af!"

Jeg mødte denne statelige Skikkelse med det fornemme, diskrete Væsen under Seiersfølelse i Sommerveir og Fest. Han havde seiret, og Venstre havde seiret.

I Grunden har jeg aldrig mødt ham anderledes. Andre har havt Krangel med ham og har klaget over saa meget smaat ved ham. Jeg har bare mødt det store og varme i ham, Patrioten, Menneskevennen.

Et Optrin, jeg var tilstede ved, gav helt Billede af hans Rang og Plads iblandt os. De havde gjort ham til Formand for Indsamlingen til det nye Teater. Stort som han saa, vilde han bruge Stillingen til at gjøre et Kup. Han vilde indkjøbe Klingenberg (Tivoli) for Teatrets Regning. De nødtvungne Eiere var kjede af det og bød det frem for en billig Penge. Han mente, at en saadan Spekulation greiede hele Foretagendet. Men opskræmte og sinte ilede de til, Kristianiaførerne, Advokat Nils Nicolaysen, Hartvig Lassen, Professor Monrad, Stadskonduktør Bull, Rit-

mester Heftye, Friele, osv., osv. Jeg sad og saa dem for mig, Ansigt ved Ansigt, de, som ikke troede paa noget, ikke paa Byen, at den havde saa stor Vokseevne, ikke paa Folkets Kunstevne, at den fortjente den fulde Indsats. En af disse Tvilens Mænd talte, alle de andre sad samtykkende tause. Vi havde ikke Evne til noget saa stort, vi maatte ikke forregne os, vi maatte ikke ro os for langt ud; vi kunde jo løbe Fare for at ødelægge altsammen. Jo længere jeg hørte paa dem, jo mere fortvilet blev jeg. Jeg syntes tilsidst ikke, jeg eiede mine egne Sko. Paraplyen, jeg sad med, havde jeg ganske rigtig laant; jeg var kommet afsted i saadan Hast. Men jeg syntes, hele Landet var bankerot. Det eneste, vi havde at gjøre, var at gaa derfra ud i Piperviksbugten, den ene efter den anden. Bare nogen vilde gaa fore! Jeg foreslog i mit stille Sind, at det skulde Monrad gjøre; jeg saa ham ogsaa vaage ivei med aaben Mund og halvlukkede Øine . . . . da Astrup tog Ordet for at frasige sit Hverv som Formand! Det var bare dette Dødbiderselskab, han meldte sig ud af. Han gjorde det med samme Anstand som den, der er kommet ind i et feil Selskab, og gaar baglængs, bukkende til begge Sider, ned mellem Rækkerne og ud af Døren. For en Værdighed og Stolthed!

Og nu? nu er der ikke en, som tviler om, at havde de fulgt Astrups Raad, saa stod Teatret færdigt og uden Gjæld. Og uden en Konkurrent lige ved Siden af sig!

Han havde sit Liv igjennem seet og spekuleret stort i urokkelig Tro paa Fremtidens Formerelsesmagt. Men han sagde den Kvelden, da vi gik hjemover sammen: "Hvor helt anderledes jeg havde tænkt mig Nordmændene!"

Saa mindes jeg hans store, karakteristiske Hode dukke op i femte Etage i München, i vor lille Leilighed der. Da kom han med Norges Forsvar! Han havde gjort en Afstikker fra sin Vei paa en hel Dags Hurtigtog, for at have den Glæde at lægge frem for mig, hvor godt det nu gik. Han talte i flere Timer, og han vilde endelig ende Dagen i et Festlag. Skjønt vi bare var fire Mennesker, udbragte han Norges Skaal med samme Høitidelighed, som skulde vi vies, og da han satte det tømte Glas fra sig og sagde paa sit kristianssundsk: "Norge er et deiligt Land", stod Taarerne ham i Øinene.

Norges Forsvar er hans Stordaad, ved Siden af saa mangen anden i hans Forretningsliv og i det private. Det var faktisk han, som fik Gang i det ved sine Oplysninger fra Sverige af, ved sin høitidelige Marsch fra Mand til Mand, ved sin Fædrelandsfølelses Troskyld og Magt.

Atter saa jeg ham igjen i Kristiania. Han kom til Hotel Boulevard paa Visit med sin storbræmmede Hat i Haanden, festlig som en Deputation. Det var han ogsaa, — han kom i Deputation fra sig selv: "Nu skal vi samle Høire og Venstre og de Moderate med. Saa mange, som kan rummes omkring Bordet. Og saa skal du holde en Tale for Norge." Bestandig Norge. — Husker I, som var nærværende, for en Feststund det blev, da han reiste sig og lod Fædrelandssangen indlede Talernes Række?

Om nogen kunde have faaet Tag i hans inderste Tanke, den, som alle de andre gik op i, saa var det sikkerlig denne: "Lad mig faa se et enigt Norge, og lad mig saa faa dø!"

Aa, hvor helt anderledes godt, han havde havt det blandt os, om vi havde holdt os til dette store ved ham, og ikke bare dømt ham efter hans Feil! Om vi aldrig havde glemt at give ham hans Rang, — som hint Venstreblad glemte det, der satte et sagligt, vægtigt Indlæg af ham — med Petit. Han var nemlig ikke enig med Redaktionen.

I Norge har vi endnu meget at lære, før vi lader det store være stort og det smaa smaat. Det væsentlige være afgjørende, og det uvæsentlige ikke.

Ved hans Grav skal mange af os bøie sig og tænke efter.

Men saa skal vi da ogsaa sige hverandre, at en saa storslagen Tro og ærlig Vilje som hans og en saa troskyldig Hengivelse til den og det, han fik kjær, spaar godt for os. Den kom ikke op af intet, og den kom i rette Tid.

GEORGE PRAHL HARBITZ.

Sogneprest Georg Prahl Harbitz blev født den 26de Juni 1802 i Haus Prestegjeld ved Bergen. Den 7de September 1825 blev han teologisk Kandidat og det følgende Aar Sogneprest i Askevold, hvorfra han forflyttedes i 1839 til Slidre i Valdres. Ved Prestegjeldets Deling i 1848 beholdt han Vestre Slidre Sognekald. I 1852 fik han Nøterø Sognekald, og der forblev han, indtil han søgte Afsked i 1878, efterat han havde været Prest i over 52 Aar. Harbitz var en af Norges mest fremragende Geistlige. Han havde mer end almindelige Gaver som Prædikant og var besjælet af Varme og Iver for sit Kald.

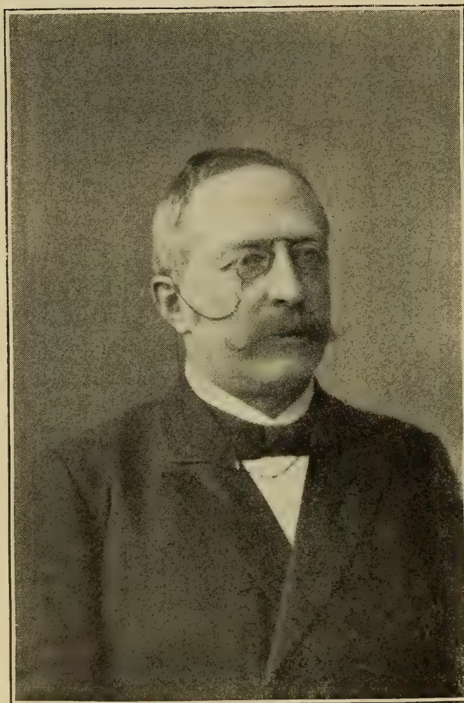
Det var dog en anden Side ved hans Livsgjerning, som, mere end noget andet, har gjort hans Navn kjendt rundt om i Landet. Det var hans Deltagelse i det politiske Liv. Allerede i 1836 blev Harbitz, 34 Aar gammel, valgt til Storthingsmand fra Nordre Bergenhus Amt, og senere mødte han paa alle Storthing

ligetil han i 1869 frasagde sig Gjenvalg. Som Præsident i Storthinget, fra 1848 til 1869, ledede han Forhandlingerne med Værdighed, overlegen Dygtighed og med Bestemthed parret med Upartiskhed og Sindighed. Han var en frisindet Mand og var med paa alt, som han troede var Fremskridt og hyldede streng Sparsommelighed. Han besad en egen Evne til at kunne omgaaes med Mænd af alle Partier og af forskjellige politiske Anskuelser. Derfor øvede han stor Indflydelse paa Sagernes Gang og var Partiernes forsonende Mellemmand; thi hans Uegennyttighed, Hæderlighed og rene Karakter var hævet over enhver Tvil. Efter sin Afsked tog han Bolig hos sin Søn i vestre Aker. og døde den 22de November 1889, noget over 87 Aar gammel.

(Efter *Skilling-Magazin.*)

OTTO BLEHR.

Statsminister Otto Albert Blehr er født 17de Februar 1847. Han blev Student i 1865 og tog juridisk Embedseksamen i 1870. I 1873 blev han edsvoren Fuldmægtig hos daværende Sorenskriver Richter og bestyrede dennes Embede som konstitueret i tre Aar og i halvandet Aar efter Richters Afgang. Senere nedsatte han sig som Sagfører i Lærdal og valgtes i Aaret 1883 til Storthingsmand for N. Bergenhus Amt. Han var en af Aktorerne i Rigsretten. Efter Jurylovens Gjennemførelse udnævntes han i 1889 til Lagmand i Haalogalands Lagdømme. Da Steen kaldtes til Regjeringens Chef blev Blehr den anden Statsminister. Han er en dygtig Jurist og nyder velfortjent Anseelse som en hæderlig og klog Statsmand.

Otto Blehr.

Norske Officerer.

Kapitel XV.

OSCAR WERGELAND.

Natten til 19de August 1895 mistede Landet i Generalmajor Joseph Frantz Oscar Wergeland en velmeriteret Soldat, der, da han den 1ste Januar 1894 tog Afsked, kunde se tilbage paa et nær 60-aarigt Arbeide som militær Embedsmand, et Arbeide, der paa mange Felter har været af varig Betydning.

Wergeland, 3die Søn af Eidsvoldsmanden, Provst Nicolai Wergeland — altsaa Henrik Wergelands Broder — blev født i Kristianssand 17de November 1815 og naaet altsaa næsten 80-Aars-Alderen. Skjønt den afdødes Navn er saa fast knyttet til denne Fødeby, der i over en Menneskealder blev Skuepladsen for hans Virksomhed, har Wergeland neppe sterke Barndomsminder derfra, da hans Fader allerede 1819 flyttede til Eidsvold.

Wergeland blev Officer 1834, og reiste 1837—39 med Permission til Udlandet for at uddanne sig i Topografi. Efter Hjemkomsten blev han Ordonnantsofficer hos Kong Carl Johan og fra 1843—1854 Lærer ved Krigsskolen i Skrivning, Tegning og Topografi. Under Udrykningen 1848 var han Adjutant ved Feltbrigaden i Skaane og tjenstgjorde ved Norske Jægerkorps i Slesvig 1849—50; det herunder optagne Kart over Flensborg og Omegn skyldes væsentligst ham.

Wergeland avancerer videre, og 41 Aar gammel ser vi ham som Oberstløitnant og Chef for Thelemarkske Korps af Kristianssandske Infanteribrigade; med det samme tager han Bolig i vor sydligste Stiftsstad for Resten af sit Liv. 1868 blev Wergeland Oberst og Chef for Kristianssandske Brigade og 1880 Generalmajor. 1883 overvar han med Stipendium de italienske Høstmanøvrer og blev s. A. tilkommanderet Hærordningskommissionen.

Wergeland var stram i Tjenesten og holdt meget baade paa den indre og ydre Militær — den militære Aand og det militære Ydre. Der fortælles, at naar Unggutterne oppe fra Thelemarksbygderne kom paa Moen om Sommeren glatragede som Bønder

pleier være i den Alder, pleiede Wergeland foran Fronten give følgende ifra sig: "Nu kan dere bare forsøge at tage af dere Skjægget Gutter, saa skal jeg balbere dere jeg ska' dere se!" Følgen var, at Unggutten ogsaa efter Eksercitien gjerne vendte hjem med Moustacher og Fip, som kunde gjort en Napoleon III Ære.

Oscar Wergeland.

Selv var han Idrætsmand paa sin Hals og søgte at vække Interessen for Idrætten inden de Militærafdelinger, der var ham underlagte. Især var det Skiløbningen, hvis Betydning for vort Forsvar han troede sterkt paa, der optog ham, og med Mund og Pen virkede han for Skiløberafdelingers Organisation hos os. Han har ogsaa bl. a. udgivet et lidet Skrift: Skiløbereksercitie efter Nutidens Stridsmaade (1863).

Den afdøde var, takket være hans Virkelyst og Arbeidskraft, især i yngre Dage, sterkt benyttet og det til temmelig forskjelligartet Virksomhed. Fornemlig var han kanske den bedste Karttegner, Landet har havt, dertil udlært Kobberstikker og har som saadan leveret ypperlige Arbeider, hvorfor han bl. a. har erholdt Medalje ved Udstillingen i New York 1853.

Det er dog hans Virksomhed paa det civile Felt, der vil leve længst efter ham og gjennem Tidens Løb fornye sig selv som et varigt Minde om hans Skjønhedssans og Virkelyst. Jeg mener de Fortjenester han har indlagt sig ved Forskjønnelsen af sin Fødeby, hvis nøgne Udseende og golde Omgivelser han ved Parkanlæg, Alléplantninger, regulerede Vandløb og Damme har saa rent forandret, at Kristianssand og Omegn nu kan kaldes et vakkert Sted. Specielt er det den forhen nær utilgjængelige og lidet tiltalende Morads "Ravnedalen", som Generalen, med det ham egne skarpe og sikre Blik for hvad og hvordan noget skulde gjøres af det mest fortvilede Terræn, omskabte til det lille Naturparadis, det er — Kristianssands Stolthed.

Til Tak skjænkede da ogsaa Byen ham paa hans 50-Aars Officersjubilæum Eiendommen Bellevue for Levetid, ligesom den gamle General efter Kommunens enstemmige Anmodning blev begravet paa Byens Bekostning.

Wergeland var ved sin Død Kommandør af 1ste Klasse af St. Olafs Orden, Storkors af Sværdorden, Storkors af Dannebrogsorden og Storofficer af den italienske Kroneorden.

H. Lassen.

GENERALLØITNANT WERGELAND.

Generalløitnant Harald Nicolay Storm Wergeland var født i Bergen 1814, blev Officer 1831 og gjennemgik de militære Grader til han i 1859 blev Generalmajor og Aaret efter Statsraad og Armeens Høistbefalende. I denne Stilling, som han indehavde i 8 Aar, udfoldede han en rastløs Virksomhed for at gjennemføre Reformer paa Militærvæsenets Omraade, af hvilke dog nogle meget indgribende ikke vandt Fremme, og mødte en sterk Opposition, som han maatte bøie sig for, idet han i 1868 fratraadte sin Post som Statsraad og Høistbefalende, og kort Tid efter udnævntes til Kommandant paa Akershus. "Nu, efter saa mange Aars Forløb," heder det i en Nekrolog i "Morgenbladet", "dvæler Mindet helst ved Wergelands gode Egenskaber, hans Initiativ og Virkelyst. Det skal ikke negtes, at Wergeland arbeidede med fuld Overbevisning og frygtløs Kraft for

Armeens Udvikling, og i flere Retninger gik den ubestridelig frem under hans Styre."

Udnævnt til Generalløitnant i 1875 blev han i 1879 Generalfelttøimester og Chef for Artilleribrigaden. 1890 tog han, 76

Generalløtnant Wergeland.

Aar gammel, Afsked fra Militærtjenesten, og døde 12te Oktober 1893, henved 79½ Aar gammel, efter længere Tids Sygelighed.

Storm Wergeland er kjendt viden om i vort Land som en ivrig Jæger og Fisker, og hans rastløse Virksomhedstrang fandt et vidt Omraade, hvor det gjaldt at udvikle Landets Hjælpekilder, baade i denne og andre Retninger. Fra 1871 var han Formand i norsk Jæger- og Fiskerforening, og blandt de mange

Hæderstegn, som i Aarenes Løb blev ham tildel, satte han sikkerlig ikke mindst Pris paa den Medalje, hvormed han i 1878 hædredes af "Société nationale d'Acclimatisation" i Paris.

General Wergelands ydre Fremtræden var saa anseelig, at han, hvorsomhelst han viste sig, maatte tiltrække sig Opmerksomhed ved sin ualmindelig storslagne og statelige Skikkelse. Men han havde "Barns Gemyt i mandigt Hjerte"; bag det tilsyneladende strenge Ydre var der et varmt Hjertelag, en aaben og vennesæl Natur, og den samme jevne Ligefremhed mod høi og lav, som er et Særkjende for en Gentleman. Enhver, der har havt om end kun et flygtigt Bekjendtskab med General Wergeland, vil mindes ham som en ualmindelig elskværdig Personlighed.

CARSTEN ANKER.

Carsten Anker nedstammer fra en svensk Slegt, hvis sidste Medlem, Erik Anker, i Aaret 1667 nedsatte sig i Kristiania, og som døde 1699. Carsten Anker er Sønnesøn af Statsraad Carsten Anker til Eidsvolds Verk og Søn af den i 1858 som Kommandant paa Kongsvinger afdøde Generalmajor Erik Anker. Han er født paa Amalienborgs Slot i Kjøbenhavn den 8de Januar 1817, — og fulgte samme Aar sine Forældre op til Norge paa en dansk Fregat, paa hvilken Kong Fredrik VI havde tilbudt dem at gjøre Reisen.

Allerede som Barn viste Anker den mest afgjorte Lyst til Fare, Eventyr og Idrætter, og som Kadet var han den livsglade og energiske Helt, og var baade sine foresattes og sine Kameraters Yndling. Han var aaben, ærlig, tillidsfuld og grei og dertil kvik og morsom.

Omtrent 20 Aar gammel blev Anker Officer og ansat som Sekondløitnant i Bergens Brigade. Men da hans Hu fra Smaagut af havde staaet til Kavalleriet, søgte han sig over til dette Vaaben. I April 1839 blev han Ordonansofficer hos Kong Carl Johan og gjorde Tjeneste som saadan under den alderstegne Monarks sidste Ophold i Norge.

Fra Januar 1846 erholdt Anker Tilladelse til at deltage i det franske Felttog i Afrika, hvor han gjorde Tjeneste til Udgangen af det paafølgende Aar. Under denne Tid var han Adjutant hos den ædle og geniale General Cavaignac, der senere var Præsident i den franske Republik, og som viste Anker megen Sympati og Venskab lige til sin Død.

Anker var en usædvanlig dygtig Rytter, og mange overmaade morsomme Anekdoter fortælles om ham. En Dag var han noget

forsinket efter en længere Ridetur. Det hastede altsaa, og han kom i strygende Gallop til det Sted, hvor Officererne stod sultne og ventede paa ham. Nu vilde Uheldet, at Jordbunden var glat og slibrig, hvorfor Ankers Hest gled til Siden med alle fire Ben paa en Gang og laa pladask paa Jorden; men Rytteren kom staaende ned paa sine Fødder noget foran Hesten med Tøilerne i Haanden, og i Front mod de franske Officerer, uden at dreie Hovedet efter Hesten, gjorde Honør og sagde i en munter Tone: "*Pardon, Messieurs!*" — Undskyld, mine Herrer! — Der blev stor Jubel, og han blev baaret i Triumf ind i Messen.

At Anker ogsaa 33 og 35 Aar senere, i sit 63de og 65 Aar, ikke var saa daarlig Rytter endda, viste sig i Terrænridningen paa Gardermoen i 1879, da han i Trav og i ulændt Terræn red 10½ Kilometer i 36⅓ Minut samt Vædderidtet i 1881, da han kom ind som Nr. 1, efterat have tilbagelagt noget over 10 Kilometer i 27 Minuter og 22 Sekunder. Han har selv erklæret, at et saa hensynsløst Ridt som det sidstnævnte har han i sit lange Rytterliv aldrig før udført.

I Algier deltog han i mange Træfninger, hvor det ofte gik blodigt til. Engang blev han uventet overfaldt af en Fiende, der skjult bag et Kilppestykke pludselig kastede sig over ham. Efter nogen Brydning lykkedes det Anker at afvæbne ham. Sidst i 1847 erholdt Anker fra Kong Louis Filip Æreslegionens Ridderkors tilligemed Anbud om fast Ansættelse i det franske Kavalleri med Udsigt til godt Avancement, hvilket Tilbud Anker afslog.

Da den slesvigske Krig i 1848 brød ud, søgte han sig straks som frivillig ind i dansk Krigstjeneste og blev ansat som Adjutant hos Oberst Juell, der kommanderede 1ste Kavalleribrigade. Under en Rekognosering var Anker saa heldig selv at gribe de tre første Fiender, som det Aar toges tilfange. Den 5te November erholdt han Danebrogsordenen, idet Kong Fredrik VII tog sit Kors af Brystet og fæstede det paa hans.

Anker deltog i mange Træfninger, deriblandt i Slagene ved Mai, Kolding og Frederits. Ved Kolding hændte det ham, medens han stod ved Siden af sin Hest og støttede den ene Haand mod Sadelen, at en fiendtlig Kugle borede sig i Forsvitselen netop i Aabningen mellem hans Pege- og Tommelfinger uden at skade hverken ham eller Hesten.

Da Forfatteren heraf nogle Dage efter Slaget ved Frederits talte med en af de saarede danske Underofficerer, der kjendte Anker, bemerkede denne, at den norske Kavalleriofficer vistnok havde havt en anstrengende Dag, thi han havde seet ham, da

Slaget var endt, ligge og sove paa Valpladsen med Hovedet støttet mod en falden Krigsmands Knæ.

I 1851 blev han Premierløitnant og i 1856 blev han Officer af den franske Æreslegion, og samme Aar blev han Ritmester og Kammerhere hos Kronprins Carl.

Som før antydet har Anker altid været en ivrig Jæger. Paa en Ishavstur skjød han 380 Sælhunde og engang skjød han paa en Dag tre Bjørne paa Rognvalafjeld i Storelvedalen. Denne Begivenhed blev pudsigt nok et Par Maaneder senere fortalt Forfatteren heraf paa Boulevarden i Paris af en fransk Officer, der kjendte Anker fra Afrika, og som havde læst herom i en engelsk Avis. Medens Anker deltog i Felttoget i Afrika, var han ofte med paa Tiger- og Løvejagter, som oftest sammen med daværende Major, den senere saa sørgeligt bekjendte Marchal Bazaine.

I 1870 fik Anker Sværdordenen, i 71 blev han Oberstløitnant, i 75 blev han Olafsridder og i 76 fik han den danske Erindringsmedalje. Den 3die December 1881 blev han Oberst og Kommandant i Fredrikstad.

Anker var en Riddersmand, der ikke kjendte smaalige Hensyn, og han gik altid den lige Vei. Mod sine underordnede optraadte han som deres Kamerat og behandlede hver især som sin personlige Ven og nærmeste Slegtning. Men vel at merke, alt dette kun *udenfor* Tjenesten. I Tjenesten var han udelukkende Chef, Chef fra Sporen til Hatten.

(Udarbeidet efter *Kaptein C. A. Anker*).

DIDRIK SCHNITLER.

Oberstløitnant Didrik Thomas Johannes Schnitler var født 9de September 1833 paa Østre Thoten. Hans Fader, Kaptein Schnitler, en af Veteranerne fra 1808 og 1814, døde tidlig. Under trange Kaar kjæmpede Moderen en haard Strid for at tilfredsstille sin Søn Didriks brændende Lyst til at indtræde i Faderens Stilling. Det lykkedes hende ogsaa, og i 1854 havde hun den Glæde at se sin Søn udgaa af Krigsskolen som en af dens mest lovende Elever. I 1858 underkastede han sig Høiskoleeksamen. Den 19de Nov. 1881 blev han Oberstløitnant i Generalstaben, i hvilken Stilling han forblev indtil nogle faa Maaneder før sin Død den 15de December 1888.

Inden den norske Hær gjaldt Schnitler for den dygtigste Officer og den populæreste tillige. I Literaturen havde han allerede for Aar tilbage vundet en anseet Stilling. I 1884—85 var

han Medlem af Militærkommissionen, som udarbeidede Loven om den nye Hærorganisation.

Schnitlers storslagne Viden paa Krigskunstens Omraade var fremgaaet af et ihærdigt og omhyggeligt Studium, parret med

Didrik Schnitler.

en genial Kombinationsevne og en mageløs Hukommelse. Denne hans Hukommelse fulgte ham ikke blot under hans theoretiske Studier, men ogsaa paa det praktiske Omraade. Som Løitnant og Kaptein kjendte han ikke blot hver Mand i Kompaniet, men ogsaa hver enkelts Livsomstændigheder. Endnu i senere Aar kunde man tidt se ham tale med en af sine tidligere Rekruter

og Underofficerer paa den ham egne hjertelige Vis, forhøre sig om gamle Kamerater osv. — altsammen Smaating, som for den varme Menneskeven faldt som af sig selv, men som hos den underordnede, der just ikke altid havde lært den "militære Tanke" at kjende fra den Side, vakte en glad og stolt Fornemmelse.

Allerede som Barn studerede han ivrigt Historie; navnlig slugte han med Begjærlighed Beretningerne om de store verdenshistoriske Slag fra Fredrik II's og Napoleon I.s Tid. I 1865 ansattes han som Lærer i Krigshistorie ved Krigsskolen og ved den militære Høiskole. Til disse Fag knyttede han fra 1868 af Lærerposten i Krigskunst, militær Administration og Generalstabslære. Som Lærer forstod Schnitler med sit geniale, livfulde, stundom ligetil begeistrende Foredrag at vække Interessen for de Fag, hvori han underviste, og han hævede dem til en hidtil ukjendt Høide.

Den samme Lethed og Smagfuldhed, der udmerkede Schnitler som Foredragsholder, fulgte ham ogsaa i hans Forfattervirksomhed. Hans Stil er behagelig, flydende og gjennemsigtig, og hans Krigshistorie har derfor fundet Læsere ogsaa i Kredse, hvorhen historisk Viden ellers ikke pleier at naa.

Schnitlers Hovedverk er hans "Almindelige Krigshistorie", hvis Udgivelse han paabegyndte i 1878. Desværre blev dette i sit Slags endog i Verdensliteraturen enestaaende Verk ikke fuldendt, skjønt dets Fuldendelse ikke havde været fjern, om et længere Liv og Arbeidskraft havde været Forfatteren forundt. Fire Afsnit var allerede i 1885 forelagt Almenheden, og det femte Afsnit var Trykningen fremskreden til Syvaarskrigen, da han døde. Efterhvert som Verkets enkelte Hefter udkom, blev de i Udlandets Presse anmeldte paa en særdeles anerkjendende Maade. De hidtil udkomne Dele er oversat paa flere fremmede Sprog.

For vort Fædrelands Krigshistorie nærede Schnitler en sand Begeistring, og uden at man paa nogen Maade skal kunne beskylde ham for Chauvinisme, udtalte han tidt og ofte den mest uskrømtede Beundring for den norske Soldat. Saasnart han havde afsluttet sin almindelige Krigshistorie, var det hans Agt at skride til Bearbeidelsen af Fædrelandets Krigshistorie, af hvilke forskjellige Episoder ligger fuldt udarbeidede dels i Bogform, dels i Tidsskrifter og Blade.

Schnitler var Medlem af flere Videnskabsselskaber og dekoreret med Ridderkorset af St. Olafs Orden, Sverdordenen, Nordstjerneordenen og den prøisiske Kroneorden.

Betegnende for Schnitlers eiendommelige klare Syn paa Krigsbegivenheder kan anføres, at han under Krigen mellem Tyskland og Frankrige forudsagde den første Stats Seir. Og under en Diskussion med andre Officerer bebudede han Franskmændenes endelige Nederlag ved Sedan, ja saa sikker var han i sin Sag, at han udtalte dette aabent i en ledende Artikel om Krigsbegivenhederne, — en Profeti, som Telegrammerne senere sandede.

Til Bedømmelse af Schnitlers Personlighed maa man ikke blot tage Hensyn til hans Færd som Officer og Forfatter. For at Billedet af ham skal være fuldstændigt, maa det tillige omfatte hans elskelige Sider som Menneske, som kristen, som Egtefælle og Fader. Hans Kristentro var ærlig og uskrømtet, og Gustav Adolfs bekjendte Maxim: "Den bedste kristen er den bedste Soldat," finder fuld Anvendelse paa ham. Han var en lykkelig Mand. Den største Lykke, Jordelivet rummer, var faldet i hans Lod. Hans Familieliv var et Ideal af hjemlig Hygge og Kjærlighed.

(*En Officer* i *"Folkebladet"*, Kra.)

J. G. H. MELLBYE.

Johan Georg Hansteen Mellbye er født paa Gaarden Haakaas i Trygstad den 9de December 1835. Hans Fader var Lensmand i Trygstad Gudbrand Aslaksen Mellbye.

J. G. H. Mellbye blev Kadet fra 1ste Januar 1852, blev efter at have gjennemgaaet Krigsskolen under 21de Januar 1856 udnævnt til Officer i trondhjemske Brigade, hvorfra han først gik over til 1ste, siden til 2den akershusske Brigade.

Den 17de August 1860 blev han Ordonnantsofficer hos Kong Karl og blev det følgende Aar Premierløitnant. Som saadan gjorde han i Aarene 1862 til 1870 Tjeneste som Inspektionsofficer og Adjutant ved Krigsskolen. Mellbye blev i Juni Maaned 1870 udnævnt til Kaptein og Kvartemester ved Hallingdals Bataljon og blev Aaret efter Adjutant hos Kongen.

Efter Hjemkomsten fra en Stipendiereise til Udlandet blev han i September 1877 ansat som Kompanichef ved Norske Jægerkorps og gjorde fra Oktober 1877 til Oktober 1882 Tjeneste som Chef for Gardekompaniet. I September sidstnævnte Aar udnævntes han til Major ved Norske Jægerkorps.

Vaaren 1885 ombyttede han sin Stilling ved Jægerkorpset med Posten som Oberstløitnant og Chef for Hallingdals Bataljon. Under 8de Oktober 1888 udnævntes han til Oberst og

Chef for 2den Akershusske Brigades 3die Korps og Hallingdals Linjebataljon fra 1ste Januar 1889 at regne.

Mellbye blev 21de December 1893 udnævnt til Generalmajor og Chef for Kristianssandske Brigade. Denne Stilling beklædte han kun et Aars Tid, idet han den 15de Februar 1895

J. G. H. Mellbye.

blev udnævnt til Chef for anden akershusske Brigade. Han fungerer tillige som Kommandant over Akershus Fæstning.

General Mellbye har været og er Medlem af en Mangfoldighed af Kommissioner, der har havt militære Sager under Behandling. Naar man kjender til de Bestræbelser, som i de sidste tyve Aar er udfoldede for at gjennemføre den Ide, som

man vel kan betegne ved Udtrykket "Folket i Vaaben", og man ved, hvad Betydning disse Kommissioner har havt for Reisningen af vort Forsvar, saa har man ved udtrykkelig at fremhæve, at Mellbye har været eller er Medlem af dem, i Grunden ogsaa udtalt, at vort Folk skylder ham overmaade meget. Men det faar være Fremtiden forbeholdt nærmere at specificere de enkelte Poster paa denne Konto. Det skrevne Materiale er endnu kun tilgjængeligt for yderst faa, og den, som kunde give de bedste og sikreste Oplysninger, er i saa Henseende taus som en Mur.

Thi i den Kunst at tie er General Mellbye lige saa forfaren som i de Videnskaber, som ligger ind under hans Omraade. Han hører til dem, som kan tie paa et halvt Snes eller et Dusin Sprog. Men der ligger i hans Taushed noget andet og mere, end man gjerne pleier at forestille sig.

General Mellbye er en Pligtens Mand i en Grad, at man i vor Generation vanskelig finder Sidestykker til ham. Som Kompanichef og Bataljonschef sagde man om ham, at han overfor disciplinære Uregelmæssigheder ikke kjendte Begrebet "formildende Momenter", og ved "høitidelige Anledninger" fik Humanitetsfølelsen ikke Lov til at gjøre sig bred ved at slaa ud i Amnesti for Forseelser, som under kritiske Omstændigheder kunde faa en skjæbnesvanger Rækkevidde.

General Mellbye var gift med Fredrikke Theokara de Seue, Datter af Løitnant, senere Sogneprest til Rødenes Christian de Seue, men hans Hustru døde i Kristianssand 3die September 1894. Deres Egteskab var barnløst; men han har adopteret sin Hustrus Niecer, Døtre af den i 1895 bortkaldte Generalmajor C. M. de Seue. *August Hansen.*

H. B. GULDBERG.

Mangt et Øie var vaadt, mangt et Hjerte beklemt paa Vor Frelsers Gravlund den Dag, da Ritmester Guldberg begravedes. En Tanke, en Følelse syntes fælles for den store, alle Samfundslag repræsenterede Sørgeskare, der fulgte den rigt bekransede Kiste til Graven, Følelsen af, at med denne Mand gik en af Tidens bedste Samfundsborgere, en af de oprigtigste kristne, en af de fattiges wdleste Venner bort.

Langt udover hans Familie-, Venne- og Omgangskreds føltes Savnet af hans gavmilde Haand, hans altid redebonne Vilje til at hjælpe og trøste. Der taltes mange vakre Ord ved hans

Baare, og mange pragtfulde Kranse lagdes paa hans Kiste, men mest stemningsfuldt og gribende virkede Synet af de mange smaa Buketter af Markblomster, der af skjælvende, skrumpne Hænder strøedes ned i hans Grav. Som tusinde Tunger jublede de ud: "Hvad du har gjort mod en af mine smaa, det har du gjort mod mig."

H. B. Guldberg.

Ritmester Guldberg hørte til de yderlig faa, om hvem man med Rette kunde anvende Luthers vakre Ord om den hellige Bernhard: "Han sagde aldrig noget, som han ei troede var sandt, han gjorde aldrig noget, som han ei troede var ret." Han var en Personlighed, hvis Karakters Særkjende var Hjælpsom-

hed og Godhed mod alle, og hvis Liv var et Gjenspeil af hans Tro. Udgaaet fra et godt og fromt Hjem spirede allerede i Barneaarene det Frø, som skulde gjøre Guldbergs Navn kjendt i vide Kredse.

Maaske lagdes ogsaa i denne Tid Grunden til hans senere saa fremtrædende Forkjærlighed for Folk af den simple Stand. I sin Barndom knyttede han nemlig Venskabsforbindelser med Bondebørn fra Omegnen af Nannestad Prestegaard; med dem tumlede han sig i Guds frie Natur, og gjennem dem lærte han at skatte den trofaste og hengivne Karakter, som ofte findes indenfor en simpel Trøie.

Hans Riddervold Guldberg blev født den 15de Juni 1843. Hans Forældre, Carl August Guldberg og Hustru Hanna Sofie, født Bull, nedstammede begge fra Familier, der i sin Midte har talt mange fremtrædende Mænd.

Som Gut gik hans Interesser væsentlig i praktisk Retning. Saaledes fandt han megen Fornøielse i Træskjæring og Snedkerarbeide, hvorfor han ogsaa ofte blev anvendt til Smaaarbeider i Hjemmet.

Efter at have gjennemgaaet Krigsskolen og Høiskolen med udmerkede Karakterer besøgte han den polytekniske Skole i Aachen og underkastede sig dennes Afgangseksamen. Senere opholdt han sig et halvt Aars Tid i Zürich for at studere Mekanik og Maskinlære. Han begyndte ogsaa at studere til Reallærereksamen, hvoraf han dog kun tog en Afdeling, nemlig den matematiske, med Karakteren *Laudabilis.* Ritmester Guldberg var saaledes en vel studeret Mand med mange Kundskaber.

Allerede som ung Løitnant begyndte han en udstrakt Lærervirksomhed i Matematik og discriptiv Geometri. I sidste Fag var han i flere Aar ansat som Lærer ved den kongelige norske Tegneskole i Kristiania. Som Lærer havde han mange Betingelser.

Som Officer var Guldberg agtet og anseet af sine overordnede og i sjelden Grad afholdt af sine underordnede. Han var flink, kameratslig og til det yderste pligtopfyldende, Egenskaber, som hang nøie sammen med hans Karakter forøvrigt. Hans ranke militære Holdning og krigerske Udseende mindede uvilkaarlig om en prøisisk Husarofficer, og naar man ikke kjendte ham, kunde man gjerne for den Sags Skyld tro, at han tilhørte den Type af Officerer, der sætter sin Stillings Ære i lynende Øine, haarde Ord og kold Optræden, særlig da ligeoverfor underordnede. Men Guldberg var netop det stik modsatte. Neppe

nogen, som har havt ham som Chef, vil kunne pege paa et ubesindigt Ord, paa en saarende Bemerkning. Han var altid samvittighedsfuld og overbærende mod sine Folk, og mangen Gang har Guldberg siddet ved en syg Soldats Leie og talt trøstende og opmuntrende Ord. Derfor hang ogsaa hans Folk ved ham og stod altid færdige til at følge ham. Det var dog ikke som Officer Guldberg skulde vinde sit Navn. Udgaaet fra et fromt Hjem, religiøs paavirket gjennem Opdragelse og Omgang, og med naturlige Anlæg for religiøse Forestillinger, blev han gjennem sin udstrakte Lægmandsvirksomhed en af Samtidens mest benyttede og mest agtede Lægprædikanter. Som saadan var han altid paafærde, og Tusinder af ængstede Sjæle har fundet Fred gjennem hans trøstende Ord.

I 1873 blev Guldberg gift med Frøken Ida Olsen, der bragte ham en anseelig Medgift, hvorved han sattes istand til at tilfredsstille sin medfødte Trang til Godgjørenhed. I sit 23-aarige Egteskab havde han 7 Børn, 5 Sønner og 2 Døtre. Som Egtefælle og Fader var han altid kjærlig og omsorgsfuld, hvorfor han ogsaa ved sin Død efterlod sig et Savn i Hjemmet, der sent vil stilles. Guldberg havde i længere Tid følt sig mindre vel tilpas. Særlig var et Hjerteonde i Forbindelse med Bronkit ham ofte til stor Gene. Til sine Kamerater sagde han saaledes Sommeren 1895, at det var den sidste Korpssamling, han deltog i. Og han fik Ret. Den 9de Juni 1896 sank han pludselig død om, rammet af et Slagtilfælde, medens han sad tilhest og inspicerede Beriderne. Han døde saaledes som Soldat midt under Udøvelsen af sine militære Pligter.

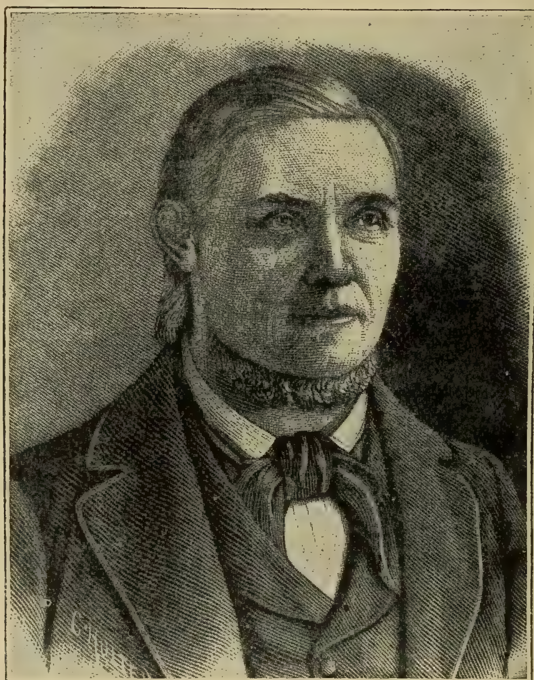
J. G. i "Folkebladet".

Kirkens Mänd.

Kapitel XVI.

H. N. HAUGE.

Hans Nielsen Hauge var født den 3die April 1771 paa Hauge i Tune Prestegjeld i Smaalenene. Hans Forældre var fromme, gudfrygtige Bondefolk, der i kristelig Oplysning stod høit over sin Stand. De holdt jevnlig Husandagt og havde en vakker Samling af religiøse Bøger. Han var i Opveksten en stille og

H. N. Hauge.

tænksom Gut, der helst holdt sig i Ensomhed og læste i Bibelen, Luthers og Müllers Postiller, Johan Arndts Sande Kristendom og andre religiøse Bøger. Allerede tidlig tog hans Tanker Retning mod Evigheden og Kristendommens Hemmeligheder.

Den Iver og Lyst til praktisk Arbeide, som fulgte ham gjennem hans hele Liv, lagde sig tidlig for Dagen, idet han benyttede

hver ledig Stund, han havde, til Snedkerarbeide og Smeding, til Biavl og Jordbrug; ogsaa for Handel havde han meget gode Anlæg.

Den 5te April 1796 var han ude paa Markarbeide og sang herunder paa Salmen: "Jesu, din søde Forening at smage." "Da jeg havde sjunget det andet Vers: 'Styrk mig ret kraftig i Sjælen derinde', blev mit Sind saa opløftet til Gud, at jeg ikke sansede mig eller kan udsige, hvad der foregik i min Sjæl.... Det var en Herlighed, som ingen Tunge kan udsige; min Sjæl følte noget overnaturligt, guddommeligt og saligt....Det var, som jeg saa Verden ligge nedsænket i det onde, og jeg sørgede meget derover. Jeg bad Gud forhale Straffen, saa kunde nogle omvende sig. Jeg vilde gjerne tjene Gud og bad, han vilde aabenbare mig, hvad jeg skulde gjøre....Da gjenlød det i mit Indre: "Du skal bekjende mit Navn for Menneskene, formane dem at omvende sig og søge mig, medens jeg findes, kalde paa mig, naar jeg er nær, og røre deres Hjerter, saa kunde de omvende sig fra Mørket til Lyset."

I disse Ord har Hauge selv skildret, hvorledes han blev kaldet til sit Livs Gjerning. Og det er merkeligt at se, hvorledes den ulærde Bondegut under sin korte Virketid magtede at løse den Opgave, han havde sat sig: i Tale og Skrift at arbeide paa at vække sine Standsfæller og andre til Syndserkjendelse og Omvendelse. Under sit otteaarige Reiseliv, der omspændte hele Norge fra Svinesund til Tromsø, besøgte han i det mindste en Gang, stundom oftere, saa at sige hver eneste Bygd; hans Prædikantfærder udstraktes endog til Danmark, hvor han to Gange besøgte Kjøbenhavn. En Gang kom han endog helt ned til Kristiansfeld i Slesvig, hvor han gjestede Brødremenigheden. I denne Tid, fra 1796—1804, udgav han ikke mindre end atten Skrifter.

Under en Opbyggelse tredie Juledag 1797 i Fredrikshald indfandt Stedets Sogneprest sig ledsaget af en Løitnant og tre Soldater, der førte Hauge bort i Fangenskab. Dette var hans første Fængsling. Amtmanden fandt imidlertid ikke nogensomhelst Grund til Sagsanlæg mod Hauge, og efter nogle Ugers Forløb kom han atter fri. Medens han anden Pinsedag var paa Besøg hos en Kjending, der boede i Lakkegaden i Kristiania, blev han for anden Gang arresteret. Byfoged Hagerup fandt ingen Skyld hos ham og udvirkede hans Løsladelse. Han arresteredes atter og blev transporteret hjem fra Lensmand til Lensmand.

Nu havde Hauge været tre Gange arresteret og tre Gange overfaldt med Slag. Den første Gang, han fik denne Medfart, var i hans egen Hjembygd, hvor hans egen Sogneprest Stevelin Urdal engang, da de var sammen i Enrum, gik løs paa ham med Hus og Slag. Den anden Gang var det en Skolemester, og den tredie Gang en Assesssor, der gaar løs paa ham med en Stok og saarer ham paa en meget følelig Maade.

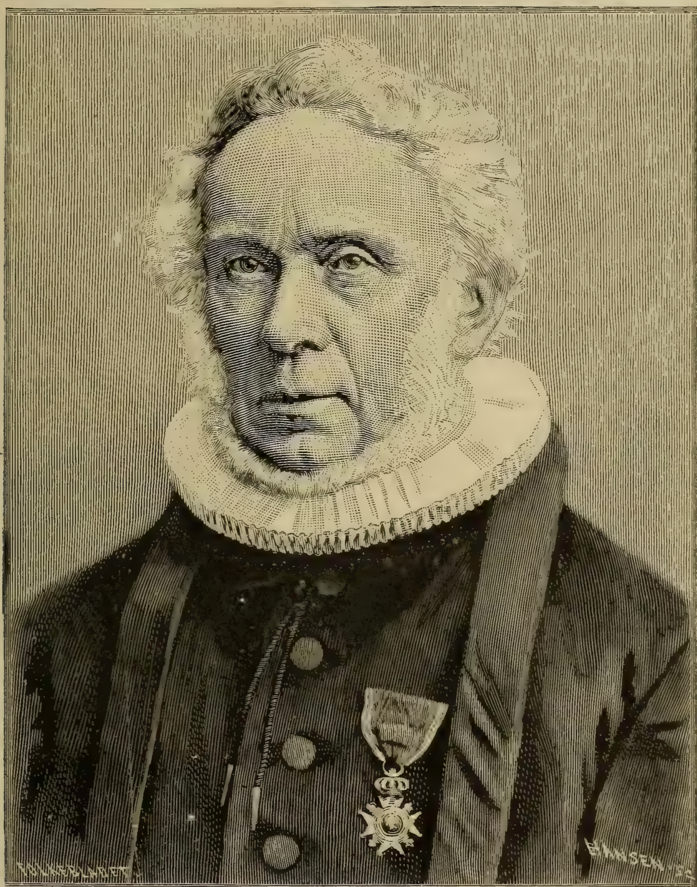
Imidlertid fortsatte Hauge sin Vandring omkring i Bygderne, hyppig efterstræbt af Presterne og truet med Lensmandens Indskriden. Efter gjentagne Arrestationer blev han omsider i Trondhjem dømt til en Maaneds Tugthus. Den 24de Oktbr. 1804 blev han paa Eker arresteret af Lensmand Jens Gram og lagt i Jern, som en farlig Forbryder. Med denne Fængsling, der var den tiende i Rækken, afsluttedes da omsider Hans Nielsen Hauges Virksomhed som Vækkelsesprædikant i den norske Kirke.

Medens Hauges Sag stod under Behandling, holdtes han i Arrest fra Slutningen af 1804 til 27de Februar 1809, da han mod Kaution blev løsladt, idet man overdrog ham at lære Kystbefolkningen at koge Salt, hvorpaa der i Krigens Tid herskede stor Mangel. Han reiste da omkring og oprettede Saltkogerier ved Lillesand, Stavanger og Svanø. Men dette varede ikke længe. Efter at der i den vidtløftige Sag var afhørt og edfæstet over 600 Vidner Landet rundt, blev Hauge dømt til to Aars Strafarbeide for: 1) *at han mod Forordningen af* 13*de Januar* 1741 (Konventikelplakaten) *havde reist om i Landet og talt Guds Ord;* 2) *at han havde opmuntret andre til den samme Gjerning og* 3) *at han i sine Skrifter havde fremført grove Invektion* (Fornærmelige Udtryk) *mod Geistligheden.* Nu maatte han om Høsten vende tilbage til sit Fængsel i Kristiania, hvor han blev siddende indtil Udgangen af 1811. Da først slap han, syg og nedbrudt, som han allerede var, ud af Fængslet. Han bosatte sig nu paa Gaarden Bakke ved Kristiania, hvor han fandt et rigt Felt for sin Virkelyst, og hvor han i Nødens Tid, 1812 og 1813, kunde udfolde en storartet Godgjørenhed mod de fattige. Senere flyttede han til Bredtvedt, som han ved nogle Venners Hjælp kjøbte. Her blev han boende til sin Død, der indtraf 29de Marts 1824.

(Hovedsagelig efter Bang: *Hauge og hans Samtid*).

CLAUS DAAE.

Claus Nils Holtzrod Daae var Søn af Provst Iver Daae. Han var født paa Fane Prestegaard den 20de Decbr. 1806 og fik sin Uddannelse i Bergens Kathedralskole. Af hans samtidige i Skolen kunne nævnes Statsminister F. Stang og Prof. J. S. Wel-

Claus Daae.

haven, med hvilke han har gaaet i Klasse, samt Fætteren Prof. L. K. Daa. Claus Daae blev dimitteret 1825. Rektoren giver i hans latinske Testimonium en udmerket Omtale. Det aander oprigtig Kjærlighed til denne Discipel, hvis Karakter, Evner, Flid og Kundskaber roses i sterke Ord.

I 1833 indleverede han til Fakultetet en latinsk Afhandling for Doktorgraden i Teologi; han havde valgt et exegetisk Emne.

"Den utro Forvalter", og dette Arbeide var allerede antaget til offentligt Forsvar. Det var første Gang, at en Teolog ved vort Universitet havde meldt sig til en akademisk Grad. Men imidlertid var Stordøens Sognekald blevet ledigt, og Daae havde søgt det. Da han nu 5te Marts 1839 udnævntes til dette Embede, opgav han Promotionstankerne, og hans Disputats blev derfor heller ikke trykt.

Paa Stordøen tilbragte han som Sogneprest hele 27 Aar og vandt megen Kjærlighed hos Menigheden. Men hvad der især kom til at gjøre hans lange Virketid her bemerket, var den Virksomhed, som han fra 1838 af kom til at forbinde med det geistlige Embede, nemlig Bestyrer- og Førstelærerstillingen ved det hint Aar oprettede Skolelærerseminarium for Bergens Stift. Det antages, at Stordøen blev valgt som Sted for Seminariet bl. a. ogsaa, fordi man der kunde faa en Bestyrer som ham, og i ethvert Fald viste han sig at være den rette Mand for Stillingen. Baade ved sine sjeldne Kundskaber og ved en egen Evne til at omgaaes Seminaristerne og paavirke dem til det gode, lykkedes det ham at gjøre sit Seminarium anseet og berømt for at frembringe dygtige Lærere. Man kaldte ogsaa dengang hans Seminarium "det lærde", vistnok i Modsætning til det af Grundtvigianisme paavirkede Seminarium i Klæbo i Trondhjems Stift. Ogsaa et andet udenfor Prestegjerningen liggende Hverv faldt i Daaes Lod, medens han havde sit Hjem paa Stordøen. Han blev nemlig i 1847 valgt til Storthingsmand for Søndre Bergenhus Amt og repræsenterede dette i det følgende Aar 1848. Desuden havde han i tretten Aar, siden Formandskabsinstitutionens Oprettelse, været Ordfører og i den sidste Tid Forligelseskommissær paa Stordøen.

Da imidlertid Aarene gik, begyndte han efterhaanden at nære Ønske om at fritages for den daglige Lærergjerning og udelt hengive sig til den geistlige Virksomhed. Maaske kom nogle tilfældige Omstændigheder til at give Stødet til, at han i 1861 søgte sig bort og (den 6te Juli s. A.) blev udnævnt til Sogneprest for Vor Frue Menighed i Trondhjem. Han forlod Stordøen med mange Vidnesbyrd om, hvor afholdt han var. Tidligere og daværende Elever forenede sig om at bekoste det smukke oljemalede Portræt af ham, der pryder Seminariets Festivitetsrum, og samtidig at lade dette gjengive litografisk. Regjeringen havde kort i Forveien ogsaa paaskjønnet hans Virksomhed, idet han den 23de Febr. 1861 var bleven udnævnt til Ridder af St. Olafs-Orden "for Fortjenester af Almueskolevæsenet".

Han befandt sig meget vel i Trondhjem og nød ogsaa Paaskjønnelse der, saavel i sin store Menighed som i Byen i det hele, men hans Virksomhed der blev kort. Da Sognekaldet ved Bergens Domkirke blev ledigt, droges han did af Familieforhold og af andre gamle Baand, og han udnævntes til Sogneprest og Provst ved Domkirken i Bergen den 20de Juli 1865. Som Stiftsprovst blev han staaende indtil 10de Febr. 1887, da han fik Afsked. Allerede tre Aar i Forveien havde han feiret sit Femtiaarsjubilæum som geistlig Embedsmand. En stor Behagelighed havde det i dette sidste Embede været ham, at han mange Aar havde en Biskop, der ligefra Ungdommen af havde været hans kjære Ven, og med hvem han derfor med desto større Glæde kunde samvirke, nemlig den for kort Tid siden bortdøde P. H. G. Birkeland.

Han var kort efter sin Ansættelse paa Stordøen bleven gift (19de Novbr. 1831) med sit Søskendebarn Aadel Christine Vibye, født i Bergen 6te Januar 1813. I dette sit lykkelige Egteskab oplevede han ikke alene Guld-, men ogsaa Diamantbryllup. Hans Hustru overlevede ham, men dog kun ganske kort, idet hun bortkaldtes faa Uger efter. *Ludvig Daae.*

C. P. P. ESSENDROP.

Da Biskop Carl Peter Parelius Essendrop døde den 18de Oktober 1893, tabte den norske Kirke en af sine betydeligste Mænd.

Essendrop blev født 6te Juni 1818 i Kristiania, hvor Faderen var Kjøbmand. I 1835 blev han Student og udmerkede sig især i det latinske Sprog. Han blev Kandidat 4de Juni 1839. Til alle sine Examina har han *laudabilis* (udmerket). Efter at have været Lærer i flere Aar i Trondhjem, blev han udnævnt i 1849 til Sogneprest i Klæbo og Bestyrer af det derværende Skolelærerseminarium. I 10 Aar blev Essendrop paa Klæbo, idet han 12te Nov. 1859 blev udnævnt til Sogneprest i Nabokaldet Melhus. Her kom han til at holde Tiltrædelsesprædiken, men heller ikke mere. Da han med sin Familie kjørte ind paa Melhus Prestegaard, modtog han Efterretning om, at han 27de August 1860 var konstitueret som Biskop paa Tromsø. 20de Mai var Biskop Gislesen død, Stiftsprovsten var forflyttet, og her maatte handles hurtig. Hans Udnævnelse til Embedet fulgte 31te Januar 1861, og 30te Juni blev han tilligemed Grimelund ordineret af Biskop Arup. Han skulde dog ikke blive der længe. 15de Juni 1867 døde Stiftsprovst P. A. Jensen i Kristiania, og Essendrop søgte

og fik hans Embede. Netop i 4 Aar blev han i denne Stilling, da han 1ste Juli 1872 blev udnævnt til Statsraad og Chef for Kirkedepartementet. Som Prest og Prædikant vandt han stor Anseelse i Hovedstaden.

C. P. P. Essendrop.

Efter Biskop Arups Død blev Essendrop 24de Oktober 1874 udnævnt til hans Eftermand paa Kristiania Bispestol fra 1ste Januar 1875. "En Biskop danser ikke paa Roser," sagde gamle Balle, og Essendrop maatte sande den gamle Vismands Ord,

under de kirkelige Bevægelser, der undertiden kunde tage en ganske betænkelig Vending. Omendskjønt konservativ gik han villig med paa Reformer, hvor disse antoges nødvendige, og han lagde ogsaa et vægtigt Ord ind paa Storthinget for Embedsmænds Troesfrihed. Som Visitator vil Essendrop ikke let blive glemt, og som Kateket var han et stort Eksempel for Prester og Lærere, og havde man hørt ham i denne Egenskab, saa kunde man nok blive bange for at træde frem, naar han var tilstede. Der var en tvingende Magt i hans Metode, og Menigheden fulgte med i dybeste Taushed.

I hans Embedstid blev der indviet i Tromsø Stift 15 Kirker, i Kristiania Stift 47. I Tromsø ordinerede han 9 Prester, i Kristiania 208. Af vore Biskoper har han indviet Moe, Smitt, Tandberg, Laache, Hille, Skaar, Heuch og Bøckman.

D. T. i "Folkebladet".

ANDREAS GRIMELUND.

Biskop Grimelund var en høit fortjent Kirkehyrde, en Personlighed, der har grebet dybt ind i vort Kirkelivs Udvikling, en ædel og vennesæl Mand, der var saa varmt afholdt i det Stift, hvor han bar Bispestaven.

Andreas Grimelund fødtes paa Grimelund i Aker den 26de Januar 1812. Faderen tilhørte Brødremeningheden, og saaledes kom Andreas 14 Aar gammel i Huset hos et meget kjendt og agtet Medlem af dette Samfund, Sogneprest Gabriel Kielland paa Finø i Buknfjorden. Fru Kielland fortæller i sine "Erindringer" om den unge Grimelunds Indtræden i Huset: "Jeg husker godt første Gang, jeg saa Andreas; han bukkede for mig, saa derpaa paa mig med et Par vakre, klare, blide Øine og viste mig et Par dybe Smilehuller i sine røde Kinder . . . Jeg likte ham straks saa godt og fik ham snart meget kjær . . . Andreas bliver bestemt Professor, skal du se, sagde jeg til Gabriel. — Ja, det er meget muligt, svarede han; vi saa, at der i Gutten spirede noget op, som var lidt ekstra." Grimelund vakte fra første Færd Sympati og Forhaabninger.

I 1829 blev han Student, i 1835 teologisk Kandidat, alle Eksamina med *Laudabilis*. *Practicum* med Udmerkelse. Grimelund higede nu efter straks at komme i prestelig Virksomhed, men det lykkedes ikke snart, der var faa Kald og mange Ansøgere i den Tid; han søgte en hel Del Smaakald, men fik intet. Grimelund overtog da sin Fars Gaard og levede i hele 9 Aar som Gaardbruger i Vestre Aker, hvor han ogsaa blev benyttet som Kom-

munemand, en Tid var han Ordfører i Formandskabet. Lidt geistlig Virksomhed udøvede han i den Tid i Egenskab af Vikar. Først i 1844 skulde vor Kirke faa Brug for ham, da han blev udnævnt til residerende Kapellan i Nannestad. Stor Familie gjorde, at han maatte søge sig bort allerede i 1847, da han fik Ullensaker residerende Kapellani. Her forblev han, til han i 1852 blev

Andreas Grimelund.

kaldt til Bestyrer af det i 1848 oprettede praktisk-teologiske Seminarium, hvor han havde Paalæg om at foredrage Pastoralteologi.

Han fandt ogsaa Tid til ofte at prædike i Kirkerne og var med at stifte Kristiania Forening for indre Mission. Desuden var han Medlem af den Komite, der fik i Opdrag at udarbeide "Til-

læg til den evangelisk-kristelige Salmebog". Hans Medarbeidere her var W. A. Wexels og Jørgen Moe.

Den 31te Januar 1861 var Grimelund blevet udnævnt til Biskop over Trondhjems Stift. Her stilledes ham ogsaa særegne Opgaver, idet religiøse Bevægelser var sterkt oppe og ikke altid gik i de sundeste Spor. Der trængtes da ogsaa rigtig til en ledende Hyrde, den havde man ogsaa nu fundet. Paa sin Færd om i Menighederne vandt han megen Kjærlighed. Han lod det ikke være nok med at besøge Hovedkirkerne, han maatte ogsaa lære Annekserne at kjende. Han havde en særegen Evne til at kunne tale med Børn, og der stod vel derfor ikke saa megen Skræk af Visitationsdagen, fordi Bispen var kjendt som en sand Barneven.

Det var Grimelund en Samvittighedssag, at Guds Rige forkyndtes i Hvermands Hus; derfor havde han sin Opmerksomhed henvendt ogsaa paa den private Sjælesørgervirksomhed. Ligesom han selv ofte holdt Bibellæsninger, saa lagde han ved enhver Leilighed sit Presteskab denne Side af geistlig Gjerning paa Hjerte. Paa hans hyppige Visitatser strømmede stedse Folk sammen fra fjern og nær. Hans Fortolkning var saa klar, saa grei, bares af en saa barnlig Fromhed, at den gik Konfirmander som voksne dybt til Hjerte.

I Byen Trondhjems nærmeste Nabosogn, Strinden, omfattedes Grimelund med særlig Agtelse og Kjærlighed. Der rørte sig dengang meget kristeligt Liv i Strinden; den fornemste Bærer af dette i Folkets brede Lag var "gamle Iversen" paa Moholt, en Haugianer, graanet i sin Herres og Mesters Tjeneste og høiagtet blandt sine Sambygdinger som ingen anden. Fra Høst til Vaar holdt Iversen Opbyggelser rundt om i den vidstrakte Bygd, ofte mange Gange om Ugen. Grimelunds Iver for Sjælesørgen i Huset gjorde ham til en Ven ogsaa af Lægmandsvirksomheden, saaledes som Iversen drev den, og der opstod fra første Færd et hjerteligt Forhold mellem de to. Naar da den gamle Lægmand ofte i Timevis havde siddet sammen med Grimelund og hentet videre Syn og større Klarhed i Samtale med den lærde Overhyrde, bar han sine nye Erfaringer ud blandt Folket, fortalte om vor "kjærlige Biskop" og bragte hans Bud og Hilsen. Mange dreves herved til at søge Grimelund personlig, og den direkte som indirekte Indflydelse, Biskopen saaledes fik paa det aandelige Liv i Strinden, har bragt hans Virksomhed i nærmere Forhold til denne Bygd end til nogen anden i Stiftet.

Grimelund var Ridder og Kommandør af St. Olaf. I 1873

satte han i Trondhjems Domkirke Kronen paa Oscar II's Hoved; den sjeldne Handling fik ved den værdige og ærefrygtbydende Maade, hvorpaa Biskopen optraadte, et særegent Præg af Høitid.

Biskop Grimelund tog Afsked i 1883 og levede siden som Privatmand i Kristiania. Nat til 3die Januar 1896 sov han hen efter længere Tids Sygelighed.

BERNHARD L. ESSEDROP.

Bernhard Ludvig Essendrop blev født i Kristiania 21de December 1812; en yngre Bror var Biskopen over Kristiania Stift Carl Peter Parelius Essendrop. 18 Aar gammel blev Bernhard Essendrop Student, i sit 22de Aar var han teologisk Kandidat. Han gav i denne Tid Undervisning og lagde straks sine sjeldne Evner for Dagen. Til Trods for sin egen Ungdom forstod han at vinde sine Elevers Høiagtelse og Hengivenhed i den Grad, at han snart blev en af Byens mest søgte Lærere og fik flere Timer, end han kunde overkomme.

Vel nærmest som Følge af denne Popularitet vedblev Essendrop, dels som Privatlærer, dels som Lærer ved Kristiania Borgerskole, i 13 Aar, indtil han i 1847 søgte sig over til geistlig Virksomhed og fik Baklandets Sognekald. Kun 4 Aar blev han her, idet han 1851 udnævntes til Sogneprest i Strinden. Denne Bygd havde helt fra de gamle Erkebiskopers Tid ligget under Trondhjems Bispestol og var bleven bestyret af en saakaldt Vice-Pastor. Strinden fik nu Sogneprest og residerende Kapellan og blev eget Kald, bestaaende af Hovedsognet Hlade og Annekserne Malvik og Bratsberg. Essendrop blev Kaldets første Sogneprest; til Embedsgaard for ham blev indrettet en Del af den store, ligeledes Bispestolen tilhørende Gaard Berg, en knap Fjerdings Vei syd for Trondhjem. Berg blev vakkert bebygget, og dette blev Essendrops Hjem i 24 Aar.

Essendrop kom meget snart op i den store Kommunes Tillidshverv, blev Formand, Ordfører og Forligelseskommissær. Som Sogneprest til Strinden var det ogsaa, han først sendtes paa Thinget.

Essendrop var Medlem af de fleste Storthing fra 1862 til 1882. Om hans politiske Virksomhed skal kun bemerkes, at Essendrops klare Aand, Snarraadighed og Arbeidskraft gjorde ham til en indflydesesrig Mand i Thinget. I 1872 blev han Lagthingspræsident, fra 1874 til 1882 indehavde han, afvekslende med Johan Sverdrup, Storthingets Præsidentstol. Han talte sjeldent i Thinget, men naar det skede, lyttede hele Forsam-

lingen i aandeløs Opmerksomhed. Og ingen har med større Værdighed beklædt det høieste Hædershverv, vort Folk har at raade over.

Hvad der tilvendte Essendrop hans Menigheds Kjærlighed var dog mindre hans offentlige Færd, end den Maade, hvorpaa han skjøttede sin prestelige Gjerning.

Thi Essendrop var isandhed en Far for sine Sognebørn. Han kjendte personlig hele Bygden, fra de "konditionerede" og rige til de fattige Husmandsfolk oppe i Aaserne. For enhver havde han et vaagent Øie og et venligt Ord, og ingen sorgfuld og nedbøiet Mand eller Kvinde gik nogensinde uhjulpen fra Berg.

En af de merkeligste Sider ved denne merkværdig begavede Personlighed var hans Evne til at trøste.

Var Sorgen over en afdød noksaa stor, han vidste med faa Ord at træffe den rette Stemning og gyde Lindring i det friske Saar. Engang sad jeg i hans Kontor, da en yngre Gaardbruger kom ind: "Jeg skulde melde for Presten, at min Bror døde inat." "Nei, saa er da Ole vandret, det var vel tungt for dig det, Kristian?" "Ja, vi var godt forligte," brød det ud med bitter Graad. "Gudskelov, saa kan du hele dit Liv takke Vorherre for den Glæde, som du og din Bror har havt af hverandre, saa kan du med freidigt Mod røgte din Gjerning." — "Ja Tak skal Presten ha for de Ord," sa Kristian, da jeg mødte ham Dagen efter, "det var den bedste Trøst, jeg kunde faa, for er det tungsamt at tænke paa, saa er det hyggeligt ogsaa." — Hvad Essendrop gjorde forat trøste og hjælpe, naar Forsørgeren var gaaet bort og der intet var til Ly og Levemaade for dem, som sad igjen, det staar intetsteds optegnet, er intetsteds omtalt. Men vist er det, at mangen Enke gik fra Berg med Velsignelse over Presten, utalige faderløse har Essendrop klædt og givet Brød.

Fra sin tidligere Virksomhed havde Essendrop bevaret en særlig Interesse og Forkjærlighed for Ungdommen; derfor blev ogsaa hans Konfirmationsundervisning noget for sig selv. Aldrig kan vi, som har havt den Lykke at "gaa for Presten" hos Essendrop, glemme de Timer, vi tilbragte med ham i Kontoret paa Berg. Ved hans Personlighed var der noget paa en Gang ærefrygtbydende og tillidvækkende, som uvilkaarlig rev alle med, og over hans Undervisning laa der en Kjærlighedens og Fredens Aand, som fyldte Sjælen med lyse Billeder og tillidsfulde Forhaabninger. Og naar vi saa paa den store Dag med Høitid

i Sindet gik op til Alteret i Hlade Kirke, da var det med ærligt Forsæt om at holde Løftet, om at vandre saa, som den elskede Lærer havde sagt.

Essendrop var en af de største Talere, som vort Land har frembragt. Hans Tale flød som en bred og vældig Strøm, mesterlig fuldendt i Indhold som i Form. I sine Prækener brugte han ofte Lignelser fra Naturen, og enkelte Vendinger kom af og til igjen, saaledes talte han hyppig om "de stille Timer", om "Bønnens Bjerge og Ordets Gange". Kun et Par af hans Prækener er trykt, anderledes kan det heller ikke være. Thi skrive dem kunde han ikke, de sprang fuldt færdige frem, idet han betraadte Prækestolen.

Essendrop var en munter Mand, og hvor han var med, der var der Fest. Fuld af Historier fra sit begivenhedsrige Liv kunde han alene i timevis holde det største Selskab i Aande. Og dog bar han paa Sorger, som aldrig lod ham Ro. Thi efter et kort Egteskab mistede han, længe før han kom paa Strinden, sin unge Hustru. Og i 1867 døde hans eneste Søn ganske pludselig i Kristiania, netop som han, 23 Aar gammel, tog sin Embedseksamen.

Den kjæmpesterke og i Ordets bedste Forstand stolte Mand bar disse Tab hos sig selv. Dog kunde den, som kjendte ham, endnu i hans seneste Aar en og anden Gang merke en vis Rastløshed; det var de dybe, aldrig helede Hjertesaar, som forraadte sig.

I 1875 flyttede Essendrop til Trondhjem som Stiftsprovst og Sogneprest til Domkirkens Menighed. Ved Afskeden fik han af Sognebørn og Konfirmanter i Strinden en vakker Mindegave. I det nye Hjem omfattedes han med samme Ærbødighed og Hengivenhed, som i det gamle, og Trondhjem sendte ham paa Thinget, som søndre Amt havde gjort.

I 1883 tog Essendrop Afsked, sine Principer tro uden Pension, og levede siden som Privatmand i Kristiania. Den 13de Marts 1891 sov han stille hen, over 78 Aar gammel.

En lang Arbeidsdag var hermed afsluttet, en af det unge Norges mest fortjente Mænd havde endt sin Gjerning. Rigt begavet som faa nyttede han sit Pund i Fremskridtets, i Menneskelighedens Tjeneste, han nyttede det saa, at alle, som kjendte ham, stod med Taarer ved hans Grav.

Henr. Mathiesen.

F. W. K. BUGGE.

Kun lidet anede de Kirkens Tjenere, der kaarede Bugge til sin Formand, at denne allerede 26 Maaneder efter at være indviet til sit høie Kald, skulde have nedlagt sin Bispestav og have afsluttet sin jordiske Vandring. Han stod i Manddommens fulde Kraft, da han pludselig blev rykket bort ved en hastig Død af Hjerneslag 3die Paaskedag 1896.

F. W. K. Bugge.

Og i Sandhed, mange og gribende og ydmygende er de Betragtninger, som Menneskeaanden maa anstille over det Ord af Herren om hans Veies Uransagelighed just i det Øieblik, da Graven lukkede sig over den Gave, som Kirken og Menigheden nys jublede over at have faaet i den praktiske og greie Tilsynsmand, den veltalende Prædikant, den lærde Teolog og dygtige Skolemand, udrustet som han var med et klart Blik paa Tidens

Krav og en eminent Evne til at finde Botemidler mod alle de Brøst, der sterkere og sterkere kommer tilsyne.

Fredrik Wilhelm Klumpp Bugge var født den 20de Mai 1838 og blev saaledes ikke fuldt 58 Aar gammel. Han var Søn af Rektor F. M. Bugge og Sønnesøn af en af de eiendommeligste Fremtoninger i vor Kirkes, ja vort Lands Historie, Trondhjemsbiskopen Peter Olivarius Bugge: "han var en af de Personligheder, hvis Færd og Yrke man har vanskeligt for at bedømme paa rigtig og retfærdig Maade, skjønt man indrømmer, at der reises Statuer af Mænd, der kun sjelden naar hans Maal."

Der er Træk hos Sønnesønnen, som slaaende minder om denne. Ligesom Farfaderen hyldede han den Opfatning, at naar Folket ikke kommer til Kirken, maa Kirken komme til Folket, og han drog Omsorg for, at Guds Ord saa at sige strøedes rundt for at finde et godt Sted. Og der var ogsaa en god Del af Farfaderens Hjertevarme over ham. Denne, hvis Sarkasmer formelig kunde bide de store i Hjerterødderne, stod for fattige, Børn og Almuefolk rent som en Kjærlighedens Apostel. Fornavnene Peter Olivarius forekommer endnu den Dag idag hyppig som et levende Minde herom over hele Trøndelagen.

Biskop Bugge blev teologisk Kandidat med Udmerkelse 1862. Aaret efter blev han Universitetsstipendiat og udnævntes 1866 til Sogneprest i Holmestrand. I 1870 blev han Professor ved Kristiania Universitet. Der er fra 1880 udkommet flere betydelige Verker af Bugge over Apostlerne Peters, Paulus's og Judas's Breve, samt over Apostlernes Gjerninger og Lukas og Johannes Evangelier. Men det Arbeide, som maa betegnes som hans Livs Arbeide, er hans Oversættelse af det Nye Testamente.

Da Kristianias Bispestol blev ledig, modtog han Valget og blev indviet til Biskop den 28de Januar 1894.

Som Biskop lagde Bugge ved sin sikre og hurtige Tænkning og snare Opfatning en sjelden administrativ Evne for Dagen, og vidste sig tillige som en Leder, der havde aabent Øie for Tidens Krav og frugtbar paa Initiativ.

Et saare betimeligt Foretagende satte han i Gang ved Afholdelsen af populært-videnskabelige religiøse Foredrag, der skulde fylde den store Trefoldigheds Kirke til Trængsel. Det var en god Gjerning, hvorfor mange vil vide ham Tak. Thi i disse Foredrag fik Anskuelser og Opfatninger komme tilorde, som endnu bare for faa Aar tilbage vilde være tiet eller truet ned.

Han endte i Begyndelsen af et Frigjørelsesarbeide. Maatte det blive fortsat. Bedre vil den norske Geistlighed ikke kunne hædre hans Minde. Efter *"Folkebladet"*, Kristiania.

ANDREAS HAUGE.

Uagtet denne geistlige ikke indehavde nogen fremragende Stilling, hørte han dog til den norske Kirkes merkeligste Mænd i Nutiden. Han har i flere Retninger øvet Indflydelse som ingen

Andreas Hauge.

anden. Som Søn af Hans Nielsen Hauge har han i overordentlig høi Grad bidraget til at udjevne Kløften mellem Presterne og det kristelige Lægfolk og i fulde femten Aar havt en enestaaende Betydning for Missionssagens Udvikling i Norge.

Andreas Hauge blev født den 12te December 1815 paa Gaarden Bakkehaugen i Vestre Aker (nær Kristiania). Han var Hans Nielsen Hauges eneste Barn af første Egteskab med den fromme og elskelige Andrea Andersdatter Nyhuus, der døde syv Dage efter Sønnens Fødsel. Moderens Begravelsesdag blev Sønnens Daabsdag, og han fik sit Navn efter hende.

I 1834 tog Hauge Eksamen Artium og det følgende Aar den filosofiske Eksamen, og paabegyndte derpaa det teologiske Studium, baade efter sin da afdøde Faders Ønske og af egen indre Tilbøielighed. I 1842-43 foretog han en længere Udenlandsreise og besøgte de fleste katolske og protestantiske Lande i Europa forat lære at kjende det kristelige og kirkelige Liv paa de forskjellige Steder og særlig studere Hedningemissionens Stilling og Udvikling. Hans Besøg hos den berømte Missionær Moffat, Livingstones Svigerfader, gav Anledning til, at Schreuder valgte Zululandet til Virkefelt. I 1845, medens han var Medbestyrer af en Skole i Trondhjem, paabegyndte han Udgivelsen af "Norsk Missionstidende", der nu er Missionsselskabets Organ. I 1850 blev han efter en Udenlandsreise i Missionssagens Interesse Selskabets Sekretær og virkede under denne Tid meget for Missionssagen. Han var en "ledende" Mand i alt, hvad der angik denne Sag lige til sin Død.

I 1852 blev han Sogneprest til Nordre Undals Sognekald. I 1857 forflyttedes han til Skien, og her virkede han — en Tid sammen med den nu afdøde Prest, Mads Vefring, som Kapellan — lige til sin Død, der indtraf den 13de Januar 1882.

Fra 1868 var han desuden Provst i Skiens Provsti. Han havde gjentagne Gange mange Stemmer til Biskop og blev i 1876 endog af den samlede Regjering anmodet om at overtage Tromsø Bispestol, men undslog sig.

Hauge har udgivet en "Salmebog for Kirke og Hus", der blev autoriseret til Kirkebrug i 1874 og indført i flere Menigheder ogsaa i Amerika.

J. J. E. JANSEN.

Jeg ved ikke mange, hvis Biografi jeg heller vilde skrive end Jansens. Men det er kanske ogsaa en af de vanskeligste Opgaver at skrive netop hans Biografi, naar den da ellers skal give et virkeligt og forstaaelsesfuldt Billede af den merkelige Mand.

Det kan vel siges, at det først er i de seneste Aar, at hans Navn er blevet kjendt i videre Kredse — og nu vel omtrent over hele vort Land. Inden teologiske Kredse har han nok været kjendt i lange Tider; men det er jo fornemmelig ved Prækenerne, der er udgivne, at den store Almenhed rigtig er bleven opmerksom paa ham. Da disse Prækener — som vi ved efter sterk Anmodning fra andre — udkom, vakte de den største Opmerksomhed. Selv i Kredse, hvor man steilede overfor den eiendommelige Form og den ham egne Maade, hvorpaa han lagde Forkyn-

delsen an, maatte man uden Undtagelse erkjende, at man her stod overfor en Personlighed, der maatte øve en mægtig Indflydelse inden alle de Kredse, hvorhen han naaede med sit Vidnesbyrd. Og efterhvert som de forskjellige smaa Samlinger af Prækener er udkomne, har det ogsaa vist sig, at han har havt noget at sige sin Samtid og sige det slig, at det har grebet. Det er af mange Grunde let at forstaa dette for dem, som kjender ham. Hele sin alvorlige Livskamp, sin dybe Livsudvikling og sit Livs bedste Arbeide har han ligesom koncentreret paa Forkyndelsen; iallefald har vi i Prækenerne saa fuldt og helt gjengivet Billedet af dette Arbeide, Resultaterne af, hvad han har sat sig som Maal. Eiendommeligt er det, at denne Mand, hvem jeg fremfor mange vil kalde en "Apostelskikkelse", den hele Tid har virket i temmelig "afsides Kroge", bare i Landskald. Først var han personel Kapellan i Skjeberg i Smaalenene, saa Sogneprest i det lille Varteig Sogn, og nu sidst Sogneprest til Røken. Men tag dig en Tur ned til disse Sogne, gaa fra Hus til Hus i Bygden, tal med hvem du vil, og du skal faa høre, at hans Navn er kjendt overalt; enhver har et eller andet eiendommeligt Træk at fortælle om den stille Mand, som aldrig "lod den høire Haand vide, hvad den venstre gjør". Merker har hans Virksomhed sat for lange Tider.

Jens Jonas Elstrand Jansen er født i Haabøl i 1844 af Forældre Lensmand D. M. Jansen og Eleonore Kathrine f. Elstrand. Faderen, der var Bergenser, forflyttedes til Skjeberg, da Sønnen var 6 Aar gammel. Indtil sit 9de Aar undervistes han i de almindelige Fag af Moderen. Det er gaaet her som med saa mange Mænd, hvis Liv har sat dybere Spor og som "er blevet til noget", at det er Mors Indflydelse, som spiller sterkt ind. Han siger selv om sin Moder: "Mest takker jeg hende for det religiøse Grundsyn, hun nedlagde i mig. Meget af det bedste i mit Liv tror jeg, at jeg har hendes Bønner at takke for." Fru Jansens Navn nævnes ogsaa den Dag idag med Tak overalt i Skjeberg. Forøvrigt siger Jansen selv, at Morbroderen Henrik Elstrand er den, der af alle Mennesker har havt mest Indflydelse paa hans personlige Udvikling, paa hans Karakters Dannelse.

Allerede medens han undervistes i Hjemmet, røbede Gutten en usædvanlig Læselyst. Fra sit 7de til 9de Aar gjennemlæste han Snorre, Henrik Steffens' Noveller og en god Del af Ingemanns Romaner. Lægen maatte allerede dengang advare mod Overanstrengelse, da der viste sig Tegn til den Svaghed, der senere er bleven saa alvorlig, at han ofte har været ude af Stand

til at arbeide. Da han var 9 Aar gammel, kom han til den ovenfor nævnte Morbroder, Kand. teol. Elstrand, der dengang var Kirkesanger i Faaberg og senere blev Prest i Kristiania. Medens Jansen boede hos Morbroderen i Faaberg, skrev han sin første Præken. Han var dengang i sit 10de Aar. Det som drev ham

J. J. E. Jansen.

til at skrive, var religiøs Trang, og ganske betegnende for, hvad der allerede dengang rørte sig i ham og senere har merket hans Udvikling, er det, at Temaet for hans Præken var: "Hvorledes jeg tænker mig, at Apostelen Paulus talte til Hedningerne". Hvilken Eiendommelighed at stille sig det Spørgsmaal, og det allerede i den Alder! Men hvilken Betydning, at det stilles, og at Manden har viet sit Liv til at stille sig slige Spørgsmaal for sin Forkyndelse, og svare paa dem.

Straks efter kom han ind paa Nissens Skole og dimitteredes derfra til Artium 1861. Efter 2den Eksamen skulde Embedsstudium vælges. Selv fortæller han herom: "Jeg havde i Barndommen havt den Tanke at blive Prest, og jeg havde gjennemgaaet indre religiøse Oplevelser. Men alligevel vaklede jeg i den Grad, at da jeg gik over Gulvet i det gamle Sekretærkontor for at indskrive mig i Protokollen, vidste jeg endnu ikke rigtig, om jeg skulde skrive stud. *teol.* eller stud. *philol.* Jeg skrev *teol.*, men gik i den første Tid ligesaa meget paa filologiske Forelæsninger og blev Lærer i Græsk paa gamle Heltbergs Skole — selv en af de yngste i Klassen.

"Af Teologi blev der forholdsvis lidet læst, mere af Filosofi, især Psykologi og Æsthetik. Idetheletaget var det lidet, jeg kunde arbeide — enkelte Aar saagodtsom aldeles intet. Høsten 1868 gik jeg alligevel op til teol. Eksamen og tog derefter 1870 — alene paa Grund af Faders bestemte Forlangende — den praktiske Eksamen. Jeg havde nemlig nærmest den Tanke, at det var umuligt for mig at blive Prest, skjønt jeg havde sterk religiøs Interesse." Han blev derefter et Par Aar Lærer ved forskjellige Skoler, deriblandt ½ Aar som Vikar for Frits Hansen paa Krigsskolen, hvor han gjennemgik Kierkegaard med Kadetterne, medens han samtidigt et Aars Tid redigerede "Børnenes Blad", der udgaves af hans senere afdøde Broder, Th. Friis Jansen. I dette Blad havde han allerede som Skolegut skrevet sit første trykte Produkt, der senere blev optaget i P. A. Jensens Læsebog. 1873 udnævntes han til personel Kapellan i sin Hjembygd Skjeberg og var der i 10 Aar, afbrudt dog ved et kortere Mellemrum, idet han nemlig i 1877 af Kristiania Biskop blev anmodet om at bestyre Kongsbergs Sognekald. Det er utvivlsomt, at de vanskelige Menighedsforhold, han her fik at ordne, og den Kraft, han her lagde ind i det svære Kald, der van stillet til ham, yderligere svækkede hans Helbred, saa han har baaret Merker efter det siden den Tid. Men saa skal det ogsaa nu siges, at hans Virksomhed her har været en af de skjønneste Prestegjerninger, vi kjender — undtagen kanske, hvad han udrettede i Varteig Sogn, hvorhen han forflyttedes 1883, da han efter Menighedens Anmodning havde søgt dette Kald. Her — medens hans Helbred og Arbeidskraft stadig tog af, under svære Lidelser for at holde Virksomheden oppe — bar han et Aandens Liv udover den lille Landsmenighed, saa det var som en Fest at gjeste dem deroppe og se, hvad her udfoldede sig. For saa at kunne holde personel

Kapellan maatte han søge et større Embede og forflyttedes saa 1890 til Røken.

Hvad er Eiendommeligheden ved hans Prækener? Sagen er, at der bag den eiendommelige Forkyndelse staar en Mand, der gjennem et Livs Arbeide og Tænkning har maattet have Tag i det grundvæsentlige, baade for sin egen Del og for andres, og saa med Gjennemlevelsens Autoritet ogsaa eier en overvættes Evne til enkelt, klart og gribende at føre andre nær til det samme — saa de gribes og tror.

Hvor tungt, at han skal være saa brudt! Det Lys skal han dog have løftet over sig, at han har lagt Velsignelse over Tusinders Liv i disse Tider. Han blev mere end han i sin Studentertids første Dage sø[illegible]gmodigt higede mod.

E. H. i "Folkebladet".

SVEND BRUN.

Sven Brun, Sønnesøn af Biskop Johan Nordahl Brun, var født i Bergen 10de November 1812, blev 1832 Student fra sin Fødebys Kathedralskole og 1836 teologisk Kandidat med bedste Karakter. Han drog derpaa tilbage til Bergen, hvor det var Bestemmelsen, at han skulde blive Faderens personelle Kapellan, hvilket han dog først 1841 opnaaede at blive, da den tidligere Kapellan først skulde befordres.

Da Faderen døde Nytaarsaften 1847, fungerede Sven Brun Naadensaaret til Ende, og blev ledig og maatte se sig om efter en ny Embedsstilling. En saadan opnaaede han da ogsaa snart; den 28de Juli 1849 blev han udnævnt til residerende Kapellan til Næs paa Romerike. Herfra forflyttedes han til Tredieprest ved Vor Frelsers Kirke i Kristiania i 1853.

Fra den Tid af og til sin Død, altsaa i mere end 43 Aar, var Sven Brun knyttet til Kristiania By. De kirkelige Forhold her var dengang høist forskjellige fra de nuværende. For den nulevende yngre Slegt maa det tage sig underligt ud, at Hovedstaden — bortseet fra Garnisons- eller "Slotskirken", der er bestemt for de militære — kun havde en eneste Kirke, Vor Frelsers, medens dog nogle af de andre Stiftsstæder havde tre eller fire, Drammen tre, ja, det lille Porsgrund to; Oslo og ("Gamle"-) Akers Kirke tilhørte dengang Landet. Det havde varet længe, inden man tænkte paa at faa flere Kirker, Kirkesøgningen var liden og Kommunens Tilbøielighed til større Udgifter ligesaa. Da nu Vor Frelsers Kirke i Aarene 1849—1850 skulde undergaa en gjennemgribende Restauration, blev Garnisonskirken i den

Tid ligefrem det eneste Gudshus i Kristiania, naar man ikke vilde medregne Tugthuskirken. Sven Brun blev altsaa Tredieprest ved denne uhyre Menighed. Forretningerne var fordelte saaledes mellem ham og hans Kolleger, Stiftsprovsten og den residerende Kapellan, at disse prædikede til Høimesse og Aften-

Svend Brun.

sang paa næsten alle Søn- og Høitidsdage, medens Trediepresten havde Fredagsprædikenerne ved Altergangen og enkelte Helligdagstjenester, og forøvrigt havde at øve Sjælesorgen ved Raadstuen, Arbeidsanstalten, Sygehuset, Fattighusene osv. Han havde saaledes ikke meget at gjøre med den større Del af Menigheden, før han begyndte at holde Bibellæsninger, tildels i Forening med Professor Johnson. Ved indtrædende Ledigheder

i de øvrige Embeder kom han dog ikke sjelden ogsaa til at fungere som Søndagsprædikant, og snart vandt han stor Anseelse som Taler.

Paa den Maade hengik syv Aar. Da var "Trefoldighedskirken" bleven færdig. Sogneprestembedet ved denne blev ikke averteret ledigt, men Sven Brun udnævntes til det nye Embede den 22de Marts 1858, samme Dag, som Resolutionen faldt om det nye Sognekalds Oprettelse. Forholdene medførte snart, at Trefoldigheds Menighed blev den talrigste i Byen og i Riget, thi Kristianias voksende Bebyggelse fandt især Sted inden dennes Distrikt, medens den ældre By mere og mere kom til at bestaa af Forretningslokaler i Stedet for Beboelsesgaarde, og trods gjentagne Delinger og Opførelse af nye Kirker, er den nævnte Menighed vedblivende den største.

Men ikke alene inden denne store Menighed faldt det i Bruns Lod at virke som Prædikant og Sjælesørger. Hans Indflydelse kom til at strække sig over hele Norges Land. Allerede tidlig var han bleven en af Missionsvæsenets Bærere, og dette omfattede han med stor Varme gjennem sit hele Liv, holdt idelige Foredrag over denne Sag og deltog stadig i større og mindre Møder.

Ogsaa udenfor det geistlige Embedes Sfære var han en virksom Mand. Navnlig var der et Samfundsanliggende, der laa ham sterkt paa Hjerte, Bekjæmpelsen af Drukkenskabslasten. Han blev straks efter sin Ansættelse en af Bestyrerne for "den norske Forening mod Brændevinsdrik", og selv efter at "Afholdssagen" tog en borneret og usund Retning, hvilken han ikke kunde billige, vedblev han varmt at arbeide imod det sørgelige Onde. I Kristiania Kommune nød Brun stor Tillid, og var i 40 Aar Medlem af Repræsentantskabet.

Længe var der megen Tale om, at Brun skulde blive Biskop, og et Par Gange har det kun kommet an paa ham selv, om han vilde modtage en Bispestol. Han var paa Valg til Tromsø Stift allerede medens han var Tredieprest. Senere, i Aarene 1863 og 1864 havde Stiftsprovst P. A. Jensen (hans fortrolige Ven), og han selv de fleste Stemmer til Bergens, derpaa til Hamars Bispestol, men begge undslog sig.

Saaledes skred Aarene frem, og Brun var tilsidst den af Aar (dog ikke af Embedsaar) ældste Prest i Landet. I 1891 feirede han sit Femtiaarsjubilæum. Han beholdt bestandig sin Helbred og Aandskraft, og endnu Dagen før sin Død udførte han et Sygebesøg. Han havde imidlertid besluttet sig til i Løbet af

Aaret at søge sin Afsked, da han uventet blev bortkaldt den 2den Mai 1894. Den 8de s. M. blev han under stor Høitidelighed og Deltagelse begravet fra sin Sognekirke, ved hvilken Leilighed Biskop Bugge fra Prædikestolen gav en veltalende og sand Skildring af hans Liv og Personlighed.

J. ST. MUNCH.

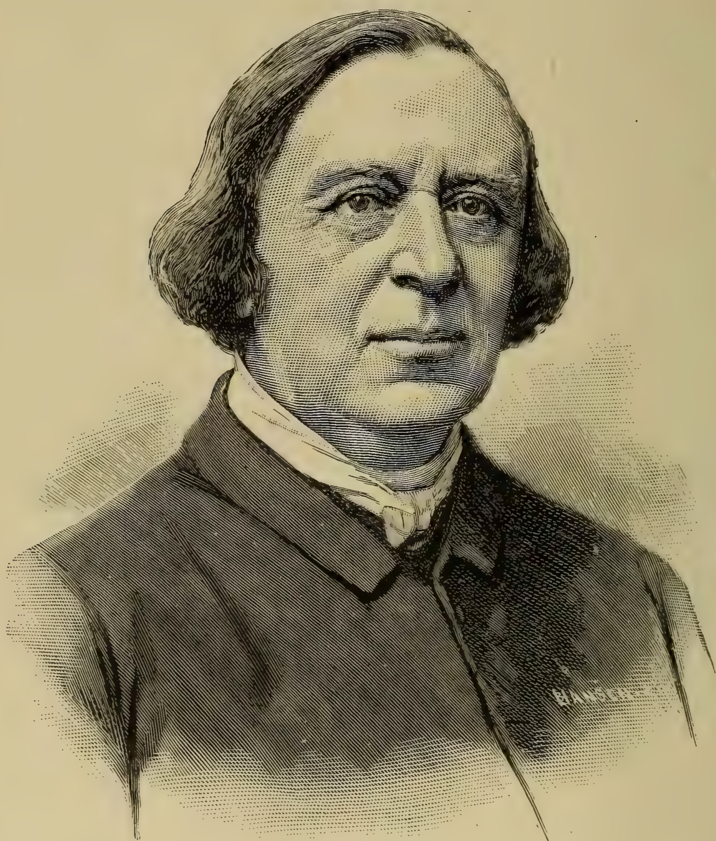
I den norske Landskirke har Pastor Johan Storm Munch's Navn en god Klang, og han er ogsaa en af vor Kirkes merkelige Personligheder med en eiendommelig Udvikling.

Pastoren tilhører den bekjendte Slegt, der har skjænket Fædrelandet og Kirken flere betydelige Mænd. Han er yngre Broder af den feirede Digter Andreas Munch. Deres Fader var Digteren Johan Storm Munch, der døde som Biskop i Kristianssand. Biskopens Broder, Stiftsprovst Munch i Kristiania, var Fader af vor berømte Historiker, P. A. Munch.

Johan Storm Munch er født den 21de Oktober 1827. I 1852 blev han teologisk Kandidat med *Laud.* Derpaa modtog han Kaldelse fra Amerika som Prest for de norsk-lutherske Menigheder der og virkede som saadan i Wisconsin i 4 Aar. Forskjellige Omstændigheder gjorde, at han da opgav denne Stilling og reiste tilbage til Fædrelandet, hvor han fik Ansættelse som Prest ved Bodsfængslet. Her var han i 7 Aar, og blev saa i 1867 udnævnt til Garnisons- og Sogneprest paa Horten. Med Korvetten "Nordstjernen" overvar han Suezkanalens Aabning i 1869 og gjorde en Afstikker til det hellige Land. Dette Besøg, som han saa vakkert har beskrevet i sin Bog: "Minder fra en Jerusalemsfærd", var ikke langt, men fik afgjørende Betydning for hans indre Udvikling. Han har ofte senere baade i Skrift og i Tale ytret, at Minderne derfra stedse blev levende for ham og kraftigt bidrog til hans aandelige Fornyelse. Fra Ægypten gik Turen videre til Sydamerika, Vestindien og saa over England hjem. Ved Afskeden overrakte Korvettens Marinesoldater ham et paa Reisen arbeidet lidet Skib "Mindet", — en Erindring, som han endnu med Glæde peger paa.

Det var med ny Kraft og en rig aandelig Udvikling, Munch nu atter tog fat paa sin Prestegjerning herhjemme. Der hvilede en særegen Velsignelse over den, og der udgik i disse Aar fra hans Prædikestol paa Horten en vækkende og belivende Indflydelse, som mange endnu med Taknemmelighed vil erindre, og som satte Bølger udover hans Menigheds Grænser.

Da forsøgte Munch med Støtte i Ritualets Ordlyd at fremkalde en større personlig Sandhed i Benyttelsen af Kirkens Handlinger, idet han foretog nogle Ændringer i den gjængse Praksis med Hensyn til Skriftemaalet; men dette fremkaldte en længere skriftlig Forhandling mellem Munch og hans geistlige Øvrighed i 1874 til 1875. Forhandlingens Kjernepunkt var Preste-

J. St. Munch.

eden, som Pastoren mente var til Hinder for den almindelige Tvangskonfirmation, Absolutionen uden Anledning til forudgaaende Bekjendelse og den tvungne Egtevielse med kirkelig Velsignelse. Biskop og Kirkedepartement fand ikke at kunne billige hans Fremgangsmaade som stridende mod de hævdvundne statskirkelige Former, og negtede ham at fortsætte dermed. Dette i Forening med en senere Konflikt mellem den da

konstituerede Biskop og Munch i Anledning et foreliggende Egtevielses-Tilfælde gav Anledning til en Krisis, hvis Udgang blev, at Pastor Munch, hvis Opfatning var begrundet i Samvittighedshensyn, frivilligt søgte og fik Afsked i Naade fra sit Embede i den norske Statskirke. Straks efter redegjorde han offentlig for sin Handling i Skriftet: "Mit Forhold til Statskirken og dens Embede."

Ved Afskeden bevilgede Storthinget Munch Pension, og i 1876 begyndte han Udgivelsen af det kristelige Opbyggelsesblad "Vidnet", der udkom et Par Aar; samtidig nedsatte han sig i Kristiania som Prædikant. Et smukt Minde om hans evangeliske Forkyndelse er hans med Hurtigskrift optagne Prædikensamling: "Kom til Jesus!" Bogen blev trykt i 1876 og udsolgt i kort Tid.

Aaret efter faldt Biskopens Raad til Byens Presteskab om at negte Pastor Munch leilighedsvis at benyte Kirkerne, et Raad, som virkede videre end tilsigtet og maatte saare en Mand, der var den lutherske Bekjendelse hengiven som faa, og for hvem det laa fjernt at ville være Partistifter. Følgen var, at Munch meldte sig ud af Statskirken.

Nu samlede han al sin Energi og rige Evne om Indremissionsvirksomheden i Hovedstaden med Prædiken hver Søndag Formiddag i Akershus Fæstnings store Gymnastiklokale, der hertil blev ham overladt. I denne Gjerning har han nu arbeidet uafbrudt i 25 Aar, trofast og udholdende, uden at frygte Miskjendelse og uden at beile til Gunst.

De sidste fem Aar har han holdt sine Prædikener i Calmeyergadens store Bedehus og er den aandelige Leder for Indremissionsvirksomheden der.

Eftersom Aarene er skredne, og Kirkens Herre har paatrykt Munch's Virksomhed sit umiskjendelige Segl, har den ensomme Mand erholdt flere og flere Prøver paa offentlig Anerkjendelse og Tillid inden Kirken. Han var indvalgt med et stort Antal Stemmer som Medlem af sidste kirkelige Landsmøde, ligesom Kristianias største Kirker har staaet ham aabne til Afholdelse af Prædikener og kristelige Foredrag.

Munch er høit skattet som erfaren Sjælesørger og søgt i de vanskeligste Tilfælde. Han er en mægtig Prædikant med sjeldne ydre Gaver og en ildfuld Veltalenhed, der som Flammen baade lyser og varmer, og formaar ved sit rige Indhold at fængsle saavel høi som lav. *T. B.* i "Folkebladet".

A. CHR. BANG.

Biskop Anton Christian Bang blev født 18de September 1840 paa Gaarden Sigerstad i Dønnes, der er Anneks til Næsne i Helgeland. Hans Fader, Ivar Andersøn Bang, var Bonde og gift med Mariane Hansdatter Klæbo. Hans Slegt skal være en Gren af den bekjendte Familie Bang.

Gaardene deroppe er oftest for smaa til at føde sine Folk. Bønderne er derfor tillige Fiskere. Mellem Vaar- og Slaataannen driver de Hjemfiske ved de nærmeste Holmer; om Vinteren reiser de til Lofoten.

Bangs Hjem var helt igjennem præget af gammeldags Gudsfrygt og Vindskibelighed. Faderen var en kjæk, opofrende Mand, agtet og elsket som faa. Ofte vovede han sit Liv for andres.

I 1847 druknede hans Fader paa Veien til Lofoten. Selv gik han da i sit syvende Aar, gammel nok til selv at føle Smerten og se sin Moders dybe Sorg. Hun sad nu igjen med ham og en liden Datter.

Bang var ualmindelig glad i at høre fortælle gamle Historier og Sagn. Gamle Marte, den snille, trofaste Pige, der følte sig som et Lem af Familien, kunde umulig have en taknemmeligere Tilhører. Hun kunde fortælle meget om Hr. Peter, Nordlændingernes store Prest og Digter, han, hvis Sange de synger, og som de endnu bærer Sorg for i sine Seil. Marte havde hørt det af sin Moder, der igjen havde hørt det af en Kone, som selv havde tjent hos Hr. Peter. Og saa kunde hun fortælle om Hans Nielsen Hauges og hans Udsendingers Færd i Nordland, hvorledes de havde vendt Folks Tænkemaade til større Alvor, gaaet i Spidsen for nyttige Foretagender og havt Fremgang i alt, skjønt mange Storfolk — Presterne især — havde gjort, hvad de kunde for at staa dem i Veien.

Det vil let forstaaes, hvorledes disse levende Overleveringer om den folkekjære Prest og Digter og om den heltemodige Forkynder, som steg frem af Folkets Midte, har dannet et ypperligt Grundlag for en vordende norsk Kirkehistoriker.

En Dag hændte der noget, som voldte hans Læselyst en sand Tantalus-Kval. En Boghandler, som flyttede fra Levanger til Tromsø, havde underveis faaet sin Baadladning fugtet af Vand. Af Bangs Mor fik han nu Lov til at udlægge Bøgerne til Tørk i hendes Udhuse og Lofter. Der var én, som kredsede i Afstand om disse Bøger og slugte dem med sine Blikke, skjønt han ikke fik læst nogen af dem! Og siden, da Boghandleren var reist,

blev det Guttens stadige Drøm, at en Bogkasse skulde komme drivende i Land, sammen med andet Vraggods! Ofte gik han lange Veie bortefter Fjæren for at speide efter den ventede Bogskat.

A. Chr. Bang.

Aarene gik, og Anton Bang maatte tænke paa Fremtiden. Han vidste saa inderlig vel, hvad han havde mest Lyst til: det var til at studere! Efter sin Fader havde han arvet 300 Spd.; hvor langt kunde han komme med dem? Han talte derom med Sognepresten, Hr. Dometius. Men han sagde, at 300 Spd. knapt strak til for to Aar. Han fik prøve en Omvei og først gaa gjennem Seminariet. Men ved Seminariet kunde han ikke optages, før han havde fyldt 18 Aar.

Vinteren kom, og nu skulde han for første Gang være med til Lofoten. Den følgende Sommer pakkede han sit Tøi, tog Farvel med Mor og Søster og reiste paa Seminariet.

Efter to Aars Forløb tog Bang sin Afgangseksamen med Udmerkelse, og havde paa samme Tid betydelig udvidet sin historiske Viden og paa egen Haand begyndt at læse Latin.

Efter et kort, men glædeligt Ophold hjemme overtog han en Huslærerpost hos Distriktslæge Ekroll i Stegen. For Alvor læste han nu, ved Siden af Skolearbeidet, til Artium.

Det følgende Aar — 1861 — reiste han til Kristiania med 150 Spd. i Lommen. Han var straks saa heldig at faa Lærerpost ved Siewers's Pigeskole og tjente saaledes selv sit Brød, paa samme Tid som han sprænglæste Latin og Græsk. Efter et Aars Forløb tog han Artium med rent *Laudabilis*. Anden Eksamen tog han i det derpaa følgende Aar med Udmerkelse i alle Fag. Og endda havde han ikke blot hele Tiden fortsat sin Skolegjerning, men ogsaa studeret arabisk og sammenlignende Sprogvidenskab, — foruden Kirkehistorie. For en Flid, og for en Kraft!

Efter at Bang havde taget den teologiske Embedseksamen i 1868, blev han samme Aar personel Kapellan hos Provst S. B. Bugge i Gran. Her virkede han i fire Aar. Saa blev han Prest i Tromsø, samtidig som han fik et Reisestipendium for at gjennemreise Størstedelen af Norge, da han ønskede at træde i personlig Forbindelse med de gamle Haugianerkredse, for derved at faa et mere levende og umiddelbart Indtryk af Hans Nielsen Hauge og hans Verk. Resultatet fremlagde han i Bogen "Hans Nielsen Hauge og hans Samtid", som forelaa færdig i Manuskript, da han efter to Aars Ophold i Tromsø atter drog sydover. Han var nemlig i 1874 bleven konstitueret som Prest ved Gaustad Sindssygeasyl.

Da "Hans Nielsen og hans Samtid" udkom i Høsten 1874, blev første Oplag, paa 3000 Eksemplarer, revet bort inden Aarets Udgang, og dets Forfatters Navn var derved kjendt og elsket hele Landet over. Vistnok kunde Fremstillingen af et saa omstridt Emne ikke undgaa Modsigelse i enkelte Dele. Men alle var enige om, at her var tilveiebragt meget nyt Stof, der kastede nyt Lys. Hvad Bang havde sendt ud, var paa en Gang et videnskabeligt Verk og en Folkebog af Rang.

For at opnaa en officiel Anerkjendelse af det videnskabelige Kald, han kjendte saa sterkt indeni sig, udarbeidede Bang en Afhandling for den teologiske Doktorgrad: "Kristi Opstan-

delses historiske Virkelighed." Den blev godkjendt og rosende omtalt af Prof. Caspari. Efter et Par længere Udenlandsreiser, blev *Dr.* Bang i 1881 Lærer i Kateketik ved Universitetet og i 1885 Professor i Kirkehistorie.

Bogkisterne, Nordlandsgutten havde drømt om, var nu for Alvor drevet iland!

Den nye Professor i Kirkehistorie samlede ikke alene en Mængde begeistrede Tilhørere om sig, men snart forelaa fra hans Haand flere kirkehistoriske Verker, saaledes "Kirken og Romerstaten indtil Konstantin den store", "Julian den frafaldne", "Udsigt over den norske Kirkes Historie efter Reformationen", "Udsigt over den norske Kirkes Historie under Katolicismen", "Den norske Kirkes Historie i Reformationsaarhundredet" og endelig som et Supplement "Den norske Geistligheds Historie i Reformationsaarhundredet".

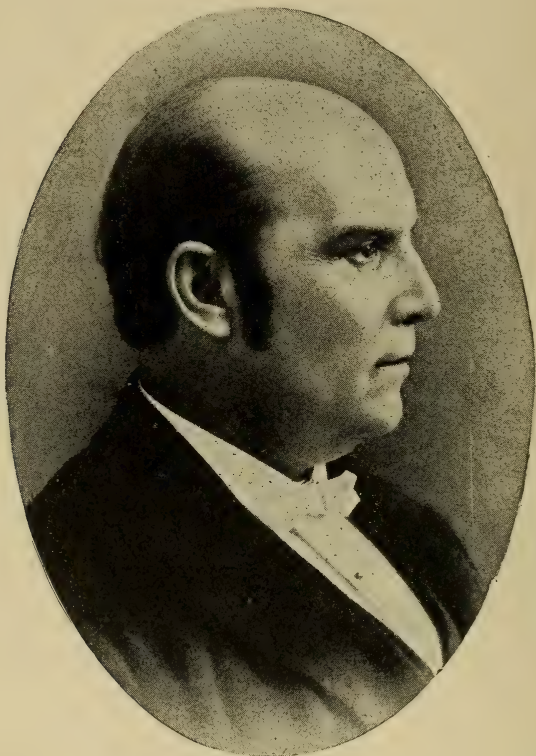
Da Emil Stang i 1893 dannede sit andet Ministerium traadte Bang ind i det som Kirkeminister. Efter Ministeriets Fald i 1895 blev han residerende Kapellan ved Trefoldighedskirken i Kristiania, da hans Lærerstol ved Universitetet allerede var besat. Dr. Bang, der havde talt Universitetets Afskedsord ved Caspari og Johnsons Død, skulde snart komme til at opleve ogsaa sin Ven, Biskop Bugges uventede Bortgang. Og nu blev Bang hans Eftermand. Det var netop hundrede Aar efterat Hauge havde faaet den sterke Aandsindvielse til sit Kald, at hans Biograf og begeistrede Lærling blev den norske Kirkes første Tilsynsmand. Som saadan har han alerede givet flere Beviser paa sin sjeldne Kraft og Foretagsomhed, og den norske Kirke vil aldrig glemme, hvad han allerede har gjort, og ønsker ham et langt Liv til at tjene den. *Johannes Brochmann.*

L. O. SKREFSRUD.

Missionær Lars Skrefsrud er født den 4de Februar 1840. Hans Forældre var fattige Husmandsfolk i Faaberg i Gudbrandsdalen. Moderen var en from Kone, der lærte sine Børn at bede, og som med Hjertesorg saa, at Faderen sendte dem ud paa Betleri. Tidlig mistede han hende, og om end de Alvorstanker, hun havde nedlagt hos ham, i mangen stille Stund gjorde sig gjældende, var de til andre Tider som glemte og borte. Saa kunde det da ske, at han — uden at han før paa nogen Maade havde forbrudt sig mod Lov og Ret — 18 Aar gammel kom paa Afveie.

Skrefsrud var dengang Tambur ved anden oplandske Division. I lystigt Lag blandt Kamerater glemtes Alvorstankerne, og det gik Skrefsrud som saamangen anden: Efter at have "siddet i Spotteres Sæde", kom han paa "Synderes Vei". Sin Forbrydelse maatte han udsone i Bodsfængslet i Kristiania fra 12te Februar 1859 til 12te Oktober 1861.

Fængselstiden blev en velsignet Tid for ham. Han havde lært Syndens forfærdelige Magt at kjende; nu skulde han faa

L. O. Skrefsrud.

kjende Guds Naade. Gjennem Angst og Bæven, navnlig under Frygt for at have begaaet "Synd mod den Helligaand", naaede han frem til Fred med Gud. Og om den Fred og Glæde, han selv havde lært at kjende, blev det hans inderlige Trang at fortælle andre.

Paa Bodsfængslet begyndte han at studere og tilegnede sig to fremmede Sprog og en hel Del andre Kundskaber. Det første han gjorde, da han kom ud af Fængslet, var at kjøbe sig en fransk, en græsk og en latinsk Gramatik. Han havde ingen

Lærer; men han søgte snart en Student, snart en, der gik paa Latinskolen, for at faa lidt Veiledning, meget behøvede han ikke, og paa den Maade lærte han disse Sprog.

Skrefsrud søgte saa at komme ind paa Missionsskolen i Stavanger, men negtedes Optagelse. Han drog saa til Tyskland, og efter en Maaneds Ophold i Berlin, blev han optagen paa Procknows Missionsskole. Nu begyndte han for Alvor sine Studeringer. Hebraisk, Græsk og Latin, Hindui, Kirkehistorie og andre Fag. Skolen havde 6 a 7 andre Elever, som allerede havde været der i 4 Aar, men ved Afgangseksamen et Aar efter Indkomsten blev Skrefsrud No. 1. Procknow, som tidligere i 18 Aar havde været Missionær i Ostindien, omfattede Skrefsrud med megen Kjærlighed og saa snart, at han i en sjelden Grad var skikket for sit Kald. Hans foregaaende Liv var for Procknow ingen Anstødssten, efterat han havde lært ham at kjende og modtaget en aabenhjertig, udtømmende Forklaring derom.

Med kun 300 Kroner, eller ca. Fjerdeparten af Reisepengene, begav nu Skrefsrud sig paa Vei til Indien. Han maatte reise med Dæksplads og tage tiltakke med, hvad Folkene fik at spise. Først Kl. 11 om Aftenen kunde han komme til at lægge sig og Kl. 3 om Morgenen maatte han staa op, fordi Dækket skulde vaskes. Men han skyet ingen Modgang, "Herren havde kaldt ham til at blive Missionær", og Missionær vilde han blive. De første 1½ Aar i Indien benyttede Skrefsrud til flittigt at studere Sanskrit, Hindui og Bengali. Det var et selvstændigt Studium, har han senere fortalt; i Berlin havde han dog egentlig blot pugget. Men han lagde sig ogsaa efter noget Filosofi, Geologi, Mineralogi og andre Videnskaber, idet han syntes at have uudslukkelig Tørst efter Viden; men Sprogstudierne lagde dog mest Beslag paa hans Tid og Interesse; her var han hjemme, og her havde han sine bestemte og sterke Gaver. Han stiftede Bekjendtskab med flere Lærde i Kalkutta og har senere faaet Doktorgraden ved et sammesteds værende lærd Selskab. Bøger kjøbte han og laante dem tildels af flere, som tog sig af ham og opmuntrede ham i hans filologiske Studier. 18 Maaneder senere kom hans trofaste Medarbeider, Danskeren Børresen, og de drog nu sammen til et hedensk Folkeslag ved Navn Santhalerne, som beboede de skovrige Egne 280 eng. Mil fra Kalkutta.

Skrefsrud fortæller: "Santhalernes første Indtryk af os, da vi kom til dem, kan ikke have været meget fordelagtigt; thi det var Indtryk af Uvidenhed, de først fik af os. Ikke alle Folk er

Filosofer — og derfor er det let at slutte: 'fordi man ikke kan udtrykke sig, derfor har man intet at udtrykke'. Santhalerne var ikke store Filosofer, og derfor kaldte de mig ogsaa ofte det største Dumhoved, de nogensinde havde seet. Hvorfor? Fordi jeg altid spurgte op igjen. Andre var fornøiede med at spørge en Gang, jeg maatte spørge op igjen mange Gange; og de forundrede sig over, at jeg ikke kunde begribe. Denne Følelse af, at vi var uvidende, var jo ingen god Anbefaling, hverken for Børresen eller for mig, da vi dog kom der som Folkets fremtidige Lærere.

Vi begyndte Gjerningen i en Løvhytte, som vi havde bygget med vore egne Hænder. Santhalerne besøgte os der, da de ikke frygtede for at komme i en Løvhytte, medens de vilde have frygtet for at komme til et Palads eller et stort, fornemt, europæisk Hus. Vi gik ud blandt dem, gik med dem paa deres Jagt, og havde ofte indtil 10,000 Santhaler at henvende os til. Vi gik med dem til deres forskjellige Arbeider, til deres hedenske Barnedaabe, deres hedenske Konfirmationer, deres Fester og til deres Gudsdyrkelse. Vi gik sammen til de skriftkloge, hvor Sagn, Digte og andet lærtes. Vi blandede os fuldstændig med Folket og sad ofte paa Gulvet paa Skræddermaner, vi spiste sammen med dem med Fingrene den sorte Ris, som de selv spiste, sov i deres Kohuse, der ikke var saadanne Fjøs, som man har i Norge og England, — kun nogle Pæle stukne ned i Jorden med et Tag over. Det er, hvad man paa santhalsk kalder et Fjøs; Hunger og Træthed bevirkede, at vi sov meget vel der, og saaledes indlevede vi os fuldstændig med dem og afluskede dem, hvad de i enhver Henseende tænkte, og hvad de var. Vi fandt ud deres sterke og deres svage Sider, og fandt derved ud, hvad der kunde bruges som Tilknytningspunkter, og hvad vi skulde bekjæmpe, og Maaden, hvorpaa vi maatte gjøre det.

Fordommene mod os overvandt vi ved Samlivet med dem. De fandt snart ud, at vi var anderledes end andre fremmede, at vi ikke var komne til dem for at leve af dem, men som deres Venner, og Fordommen veg for Tillid. Vi kom til dem som fattige, som nødlidende til nødlidende. Hvor vi kunde vise dem en Velgjerning, der gjorde vi det, og vi voksede saaledes sammen, at vi følte os fuldstændig som Brødre; de fornam, at vi virkelig var deres Venner.

Efter 2 Aars Arbeide paa denne Maade havde Børresen og jeg omtrent 400 døbte. De kristne fik bo i sine Landsbyer; vi har aldrig taget dem paa vore Stationer, idet vi ikke tror paa

Nytten deraf, — det bliver da kun Drivshusplanter. Ude i Landsbyerne begyndte det kristelige Liv at vise sig i de nyomvendte. Først og fremst begyndte det at vise sig i det ydre derved, at de fik renligere Huse, fik bedre Klæder og kogte bedre Mad, ligesom der ikke var det evige Kjevleri mellem Mand og Kone og Prygleri, som mellem Hedningerne. Det var noget af det, som blev først paafaldende, at de levede i Fred. Og hvoraf kom det? Jo deraf, at de følte en inderlig Lykke paa Grund af, at de var frelste ved Troen paa vor Herre Jesus. Fremdeles behøvede de ingen Penge at give ud til Guderne, de behøvede ingen Penge at give ud til Drukkenskab eller til Mulkter for denne eller hin Synd, de havde begaaet; alle disse Udlæg havde de kristne ikke, og Følgen deraf var, at de blev langt lykkeligere og mere velstaaende end Hedningerne. Det er ogsaa en god Prædiken i et hedensk Land at vise, at Kristendommen gjør en lykkelig, ikke alene i det kommende Liv, men ogsaa i det nærværende. Dertil kom ogsaa de kristnes Vidnesbyrd i Landsbyerne. De henviste til, hvorledes de var før, og opfordrede de andre til at se, hvorledes de forsøgte at være nu, — og de gav Jesus, og Jesus alene, Æren for det —, og opfordrede Hedningerne til at følge efter."

Hvor er Forholdene forandrede siden hin Dag, da Børresen første Gang stod der i Santhalistan, og det forekom ham, som om en Stemme tilhviskede ham: "Dette Land vil jeg give dig!" — og siden hin Stund, da Skrefsrud, efter at have modtaget det norske Missionsselskabs Nei, sad ensom og bedrøvet udenfor Stavanger under Taarer bedende Gud om, at han dog vilde hjælpe ham til at blive hans Sendebud. Nu har Hjemmets Menigheder forlængst vedkjendt sig dem begge. Børresen blev den 21de November 1877 i Frue Kirke i Kjøbenhavn ordineret af Biskop Martensen; Skrefsrud den 26de Juli 1882 i Vor Frelsers Kirke i Kristiania af Biskop Essendrop. Bidrag til Santhalmissionen indsamles nu i England, Skotland, Sverige, Danmark, Norge og Amerika.

Missionen har sit eget Bogtrykkeri. Der trykkes Tidsskriftet "Santhalvennen", som udkommer hver Maaned og tjener som Foreningsbaand mellem de kristne. Takket være Skrefsruds forunderlige Sprogevne har Santhalerne nu en hel Del Bøger i sit eget Sprog, blandt hvilke ogsaa den Hellige Skrift. Ebenezers Kirke, der rummer 3000 Mennesker, er fyldt hver Søndag med Santhalkristne, og hele Santhalistan er saa at sige nu et kristent Land.

Efter *B. Paus.*

Videnskabsmänd og Forskere.

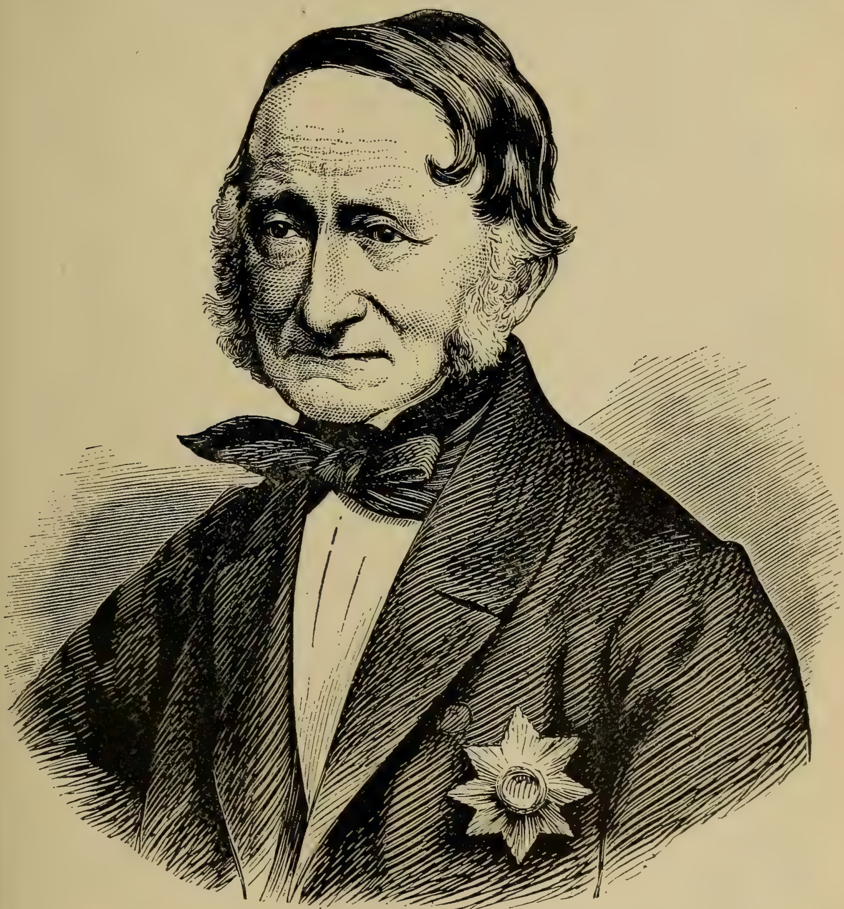
Kapitel XVII.

KRISTOFFER HANSTEEN.

Mathematikeren, Fysikeren og Astronomen Kristoffer Hansteen føtdes i Kristiania den 26de September 1784. Efter at have gjennemgaaet Kathedralskolen i Kristiania, drog han 1802 til Universitetet i Kjøbenhavn, og fire Aar senere ansattes han som Lærer i Mathematik ved Fredriksborgs lærde Skole. Det danske Videnskabsselskab udsatte i 1812 en Prisopgave om Jordmagnetismen. Hansteens Besvarelse heraf vandt Prisen og var den nærmeste Anledning til, at han udnævntes til Lektor i anvendt Mathematik og Astronomi ved Universitetet i Kristiania, som netop da var oprettet. Hansteen kom tilbage til Norge i 1814 og begyndte sin Virksomhed under høist uheldige Vilkaar, da den unge Stat var blottet for de fleste videnskabelige Hjælpemidler. Sin astronomiske Virksomhed begyndte han i sin egen Bolig med en laant Speilsekstant og et Penduluhr. I 1816 opførtes et ottekantet Træskur, som blev Norges første Observatorium. Efterhaanden som baade Landets Kræfter og Tilliden til Hansteen voksede, forøgedes Instrumenternes Antal, og i 1830 bevilgede Storthinget Midler til Opførelsen af et nyt, tidsvarende udstyret Observatorium, hvor Hansteen siden havde Bolig. Paa dets Grund blev der i 1839 ogsaa bygget et magnetisk Observatorium efter Forslag af Hansteen, som i den Anledning besøgte Tyskland.

Reguleringen af Norges tidligere Maal og Vægt skete efter Hansteens Forslag og Beregninger, og Bestyrelsen af Landets geografiske og hydrografiske Opmaalinger ledede i en lang Aarrække af ham. Det var dog fornemmelig Undersøgelser om Jordmagnetismen, der udgjorde hans væsentligste Livsopgave og gjorde Hansteens Navn verdensberømt. Forat opnaa paalidelige Iagttagelser om Deklinationen eller den magnetiske Misvisning, som man hidtil kun kjendte paa yderst faa Steder, havde han ikke alene gjennemgaaet alle til den Tid kjendte Reisebeskrivelser fra Amerikas Opdagelse samt alle haandskrevne Skibs-

journaler, som fandtes i det asiatiske Kompanis Arkiv, men han satte sig ogsaa i Forbindelse med forskjellige reisende, ligesom han selv foretog mange Reiser. De fremmede Naturforskere sendte sine Iagttagelser til Hansteen, som om hans Observatorium var et almindeligt Kontor for magnetiske Iagttagelser. I 1826

Kristoffer Hansteen.

udgav han sit første Kart over Intensiteten (den virkende Kraft). Det omfattede den største Del af Amerika, Europa og Afrika. I 1821 opdagede han Intensitetens daglige Forandringer. Men fra Sibirien, hvor netop Intensiteten har sin største Styrke, savnedes næsten alle Iagttagelser, og Hansteen foretog derfor selv med offentlig Understøttelse en Reise i Sibirien i 1828-30. Resultaterne af disse Reiser samt alle hans videnskabelige Afhand-

linger er trykte paa de fleste europæiske Sprog. Ligeledes er hans livlig fortalte "Reise-Erindringer" udkommet paa fransk, tysk og engelsk. Hansteen har skrevet en Lærebog i Plangeometrien og en i Mekanik. I det af ham i Forening med flere lærde i 1823 begyndte "Magazin for Naturvidenskaberne" findes mange af hans Afhandlinger. Hansteen tog Afsked fra sit Universitetsembede i 1861 og døde 15de April 1873.

P. A. MUNCH.

Norges og hele Nordens største Historiker, Peter Andreas Munch, fødtes i Kristiania 15de December 1810. Hans Fader blev tre Aar senere Prest i Gjerpen og ved Skiens lærde Skole fik derfor Munch sin første Uddannelse. Munch blev juridisk Kandidat i 1834, men havde erhvervet sig en saadan Kundskab og Indsigt i Historie og nordiske Sprog, at han straks valgtes til at hjælpe Prof. Keyser ved Forarbeiderne til en Udgave af Norges gamle Love. Han opholdt sig i den Anledning i Kjøbenhavn og i Sverige fra 1835 til 1837, men hjemkaldtes i Mai sidstnævnte Aar forat overtage Lectorposten i Historie ved Universitetet. I 1841 udnævntes han til Professor. Munch foretog siden flere videnskabelige Udenlandsreiser til Storbritanien og Normandiet, Skotland og de skotske Øer, Kjøbenhavn, Wien og derfra til Rom, for i det pavelige Arkiv at søge nye Kilder til Oplysning af Norges og Nordens Historie. Han var den første protestantiske Videnskabsmand, der har faaet Adgang til Vatikanets Bibliotek. Han udfoldede en mageløs rig literær Virksomhed, fornemmelig i historisk, sproglig og antikvarisk Retning, men ogsaa gjennem populære Skrifter og Afhandlinger af forskjelligt Indhold. Ligeledes var han Medarbeider af politiske Blade. Han udgav flere Sagaer og vigtige Oldskrifter og fremstillede Nordmændenes Gudelære og Heltesagn i et Skrift, der blev meget udbredt og oplevede mangfoldige Udgaver. I flere Arbeider over Norrønasproget, Oldsvensk, Gotisk og Runeskriften lagde Munch sine sjeldne Kundskaber i de nordiske og germaniske Oldsprog for Dagen. Den nordiske Middelalders Geografi blev ikke mindre end Historien og Sproget Gjenstand for hans Forskning. I saavel norske og danske literære, historiske og antikvariske Tidsskrifter har Munch leveret en saa stor Mængde større og mindre Afhandlinger, at man maa forbauses over hans Arbeidskraft. Dertil kommer endnu hans store Virksomhed som populær Forfatter og hans Deltagelse i Øieblikkets literære og politiske Polemik. Hans Hovedarbeide er imidlertid "Det norske Folks Histo-

rie", som i otte store Bind udkom fra 1851 til 1863 og omfatter Norges Historie til 1397. Hans store Lærdom, baade historisk og sproglig, Skarpsindighed og Kombinationsgave savnes heller ikke i dette Verk.

Professor Munch døde tidlig. Han rammedes i Rom af et

P. A. Munch.

Slagtilfælde den 25de Mai 1863. Hans "Samlede Afhandlinger" udgaves paa offentlig Foranstaltning ved Gustav Storm.

N. H. ABEL.

Den verdensberømte Mathematiker Niels Henrik Abel fødtes 5te August 1802 paa Finnø Prestegjeld i Ryfylke. I 1815 kom han ind paa Kathedralskolen i Kristiania, hvor hans geniale Anlæg for Mathematik snart viste sig, saa at han allerede da paa egen Haand begyndte at bearbeide forskjellige Dele af Mathematiken. 1821 blev han Student. Da Faderen var død Aaret i Forveien, tog flere af Universitetslærerne sig af ham og skaf-

fede ham Midler til et Besøg i Kjøbenhavn 1823. To Aar efter fik han af Regjeringen et Reisestipendium paa to Aar til Udlandet, og opholdt sig længere Tid i Berlin, hvor han blev Medarbeider i en videnskabelig Journal. I 1826 kom han til Paris, hvor han til Akademiet indleverede en Afhandling om transcendente Funktioner. Aaret efter kom han hjem og blev konstitueret som Docent ved Universitetet under Prof. Hansteens Reise til Sibirien. Imidlertid havde Tysklands berømteste Mathematikere sat sig i Bevægelse forat knytte ham til Berlins Universitet, og Medlemmer af det franske Akademi havde ligeledes gjort Forestillinger hos Karl Johan om, at Abel maatte kaldes til Stockholm. Men desværre havde en Brystsygdom allerede angrebet hans Helbred. For den maatte han bukke under 6te April 1829. Han var da blot 27 Aar gammel. Aaret efter uddelte det franske Akademi sin store mathematiske Pris, 3000 Francs, til ligelig Deling mellem Königsberger-Mathematikeren Jacobi og Abels Arvinger. Siden er hans Verdensry vokset for hvert Aar. Med Rette betegnedes han ved Universitetsfesten i Upsala 1877 som *"et af de største Genier, som nogensinde er optraadt i de exacte Videnskaber."* Hans mange Afhandlinger over de merkelige Opdagelser, hvortil han i sit korte Livsløb fik Tid, er i flere Bind udgivet og bekostet af den norske Stat under Sophus Lie's og P. L. Sylows Ledelse.

ELLING CARLSEN.

Gamle Elling Carlsen, den berømte Ishavsfarer og Opdager, er født den 8de September 1819 paa Tromsø, hvor hans Far var en i sin Tid høit skattet Lods.

Elling Carlsen voksede saa at sige op i og udenfor Skjærgaarden nordenfor Polarcirkelen, hyrede sig i en Alder af 17 Aar for en Langreis paa 3 Aar med Kaptein J. H. Ludvigsen fra Hammerfest og fulgte i 1843 denne paa en Fangsttur i Ishavet som Bedstemand.

Efterat han i 1846 havde taget Styrmandseksamen, paatog han sig Førerskabet af Skonnerten "Alexander", som han i et Par Aars Tid førte paa Fangstfærd udenfor Spitsbergens Kyst. I Sørfjorden paa Spitsbergen fandt han i 1848 Skipper Bakken fra Hammerfest og hans Mandskab, 7 i Tallet, der var forlist Aaret i Forveien og antagelig var omkomne af Sult. Carlsen stedede de forulykkede Kamerater til Jorden og bragte deres Efterladenskaber med sig tilbage til Hammerfest.

Fra Slutningen af Firtiaarene til Midten af Femtiaarene gik

Carlsen i Fragtfart med Skonnerten "Nordpolen", som han i Krimkrigens Dage forliste i Hvidehavet, overtog derefter Briggen "Jan Mayn", som maalte 59 Kommercelæster, og for med den paa Ishavet i et Par Aars Tid. Det var som Fører af denne Skude, han begyndte som Opdagelsesreisende i Polaregnene. I 1859 lykkedes det ham at stedfæste Wiche-Lands sydligste Kyst

Elling Carlsen.

paa en Bredde af 78 Gr. 33". 10—11 Aar senere blev denne store Ø, som man i Ishavsskippernes Kreds urigtig havde givet Navnet "Gillis-Land", omseilet af andre Fangstmænd fra Tromsø og Hammerfest, og den fik nu Navnet "Kong Carls Land".

1863 seilede han først til Jan Mayn og begav sig derfra til Spitsbergen. Han arbeidede sig op til 82 Gr. Bredde og seilede derefter rundt Østspitsbergen fra Nord mod Syd. Det var første

Gang, denne Sømandsdaad blev øvet. Parry, der med Hunde og Slæder havde trængt opover til 83 Gr. n. Bredde — det høieste Punkt, som var naaet før 'Framfærden" — havde gjort forgjæves Forsøg derpaa, og heldigere var Forsøget heller ikke faldet ud for andre, som havde fristet det samme. Carlsen offentliggjorde efter Hjemkomsten til Tromsø en interessant Beretning om denne sin Omseiling. Ogsaa i andre Henseender havde Aaret været heldigt for Carlsen, idet han havde hjembragt en Fangst til Værdi af 13,200 Kroner.

I 1867 trængte han ind i det Kariske Hav, som ingen Sømand af fremmed Nation hidtil havde vovet sig ind i, kom i det følgende Aar helt til Beli-Ostrow (Hvide-Øerne) udenfor Ob-Flodens Munding og fortsatte i de følgende Aar disse kombinerede Fangst- og Opdagelses-Færder. I det kariske Hav er Isforholdene dette Aar lidet gunstige for Opdagelsesfærder, og med Fangsten skulde det ogsaa længe være rigtig smaat bevendt. Men Carlsen gjorde dog nu paa Novaja Semlja en Opdagelse, som bragte hans Navn videre over Lande, end muligens et Fund af et helt Polarkontinent vilde have gjort.

I September lagde Carlsen ind i den Havn paa Nordostkysten af Novaja Semlja, hvor den berømte hollandske Opdagelsesreisende Willem Barentz i 1596—97 havde overvintret paa sin sidste Færd. Den 9de September fandt Carlsen paa 76 Gr. 7' n. Br. Barentz's Vinterbolig, sammensunken og fyldt med Grus og Is. Carlsen udgrov Huset, der var 10 Meter langt og 6 Meter bredt, og fra dette bragtes der for Dagen en Mængde Sager til Husbrug, Bøger, Kister osv., altsammen saa vel vedligeholdt, at det gav et levende Billede af den Maade, hvorpaa Europæerne havde tilbragt sin første Vinter i de virkelige Polaregne. Carlsen nedskrev en Beretning om sit Fund og nedlagde den i en Blikflaske. Derpaa tog han de vigtigste af de fundne Sager med sig ombord og vendte tilbage til Norge. Efter Hjemkomsten til Hammerfest i Oktober solgte han sit Fund til en Engelskmand, og denne overlod senere den hollandske Stat Relikvierne, som nu findes opstillede i Marinedepartementet i Haag. Carlsen blev i 1872 udnævnt til Ridder af St. Olafsordenen "for Fortjenester af den norske Fart paa Ishavet".

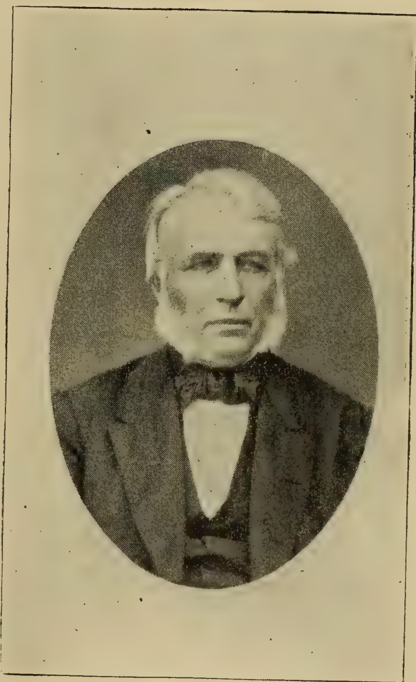
I Aarene 1872—1874 medfulgte Carlsen den østerrigsk-ungarske Polarekspedition, der paa Fuldriggeren "Admiral Tegetthoff" under Oberstløitnant Payer og Kaptein Weyprecht naaede til Frants Josefs Land. Carlsen har selv givet en Fremstilling af denne sin Opdagelsesreise i nøgterne, knappe Ord, der lidet

lader ane, hvilken Rolle han her spillede. Payer har derimod i sit Hovedverk ladet den gamle "Ismester" vederfares fuld Retfærdighed. Til Anerkjendelse af hans Fortjenester blev Frants Josefs-Ordenen ham tildelt, og ved Hjemkomsten blev han ogsaa paa en smuk Maade hyldet af sine Landsmænd.

Carlsen bor nu paa Tromsø, efterat han for nogle Aar siden tog Afsked som Fyrvogter ved Skraavens Fyr.

A. M. SCHWEIGAARD.

Professor Anton Martin Schweigaard ansees med Rette for at være en af Norges største Retslærde. Han blev født 11te April 1808 i Kragerø, hvor hans Fader var Kjøbmand. I 10-Aars-Alderen mistede han begge sine Forældre og maatte kun 13 Aar gammel tilsøs. Et Par Reiser paa Holland betog ham snart Lysten til Sølivet, og nu skulde han blive Handelsmand. Han kom da i Huset hos en Prest for at uddanne sig i Sprog, og Presten opdagede imidlertid snart hans usædvanlige Evner og underviste ham i Latin og Græsk. Saa kom han paa Latinskolen og senere paa Universitetet og tog juridisk Embedseksamen i 1831. Alle Eksaminer tog han med Udmerkelse. I 1835 blev han Lektor og senere Professor i Lovkyndighed, Statsøkonomi og Statistik. Ved sine Forelæsninger vandt han i kort Tid stort Ry for Fremstillingsevne og Kundskaber, og hans Skrifter og Forelæsninger bestemte fra nu af Lovstudiets hele Karakter og Retning, samtidig med, at han grundlagde en selvstændig norsk Retsvidenskab. 1842 valgtes han til Storthingsmand fra Kristiania og repræsenterede stadig senere Hovedstaden til sin Død. Han var Bankadministrator, et ledende Medlem af Kom-

A. M. Schweigaard.

munebestyrelsen og Medlem af flere Kommissioner. I alle disse Stillinger øvede han den største Indflydelse ved sin fremragende Dygtighed, ved den Grundighed og Lethed, hvormed han gjennemskuede enhver Sag. Store Fortjenester af Landets Fremgang i materiel Henseende har han indlagt sig som Talsmand for Næringsfrihed, for de nye Frihandelsgrundsætninger samt ved sin for den Tid ualmindelige Indsigt i Bank- og Pengevæsen. Den Omdannelse af alle herhenhørende Forhold, som Slag i Slag fandt Sted ved Loven om Pengevæsenet, Haandverksloven, Handelsloven, Bankloven, Toldtariffen, Toldloven med flere kan saaledes henføres til hans Initiativ. I politisk Henseende var Schweigaard konservativ og var Høirepartiets Fører. Som Taler ansaaes han for en af Thingets dygtigste. Han døde 1ste Februar 1870 og begravedes samme Dag som sin Hustru paa Kristiania Bys Bekostning. I 1883 reistes ham en Mindestøtte, modelleret af Billedhugger Middelthun, paa Pladsen foran Universitetet, og 1885 afsløredes en Buste af ham fra samme Kunstners Haand i hans Fødeby.

PETER WAAGE.

Lørdag Morgen den 13de Januar 1900 gik en Mand bort, om hvem man med Sandhed kan sige, at han har efterladt sig et tungt følt Savn, og at han har udfyldt sin Livsgjerning i Troskab og Kjærlighed som faa. Denne Mand, som tog med sig et saadant, i vor Tid ved sin Enstemmighed sjeldent Lovord, var den landskjendte Filantrop og Videnskabsmand, Professor Peter Waage. Professor Peter Waage var født paa Gaarden Vaage paa Hiterøen udenfor Flekkefjord den 29de Juni 1833 af Forældrene Skibsfører Peter Waage og Hustru Regine Louise født Wattne.

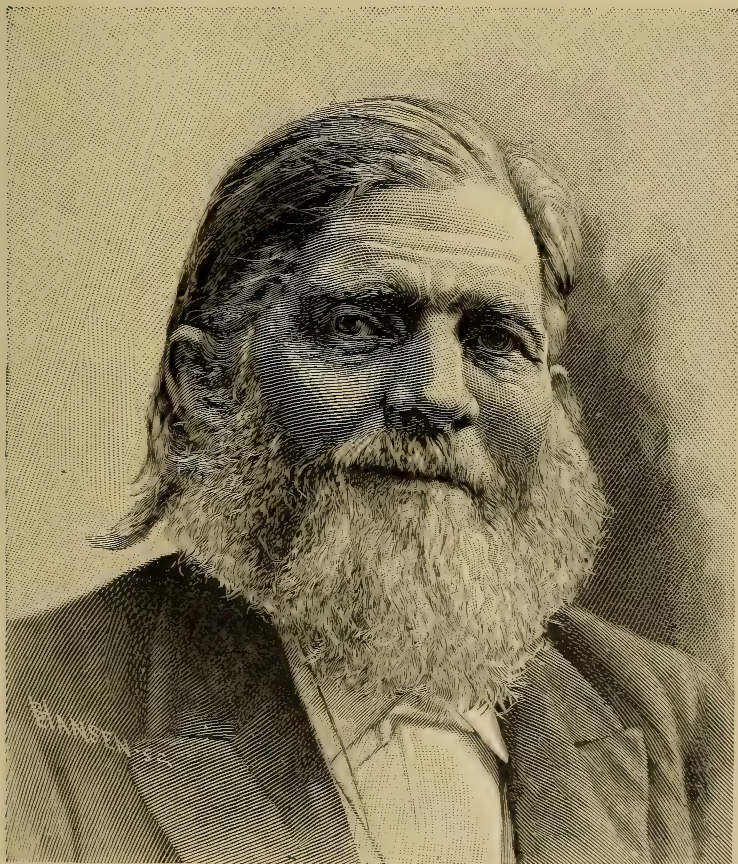
Kemien blev hans Hovedfag, og i 1859 vandt han Kronprinsens Guldmedalje for sin Besvarelse af den opstillede Prisopgave: "De surstofholdige Syreradikalers Teori"; den blev optaget i "Nyt Magazin for Naturvidenskaberne" og vakte megen Opmerksomhed.

I 1861 blev Waage konstitueret som Lektor i Kemi ved Kristiania Universitet, fik det følgende Aar fast Ansættelse og rykkede 25de Juni 1866 op til Professor.

Waages Hovedverk i hans Videnskab var de Undersøgelser, han i Forening med sin Kollega og Svoger, Mathematikeren C. M. Guldberg, udførte over den kemiske Affinitet. Den første Beretning herom blev i 1864 meddelt i Videnskabsselskabet og udkom 1867 paa fransk som Universitetsprogram, og vandt den

fortjente Paaskjønnelse og dem selv et over hele den videnskabelige Verden høit anseet Navn.

Hvad der imidlertid udenfor Videnskabens Verden har skaffet Waage det høit agtede Navn, er hans Virksomhed til Fremme af forskjellige humanitære Bestræbelser i kristelig Retning. Særlig har Ungdomssagen i ham havt en energisk Forkjæmper og ufortrøden Leder.

Peter Vaage.

Dengang Waage som Universitetsstipendiat i 1860 tog ud paa Studiereise, lærte han i Paris Ynglingesagen at kjende. Her var der bleven sat igang en tysk evangelisk Ynglingeforening. Da han det følgende Aar kom til Berlin, kom han Sagen nærmere: Arbeidet i den preussiske Hovedstad var ogsaa af ældre Datum.

Efter Hjemkomsten forsøgte han at overføre Sagen til Norge, og det var som Følge af Samarbeide mellem ham og hans Ven, Peter Hærem, den første Ynglingeforening stiftedes i Kristiania i 1867.

Hærem stod i Spidsen for denne til 1878, da han udnævntes til Sogneprest til Gjerdrum, men døde i Kristiania, før han endnu havde tiltraadt dette Embede. Den øverste Ledelse af Ynglingeforeningen gik nu over til Prof. Waage, der beklædte Formandsstillingen til sin Død. De store Fortjenester, han indlagde sig af denne Institution, kan vi ikke her nærmere omtale. Men Waage omfattede Ynglingeforeningen med hele sin varme Sjæls Interesse, og vilde man vide, hvad sand Popularitet er, skulde man se den aldrende Videnskabsmand i de unges Kreds. Men Waages Interesse for Ungdomssagen naaede langt udover Ynglingeforeningen. I 1878 arbeidede han — saavidt erindres sammen med Prof. Lorents Dietrichson og Sogneprest Storjohann — paa at faa indført Gudstjeneste ved Universitetet for den studerende Ungdom.

Nogle Aar senere, i 1880, stiftedes Norges kristelige Ungdomsforbund. Til dettes Formand valgtes Prof. Waage. Det var efter hans Initiativ, Forbundet fik sit Organ i "Den unges Ven".

Ogsaa i forskjellige andre humanitære Formaal har Waage lagt et indflydelsesrigt Arbeide. Vi kan blandt disse nævne Diakonissesagen, Magdalenastiftelsen o. fl.

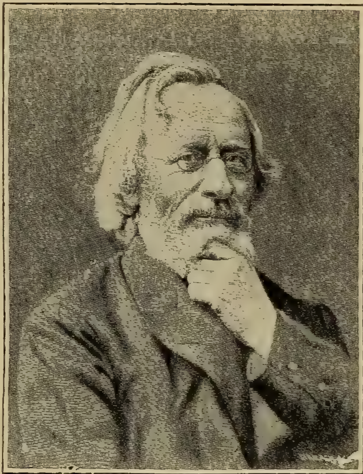
Det var en forholdsvis lang Arbeidsdag, som Waage blev tilmaalt, og man vil neppe høre udtalt andet, end at den blev vel anvendt, ja, at det nærmest maa vække Forundring, at han fik udrettet saa meget, som han gjorde. *August Hansen.*

GISLE JOHNSON OG CARL PAUL CASPARI.

Professorerne Johnson og Caspari var vor Kirkes mest navnkjendte Veteraner. Vistnok beklædte de aldrig noget Embede inden Kirken, men de har dog som faa af vor Kirkes Merkesmænd baaret Kirkens Banner høit og har sat Liv i en vissen, saftløs Samtid. Og den Bevægelse, som udgik fra dem, fik blivende Betydning.

Gisle Christian Johnson blev født paa Fredrikshald den 10de September 1822. Hans Fader var Ingeniørofficer og Havnedirektør i Kristiania. Bedstefaderen var født Islænding, men kom i prestelig Stilling til Norge.

Gisle Johnsons Barndom henlevedes paa Vestlandet, — i Kristianssand og Lyngdal —, og kom paa Kathedralskolen i Kristianssand. Her havde han den lærde Adjunkt O. C. Thistedahl til Lærer, en af vort Lands mest eiendommelige lærde, der foretrak at forblive hele sin Virketid i en tarvelig Adjunktstilling, skjønt han vistnok var Landets lærdeste Mand. Thistedahl, der blev klar over sin Discipels Evne, viede ham mere af sin Tid og lod ham faa en grundig Skole i de gamle Sprog. Johnson blev Student i 1839 med Udmerkelse og havde allerede da megen teologisk Viden. I 1845 blev han teologisk Kandidat, ligeledes med Udmerkelse; og Aaret efter reiste han til Tyskland paa Studiereise. Særlig var det Erlangens Universitet, der tiltrak ham, da det paa den Tid var Hovedsædet for den egte, ubeskaarne Lutherdom. I Leipzig var han ogsaa en Tid, og der traf han sammen med Caspari, der ved Johnsons Initiativ blev vundet for Norge.

Gisle Johnson.

I 1849 blev Johnson Lektor ved Universitetet, og i 1860 udnævntes han til Professor. De Fag, Johnson har undervist i, er: Systematisk Teologi, Pædagogik, Dogmehistorie og Kirkehistorie.

Johnsons Virken ved Universitetet betegner en Opgang i den teologiske Videnskab. En lang Tid lyste Johnsons og Casparis Navne som to Tvillingstjerner paa den teologiske Himmel. Johnsons Arbeider blev desværre ikke kjendt videre udover de norske Teologers Kreds. Hans Dogmatik "kom ikke". Mange ventede sig meget af den, især Caspari havde den Mening, at det Verk vilde komme til at gjøre sin Forfatter til en ledende Størrelse inden den lutherske Kirke. Men Johnson kunde aldrig selv blive fuldt tilfredsstillet med sit Verk, der var altid noget, som trængte til Forandring. I 1881 kom dog hans "Grundrids", der imidlertid ikke er bleven afsluttet.

Johnson var i mange Aar Medudgiver af "Theologisk Tidsskrift", der nu er gaaet ind. "Luthersk Kirketidende" redigerede

han ogsaa i flere Aar; han grundlagde ogsaa et opbyggeligt Tidsskrift: "Gammelt og Nyt". Han havde megen Andel i Grundlæggelsen af "Foreningen for den indre Mission i Kristiania"; fremdeles "Lutherstiftelsen", "Diakonisseanstalten" og "Studenterhjemmet". Han var Medlem af Bestyrelsen for det norske Bibelselskab; han tog desuden særdeles megen Del i kirkelige og opbyggelige Møder, Missionsmøder, og ofte holdt han Bibellæsninger i Kirkerne.

Den Indflydelse, han øvede fra sin teologiske Lærestol, var, som allerede nævnt, høist indgribende. Kan hænde, at der ved en tidligere Skole af de Johnsonske Prester gjorde sig den Mangel gjældende, at de havde faaet et altfor mørkt Syn paa Menneskelivet.

I Politiken kom Johnson en Gang til at tage en uheldig Del. Han var nemlig den, der satte sig i Spidsen for de i Rigsretstiden saa sørgeligt bekjendte "Opraab til Kristendommens Venner i vort Land".

Han døde efter to Dages Sygeleie den 17de Juli 1894.

Carl Paul Caspari var født 8de Februar 1814 i Dessau i Hertugdømmet Anholt-Dessau, af jødiske Forældre. Sin første Undervisning fik han i sin Fødebys jødiske Skole, hvor han fra sit 6te til 15de Aar fornemmelig lærte Hebraisk, fransk, engelsk, Historie og Geografi. Efterat have gjennemgaaet Latinskolen i Dessau i 1834 reiste han til Universitetet i Leipzig. Her fortsatte han Studiet af Hebraisk og lærte ogsaa arabisk og persisk.

Caspari var fra sin Ungdom af besjælet af streng Pligtfølelse. Da han kom til Leipzig som ung Student, skar han i sin Pult de Ord: *"Du kan; thi du skal"*. Men under det mest samvittighedsfulde Forsøg paa at følge sit Valgsprog, gjorde han den smertelige Erfaring, at Evnen ikke magtede at opfylde Lovens Fordringer. Han bragtes herved ind i en aandelig Krisis, der først i Kristendommen fik sin Løsning.

Hans Ven og Studiefælle, Graul, gjorde ham for første Gang bekjendt med det nye Testamente. Caspari var af Naturen sterkt historisk og kritisk anlagt, men blev straks slagen af det nye Testamentes historiske Korrekthed. Derved droges han uvilkaarlig til fortsat Læsning af det nye Testamente; og ved Læsningen af de fire Evangelier kom hans skarpe kritiske Sans ham tilhjælp saaledes, at han fik Øie paa det centrale i Evangelierne. Det var Jesu Kristi Person i guddommelig Høihed og

Renhed, for hvem han maatte bøie sig Ved mere indtrængende Læsning af det nye Testamente og ved Omgang med kristne Venner modnedes mere og mere hans Tro; og efterat være optagen som Katekumen for at modtage Undervisning i den kristelige

Carl Paul Caspari.

Tro og forberedes til Daaben, blev han i Pintsen 1838 — altsaa noget over 24 Aar gammel — døbt i en Landsbykirke i Nærheden af Leipzig.

Efterat være traadt over til Kristendommen, besluttede Caspari at studere Teologi, hvorfor han forlod Leipzig og drog til

Berlin for at studere gammeltestamentlig Exegese under Veiledning af Hengstenberg, men vendte efter 2 Aars Ophold i Berlin tilbage til Leipzig. Under trykkende Forhold fortsatte han sine orientalske og gammeltestamentlige Studier og nedlagde Frugten af disse i en Række opsigtvækkende Afhandlinger, hvorhos han tog Doktorgraden i Filosofi.

En Dag om Vaaren 1847 kom Prof. Gisle Johnson til Leipzig forat aflægge Caspari en Visit. Johnson havde allerede da havt Anledning til at gjøre sig bekjendt med flere af Casparis literære Arbeider. Endelig formaaede Johnson Caspari til at ansøge om den efter Prof. Chr. Keyser ledigblevne Lektorpost i Teologi ved Kristianias Universitet. Han blev den 11te August 1847 udnævnt og i Oktober samme Aar kom han til Kristiania og begyndte sine Forelæsninger i Januar 1848. I Begyndelsen maatte han vel holde sig strengt til sit Haandskrift, og hans norsk var adskillig "gebrockent", men allerede inden andet Semesters Slutning havde han ved sit Sprogtalent og ved den store Iver, hvormed han søgte at tilegne sig vort Sprog, opnaaet en saadan Færdighed deri, at han kunde løsrive sig fra Haandskriftet og tale frit. Det varede ikke længe, inden han viede sine Evner til sit nye Fædrelands Tjeneste og berigede den teologiske Literatur med en Række videnskabelige Arbeider, som end mere forøgede den Anseelse, han nød blandt den lutherske Kirkes Teologer.

Som Universitetslærer i 46 Aar har Caspari ved sin dybe og grundige Videnskabelighed, ved sit ildfulde Foredrag og ved sin mægtige, aandfulde Personlighed øvet en ganske overordentlig Indflydelse paa vort Lands Teologer. Han har udfoldet en rig Forfattervirksomhed, som næsten udelukkende omfatter gramatiske, exegetiske og historiske Emner. At opregne alle hans literære Arbeider hører ikke herhen og vilde ogsaa være umuligt, da Antallet er saa uhyre stort.

Han var Æresmedlem af flere baade inden- og udenlandske Videnskabsselskaber og var Ridder af Nordstjerneordenen og Kommandør af St. Olafsordenens 1ste Klasse "for videnskabelig Fortjeneste". Han døde den 11te April 1892.

BERNHARD GETZ.

Familien Getz er af sydtysk Oprindelse. Efter Familietraditionerne levede under de napoleonske Krige i Baden-Schwarzwald — von Senius Getz, hvis yngste Søn, Johan Nepomuk i 1810 eller 1811 kom til Trondhjem, hvor han var Maanedsløitnant indtil 1814 og døde i 1825. Den ene af hans tre Sønner, Anton,

er Fader til Rigsadvokat Getz. Paa Mødrene Side nedstammer denne fra en gammel trøndersk Kjøbmandsfamilie. Hans Morfar var den bekjendte, høitbegavede Kjøbmand Nicolai Jenssen, mangeaarig anseet Storthingsmand for Trondhjem.

Bernhard Getz fødtes den 21de Mars 1850 paa Gaarden Bakaunet i Strinden, hvilken eiedes af hans Fader. Efterat han som Barn havde faaet privat Undervisning i sit Hjem, kom han 13 Aar gammel ind paa Kathedralskolen i Trondhjem. Her vakte han snart — uden at høre til de flittige Skoleelever — sine Læreres Opmerksomhed ved en usædvanlig tidlig udviklet Aandsmodenhed, ved Indsigt og selvstændig Tænkning paa Omraader, der ellers ligger fjernt fra en almindelig Skoleguts Interesser. I 1868 blev han Student med Udmerkelse i alle Fag undtagen latinsk Oversættelse, for hvilken han fik "Meget godt". Og den saaledes saa glimrende begyndte Eksamenskariere fortsatte han ved i 1869 at tage Andeneksamen med Udmerkelse og i 1873 juridisk Embedseksamen med "Indstilling" — en Karakter, som før ham kun A. M. Schweigaard, efter ham ingen har opnaaet. To og et halvt Aar efter sin juridiske Eksamen vandt han Seiren i en Konkurrence om et da netop oprettet juridisk Professorat, og det uagtet hans Konkurrent var en allerede fuldt udviklet Videnskabsmand med store Indsigter og en fortjenstfuld literær Fortid.

Det Skrift som han — den Gang kun 25 Aar gammel — fremlagde som Prøveforelæsning over selvvalgt Emne, betitlet: "Om den saakaldte Delagtighed i Forbrydelser", er den nordiske juridiske Literaturs originaleste og talentfuldeste Monografi, ja, maaske det originaleste, Getz har skrevet. Han søgte her at godtgjøre intet mindre, end at Kapitlet om Delagtighed, saaledes som det findes i alle nyere Straffelove, savnede baade teoretisk og praktisk Betingelse, et Standpunkt, han ogsaa har fastholdt i sit Udkast til en ny norsk Straffelov, hvor intet saadant Kapitel findes.

Omendskjønt Getz var en Modstander af Jurysystemet, har vi dog for en stor Del hans usædvanlige Dygtighed at takke for, at Loven blev en saa fuldstændig og god Lov, som den er. Og da Reformens Ikrafttræden i 1889 skulde forberedes, blev Getz af Ministeriet Sverdrup kaldet til som Rigsadvokat at lede dens Gjennemførelse. At han har udfyldt den vigtige og vanskelige Stilling, som saaledes betroedes ham, paa en Maade, som ingen anden vilde have kunnet, erkjendes af alle uden Hensyn til Partistandpunkt.

Om Getz' Udkast til ny Straffelov har den moderne Strafferets mest anseede Repræsentant, den verdensberømte tyske Professor v. Liszts, fældet følgende Dom: "Den samlede Dom om Udkastet kan ikke lyde anderledes end uindskrænket anerkjendende. Alene Lovens Sprog virker bestikkende. Rolig og bestemt, enkelt og klart, med mere Hensyn til Tanke end Udtryk, til Indhold end Form, bærer det, om ellers en Udlænding her tør stole paa sin Dom, Folkeeiendommelighedens Stempel. Indholdet overbeviser om Forfatterens fulde Selvstændighed, og overalt har han gjort sig den Møie at efterspore Retssætningernes Aand og Kjærne, og i Overensstemmelse hermed at finde det for dem adækvate Udtryk. Den uafladelige Stræben sikrer i og for sig Udkastet blivende Værd, selv om det aldrig skulde blive til Lov, og garanterer det og dets Forfatter en ufortabelig Plads i vor Videnskabs Udviklingshistorie."

De ydre Æresbevisninger, der pleier at følge med en fremskudt videnskabelig Stilling, er selvfølgelig blevne ham tildel. Saaledes blev han i 1879 Medlem af Videnskabsselskabet i Kristiania, samme Aar kreeredes han til Æresdoktor ved Kjøbenhavns Universitet; i 1887 udnævntes han til Ridder af St. Olafsordenen for videnskabelige Fortjenester.

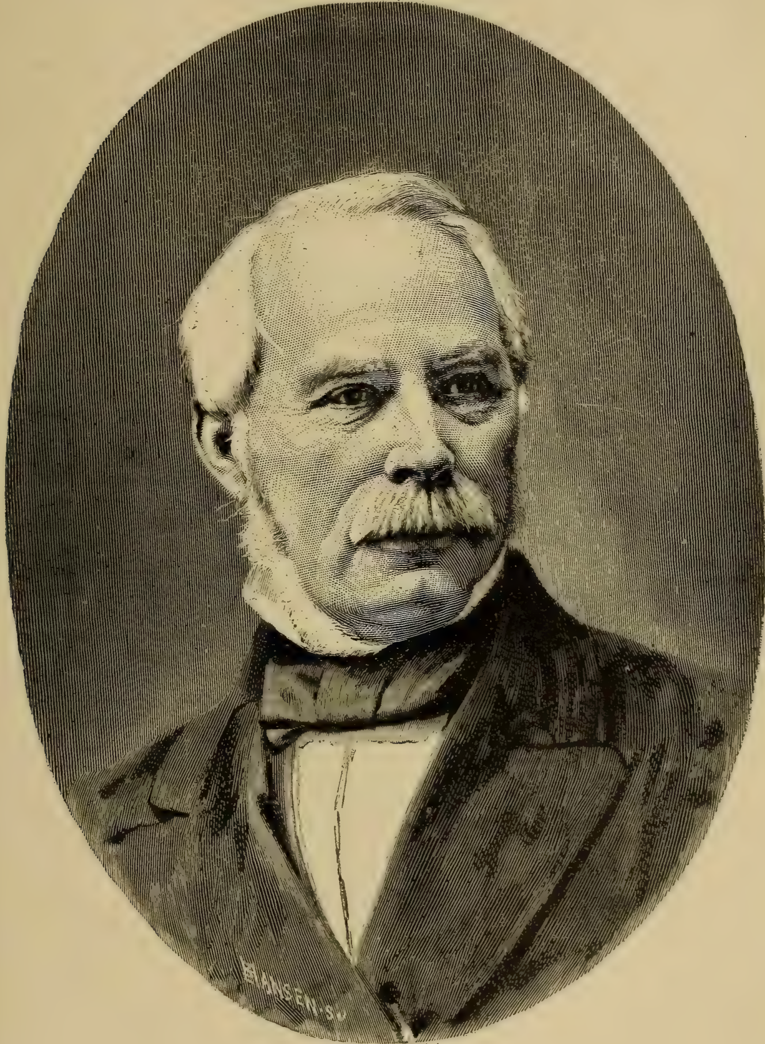
OLE JACOB BROCH.

"Fædrelandet kan aldrig være for lidet for os, bare vi er stor nok for det."

En lyrisk Digter af Rang vilde ikke engang i de mest svulmende poetiske Udtryk have magtet at udmale den Kjærlighed til Fædrelandet, der bør gjennemtrænge enhver, som gamle Ole Jakob Broch gjorde det i hine jevne og — som det jo synes — tørre, prosaiske Ordelag. Begrebet Fædreland og hvad det rummede var for ham en saa ubestemmelig Uendelighed, at Begreberne Pligt og Kjærlighed, hvor meget de end tøiedes ud efter Apothekerlatinens Forskrift *qvantum satis,* kunde nogenledes strække til: de var for ham incommensurable Størrelser. Alt, hvad han med sit ædle Hjertes Varme og sin mægtige Aands Styrke higede efter, var at være en værdig Søn af Fædrelandet, det Land hans Fader, Farbroder og Farfader havde værnet med Sværd i Haand og for hvilket de havde modtaget ærefulde Saar. "Alt for Fædrelandet" — det var den Grundsætning, han fulgte i smaat som i stort. Faa Nordmænd har i Udlandet mødt den Hyldest og Anerkjendelse, som faldt i Dr. O. J. Brochs Lod; men han modtog alt med Stolthed som en Hyldest til det Land,

hvorfra han var udgaaet. Nordmand var han, og det vilde han være. Han kjendte intet, absolut intet, som gik ud over dette Navn.

Ole Jakob Broch blev født 14de Jan. 1818 i Fredrikshald.

Ole Jacob Broch.

Efter at være bleven Student i 1835 valgte han de mathematiske Videnskaber til Hovedstudium. Efter at have taget Doktorgraden, blev han i 1848 Lektor og 1858 Professor i Mathematik. Som Skolemand, Universitetslærer og Videnskabsmand var

Broch literært virksom i stort Omfang, og han har udgivet en Række almindelig benyttede mathematiske Lærebøger. Han blev snart benyttet i det praktiske Livs Tjeneste og har været Medarbeider i og ofte Ophavsmand til en lang Række af betydningsfulde Foretagender paa det praktiske Livs Omraade i Norge, saasom Jernbaneanlæg, Telegrafanlæg, Bankinstituter, Kanalanlæg, Kapital- og Livsforsikringer, Skolevæsenets Forbedring osv. Fra 1862 til 1869 representerede han Kristiania paa Storthinget, hvor han snart blev en af de mest fremragende Repræsentanter, udmerket ved mangesidige Indsigter, Dygtighed i Debatten, overordentlige Arbeidskraft og frisindede Anskuelser. I 1869 blev han Statsraad, men han merkede straks, at han i dette Kollegium passede som femte Hjul til en Vogn og udtraadte af Regjeringen allerede i 1872, da han ikke kunde gaa med paa at negte Statsraadssagen Sanktion. Siden blev han hyppig benyttet som sit Lands Repræsentant ved internationale Forhandlinger eller Møder. Siden 1872 var han Medlem af den internationale Meterkommission i Paris, og ofte har han været Præsident ved flere internationale Kongresser. Uden Modsigelse fra nogen Kant er han anerkjendt som en af Norges talentfuldeste og arbeidsdygtigste Mænd i Aarhundredet. Hans videnskabelige Verker findes paa flere europæiske Sprog.

GUSTAV STORM.

Professor Dr. philos. Gustav Storm er født i Rendalen den 14de Juni 1845 og er Broder af Professor Johan Storm. Hans Fader, Ole Johan Storm, døde allerede 1850 som Sogneprest til Lardal, og Moderen, Hanna f. Breda, sad igjen med 6 Sønner, af hvilke Gustav var den næst yngste. Den opvakte Gut var imidlertid sin høit begavede Moders Lyst og Glæde og bidrog vistnok ikke mindst til at holde hendes Mod oppe under Kampen for Tilværelsen. De store Forhaabninger, hun knyttede til hans Fremtid, har han heller ikke skuffet.

Allerede som Skolegut følte Professor Storm en udpræget Interesse for det Fag, der senere er blevet hans Livs Gjerning. Han er visselig Historiker af Guds Naade. De historiske Kundskaber, Skolen kunde byde, var ham selvfølgelig ikke nok. Han begyndte tidlig at drive selvstændige Undersøgelser, og hans første Samlinger bestod af genealogiske Tabeller over Verdenshistoriens Fyrsteslegter. Hans Onkel var den bekjendte Historiker, Rigsarkivar Lange, hvis Bibliotek var den unge Forskers Yndlingssted, og hvor han ogsaa fandt Materiale til sine Genea-

logier. Denne Syslen med Genealogier er ganske karakteristisk for Prof. Storms videnskabelige Naturel. Genealogierne er nemlig meget solid, noget saaatsige haandgribeligt, noget faktisk. De er derfor velskikkede som Udgangspunkter, som et Skelet, der efterhaanden kan omvæves af det historiske Livs Fylde. Og denne Stræben efter sikre Udgangspunkter, efter at fastslaa

Gustav Storm.

nøgne, tørre, men urokkelige Fakta — det er Kjernen i Prof. Storms videnskabelige Produktion. Den har derfor altid havt en udpræget kritisk Karakter.

Under Onkelens og hans Lærers, nuværende Professor O. Ryghs, interesserede og kyndige Veiledning fik nu disse hans naturlige Anlæg rig Anledning til at udvikle sig. De førte ham

snart fra Genealogiernes Ørkenland ind i mere frugtbare Egne. Da han i 1862 var bleven Student med *Laudabilis,* kastede han sik straks over den kritiske Historieforsknings fængslende Studium, samtidig med, at han under Professor Sophus Bugges Veiledning tilegnede sig den moderne Sprogvidenskabs Methodik med dens rige og for Historikeren uundværlige Hjælpemidler. De historiske Evner, som i hans Studenteraar særlig sysselsatte ham, var Nordens Sagn- og ældre literære Historie. Anledningen gav Dr. Jessens i 1862 udkomne "Undersøgelser til nordisk Oldhistorie". Denne danske Forsker var paa sit Felt en ren Rabulist, hvis Udgangspunkt var, at ethvert Sagn er Løgn, indtil det modsatte bevises. Konsekvensen heraf var en fuldstændig Fornegtelse af de islandske Sagaers Brugbarhed som Kilder til Nordens Historie i Vikingetiden; hertil kunde alene de magre samtidige Oplysninger i frankiske og angelsaksiske Annaler benyttes. Det var fuldkommen i Samklang med dette Udgangspunkt, naar Dr. Jessen rettede en skaanselsløs Kritik mod P. A. Munchs geniale Bearbeidelse af Vikingetidens Historie. Ogsaa han havde søgt Fodfæste i de udenlandske Annalberetninger; men han var ikke bleven staaende ved disse. Han havde søgt at bringe dem i Harmoni med Islændernes Sagn, som han i sine Hovedtræk ansaa for paalidelige. I Gustav Storms Øine var P. A. Munch uangribelig. Han — og vistnok de fleste af hans Landsmænd — anskuede derfor Dr. Jessens Kritik som Helligbrøde; de fandt den ligefrem oprørende. Den maatte hevnes. Det maatte blive kundbart i Norden, at den store Mester var ufeilbar, og at den danske Radikaler var en ganske almindelig Spotter. Men medens Gustav Storm rustede sig til sit apologetiske Felttog, gik det ham, som det har gaaet saa mangen under lignende Forhold: han tabte Troen paa sin Helts Ufeilbarhed. Det blev ham vistnok klart, at Dr. Jessens Teori var overmaade ensidig; men han fik ogsaa Øinene op for, at P. A. Munch havde havt formegen Tillid til de islandske Sagns Overensstemmelse med den historiske Virkelighed. Denne Overensstemmelse trængte til Bevis, og et saadant Bevis kunde alene føres ved et sammenlignende Studium af Kildematerialiet i sin Helhed. Og i et saadant kastede nu Gustav Storm sig ind.

Resultaterne af disse Studier over Nordens Sagntid og ældre Literatur har Prof. Storm nedlagt i en Række fortrinlige Afhandlinger, hvoraf de fleste er publicerede i "Norsk historisk Tidsskrift".

I 1874 forsvarede han for den filosofiske Doktorgrad en Afhandling om "Sagnkredsene om Karl den store og Didrik af Bern hos de nordiske Folk", et overmaade interessant Arbeide, der behandler den middelalderske Romandigtnings Tilblivelse og Indførelse i Norden.

Prof. Storm erobrede sig saaatsige med et Slag en Plads blandt Nordens ypperste Oldforskere. I 1870 havde nemlig Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn udsat en Prisopgave angaaende "Snorre Sturlassøns Historieskrivning". Og Gustav Storm tog Prisen, og det med Glans. Aftenen den 9de Februar 1872 havde Censur-Komiteen, der bestod af Konrad Gislason, Svend Grundtvig og P. G. Thorsen, afgivet sin Erklæring, der indstillede Forfatteren til at erholde Selskabets Guldmedalje samt, at hans Besvarelse skulde udgives paa Selskabets Bekostning. Kl. 10 samme Aften afsendte Thorsen følgende Telegram til Rigsarkivar Birkeland:

"Meddel Gustav Storm, at hans herlige Undersøgelse om Snorre prisbelønnedes iaften i Videnskabernes Selskab hæderligst."

Telegrammet giver os en Forestilling om det Indtryk, dette Storms Arbeide havde gjort dernede, og for alle Tider var Snorres uvisnelige Hæder som historisk Forfatter, ja, som en af Middelalderens ypperste Repræsentanter for sin Videnskab fastslaaet.

Da Professor i Historie og politisk Geografi, Ludvig Kristensen Daa, afgik ved Døden, blev Storm 1877 udnævnt til hans Eftermand.

Ved Siden af sin Universitetsvirksomhed har Prof. Storm med usvækket Energi fortsat sin literære Produktion. Et stort Antal Afhandlinger fra hans Haand foreligger i "Historisk Tidsskrift", Kristiania Videnskabsselskabs Forhandlinger, Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Arkiv for nordisk Filologi. Hans interessante "Studier over Vinlandsreiserne og Vinlands Geografi og Ethnografi" blev i 1892 prisbelønnet i Paris.

Absalon Taranger.

SOPHUS LIE.

"Norges Favn lokker dig tilbage;
thi et Savn nævner alle Dage
dig ved Navn."

Saa blev der sunget ved den Afskedsfest, som Universitetslærerne i 1886 gav for Professor Sophus Lie, da han drog til sin nye Virkekreds ved Leipzigs Universitet, til "et gyldent og ærefuldt Exil", som man udtrykte sig.

I henved otte Aar havde Lie opholdt sig i Tyskland, hvor han tiltrods for sin økonomisk betryggede Stilling og tiltrods for de Æresbevisninger, hvormed han formelig overvældedes, ikke havde det godt; han kunde simpelthen ikke trives der. Hans Længsel gik mod Hjemmet, og dette i Forbindelse med Dagens opslidende Tankearbeide berøvede ham Nattesøvnen og truede med at slide ham op før Tiden.

Sophus Lie.

Fridthjof Nansen kom hjem fra Tyskland og fortalte, hvorledes det var fat med ham. Bjørnstjerne Bjørnson udkastede da straks med sin Ildhu Tanken om at faa ham kaldt hjem igjen. Om Vaaren 1894 fremsatte en Række af vore ypperste Mænd Forslag for Storthinget om at bevilge ham en ekstraordinær Pro-

fessorgage paa 10,000 Kroner forat sætte ham istand til at vende tilbage til vort Universitet.

Forslaget vedtoges. Men mange Forhold maatte afvikles, før Sophus Lie kunde forlade Leipzig. Først i September 1898 stod han igjen paa sin gamle Lærerstol i Norge. Men da var han allerede en merket Mand. Inden Semestret var omme, maatte han afbryde sine Forelæsninger. Hans engang saa kraftige og spændstige Skikkelse sank mere og mere sammen, og ved Juletider begyndte der at gaa urovækkende Ord om, at Sygdommen var til Døden. Lørdag den 18de Februar afsluttedes hans geniale, rastløse Arbeide, der alene i og for sig har løftet hans Videnskab Generationer frem i Udvikling og Fremgang. (Ved Opduktion fandt man hans Hjernevæv aldeles opbrugt af det haarde Tankearbeide).

Sophus Lie blev kun lidt over 56 Aar gammel. Han var født 17de December 1842 paa Nordfjordeidet, hvor hans Fader dengang var Prest. Da denne senere forflyttedes til Moss, kom han til at tilbringe sin Barndom her. Fra denne Bys Borgerskole gik han over til Nissens Skole i Kristiania, hvorfra han 1859 blev Student med Laud.

Under sin Skolegang havde Sophus Lie i alle Fag været en jevnt flink Discipel, og da han skulde vælge Fagstudium, vaklede han længe mellem Filologien og Realfagene. Det var nærmest en ældre Broders Eksempel, som fik ham til at vælge det sidste Studium, og i December 1865 tog han Reallærereksamen. Hidtil havde Sophus Lie ikke troet, at han besad særlige Anlæg for Mathematik; han var baade før og efter Studenteraarene en søgt Lærer i Mathematik og han vakte Opsigt ved sin levende og originale Foredragsundervisning i Astronomi. Men han var dog endnu en Tid uvis paa sig selv og følte ikke noget egentligt Kald i nogen Retning.

Da faldt et Arbeide over den moderne Geometri ham ihænde, "og til sin usigelige Glæde kjendte han i sig nye og oprindelige Kilder strømme frem og med en Naturkraft, som minder om den sagnagtige Plante i Syden, stod han som fuldt bevidst Videnskabsmand i Løbet af en forbausende kort Tid."

I 1869 tryktes hans første Arbeide, og tre Aar efter omtaltes hans Arbeider med de mest smigrende Udtryk af Samtidens berømteste Mathematikere, idet han havde stillet sig Side om Side med de største Forskere paa den moderne Geometris Omraade og snart havde overgaaet dem. Den berømte Professor Cremona i Milano skrev: "Mangen Gang har jeg sagt mig selv, at jeg med

Glæde skulde have givet Afkald paa alle mine Arbeider, hvis jeg havde været saa lykkelig at opdage det, Hr. Lie har opdaget."

I 1872 blev Lie ekstraordinær Professor i Mathematik ved Kristiania Universitet, og denne Stilling beklædte han, til han i 1886 modtog den ærefulde Kaldelse til Universitetet i Leipzig.

Det er ikke godt muligt at gjøre det indlysende for den store Almenhed, hvilken overordentlig Betydning Sophus Lies Arbeide har havt for den Videnskab, som han i mange Maader fuldstændig omskabte, og som man derfor i Ordets egentligste Forstand kan kalde *hans* Videnskab. Mathematiken ligger det daglige Liv for fjernt til, at man kan fatte Betydningen af hans Ideer og de epokegjørende Fremskridt, de affødte. Man maa her bøie sig for de store Autoriteters Dom, og denne gaar enstemmig ud paa at anerkjende Lies ophøiede Storhed.

Den Berømmelse, som hidtil knyttede sig til hans Navn, aabnede ham den ene Hædersplads efter den anden i videnskabelige Selskaber og Akademier i de store Kulturlande.

Men der er ogsaa en Side ved Lie, som man skal fremhæve, og det er den Kjærlighed, hvormed han har omfattet Norge og dets Natur. Han var en af vore første Turister, og han hørte til dem, som kunde gaa paa Opdagelsesfærd i de ukjendte Strøg.

Carl Nærup.

O. A. ØVERLAND.

Ole Andreas Øverland, Søn af Handelsmand O. A. Øverland og Hustru Gertine Birgitte Moe, er født i Trondhjem den 17de Marts 1855. Efterat han havde gjennemgaaet Trondhjems lærde Skole, blev han i 1873 dimitteret til Universitetet, hvor han blev Student med *Laudabilis,* og i 1875 fuldendte han *examen philosophicum* ligeledes med bedste Karakter. I de følgende Aar studerede han Historie og de germanske Sprog i den Tanke at underkaste sig sproglighistorisk Lærerexamen, men det var navnlig de historiske Fag, for hvilke han allerede i Skoledagene havde næret Interesse, som væsentligst blev Formaalet for hans Studier. Da han i 1881 fik fast Ansættelse som Assistent i Rigsarkivet, hvor han i de nærmest foregaaende Aar flere Gange havde havt midlertidig Beskjæftigelse, opgav han imidlertid Brødstudiet for udelukkende at ofre sig for Studiet af den nordiske, navnlig den norske nyere Historie. I de følgende Aar lod han trykke flere større og mindre historiske Afhandlinger i norsk "Historisk Tidsskrift" og i et Par af vore Dagblade, hvortil han var bleven knyttet som Medarbeider, og leverede desforuden Bidrag til nordiske, tyske og engelske Encyclopædier.

Han var allerede i videre Kredse kjendt som en Mand med videnskabelige Interesser og med udbredt Kjendskab til den nordiske Historie og dens Kilder, da han paabegyndte Udgivelsen af "Illustreret Norges Historie", som i henved 11 Aar har lagt fuldt Beslag paa hans Tid og Arbeidskraft.

O. A. Øverland.

I 1885 bevilgede Storthinget efter Anbefaling af flere af vort Lands Videnskabsmænd, — deriblandt Professorerne Sars og G. Storm — Øverland et Stipendium paa 2000 Kroner aarlig, som han beholdt i to Aar, forat han skulde kunne helt ofre sig for dette Arbeide, og samtidig gik han ud af Rigsarkivet.

"Illustreret Norges Historie", hvis Forlag siden 1890 helt er

overgivet til et Aktieselskab, der efterhaanden dannede sig paa Grundlag af det Interessentskab, som fra først af havde overtaget Verkets Udgivelse, er netop afsluttet og foreligger nu i 5 — eller om man vil — i 8 store Bind, idet de to sidste af Hensyn til Omfanget vil blive delt, det fjerde i to, det femte i tre Dele. Dette Verk har faaet en Udbredelse i vort Land, som endnu ikke er bleven noget andet, nogenledes omfangsrigt Verk tildel. Der er heller ikke noget andet literært Foretagende hertillands, hvori der er nedlagt en saa stor Kapital, som i dette, der hidtil har kostet Forlæggerne henimod en Kvart Million Kroner. Meget mere end dette Pengebeløb veier imidlertid det store Arbeide, som Øverland har ofret paa sin Historie. Men den store Almenhed har vanskeligt forat forstaa, hvilken Sum af Kundskaber, Dygtighed, Ihærdighed og Arbeidskraft dette Verk har krævet, og hvad det har kostet af Tid og Flid forat samle alle de Enkeltheder, som maa knyttes sammen, forat der kan gives et klart Billede af Begivenhederne i deres Sammenhæng.

Af Øverlands øvrige Arbeider er kun et "Fra en svunden Tid", indeholdende historiske Sagn og Optegnelser, udkommet i Bogform. Hvad han forøvrigt har skrevet, deriblandt en større Afhandling om den svenske Generalløitnant Armfeldts Tog nordenfjelds 1718, er trykt dels i norsk "Historisk Tidsskrift' og dels i forskjellige af vore Dagblade. En Samling af endel af disse Opsatser vil om ikke lang Tid foreligge i Trykken paa Alb. Cammermeyers Forlag.

Øverland er siden 1884 gift med Charlotte Louise Weltzien, Datter af afdøde Kjøbmand Ludvig Weltzien i Kristiania.

Thv. Boeck.

CARL BOCK.

Fra det fjerne Østen meldes der af og til om Overgreb mod norske Missionærer og Missionskvinder, som har sat sig til Opgave at være Kulturbærere mellem det himmelske Riges skjævøiede Børn. Men etpar Postdage efter kan det ogsaa hænde, at der kommer Melding om, at de har faaet fuld Opreisning for lidt Tab og Kreditspilde, takket være de forenede Rigers, i Shanghai bosatte Generalkonsul, den berømte Opdagelsesreisende Carl Bocks energiske og raske Optræden.

Carl Alfred Bock er Søn af den i 1877 afdøde Kjøbmand Carl Heinrich Bock i Kristianssand og Regitze født Hansen. Han blev født den 17de September 1849 under et Besøg, som Forældrene aflagde i Kjøbenhavn. Efterat have gaaet paa Kristians-

sands Latinskole i nogen Tid, blev han sendt til Herrnhuterkollegiet i Kristiansfeld, hvor han vist ikke havde det for godt. I 1868 tog han over til England og fik her efter nogen Tids For-

Carl Boch.

løb Ansættelse hos Mr. Steweni, som den Tid var norsk-svensk Konsul i Grimsby.

Bock var opdragen til Handelen; men hans Interesser og Tilbøielighed gik dog i en helt anden Retning, idet hans største Lyst

var naturvidenskabelige Studier. I Grimsby blev der heller ikke lagt ham nogen Hindring iveien forat dyrke disse, og da Mr. Steweni i 1875 afgik ved Døden, var han i denne Henseende allerede kommet saa langt paa Vei, at han kunde drage til London, hvor der i ethvert Fald aabnede sig et videre Felt for ham og hans Videnskab. I det zoologiske Selskabs Publikationer offentliggjorde han flere Afhandlinger, hvoraf især hans Beskrivelse af nye Arter af Mollusker vakte megen og fortjent Opmerksomhed.

Ved disse sine Arbeider banede han sig Adgang til de videnskabelige Kredse og til det aristokratiske Samfund, der i England som bekjendt sætter sin Ære i at understøtte alt, hvad godt og skjønt der maatte ytre sig paa Aandslivets Omraade. Blandt dem, som med Deltagelse fulgte Bocks videnskabelige Bestræbelser, maa i første Række Markien af Tweedale nævnes.

Bocks Hu stod til at foretage Opdagelsesreiser i det sydøstlige Asien, som hidtil havde været lidet kjendt af Europæerne, og i 1878 fik han af Markien af Tweeddale den fornødne Udrustning til at foretage en Ekspedition til Bagindiens store Øer og Arkipel. Ekspeditionen var nærmest beregnet paa faunistiske Indsamlinger; men Bock havde tillige forberedt sig paa at foretage Studier i ethnografisk Retning.

Om Vaaren 1878 forlod Bock England og begav sig til Sumatra, hvis vestre Indland han bereiste i nogen Tid. Herfra lod han to betydelige Sendinger af indsamlede Sager afgaa til England. Af disse naaede den ene lykkelig frem, medens den anden gik tabt i det Røde Hav, da det Dampskib forliste, som havde den ombord.

Fra Sumatra vilde Bock begive sig over til Timurlant-Arkipelet, den yderste Spids af Bagindiens lange Øgruppe, som endnu ikke havde været betraadt af nogen Europæers Fod; men medens han opholdt sig paa Sumatra, døde Markien af Tweeddale, og herved blev Bocks Reiseplan forrykket.

Han henvendte sig da til den hollandsk-indiske Regjerings Generalguvernør, van Landsberge, og denne viste den energiske Udlænding al tænkelig Imødekommenhed, og han blev nu stillet i Spidsen for en Ekspedition til det indre af Øen Borneo, hvortil man intet synderligt Kjendskab havde. Tre Ekspeditioner havde tidligere været sendt derhen; men disse var alle omkomne. Bock lagde Veien fra Sumatra over Java og landede den 6te Juli 1879 ved Mahakkam-Flodens Udløb paa Østsiden af Borneo. Herfra begav han sig op til Tangaroeng, Residentsstaden i Kotai, hvor

han traadte i Forbindelse med Sultanen, Mohamed Suleiman Kalifat ul Moeminin. Ved dennes Bistand lykkedes det ham, efter en foreløbig Udflugt til de nordlige Dele af Kotai, hvor han anstillede Undersøgelser af det uden Vaaninger levende Olo-at-Folk, at gjennemføre sin Reiseplan saaledes, at han efter 5 Maaneders Ophold i det hidtil aldeles ubekjendte indre befandt sig paa Borneos Sydkyst ved Bendjermasin.

Bock vendte nu tilbage til London forat bearbeide det paa Reisen indsamlede Materiale, der i 1881 udkom i Bogform under Titelen *"The Head-Hunters of Borneo"* ("Hovedjægerne paa Borneo"). Han blev under Opholdet i London introduceret i det derværende geografiske Selskab og blev forestillet for Prinsen af Wales, Gladstone og andre af Englands høitstillede Mænd.

Om Vaaren 1881 tiltraadte han sin anden indiske Reise. Færden gik denne Gang til Siam og Lao og bekostedes dels af ham selv, dels af Kongen af Siam, der stillede først en Floddamper, senere Kanoer, Følge og Elefanter til hans Raadighed.

Efter syv Maaneders Ophold i Siams Indre kom han den 14de Juni 1882 tilbage til Bangkok, hvorfra han senere drog til London. Her skildrede han sin Reise og sine Oplevelser i en Bog, betitlet *"Temples and Elephants"*, der udkom 1884 paa flere Sprog, deriblandt paa norsk under Titelen "Templer og Elefanter".

Bock kom Sommeren 1883 tilbage til Norge og blev 1886 konstitueret som Vicekonsul og Konsulatsekretær i Shanghai, hvorefter han 1893 opnaaede Konstitution som Generalkonsul sammesteds.

Det siger sig selv, at Bock er Indehaver af et betydeligt Antal Ordener og Medaljer, og at han er Medlem af en Mængde videnskabelige Selskaber.

Han er siden 1875 gift med Mary Absalon, Datter af Mr. Absalon til Wheatcroft Hall i Suffolk.

DEN NORSKE NORDPOLSEKSPEDITION.

Naar man betragter en Globus, vil man straks se, at det gamle Ord om, at Mennesket skal gjøre sig Jorden underdanig og herske over den, endnu ikke har faaet sin fulde Stadfæstelse. Baade ved Nordpolen og Sydpolen træffer man paa to store, hvide Pletter, der i al sin Taushed taler høit om, at Mennesket endnu har store Opgaver at løse, inden det har lært sin Jord at kjende, "dette lille Støvgran i Verdensaltet, som vi bebor."

Ikke saa, at der ingen Forsøg har været gjort paa at lægge de store, ukjendte Polarstrøg ind under den menneskelige Aands forskende Øie. Jo, der har været gjort mange; og de har kostet Menneskeliv, de har kostet Lidelser og Kampe, der hører til de mest grufulde i Menneskehedens Historie. Vi skal her blot minde om, at begge Franklins Skibe, "Erebus" og "Terror", knustes af Isen, og at ikke en vendte hjem af Ekspeditionens 130 Mand; at af Greely-Ekspeditionens 25 Mand de 7 reddedes i en forkommen Tilstand; at endelig af "Jeanettes" 33 Mand kun nogle faa reddedes, medens Sult og Kulde og Strabadser gjorde Ende paa Resten, deriblandt Chefen selv, Løitnant De Long. Dette er Vidnesbyrd nok om, at Veien til disse fjerne, ukjendte Egne i en sørgelig Grad har været en *via Dolorosa* for den menneskelige Forskeraand.

Og mange spurgte sig selv, da Nansen og hans kjække Fæller drog: Mon disse vil komme tilbage igjen? Nogle mente: Vi ser dem aldrig mer. Thi Løsenet var jo dette: Ud i Strømmen — mod det store ukjendte — og alle Broer af! Ingen Retræt! Kun frem! Ligesom da Kursen sattes over Grønlands vældige Ismarker. Dengang gik det godt. Men her er Farerne større!

Men de fleste var troende. Og hvorfor? Fordi Nansens Person indgjød en usvigelig Tillid. Fordi ingen anden tidligere Ekspedition havde sat Kursen mod Polarhavets Gaader med en saadan Udrustning, med en saavel i smaat som i stort gjennemført Omhyggelighed som den nansenske.

Og de, som troede, seirede. Den 13de August lød Jubelraabet over hele den civiliserede Verden: Nansen er kommen!

Og straks efter, før man rigtig havde faaet summet sig: "Fram" er kommen! Og som fra et dæmpet, susende Kor steg det fra de tusend Hjem:

"Hurra for Skibet og for Færden!
Der endnu aldrig Kjøl har flydt,
der endnu aldrig Navn har lydt,
du roper Norges over Verden."

Den mest enestaaende Polarekspedition, Verden kjender, var fuldført. Det var som et Eventyr. Alle Mand i Behold. "Ikke en Flis knækket." Maalet: at løse det arktiske Polarhavs Gaader, naaet. Det var en Stordaad, som aldrig vil glemmes. Og den spredte en Glans over vort Land, som bragte hvert norsk Hjerte til at banke af Glæde. Derfor skal vi mindes de 13 Mænd, som satte Livet paa Spil, og hvis Løsen var: Fremad — til Fædrelandets Ære! De har gjort et Løft, som kommer os til-

gode, hvem han end er, lærd eller ulærd, stor eller liden, fattig eller rig.

Dr. Fridthjof Nansen er født i Vestre Aker 10de Oktober 1861. Ung, sterk, freidig, med Tro paa Livet og med Tro paa sig selv, saadan staar han for os. Fuld af Ungdomsmod, der vil "alle Varder naa". Slank og spænstig — det er, som hver Mu-

Fridthjof Nansen.

skel er trænet. Et Ansigt, der lyser af godt Humør og Glæde over Livet, et Blik, hvori man kan læse et helt Kapitel om Viljestyrke og Energi, om ubetvingelig Seighed, om seiersikker Daadstrang, der ikke lader sig rokke af nogen Modstand. En Gaapaa-Natur af egteste Sort, som skabt til at være Ungdommens Fører.

Ikke af dem, der spiller iblinde, ikke af dem, der bygger paa Slumpetræf. Det er sandt, han er Lykkens Skjødebarn, men han udfordrer ikke Lykken. Han er først og fremst en Beregningens Mand, en rolig Forskeraand, der gjennemlever, hvad han skal iverksætte, i alle tænkelige Detaljer.

Hertil kommer en storslagen Fantasi af den Sort, der fremkalder Smil hos de gamle af Dage, hos dem, der ikke kjender den nye Slegt, og som straks staar færdige med sin Dom: Dette er jo Galskab! Men det skal siges: Var Nansens Nordpolsekspedition Galskab, saa var der ialfald Metode i Galskaben.

"Han begyndte med at tage Doktorgraden, og nu har han taget den 86de Grad," udtalte et vittigt Hoved under Studentersamfundets Fest for Fridthjof Nansen og hans Mænd. De har forsaavidt sin Sandhed, disse Ord, som det just var i den travle Vaar 88, at hans Navn begyndte at blive kjendt blandt den store Almenhed. I denne Vaar tog han nemlig Doktorgraden i April, og var samtidig sterkt optaget med Udrustningen til Grønlandsfærden, der allerede startedes i Mai. Og næste Mai var han hjemme igjen. Og da gaves der vel neppe nogen i Norges Land, som ikke vidste, hvem Fridthjof Nansen var.

Om man end kan sige, at Grønlandsfærden danner et Vendepunkt i Nansens Liv, har dog visselig hans allerede i 1882 foretagne Ishavsfart med Sælfangeren "Viking" sat dybe Merker i den unge Forskers Liv. Efter i sin Barndom og første Ungdom at have prøvet mangen en Dyst i Nordmarkens Skove og paa Høifjeldets vældige Vidder, finder vi ham pludselig som 21aarig Mand midt oppe paa Ishavsvidderne, hvor han fik Anledning til at iagttage den Kamp, som føres med Polarverdenens Jætter og Trolde: Kulde og Storm, lunefulde Strømme og Drivisens larmende, koglende Magter. Og vi ser ham i Kamp med Polarisens Konge, snart i Kapløb, hvorunder han glider i Raak, svømmer over og fortsætter paa den anden Side; snart rolig og lunt bag et skinnende Isstykke, med Geværet til Kinden, medens et Brøl lyder gjennem Stilheden og fortæller, at han har truffet vel.

Og paa denne Tur var det, at hans forunderlige Kjærlighed til Isørkenens trøstesløse Øde fødtes i hans Sjæl. Allerede nu begyndte Syner, — dunkle, taagede — at stige frem for hans Indre: Her laa store Opgaver og ventede paa Løsning. Skulde han kunne løse dem?

Fremtiden viste, at han just var Manden. Nu skinner Forskningens klare Lys over Grønlands Indland, over Polarstrøgets evige Isbælte.

Kaptein Otto Sverdrup, Nansens tro Vaabenfælle saavel paa Grønlandsfærden som paa Nordpolsekspeditionen. Født 1855, ubeskrivelig stø og tryg at se til. Han er af Middelshøide; kraftig bygget. Hans Teint er lys, Skjægget rødt. Taler lidt, smiler sjelden. Desto mere handler han. Han er af dem, som ved Raad for Uraad. Han har fartet paa alle Have, saavel i Nord som Syd. Blev landskjendt ved Grønlandsfærden, hvis heldige Udfald ikke mindst beroede paa ham. Og da Nansen udkastede sin Nordpols-

OTTO SVERDRUP.

plan, var det selvsagt, at Sverdrup skulde være "Fram"s Fører. Det viser, hvilken ubetinget Tillid, Nansen satte til ham — en Tillid, som ikke blev skuffet. Thi sikkert og trygt førte han "Fram" gjennem Polarhavets Ismasser, efterat Nansen og Johansen havde gaaet sine egne Veie. Dermed har han for altid skaffet sig et Navn i Polarforskningens Historie.

Nu er Kaptein Sverdrup med "Fram" som Fører for en Nordpolsfærd, der blandt andet skal udforske, hvor langt det grønlandske Fastland strækker sig nordover, og om det fortsætter i Form af større eller mindre Øgrupper. Havets Strømforhold, Isens Vandringer og Isformernes Dannelse og de dermed sammenhængende klimatiske og meteorologiske Fænomener betinges i en ikke uvæsentlig Grad af Landets og Kysternes Beliggenhed og Udstrækning her. Ved Siden af disse mere geografiske Forskninger kommer specielle Undersøgelser af geologiske og botaniske Forhold, magnetiske og meteorologiske Observationer.

Premierløitnant Sigurd Scott Hansen, 28 Aar gammel, født i Kristiania. Slank, mørk, sort Haar og Knebelsbart. Livlige Øine, der altid lyser af godt Humør. Udførte under Reisen en Række udmerkede meteorologiske, astronomiske og magnetiske Observationer.

Doktor Henrik Greve Blessing. Dramenser, 30 Aar. Kraftig, middelshøi, mørk. Udmerket Skiløber. Kunde just ikke glæde sig ved videre Praksis deroppe i Isørkenen, men kastede sig til Gjengjæld over vidensabelige Undersøgelser af forskjellig Slags. Studerede særlig Nordlyset. Var heller ikke ræd for at tage i med Næverne, naar det gjaldt. Gjorde en Tid endog Tjeneste om Fyrbøder.

Løitnant Hjalmar Johansen. Fra Skien, Ibsens By. 29 Aar, Nansens dristige Ledsager paa den eventyrlige Fart fra "Fram" via 86 Grader 14 Min. til Frantz Josefs Land. Han har en kraftig Figur og strutter af Sundhed. Vældig Sportsmand. "I Paris hoppa'n Saltomortale over 42 Mand, saa Fransman trudde, de' bare sku' blet en vaat Flek etter'n!" Havde under Nordpolsfærden et kraftigt Basketag med en Isbjørn, som han holdt i Struben, indtil Nansens Kugle gjorde Ende paa dens Liv.

Styrmand Theodor Jacobsen, Tromsøværing, 41 Aar. Høi, rank, sort Helskjæg. Har været vide om i Verden og oplevet noget af hvert, men taler lidt om sine Bedrifter. Han opholdt sig en Tid paa Ny-Zeeland, siden i Amerika, reiste saa hjem, gik en Tid i Kystfart og for derefter mest paa Ishavet, hvor han har været fem Gange. I 1891-92 var han Kjendtmand paa Prinsen af Bourbons Yacht "*Fleur de Lys*" under dennes Togt til Spitsbergen og Novaja-Semlja. "Paa Livet løst har det gaaet mangen Gang, men forlist har jeg aldrig!" siger han selv.

Matros Peder Henriksen, ligeledes fra Tromsø, 37 Aar. En ren "Bjøn". Har været paa Ishavet siden 19-Aarsalderen og ba-

sket med Sæl og Hvalros og Isbjørn. Havde nær sat Livet til under Nordpolsfærden, idet en Isbjørn overraskede ham lige ved Skibsiden. Men Henriksen slog den i Panden med sin Lygte — "en splinterny Metode", der viste sig at være meget effektiv. Bjørnen slap Taget af Forfjamselse, og Henriksen smat ombord, rigtignok med Merker i Hoften efter det haardhændte Favntag.

Proviantforvalter Adolf Juell, Kragerømand, 36 Aar, staut Kar, med en vældig, blond Knebelsbart. Som Kjøkkenchef var han ikke den mindst populære Mand ombord. Bekjendt for sit Hoved og gode Humør.

Elektriker Bernhard Nordahl, Kristianienser, 34 Aar. Har gjennemgaaet Graderne i Marinen fra Skibsgut til Konstabel. Siden ansat ved "Elektrisk Bureau" og hos Heyerdahl & Co. Flink Turner og Skiløber. Skriver Vers og forstaar sig paa lidt af hvert.

Ivar Otto Irgens Mogstad, Nordmøring, 40 Aar. Bjørnejæger, Tusendkunstner. Var i 1891 paa Ishavet som Skytter. Siden Overvogter paa Gaustad Asyl. En sterk Kar, gløg og uforfærdet.

Overmaskinist Anton Amundsen, Hortensmand, 43 Aar. Har ogsaa været paa Ishavet flere Gange. Var vel tilfreds med "Fram"s Maskine. "Der findes knapt den Maskine i Verden, som arbeider saa godt." Han har gjort Tjeneste i Marinen i 25 Aar og er saaledes mere end helbefaren i sit Fag.

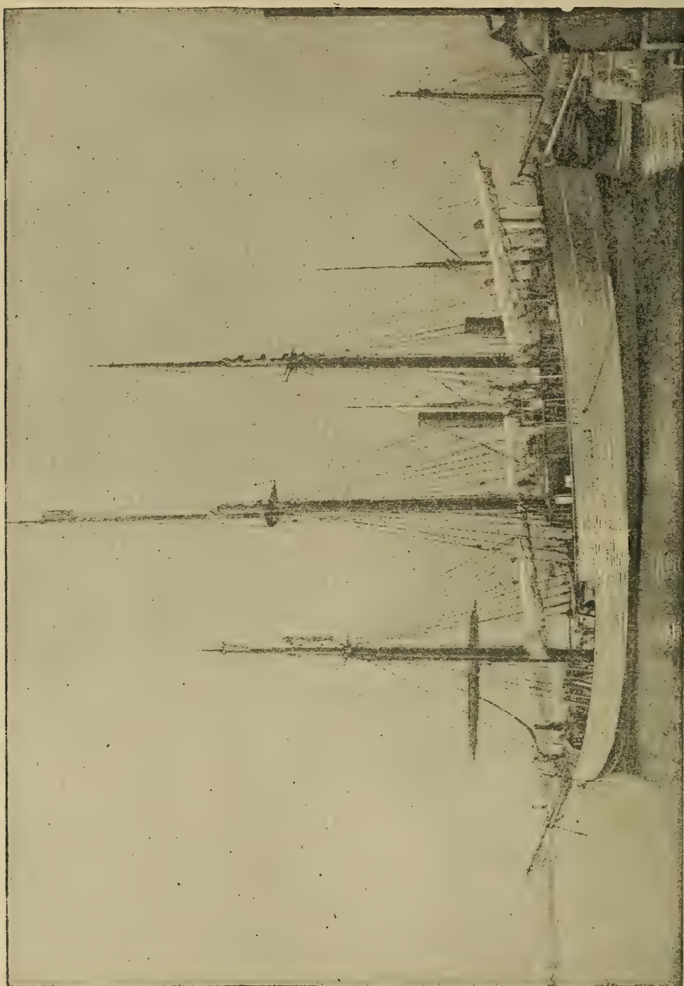
Maskinarbeider Lars Peterson, 36 Aar, er født i Sverige af norske Forældre. Baus Fyr at se til. Han var paa Ishavet en Tur i 1886 og har siden stadig længtet did op igjen.

Bernt Berntsen blev forhyret i Tromsø. Er en prøvet Ishavsfarer med et veirbidt Ansigt, der mere end én Gang har faaet føle, hvor Nordensnoen kan svi oppe i Isregionerne.

"Fram". Det var i Oktober 1892, at "Fram" gik af Stabelen. Flere rystede paaHovedet af den rare Skuden. Den var nok sterk, vistnok saa sterk, som nogen Skude kunde blive. Men dette med at løftes op af Isen! Mere end en engelsk Fagmand sad og smilte i Skjægget. Tænke sig, at Polarisen skulde være mere galant mod "Fram" end mod de mange andre Skuder, der pent maatte finde sig i at gaa tilbunds istedetfor tilveirs.

Men den, som ler sidst, ler bedst. Thi hvad der hændte, var dette (vi citerer Nansens egne Ord): "Da Skruningen steg til sit høieste, og Isen taarnedes op høit over Rækkerne, brødes Fartøiet løs og løftedes langsomt op af sit Leie, hvori det havde været fastfrosset; ikke en Flis var knækket."

Som bekjendt er denne merkelige Skibstype Nansens egen Ide. Men uden en Colin Archers Dygtighed, vilde visselig hans Ide neppe være bleven realiseret paa en saa udmerket Maade, at "Fram" efter sin Hjemkomst kunde faa det Vidnesbyrd, at den var "henimod uovervindelig af Isen".

Fram.

Over Polarhavet. Sankthansdag 1893 stevnede "Fram" ud Kristianiafjorden. Langsomt, men støt og rolig seg den frem langs Norges lange Kyst. Den 21de Juli forlod den Vardø, og ikke mange Dage efter mødte den Drivisen. Den viste sig snart at være et udmerket Isskib, "idet den rolig banede sig Vei med sin mægtige Staalsnabel, saaat Isflak paa over 100 Tons Vægt

slyngedes som Baller til begge Sider, uden at man ombord i "Fram" bemerkede det ringeste Stød."

Dens næste og sidste Anløbssted var Chabarowa ved Jugorstrædet, hvor den bekjendte Trontheim paa Baron v. Tolls Foranstaltning havde mødt op med de til Ekspeditionen nødvendige Hunde. Her forlod Nansens Sekretær, Kandidat Christophersen, Ekspeditionen. Og hermed ophørte alle Efterretninger om dens videre Skjæbne, indtil Nansens og Sverdrups Telegrammer meldte dens lykkelige Hjemkomst.

Den 22de September befandt "Fram" sig udfor de nysibiriske Øer, hvor den lod sig indeslutte af Isen. Og dermed begyndte dens merkelige Drift over Polarhavet.

Det gik ikke hurtig; men det havde man jo heller ikke tænkt sig. Af og til var Skruningen meget voldsom; men Ismassernes Anstrengelser viste sig dog forgjæves.

Først mod Slutningen af det følgende Aar (1894) passeredes den 83de Breddegrad. Nansen antog nu, at Skibet snart vilde naa sin høieste Bredde, og han besluttede derfor sammen med Løitnant Johansen at foretage en Slædeekspedition nordover for om muligt at naa Polen. Den 14de Marts 1895 drog de to kjække Mænd ud paa sin eventyrlige Færd.

Imidlertid fortsatte "Fram" sin Drift og naaede 16de Oktober samme Aar høieste Bredde 85 Grader 57 Min. (nord for Frantz Josefs Land), drev saa i østlig og sydlig Retning, indtil den endelig kom ud af Isen nord for Spitsbergen den 14de August 1896 og satte saa Kursen mod Norge, hvor den ankom i god Behold Natten til den 20de August.

Dr. Nansen og Løitnant Johansen havde imidlertid den 7de April 1895 efter store Anstrengelser naaet 86 Grader 14 Min., Ekspeditionens høieste Bredde. Overalt kun Is og atter Is, ikke flad og jevn, men vældige Rygge, der taarnede sig op som en Mur for de dristige Opdagere. Den 8de April besluttede de at sætte Kursen mod Frantz Josefs Land, som de endelig efter mange Viderværdigheder naaede, og paa hvis Nordside de overvintrede 1895-96. De byggede sig en Hytte af Sten og Jord og levede af Bjørnekjød og Spæk. I Mai 1896 brød de op igjen, stevnede atter mod Syd og traf saa den 18de Juni ganske uventet paa Jacksonekspeditionen, hvis Skib "Windward" derpaa førte dem til Vardø.

En saadan Festdag som Onsdag den 9de September har Kristiania neppe oplevet. Allerede fra den tidlige Morgen var store

Folkemasser paa Gaderne forat betragte de festklædte Gader, hvor Flagene vaied i tæt Espalier, hvor Guirlander slynged sig fra Stang til Stang, og hvor vakre, enkle Triumfbuer af Grønt og Blomster reiste sig som Vidnesbyrd om, at Kristiania agtede at modtage de hjemvendende Polarfarere paa en Maade, der var Hovedstaden værdig.

Ankomsttiden var fastsat til Kl. 3 Eftermiddag; men allerede en god Time i Forveien var alle Brygger og Pladse, hvorfra Indseilingen kunde sees, tæt besatte af Mennesker, der ivrig speidede ud over den stille, tindrende Fjord. Og da "Fram" endelig viste sig i det fjerne, let kjendelig ved sin vældige Rig med Tønden paa Stortoppen, da gik der som et elektrisk Stød gjennem den ventende Mængde. Det var neppe en, som ikke havde Følelsen af, at det var et stort Øieblik dette, at det var af de Stunder i ens Liv, som en aldrig glemmer. Det var jo Skibet med endel af Norges Lykke ombord, der nu kom stevnende ind, det Skib, hvis Navn blev nævnt med Beundring hele Verden over. Langsomt nærmede det sig mere og mere, fulgt af en Utallighed af smaa og store Dampere med Isbryderne "Mjølner" og "Isbjørnen" i Spidsen. Og da "Fram" endelig ankrede udenfor Fæstningen, hilset med Salut fra gamle Akershus og fra de flagsmykkede Krigsskibe, der havde fulgt Skibet op Fjorden, brød ogsaa den vældige Menneskemængde ud i endeløs Jubel; og medens der viftedes med Hatte og Lommetørklæder, dirrede Hurraraabene gjennem den lette, klare Høstluft, rulled afsted som en vældig Bølge ud over Fjorden, hilsende Skuden og dens dyre Last velkommen.

Kort efter steg Nansen og hans Mænd fraborde og roedes af Elever fra Kristiania Skoleskib ind til Bryggen mellem en Række flagsmykkede Kuttere, hvorfra Polarfarerne ligeledes hilstes velkommen med Viften og kraftige Hurraer.

Paa Bryggen modtoges de af Byens Ordfører, der holdt en kort Velkomsttale, hvorfor Nansen takkede. Blandt de fremmødte bemerkedes Fru Sars, Nansens Svigermoder, desuden Storthingspræsident Sivert Nielsen, Bjørnstjerne Bjørnson o. fl. Da Velkomstakten var over, steg Polarfarerne, ledsagede af Festkomiteen, tilvogns, forat begive sig til Slottet, hvor H. M. Kongen gav Middag for Ekspeditionen og endel indbudne. Ved Indgangen til Rosenkrantzgaden passeredes den første Triumfbue, en vældig levende Æreport, ligesaa smuk, som den var original. Dens nederste Platform var optaget af unge Damer i Turndragt, ovenover lige til Tops stod de mandlige Turnere i skinnende,

hvide Dragter — det hele var som et Billede paa det unge, friske, daadslystne Norge.

Gjennem den vakkert smykkede Rosenkrantzgade gik saa Toget videre, dreiede gjennem en Æreport op Karl Johans Gade, overalt hilset paa det hjerteligste af den paa begge Sider tæt sammenpakkede Folkemængde. Udenfor Universitetet var der reist en tredie Triumfbue, en enkel, stilfuld Æreport i Grønt, hvis fire Hjørner var prydet med hver sin Ugle (Visdommens Symbol), medens en paa Toppen staaende Palme tilkjendegav, at her var det en Fredens Stordaad, som feiredes, en Videnskabens Seir, der lyste om Lande. Paa Æreporten var ligeledes anbragt et i hvide Bogstaver lysende "Velkommen", Universitetets Hilsen til Polarfarerne. Her gjordes ogsaa en kort Stans, idet det akademiske Kolegiums Formand, Professor Schiøts, paa Universitetets Vegne bragte Dr. Nansen og hans Mænd en Tak for, hvad de havde udrettet i Videnskabens Tjeneste. Efterat derpaa alle Ekspeditionens Medlemmer var blevne bekransede, drog atter Toget videre, medens Hurraraabene forplantede sig opover Slotsbakken og væltede sig som en Lavine ud over den store Slotsplads, tilkjendegivende, at Indtogets Feststund var forbi.

Folkefesten paa Fæstningen Søndag den 13de September dannede en værdig Afslutning paa de Festligheder, Kristiania foranstaltede til Ære for Fridthjof Nansen og hans Mænd. Ved Indgangen til Fæstningspladsen var reist en Æreport i Grønt, smykket med Vimpler og Flag. Paa selve Pladsen var anbragt tre store Tribuner, en i Nærheden af Gymnastiklokalet, prydet med Vimpler, Flag og Guirlander, en anden paa Pladsens østlige Side med en vældig Minervaskikkelse ragende høit tilveirs; endedelig en tredie paa Pladsens vestlige Side. I Baggrunden var et kolossalt Billede af "Fram" i Pakisen, omstraalet af flammende Nordlys. Paa selve Tribunen var Sangerne placerede, og foran disse stod Talerstolen, hvor Bjørnson holdt Festtalen. Paa begge Sider af Talerstolen sad Nansen og hans Mænd, ligesaa Colin Archer.

Den enestaaende Folkefest, der var besøgt af omkring 30,000 Mennesker, og som først afsluttedes sent paa Kveld, vil visselig længe mindes.

(Efter *'Folkebladet'*, Kra.).

I det praktiske Liv.

Kapitel XVIII.

CARSTEN T. NIELSEN.

Telegrafdirektør Carsten Tank Nielsen er født i Kristiania 18de December 1818. Han blev 14 Aar gammel indskreven som Søkadet ved Fredriksværns Akademi, gjennemgik senere Høiskolen og blev i 1852 Premierløitnant i Marinen.

Sin første betydelige Virksomhed i Statens Tjeneste begyndte Nielsen allerede i sit 24de Aar, da han blev ansat som Assistent ved Fyrvæsenet. Han røgtede denne Stilling med den samme Energi, Kjærlighed til sit Kald og Aarvaagenhed ligeoverfor Tidens Fremskridt, som senere paa et større Omraade skulde gjøre hans Navn saa anseet baade i og udenfor Fædrelandet. Det var efter hans Initiativ og efter hans Tegninger, tidsmæssige Jerntaarne blev indført ved de store Fyranlæg, og han har som Bestyrer forestaaet Anlægget eller Ombygningen af otte betydelige Fyr langs Norges Kyster.

I 1850 gav Nielsen en udførlig Forestilling til Regjeringen om Anlæg af elektromagnetiske Telegrafer mellem de vigtigste Steder til Rigets Forsvar. Regjeringen fandt Anlægget for kostbart; men Nielsen opgav ikke sin Plan; han offentliggjorde sin Indstilling; gjennem Pressen arbeidede han, i Forening med O. J. Broch o. fl., med stor Ihærdighed for at aabne Almenhedens Øine for dette endnu i manges Øine uoverkommelige Foretagende, og Resultatet blev, at der i 1852 blev nedsat en kongelig Kommission til "Afgivelse af Betænkning om Hensigtsmæssigheden af elektromagnetiske Telegrafers Anlæg". Nielsen, Oberstløitnant N. I. Wergeland og O. J. Broch blev Kommissionens Medlemmer, og i Slutningen af næste Aar forelaa den Indstilling, som blev Grundlaget for Norges Telegrafvæsens Organisation.

Den 1ste Telegraflinje aabnedes 1ste Januar 1855 mellem Kristiania og Drammen, og det bevilgede Anlæg fra den svenske Grænse ved Fredrikshald til Mandal, der var beregnet paa at udføres i Løbet af to Aar, skred saa raskt fremad, at det allerede

var fuldført ved Midtsommerstid 1855. Den 1ste Januar 1856 udnævntes Nielsen til Telegrafdirektør.

Carsten T. Nielsen.

Naar Telegrafvæsenet i Norge har skredet saa raskt og sikkert frem, baade i lokal Udstrækning og i stadig teknisk Fuld-

kommengjørelse, saa skyldes dette saagodtsom udelukkende denne utrættelige Mands Energi og Intelligens. De, der kjendte Telegrafdirektør Nielsen i denne Tid, vil nok mindes, hvor fuldstændig han gik op i sit Hverv; med hvilken Glæde og ungdommelig Begeistring, han talte om sine Planer, baade med Fagmænd og Lægmænd.

Der findes ikke mange Egne af vort vidtstrakte Land, som Telegrafdirektør Nielsen ikke paa Embedsvegne har besøgt, og mange møisomme Strøg har han gjennemvandret paa sin Fod — en dygtig Fodgjænger til langt udover Ynglingeaarene — for personlig at udse sig de bekvemmeste Telegraflinjer. Viden om i By og Bygd var han vel kjendt, den vakre, vennesæle Mand, lige jevn ligeoverfor høi og lav, altid rede til et skjæmtende Ord, ledsaget af den smitsomme Latter, som er eiendommelig for godmodige Naturer.

Det kan neppe slaa feil, at Nielsens personlige tiltalende Væsen har været medvirkende til at bane Veien for den store Indflydelse, han som delegeret for dette lille afsidesliggende Land har havt paa de internationale Konferencers Beslutninger. Lovbestemmelserne om Kablernes Neutralitet, der efter megen Modstand endelig i 1883 blev vedtagne i sine Grundlag paa den internationale Konference i Paris, skyldtes hans Initiativ, og under den internationale Telegrafforenings Møder har han stadig mødt som Norges delegerede og har taget Initiativet til flere vigtige Bestemmelser. Paa Konferencen i Berlin 1885 var han Forsamlingens Alderspræsident.

Af særegne Foranstaltninger for og inden Telegrafvæsenet, som skyldes Nielsens Initiativ, kan her nævnes, at han var den første, som skaffede Kvinden Adgang til Statstjenesten i Telegrafvæsenet; videre Oprettelsen af Understøttelsesindretningen for Telegraffunktionærernes efterladte; Tidssignaler til Regulering af Kronometre ved alle Stationer; Istandbringelsen af meteorologiske Observationer paa forskjellige Punkter med Opslag paa Stationerne; Cirkulæretelegrammer om Fiskerierne, m. m. m.

Telegrafetatens Personale har ved forskjellige Leiligheder givet sin Chef Beviser paa sin Hengivenhed og Høiagtelse, saaledes ved hans Sølvbryllup i 1867, og ved hans 50-Aars Jubilæum som Embedsmand, da det subskriberede en Sum til Portræt, der nu hænger i Direktørkontoret.

Nielsens Embedsliv maa i det hele taget kaldes et lykkeligt Liv. Telegrafvæsenet blev i en lang Række af Aar baade af

Regjering og Storthing fremmet saaledes, som han havde planlagt det, og han oplevede gjentagne Gange det for en norsk Embedsmand sjeldne Held, at Storthinget overskred Regjeringens Bevilgningsforslag og vedtog Telegrafdirektørens videregaaende.

Efter kun faa Timers Sygeleie bortkaldtes den gamle Hædersmand den 2den August 1892. Han havde sat sig et skjønt Eftermæle ved at have været sit Fædreland til Gavn, og hans Navn vil visselig ikke glemmes blandt deres, dèr har bygget og samlet Norges Land. (Efter *H. Lassen*).

O. H. CHRISTENSEN.

Halvor Olaus Christensen blev født i Høland Aar 1800. Hans Fader var Gaardbruger Christian Christensen Kollerud, en Mand, der havde meget stor Anseelse i sin Hjembygd. Han havde ogsaa været Medlem af Rigsforsamlingen paa Eidsvold i 1814 og blev senere af Kongen belønnet med Medaljen for Borgerdaad.

Som ung opholdt H. O. Christensen sig en Tid i Huset hos den bekjendte Biskop Beck i Oslo. Biskopen fik Interesse for den begavede Gut og tog sig af ham. I 1820 blev han ansat som Kopist i Kirkedepartementet, hvorved han kom i nærmere Samkvem med den bekjendte Filosof Treschow, der dengang var Statsraad, og som blev opmerksom paa den unge Mands mer end sædvanlige Begavelse og ufortrødne Flid.

I Aaret 1822 tog han juridisk Embedseksamen med bedste Karakter og "Indstilling". I 1824 blev han Fuldmægtig i Kirkedepartementet og i 1828 Bureauchef sammesteds. I 1832 blev han udnævnt til Byfoged i Stavanger, i hvilken Stilling han forblev, indtil han i 1889 tog sin Afsked.

Der er ikke mange, hvem det bliver forundt i sit Livs Aften at se tilbage paa et saa langt, rigt og i mange Henseender betydningsfuldt Liv som Byfoged Christensen. Derom har ikke alene den By, hvem han i mer end 50 Aar viede sine Kræfter og Evner, og hvor han, ret som det var, tog Initiativet, naar det gjaldt Byens Fremgang, meget at fortælle; men ogsaa i vort offentlige Liv har Byfoged Christensen spillet en mer end almindelig fremragende Rolle.

Allerede i 1833 blev han valgt til Storthingsmand for Stavanger, og har været denne Bys Repræsentant paa alle Storthing, med Undtagelse af Aarene 1851, 1857 og 1859, da han negtede at modtage Valg. Ligeledes negtede han at modtage Valg 1871-

73, omendskjønt han var enstemmig kaaret til Storthingsrepræsentant.

Hans sjeldne Dygtighed, hans hurtige og klare Blik, hans ædle Karakter, hans hele vindende Personlighed saavelsom en grei og klar Veltalenhed gjorde, at han snart kom til at indtage en fremragende Stilling i Storthinget. Allerede i 1833 blev han Sekretær i Lagthinget og Vicesekretær i Storthinget. I 1845 blev han valgt til Præsident i Lagthinget, hvortil han senere Gang paa Gang gjenvalgtes. I 1848 blev han først valgt til Odelsthingets, senere til Storthingets Præsident. Han var ogsaa en meget benyttet Mand i Komiteerne.

Lørdag den 10de Januar 1874 feirede Byfoged Christensen sit 50-Aars Embedsjubilæum, og den 15de Februar 1882 sit 50-Aars Jubilæum som Byfoged i Stavanger. Ved begge disse Leiligheder fandt der store Festligheder Sted i Byen, der noksom beviste, hvor afholdt og paaskjønnet han var for sin lange og trofaste Virksomhed.

I 1863 blev han Ridder af St. Olafsordenen og erholdt i 1873 Kommandørkorset af 1ste Klasse "for statsborgerlig og Embedsfortjeneste".

Den 10de Juni 1891 bortkaldtes Byfoged Christensen fra sit lange, virksomme Liv ved en stille Død. Den 18de Februar samme Aar havde han fyldt sit 91de Aar.

RICHARD PETERSEN.

Er det allerede en Lykke for en begavet Mand, at han snart finder den Stilling i Samfundet, som passer for hans Evner, saa er Lykken endnu større, naar ogsaa Gemyttet, Karakteren, den hele Personlighed straks føler sig hjemme der, hvor Kræfterne skal virke. Da vokser Arbeideren med sin Gjerning, og den bliver stedse rigere og kjærere for ham, hvor ensformig eller hvor vanskelig og ansvarsfuld den end kan være. Et saadant Held har Fængselsdirektør Petersen.

Forhenværende Direktør ved Bodsfængslet Richard Petersen, Søn af Statsraad Hans Christian Petersen, er født i Kristiania 10de Juni 1821. Han blev juridisk Kandidat i 1846, underkastede sig den praktiske Embedsprøve i 1850 og blev nogle Aar senere ansat som Kopist i Kirkedepartementet. I 1858 blev han under Direktør Norums Fravær konstitueret som Direktør for Bodsfængslet og erholdt i 1860 kongelig Konstitution i Embedet. Han fratraadte i 1892 denne Stilling, som han altsaa havde indehavt i 34 Aar.

34 Aar! — Mange havde fundet Fængselsgjerningen for tung og opslidende til at kunne staa halvt saa længe i den. Men Direktør Petersen holdt ud med Ligevegt og Freidighed i Sindet, og han kunde maaske have holdt ud endnu i mange Aar. Naar han fratraadte saa tidlig, som han gjorde, da skede det af Samvittighedsfuldhed, idet han nemlig frygtede for, at han i sin fremryk-

Richard Petersen.

kede Alder muligens ikke længer var istand til helt ud at fyldestgjøre Gjerningens store og mangeartede Krav.

Han har mødt frem som Norges Delegerede ved de internationale Fængselskongresser i London 1872 og i Stockholm 1878 samt ved den internationale Kommissions Møde i Bruchsal 1875. Han er korresponderende Medlem af flere udenlandske peniten-

tiære Associationer, blev i 1881 Ridder af Sankt-Olafsordenen og ti Aar senere Kommandør af Sankt-Olafsordenens anden Klasse "for fortjenstfuld Embedsvirksomhed". Ved sin Fratrædelse søgte han ikke om Pension.

I Medfør af sit Livsvirke har han i Aarenes Løb skrevet en hel Række Indberetninger og Opsatser i inden- og udenlandske Fagtidender om penitentiære Emner, deriblandt ogsaa et Par Fagmandsbiografier. I 1894 udgav han "Fængselsliv".

At styre et Fængsel er ingen let Opgave. Jo større Erfaring en Fængselschef vinder, desto klarere ser han, hvormeget der er at udrette til Institutionens og Fangernes Gavn. Som en Mand med Hjertelag og den rette Forstaaelse af sit Kald vil han, foruden først og fremst at sørge for Haandhævelse af Orden og Disciplin hos sine undergivne, ogsaa mere og mere komme til at stille sig i et faderligt Veilederforhold til dem. Og da øges Gjerningens Byrder. Kravene til hans Klogskab, Taalmodighed, Aandsnærværelse og Arbeidskraft vil faa et nærsagt ubegrænset Omfang. Er det vanskeligt at opdrage Børn, saa er det nok adskillig vanskeligere at opdrage Fanger med Udsigt til et varigt godt Resultat for dem selv og for Samfundet.

Det er harmoniske, paa samme Tid varme, glade og rolige Naturer, som det bedst lykkes at kunne udrette noget paa det praktiske Fængselsarbeides Omraade, ligesom ogsaa disse eier den største Modstandskraft mod Gjerningens mange uundgaaelige Skuffelser og nedslaaende Oplevelser. Direktør Petersen er i udpræget Grad en saadan heldig sammensat Natur. Han er baade dyb og umiddelbar og har i det hele — bortseet fra det smertelige Tab, som han led ved sin Hustrus Død i 1881 — været en lykkelig Mand. Det lægger han da heller ikke selv Skjul paa. Tvertimod udtaler han sig gjerne om, hvor godt Livet har føiet sig for ham, at han "altid har havt Medvind". Men han ønsker da ogsaa gjerne at tilføie: "Der gives ingen sand Glæde, uden at Herren er med. Al Glæde forædles i Samklang med Kristendommen." Han ved, hvem han skylder Takken for alt.

Og det er ikke bare de større Resultater, de mere betydningsfulde Seire, som har kunnet skabe en sollys Glæde i hans Sind. En Fængselsmand lærer sig til at være nøisom. Det svageste Tegn paa et Omslag til noget bedre hos en besværlig og umedgjørlig Fange kan løsne en Sten fra hans Hjerte, sætte ham i Humør og give ham ny Tillid til hans Gjernings Værd. Saaledes er det vistnok ogsaa gaaet Direktør Petersen mere end en Gang. Men ogsaa udenfor Embedsgjerningen har han med sit poetiske,

for alt lyst og skjønt opladte Sind havt let for at finde en Aarsag til Glæde. Han hylder Visdommen i dette Ord: "Jo mindre Begjæret, desto større Nydelsen", og at der er underfuld Livsmusik nok overalt, har hans digterisk lyttende Øre tidlig fornummet. Selvfølgelig er han da en Elsker af Naturen, ogsaa af de Sider ved den, som upoetiske Gemytter finder stygge eller aandløse. Intet er aandløst for ham. Men det er jo rigtignok saa, at han foretrækker Solglitret paa Tagryggen og Fuglens Kvidder fra den vippende Gren for Mørket og Tausheden.

Særlig kvæges hans Sind af alt, som vokser. "Træer er det vakreste i Naturen." Baade Sommer og Vinter glæder han sig ved at betragte dem. Han kjender utrolig godt Parkerne og Anlæggene i og omkring Byen og inspicerer dem nøie paa sine Spadsereture.

Disse Smaatræk viser, at Direktør Petersen til de graanende Dage, ja endog helt ind i "Støvets Aar" har bevaret sit ideelle Sind, og at hans mangeaarige Ledelse af en Anstalt, hvor saameget sørgeligt og hæsligt stadig har mødt hans Øie, ikke har formaaet at udslukke hans friske Ungdomssyn paa Tilværelsen, men snarere bidraget til at lutre og udvikle det som en moden Livsanskuelse.

Der er et Ord i Thackerays *"Vanity fair",* som han har gjemt paa Hjertebunden. Det er dette:

"O, vær ydmyg, min Broder, i din Lykke! Vær venlig ligeoverfor dem, som er mindre lykkelige, om de end kan fortjene at være det! Tænk, hvad Ret har du til at være overmodig, hvis Dyd ligger i Mangel paa Fristelse, hvis Held kan være et Tilfælde, hvis Stilling kan skyldes Forfædre, hvis Lykke næsten ser ud som en Satire!"

At denne værdige Formaning er bleven ham saa kjær, er betegnende for hans noble og godhjertede Tænkemaade.

Konrad Dahl.

ARKITEKT E. C. B. CHRISTIE.

Slegtsnavnet Christie har rimeligvis sit oprindelige Hjem i Storbritanien, hvor det endnu er meget udbredt. Den første med dette Navn, som kjendes i Norge, blev født i Montrose i Skotland, gift i Bergen og nedtegnet sammesteds som Borger 1654, med det underlige, sandsynligvis af Raadstuens Skriver forvanskede Navn "Krysted". Fra ham nedstammer alle de, som her i Landet skriver sig Christie (ikke Chrystie), og hvoriblandt den mest bekjendte er Storthingets første Præsident, Stiftamtmand Wilhelm Christie.

En Broder af denne, Toldkasserer Werner Christie, blev Fader til Arkitekten, der er født i Bergen den 24de December 1832. Efterat han havde gjennemgaaet Byens Realskole og hans Livsstilling skulde vælges, kunde det ikke være tvilsomt, hvad denne maatte blive. Allerede som liden Gut var han, foruden at vise et mere end almindeligt Anlæg for Musik og Tegning, i sine Fritimer sterkt optaget med at gjøre alskens Smaahuse med hele deres Tilbehør. Han var derfor saa heldig at kunne faa tilfredsstillet en indre Trang, da han i 1849 blev sendt til Tyskland forat uddannes som Arkitekt. I dette Øiemed gjennemgik han først den polytekniske Skole i Hannover og dernæst den tilsvarende i Carlsruhe. Blandt Lærerne paa det sidste Sted mødte han en beslegtet Aand i den fremragende Arkitekt, Professor Baurath Eisenlohr, til hvem han ogsaa nærmest sluttede sig som en af dennes mest lovende Elever.

Efter fuldendt Studietid, der ogsaa omfattede flere mindre Reiser i Tyskland, vendte han i 1855 tilbage til Bergen, hvor han i tre Aar var Lærer paa Tegneskolen, men kun i mindre Grad fik Anledning til at arbeide i sit egentlige Fag. Han flyttede derfor til Kristiania, som aabnede et videre Felt for hans Virksomhed. Foruden at han her i flere Aar var Lærer paa den kongelige Tegneskole og havde Tilsyn med Opførelsen af flere efter hans Planer udførte Privathuse, havde han ogsaa i lang Tid det Hverv fra Foreningen til norske Mindesmerkers Bevaring, at reise omkring i Landet for at aftegne merkelige Bygninger og andre Gjenstande fra Fortiden.

Ved Siden heraf udarbeidede han Restaurationsplaner for Stavanger Domkirke og Mariekirken i Bergen, og gjorde Tegninger til en hel Del kunstindustrielle Gjenstande for Haandverkere og Udstillinger, hvorved han ogsaa i denne Retning lagde en særegen Begavelse for Dagen.

Hvad han dog selv maaske fandt størst Tilfredsstillelse ved, var de nye Kirker, der blev opført efter hans Projekter i flere vestlandske Bygder, saasom i Borgum, Lærdal, Aardal, Sogndal, Holmedal, osv., hvor han tildels fornyede den ældre norske Kirkestil og dens Eiendommelighed med de Forandringer, som Nutidens Krav og hans egen dybe kirkelige Sans medførte.

Skal det med faa Ord nævnes, hvad der viser sig eiendommeligt ved hans kunstneriske Begavelse, saa er det en stor Evne til endog med yderst ringe Midler altid at skabe noget tiltalende, og en fin Smag, som aander gjennem alle hans Frembringelser. Men dertil kommer endnu et merkeligt praktisk Greb paa at indrette

alt saa hensigtsmæssigt og stilfuldt som muligt, og hvor det gjaldt Restaurationer af ældre Bygninger, et klart Blik for deres oprindelige Dele, parret med dyb Respekt for disse og en levende Følelse for deres uforvanskede Bibeholdelse.

Med fuld Grund kunde det derfor vistnok siges, at hos ham var i den Grad, som neppe hos nogen anden, de Betingelser forenede, som udkrævedes, da Fortsættelsen af Trondhjems Domkirkes Restauration i 1872 blev overdraget til ham. Dette Arbeide frembød saadanne Vanskeligheder, som neppe noget andet kjendt Restaurationsverk. Men nu staar Kirken i al sin Skjønhed og Pragt som et talende Vidnesbyrd om, hvorledes alle Vanskeligheder paa en slaaende Maade er overvundne.

Ved Siden deraf er samtidig fra Arkitektens Haand udgaaet Planer til Restauration af Domkirken og Haakonshallen i Bergen, Frue Kirke i Trondhjem og flere Landskirker. Som bekjendt var det ogsaa efter Christies Tegninger de nye norske smagfulde Banksedler blev udførte.

I Anerkjendelse af Arkitekt Christies kunstneriske Dygtighed og Virksomhed valgtes han til Æresmedlem af Kunstakademierne i Stockholm og Kjøbenhavn. Han var Ridder af St. Olafs- og Danebrogsordenen. — Christie døde i 1897.

JOHANNES AGA.

Den reisende, som en Sommerdag med Dampskibet glider indover Sørfjordens blanke Vande, bliver let opmerksom paa en Gaard med en tæt Klynge af lave Huse lige under de høie Tinder Solnuten og Aganuten. Og stanser han en Dag over under sin Reise gjennem Fjorden, vil han neppe undlade at aflægge et Besøg paa Aga. Og han vil ikke angre derpaa. Aga er merkeligt i mange Henseender og fortjener visselig et kort, flygtigt Besøg. Man føler, man staar paa historisk Grund; om ikke andet vidner herom, saa bærer ialfald Røgstuen med de vældige Tømmerstokke Vidne om den Tid, da Lagmanden Sigurd Brynjulfssøn boede her.

Fra Aga nedstammer en i Fjorden vidt udbredt og mægtig Slegt, Agaslegten, der gjennem lange Aarrækker har været den første eller blandt de første i Bygden. Til denne Slegt hører Storthingsveteranen Johannes Aga, en Mand, der er en levende Type af den gamle Tid med dens mange gode Sider, en tro Bærer af Slegtens gamle Traditioner, "en Pryd for sine Fjorde og en Hæder for sin Stand", som det engang sagdes om en anden bekjendt Mand herfra.

Johannes Johannessen Aga er Søn af Lensmand, Gaardbruger m. m. Johannes Pedersen Aga, der døde 1838. Han blev født 1814 og gift med Guri Styrksdatter Kongstun 1842, og har i sin Tid beklædt alle de Tillidshverv, hans Medborgere kunde raade over. I over en Menneskealder var han Herredets Ordfører, Medlem af en Række Kommissioner, Forligelseskommissær,

Johannes Aga.

Medhjælper i 40 Aar osv. Han var Medlem af Storthingene fra 1857 til 1873, Medlem af Storthingets Deputation ved Kong Karls Kroning i Trondhjem 1860 og af Deputationen ved Haraldsstøttens Afsløring 1872. I 1878 blev han hædret af Kongen med Medalje for fortjenstfuld Virksomhed til Fremme af det norske Landbrug. Johannes Aga har saaledes i rigt Maal været

benyttet i det offentliges Tjeneste og har ogsaa for sit Arbeide fundet en Paaskjønnelse, som kun bliver de færreste til Del.

Som de fleste fremragende Bønder i en Tid, som ikke ligger langt bag os, er Johannes Aga Autodidakt. Skolegang var der jo ikke synderlig Tale om; men han boede ikke saa langt fra den bekjendte Ullevangsprest, Nils Hertzberg, til hvis Bogsamling den opvakte Yngling sikkert fandt Veien, og hvis vækkende og opdragende Indflydelse han ligesaa sikkert skylder meget. Han forstod at erhverve sig flere Kundskaber end de fleste af hans jevnaldrende og traadte ind i det praktiske Liv udrustet med en Oplysning, som satte ham istand til at indtage en ledende Stilling. Hertil bidrog især hans udmerkede Hukommelse. Endnu i sin høie Alderdom er Johannes Aga et Vidunder af Kundskaber, ogsaa vedrørende Slegter og Begivenheder i Bygden og langt udover dennes Grænse. Mangfoldige Personer kjender han og kan forfølge deres Slegt og Forbindelser. Det siger sig selv, at Johannes Aga med sine udmerkede Evner, sit nøie Kjendskab til Forholdene og sine mange Forbindelser, blev en indflydelsesrig Mand, da han fremtraadte paa det offentlige Livs Skueplads. Det var den norske Odelsbonde, Vestlandsbonden med sin seige Udholdenhed —, det var "Haringen" med al sin Finhed og sin diplomatiske Evne, som traadte frem i Storthingssalen, og allevegne fandt han Venner og Aandsfrænder.

I 1893 feirede den gamle sit Guldbryllup og modtog da mange Beviser fra nær og fjern paa Medborgeres Kjærlighed og Agtelse.

OVE GUDE.

Ove Gude er født paa Gaarden Berg under Jarlsberg Hovedgaard i Sems Prestegjeld den 11te September 1853. Han er en Søn af Landskabsmaler, Professor Hans Fr. Gude og Hustru, Betsy, en Datter af Generalmajor Erik Anker og Betsy, f. Sneedorff.

Han blev juridisk Kandidat Høsten 1876, Attaché ved Legationen i Paris i Januar 1877, anden Sekretær i Udenrigsdepartementet i Marts 1879, Legationssekretær i Berlin i September 1884; forflyttedes i samme Egenskab til London Høsten 1891.

Sommeren 1897 blev Gude sendt med særskilte Opdrag som Minister *ad hoc* til Kina og Japan. Hans Tale til Keiseren af Kina gjorde et vældigt Indtryk paa den skjævøiede Monark, og den blev ogsaa refereret i Verdenspressen. I December samme Aar blev han udnævnt til *Ministre Plenipotentiaire* i Madrid.

Ove Gude.

Den 11te September 1880 blev han gift med Frøken Lilly Ridley Egeberg. De har tre Børn.

Minister Gude har i al sin offentlige Virksomhed altid lagt en national norsk fædrelandssindet Opfatning af de unionelle Spørgsmaal for Dagen, paa samme Tid, som han er en Ven af Unionen.

Han er Ridder af St. Olaf og af Nordstjernen, Storkors af en kinesisk og en japanesisk Orden samt Kommandør og Ridder af flere andre Ordener.

HAAGEN OLSEN.

Haagen Olsen, Gildeskaals og Beierens mangeaarige Lensmand, var en over hele Nordland kjendt og agtet Mand. Han var født paa Gaarden Vesterfjeld i Mo i Ranen den 20de September 1823. Da han var ualmindelig flink og begavet, blev han samme Aar, som han var konfirmeret, af Presten og Skolestyret ansat som Skolelærer. Det høvede sig nemlig slig, at den gamle Klokker blev mere og mere "ubekvem til at lære andre", men negtede bestemt at ville tage Afsked, og saa ordnedes Sagen saa, at unge Olsen blev hans Vikar.

Haagen Olsen.

Et Par Aar var Olsen Skolelærer, før han drog paa Seminariet. Efter at være dimitteret derfra med Udmerkelse, virkede han atter i nogle Aar dels som Huslærer og dels som Almueskolelærer, og kom saa paa Kontoret hos Foged Grundseth i Søndre Helgeland. Fogden lærte snart at skatte den dygtige og pligtopfyldende unge Mand, og da Lensmand Dahl i Gildeskaal blev sendt paa Strafanstalten for at have løsladt nogle Indbrudstyve, forat de skulde røve Eide paa Sandnæs og dele Rovet med Lensmanden, blev Olsen paa Fogdens Anbefaling konstitueret som Lensmand i Gildeskaal

og Beieren. Dette Hverv røgtede han med saadan Dygtighed, at naar Ombudet skulde besættes, blev han, trods sin Ungdom, ansat i Embedet, og var Lensmand henved 50 Aar.

Olsen var en Mand med mange Kundskaber og sjelden Dygtighed. Amtmand Otto Aubert erklærede, at Olsén var Amtets dygtigste Lensmand. Han var ogsaa betroet flere Tillidshverv. Saaledes valgtes han stadig i henved 40 Aar til Forligelseskommissær, en Stilling, han havde særlig Betingelse for. I en Menneskealder var han ogsaa Politi- og Opsynsmand under Fisket i Lofoten, og denne haardføre og anstrengende Gjerning røgtede han i sit 76de Aar.

Olsen kunde hele sit Liv glæde sig ved en god Helbred; hans gode Humør og joviale Væsen gjorde ham til en særdeles behagelig og selskabelig Mand. Hans gjestfrie Hjem var ogsaa meget besøgt baade af høi og lav, og enhver, som havde været Lensmand Olsens Gjest, tog altid med sig et varigt og behageligt Minde.

Efter en lang og pligttro Arbeidsdag rammedes den gamle Hædersmand af Slag og døde den 19de Oktober 1899, over 76 Aar gammel. Han var hædret med Kongens Fortjenstmedalje for lang og tro Tjeneste. Han var en af Nordlands bedste Sønner.

B. L.

Malere og Billedhuggere.

Kapitel XIX.

J. C. C. DAHL.

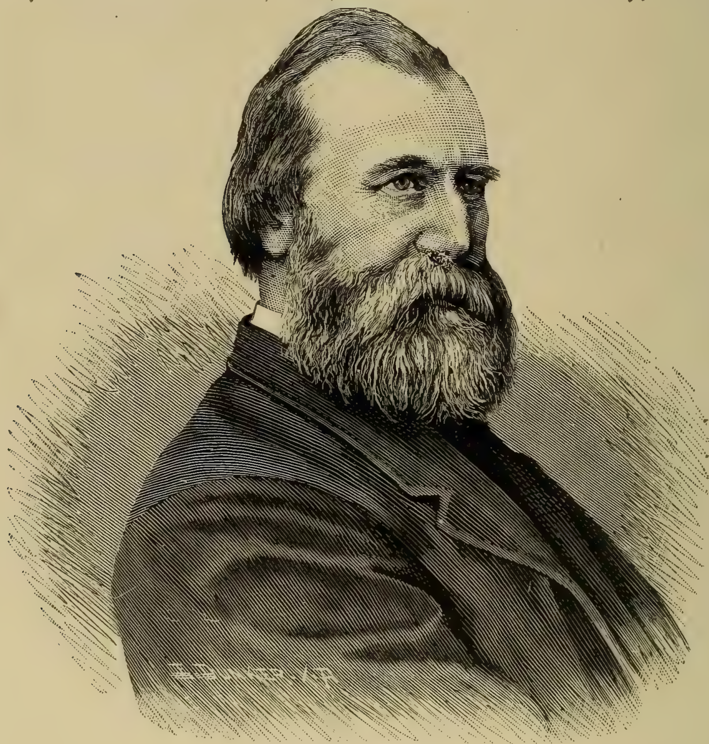
Landskabsmaler J. C. C. Dahl blev født i Evindvik i Bergens Stift 24de Februar 1788 af fattige Forældre. Han kom i Malerlære i Bergen og vakte efter syv Aars Læretid saa stor Opmerksomhed, at den bekjendte Overlærer, Lyder Sagen, i 1811 fik samlet et Bidrag hos Byens Borgere, saa han kunde komme til Kunstakademiet i Kjøbenhavn. Aaret efter vandt han Akademiets Sølvmedalje, og reiste i 1818 til Dresden og senere til Italien. I 1821 blev han Professor ved Kunstakademiet i Dresden, hvor han levede og virkede til sin Død den 14de Oktober 1857.

Hans norske Landskabsmalerier findes spredte i alle Europas Gallerier. Han ansees for at være Skaberen af det realistiske Landskab i Aarhundredets Begyndelse og dannede en Skole af begavede Elever, af hvilke de fleste fik Verdensry. Under sit Ophold i Tyskland besøgte han ofte sit Fædreland, for hvis Fortidsminder og Kunst han levende interesserede sig. Han gav det første Stød til Restaurationen af Trondhjems Domkirke og Haakonshallen i Bergen, ligesom han ved sit store Billedverk henledede Opmerksomheden paa de norske Stavkirkers kunstneriske Eiendommeligheder.

A. TIDEMAND.

Folkelivsmaleren Adolf Tidemand blev født i Mandal den 14. August 1814. Han studerede først ved Kunstakademiet i Kjøbenhavn fra 1832-1837 og begav sig saa til Düsseldorf. I 1841 udstillede han sit første større historiske Billede "Gustav Vasa taler til Dalkarlerne i Mora Kirke". Saa begav han sig samme Aar til München og senere til Italien. 1842 kom han tilbage til Norge og drog ud paa en større Studiereise i sit Fædreland forat samle Motiver og Studier til etpar større historiske Billeder. Han reiste ud som Historiemaler, men vendte hjem som Folkelivsmaler; thi det levende Folk havde gjort et saa dybt Indtryk paa ham, at han besluttede at ofre sig helt og holdent for Fremstillingen af dets Liv. Nu fulgte Slag i Slag en Række berømte Billeder af det norske Folkeliv: "Katekisation", "Bru-

defærden i Hardanger" (sammen med Gude) og saa hans Mesterverk, "Haugianerne". Efter at have tilbragt de urolige Aar 1848-1849 i Norge, smykkede hans Oscarshals nybyggede Kongevilla med ti Billeder: "Norsk Bondeliv", der vakte almindelig Beundring. Af andre Billeder, der alle er Mesterverker, kan nævnes: "Aften paa Krøderen", "Begravelsen paa Sognefjorden", "Fiskere i Havsnød" (alle sammen med Gude), "Norsk

Adolf Tidemand.

Gravøl", "Bjørnejægerens Hjemkomst", "Fanatikere", "Strid ved et Bondebryllup", Altertavlen i Trefoldighedskirken i Kristiania "Kristi Daab" og for Drammens Kirke "Kristi Opstandelse", "Sinclairs Landstigning i Romsdalen" samt fire Billeder: "Bondeslaatten" og "Brudetog gjennem Skoven" m. fl. Kunstnerens Kraft og Livsglæde brødes ved hans eneste, elskede Søns Død 1873, og allerede to Aar derefter, den 25de August 1876, fulgte han efter.

Tidemands Malerier udmerker sig ved en usædvanlig ædel og fin Opfattelse af det Folk, han skildrer; de er fuld af Sandhed og Poesi.

HANS GUDE.

Kunstmaler Hans Gude er vel ubestridt en af de mest fremragende Bærere af norsk Kunst. Det er snart 60 Aar siden Gude udstillede sit første Billede i Norge og traf sammen med den Mand, med hvis Navn hans eget er uopløselig sammenknyttet i den norske Kunsts Historie, Adolf Tidemand.

Hans Gude er født i Kristiania den 13de Marts 1825. Allerede som Barn viste han betydelige Anlæg for Tegning, tolv Aar gammel blev han i 1837 Elev ved Tegneskolen. Her udmerkede han sig i den Grad, at Faderen besluttede paa Welhavens Opfordring at sende den kun 16 Aar gamle Yngling, der omtrent var færdig til at tage Artium, til Düsseldorf. Her blev han Elev af de to berømte Mestre Achenbach og Schirmer, der hurtig opdagede de fortrinlige Evner, han var udrustet med. Dog havde Gude en tredie Lærer, hvis Indflydelse paa ham var uendelig større end baade Achenbachs og Schirmers — og denne Lærer var den norske Natur selv, saaledes som den havde ledet ham i hans første barnlige Forsøg og som den nu lokkede ham hjem for at gjøre Studier i Fjeldene.

Hidtil havde Gude ikke seet sin Landsmand, Tidemand, men paa en Studiereise, han foretog i Norge 1843, stødte han i Hardanger sammen med den 11 Aar ældre Tidemand, hvis mere modnede Blik paa den norske Natur — efter Gudes egne Ord — aabnede den 18aarige Kunstner en ny Verden. Trods den store Aldersforskjel sluttedes her et Venskab, der varede for Livet. Hans første "Høifjeldsbillede" vakte stor og berettiget Opsigt. Efter en Række udmerkede Landskabsbilleder udførte han om Vaaren 1848 sammen med Tidemand "Brudefærden i Hardanger". Samme Aar modtog han Bestillingen paa Oscarshalsbillederne: Scenerierne fra Frithjofs Saga. Vinteren 1850-51 vendte Gude med sin unge Hustru, Betsy Anker, tilbage til Düsseldorf, hvor han overtog Schirmers Plads som Professor ved Akademiet, og nu følger ud gjennem Aarene en storartet Produktion af herlige Arbeider, medens en talrig Flok saavel af Skandinaver som af Tyskere slutter sig til ham. Efter 8 Aars Forløb modtog Gude Kaldelse til Carlsruhe som Lærer ved Kunstakademiet der, og var længe Kunstskolens valgte Direktør, og forblev der til 1880.

I 1874 fik Gude et Tilbud om at overtage et Mesteratelier ved Berlins Akademi, men trods de store dermed i kunstnerisk som i økonomisk Henseende forbundne Fordele, lod han sig dog

ved Storhertugen af Badens Ønske om at beholde ham i Carlsruhe bevæge til at afslaa Kaldelsen; men da Tilbudet fra Berlin fornyedes i 1880, modtog han det og flyttede til den tyske Rigshovedstad.

Gude er ubetinget en af vor Tids allerstørste og indflydelsesrigeste Landskabsmalere; den talrige Skole af betydelige Disciple, saavel norske som tyske, han har udviklet, bevidner bedst, at fra ham et sterkt befrugtende Element er indgaaet i den europæiske Kunst, ligesom de talrige Udmerkelser, han har modtaget, viser, at denne hans Betydning er anerkjendt af hele Verden. Han er den norske Malerkunsts Stormester og har været en Ære for sit Land *L. Dietrichson.*

BRØDRENE BRYNJULF OG KNUT BERGSLIEN.

En af de merkeligste Autodidakter, som vort Land har fostret, var Vossingen Odd Knutsøn Gjelle, der var født paa Gaarden Gjelle i den nederste Del af Bordalen den 31te December 1767 og døde sammesteds den 27de Februar 1840.

Odd tilhørte en Slegt, der var viden om bekjendt for sin Hændighed. Hans Fader, Knut Gjelle, og hans Farbrødre, Nils og Brynjulf, var dygtige Malere, Billedskjærere, Smede, Guldsmede, o. lign. Uden at faa nogen anden og bedre Undervisning end den, andre Bondebørn paa Voss i den Tid fik, tilegnede Odd sig ved Selvstudium betydelig Indsigt i Astronomi, Regning og Mathematik, Kemi og Fysik, samt, hvad der er det merkeligste — i Navigation, foruden at han erhvervede sig Kjendskab til Landets Lov og Ret og til fremmede Sprog.

Men Odd besad ikke bare boglig Lærdom; han havde ogsaa i rigt Maal faaet Familiens hele Fingernemhed i Haandarbeide, lige saa godt i Træ som i Jern, og han lagde Smag og Elegance i sit Arbeide. Med Snedker- og Smedeyrket forbandt han ogsaa megen Duelighed som Stempel- og Billedskjærer. Saavidt vides var det ham, man efter 1814 overdrog det vidtløftige Arbeide at skjære de offentlige Signeter, som tiltrængtes. Han forrettede ogsaa en Tid som Udskiftningsformand og Landmaaler; der er flere Karter, som han har udført, som nu findes i offentlige Samlinger, og de er benyttede ved Udarbeidelsen af de store Landkarter fra Firti- og Femtiaarene.

Man skulde sent blive færdig, om man vilde gaa i Gang med at opregne det Utal af Anekdoter, som lever paa Voss og andensteds om dette merkelige Bygdegeni. Professor Hansteen gjorde i sin Tid hans Navn bekjendt for Udlandet, og den danske For-

fatter, M. Goldschmidt, viede ham nok ogsaa engang udførlig Omtale i et Tidsskrift, han udgav. Men han maa omtales her; thi han var Morbroder til Brødene Knut og Brynjulf Bergslien, og man finder hos ham i rigt Maal de samme Anlæg, som disse med saa meget Held har udviklet til Hæder for den Bygd og det Land, hvorfra de er udgaaet.

Odd Gjelles Søster, Kirsti, der havde betydelige Anlæg for Tegning og Figurskjæring og derhos var dygtig i at lave Messingsøljer, var gift med Lars Bergerson Bergslien, og i dette Egteskab fødtes seks Børn, tre Døtre, som var de ældste, og tre Sønner, af hvilke Knut, der var født 15de Mai 1827, var den næstyngste, og Brynjulf, som var født 11te November 1830, var den yngste.

Moderen døde allerede i 1838, medens Faderen opnaaede en Alder af henved 90 Aar. Lars Bergslien var en kjæmpesterk Kar, som der ogsaa gaar Frasagn om, og det er Synd at sige andet, end at han ogsaa brugte sin Styrke. Gaarden var ikke stor, og han hang trolig i det; men trods alt hans Stræv holdt det dog mangen Gang haardt at skaffe Føden til alle Munde.

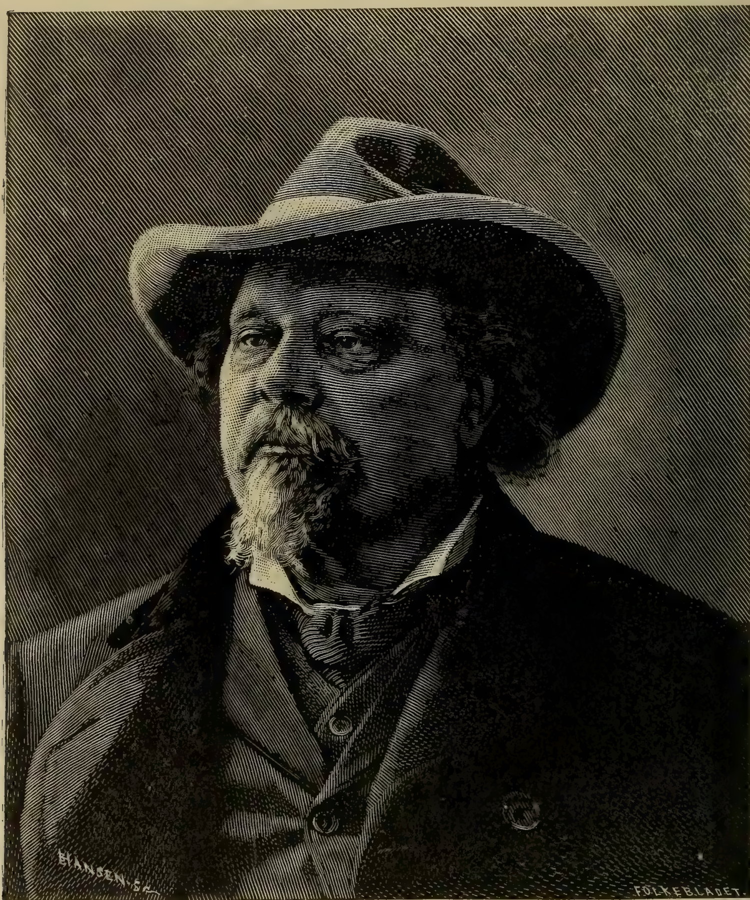
Brynjulf blev allerede som ung Gut en dygtig Stempelskjærer og syslede ellers med alt muligt, som kunde beskjæftige hans skabende Evner og tilfredsstille hans Lyst. Men til Bogen havde han ingen Hu: han maatte gaa to Aar, før han slap frem hos Presten.

Efter Konfirmationen kom han, 16 Aar gammel, til Optikus Krog i Bergen. Meningen var, at han skulde bli Instrumentmager. Han var to Maaneder i Læren, saa holdt han ikke længere ud og vendte tilbage til Voss igjen.

Men nu traf det sig saa, at to af hans Legekamerater, Sønner af Prokurator Lund, opholdt sig i Kristiania, og da de fik Anledning til at se forskjellige af de paa Juveler Tostrups Verksted udførte Sager, slog det dem straks, at her maatte der være noget for deres Ven Brynjulf at udrette. De skrev til ham, og det skulde virkelig lykkes dem at faa den gode Vossegut overtalt til igjen at drage hjemmefra og give sig ikast med Livet. Faderen udstyrede ham med det, som tiltrængtes, og med Skræppen paa Nakken tog han saa i det merkelige Herrens Aar 1848 afsted over Fillefjeld og videre afsted til Kristiania, hvor han straks kom i Lære hos Tostrup.

Her uddannede han sig ikke som Guldsmed, men som Gravør og Ciselør, og i disse Fag skulde han snart opnaa en sjelden Dygtighed.

Da Brynjulf Bergslien i 4 Aar havde været i Lære, fik han et Haandverksstipendium, der satte ham istand til at søge videre Uddannelse udenlands. Han drog til Berlin, men da her intet Arbeide var at opdrive, maatte han efter et kort Ophold reise til Kjøbenhavn. Nu traf det sig saa uheldigt — eller skal man i Erkjendelsen af den høieste Styrelse bruge Ordet heldig? —, at

Brynjulf Bergslien.

hans smaa Hjælpemidler var slupne op, og i den vildfremmede By stod han saa alene, uden Penge, uden Venner, — saa nær Sulten, som man bedst kunde komme. Men Forsynets Øie vaagede. Et tilfældigt Møde med den anseede Medaillør Conradsen skaffede ham en Ansættelse paa hans Atelier som Modellør og Gravør, og hos ham var han til et Stykke ud i Aaret 1853. Saa

drog han først hjem til Voss, og siden vendte han tilbage til Kristiania.

Her fik han i 1854 et nyt lidet Haandverkerstipendium, paa hvilket han drog til Kjøbenhavn, hvor han nu var bleven lidt kjendt. Allerede ved denne Tid havde hans dæmrende Kunstnerdrømme begyndt at tage fastere Former.

Han gik i Kjøbenhavn ind paa Kunstakademiet, i hvis næstøverste Klasse han blev optaget, og her vandt han efterhaanden den lille og den store Sølvmedalje. Han fik snart ogsaa Plads paa Jerichaus Atelier, hvor han blev i 4 Aar. Her var det, han fandt sin Uddannelse som Billedhugger.

I 1858 aflagde han et kort Besøg i Hjemmet, og vendte saa igjen tilbage til Kjøbenhavn. Her blev han overdragen at udføre en Kopi i Marmor i halv Størrelse af Thorvaldsens Kristus for en svensk Kirke. Bergslien kom herved til at arbeide under den berømte Mester, Bissen, hvis Tillid han vandt. Da der ved denne Tid blev Tale om at fuldføre nogle Arbeider, som Thorvaldsen havde efterladt sig punkterede i Marmor paa sit Museum, anbefalede Bissen Bergslien til Udførelsen heraf. Han fik ogsaa Hvervet, og under Bissens Tilsyn huggede han saa de fire Figurer *"Haabet", "Vulkan", Mars med Amor"* og *"Jason"*.

Efterat han var færdig med disse Arbeider, kom han tilbage til Kristiania og giftede sig og satte Bo. Men det saa kun smaat ud med det Udkomme, som han skulde finde her, og Kavet for Føden magtstjal baade Fantasi og Energi. Imidlertid fik han en af Statens Kunstnerstipendier, der aabnede ham Adgang til at opholde sig i Rom et Aars Tid. Dette Aar var for Bergslien rigt i mange Henseender; men desværre for kort. Da det var omme, maatte han igjen tilbage til Kavet og Slidet i det fjeldstængte Hjemland. Men Bergslien bevarede dog under Kampen for det daglige Udkomme den Aandens Energi og Spenstighed, som tillod ham at møde op i Kappestriden med inden- og udenlandske Kunstnere om Karl Johans Rytterstatue, og Bergslien gik til almindelig Tilfredshed og Glæde seirrig ud af Konkurrancen med Mænd som Bissen og Malin.

Siden September 1875 kneiser Karl Johans Monumentet paa Slotsbakken som det vakreste Vidnesbyrd, Bergslien aflagde om sin Kunst.

Fra den følgende Tid har man Vidnesbyrd om hans modnere Alders Kunst i en Række Byster af Ueland, Lyder Sagen, Abel, Vinje, Stiftamtmand Christie, Statsraad H. Vogt, Dunker, Tostrup og flere. Senere blev Udførelsen af Wergelandsmonu-

mentet overdraget til ham. Til hans senere Arbeider hører Asbjørnsens Monument paa St. Hans Haugen, og i de sidste Aar fuldførte han en Statue af Johannes Brun. Forhaabentlig vil snart de Midler, som udkræves til dens Støbning og Opstilling, snart blive tilveiebragt. Kjendere har udtalt, at dette Monument kanske er Bergsliens bedste og mest karakteristiske Arbeide, idet han her har faaet frem det godslige og hjertevindende, der gav hans egen noble Personlighed sit særegne Præg.

Brynjulf Bergslien blev 68 Aar gammel. En Dag i Midten af September forløftede han sig paa en tung Metalurne, og denne Overanstrengelse medførte en Hjerteudvidelse, der Søndag Aften den 18de September 1898 havde en stille og smertefri Død til Følge.

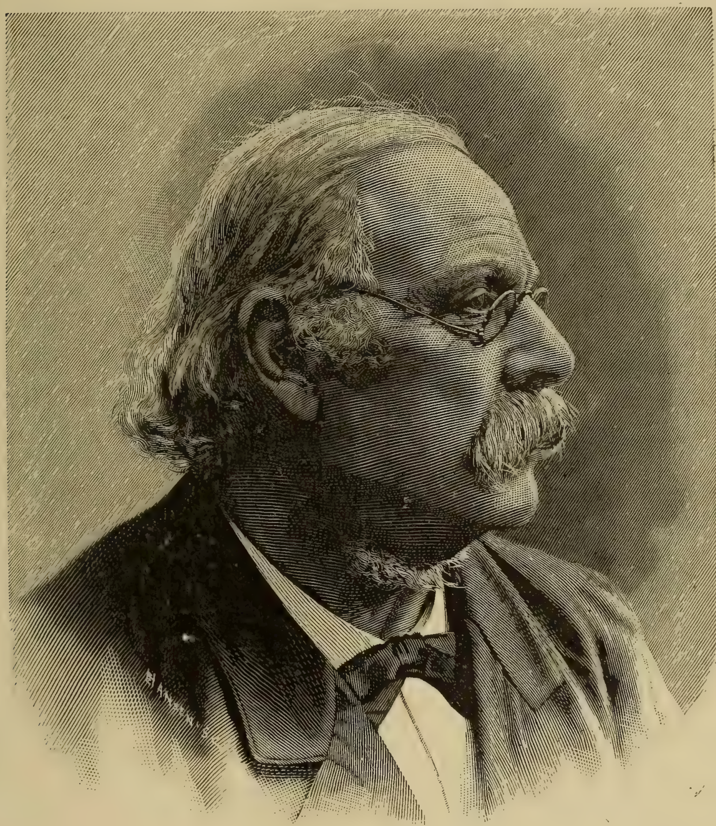
Det er et karakteristisk og særdeles tiltalende Træk hos Knut Bergslien, at der neppe findes noget i Verden, som han sætter høiere end sin Barndoms Hjemstavn og dens Traditioner, og det er ligetil rørende at høre, hvorledes han med sit ganske Hjerte og Sind hænger fast ved dem.

Knut var som før nævnt født den 15de Mai 1827. Han viste tidlig Ættens kunstneriske Begavelse, og navnlig røbede han betydelige Anlæg for Tegning. Som Barn var han ude med Kul og Kridt overalt, hvor der lod sig tegne en Figur. Ved Siden heraf lagde han ogsaa — i Modsætning til Broderen Brynjulf — megen Læselyst og Videbegjærlighed for Dagen. Især var det Matematik og Astronomi samt de i Forbindelse hermed staaende Videnskaber, som øvede størst Tiltrækning paa den lærelystne, kvikke Vossegut.

I 1845, da han var 18 Aar gammel, reiste han ind til Bergen, hvor han lod sig hverve ved Underofficerskolen. At gaa den studerende Vei var noget, som neppe engang kom Knut Bergslien i Tanke, skjønt han vedblev at dyrke sine matematiske og astronomiske Interesser.

Medens han laa i Garnison i Bergen, drev han paa med at tegne og kolorere sine Tegninger, og Tilfældet vilde, at hans Foresatte skulde blive opmerksomme paa hans ualmindelige Begavelse i denne Henseende. De skaffede ham da saa megen Frihed som muligt fra Tjenestepligterne, for at han kunde arbeide paa Udviklingen af disse sine Anlæg. Han tog nu Undervisning hos Landskabsmaler Hans Leganger Reusch, der vistnok paa Grund af de smaa Forhold, hvorunder han var henvist at virke, selv ikke drev det meget vidt som Kunstner, men allige-

vel havde et godt Skjøn paa, hvor der fandtes virkeligt Talent, og med elskværdig Hjælpsomhed søgte at fremme unge Kunstneres Bestræbelse. Denne ædle, varmhjertede Mand tog sig med Omhu af den unge lærvillige Soldat, som under hans Veiledning gjorde saa gode Fremskridt, at Officererne fandt det ret og forsvarligt at fritage Bergslien for Garnisonstjenesten og holde Stillingsmand i hans Sted.

Knut Bergslien.

Efter at han i 1849 var færdig fra Underofficerskolen, var hans kunstneriske Uddannelse saa langt fremskreden, at den havde vakt Opmerksomhed i Bergen, hvor nogle Kunstvenner — og blandt dem først og fremst Konsul Wollert Konow — satte sig i Bevægelse for at hjælpe ham til at komme udenlands. Ved den Understøttelse, Bergslien saaledes fik, kom han til Antwerpen og var der ved Akademiet i 1½ Aar. Derefter var han en

Tid i Paris og studerede og kopierede de gamle Mestre i Gallerierne.

Efter et Ophold i Bergen og Kristiania bosatte han sig i Düsseldorf, men gjorde enkelte Studiereiser til Norge og andre Steder. Her udførte han en Del Folkelivsbilleder med Motiver, hentede fra den norske Almues Liv, der skulde finde megen Paaskjønnelse og skaffede Kunstneren et anseet Navn, som nu nævntes ved Siden af Tidemands. Ogsaa fra Norges gamle Historie, for hvilken han stedse har næret megen Interesse, hentede han Emnet til en Række Billeder.

Bergsliens Malerier fandt allerede tidlig Vei til faste Gallerier i Udlandet; de findes i en Flerhed af de offentlige tyske, franske og engelske Samlinger.

Efter 1869 har Knut Bergslien været bosat i Kristiania og der drevet en Malerskole, som han med Troskab og Ufortrødenhed har røgtet, og som har fundet fortjent Paaskjønnelse af dem, som hos ham har faaet den solide første Uddannelse, Grundlaget for deres senere Stræben. Storthinget bevilgede ham ogsaa i mange Aar 1200 Kroner som Tilskud for hans Skole.

Af hans betydeligste Arbeider skal nævnes: *Bjørnejägeren, Aften paa Säteren, Fiskerfamilien, Skiløbere, Røgstuen* samt de store historiske Malerier *Sverre i Snestorm paa Vossefjeldene, Sverres Hyldning* samt *Birkebeinerne fører den unge Haakon Haakonssøn paa Ski til Trondhjem.*

I 1873 overdrog Kongen ham at udføre det store Billede af Kroningen i Trondhjems Domkirke, som nu hænger paa Slottet i Kristiania. *"Folkebladet",* Kristiania.

LUDVIG MUNTHE.

Den norske Natur, i sig selv saa malerisk og tiltalende for ethvert Gemyt, der har aaben Sans for Naturskjønhed, har lokket mange af vort Lands Sønner til med Penselen i Haand at skildre dens Herlighed, og vi har vistnok, om ikke udelukkende, saa dog i høi Grad denne vor Naturs Rigdom at takke for den overlegne Rolle, Landskabsmaleriet spiller i vor Kunst. Allerede en af de første Kunstnere, vort Land udsender efter at være indtraadt paany i de selvstændige Staters Række, Johan Christian Dahl, kan jo siges ved den Begeistring, med hvilken hans Fædrelands Natur fyldte ham, og ved den Kjærlighed, hvormed han umiddelbart og sandt gjengav denne Natur, at have fornyet Europas sygnende Landskabsmaleri, paany at have gydt friskt Blod, sandt og simpelt Naturstudium ind i dens Aarer.

Siden Dahl har den norske Landskabskunst havt tre saadanne Stormestere som Hans Gude, Amaldus Nilsen og Ludvig Munthe.

Af alle de norske Landskabsmalere, der har udviklet sig mellem det Aar, da Gude først fremtraadte, og det Aar, da han forlod Karlsruhe, en Tid, der omfatter 40 Aar (1841-1880), er Ludvig Munthe vistnok den eneste, der ikke synes at have staaet hverken direkte eller indirekte under Indflydelse af denne Mester, og han indtog forsaavidt en paa en vis Maade isoleret Plads i vor Kunstudvikling. I teknisk Henseende vistnok det mest glimrende Talent, der er udgaaet fra den norske Düsseldorferskole, spillede han trods denne sin Isolation en fremragende Rolle i vor moderne Kunst som det mest udprægede Overgangsled mellem den ældre, fra Tyskland udgaaende, og den yngre, fra Frankrig hentede Indflydelse i vort Landskabsmaleri.

Ludvig Munthe var født 1841 paa den hans Familie tilhørende Gaard, Aarøen, i indre Sogn. Sin første Undervisning i Tegning modtog han fra den tyskfødte, men i vort Land nationaliserede Landskabsmaler og Arkitekt Friederich Schiertz i Bergen, der af Dahl var bleven sendt til Norge for at aftegne norske Stavkirker til hans bekjendte Verk, og her slog sig ned for altid. Ogsaa den første Veiledning i Farvens Behandling fik han under denne Lærer, der forøvrigt havde sin væsentlige Styrke i Tegningen.

I 1861 kom han til Düsseldorf og modtog her sin første Undervisning af sin otte Aar ældre Landsmand, Sofus Jakobsen, ligesom han et halvt Aars Tid var Elev af den tyske Landskabsmaler A. Flamm. Allerede som Schiertz' Elev havde han opnaaet det Statsstipendium, ved hvis Hjælp han blev istand til at begive sig til Düsseldorf, og allerede i 1863 synes det, som om han er begyndt at arbeide paa egen Haand. Betydningsfuldere for ham end den Undervisning, han havde modtaget af sin norske og tyske Lærer, blev imidlertid de Besøg, han allerede i en ung Alder foretog i Holland og Frankrig, og skjønt han meget snart for altid tog Ophold i Düsseldorf, er det dog klart, at han er bleven overordentlig sterkt greben af det moderne Landskabsmaleri. At naa en stor Virkning gjennem faa og simple Motiver, Motiver, som man hidtil var vant til endog at anse som utaknemmelige, blev nu hans Stræben. Hvad d'Aubignie kan opnaa af Stemning og malerisk Virkning ved blot at gjengive et knoppende Træ ved en Veikant og et Gjerde, idet han over disse simple Gjenstande gyder hele sin Farvekunsts Rigdom for ved denne alene at gjøre et virksomt Indtryk paa Beskueren, det blev det nu Munthes

Stræben at naa i Vinterlandskabet ved ligesaa faa og simple Midler. En Snemark, en Vei, der fører ind gjennem Billedet og forsvinder i Vinterdagens Graalys, et intenst rødt Streif af den nedgaaende Sol over Himlen og dertil enten et Par Træer eller nogle Hytter, er somoftest hele det Apparat, hvorved han naar den store Virkning, hans Billeder gjør. Man tør vel i det hele taget som Grundprincipet for hans Virksomhed anføre den Sætning, at jo simplere Midlerne er, desto sterkere er Virkningen. Jo færre og jo simplere Linjer et Landskab har, desto intensere kan den maleriske Behandling øve sin udelukkende Virkning gjennem Farverne. Det var denne Lære, der paa denne Tid prægede den franske Kunst, som Munthe optog og udformede i de Ord: "Den tegner bedst, der viser det mindst."

Munthe malede fortrinlig Sne og stod ganske vist i allerførste Række blandt dem, der har fremstillet Vinteren. Saa rige og bløde Stemninger har man sjelden seet udtalt gjennem Vinterens kolde Mund, som de, Ludvig Munthe forstod at fremtrylle i sine Snebilleder. For et slapt Øie er Sneen trist og farveløs: Munthes seende Øie lærte os at observere den Uendelighed af Farvenuancer, som den gjemmer. Det ydre Apparat er, som sagt, gjerne det mindst mulige, men hvilken Stemning forstod han ikke at lægge over det mindste Motiv! For Munthe var Sneen ikke den hvide, døde Masse, "Naturens Liglagen"; enten han hyllede den ind i den nedgaaende Sols rødmende Straaler, eller i Vinterskumringens svage Lys, i det farverige Tusmørke eller i Maanelysets gulblege Toner, eiede i hans Haand Sneen en mægtig Rigdom af vekslende Farver, fra den klamme fugtige Uhygge i den disige Aftens brunlige Taageslør og til det forfriskende Syn ud over Engene, ved en klar Vinterdags Ende, hvor den døende Sol gløder gjennem Ildskyer.

Men det er ikke blot Vinteren, som var Ludvig Munthes Domæne. Ogsaa den høstbrune Skov med hele dens melankolske Lysstemning, hvor den opgaaende Maane kaster sit magiske Skjær ind mellem Stammerne, eller hvor Skovens rødmende Farvepragt tegner sig skarpt mod den graalige Himmel — ogsaa den fremstillede han med samme Mesterskab.

Allerede 1866 vakte et "Vinterlandskab" af Munthe stor Opmerksomhed paa den skandinaviske Udstilling i Stockholm; i 1872 viste han sig ved den skandinaviske Udstilling i Kjøbenhavn allerede som moden Mester — atter med et Vinterlandskab; men sit Ry som en af vor Tids største Mestere befæstede han for altid da han ved Verdensudstillingen i Paris 1878, paa en Tid, da en

premiere medaille ved en Verdensudstilling endnu virkelig var en stor Udmerkelse, tog første Medalje for sin "Vinteraften paa den norske Kyst", som han i høisindet Taknemmelighed for, hvad han skyldte sit Fædreland, senere forærede det norske Nationalgalleri. Det eier desuden et af hans tidligere Billeder, "Tysk Vinterlandskab", og et fortræffeligt "Høstlandskab" med Staffage af en Bondefamilie, der er sysselsat med at høste Poteter i Skovkanten og har tændt op Ild paa Marken.

Det vilde være et ligesaa vidtløftigt som unyttigt Arbeide her i denne lille Skitse at redegjøre for de enkelte Arbeider, som denne produktive Kunstner har frembragt. Vi skal her til Slutning kun notere, at Ludvig Munthe har modtaget mange Vidnesbyrd om den store Anseelse, han nød som Kunstner, ikke blot gjennem Guldmedaljer fra Paris, Berlin, Wien, Amsterdam og flere Steder, ikke blot derved, at en Mængde af Europas første Gallerier har optaget hans Verker i sine Samlinger, men ogsaa ved at være bleven optagen som Medlem af Akademierne i Stockholm og Kjøbenhavn, ved af den preussiske Regjering at være udnævnt til titulær Professor, og ved at have modtaget Olafsordenen, Æreslegionen og den belgiske Leopoldsorden. Mere værd end alle disse ydre Udmerkelser er dog den enstemmige Erkjendelse af hans fremragende Stilling i Kunstverdenen, som hele hans Samtid ydede ham.

Den store Kunstner tilhører ikke længere de levendes Tal, thi Mandag Morgen den 30te Mars 1896 var hans Timeglas udrundet.

Skjønt Munthe saaledes gik bort i sine bedste Aar — i sit 55de — og under den frodigste Udfoldelse af sin Kunst, vil det dog tilvisse medgives, at han med Hensyn til Berømmelse var en gammel Mand, og at han allerede i en lang Aarrække har spredt en Afglans af sin Hæder over det Land, hvorfra han var udgaaet, og hvis Søn han var stolt af at være.

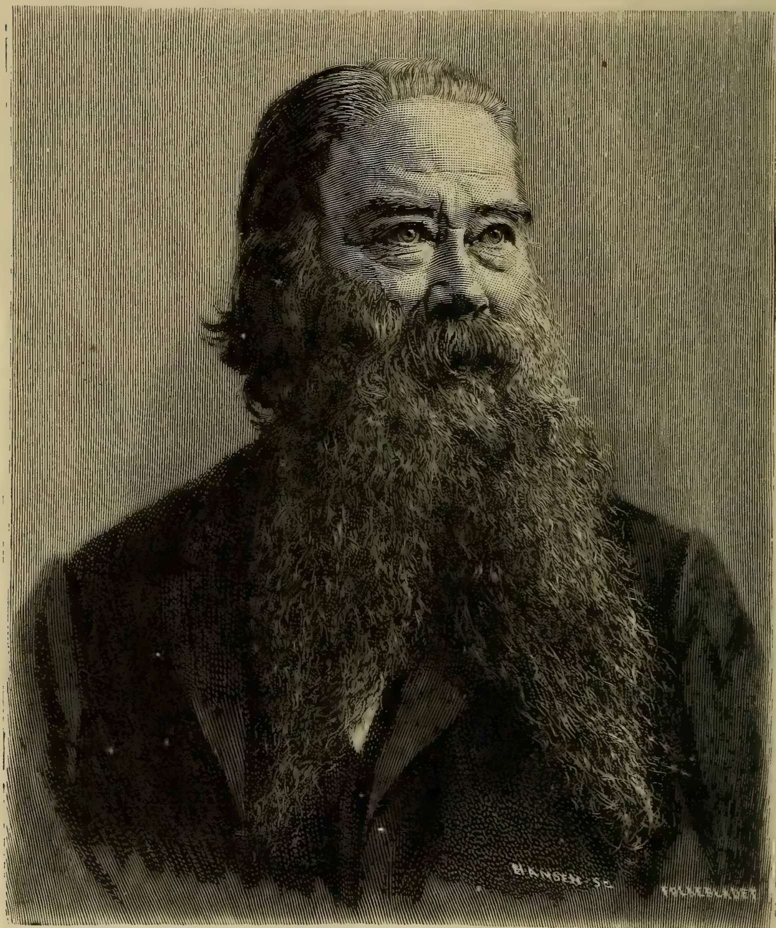
L. Dietrichson.

ANDREAS ASKEVOLD.

Langt ude mod Havet, paa Norges Vestkyst, i Nordre Bergenhus Amt, ligger Askevold Prestegjeld. Søndfjord, hvortil dette Prestegjeld hører, har en Befolkning, der altid har udmerket sig ved en vis praktisk Foretagsomhed, navnlig forsynede det tidligere Bergen med to Artikler, Ammer og "Underjordiske". Ved dette sidste Begreb maa man ikke forstaa nogetsomhelst fantastisk, det er simpelthen Navnet paa den Klasse af Kjøbmænd, der har sine Butiker i Kjældere, de saakaldte "Kjæl-

dermænd". Kun sjelden har det derimod indregistreret noget af sine Børn i Kunstnernes Rækker.

I det nævnte Prestegjeld fødtes imidlertid Juledag 1834 en Mand, der tog Navn efter Prestegjeldet, og som var bestemt til at spille en Rolle blandt vort unge Lands Malere.

Andreas Askevold.

Andreas Askevolds tidlig aabenbarede Tegnertalent fik sin første Uddannelse i Bergen, hvor det var hans Plan at dyrke Landskabsmaleriet.

Herfra begav han sig 21 Aar gammel, ved egne Midler og lidt Tilskud af sin Fader (Bygdefolket gjorde Nar af hans Arbeider, og mente "det var bedre han tog Tjeneste hos en brav Mand") til den By, hvorhen paa hin Tid alle vore Malere strøm-

mede, til Düsseldorf, for der at søge Gudes Veiledning. Gude tog som altid velvilligt mod sin unge Elev, der imidlertid snart udviklede sine Evner i en Retning, forskjellig fra Mesterens, idet han viste en afgjort Tilbøielighed for Dyrmaleriet. Opvokset i en Egn, hvor Kvægdriften spiller en stor Rolle, var Askevold fra sin Barndom fortrolig med Husdyrenes Liv, og allerede et Par Aar efter kunde han hjemsende Arbeider, der lovede godt for den Bane, paa hvilken han var slaaet ind.

Det første Billede, jeg erindrer at have seet fra Askevolds Haand, var en i Kristiania Kunstforening vistnok noget før eller omkring 1860 udstillet "Solnedgang paa Sæteren", hvori han havde stillet sig den vanskelige Opgave at gjengive Aftenens rødmende Lys, farvende alle Sætervoldens Gjenstande. Der var endnu en kjendelig Usikkerhed saavel i Gjengivelsen af den svære Belysning, der var faldet altfor rødfarvet ud, som i de tilstedeværende Menneskefigurer; men Kvæget er malet med en Sikkerhed og navnlig med en Kjærlighed til den fremstillede Gjenstand, der maatte vække de største Forhaabninger.

Da Düsseldorf imidlertid paa den Tid ikke eiede nogen fremragende Dyrmaler, ialfald ikke paa det Omraade, Askevold vilde studere, begav han sig for nogen Tid til Paris, hvor han vistnok har studeret Troyon. Hvorlænge han her opholdt sig, er mig imidlertid ubekjendt. Ved den skandinaviske Udstilling i Stockholm 1866 fremtraadte han saa med to Billeder "Hjemkomst fra Sæteren" og "Aften ved en norsk Skovsæter", der begge vakte fortjent Opmerksomhed. Samme Aar vendte han imidlertid hjem til Bergen. Eckersberg havde jo allerede vist, at det gik an at leve i Norge uden at gaa tilbage som Kunstner, men det tør muligens hænde, at Askevold, under sit 11-aarige Ophold i Bergen, ikke gjorde den samme Erfaring. Skjønt han i 1873 for et af sine Billeder havde erholdt Medalje ved Verdensudstillingen i Wien, begav han sig ialfald i 1877, lokket ved det Ry, Friedrich Volty's, med hans egne sterkt beslegtede Billeder, havde vundet, til München, vistnok nærmest for at studere denne Malers Arbeider, men vendte sig derpaa, efterat have deltaget i Verdensudstillingen i Paris 1878, i 1880 til denne, den moderne Kunsts Hovedstad, hvorefter han saa omsider for altid tog Bolig i Düsseldorf.

Det er navnlig Hornkvæget og dets Sommerliv, der er Gjenstanden for Askevolds, vel ikke meget afvekslingsrige, men desto inderligere og kjærlighedsfuldere Fremstilling. Han viser os Kjørene paa Veien til Sæteren, vadende over Elven eller søgende

Kjøling i Vandet paa den hede Sommerdag, altid karakteristisk opfattede og fortrinlig gjengivne, indfattede i solbelyste, i og for sig betydelige Landskabsomgivelser; kun staar hans Menneskefigurer, sædvanlig Sæterjenter eller Kvægdrivere, ikke altid fuldstændig paa Høide med hans ypperlige Dyr og Landskaber.

Det norske Nationalgalleri eier to Billeder af Askevolds Haand, der begge netop er hentede fra den nylig nævnte Sfære, nemlig "Aften ved Elven" og "Sommerdag ved Tjernet".

L. D.

AMALDUS NIELSEN.

Naar vi nævner Navnene paa de mest fremstaaende af vore ældre Landskabsmalere, vil man altid ved Siden af Navnet Gude og Navnet Ludvig Munthe maatte nævne Amaldus Nielsen; thi han tilhører en af vore betydeligste Landskabsmalere.

Gude stod allerede paa Høiden af sin Bane; Ludvig Munthe var endnu ikke fremtraadt, da Amaldus Nielsen viste sig paa vor Kunsts Horizont og kjæmpede sig frem til sin høie Stilling.

Clarin Amaldus Nielsen, født i Mandal 23de Mai 1838, er en af de fineste og elskværdigste Begavelser indenfor det norske Landskabsmaleri. Søn af en uformuende Skipperenke, fra Barndommen af i Besiddelse af en brændende Lyst til at male Landskaber, blev han først sat til Handelen, men kom saa som Malerlærling til Kjøbenhavn, hvor han snart fik Adgang til Akademiet og straks sprang over Elementærklasserne op i første Frihaandsklasse. Med Understøttelse af Jernverkseier D. Cappelen, kom han i Begyndelsen af 1860-Aarene til Düsseldorf, som Gude imidlertid snart (1862) forlod, og som han derfor hurtigt ombyttede med Carlsruhe, for her at nyde Gudes Undervisning. Vi møder ham første Gang paa den skandinaviske Udstilling i Kristiania 1861, hvor han udstillede et "Parti fra Kinn", "Skib i Brændinger ved Lindesnæs" og "En Gruppe Skibe fra Mandal", uden at han dog endnu i disse Billeder synes at have fundet det rette Felt for sin Virksomhed. Endnu længe usikker i Tilgodegjørelsen af sine fortrinlige Studier, hævede han sig langsomt men jevnt opad til Jevnhøide med Norges største Landskabsmalere ved sin sjeldne Evne til at forene det strenge og gjennemtrængende Naturstudium med en varm, poesifuld, af hans Kjærlighed til Naturen baaren Stemning, til at lade en helt gjennemført Udførelse af Landskabet karakteristiske Detaljer gaa Haand i Haand med Frihed og Totalvirkning. Her var hverken Tale om "at ofre Detaljen for Hovedvirkningen" eller at tabe Hovedvirknin-

gen i Detaljen, og saaledes har han i stadig Fremgang leveret en Række Billeder af fuldendt Skjønhed, især fra vort Lands Sydvestkyst, fra de Egne, han kjender bedst og elsker mest, fra hans egen Barndoms Hjemstavn: Kystegnene omkring Mandal.

Allerede i 1862 vakte hans "Morgen ved Havet efter Storm" stor Opmerksomhed ved Londoner-Verdensudstillingen og solgtes i England.

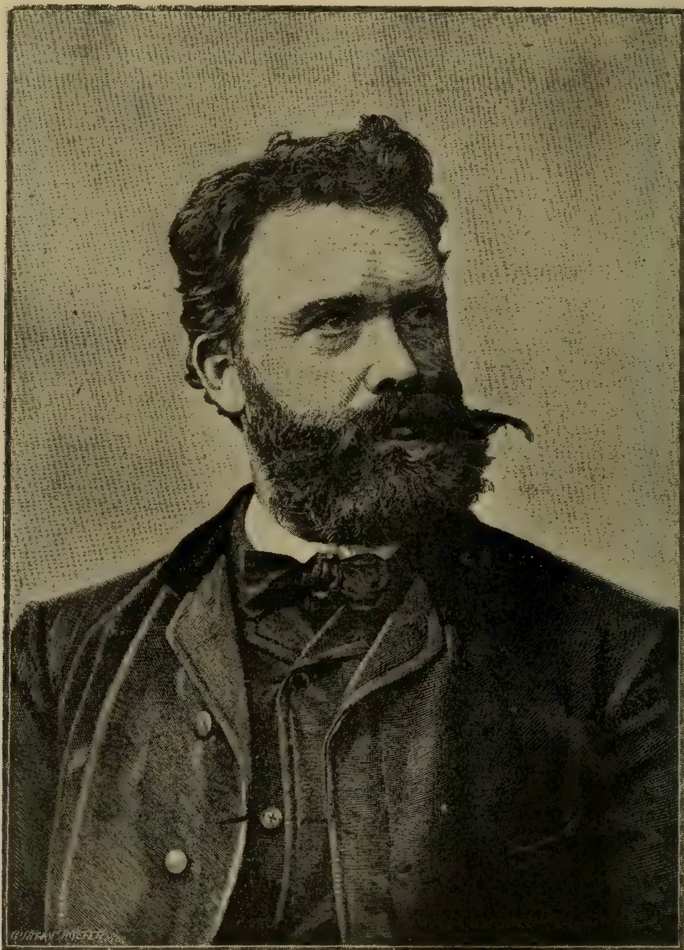
I 1869 tog Amaldus Nielsen fast Bolig i Kristiania og har siden stadig opholdt sig der, længe kjæmpende med trange Kaar, men mere og mere fæstende sig i sine Landsmænds Kjærlighed og sine Kunstbrødres Høiagtelse. Af senere Billeder kan vi nævne: "Maaneskin ved Stavenæs", "Sommerdag ved Skudesnæs", "Fra Hvaløerne", og "Maaneskin ved Mandal". Men fremfor alt besidder det norske Nationalgalleri tre Perler af hans Kunst. Det ældste af dem er "Aften ved Hvaløerne", udført i Kristiania 1879: over den næsten speilblanke Fjord glider i Forgrunden en Baad med en lang Stribe Kjølvand efter sig; fjernt sees en større Seiler, Kysten er lav og gold, men fra den mod Aften klarnende Himmel kaster de rødmende Skyer, der gløder mod Solnedgangen, sit farvestraalende Billede i Fjorddybet. Det andet Billede: "Morgen ved Ny-Hellesund", er udført 1885: den opgaaende Sol farver de lave Heier omkring den lille Lodsstation, hvor et Par pyntelige Huse ligger klinet opefter Fjeldet, med sit første rødmende Skjær. Solen har endnu ikke naaet Fjorden, men spiller allerede paa Husenes Gavle og øvre Dele. Men i den stille Morgen har en Fisker begivet sig ned til sin Baad, og sysler med den, mens der endnu intet Liv er at merke paa Skonnerten, der ligger for Anker i Bugten. Det tredie Billede: "Fra Ænæs ved Hardangerfjorden", viser en sterk Kuling staaende indover Fjorden, under en skytung Himmel, mens en Baad skyder raskt henover de hist og her hvidtoppede Bølger. Men idetsamme bryder Solen igjennem, og kaster sin Glans over Stranden og Fjeldet hinsides Fjorden og over Bryggen i Forgrunden, hvor en Kvinde og en liden Gut ser ud efter de seilende. Med disse tre Billeder alene vilde Amaldus Nielsen eie en Førsterangsplads i vor Kunst.

Vi kunde blive længe ved, om vi skulde nævne alle Amaldus Nielsens rige og sympatetiske Verker — det være nok sagt, at vor Kunst neppe — med Undtagelse af Gude — eier en Kunstner, der af alle Retningers Tilhængere omfattes med en saa almindelig og vel begrundet Anerkjendelse som han.

Lorens Dietricksen.

MATHIAS SKEIBROK.

Mathias Skeibrok er som sin Ven Arne Garborg Jærbu og født paa Lister i Vanse Prestegjeld den 1ste December 1851. Under Jæderens haarde Vilkaar levede han sin Barndom, deltog tidlig i sin Fødeegns Slit ude paa Havet og drog i 16 Aars Alde-

Mathias Skeibrok.

ren tilsøs. Men Sømandens eventyrlige Liv kunde ikke gjøre hans ulmende Længsler og Kræfter Fyldest; han forlod Søen og gav sig til at arbeide paa sin Faders Gaard, mens han samtidig, kundskabstørstig som han var, uddannede sig som Skolelærer. Omendskjønt han havde mange Betingelser for at blive en over-

maade begavet og dygtig Lærer, opgav han ogsaa dette og drog til Kristiania for at søge sin Lykke som Træskjærer, i hvilken Kunst han allerede havde leveret utvetydige Beviser paa Begavelse.

Moderen sover.

I Kristiania ernærede han sig af Træskjærerarbeide, medens han samtidig under Billedhugger Middelthons Veiledning begyndte at studere Skulptur. Han vakte snart Opmerksomhed ved en Portrætbuste af Prof. M. Sars og af Johan Sverdrup, og disse Arbeider skaffede den unge Billedhugger hans første Stipendium, og i 1876 drog han til Paris, hvor han udførte sit ud-

merkede Arbeide "Ragnar Lodbrok", der blev indkjøbt for Kunstforeningens Regning.

Senere var Skeibrok gjentagne Gange i Udlandet, saaledes i 1878 paa Pariserudstillingen, hvor hans "Ragnar Lodbrok" vakte Opmerksomhed, og i 1882 var han atter i Paris, hvor han udførte sin bekjendte "Træt". Af større Arbeider, der nu med kort Mellemrum udgik fra hans Haand, kan nævnes "Snorre Sturlassøn, der dikterer Norges Kongesagaer", indkjøbt som Sølvbryllupsgave til Kong Oscar II og Dronning Sophie, Portrætbusterne af Grieg, Ole Bull, Johan Svendsen, Ernst Sars, Fru Laura Gundersen, Johanne Reimers, Eilert Sundt, Søren Jaabæk, samt Friserne "Oscar II afslører Karl Johansmonumentet", der pryder Vestibulen i Kristiania Slot, og den store Gavlfrise paa Universitetet.

Det var ikke alene som Billedhugger, at Mathias Skeibrok henledede sin Samtids Opmerksomhed paa sig. Hans rigt udrustede Natur havde ogsaa i digterisk Retning en ikke ubetydelig Begavelse, der i hans humoristiske Smaafortællinger fra hans Fødeegns Folkeliv og hans "Sandfærdige Skrøner" indeholder saa megen egte Humor og Kvikhed, at de har faaet sin store Betydning i vor nationale Literatur. Han var en Mester i at fortælle disse Skrøner, der er saa karakteristisk for ham selv og jædersk Natur og Folkeliv.

Hans mægtige Skikkelse syntes som skabt for at bruge Meislen, hans fantasirige og vakre Ansigt med det egte nordiske Drag røbede den originale Naturbegavelse, og i hans vældige Stemme klang en overlegen Kraft i forunderlig Forbindelse med den bløde barnlige Naivitet, der er et af Grunddragene i nordisk Kunstnerbegavelse.

Typisk for Skeibroks samlede Naturel som Kunstner og Menneske staar hans bekjendte Gruppe "Ragnar Lodbrok" og hans betegnende Genre "Træt". I den førstes gigantiske Former og vilde Fantasi tumler Urkraften sig i bred Fylde; i den anden drager det bløde Barnesind sit kjære Suk.

Som Menneske og Kamerat var Skeibrok yndet og afholdt som faa. Hans djerve, kjernefulde Natur, hans Karakter, der var trofast og uden Svig, hans bramfri Færd og hans rigt sprudlende Lune gjorde det til en Fest at være sammen med ham. Altid var han i Aande, altid hans originale Fantasi i Bevægelse; hans Personligheds næsten ubændige Kraft og hans bløde, blyge Sind, hans varme Hjertelag og store Beskedenhed gav Samværet med ham en Rigdom og Afveksling, som et Eventyr i et rigt

og fagert Land. Ogsaa i denne Henseende var han typisk norsk, og det kan vel siges, at der er faa Kunstnerpersonligheder i Norge, i hvem en stor Venneskare har fundet vort Lands Eiendommeligheder mere alsidigt og kraftigt repræsenterede.

Ingen, der saa Skeibrok den nærmeste Tid før hans pludselige Død, skulde have anet, at denne kraftige, kjæmpemæssige Konstitutions indre Kraft allerede var brudt. Derfor berørte ogsaa det pludselige Dødsbudskab alle, der kjendte ham, desto smerteligere.

Træt.

Altid var han redebon til at støtte med sit Talent de Formaal og de Venner, der appellerede til hans værdifulde Bistand, og det er i denne Henseende karakteristisk, at Døden rammede ham, netop som han var paa Hjemveien fra en velvillig Assistance for et nationalt Formaal. Han døde af Hjerteslag kun 45 Aar gammel i April 1896. Skeibrok blev 1895 hædret med St. Olafsordenen for fortjenstfuld kunstnerisk Virksomhed.

(Efter *Jakob B. Bull*).

EILIF PETERSSEN.

Eilif Peterssen fødtes den 4de September 1852 i Kristiania. I et Brev til Nordahl Rolfsen har han givet nogle selvbiografiske Oplysninger, der i det væsentlige tjener til at karakterisere hans Forældre. Han mener, at han har arvet sit Anlæg fra dem begge to.

Vi benytter ordret endel af dette Brev, da det er saa hjertegribende vakkert, netop umiddelbart som det er:

"Min Far — en Bondegut fra Ringerike, som udelukkende ved ikke almindelig gode Evner og ved sjelden Energi svang sig op fra Soldat til den forholdsvis anseede Stilling, han tilsidst opnaaede, — havde fra ganske ung stor Interesse for Tegning, og han gik, sogar efterat han var gift, hver Aften paa den kongelige Tegneskole som Elev af Flintoe. Og min Mor, hvis Slegt var fra og vistnok fremdeles lever paa Hadeland, havde en ganske usædvanlig Sans for Kunst og øvede stadig en sjelden fin og streng Kritik; hun har givet mig mange gode Raad. Jeg glemmer aldrig og maa stadig forbauses over, hvor liden Modstand mine Forældre gjorde mod min Lyst til at blive Kunstner — og dog havde de havt 8 Børn, og jeg var den eneste tilbage, — det skal jeg aldrig glemme dem."

Eilif Peterssen fik tidlig Lyst til at blive Kunstner. Før den Tid var han en flink Gut paa Skolen. Men da Kunstnergrillerne kom, tænkte han ikke paa andet, og da var han, "om ikke sidst i Klassen, saa næstsidste".

Han skulde dog være flink i norsk Stil.

Alle vi Gutter drev paa med at støbe Gibs i de Tider. Men af alle Hægdehaugs- og Uranienborggutterne var Eilif Peterssen og hans Broder de flinkeste. Det gik Ord af dem for deres gode Svovlforme og deres rene Afstøbninger.

Uden Tvil maa det tillige have været udviklende for Peterssen med hans Lyst til at blive Kunstner, at han som Ven af Gudes Sønner kom i Theodor Kjerulfs Hus.

Saaledes kom alt itide til Gjennembrud hos ham. Han gik ikke som mange andre unge hos os i aarevis og kjæmped med en utilfredsstillet Længsel. Han opgav Skolen, før han blev Student og drog ud i Verden, sikkert og trofast støttet af sine Forældre. Saaledes har Eilif Peterssens Udvikling faaet et sjelden lykkeligt, harmonisk Præg.

Det var i München han fik sin egentlige Uddannelse.

Første Gang, vi begyndte at lægge Merke til Eilif Peterssen, var, da han sendte hjem sit tungsindige Billede af Corfitz Ulfeldt som døende — paa Strandbredden, mellem høstgult Siv, støttet af en af sine Sønner.

Alt her var et af de eiendommeligste Træk i Eilif Peterssens Kunstnertemperament udtrykt: hans Trang til en dyb og gjennemgribende Stemning med Underbund i et blødt modtageligt, musikalsk Sind.

Egentlig Opsigt gjorde han først med sit store Billede: Kristian II som underskriver Torben Oxes Dødsdom.

Gjennem det dramatisk bevægede Liv, som danner Kompositionens Grundmotiv, gaar der ogsaa her en Strømning af sterke Følelser i Kongens indre Sjælekamp, i Kvindernes Sorg og deres Bøn om Naade.

Endnu et nyt Træk er i dette Billede kommet til: han viser sig som en født Kolorist gjennem Billedets rige, men smagfuldt beherskede Farvepragt.

Han kunde have opnaaet en Professorpost ved Münchens Akademi, ifald hans Udvikling havde fortsat i dette samme Spor, og ikke var bøiet ind i en ny Retning

I de nærmeste Aar bekræftede Billede efter Billede det Ry, han allerede havde vundet. Vi grebes af hans to Fremstillinger af Judas og Kristus — med den dybe sjælelige Kontrast og den tunge, farverige Nattestemning.

Endda flere har uden Tvil glædet sig ved den store Altertavle i Johanneskirken i Kristiania. I dette Billede har han villet, at det skulde virke til Andagt; og det er virkelig blevet til et Andagtsbillede.

Der er altid et Festpræg og en Stemning over al hans Kunst. Det er der over Altertavlen i Kristianssand: Kristus, som bryder Brødet for Disciplene i Emmaus. Det er der over Hyrdernes Tilbedelse i Jakobskirken i Kristiania. Dette sidste navnlig viser os som i en Sum alt, han har lært: hans sikre, energiske Dygtighed, hans modne Intelligens, hans Kjærlighed til de gamle Mestre. Men sin største Magt har dette ogsaa i Stemningen. Det

er, som om Englesangen nylig havde tonet oppe fra den dybblaa Nattehimmel med de seilende lyse Skyer.

I de senere Aar har Eilif Peterssen levet hjemme. Da han bgyndte at bygge sit nye Atelier paa sine Forældres Grund, følte vi det, som om der blev lagt en ny Hjørnesten til et Hjem for den norske Kunst i Norge selv. Og det Hjem, han selv har bygget sig, er blevet et Midtpunkt for et Skjønhedsliv, som Norge vanskelig har Sidestykke til endda. *Andreas Aubert.*

PETER NICOLAI ARBO.

Historiemaleren P. N. Arbo var født 18de Juni 1831 paa Guldskogen ved Drammen. Efterat Arbo havde fuldendt sine Studier ved Kristiania Universitet, ofrede han sig helt for Malerkunsten. Han døde i Kristiania den 14de Oktober 1892.

Peter Nicolai Arbo var ikke blot en betydelig Kunstner, men havde ogsaa det tilfælles med de bedste af den ældre Skole i vort Maleri, at hans Kunst var baaret af en tilsvarende ædel og fin Personlighed, der gjorde Samlivet med ham ligesaa kjært og dyrebart for hans Venner, som Nydelsen af hans Verker tiltalende og frugtbringende

Ud af næsten alt, hvad Arbo frembragte, talte en varm Kjærlighed til Fædrelandet, hvis Historie det var hans Ungdoms skjønneste Drøm at faa fremstille i Billeder, og en ikke mindre varm Kjærlighed til den Kunst, gjennem hvilken han vilde virkeliggjøre denne sin Livstanke.

Men med den fine Kritik, ogsaa over sig selv, der altid udmerkede hans Væsen, gjennemgik han den tunge og smertelige Selvbegrænsningens Kamp, der lod saameget af disse hans Ungdoms store Syner forblive uudført, fordi han paa ethvert Punkt følte, hvor Evnerne slog til og hvor Evnerne svigtede; mild i sin Dom over andre, var han streng i Dommen over sig selv og sin egen Kunst.

Der hviler derfor over dette Kunstnerliv en sjelden lykkelig og harmonisk Tone, og Udviklingen er uden Spring, jevn og rolig.

Af hans historiske Billeder kan nævnes "Kong Sverres Flugt", "Slaget ved Standfordsbro", "Ingeborg", "Bjarkes og Hjaltes Død", "Aasgaardsreien", "Valkyrierne" og tilsidst det ufuldendte "Leif Erikson opdager Amerika".

Til Valkyrierne er Arbos Navn fortrinsvis knyttet. Tre Gange har han udført dette Verk, og endnu i sine sidste Dage syslede Kunstneren med fornyede Forsøg paa en tildels udvidet

Fremstilling af Emnet, der havde lykkedes ham fortrinligt og var Gjenstand for hans høieste Interesse. Enhver kjender Arbos Valkyrie (se Side 66), saa at en nærmere Skildring af den djærve Rytterske paa den fnysende, sorte Hest ikke vil være nødvendig. Beslegtet med hans Valkyrie var hans to store Billeder "Dagen" og "Natten" — Dagen fremstillet som en lys Yngling paa en

Peter Nicolai Arbo.

skinnende hvid Hest med høit løftet Fakkel, der spreder Lys foran ham, mens Mulmet endnu ruger bag ham, og Natten fremstillet som en mørk Kvinde paa en sort Hest; — det første af disse Billeder tilhører Kong Oscar II og hænger paa Slottet i Stockholm.

Ogsaa Scener af det verdenshistoriske Kampliv har Arbo leveret — saaledes "Slagmark fra Trediveaarskrigen". En eneste Gang finder vi ham som Ceremonimaler i Fremstillingen af "Carl

XV's Kroning i Trondhjems Domkirke". Hans Kroningsbillede er vistnok det bedste af de tre Kroningsbilleder paa det kongelige Slot.

Arbo erhvervede sig ogsaa et med Rette anseet Navn som Portrætmaler, og flere af hans Portrætter er udførte med en Kjærlighed og en Sikkerhed i Opfatningen af den portrætteredes Personlighed, der giver dem et høit Værd.

Arbo tillod sig aldrig at slippe et Kunstverk halvfærdigt, saaledes som vi ser saa mange af inden det moderne Maleri. Han kunde vistnok paa denne Maade skaffet sig en letkjøbt Berømmelse inden Døgnets Kunst; men dette var for ham en Falliterklæring overfor Opgaven, en Mangel paa Troskab, som hans sandhedskjærlige og samvittighedsfulde Kunstnernatur aldrig vilde tillade sig. At kjøbe sig Mængdens Beundring for den Pris, der heder Bevidstheden om at have gjort sit bedste, det syntes Arbo for dyrt, og derfor skal det siges over hans Grav, at han var en ægte, en sand, en kjærlighedsfuld og samvittighedsfuld Kunstner, der aldrig gik paa Akkord med sig selv overfor sin Kunst.

I Livet var Arbo som i sin Kunst, fordringsfri elskværdig, fuld af en stille, velgjørende Harmoni mellem alle sine Kræfter, der meddelte sig til Omgivelsen som et Indtryk af lun, mild Varme, stundom med et let melankolsk Præg. Men derfor var han ogsaa afholdt som faa; han kunde vel have dem, der nedsatte hans Kunst, fordi den ikke stemte med deres egne Opskrifter; men jeg gad vide, hvorledes den Mand skulde seet ud, der kunde sige, at han var Arbos Fiende, og endnu mere, hvorledes den skulde se ud, om hvem det kunde siges, at Arbo var *hans* Fiende. Thi skjønt streng og afvisende mod alt halvt og falskt, kunde han aldrig gjennemføre denne Strenghed overfor Personer: han havde den lykkelige Gave, som kun de gode Mennesker eier, og som hængte sammen med det egte, kristelige i hans Livsanskuelse, altid at se det gode, det bedste ud af sine Medmennesker, og derfor vil enhver, der havde den Lykke at kjende ham, alle som en erkjende: han var en ædel Kunstner og et endnu ædlere Menneske. *Lorens Dietrichson.*

ERIK WERENSKJOLD.

Allered ved sin første Fremtræden i 1877 vakte Erik Werenskjold de mest glimrende Forhaabninger som Figurmaler. Og det Løfte, hans "Legende Børn" gav, har han i rigt Maal holdt. Billeder som "Et Møde", "En forloren Søn" og andre efterfulg-

tes af hans "Thelemarksjenter", indkjøbt af Nationalgalleriet i Kristiania; men Høidepunktet af, hvad han har præsteret som Maler er maaske hans "Bondebegravelse", ogsaa tilhørende Nationalgalleriet i Kristiania. Dette Billede er et egte Friluftsbillede i dette Ords bedste Betydning og fuld af simpel, gribende Poesi.

Ogsaa som Portrætmaler har Werenskjold præsteret prægtige Ting. Den nysnævnte Samling eier hans Portræt af Bjørnstjerne Bjørnson. Werenskjolds Malerier hører ved sin usvigelige Natursandhed, forenet med fin Følelse for Farvestemningens Poesi, ligesom ved det Lys og den Luftrigdom, i hvilke de ligesom er neddukkede, til det unge norske Maleris bedste Frembringelser. Om muligt endnu større end som Maler er dog Werenskjold som Illustratør af norske Folkeeventyr, og Asbjørnsen og Moe har i ham fundet en aandsbeslegtet og fuldt jevnbyrdig Fortæller paa den bildende Kunsts Omraade. Hans Illustrationer udmerker sig især ved den træffende Skildring af egte norske Typer og Situationer, forenede med en Stemningsrigdom, der raader over et stort Felt lige fra det mystisk eventyrlige til det gemytlig humoristiske.

Werenskjold er født 11te Februar 1855 i Vinger, blev Student i 1872, men opgav i 1873 Studierne efter at have taget Andeneksamen.

STEFAN SINDING.

Billedhugger Stefan Sinding er født i Trondhjem 4de August 1846. Han er Broder til Kunstmaleren, Otto Sinding og Musikeren, Kristian Sinding. I 1865 blev han Student, men opgav snart Studierne forat blive Billedhugger. Efter et Par Aars Ophold i Rom, bosatte han sig i Kristiania. Hans første store Arbeide, "Barbargruppen", vakte megen og for Kunstneren smigrende Opmerksomhed. Saa kom "Hylas", som nu, hugget i Marmor, findes paa Kongens Slot i Kristiania.

Fra den store Kjøbenhavnsudstilling Sommeren 1888 bar han Seirens Palmer hjem. Paa denne Udstilling havde Sinding "Barbargruppen" (Moderen, der slæber sin Søns Lig ud af Slaget) og "En fangen Moder" (en lænkebunden Moder giver sit Barn Die). Disse Grupper er i overnaturlig Størrelse, hugget i Marmor, og de vakte uhyre Opmerksomhed, og de franske Kunstnere komplimenterede ham som "Kunstner paa ramme Alvor". Paa Verdensudstillingen i Paris 1889 fik han *Grand prix*, — den høieste kunstneriske Anerkjendelse.

Hans Mesterverk er maaske "To Mennesker" — Mand og Kvinde i inderlig Omfavnelse. Denne Gruppe saavelsom de fleste af hans andre Verker er indkjøbt af Musæer og Rigmænd i Kjøbenhavn, hvor Sinding nu bor.

Stefan Sinding er vel den skandinaviske Billedhugger, der har naaet længst i sin Kunst næst Thorvaldsen. Et af hans sidste Arbeider er "Slegtens Ældste". Om dette herlige Verk siger Forfatteren Thomas P. Krag:

"Atelieret er et umaadelig stort Rum med de fordelagtigste Lysvirkninger. Her er da flere af Sindings ypperste Verker at se. "Barbarkvinden, som bærer sin Søn hjem fra Krigen", "To Mennesker", desuden en Mængde Udkast til Ibsen-, Bjørnson og Ole Bull Monumenterne, der alle viser, hvor stor og alvorlig Sindings kunstneriske Samvittighed er. Endelig stanser vi foran "Slegtens Ældste", der netop da var bleven færdig i Gibs. Hun staar der, den høie, gamle Kvinde, endnu levende og lyttende, endnu følende omkring sig dem, som lever. Men hun staar der *over* det hele, hun er ligesom naaet saa vidt, at Livet er hende mere ligegyldigt end før. Der er over hende noget af den Stilhed, som hersker paa fjerne, snedækkede Bjerge, og det karakteristiske for Stefan Sinding er, at denne Slegtens Ældste er saa fuld og helt jordisk Menneske. Man tror at forstaa, at hun har gjennemgaaet meget i Verden, tunge, besværlige Dage har kommet over hende, hun har visselig følt en elsket og elskende Kvindes Glæder og Sorger; men det er fjernt, fjernt. Hun har, — og det ligger ligesom nærmere, — kjendt Glæderne og Bekymringerne som Hustru og Moder, hun har seet den unge

Slegtens Ældste.

Slegt gro op, nogle er kommet godt frem, andre er døde tidligt, atter andre er ulykkelige. Og atter har hun seet en Slegt og maaske flere Slegter komme. Og hun har seet det samme Syn: Glæde, Sorg, Liv, Død. Men nu staar hun ligesom og tænker efter. Glæden, Sorgen, Livet og Døden virker ikke paa hende som før. Hun øiner en Mening med det forvirrede, besværlige Liv. Ingen Fryd, ingen Bitterhed betager hende. Hun tænker paa det hele; den store, dybe Forstaaelse er det, der taler ud fra disse Træk, og den dybe Sagtmodighed og samtidig den ædle Stolthed. Det er det eiendommelige ved Sindings Verk: den gamle Kvinde er jordisk nok, hun staar endnu paa Jorden, men noget overnaturligt skygger hende. Sinding viser os det langvarige og det daglige Livs sælsomme Fuldkommengjørelse: Higen mod Døden, mod den Død, der kommer til Mennesket uden Rædsel, hvem de gamle Grækere kaldte *Thanatos.* Den, der ytrer sig ved "Mæthed af Dage", ved "Sult efter Søvn"."

OTTO SINDING.

Maleren og Digteren Otto Sinding er født paa Kongsberg 20de December 1842, men tilbragte den største Del af sin Barndom paa Lillehammer, fra hvis Skole han i 1860 — samme Aar Faderen døde — blev Student. I 1864 underkastede han sig juridisk Embedseksamen med Laud og blev derefter ansat i Indredepartementet som Kopist.

I nogle autobiografiske Meddelelser, som han i sin Tid lod tilflyde Christian Krogh til dennes anden Serie af Kunstnere, fortæller han, at "han var paa god Vei til at blive Statsraad, da han begyndte med Kunsten". Skjønt ingen kan være nærmere til at bedømme dette Forhold end han selv, maa man dog ikke ganske opfatte hans Ord i den Mening, at han stod umiddelbart for Tur til at rykke op i denne ansvarsfulde Stilling, som nok paa det allernærmeste skal kræve sin Mand hel og holden. Foreløbig var hans Interesser meget delte, og den Part, som faldt paa Indenrigsstyret i Almindelighed og hans Kontorarbeide i Særdeleshed, kunde muligens have været noget større. Ellers dyrkede han nu alle frie Kunster.

Allerede til Julen 1861 havde han udgivet en Buket "Skovstjerner", en liden Samling Digte paa 6 Ark, og i 1863 offentliggjorde han i "Studenterblade" et episk Digt om "Kong Arthurs Sønner" og en poetisk Besvarelse af en af Studentersamfundet udsat Prisopgave, "Efter et Studenterbal", der var bleven beløn-

net med første Pris: en Guldring med et Minervahoved og en Inskription.

Men fraregnet den sidst omtalte Smule Paaskjønnelse skal man just ikke tale om Kritikens Bifald og Velvilje overfor Sindings første Forsøg paa den literære Bane. Men Kritiken afholdt dog ikke Sinding fra at fortfare i at skrive Vers, skjønt han nu forvarede sine Produktioner omhyggelig under Laas og Lukke, hverken mere eller mindre end i 33 Aar.

Ved Siden af Versekunsten dyrkede Sinding tillige Musiken, — som alle af Navnet Sinding er han nemlig i Besiddelse af en musikalsk Aare — og indimellem syslede han lidt med Tegning. Om Somrene var han Turist og laa oppe paa Høifjeldet. Under et af disse hans Besøg hos Dovregubben var det, at Maleren kom til Gjennembrud hos ham. "Hvorledes dette gik til, fortæller han selv følgende:

"Jeg havde nok tegnet lidt, men ikke stort, og det faldt mig aldrig ind, at jeg skulde kunde blive Maler. Dertil havde jeg en altfor stor Beundring for de Malere, som jeg omgikkes, og saa noget af. En Sommerferie havde jeg været paa Høifjeldet, og da satte jeg nogle Punkter efter Naturen i en Notisebog, og da jeg kom hjem, lavede jeg nogle svære forfærdelige Tegninger efter dem, umaadelige fantastiske. En Dag gik jeg op til Kunstmaler Eckersberg med dem. Oho! sagde han og lukkede op Døren til Malerskolen. Kom ind, her skal Dere faa se noget rart! raabte han. Og ind strømmed de allesammen, Disen og Skøien og Schive og alle de andre, og de slog i en umaadelig Jubel. Og Eckersberg sagde til mig leende, at det kunde jo være bra nok, men jeg maatte aldrig tænke paa at blive Maler. Det var desuden saa forfærdelig vondt at bli Maler. De havde det saa vondt. Og han fortalte mig om Middelthun, som havde levet 14 Dage af Kaffegrud i Kjøbenhavn. Men hvis jeg havde Moro af det, saa kunde jeg jo gjerne gaa hos Barlag og kopiere lidt og male lidt til Tidsfordriv. Det gjorde jeg da, men jeg havde saa liden Tid fra Departementet, og saa gik jeg til Bureauchefen og spurgte, om jeg ikke kunde komme en Time senere om Morgenen, saa skulde jeg arbeide en Time længere om Eftermiddagen. Jo, det fik jeg Lov til. Men, lagde han truende til — jeg tænkte da vel aldrig paa at blive Maler — det maatte jeg slet ikke, for det blev bare Sultihjel. Jeg havde vel hørt om Middelthun, som leved af Kaffegrud i 14 Dage i Kjøbenhavn. Jo, det havde jeg hørt. Imidlertid — da han ogsaa sagde det, saa begyndte jeg virkelig at tænke paa at blive det. Og da jeg havde gaaet en Stund hos Barlag, saa satte det sig fastere, og jeg besluttede at tage Afsked i Departementet, for det var bedst at kaste alle Broer af, ellers blev det hverken Fugl eller Fisk. Men til alle Onklerne, som var forfærdet og syntes, at jeg forspildte en herlig Fremtid — jeg kunde jo kanske, sagde de, engang blive Bureauchef, fortalte jeg, at jeg havde taget Permission."

Efterat Sinding saaledes havde brudt alle Broer af, lykkedes det ham ved ihærdige Bønner Høsten 1867 at formaa Eckersberg til at antage ham paa Prøve som Elev af sin Malerskole, og han tog nu her Sagen grundig helt fra Begyndelsen af med den bekjendte Sindingske Energi, der ikke kjender noget "Men". Det varede heller ikke længe, før han havde sat sig i grundig Respekt hos sin Lærer, som nu paa sin Side ogsaa ophørte med

Otto Sinding.

at foreholde ham, at det var Spot og Skam ikke at benytte den gode juridiske Embedseksamen.

Det kunde jo ogsaa være bra nok paa sin Vis at være bleven kvit Kontorarbeidet; men det kunde dog føde sin Mand, Kunsten derimod endnu ikke. For det kjære Levebrøds Skyld maatte han da, siden Dagen saavidt strakte til for Atelierarbeidet, om Kvelden og en god Stund af Natten med at sidde og slæbe

hjemme med Avisartikler og Oversættelse af Føljetonen i "Aftenbladet". Stor Søvn var det ikke at faa for ham.

Nogen Tid efter kom Gude opover til Kristiania. Sinding viste ham da forskjellige af sine Arbeider, og Gude lovede ham Optagelse paa Akademiet i Carlsruhe i Baden, hvor han paa denne Tid virkede.

Sinding fik et af Statens Reisestipendier, og ved Hjælp af dette kom han da til Carlsruhe, hvor han blev Gudes Elev. Hos den berømte Maler Ludvig Riefsdahl, som ogsaa var ansat ved Kunstskolen i Carlsruhe studerede han Figurmaleriet. Efterat Sinding under Veiledning af disse fortrinlige Lærere havde lagt en solid Grundvold for sin kunstneriske Uddannelse, drog han i 1872 til München. Her fandt hans store Evner straks Anerkjendelse hos den berømte Professor Karl von Piloty. I 1874 blev der ved Pilotys Akademi opstillet som Prisopgave "Ruth og Boas". Sinding deltog i Konkurrencen og vandt i Januar 1875 Akademiets Sølvmedalje. Af de Billeder, som han frembragte under sine Ophold i Hjemmet i Aarene 1876 til 1880, kan nævnes "Havfruen", Altertavlen for Pauluskirken i Kristiania "Kristus paa Korset" og en stor Del af hans Illustrationer til Asbjørnsens Eventyr.

Om Høsten 1880 bosatte han sig i München, hvor han saa blev boende i 4 Aar. I denne Tid var det for Alvor, at Opmerksomheden henlededes paa ham. I "Aftenposten" for 1882 skrev Andreas Aubert en Karakteristik af ham som Kunstner, "Schorers Familienblatt" bragte ved Aarsskiftet i 1883 et helt "Sinding-Nummer", og i 1885 leverede Direktør Johan Bøgh hans Biografi i en af Bergensaviserne. Ved denne Tid flyttede Sinding over til Berlin, hvor han var bosat, til han vendte hjem til Norge.

Nu har Sinding i sin modnere Alder igjen optaget sin Ungdoms Sysler med Literaturen. I 1894 udgav han en Digtsamling "Vers". Senere er hvert Aar udkommet en a to Bøger af ham: 1895 "Dommedag"; 1896 Eventyrdigtningen "Narren" og Dramaet "Iraka"; 1897 Dramaet "Fyrtaarnet" og 1898 Komedien "Hans Benjamin og hans Sysken" og Sørgespillet "Bestemor Jahr og hendes Sønner". "Iraka" vakte ved sin Fremkomst og sin Opførelse en ikke liden Opmerksomhed og gjorde megen Lykke.

Carl Närup.

FRITZ THAULOW.

Familien Thaulow er oprindelig kommet fra Slesvig. Fritz's Farbroder var den berømte Doktor H. A. Thaulow, som i 1838 opdagede Sandefjords Svovlkilde og anlagde der et Bad, der har ham at takke for sit store Ry. Han anlagde ogsaa i 1857 St. Olafs Bad paa Modum (Jernkilde), og ved stor Udholdenhed hævede han denne Kuranstalt til stor Anseelse. M. C. J. Thaulow, en anden Farbroder, var Professor i Kemi ved Kristiania Universitet, og Fritz's Fader var Apoteker H. C. Thaulow i Kristiania.

Fritz Thaulow er født 20de Oktober 1847. Han skulde ogsaa blive Apoteker og tog Artium, Andeneksamen og Farmaceuteksamen, inden han begyndte at male. Men saa gav han i 1870 hele "Pilletrilleriet" en god Dag og reiste først til Kunstakademiet i Kjøbenhavn, senere til Carlsruhe forat studere under Gude, og endelig fuldendte han sine Studier i Paris. I de senere Aar har han for det meste boet i Kristiania, hvor han har øvet stor Indflydelse paa den Retning, paa hvilken de yngste norske Kunstnere har slaaet ind, nemlig Friluftsmaleriet. Blandt hans Billeder, der alle er Kunstverker af Rang og udmerker sig ved en baade livfuld, fin og ligefrem Naturopfattelse, eies "Høstdag ved Akerselven" af Kong Oscar II, "Gade i Kragerø" samt "Foss paa Modum" af det norske Nationalgalleri. Ved Udstillingen i Antwerpen 1885 fik han stor Anerkjendelse og ved Kunstudstillingen i Wien 1897 vandt han første Pris.

Thaulow har Hovedæren for de norske aarlige Høstudstillinger i Kristiania, og at disse nu nyder Statsunderstøttelse. Han er en usædvanlig vakker Mand med et kunstnerisk begeistret Gemyt, der i Kunsten mest elsker de bløde og fine Stemninger.

HANS HEYERDAHL.

Til de mange yngre Kunstnere, der med Hæder har baaret vort Fædrelands Navn ud over dets egne Grænser, hører Hans Heyerdahl.

Han er født 1857 i Dalarne i Sverige, hvor hans Forældre dengang tilfældigvis opholdt sig. I 1874 kom han til München, hvor han blev Elev af det derværende Kunstakademi og kom under særskilt Veiledning af Lindenschmidt. Paa Pariser-Salonen i 1878 udstillede han sit bekjendte Billede, *Adam og Eva efter Syndefaldet*, der vakte megen Opsigt, ikke alene ved den fremragende tekniske Dygtighed, den unge Kunstner havde lagt for Dagen i sin Behandling af de nøgne Menneskefigurer, men

maaske end mere ved den helt traditionsløse, originale Opfatning af det valgte Tema. For dette Maleri fik han Salonens Medalje af 3die Klasse.

Høsten samme Aar begav han sig til Paris for at studere under den bekjendte franske Maler Bonnat. Med stor Dygtighed kopierede han flere Malerier i Louvre, hvilke Kopier nu findes i Norges Nationalgalleri. Desuden malede han flere Portrætter og tillige det store, i Norge maaske mest populære af alle hans Billeder: *Det yngste Barns Død*, der i sin Tid var at se i Kunstforeningens Udstilling i Kristiania og vakte en velfortjent, næsten enestaaende Opsigt.

I 1882 vandt han det af det franske Tidsskrift *L'Art* udsatte treaarige Florentinerstipendium, hvorefter han i de følgende tre Aar til og med 1885 opholdt sig i Florenze. Saa drog han til sit Hjemland og tog Bolig i Kristiania.

Hans Heyerdahl indtager blandt vore Figurmalere, hvoraf vi har forholdsvis faa, en fremragende Plads og er nu det norske Publikum vel bekjendt fra de hjemlige Udstillinger, hvor han altid har været godt og rigt repræsenteret, og hvor man ogsaa har havt Anledning til at beundre hans Kunst ogsaa udenfor det egentlige Figurmaleri. Skjønt han nærmest maa siges at tilhøre den moderne fransk-realistiske Skole, om han end ikke har fulgt den i dens Yderligheder, saa har han dog forstaaet at vinde selv de mest konservative Kunstelskeres Yndest. Der er noget blødt indsmigrende, fint tiltalende og let forstaaeligt over hans Kunst, der uvilkaarlig fanger og fængsler selv den, der ikke i strengere Forstand er kunstforstandig.

At han ogsaa som Portrætmaler staar overmaade høit, er jo blandt andet ogsaa af den Grund et stort Held for ham, da Portrætter snart sagt er det eneste Slags "Figurmaleri", som er salgbart i Norge. *H. G.* i "Skillingsmagazin".

GUNNAR BERG.

Allerede fra de tidlige Skoledage staar Gunnar Berg for mig saa vakker, saa livfuld og hjertegod, saa staalfjær-elastisk og sterk, rigtig en Helt iblandt os med sit varme Gutteblod og med noget af en Nimbus om sig for os yngre af, hvad der hviskedes om ham: han blev en stor Maler!

Og da jeg efter Aars Forløb traf ham igjen inde paa hans første Udstilling i Studentersamfundet i Kirstiania — imellem sine halvandet hundrede lysende friske Billeder midt i sit Element af Salt og Sø, Fisk og Fjære, svimlende Fjelde og vrimlende Folke-

liv der nord — hvor var han ikke vakker og ung, som han gik der og førte mig i sin betagende Begeistring ind i hvert eneste Billedes særlige Historie og Forklaring, tolkede og fortalte, utrættelig opfyldt, saa hele den store, brogede Billedrække, hele det store, brogede Lofoten stod om ham som hans Kunstnersjæls Kongerige og hans Menneskehjertes inderlige Hjemstavn!

Og ligesaa levende, kjendt og kjært som hans Malerier tryl-

Gunnar Berg.

lede mig for Øie det fjerne Land med dets stolte, sterke og mægtige Natur og med dets eiendommelige Liv, mellem alle yderste Yderligheder af Rigdom og nøgen Armod, af Skjønhed og Gru, Ensomhed og broget Mangfoldighed, af dundrende Storm og sitrende Stilhed, Sommerlys og Vintermørke — ligesaa kjendt og egte rullede han op for mig ved sin egen Personlighed Billedet af *Nordlændingen* selv i den særeste og smukkeste Type. Skif-

tende urolig bevægede han sig fra det ene Motiv til det andet, fra det ene Træk til det andet af Natur og Folkeliv, af sin Kunst og af sin Menneskelighed. Energien og den seigeste Udholdenhed lyste af ham, mens han fortalte, hvorledes han havde stridt med Storm og Snekave i de knappe Vinterdage forat faa dette eller hint studeret og fæstet til Lærredet; og jeg maatte se paa hans spænstige, kraftige, kraftfulde Skikkelse, bevægelig, næsten rastløs, som i Uro ved sit eget Overmaal af Kraft. Han viste mig Fjelde og gav mig deres Navne, forklarede mig Seilløb og Fiskepladse, førte mig ind i Rorboder, gav mig Rede paa Redskaber og al deres Anvendelse, kjendte det alt og til mindste Detalj. Men først og sidst — baade i Billeder og i sin Tale — Baaden, *Nordlandsbaaden,* med de ranke Stevner og det svære Seil. Der var ikke en Linje i den slanke, svanesterke Baadform, som han ikke havde studeret, som ikke havde fængslet ham, fortolkes og forklares paa alle Vis — baade som praktisk Fordel i Søen og som kunstnerisk Skjønhed for Øiet.

I en dyb og inderlig Tro paa at være kaldet i sin Kunst at skildre Livet mellem Lofotens Tinder og Skjær, samlede sig hele Gunnar Bergs Sjæl som Kunstner og Menneske, som Nordlandsmaler og Nordlænding — dette svimlende, storslagne eiendommelige Liv, hvori han havde levet, og hvoraf han som Kunstner var født, og som havde betroet ham sin Sjæl og sit Væsen og sendt ham ud dermed forat løfte dets Billede høit for Menneskene. Slig følte han selv sin Mission, og slig saa vi ham sterk og brændende i Hjertet at stevne frem med alt sit unge Mod, med al sin sjeldne Kraft og med den Kjærlighed til Hjemmet, som ingen eier dybere og trofastere end Nordlændingen, ingen kan føle ømmere end Kunstneren.

Til Billedet af hans fængslende og altid interessante Personlighed hører ogsaa et egte nordlandsk Drag af Mystik. Jeg vil ikke kalde det Overtro, thi for ham var det ikke bare Tro, det var hans sande, uoverbeviselige Natur, slig som den var, — hele Nordland løftet ind i hans Sind og Sjæl, — der udfoldede sig og dybt kunde betage én, naar Gunnar Berg fortalte sine Oplevelser og Familiehistorier med Varsler og Gjengangere.

Det er bleven skrevet om Gunnar Berg, at "*Fortidens Petter Dass og Fremtidens Gunnar Berg*" staar sammen i sit ærlige og inderlige Forhold til Nordlandslivet og sin Gjengivelse deraf. Og dette er Sandhed. Som Maler er Gunnar Berg for disse Egne, hvad Petter Dass er som Digter: Skildreren af selve *Livet* der nord, i dets friske, søsalte Mangfoldighed, i dets haarde Slid, i

dets herlige Skjønhed. Og heri sees ogsaa Gunnar Berg som den originale, alene, som den uomtvistelige odelsbaarne Nordlandsmaler. I Tyskland, hvor han opholdt sig, naar han ikke var hjemme i Lofoten, vandt han hurtig Anseelse som en stor og lovende Kunstner. Sin meste Tid tilbragte han hjemme hos sin Fader, en af Lofotens største og mest anseede og kjendte Handelsmænd, i Svolvær, hvor han havde bygget sig et overmaade smukt Atelier, i Hjertet af den Natur og det Liv, han tilhørte. Og her som overalt var han afholdt og beundret af alle. Fiskerne kjendte ham og besøgte "han Gunnar" flokkevis for at se Billederne hans.

"Fremtidens Gunnar Berg!" Han levede i fire Aar af den Fremtid, som dengang syntes at ligge saa lys og saa lang foran ham. Høsten 1893 maatte han paa Grund af en ondartet Knæskade lade sit ene Ben afsætte. Hvad han led ved denne Lemlæstelse kan kun den forstaa, der kjendte hans Stolthed af og Kjærlighed til sin enestaaende legemlige Styrke og Sundhed. Men der levede i ham, saa sterkt netop i denne Prøvelsestid, en dyb og uskrømtet religiøs Tro og Fortrøstning, som hjalp ham til med Taalmodighed og Styrke at bære sin Sorg, og da han med sin Krykke og sit Træben atter reiste sydover forat gjenoptage sit Liv og sit Arbeide, var han modig og livsglad som før. Men han var brudt allerede da, og døde Lillejuleaften 1893. Hans Lig blev ført den lange Vei fra Berlin og blev begravet i Svolvær, paa en liden Holme, han selv eiede, — "Gunnarsholm" heder den — midt i den stolte Natur og det mægtige Livets Eventyr, han elskede. Gunnar Berg blev 30 Aar.

Bernt Lie.

Musikere og Sangere.

Kapitel XX.

OLE BULL.

Det er vel neppe formeget at paastaa, at Ole Bull var den største og berømteste Violinvirtuos, som nogensinde har levet. Hans Kunst var næsten overmenneskelig. Han fødtes i Bergen den 5te Februar 1810. Allerede i en meget ung Alder viste han et ualmindeligt Musiktalent. Hans første Instrument var en liden Fjæl, hvorpaa der spændtes Hestetagl. Men dette primitive Instrument afløstes dog snart af en liden Violin. Gutten vaagnede undertiden op om Nætterne og gik i Kjælderen eller andre Steder for ikke at forstyrre Forældrenes Nattero og kunde sidde der i timevis og spille. Forældrene vilde, at han skulde studere Teologi og sendte ham til Kristiania; men Ole fulgte sin Trang, studerede alene Musik og blev Kapelmester ved Kristiania Teater.

I 1829 reiste han til Udlandet for at uddanne sig videre. Han vendte atter tilbage til Norge, men reiste straks efter i 1831 gjennem Sverige, Danmark og Holland til Paris, og i 1832 gav han sin første Koncert i den franske Hovedstad under Medvirkning af flere af Paris' bedste Kunstnere. Aftenen indbragte ham ikke alene stormende Jubel og Applaus, men ogsaa 14,00 Francs. Saa reiste han til Italien og studerede under de bedste Lærere i Norditalien. I Bologna lagde han Grunden til sin Verdensberømmelse. Hans Spil vakte en ubeskrivelig Begeistring, og fra den Stund var hans Ry og Lykke gjort. Siden blev det et sammenhængende Triumftog gjennem Italien og Schweitz, og i 1835 kom han tilbage til Frankrige. I 1836 reiste han gjennem England, Skotland og Irland. Senere foretog han atter Reiser gjennem alle Europas Lande og høstede Guld og feirede Triumfer overalt.

I 1849 kom han til Amerika og gjorde ikke her mindre Lykke. Men hans saa bekjendte uheldige Kolonisationsforsøg, hvorved han mistede hele sin betydelige Formue, bragte ham næsten til Betlerstaven. Hans Plan var nemlig at faa istand en norsk Ko-

loni, og kjøbte derfor en større Landstrækning, som han kaldte "Oleana". Men han var desværre kommet ud for de rette amerikanske Landagenter og blev bedragen. Han forsøgte da senere ved Sagsanlæg at faa sit kjøbte Land tilbage, men i denne Sag mistede han sin sidste Cent og tabte Sagen. Hans Sagførere var nemlig gaaet i Kompaniskab med Modstandernes Sagførere, og hele Komplotten havde ikke andet Formaal end at plukke Bull aldeles. Han vendte saa tilbage til Europa og foretog flere Kunstreiser, navnlig i Rusland og Italien. Han kom senere tilbage til Amerika og høstede baade Guld og Hæder. New York udnævnte ham til Æresborger. Den 17de August 1880 døde han paa sin Villa paa Lysøen ved Bergen. Hans Jordefærd foregik i Bergen under stor Høitidelighed og levende Deltagelse.

Ole Bull har mere end nogen anden Krav paa det norske Folks Tak og Hukommelse; thi han gjorde meget for at ophjælpe det paa Kunst, Literatur og Videnskab den Gang saa fattige Norge. Naar vort Land idag befinder sig i forreste Række paa disse Omraader, saa tilkommer Ole Bull en væsentlig Andel af Æren herfor. Han bidrog ogsaa mere end nogen anden til at gjøre gamle Norge kjendt og agtet over hele den civiliserede Verden. Den store Turiststrøm fra alle Lande fik saaledes sin første Begyndelse, da han med sin Fele gjorde sine Seierstog over Landene. Skarer fulgte som fortryllede efter ham til de norske Fjelde.

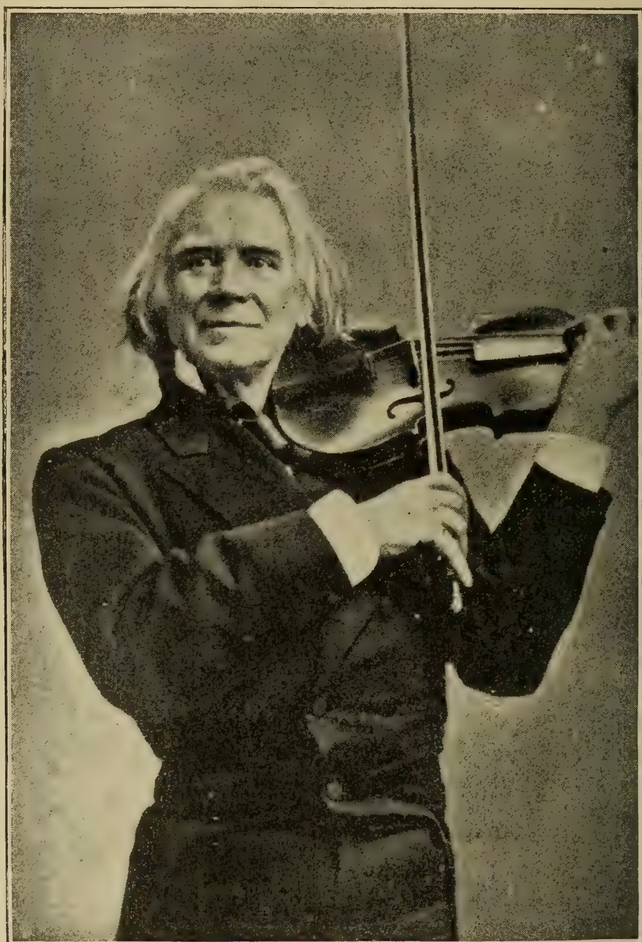
"At nævne Ole Bulls Navn er det samme som at heise det norske Flag," siger Bjørnson.

Den 17de Mai 1897 afsløredes en vakker Statue af Ole Bull i Loring Park i Minneapolis. Den er ikke alene Byens første og eneste Billedstøtte, men den er ogsaa Staten Minnesotas eneste Monument. Og det var Nordmændene, som reiste Norges mest berømte Søn et Minde her paa Vestens Prærie. Det var ingen let Sag at samle 8000 Dollars paa et og et halvt Aar blandt os fattige Indvandrere og Nybyggere. Men Fædrelandskjærligheden og Taknemmeligheden for, hvad Ole Bull udrettede for sit Land og Folk, og Erkjendelsen af, at han skaffede vort lille Fædreland Hæder og Agtelse ude i Verden, opvarmede de norske Sind og samlede os om denne Sag mere end om nogen anden. Derfor burde der have staaet paa Støttens Fod: *I Fædrelandskjærlighedens Navn reiste Nordmændene Violinkongen dette Minde!*

Ole Bull Monumentet er i Virkeligheden en Milestolpe paa det norske Folks Udviklingsvei her i Amerika. Høi og vakker

staar Ole Bull paa sin høie Pedestal i den henrivende vakre Park med Violinen under Kinden, strygende de første Toner af "Paa Solen jeg ser, det lider alt frem". Et lykkeligt Smil hviler over hele hans Ansigt.

En Vintermorgen saa jeg Ole Bull Støtten. Sneen og Rimet i hans vakre Lokker gjorde ham end mere imponerende — han

Ole Bull.

var nu den graahaarede Kjæmpe —. De rimfrosne Strenge paa Violinen glitrede i Solen, og det forekom mig som om de var Krystalstrenge eller Lysstrenge, hvis Vibrationer frembragte en forunderlig Samklang med min Længsel og Trang.

Hvilken merkværdig Forbindelse er der ikke mellem Statuen, der den ensom staar mellem Parkens Træer, og hans Yndlingssang:

"I ensomme Stunde, naar det er tyst,
da bløder en Vunde dybt i mit Bryst,
og gamle Minder dukke atter frem,
Tidsbølgen mer ei lukke over dem.

Mit høistemte Hjerte fordum gav Klang,
til engang i Smerte Strengene sprang;
nu Livet mig omflyder som et Hav,
og uden Suk jeg lyder Tidens Krav.

Dog enkelte Stunde, naar det er tyst,
lad bløde en Vunde dybt i mit Bryst,
Lad gamle Minder dukke atter frem,
til Dødens Taager lukke over dem."

Saaledes stod han der nu, og hele Statuens Historie gled mig forbi i Tankerne, lige fra den Dag, Tanken om at reise Violinkongen et Monument fremsattes i Nordmændenes Sangforening og denne optog Planen og valgte en Eksekutivkomite, og Arbeidet var i fuld Gang. Jeg erindrede 17de Mai 1896, da mindst 8000 Mennesker var samlet i Udstillingsbygningens store Auditorium for at se den netop fra Billedhuggeren færdige Gibsstatue før den sendtes til Støbning i Bronce.

Var det montro kun et Tilfælde, at Aftensolen, netop som Tæppet faldt fra den snehvide Støtte, straalede gjennem Tagvinduerne ned paa Støtten og indhyllede den i et Lyshav — en Glorie? Den store Forsamling reiste sig, og under den dybeste Stilhed kom Tonerne af Sæterjentens Søndag fra et skjult Orkester sagte rislende udover den lyttende Folkeskare.

Et høitideligt Øieblik som man aldrig glemmer!

Over den festlige Stund laa der et gribende Alvor; thi Billedhugger Jacob Fjelde, der helt fra Barndommen havde drømt om og sat som sit høieste Livsmaal at modellere Ole Bull i Leret, havde afsluttet sit Dagsverk. Hans rastløse Natur havde ikke givet ham nogen Ro under dette Arbeide før det var færdigt. En Fredagsaften havde han syg og mat lagt den sidste Haand paa Verket. Han lod endnu et prøvende Blik glide hen over det herlige Kunstverk. Et tilfreds Smil hvilede over hans Ansigt, og han lagde Hammer og Meisel fra sig for aldrig mere at tage dem op igjen. Hans Længsels Maal var naaet. Hans Livs Mesterverk var fuldført!

Efter et Par Ugers smertefuldt Sygeleie slumrede vor beskedne og tilbagetrukne Landsmand, Billedhugger Jacob Fjelde ind; men hans Minde vil bevares til kommende Slegter; dette borger Ole Bull Støtten for.

Aaret efter — 17de Mai 1897 — blev Monumentet under enestaaende Feststemning afsløret. Dagen var varm og straalende, hele Naturen havde klædt sig i Skjærsommerskrud. Den kjæmpestore Parade, der togede ud til Parken, havde samlet

Nordmænd fra fjern og nær under Fanerne. Statens og Byens Autoriteter med Stab havde indfundet sig til denne enestaaende Høitidelighed. Da Tæppet faldt efter en glimrende Festtale af Komiteens geniale Formand, Advokat Jno. W. Arctander, syntes jeg som Hilde i "Bygmester Solnes" at høre Musik i Luften — det var jo Tonerne af "Sæterjentens Søndag", der syntes at komme blødt og sagte fra Strengene paa Statuens Violin. Ja, det maatte være Ole Bulls Violin. — Det var ogsaa Toner fra Ole Bulls gamle Violin, men det var Sønnen, Alexander Bull, der nu spillede den underbare Melodi:

"Paa Solen jeg ser det lider alt frem,
snart er det ved Høimessetide.
O den, som en Stund fik ønske sig hjem
blandt Folk, som paa Kirkevei skride!
Naar Solskiven stiger lidt, saa den staar
der midt over Skaret i Kammen,
da ved jeg, i Dalen Klokkerne gaar,
da ringer fra Taarnet det sammen.

Det nytter ei stort at tage sin Bog
og synger i Heien sin Salme,
mit Loft er for høit, og her er det dog,
som Tonerne blegne og falme.
O den, som idag fik blande sin Røst
med hans og de øvriges Stemmer!
— Gud give, at snart det lakked mod Høst,
Gud give, jeg atter var hjemme!"

Ja "mit Loft er for høit, og her er det dog, som Tonerne blegner og falmer;" men den, som lader de evige Toner faa risle ind i Sjælen, og som er villig til at lade sit Hjertes Strenge vibrere med de underbare Toner og Harmonier i alt Guds Verk, han skal dog fornemme, at Tonerne ikke blegner og falmer, naar han "blander sin Røst med de øvriges Stemmer". — "Gud give, jeg atter var hjemme!' B. L.

LUDV. M. LINDEMAN.

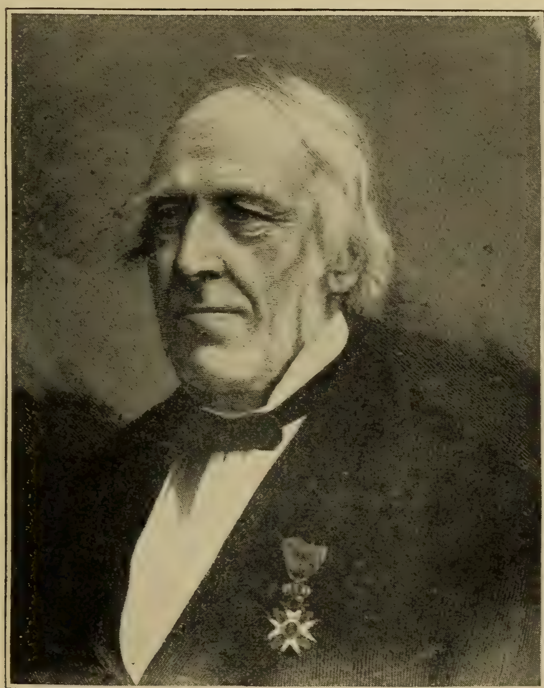
Den har levet vel, som har levet skjult, det Ord kan med større Ret siges om Ludvig Mathias Lindeman end om nogen anden. Thi omend han blev baaret som en stor Mand i sin Grav, skal man vel ikke kunne pege paa mange berømte Personligheder, hvis Liv og Virken har været saa stille og fordringsløs i sin ydre Form som hans. Hans Færden i Aandens fredede Tempel vakte derfor heller aldrig Døgnets Opmerksomhed; harmonisk og dæmpet levede han sine Aar, viet til en Gjerning, hvis Betydning og Rækkevidde vistnok først gik op for den store Almenhed den Dag, da de tre Skuffer Jord blev kastet paa hans Kiste.

Han blev født i 1812 i Trondhjem, hvor hans Fader var Organist og kyndig Musiker i det hele. Dette har forøvrigt været Tilfældet med mange af Lindemansslegten, der regnede sine Ahner lige fra Martin Luther selv.

Lindeman fandt derfor ogsaa i sin Fader den bedste Læremester, da hans Evner begyndte at vaagne. Og Faderen ledede den ogsaa fra første Færd af med en Omhu og en Grundighed, som visselig har havt den største Betydning for Sønnens Frem-

tid og sikkerlig bidrog sit til, at Lindeman stadigt rigere udfoldede sin Begavelse og ved sin Død kunde regnes som en Mester i Behandlingen af Orglet og derhos som en lærd Musikteoriker, der søgte sin Lige.

Allerede i 10-Aars Alderen spillede han offentlig Piano paa en af Faderens Konserter; ligeledes spillede han i samme Alder offentlig Orgel. Enhver, som har hørt ham, vil ikke lettelig

Ludvig M. Lindemand.

glemme hans Præludier ved Gudstjenestens Begyndelse og Afslutning. Sin egentlige Virksomhed begyndte Lindeman, efterat han var kommen til Kristiania og havde taget sine to første Eksaminer ved Universitetet. Embedseksamen blev det derimod intet af, da Musiken tog Magten over Studierne. Han var da Musiklærer og blev i 1839 Organist i Vor Frelsers Kirke. Senere har Lindeman været Lærer ved mange forskjellige Institutter og Skoler, og i alle disse Stillinger har han havt Anledning til at øve en omfattende Indflydelse paa det musikalske Liv, og en Mangfoldighed af Guldkorn har han paa den Maade spredt ud over det hele Land.

Videre maa det fremhæves, at Lindeman paa egen Haand har realiseret en Plan, som i lange Tider har ligget som en dødfødt Tanke hos mange, den at skabe et nationalt Konservatorium eller Musikakademi. I Forening blandt andre med Ole Bull søgte Lindeman allerede for lang Tid tilbage Storthinget om Bidrag til dette Foretagende; men Andragendet blev ikke dengang bevilget, og Planen gik derfor istaa, indtil Lindeman sluttelig selv, i Forening med sin Søn oprettede en Organistskole, hvis Virksomhed senere er udvidet til at omfatte flere og flere Felter af den musikalske Teori og Praksis, og som nyder offentlig Understøttelse.

Hvad der imidlertid overveiende har bidraget til at skabe Lindemans Ry, det er den Forfatter- og Samlervirksomhed, hvortil hans Navn er knyttet, og som i Virkeligheden har været af en ganske betydelig Udstrækning. Og overalt her finder man det samme Alvor, baaret frem af en ukunstlet folkelig Stemning, der bunder ud i hans Kjærlighed til og inderlige Forstaaelse af Nationens Karakter og Eiendommeligheder. Af Folkets egne Melodier har Lindeman fra Hytte og Hus hentet frem en Rigdom af skjulte Skatte og samlet denne sammen til et nationalt Verk, der vil leve i Aarhundreder, et *monumentum ære perennius.* Han reiste i mange Aar, kan man næsten sige, som en aandelig Skattegraver, ud i Landet og samlede, navnlig i afsides Fjeldbygder, alt, hvad han kunde overkomme af Folkemelodier og Visestubber. Dette har været et uhyre vanskeligt Arbeide; men ved sin Taalmodighed og utrættelige Iver hentede han fra unge og gamle, fra Spillemænd og ved Brylluper og Dansegilder Folkets levende Toneskatte frem. Men Lindeman beseirede Vanskelighederne paa en Maade, som har tilvundet ham almindelig Anerkjendelse.

Udbyttet foreligger i en stor Samling af ældre og nyere norske Folkemelodier, hvori er samlet alt det bedste af, hvad vort nationale Musikliv har eiet; en Uendelighed af herlige Folkemelodier og Kjæmpeviser er her komne for Dagens Lys. Og det er ikke nok med, at Lindeman har gjengivet Melodierne; men han har, uden at forandre deres oprindelige og umiddelbare Karakter, gjennem det harmoniske Arrangement udviklet deres rige musikalske Indhold i en Grad, som tilfulde viser Lindemans Mesterskab i den Retning.

Lindeman fik ved flere Leiligheder hjertelige Bevis paa den Sympati og Interesse, hvormed saavel hans utrættelige Arbeide som hans elskelige Personlighed omfattedes. Han var en af de

ædle Skikkelser, der var os en Arv fra Fortiden, en "kristelig Mand, en Hædersmand, en Hjertemand". — Han døde 23de Mai 1887. *Jacob B. Bull.*

HALFDAN KJERULF.

Halfdan Kjerulf fødtes 15de September 1815 i Kristiania. Hans Fader var juridisk Embedsmand, og da Sønnen blev Student i 1834, studerede han ogsaa Lovkyndighed en Tid. Imidlertid stod hans Lyst til Musiken, og efter en haard Sygdom og Faderens Død valgte han at ofre sig helt og holdent for den. Men først i 1850 opnaaede han et offentligt Stipendium for et Aars Ophold i Leipzig, hvor han studerede under den berømte Prof. Richter. Senere boede Kjerulf — med Undtagelse af enkelte korte Feriereiser til Udlandet — i Kristiania som Komponist og Pianolærer.

Dette er de beskedne ydre Træk af Kjerulfs Liv. I sig selv var det hellerikke hverken broget eller vekslende, det henrandt stille og jevnt. Vil vi da lære ham at kjende i hans egentlige Produktionsperiode, maa vi ikke søge ham paa den brede Gade, men som oftest paa den ensomme Gangsti. Med sin rene, ideelle Opfatning af Kunsten og den Autoritet, der efterhaanden knyttede sig til hans Navn, maatte Kjerulf selvfølgelig faa stor Indflydelse blandt det Publikum, hvor han virkede. At han ogsaa har bidraget meget til at klarne Begreberne om Kunst og til at forædle den musikalske Smag, er ikke tvilsomt. Men paa den anden Side var det norske Samfund dengang neppe i sin Helhed modtagelig for en saa ophøiet Kunstbetragtning som den, Kjerulf gjorde gjældende. Den prætentiøse Dilettantisme havde han ikke videre tilovers for, og som han var en Modstander af al Halvhed i Kunsten, kunde den under de Forhold, hvori han levede, vistnok af og til berede ham triste Timer. Dertil kom, at han savnede Omgang med Kunstbrødre. Alt dette gjorde, at han mere og mere trak sig tilbage i sig selv, følte sig ensom, i Livet som i Kunsten.

Alligevel kom dette hans Resignationsliv til at sætte en Frugt, der er af de første fuldmodne i vor nationale Musikliteratur. Hvad det har efterladt er ikke meget i Omfang eller stort i Dimensioner; men der er heller ikke meget af det, som ikke har stort Værd. Og betænker man, at han i de 16 Aar (hans egentlige Produktionstid varede fra 1852 til 1868) han komponerede, maatte stjæle fra den trættende Musikundervisning den Fritid, da han kunde komponere, at hans Helbred ofte var vaklende, og

at Musiklivet herhjemme ikke skulde inspirere ham sterkt, — da bliver hans 30 trykte Verker et ret anseligt Vidnesbyrd om Kjerulfs Skaberkraft; men man maa ogsaa uvilkaarlig spørge: hvad var dette fine Talent blevet under andre Forhold?

At søge et Svar herpaa kan lidet nytte, vi vil hellere med Taknemmelighed mindes, hvad det blev. Hans Romancer og Sange udgjør 16 Hefter, Pianokompositionerne 10 Hefter, hvortil kommer en længere Række Sange for Mandskvartet, "Trubaduren" for Solo og Kor m. v. Videst og dybest af alt, hvad han har gjort, er "Brudefærden i Hardanger" naaet frem; der er i de tre nordiske Riger neppe en Sangforening, der ikke synger den, og dens Melodi lever bogstavelig paa "Folkets Læber".

Kjerulf levede hele sit Liv ugift. Han havde i sin Ungdom en ulykkelig Kjærlighedshistorie og det faldt ham haardt at glemme et Par blaa Øine. Derfor var det ogsaa tungt for ham "at synge om Kjærligheds Lykke og selv at maatte undvære den".

Sommeren 1868 var han som sædvanlig tyet op til Grefsen Bad for at styrke sig til den slemme Vinter. Det blev imidlertid hans sidste Station. Hans Brystsygdom forværredes, og Døden kom hurtigere end man havde tænkt. Natten til den 11te August blev han pludselig værre, Lægen blev hentet, men der blev ikke Tid for de nærmeste til at naa hans Dødsleie. Han var ensom i Døden som i Livet.

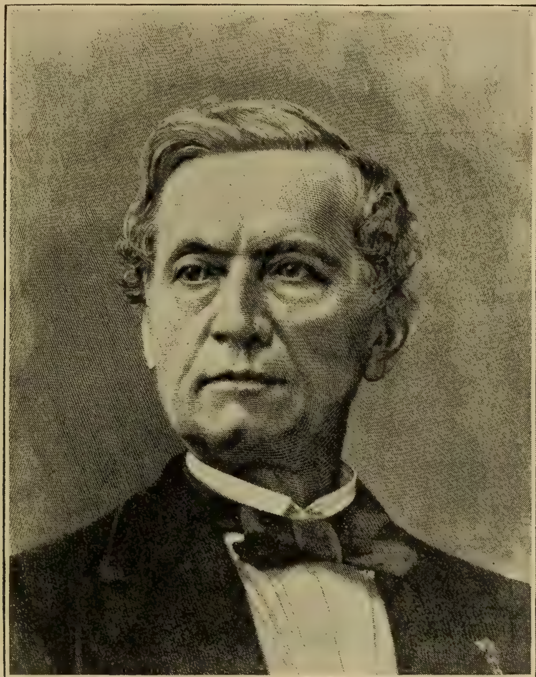
Seks Aar efter, den 23de September 1874, blev en Mindestøtte reist ved Hjørnet af St. Olaf og Kristian Augusts Gade i Kristiania over "Sommerens Sanger". Støtten staar paa et fredeligt Sted, lidt borte fra Bylarmen. Dagen var straalende. "Brudefærden", "Jubilate" og "Norges Fjelde" tonede ud over den uhyre Menneskemasse, som var mødt frem. Man feirede en skjøn Sjæls Minde og overgav hans Billede til kommende Slegter. Maatte de ogsaa mindes det. Han *lever* kun i sine Toner, maatte de aldrig blive glemt i Norge! *Aimar Grønvold.*

JOH. D. BEHRENS.

Den norske Mandsangs Skaber, "Sangerkongen" Johan Diderik Behrens, var født den 26de Februar 1820 i Bergen, hvor hans Fader var Seilmager. Behrens blev i 1841 Student i Teologi, men efter nogen Tid opgav han det teologiske Studium for ganske at ofre sig for Sangen. I 1845 indbød han til Dannelse af "Den norske Studentersangforening", hvis Instruktør han har været fra Stiftelsen til Aaret før sin Død. Studentersangforeningens Dannelse har givet Stødet til Oprettelsen af Landets øvrige

Mandssangforeninger, som Behrens ogsaa mere direkte har bidraget til at fremme ved at optræde med Studenternes Sangforening i alle Landets større Byer og ved Istandbringelsen af flere større Sangerfester.

Fra 1845 har han været Sanglærer ved Kristiania Kathedralskole og ved Krigsskolen. For "Handelsstandens Sangforening" — oprindelig stiftet af J. G. Conradi i 1845 — var han

Joh. D. Behrens.

fra 1847 Instruktør, hvilken Stilling han fratraadte efter 40 Aars Forløb. I 6 Aar var han ogsaa Instruktør for "Haandverkernes Sangforening". Behrens har ligeledes været Sanglærer ved det praktiske teologiske Seminarium, Dirigent af det bekjendte, af ham selv stiftede "Johanniterkor" samt Lærer for de forskjellige Sangkurser for Folkeskolelærere.

I 1889 erholdt han 1500 Kroner i Pension af Statskassen.

Det var alle Sangvenners Haab, at Behrens, der trods sin Alder var i Besiddelse af fuld Legems- og Aandskraft, endnu i mange Aar vilde kunne virke for den store Sag, hvortil han med enestaaende Energi havde viet hele sit Liv. Dette Haab skulde

dog ikke gaa i Opfyldelse. Det gik ham som saa mange af dem, der har taget de vældige Tag i et stort Livsarbeide — da Glæden over den lange Arbeidsdag skulde komme — meldte Døden sig. Og Sangerskarerne, der mødte sørgende frem ved hans Grav, gik freidig derfra; thi det sidste Møde med deres gamle Høvding havde mindet dem om, at han gjennem sit Livsarbeide havde skjænket dem det, der gir Sorgen Fortrøstning og Glæden Adel — Sangens Gave. *Jacob B. Bull.*

JOHAN SVENDSEN.

Johan Svendsens Billede vækker Minder om noget, der engang gik op som en varmende Sol over vor musikalske Jordbund, fik den til at spire med en hidtil ukjendt Frodighed og Kraft, og saa efter nogle Aars Forløb forsvandt til andre Lande og andre Steder. Det er et meget vemodigt Minde, fordi det er den gamle Historie om alt det af vort bedste, vi har maattet afstaa til eller ialfald dele med andre. Og dog har faa sagt Norge Farvel med tungere Hjerte end Joh. Svendsen, da han i 1883 drog til Danmark. Han var som ung en genuin Kristianiagut, frisk, modig, munter og uvorren, og han er den Dag idag trods sit lange Fravær saa vel konserveret en Nordmand som nogen. Han gjorde en lang Omvei i sin Ungdom, først som koncerterende Violinspiller i Sverige, Danmark og Tyskland, derpaa i flere Aar som Elev ved Leipzigerkonservatoriet, blev ansat i Paris, i Leipzig, reiste til Amerika, havde paa den Maade i omtrent 10 Aar vænnet sig til det fremmede, og traadt i Forhold til flere af Tidens første i Kunstens og Literaturens Verden. Men alligevel — da han følte sig som fuldt færdig og moden Kunstner, var det til Norge og dets tarvelige Kunstforhold, han rettede sine Skridt.

Da han kom hjem i 1872, havde han allerede et Navn i Tyskland, var Wagners personlige Ven og godt bekjendt af Liszt, havde dirigeret egne Sager ved Musikfester i Kassel og Weimar og i Leipzigs klassiske Gewandhaus, var portrætteret og biograferet i "Musikalisches Wochenblatt", — var, kort sagt, en opgaaende Stjerne af dem, hvis Bane man fra Kunstens Observatorier var begyndt at følge med Opmerksomhed.

Johan Svendsens Kompositioner hører til vor Literaturs allervægtigste Sager. Da han afsluttede sit første længere Ophold udenlands, 1863—72, havde han skrevet sin Strygekvartet, Mandskvartetter, den berømte og meget spillede Oktet for Strygere, sin første Symfoni for Orkester og sin Stryge-Kvintet,

altsammen fra Studieaarene i Leipzig. I Paris skrev han Violinkoncerten, og atter i Leipzig Violoncel-Koncerten og den symfoniske Digtning "Sigurd Slembe", inspireret af Bjørnsons Drama, samt endelig i Bayreuth Pariserkarnevalet. Denne Produktion fortsattes i Kristiania, trods al den Virksomhed, der forøvrigt lagde Beslag paa hans Tid som Dirigent for Musikforeningen. Da han kom hertil var han 32 Aar gammel (han

Johan Svendsen.

er født 30te Septbr. 1840), og han stod altsaa i den bedste Alder, den, der endnu har Ungdommens Glød i Inspirationen og Manddommens Modenhed og Kraft i Udførelsen. Fra disse Aar skriver sig da hans Sørgemarsch over Karl den 15de (hans første Velgjører, der i flere Aar ydede ham et rigeligt Stipendium til Opholdet i Leipzig), fremdeles det prægtigt instrumenterede Orkestermaleri "Zorahayde" efter en maurisk Legende, Kroningsmarschen og Polonæsen til Kroningen i 1873; hans Bearbeidelser for Strygeorkester af forskjellige norske, svenske og islandske Melodier, flere Leilighedskompositioner, Orkesterfantasien "Romeo og Julie", 4 norske Rapsodier, og endelig hans

Hovedverk i disse Aar, den anden Symfoni. Hertil kommer den populære Violinromance, der staar paa alle moderne Violinisters Repertoire, flere Hefter Sange med Piano og to større Kantater (til Wergelandsmonumentets Afsløring 1881 og Formælingsfestlighederne i 1882).

Orkestret er Svendsens Domæne, i det er han bogstavelig talt opvokset, han kjender alle dets Virkemidler og behersker alle dets Faser. Han spiller paa Orkestret som en Virtuos paa et Soloinstrument, hans Instrumentation er farverig og udtryksfuld, men hans hele vel disciplinerede Personlighed skyr Larm og Overlæsselse, alt klinger behersket og nobelt.

Om hans Virksomhed i Kjøbenhavn, hvor han leder det kgl. Teaters Opera og aarlig giver 4 store filharmoniske Koncerter, kan vi af egen Erfaring ikke berette andet, end at han der raader over et prægtigt Orkester, om hvis Præstationer han har samlet et taknemmeligt Publikum. Han er Kommandør af Dannebrog og Ridder af St. Olaf samt bærer Oscars-Medaljen, der af Kongen blev ham overrakt ved en Matiné paa Kristiania Slot i 1877.

A. G. "Folkebladet".

THORVALD LAMMERS.

Thorvald Lammers, Norges største Baryton-Sanger, hører til Kristianias faa virkelig populære Musikere. Han er født paa Modum 1841. Trods sin Alder er han endnu i fuld Vigør. Også hans herlige Organ holder sig forbausende godt. Hans Forældre, Bergmester Lammers og Hustru, interesserede sig meget for Kunst. Særlig skal hans Moder have været en musikalsk Dame med god Sangstemme. Sin første musikalske Undervisning fik han saaledes af hende.

Thorvald Lammers har juridisk Embedseksamen med *Laud.* I sine Studenterdage var han selvfølgelig ogsaa Studentersanger under selve Joh. D. Behrens. Hans første Lærer i Solosang var Otto Winther Hjelm.

Efter tre Aar at have været edsvoren Fuldmægtig, fulgte han sin inderste Trang og gik over til Musiken. Han var 27 Aar gammel, da han reiste til Stockholm for at uddanne sin Stemme under den anseede Operasanger Frits Arlbergs Ledelse. Og efter en Tids Studier i Stockholm drog han til Milano, hvor han i tre Aar studerede under den berømte Lamperti.

Efter et Par Aars Ophold i Kristiania studerede han i to Aar særlig Romancesang i Tyskland. Men saa vendte han tilbage til Kristiania og stiftede i 1879 sin Korforening, der har

bestaaet helt til 1897, da han selv opløste den for nu at lade den fremtræde i omstøbt Skikkelse.

Thorvald Lammers er en af de faa Kunstnere, som har havt flere gunstigt virkende Faktorer i sin musikalske Stræben. Udgaaet fra en anseet Embedsfamilie med mange Bekjendtskabs-

Thorvald Lammers.

og Venskabsforbindelser fra sit Universitetsliv, har han altid kunnet glæde sig ved en solid social Position. Medens Vor Frelsers Kirke i Aartier var stængt for andre Musikere — selv Ludv. Lindeman var negtet Tilladelse til at holde Koncert der, — var det for Lammers Tante, den mægtige Overhofmesterinde Fru Due, en let Sag at faa den oplukket for Lammers' Korforening. Men det er dog selvfølgelig hans solide personlige Egenskaber,

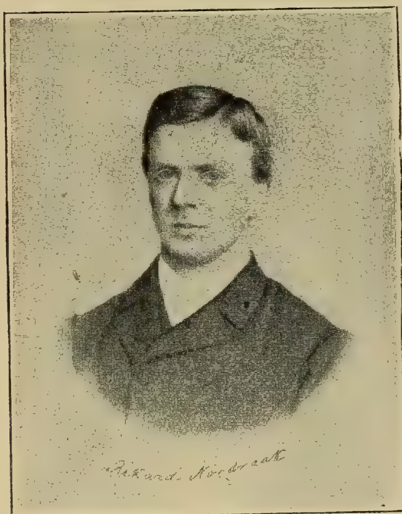
som først og fremst har berettiget hans Succes. Den gammeldags Romantik, ifølge hvilken en egte Kunstnerbegavelse maa skeie ud i en eller anden Retning — især i Bacchi-Nydelser — har han aldrig været besværet af. Men i Overensstemmelse med en fra sine Fædre arvet solid gammeldags Moral har han altid levet regelmæssigt som en Adelsmand og derved vundet Tid og Kræfter til meget og systematisk Arbeide.

Trods sine 59 Aar kan han endnu, om det kniber, synge yngre Kollegaer sønder og sammen. Maatte han synge længe!

(Bearbeidet efter *I. Haarklou*).

RIKARD NORDRAAK.

Naturen giver Menneskeslegten et slet Eksempel paa Sparsommelighed, thi ingen kan vise en større og mere hensynsløs Ødselhed end den. Den kaster Tusinder af Frø ud for Vinden blot for at skabe et eneste Træ og forøder i Sekunder Millioner af spirende Liv. De største og fineste Aander rives bort næsten i samme Stund, som deres Livslys tændes.

Rikard Nordraak.

Rikard Nordraak, den geniale Bannerfører for vor unge Tonekunst og, sammen med Fætteren Bjørnstjerne Bjørnson, Skaberen af vor Fædrelandssang, blev neppe 24 Aar gammel og sænkedes i Graven i et fremmed Land midt i sin Udviklings rigeste og mest befrugtende Periode.

Det er altid unyttigt at fortabe sig i Fantasier over, hvad store Aander vilde have kunnet naa, om de havde faaet fuldføre sit Livsverk. Men med et Talent som Nordraaks maa det dog være tilladt at tro, at hans Navn idag vilde have straalet som en af vor Kunsts første.

Hans ydre Livsvilkaar var fordringsløse. Han var født i Kristiania den 12te Juni 1842, og hans Slegt hørte hjemme paa Gaarden Nordraak i Land. Rikard var svag af Legeme i sin Barndom og undgik al Strid med sine Legekamerater; men levede med sine Fantasier. Dog ikke som en Drømmer; han

var selskabelig anlagt, kvik og vittig. Straks der var en fremtrædende Begivenhed, satte han den om i en Komposition. Han opholdt sig flere Aar i Berlin for at studere Musik; men en Brystsygdom tog lidt efter lidt Overhaand, og allerede den 20de Marts 1866 var hans Livsbane afsluttet.

Af et Stykke om Nordraak, skrevet af Bjørnstjerne Bjørnson, tillader vi os at tage følgende:

"Dengang jeg kom tilbage fra Bergen til Kristiania, var jeg meget sammen med ham. Jeg tør nok sige, at i Omgang var han det mest henrivende unge Menneske, jeg har mødt. Ikke alene, at han uden Sammenligning var det mest begavede, med Interesse for alt omkring sig hjemme og ude, men hans Godmodighed, Humør, Elasticitet, hans Spil, hans Kompositioner, hans Planer og hans Forelskelser ombølgede en som en uophørlig Vaar.

Jeg kom en Dag derop, jeg havde ændret første Vers af "Der ligger et Land mod den evige Sne"; jeg læste den saaledes ændrede Sang for hans Far, der gik ind til Rikard med den, der han sad og skrev.

"Her skal du se, hvad Bjørnstjerne har gjort; han er flittig, men hvad er du?" Uden at svare tog Rikard Sangen, læste den igjennem, fløitede, bad om at faa være alene, og før jeg forlod hans Fars Hus, kom han ind med den Melodi, som nu hele Norge synger. Faderens Glæde var storartet.

Jeg tænker mig, at det meste, han har skrevet, kom paa den Maade umiddelbart, saa at sige utænkt, strømmende lige fra Kilden, der var rigest, naar den havde faaet hvile. Da jeg havde skrevet "Har du hørt, hvad Svensken siger", kom Melodien paa samme Maade. Men da jeg saa presenterede ham "Ja, vi elsker dette Landet", fandt han paa, at den skulde vi synge i en Fest, som vort nystiftede norske Selskab skulde holde et Par Dage efter. Han skrev Melodien og indstuderede den, gamle Lindeman akkompagnerede og Ole Bull og Johan Behrens var de første, som applauderede den. Det var en Kveld!

Jeg traf ham igjen, da jeg kom tilbage fra Rom over Berlin; der boede jeg hos ham i flere Dage. Han reiste sig knapt fra Pianoet, da jeg kom ind efter flere Aars Fravær. "Her skal du høre!" sagde han, "jeg har netop skrevet en Melodi til "Nu Tak for alt ifra vi var smaa". Jeg har altid troet, at Ole Bulls "Sæterjentens Søndag" var den vakreste Sang af alle vore ny, men tror du ikke, denne er ligesaa vakker?" Og saa spilte han afvekslende Ole Bulls og sin egen. Sommetider fandt han Ole

Bulls vakrere og sommetider sin egen. Altsammen med denne henrivende Blanding af Lyrik og Skøi, som var Grunddraget i hans aandelige Væsen, og som gjorde ham saa uimodstaaelig for os alle. Derefter spilte han for mig den ene nye Komposition efter den anden, de fleste til mine Sange. Jeg gad vide, om en Digter ofte har havt lykkeligere Stund. Det kom nemlig til, at vi var Fættere og de inderligste Venner.

Atter var vi sammen en Vinter i Kristiania. Da havde han komponeret "Hvad vælter de Bølger i stille Veir" af "Sigurd Slembe". Hvad for en Spaadom om det, han kunde være blevet! Til da forekom det mig at være det mægtigste, som var komponeret i Norge.

Da jeg ikke saa længe efter hørte om, at han laa syg i Berlin og skulde dø, syntes jeg, det var forfærdeligere end alt, jeg til da havde oplevet. Jeg kunde ikke ordne det ind i min Forstaaelse af Livet, ikke ind i min Tro paa norsk Fremtid. Nu, naar jeg tænker tilbage paa det, maa jeg huske, hvad han skrev til mig fra Udlandet, da hans Moder var død. Han elskede sin Mor, et barnligt Eventyrsind, som Livet havde saa uforstandig anbragt. Han skrev, at ingen kjendte hende som han, men derfor vilde han ogsaa op i Kirketaarnene hjemme i Norge og ringe for hende, saa hele Folket skulde lytte. Denne Forestilling bør vi holde fast. Han har realiseret den."

EDWARD GRIEG.

Edvard Griegs Livshistorie har ikke udmerket sig ved store ydre Begivenheder, end mindre ved noget af disse halvt mirakuløse Træk, man undertiden træffer i Kunstneres Liv, og som f. Eks. hos Ole Bull gjør Historien næsten til Eventyr. Grieg er opvokset og udviklet i en Tid, da alt, selv i Kunstens Verden, gaar mere jevnt og naturligt til. Men hans Livsførelse har fra tidligste Stund været et Liv i og for Musik, og den gode Fe, der gav ham den i Vuggegave, har vaaget omhyggeligt over hans Talent. Dets første fine Spirer fik den første Varme af en begavet Moders skjønne Spil og fandt snart en Næring og Opdragelse, der tidligt sikrede det for sin naturlige Bestemmelse. Han blev bevaret fra at gaa alle de Omveie til Kunsten, der har været saa skjæbnesvangre for mangt et norskt Talent. Han har havt den lykke at kunne gaa lige paa Kunsten som sit Livs Maal og at kunne følge dette baade med Ungdoms Begeistring og sin Manddoms Energi uden at dele den med noget andet.

Edvard Hagerup Grieg er Bergenser. Han kom til Verden

den 15de Juni 1843. Forældrene var Konsul Alexander Grieg og Gesine Hagerup. Som de fleste Mænd, der har bragt det til noget i Verden, har han havt en begavet og dygtig Moder, hvem han visselig skylder saare meget. Hun satte sin Søn, Edvard, da han var seks Aar gammel, til Klaveret og lærte ham den første Musik. Han var ni Aar, da han komponerede sit "opus 1", Variation over en tysk Melodi, det han en Dag bragte med paa Skolen istedetfor sine Skolebøger. Læreren anmodede ham om

Edward Grieg og Frue.

at lade "sligt Juks" blive hjemme; det var den første Kritik, der mødte Griegs Musik. "Sligt Juks" er imidlertid ikke saa let at fordrive; man faar ikke let Fred for det, det vil frem i en eller anden Form, og det gik ikke den unge Grieg bedre. Hans musikalske Sans var vaagnet og meldte sig ved enhver Leilighed og vel ikke mindst, naar han færdedes i den vestlandske Natur, hvis eiendommelige Skjønhed han stedse har elsket. Da Grieg var 15 Aar gammel modnedes han Ønske om at blive Kunstner. Dette mødte ingen Modstand hos Forældrene. Og dog var det noget mere end et Held, der netop dengang førte en musikalsk

Storhed paa hans Vei, som maaske mere end alt andet bragte dette Ønske til klar Bevidsthed, ja, gjorde det til en uimodstaaelig Lyst. Det var Ole Bull. Paa Bulls bestemte Raad blev saa Gutten sendt til Leipzigerkonservatoriet, og var der til sit 19de Aar.

Da han forlod Leipzig Vaaren 1862 styrede han Kursen nordover og i Kjøbenhavn mødte han en ung Landsmand, der kaldte sig Rikard Nordraak. Det var en Aften i Tivoli, at Forfatterinden Magdalene Thoresen præsenterede dem for hinanden. "Nei," raabte Nordraak, "saa skal vi to store Mænd virkelig træffes!" Holdning, Gestus, Organ, alt tydede paa, at her stod en Mand, der følte sig som Fremtidens Bjørnson plus Ole Bull. Men det var paa samme Tid en saa rørende Naivitet og Elskværdighed over ham, at han tog Grieg med Storm. De to Landsmænd gik hjem til Grieg. Nordraak satte sig til Klaveret, hvor han sang og spillede sine Sange af Bjørnsons Bondenoveller, sin Scene af "Sigurd Slembe", sin Purpose af "Maria Stuart", sang og snakkede, spillede og forklarede, og den geniale Seers glimtende Syn, der kastede sit Skjær snart ind i Nordens Saganat, snart udover Norges Natur- og Folkeliv, sprængte med ét det Taagedække, der havde ligget for den unge Griegs Øine.

Han saa her i en kunstnerisk Form realiseret noget af, hvad han selv havde anet og drømt. Grieg sad her forbauset og lyttende, og nu begyndte han at forstaa, hvad han vilde. Vistnok merkede han snart, at det ikke netop var det samme som Nordraak; dertil var de to, trods deres gjensidige Sympati, hinanden for ulige af kunstnerisk Overbevisning. Men naar det dreiede sig om Norge, om norsk Natur, norsk Historie, med andre Ord om den fælles Grund, hvoraf de to Individualiteter var sprungne og hvorpaa de begge stod, da mødtes de i en fælles Begeistring, en fælles Drøm om en ny norsk-norsk-norsk Fremtid. Og hvor de sværmede for hinandens Arbeider! Hvor Nordraak tilbad Griegs Humoresker! "Ja," raabte han ved Minuetten i seiersikker Selvtillid, "det er, som jeg selv skulde skrevet den." Og Grieg — hvor begeistret var han ikke for Nordraaks Sange! De drømte Ungdommens skjønne Drøm sammen og var lykkelig.

Fra dette Sammenstød med Nordraak begyndte Grieg sin rige og eiendommelige nationale Kompositioner. *Ordet var fundet.* Som en god forløsende Aand kom Rikard Nordraak paa den unge, famlende Kunstners Vei, og Grieg har heller aldrig glemt, at han er Nordraak uendelig Tak skyldig og uden

ham maaske havde maatte kjæmpe, hvem ved hvor længe uden at finde frem. Nordraaks vemodige Livshistorie har mange skjønne Momenter, men dette forekommer mig at være et af de skjønneste, paa kunstnerisk Frugt maaske det rigeste.

For Grieg kom der endnu ét til, der paavirkede ham sterkt baade som Menneske og Komponist, nemlig Bekjendtskabet med en musikalsk begavet Dame, Frøken Nina Hagerup. Det inspirerede ham til mange Romancer, og det vil ikke undre, at "Hjertets Melodier" var deriblandt, naar man ved, at hun nu er hans Hustru og trofast har delt med ham alt, hvad der beskjæres en Kunstner i Norge. Med sin vakre Sangstemme og sit friske og livfulde Foredrag sang hun hans første Sange, og eftersom de fløđ fra hans Pen, førte hun dem ud i videre Kredse.

Griegs Verker vækker stadig større og større Opsigt i den musikalske Verden. Hans Navn nævnes blandt Verdens Stormestre, og han er maaske den mest berømte nulevende Komponist, paa samme Tid som han er den mest nationale af alle norske Komponister. Men trods den sterke nationale Farve i hans Musik har jeg sjelden hørt saa stor Begeistring over den af hans Landsmænds som af Udlændinges Mund.

Aimar Grønvold.

JOHAN SELMER.

Den Livsudvikling, Johan Selmer har gjennemgaaet, falder det ikke i Hverdagsmenneskers Lod at opleve. Den er tvertimod saa langt fra det hverdagslige, at den snarere kan kaldes eventyrlig. Han har flakket Jorden rundt, inden han blev Kunstner, og selv efter at Loddet var kastet for hans Fremtid, har han ikke tilbragt lang Tid paa hvert Sted. Han har vekslet Haandtryk med Fyrster, og har været Kamerat med de vildeste Anarkister; han har feiret de vakreste Triumfer som Kunstner, og har været lige paa Nippet til at miste Livet, som politisk Forbryder, og under alt dette har han i Grunden kun havt et Maal for Øie: sin Kunst. Den har skaffet ham hans Triumfer saavelsom hans Eventyr.

Han er født i Kristiania den 20de Januar 1844 som ældste Søn af daværende Kjøbmand Ludvig Selmer. Han blev Student og virkede helt fra Skoledagene af baade som Komponist og Dirigent for de Sangforeninger, han fik dannet.

Men neppe havde han bestemt sig til at studere Lovkyndighed, før han blev rammet af en meget betænkelig Brystsygdom, der gjorde det nødvendigt ifølge Doktorens Raad at foretage en lang Tur tilsøs. Han tog da ud paa Langfart og var snart i

Europa, snart i Amerika, snart nød han Passatens jevne og behagelige Seilads, snart færdedes han under Middelhavets mere afvekslende Vindforholde. Dette var et ensformigt Liv for ham med hans sterke musikalske Interesser. Men han benyttede Tiden med Læsning af fremmede Landes Literatur, og det bedste af det hele var, at han blev friskere og sterkere, jo længere Reisen varede. Men engang maatte det dog være slut.

I 1869 tog han i Konstantinopel Afsked med Søen, og nogle Slegtninge hjalp ham til at komme til Paris og der besøge Konservatoriet.

Med stor Kraft arbeidede Selmer paa at indhente det, han havde forsømt, og selv da den fransk-tyske Krig udbrød i Sommeren 1870, flygtede han ikke, som de fleste fremmede, men blev i Paris og oplevede den langvarige Beleiring.

Ovenpaa Krigen fulgte som bekjendt Kommuneoprøret, og Selmer lod sig forlede af Pianisten Raoul Pugno med flere af sine Venner blandt Musikerne til at dirigere en kommunistisk Koncert, hvor Selmers egen udmerkede Orkesterkomposition, *"Scene funebre"*, der giver hans Indtryk og Stemninger fra det "skrækkelige Aar 1870-71", skulde være et af Hovednumrene paa Programmet. Prøverne var allerede i fuld Gang, ja, Hovedprøven var begyndt, da Versaillesarmeen rykkede ind i Paris og blandede den uhyggelige Lyd af sine Geværskud ind i de Selmerske Toner. Prøverne endte selvfølgelig med den vildeste Forvirring; hele Orkestret tog Benene fat det bedste, det havde lært, og Dirigenten fandt det raadeligst at følge Eksemplet.

Seierherrerne gjorde kort Proces med Kommunarderne; de dømte dem til Døden. Selmer vidste, hvad der ventede ham, hvis han blev greben; det gjaldt derfor at se at komme i Sikkerhed for enhver Pris.

Efter de mest forvovelige og farefulde Eventyr lykkedes det Selmer at komme bort fra Paris og med Jernbanen til Havre, hvor han ved et Tilfælde slap gjennem en Bagdør bort fra Stationen, ubemerket af Politiet og Soldaterne. I Havre kom han sig ombord i et Dampskib ved velvillig Hjælp af en Mægler Grüner, og udstyret som en Matros gik han ombord og begyndte at deltage i det almindelige Arbeide sammen med de andre Matroser. Saaledes unddrog han sig Politiets Opmerksomhed.

Saa kom han hjem til Norge, men drog snart til Konservatoriet i Leipzig med Understøttelse af Kong Karl. Her komponerede han sine glimrende Arbeider: "Tyrkerne gaar mod Athen" for fuldt Orkester, Kor og Bassolo, og "Nordisk Festtog", der

blev opført i Leipzig og flere andre tyske Byer og overalt blev modtaget med stor Anerkjendelse. Storhertugen af Sachsen-Weimar opkaldte Selmer og takkede ham varmt for det smukke Verk. Under sit Ophold i Norge i 1878-79 bevilgede Storthinget ham en aarlig Komponistgage i Lighed med, hvad det tidligere havde bevilget til Edvard Grieg og Johan Svensen.

Selmer er en meget produktiv Komponist, og af Sange har han beriget os som faa. I sine Sange er han ligesaa moderne som i sine Orkesterkompositioner. For ham gjælder det ikke hovedsagelig at lave en smuk Melodi til Teksten, men at finde et musikalsk Udtryk for hver enkelt Tanke eller Stemning, som Ordene indeholder.

Det mægtige og storslagne er et gjennemgaaende Træk i Selmers Musik; han arbeider sig i en Komposition trinvis opover til de høieste og mægtigste Virkninger, og naar man tror, at høiere kan han ikke drive det, slutter han som oftest med at overvælde Tilhørerne med en endnu voldsommere Effekt.

(Efter *Henrik Jäger*).

OLE OLSEN.

Komponist Ole Olsen er født paa Hammerfest 4de Juli 1850. Hans Far, Kjøbmand Ivar Olsen, var en rigt begavet Mand, der kunde lade store digteriske og musikalske Evner gaa i Arv til Sønnen. Denne fik da ogsaa meget tidlig af sin Far Undervisning i Musik. Som Instrumenter benyttedes først Pianoforte og Tromme. Hvorfor Trommen blev valgt skal fortælles. I hin gode Ishavsstad hændte det sommetider, at Byens eneste Politibetjent kunde have noget at sige Folket. Stemmen var skral, Mandens Bryst svagt og Folkets Opmerksomhed ringe. En vittig Fyr fandt da paa at lade lille Ole tromme. Saa vandrede disse to sammen, Ordenens Haandhæver læste op, og Ole trommede. Honoraret var upaaklageligt: Stor Tromming 12 Skilling, mindre Trommelom 8. Sparebankbog anskaffedes for Anledningen. Nævnte Bog fandtes ogsaa blandt afdøde Ivar Olsens Efterladenskaber. Den lød paa "Barnet Ole Olsen" og indeholdt 27 Daler og 3 Ort. Paa bagerste Side var med faderlig Stolthed noteret: "Indtrommet af min haabefulde Søn i Aarene 1855—1857." Herligheden med Trommingen varede kun et Par Aar. Politibetjenten vandrede heden, lille Ole slog under bitre Taarer Sørgemarsch ved Graven, og en ny Politimand anskaffedes sydfra. Han medbragte en diger Klokke, indkjøbt paa Auktion over brugbare Fortidslevninger. Ole og hans Tromme

blev simpelthen afskaffet. Han græd igjen — nu følte han for første Gang Konkurrencens knugende Jernhaand over sig. Trøst fik han dog i Sorgen, da hans Far udvidede sin Undervisning ogsaa til Orgelet, saa lille Ole, endnu kun 7 Aar gammel, kunde spille i Hammerfest Kirke. I sit 11te Aar kom han til Tromsø Latinskole, hvor han snart beundredes for sine Vers, sine Komposi-

Ole Olsen.

tioner og for sine tekniske Spekulationer. Ja, det tekniske syntes endog i den Grad at være hans Evner underlagt, at han efter 5 Aars Skolegang i Tromsø tog ned til Trondhjem for foreløbig at studere Uhrmagerkunsten. Han kom dog ganske straks over fra den til Musiken, og nød fra sit 18de Aar systematisk Undervis-

ning hos Organist Just Lindemann. Arkitekt Schirmer, en fin Musikkjender, som dengang forestod Domkirkens Restauration, blev opmerksom paa den unge Mands fantasirige Orgelspil og ivrede for, at han kunde komme til Tyskland. Dette resulterede til, at Ole Olsen i 1870 kom til Leipzig, hvor han forblev i 4 Aar under dygtige Lærere. Her vakte han snart Opsigt som Klaverspiller, men fornemmelig som Komponist. I 1874 vendte han hjemover og nedsatte sig i Kristiania som Musiklærer og Korinstruktør. Hans eminente Dirigentbegavelse blev snart erkjendt, og efter 3 Aars Ophold i Hovedstaden blev han valgt til Dirigent for Musikforeningens Koncerter, sine to berømte Landsmænd Grieg og Svendsens Efterfølger. I denne Stilling, fra 1878—1880, udfoldede han samtidig en betydelig Produktivitet som Komponist, skrev en Symfoni, flere Ouverturer og symfoniske Digtninger, en 5-Akts Opera "Stig Hvide" og en hel Del Sange og Korverker. Senere har vi af ham større Arbeider som Musiken til "Svein Uræd" og 2-Akts Operaen "Laila". Af hans større Leilighedsarbeider kan nævnes: Festmarschen ved Afsløringen af Christian den 4des Statue, Festforspillet paa Industriudstillingens Aabningsdag, Kantaterne ved Turistudstillingens Aabning i Stavanger og Universitetets Holbergsfest, Marsch til Turiststevnet i Bergen, Musiken til "Brand", "Griffenfeldt" samt i 1897 til Trondhjems 900-Aars-Jubilæum Oratoriet "Nidaros". Desuden har han skrevet adskillige Kvartetsange, kan nævnes de meget kjendte "Fanevagt" og "Jotunheimen". Ogsaa paa Forfatteromraadet vil Ole Olsen være betydelig kjendt. Foruden en Mængde Leilighedssange har han skrevet Teksten til sine to Operaer samt Musikanmeldelser og Artikler i forskjellige Blade. I de senere Aar har han ofte været udenlands, dels som Stipendiat, dels som Koncertgiver og Dirigent. I 1879 og 1880 dirigerede han saaledes sine egne Verker i Leipzig og Køln, i 1881 og 1882 optraadte han med stort Bifald i Wien, i 1891 opførte han nye Kompositioner i Berlin, Hamburg og Kjøbenhavn, og i 1892 dirigerede han ved de første Opførelser af "Svein Uræd" i Stockholm, ligesom sammesteds ved Musikfesten i 1897 samt ved Musikfesten i Bergen 1898. Hans Orkesterverker har i den senere Tid vundet stor Udbredelse i Udlandet, og flere af hans Arbeider er under stort Bifald opførte i Europas Musikcentrer. Herhjemme vil endnu være i friskt Minde den enorme Lykke, "Svein Uræd" gjorde, væsentligst ved Ole Olsens Musik.

Ole Olsen er fra 1879 gift med Pianofabrikant Karl Hals's Datter. Han er hædret med følgende Ordener: Ridder af St. Olaf og Wasa, den tyske Kroneorden, den spanske Ridderorden "Isabella Catolica", og har for flere Aar tilbage af H. M. Kong Oscar erholdt Guldmedaljen for Kunst og Videnskab.

Arnt Helland.

ERIKA NISSEN.

I vort Musikliv er der adskillige fremragende Mænd og Kvinder, hvis Navn vi ikke uden Stolthed nævner, og blandt dem turde Erika Nissens være det, som vækker den største Beundring, de rigeste Følelser.

Vi nævner hende — vort Hjerte stiller hende — i første Række blandt de Personligheder, som i den sidst forløbne Menneskealder har repræsenteret Kunsten i Norge og givet den Særpræg.

Erika Nissen.

Ingen har tolket vore egne store lyriske Verker smukkere, fyldigere, mer forstaaeligt end hun; ingen har bedre end Erika Nissen fundet Vei til de norske Sind for Udlandets mange geniale Musikeres Tonedigte.

Hendes noble, løftende Kunst har baaret hjem til os, gjort til vort eget skattede Eie en Nordraaks, en Griegs, en Svendsens herlige Tonevæld af Sang i Ibsens og Bjørnsons Aand. Hun har vokset med vore Komponister og vore Digtere og er blevet os kjær ligesom de. Og stadig sjælsfrisk og energisk, stadig "under Forvandlingens Lov" til det rigere i Kunsten, glemmer hun aldrig at knytte sit store Navn til de nyere Slegters Talsmænd i Musik og Digtning.

Erika Nissen ved Flygelet, beaandet af Tonerne, beruset af Stemningen fra den tætfyldte Sal af aandløst lyttende Tilhørere, — det er en Feststund, det bliver til Minder, man er taknemmelig for at have oplevet.

En Nation, der eier saadanne Personligheder, har Grund til at glæde sig over sin aandelige Styrke; det tyder paa en Sundhed og en Forfinelsens Kraft i Folket. som løfter Nivauet for kommende Slegter.

Et smukt Udslag af Nationens Erkjendtlighed var Storthingets Bevilgning i 1895 af 1,600 Kroners aarlig Understøttelse til Erika Nissen; og et Erkjendtlighedsbevis fra Landets Hovedstad turde det være, da Kunstnerinden samme Aar blev ansat som Organist ved Jakobs Kirke.

Man beundrer med Rette Fru Nissen ved Flygelet i den straalende Koncertsal; men de smukkeste Minder om hende har Nedskriveren af disse Linjer fra hendes Hjem, — naar hun en Aftenstund efter Dagens Byrde sætter sig til Instrumentet, omgivet af sine vakre Børn og sine Venner.

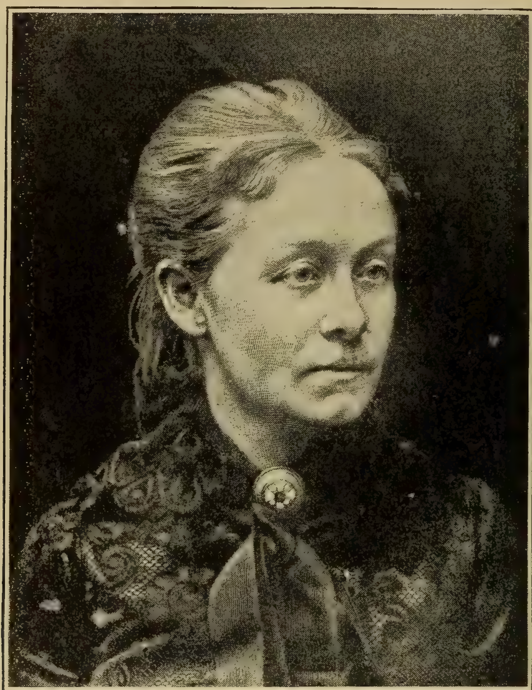
Fru Nissen er født paa Kongsvinger den 17de Januar 1845, var først Elev af Halfdan Kjerulf. Fra 1866, da hun afsluttede sit Berlinerophold med en større Koncert, har hun med kortere og længere Afbrydelser virket i Kristiania, dels ved Koncerter, dels som Lærerinde, og har øvet stor Indflydelse paa det norske Musikliv. Hun har desuden optraadt som Pianistinde ved talrige Koncerter ikke blot i Skandinavien, men ogsaa i Tyskland, Skotland, England, Schweitz, Frankrig, Italien og har overalt ved sit tekniske, fine Spil og sit noble, udtryksfulde Foredrag vundet et sjeldent Navn blandt Nutidens Pianistinder. I 1874 gjorde hun stormende Lykke ved sine Koncerter i Tyskland.

En mer varmhjertet og ædel Kvinde end Fru Nissen skal der ledes længe efter. Hvor der har været Nød, Ulykke, Elendighed, Sygdom — velvillig, opofrende og glad har hun da øvet sin Kunst og samtidig samlet tusindvis Kroner ind for at hjælpe. Kristiania Fattigfolk har mer end en Gang nydt godt af hendes Veldædigheds-Koncerter. — Med en overmenneskelig Energi har hun seiret over egen Sygelighed og Svaghed for at glæde, styrke og lindre andre i deres tunge Kaar. Derfor har vel ingen samtidig Kvinde saaledes vundet sine Landsmænds Hjerter som hun har gjort det.

AGATHE GRØNDAHL.

Pianistinde og Komponistinde Agathe Ursula Backer Grøndahl er født i Holmestrand den 1ste December 1847. Hun fik sin første Undervisning paa Piano af O. Winter Hjelm og Halfdan Kjerulf og blev senere Elev af Kullak, Bülow og Liszt. Hun har optraadt i Berlin, Leipzig, Kjøbenhavn, Stockholm og andre

Musikcentrer med stor Sukces. I Kristiania, hvor hun har været bosat i en Række af Aar, har hun ved talrige Koncerter vundet stor Anseelse baade ved sine udmerkede Kompositioner og ved sit Pianospil. Hun raader over en betydelig, solid Teknik og et aandfuldt Foredrag. Hendes Kompositioner vidner om et stort Talent. I 1875 egtede hun O. A. Grøndahl, født i Kristiania 6te November 1847. Hendes Mand har ogsaa vundet et betydeligt Navn som Komponist og har skrevet flere Mandssange samt Musik til Bjørnsons "Foran Sydens Kloster" for Kor, Soli og Orkester. Efter et længere Ophold ved Leipzigkonservatoriet, uddannede han sig til Sanger og er nu en af de dygtigste og mest virksomme Instruktører og Sanglærere i Kristiania, hvor han har ledet flere større Koropførelser.

Agathe Grøndahl.

Digtere og Literater.

Kapitel XXI.

PETER DASS.

Norges Literatur kan man nu sammenligne med et Træ, hvis mægtige Grene med sit yppige Løvhang strækker sig ud over hele den civiliserede Verden. Kaster man Blikket tilbage gjennem Tiderne, saa vil man finde, at den første kraftige Spire til dette Træ, som fæstede Rod og skjød op af den norske Jordbund, det var Petter Dass — den Digter, gjennem hvis travle, strævsomme Liv og Virke der sprudlede en Rigdom af Skjæmt og Alvor, af Friskhed og Livslyst i Viser, Sange og Salmer, der blev sungne fra den ene Landsende til den anden. Og disse Sange har udviklet Sangens Evne og høinet Sangens Betydning hos det norske Folk, idet man gjennem disse lærte at forstaa det ophøiede, det poetiske i Hverdagens Arbeide og Livets forskjellige Foreteelser; og de opflammede Kjærligheden til Fædrelandet og aabnede Folks Øine for det storslagne i Landets Natur, og desuden tolkede de paa en grei og letfattelig Maade alle Religionens løftende Grundsandheder. Og gjennem sin Digtning har han som en vældig Skikkelse gjennem de svundne Par Aarhundreder svunget Lysets Fakkel over Norges Land og formaaet at løfte Folkets aandelige Horisont, at holde dets Interesser vaagne og at forhindre, at man sank ned i Pietismens eller den sløve Ligegyldigheds Dyb.

I Aaret 1647 blev Petter Dass født paa Gaarden Nordherø paa Helgeland, hvor hans Fader, Peiter Peiterson, som var født i Skotland, boede som Handelsmand. Men Faderen døde, da Petter var knapt 7 Aar gammel, og Gutten blev da bortsat til Slegtninger og blev som 13 Aar gammel sendt til Latinskolen i Bergen. Efter 5 Aars Ophold ved Skolen studerede han i to Aar ved Kjøbenhavns Universitet. Efter flere Aars Slid som Gaardbruger, Huslærer og Kapellan blev han forflyttet fra Kald til Kald, indtil han blev Prest i Alstahaug, som dengang var det største Prestegjeld i hele det daværende Trondhjems Stift.

Det Arbeide han her udfoldede paa de forskjellige Omraader er forbausende, og det synes næsten merkeligt, at han kunde

overkomme alt: at præke hver Søndag, tilse sit Jordbrug, have Opsyn med Folk paa sine Jægter og sine Folk paa Sildefiske, give Raad og Hjælp til sine Menighedslemmer, og desuden at føre alle Regnskaber, lægge Planer til hver enkel Drift, at inspicere og holde Prædikener i sine tolv-fjorten Kirker. Men foruden alt dette fik han ogsaa Tid til meget literært Arbeide.

Petter Dass.

Forholdsvis tidligt begyndte Petter Dass at føle Alderens Vægt, og i Aaret 1708 døde han i en Alder af 61 Aar.

Men efter sin Død er han gjenopstanden i forklaret Skikkelse gjennem Folkekjærligheden og gjennem Traditionerne fra Slegt til Slegt. Samtidig som hans Sange ad levende Vei forplantede sig fra Bygd til Bygd, samtidig øgede hans Mindes Glans, samtidig steg han i Folks Tro og Folks Beundring. Dette er Oprindelsen til alle de Sagn, som gaar om Petter Dass og hans Kraft til at betvinge Mørkets Magter. Og disse Sagn

arbeidede sig fra Slegt til Slegt ind i Folks Bevidsthed, indtil "Hr. Petter" tilsidst stod som en overnaturlig Skikkelse. Aarsagen til dette lysende Eftermæle er dels og hovedsagelig de Verker, han har efterladt sig, dels hans Personligheds Kraft, dels hans Begavelses Udstrækning og hans Viljes Rækkevidde.

Vi ved, at medens Petter Dass levede, blev intet af hans større literære Arbeider trykt, og hans Sange og Viser kjendtes kun i snævre Kredse. Han skrev saaledes slet ikke for at vinde Penge eller Berømmelse, men kun fordi han følte Trang til at skabe, fordi det var ham en Vederkvægelse efter anstrengende Arbeide at give enkelte af sine Tanker den skjønneste Form. Hans Arbeider var saaledes ikke beregnet paa at stilles frem til Bedømmelse paa Verdenskritikens Arena.

Og dog er hans Sange bleven sungne fra Slegt til Slegt lige til vor Tid, og hans Sange og Viser synges med de samme Melodier, — efter hvad Biskop *Dr.* A. Chr. Bang beretter — i de forskjelligste Bygdelag, som f. Eks. i Ranen, paa Romerike, i Thelemarken og i Valdres, uden at de har været sat paa Noder. De er altsaa ad levende Vei baaret over hele Norge, og overalt har Folket faaet dem kjær.

Petter Dass er desuden den første norske Forfatter, som begyndte den sterke Fornorskning af det norsk-danske Skriftsprog, idet han i sin Digtning benyttede mange originale, kraftige og træffende Ord fra Bygdesproget — den Fornorskning, som siden er bleven fortsat af de mest fremragende norske Digtere. Det er saaledes med fuld Føie, at man kan betragte Petter Dass som den norske Literaturs Fader. *Johan Heitmann.*

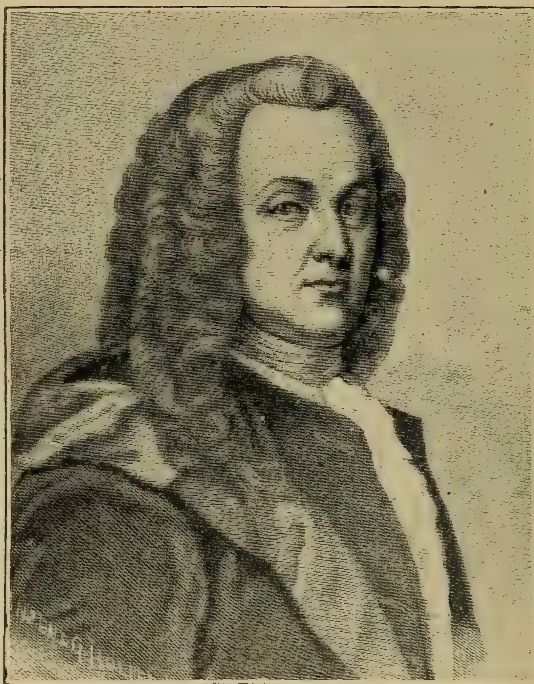
LUDVIG HOLBERG.

Til Ludvig Holbergs Navn knyttes Mindet om et af de store Gjennembrud i vort Aandslivs Historie. Dengang han fremtraadte, laa det dansk-norske Monarki fuldstændig i Dødvandet. Den sidste Luftning, som havde fyldt Sindene, givet Livet Fart, var Reformationen; men den havde for længe siden udspillet sin Rolle som Kulturbevægelse.

Det havde været dens store Gjerning at hævde den personlige Overbevisnings Ret ligeoverfor det overleverede og mægtige. Men det gik her, som det altid gaar: saasnart den, som reiser sig mod Tvangen og Reglerne, kommer til Magt, begynder han selv at øve Tvang og give Regler. I de Lande, hvor den nye Lære var bleven den seirende, blev den snart ligesaa fanatisk

i sin Forfølgelse af afvigende Opfatninger, som den gamle Kirke havde været, og det hele endte i det 17de Aarhundrede i en død og aandløs Bogstavdyrkelse, der var værre og ikke bedre end Middelaldernes Dogmenet. Istedetfor Protestantismen havde man faaet dens Karikatur: den lutherske Ortodoksi. Selv den mindste Afvigelse fra den antagne Lære blev forfulgt og straffet, og Staten gav kun Folket Valget mellem Kirken og Gabestokken.

Til Aandstyranniet i Kirken svarede det tørreste Pedanteri i Videnskaben. Studiet af de klassiske Sprog blev drevet med stor Iver, men paa den mest aandløse Maade, og Filosofien fandt

Ludvig Holberg.

efter som før Reformationen kun Anvendelse ved de teologiske Stridigheder; den var ikke andet end en Anvisning til dogmatisk Mundhuggeri. Ved Universiteterne dreves Disputerøvelser som Hovedbeskjæftigelse. Om Englene havde almindelige Fjær i sine Vinger, om Jomfru Maria havde havt Fødselsveer, om Davids Dans foran Arken, om Absalons Hovedhaar og om Nebukadnezars Forvandling til en Okse — sligt disputerede Professorer og Studenter om i timevis paa Livet løs.

At Oplysningen under disse Omstændigheder maatte være sørgelig liden, siger sig selv. I Virkeligheden herskede den mørkeste Overtro selv blandt de saakaldte lærde, og Tusender af Mennesker blev anklagede og brændte som Hekse, og Forskrivninger til Fanden hørte til Dagens Orden.

Med Staten stod det ikke bedre til end med Religionen og Videnskaben. Reformationen skyldte jo Fyrsterne sin Seir; Følgen var, at den nye Kirke blev afhængig af Fyrsterne, og til Tak for deres Gunst opstillede den Læren om det absolute Kongedømme af Guds Naade. Staten var Fyrstens personlige Eiendom, og han havde sin Magt umiddelbart af Gud og som Følge deraf var Guds Stedfortræder i sit Land. Og af disse Teorier skjød da den laveste Fyrstesmiger med Ukrudtets sædvanlige Frodighed.

Naar det stod saaledes til i Stat, Kirke og Videnskab, kan man omtrent slutte sig til, hvorledes det var med Literaturen. De lærde afhandlede sine teologiske, filosofiske og filologiske Snurrepiberier paa Latin og ringeagtede sit Modersmaal, og de Digtere, som fandtes, var kun usle Versemagere, der bare gav sig af med at lave liderlige Bryllupsvers, hvis Gemenheder gaar over alle Grænser; plumpe Ligvers og versificerede Tiggerbreve.

Overalt møder man da den samme Aandløshed, den samme Forkrøblethed, den samme Dvale. Ikke paa et eneste Punkt ser man noget, der tyder paa, at nye Kulturretninger havde udviklet sig siden Reformationen, — førend Holberg vender hjem fra sine Reiser, fyldt af det friske nye Liv, som havde udfoldet sig i Vesteuropa, uden at nogen derhjemme havde havt Blik for det.

Ludvig Holberg blev født i Bergen den 3die December 1684. Hans Fader var en fremragende Officer, der havde gjort en ualmindelig glimrende Karriere, idet han, tiltrods for, at han var Bondesøn, havde tjent sig op fra simpel Soldat til Oberstløitnant og Kommandant over Bergenhus Fæstning. Ludvig var den yngste af 12 Børn og mistede sin Fader, da han var vel aarsgammel. Kort efter gik det meste af Faderens Formue tabt i en Ildebrand. I smaa Kaar voksede Gutten op hjemme hos Moderen, indtil han i 10-Aarsalderen ogsaa mistede hende. Han lod sig først indskrive i Hæren og blev Korporal i det oplandske Regiment, men da han ikke fik sin Gage, traadte han ud af Hæren og ved Slegtningers Hjælp kom han ind paa Latinskolen i Bergen. Herfra demitteredes han til Kjøbenhavns Universitet i 1702 og efter at have taget teologisk Embedseksamen, var han et Aar Huslærer hos en Prest i Bergen. Men Holberg drog snart

ud i Verden, og paa disse sine Reiser besøgte han Holland, Tyskland, England, Frankrige og Italien og studerede saavel disse Landes Sprog som Literatur.

Efter sin Hjemkomst blev han Professor ved Universitetet i Kjøbenhavn. Nu begyndte Holberg at skrive sine bidende satiriske Digte og Komedier over de hjemlige Forholde. I disse lod Holberg sin Samtid se sig selv i Speilet og ingen Latterlighed blev skaanet, selv om den var aldrig saa ærværdig, ingen Dumhed sparet, hvor anseet den end var, ingen Samfundsklasse forbigaaet, hvilken Indflydelse den end havde. Om det saa var Forfatterens Kolleger ved Universitet, saa gav han dem til Pris for Latteren ved at stille deres lærde Hanekampe i komisk Belysning. Han blotstiller Humbugen ubarmhjertigt, Oplysningens Lidenhed og Overtroens Storhed, Dumhedens Magt og Uvidenhedens Herredømme, Videnskabens Forfald og Literaturens Ynkelighed — alt trækkes frem og gives til Pris for en Latter, der er uimodstaaelig, fordi den er saa ungdomskaad og hensynsløs i sin Mangel paa Respekt for al den respektable Affældighed, som den ringer til Graven.

Men der maatte gjøres noget for at stanse hans Produktion i dens Løb, der maatte en Dæmning til, og en saadan var Pietismen, Literaturens, Kunstens og overhovedet al Livsglædes Arvefiende. Alle offentlige Forlystelser blev forbudte som Synd. Opsynet med hvad der blev trykt, skjærpedes, og Hykleri og Fanatisme delte Befolkningen mellem sig. Under saadanne Omstændigheder savnede en Digtning som Holbergs enhver Livsbetingelse. Han vilde bringe Menneskene til at le over sine Daarskaber; men Kongen behagede allernaadigst at resolvere, at de skulde græde over sine Synder, og en kongelig Resolution er altid sterkere end den allergenialeste Frembringelse — i Øieblikket.

Men blev end Holbergs komiske Muse svinebunden af Pietismen, saa lykkedes det dog ikke at bringe ham til Taushed. Som Historiker, Moralist og Filosof udfoldede han under Kristian VI en Virksomhed af saa stor Betydning, at den alene vilde have været tilstrækkelig til at sikre ham en ærefuld Plads i Literaturens Historie. Som Historiker frembragte han et Verk, hvortil den danske Literatur hverken før eller siden har eiet noget Sidestykke — "Danmarks Riges Historie" i tre svære Bind. Ligeledes er hans "Kirkehistorie", "Heltehistorier", Heltindehistorier", "Moralske Tanker", "Epistler" og "Moralske Fabler" af overmaade stort Værd.

Paa sine Bøger, som han selv forlagde, havde han tjent sig en Formue, og denne testamenterede han til Sorø Akademi. Til Tak herfor gjorde Fredrik den femte ham til Baron. Holberg døde i Kjøbenhavn Natten mellem den 27de og 28de Januar 1754.

Først Efterverdenen har lidt efter lidt faaet Øinene op for, hvilken umaadelig Betydning han havde. Som Digter udøvede han en Stordaad, der vil skjænke hans Navn Udødelighed. Og han staar i vor Aandsudviklings Historie ikke blot som vor største komiske Digter og en af vore betydeligste Historieskrivere, men som en af Oplysningens største og utrætteligste Forkjæmpere, som en Civilisator i stor Stil.

Efter *Henrik Jæger.*

JOHAN NORDAL BRUN.

Biskop Johan Nordahl Brun er født paa Gaarden Høiem i Bynæssets Prestegjeld den 21de Marts 1745. Som Barn læste han Bibelen igjennem ved sin Moders Side og tolv Aar gammel blev and indskreven som Underofficer i det nordenfjeldske Skiløberkorps. I 1767 tog han under et kort Ophold i Kjøbenhavn teologisk Eksamen. Bruns første literære Arbeide var et Skuespil "Zarine", der blev opført i Februar 1772 og den følgende Høst kom det historiske Drama "Einar Tambeskielver". Disse Arbeider er uden virkelig dramatisk Gehalt, men de skaffede dog Brun adskillig Anseelse og "Einar" belønnedes med et Prestekald, idet han allerede i Slutningen af samme Aar blev residerende Kapellan ved Bynæsset. Her giftede han sig efter 12 Aars Forlovelse med Ingeborg Lind og befordredes det følgende Aar til Sogneprest ved Korskirken i Bergen.

Under sit Ophold i Bergen udgav Brun de Arbeider, der sikrede ham et uforglemmeligt Navn: "Evangeliske Sange", "Samling af Johan Nordahl Bruns mindre Digte" og "Hellige Taler". Bruns glødende Tro og hans digteriske Evne har i hans Salmer koncentreret sig i Vers af en betagende Magt. Han forstaar, i Modsætning til de mange religiøse Versemagere, hvis Talent bestaar i at udspæde, at sammentrænge i enkelte Strofer en stor religiøs Stemning. Hvorledes er ikke hele Paaskeevangeliets Indhold sammenfattet i hans mesterlige Salme:

"Jesus lever, Graven brast,"

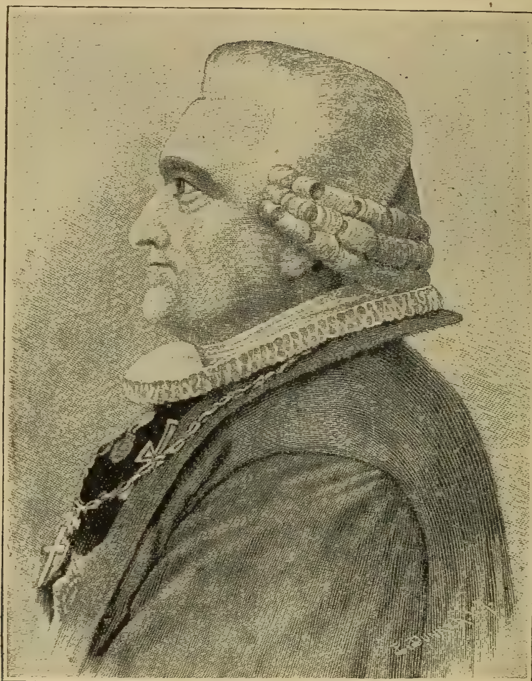
og hvor myndigt og malende er ikke et Vers som dette:

"Hvo Jesum med sin Mund bekjender
og negter ham i Gjerningen,

og vil med Jakobs lodne Hænder
tilvende sig Velignelsen,
han kan den Fader ei bedrage,
hvis Øine bleve aldrig svage."

Som Taler naaede Brun en Berømmelse, der vistnok er enestaaende i Norge. Hans Taler griber ved sin rhytmiske Magt og Foredragets Inderlighed. Talerens ydre Gaver var glimrende og hans Personlighed uimodstaaelig.

Nordahl Brun blev 1804 Biskop; han døde den 26de Juli

Johan Nordahl Brun.

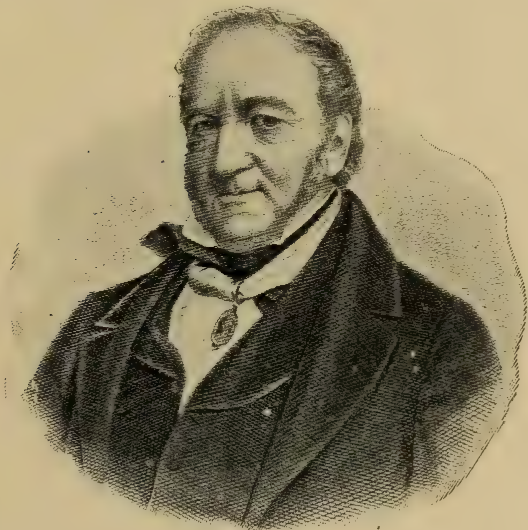
1816 i Bergen. Aftenen før besøgte hans Ven Nils Hertzberg ham. "Nu var Tid at dø," sagde den gamle; "jeg frygter ei for Døden, men for at vegetere. Kjendte du Presten H., som tog sig en Pris Tobak og døde? Det var herligt; men overleve sig selv, det er tungt." Om Natten Kl. 2 døde han.

Efter *Nordahl Rolfsen.*

LYDER KRISTIAN SAGEN.

Lyder Christian Sagen blev født 13de Marts 1777 og døde 1850. Han lever et rigt Liv i Traditionen, men har ikke i Literaturen fundet noget Udtryk for sin eiendommelige Personlig-

hed. Han har ikke engang samlet de mangfoldige Leiligheds-vers, han skrev, og hans rige Lune, der sivede ud i Skoletimerne, paa Gaden, i den daglige Omgang, har kun ganske undtagelsesvis sat sit Spor i en fortræffelig Vise. Men har han end ikke ved nogen literær Daad præget sit Billede i den norske Literatur, saa stod det dog paa den daglige Smaamynt, som han med rund Haand strøede ud til sine Disciple i Bergens lærde Skole, og de begavede iblandt dem har da heller aldrig glemt ham. Medens Poesien fattes i hans Vers, saa havde hans Undervisning dette

Lyder Kristian Sagen.

uhaandgribelige, af Øieblikket inspirerede, der vel ikke selv meddeler Kundskab, men saa at sige bringer Liv i hele den opsamlede Kundskabsmasse. Sagen viste et betydeligt Formtalent og var Welhavens Lærer, og har saaledes Æren af at have opdraget en af dem, som grundede vor selvstændige nationale Literatur.

Nordahl Rolfsen.

MAURITZ K. HANSEN.

Mauritz Kristofer Hansen blev født paa Modum, hvor Faderen var Prest. Han er den første norske Forfatter, der fik hele sin Udannelse i Hjemmet, idet han blev Student Aaret efterat det nye norske Universitet var traadt i Virksomhed. I 1816 blev han Lærer ved Krigsskolen i Kristiania, i 1820 ved Borgerskolen i Trondhjem og i 1826 blev han Bestyrer af Kongs-

bergs Middelskole, i hvilken Stilling han døde 16de Marts 1842. Tre og tyve Aar gammel var han allerede Familieforsørger, og dermed begyndte den femogtyveaarige Kamp for Føden, der udgjør det mest fremtrædende Træk i hans Liv,

Ved Siden af al sin Lærervirksomhed udfoldede han en enestaaende omfangsrig literær Produktion. Han udgav Læsebøger, Grammatiker og Ordbøger i døde og levende Sprog, Fabler og Brevbøger, Nyaarsgaver og Digtsamlinger og leverede Bidrag til omtrent alle Datidens norske Dagblade, Magaziner og Ugeblade. Men hans Digtertalents harmoniske Udvikling led saavel

Mauritz Kristofer Hansen.

under hans trange Kaar som og under Landets smaa og tarvelige literære Vilkaar. Dog blev han sin Samtids dygtigste og populæreste Forfatter i Norge, der først søgte at grundlægge den ved Stof og Behandlingsmaade nationale Fortælling. I flere af sine Arbeider af denne Art, fornemmelig i dem, der skildrer Hverdagslivet i de smaa Byer og i de dannede Kredse paa Landsbygden, har han hævet sig til virkelig Kunst i Fremstillingen, som for Nutidens Læsere tillige virker med en kulturhistorisk Skildrings Magt.

H. A. BJERREGAARD.

Jo længer man ser paa Bjerregaards Portræt, desto rigere bliver det Spil af Lune, der leger om Øine og Mund. Det er da ogsaa dette Lune, der aandelig talt bevarer hans Træk gjen-

nem Tiden og giver dem Karakter. Vistnok vandt han sin første Anerkjendelse ved Nationalsangen "Sønner af Norge, det ældgamle Rige", som i 1820 fik den udlovede Belønning af 100 Spd., men Censorerne havde ikke megen Uret, da de sluttede sin Bedømmelse med den Bemerkning, at hans Kvad, der havde seiret i denne Væddestrid, senere vilde faa en langt alvorligere Kamp med "yngre Brødre at udholde".

Bjerregaards literære Monument er Syngespillet "Fjeldeventyret", hvortil Waldemar Thrane komponerede en frisk og særdeles virkningsfuld Musik. Det er et Arbeide, som man i vor

Henrik Anker Bjerregaard.

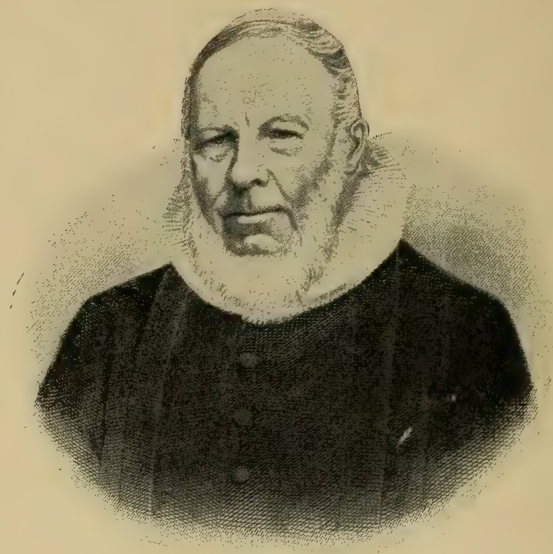
Tid kan læse og se baade med Pietet og Fornøielse, og i den Periode, det tilhører, er det enestaaende.

Henrik Anker Bjerregaard fødtes den 1ste Januar 1792 paa Ringsaker og døde som Assessor i Høiesteret den 7de April 1842.

WILHELM ANDREAS WEXELS.

Wilhelm Andreas Wexels var født i Kjøbenhavn den 29de Marts 1797. Hans Fader, som var norsk, vendte i 1809 atter tilbage til Norge. Wexels studerede Teologi og tog Embedseksamen i 1818. Aaret efter blev han Kateket ved Vor Frelsers Kirke i Kristiania, og dette Embede beklædte han i 27½ Aar, indtil han i 1847 udnævntes til residerende Kapellan ved samme Kirke. I dette Kald virkede han med usvækket Kraft til sin

Død 14de Mai 1866. Ved Siden af hans levende og kraftige Vidnesbyrd fra Prædikestolen og ved de øvrige offentlige Embedshandlinger var han i høi Grad søgt som privat Sjælesørger. Desuden har Wexels udfoldet en overordentlig stor og frugtbar Forfattervirksomhed. Vi skal ikke her gaa ind paa hans mange og omfangsrige Verker, men kun nævne hans "Religiøse Digte", der utvetydig vidner om en dyb poetisk Natur. Flere af Wexels

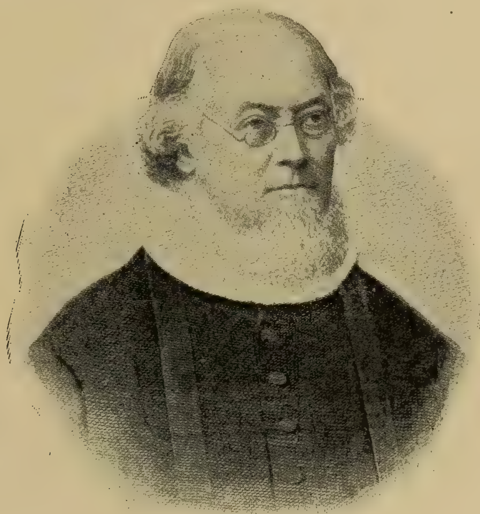
Wilhelm Andreas Wexels.

Salmer høre til de deiligste Perler vor Kirke eier. Vi skal blot nævne saadanne som: "Tænk naar en Gang, hver Taage er forsvunden", "Saa vide om Land, som Sol mon gaa".

M. B. LANDSTAD.

Magnus Brostrup Landstad fødtes i Maasø, Vestfinmarken, 7de Oktober 1802. I 1827 blev han teologisk Kandidat og Aaret efter residerende Kapellan til Gausdal. I 1834 blev han Sogneprest til Hviteseid i Thelemarken, og i 1839 forflyttedes han til Nabosognet Silgjord som sin Faders Eftermand. Under sit Ophold der begyndte han at samle Viser og Sange og udgav i 1853 sin Samling af "Norske Folkeviser", i sit Slags den betydeligste i den norske Literatur. Fra disse Aar skriver sig ogsaa et ikke ringe Antal religiøse Salmer og andre Digte, som han lod indrykke i forskjellige Blade og Tidsskrifter, samt "Nes-

land Kirke", en Digtcyklus i Kjæmpevisestil, der udkom i 1852. I 1848 blev han Sogneprest til Fredrikshald og valgtes 1854 til Provst i Nedre Borgesyssel Provsti. Herfra forflyttedes han i 1859 til Sandherred ved Sandefjord. Efter Regjeringens Opfordring var Landstad fra 1852 sysselsat med at udarbeide et Udkast til en ny Salmebog, hvilket blev færdigt i 1861; det gjennemsaaes af en Kommission, og blev efter nogle faa Forandringer 1869 autoriseret til Brug ved den offentlige Gudstjeneste under Navn af Landstads "Kirkesalmebog". Denne er efterhaanden indført i de fleste af Landets Menigheder. I de senere

Magnus Brostrup Landstad.

Aar udgav han "Sange og Digte" og "Gamle Sagn om Hjartdølerne". I 1877 tog han Afsked og døde i Kristiania 9de Oktober 1880.

SIMON OLAUS WOLFF.

Simon Olaus Wolff fødtes 1796 i Snaasen i Nordre Trondhjem, men opdroges i Hardanger. I 1818 blev han Student og Prest i 1825. Som Student gjennemvandrede han større Dele af vort Land, særlig Hardanger og Thelemarken og hans Skildringer af Naturen, Fædrelandet og Folket aander af dyb og varm Kjærlighed. Hans fornemste Digte er Fædrelandssangen "Hvor herligt er mit Fødeland" og "Nordhavet". Disse opnaaede stor Popularitet. I 1833 udgav han første Hefte af en

"Samling poetiske Forsøg", men disse blev saa hensynsløst kritiseret af Welhaven, at der aldrig kom nogen Forsættelse. Wolff døde som Prest i nedre Thelemarken 10de December 1859.

HENRIK WERGELAND.

Der var engang en Mand, som efter at have læst i Wergelands Digte, følte sig saa tiltalt deraf, at han gik hen og eftergav en fattig Enke, hvad hun skyldte ham. Det han havde læst drev ham til at gjøre en god Gjerning.

Denne lille Anekdote er interessant derved, at den peger hen paa noget eiendommeligt ved Wergelands Digterpersonlighed. Enhver, som kjender noget til Wergeland, vil forstaa det, fordi

Simon Olaus Wolff.

han ved, hvor utrættelig han sit hele Liv igjennem er i at forkynde dette ene: at Menneskene skal elske hverandre og hjælpe hverandre. Han slipper os aldrig paa dette Punkt; han bliver aldrig træt af at minde os om dette, snart i Vrede, naar han svinger Svøben over Menneskenes Egoisme, over deres haarde Hjerter, snart forkyndende Kjærlighedsbudet.

Det er underligt at høre denne Digter, som ikke var langt udover Yngelingeaarene, da han døde, tale med en Værdighed som en gammel livserfaren Prædikant, — men saa var ogsaa Følelsen af, at han havde et *Kald* i denne Retning, saagodtsom jevngammel med hans Bevidsthed om at være Digter. Bekjendt er Faderens Ytring, at "han trak sin Kjole af og gav den til den, som

ingen havde", og allerede meget tidlig skriver han til Faderen: "Naar jeg tænker paa alle de Millioner Mennesker, som lider ondt, synes jeg ikke jeg har Lov til at spise mig mæt." Han *vilde* ikke vende sine Øine fra Medmenneskers Elendighed, fra dem, "som tvættes af Regnen, tørres af Snoen og salte sin Mad med Graad paa den aabne Landevei" — ja han vilde selv prøve, hvad saadanne Mennesker har at gjennemgaa, og gik om i Nabobygderne til Eidsvold, forklædt som Tigger.

Det var da ogsaa en ganske original Forskole til et Digterliv. Men han lærte paa denne og mange andre Maader de fattiges og nødlidendes Kaar, og han høstede Kjærlighed tilbage. De forstod ikke hans storslagne Digte, men deres Kjærlighed var udrundet af den samme Kilde som den, hvorfra hans mest høitstemte Poesi henter sin Livskraft.

Henrik Arnoldus Wergeland fødtes 17de Juni 1808 i Kristianssand. Hans Fader var den bekjendte Provst og Forfatter Nikolai Wergeland, der tog en saa fremragende Del i Rigsforsamlingen paa Eidsvold i 1814.

Allerede som Skolegut skrev Wergeland Vers og smaa Komedier og tegnede Karikaturer. Ja, han kunde allerede i sit 13de Aar læse sit første digteriske Arbeide paa Tryk i "Morgenbladet". I 1829 blev han teologisk Kandidat, og i sine Studenteraar debuterede han i Skjønliteraturen med flere Farcer og Sørgespil. Hans usædvanlige Produktionsevne gjorde ham til et literært Fænomén; thi han fandt Tid til Studier, til Læsning, til poetiske Sysler og til Liv mellem Kamerater. Fra Sept. 1829 til næste Vaar skrev han et "Menneskehedens Epos" paa mere end 700 store Oktavsider, "Skabelsen, Mennesket og Messias", et Udtryk for de Ideer, der "gjennemglødede hans hele Væsen og bestemte hans hele Virken", et lyrisk Digt, der i Storslagenhed, Vildhed, Genialitet og Fantasifylde neppe har Sidestykke i Verdensliteraturen. Dog led dette hans Storverk noget fra Formens Side og var tildels uklart, hvorfor han omarbeidede det paa sit Dødsleie, da han havde Følelsen af, at det var og blev hans Hovedverk, hans Livs og hans Livsanskuelses digteriske Incarnation.

Omtrent paa denne Tid begyndte de politiske og literære Brydninger i Norge, hvori Wergeland i det følgende Tiaar skulde komme til at spille en saa fremragende Rolle. Han er saavel i den politiske og literære Kampplads i forreste Række af Selvstændighedens og Norskhedens Tilhængere, og hans Navn blev derfor baade Partiets Fane og Symbol. Han er personlig med i

Striden som Forkjæmper for Folkets Oplysning gjennem Udgivelse af Hefteskriftet "For Almuen", hvor han skriver om gode Bøgers Læsning og om Opdragelse, om Sogneselskaber og Sognebibliotheker, giver Anvisning til nyttige Kundskaber, om Læge-, Farve- og Giftplanter, veilede Almuen i dens Pligter som

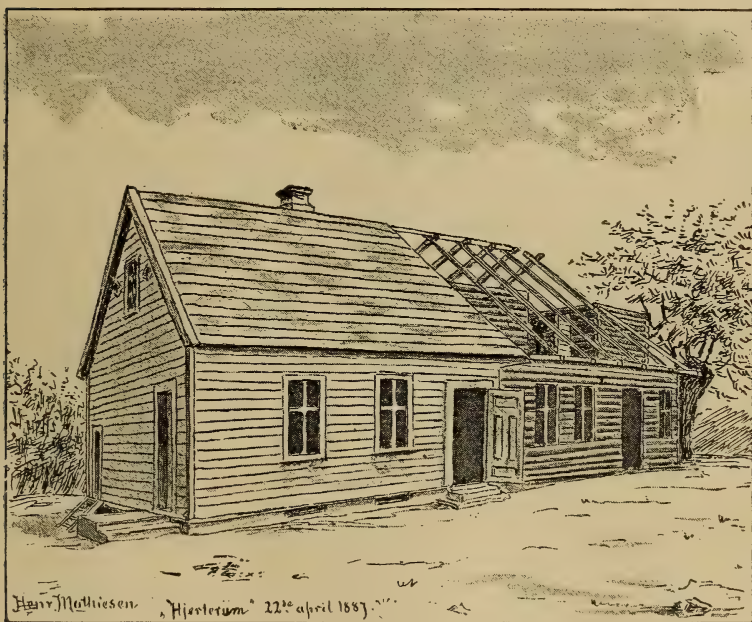

Henrik Wergeland.

Statsborgere, fortæller Fædrelandets Historie og samler Læsestykker for Ungdommen. I Studentersamfundet kjæmper han mod sine literære Modstandere i Epigrammer, og i Literaturen bekjæmper han dem med Farcer; ved 17de Mai-Festerne skriver han Sange eller optræder som Folketaler; i Bladene agiterer han for Dagens politiske Spørgsmaal — overalt er han rastløs paa Færde, vækkende og ildnende. Han redigerede Tidens hvas-

seste Oppositionsblad "Statsborgeren" og paadrager sig herved aarelange Processer, der bringer ham baade Velfærdstab og Sindslidelser. Men med en Kjæmpes Kræfter staar han i al denne Strid, ja, hans Digteraand modnes og klares mere og mere, medens hans peronlige Livsforhold ledes ind i roligere og lykkeligere Tilstande.

Wergeland kjæmpede for Ophævelsen af Grundlovsforbudet mod Jødernes Adgang til Norge og i "Jøden" og "Jødinden" gav han i Digtningens Form de mest gribende Indlæg i denne Sag, der for ham var en Hjertesag. Jøderne reiste ham herfor i taknemmelig Erkjendtlighed et meget vakkert Gravmonument.

"Hjerterum", hvor Henrik Wergeland døde 12te Juli 1845.

Den rigt udstyrede Aand formaaede paa nogle faa Aar at strø omkring sig en uhyre Masse af poetiske Frembringelser, og enhver Stemning i Øieblikket gav han digterisk Udtryk, enhver Leilighed i det politiske Liv forherligede han i Poesier af blivende Værd. Den lyriske Friskhed i Stemningen, Fantasiens dristige Flugt og Originaliteten i Tanker, i Billeder, i Sprogets Farve og Musik meddele sig endnu den Dag idag til enhver Læser, som om man sad bunden under en Improvisators tryllende Magt. Der findes i Verdensliteraturen meget faa Digtere, som

i et Liv af saa kort Varighed har fundet uovertræffelige Udtryk for en saadan Rigdom af Skjønhed og Stemningsfylde som Wergeland. Men denne Aand kom til at virke i et lidet Sprogsamfund i en af Verdens Udkanter og i et Tidsrum af denne lille Nations Liv, da Synet paa hans Genis Kraft og Stolthed i mange Punkter maatte fordunkles af Øieblikkets smaa Interesser og forbigaaende Stemninger. I det norske Folks Historie saavelsom i dets skjønne Literatur har han vundet et udødeligt Navn; thi han var i Sang, i Tale, i Daad dette Folks djærveste Talsmand i en skjæbnesvanger Tid, han var den evnerigeste Fortolker af dette Folks ungdommelige Stræben, han var den norske Literaturs Fader.

Wergeland blev 1839 gift med Amalie Sophie Bekkervold, hvem han elskede med en Ynglings sværmeriske Lidenskab; og kort efter sit Giftermaal blev han udnævnt til Rigsarkivar. I denne Stilling døde han efter et længere og smertefuldt Sygeleie den 12te Juli 1845. *Hartvig Lassen.*

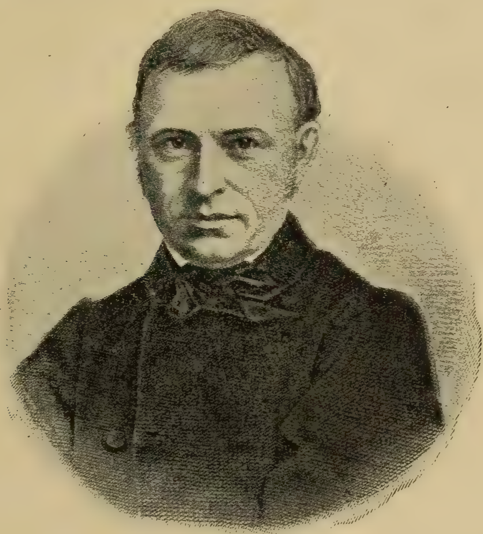
J. S. C. WELHAVEN.

Johan Sebastian Cammermeyer Welhaven fødtes i Bergen 22de December 1807. Hans Fader, Johan Ernst Welhaven, var Søn af en indvandret Tysker og var kjendt i Bergen som en af Byens orginaleste Prester og en begavet Prædikant. Da han var 10 Aar gammel, kom han ind paa Bergens Kathedralskole og blev snart den berømte Overlærer Lyder Sagens Yndling. Efter at være bleven Student i 1825, studerede han Teologi en Tid; men efter Faderens Død opgav han dette for at vie sig til Studiet af Skjønliteratur og Kunst. At han dyrkede sine "frie" Studier med et Alvor og en Grundighed, vidner den overlegne Modenhed, han lagde for Dagen, da han nogen Tid efter optraadte som den literære Anfører i Kampen mod sin store og geniale samtidige, Henrik Wergeland. Vi kan ikke her gaa ind paa denne bitre Kamp mellem de to Førere og deres Partifæller. Wergeland kjæmpede med glødende Patriotisme for det unge Norges Selvstændighed ogsaa paa Kunstens og Literaturens Omraade. Dette mødte i den anden Leir bidende Haan og Spot. Danmark maatte fremdeles være vor aandelige Moder.

I 1840, den 14de November, blev Welhaven udnævnt til Lektor i Filosofi ved Universitetet. Merkelig nok blev denne Udnævnelse foretaget i det samme Statsraad, hvori hans Modstander Wergeland udnævntes til Rigsarkivar. Seks Aar efter

blev han udnævnt til Professor i Filosofi, og var Universitetslærer til 1868, da han med nedbrudt Helbred tog sin Afsked.

I 1839 udgav han sin første Digtsamling; i 1845 kom hans "Nyere Digte"; i 1848 "Halvhundrede Digte"; i 1851 "Reisebilleder og Digte", og i 1859 "En Digtsamling". Dertil kommer hans ypperlige literaturhistoriske Afhandlinger om Ludvig Holberg og Petter Dass. I alle disse Arbeider fremtraadte han som den mod sig selv og andre kritisk strenge Kunstner, hvis Særpræg var Formens Klarhed og dybe, inderlige Stemninger. Foruden Bjørnson har neppe nogen norsk Digter givet Tekst til saa mange

Johan S. C. Welhaven.

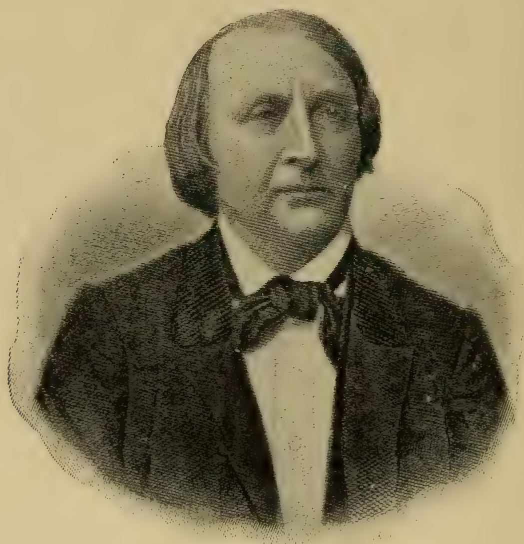
Komponisters Sange som Welhaven, der særlig i sin kunstnerisk beslegtede samtidige, Halfdan Kjerulf, fandt en musikalsk Fortolker.

ANDREAS MUNCH.

Munch var født i Kristiania den 19de Oktober 1811 og var Søn af John Storm Munch; han blev Student i 1830 og studerede først Lovkyndighed, var nogle Aar Kopist i Finansdepartementet. I 1847-48 foretog han en Reise til Frankrige, Italien og Tyskland sammen med sin unge Hustru, Charlotte Amalia Juul, med hvem han i 1844 var bleven gift. Han mistede hende 1850, og det er dette Tab, der har frembragt Digtsamlingen "Sorg og Trøst". Mens han ti Aar efter sin første Reise atter var i Italien, blev han

paa Grund af sit Barns Sygdom nødt til at vende hjem, og da han ogsaa har mistet "sine smaa", da han staar aldeles ene i Verden, giver den ensomme Mand sin Sorg Luft i en Række dybt vemodige Digte, der er i nær Slegt med "Sorg og Trøst".

Allerede det første af hans "Gamle og nye Digte", som udkom i 1848, viser os en Digter, der giver sig helt hen i Naturstemningen og saaatsige lader Naturen raade. I 1850 udkom atter en ny Digtsamling, og de er vistnok hans bedste Arbeider. Han betegner ogsaa selv Digtsamlingen fra 1848-50 som sit "lyriske Sommerliv". Over dette lyriske Sommerliv er der Ynde og Harmoni; Tonerne falder blødt og melodisk, og Billederne er farverige og faste. Af alt, hvad Munch har udgivet, er der imidlertid intet, som paa den store Almenhed har gjort et saadant Indtryk som hans "Sorg og Trøst" — og denne Samling af dybtfølte Digte er mere uopløselig knyttet til Munchs Navn end noget af hans øvrige Verker.

Andreas Munch.

I 1865 tog han fast Bolig i Danmark og døde 27de Juni 1884.

Nordahl Rolfsen.

P. A. JENSEN.

Peter Andreas Jensen er født i Bergen den 22de December 1812. Han blev i 1849 ansat som Lærer i Kateketik ved det praktisk-teologiske Seminarium i Kristiania og var under sin

Virksomhed i Hovedstaden, hvor han senere blev Stiftsprovst, anseet som en af Kristianias mest veltalende Prester. Allerede i sin Ungdom optraadt han som Digter og fortsatte i Aarenes Løb sin poetiske Produktion, der kun udmerker sig ved en ganske betydelig Færdighed i den ydre Form uden nogen dybere poetisk Trang. Hans dramatiske og novellistiske Arbeider tilhører nu udelukkende Literaturhistorien. I nær Forbindelse med hans geistlige Virksomhed staar da den Del af hans Lyrik, som vil bevare hans Navn. Det er de to Salmesamlinger: "Freidighed i Herren" og "Kirkeaaret". Hans Salmer bærer baade

Peter Andreas Jensen.

Præget af Inderlighed og af et religiøst og poetisk Gemyt. I den mødes Digter og Menneske som i intet andet af Jensens Arbeider; derfor har han ogsaa her givet det bedste, som hans Evner overhovedet var istand til. Han døde i Kristiania i 1867.

P. CHR. ASBJØRNSEN og JØRGEN MOE.

Efter den oprørende Kamp mellem Wergeland og Welhaven krævedes der en betydningsfuld og stille Gjerning. Hvis man ikke skulde blive staaende ved en glimrende Begyndelse, maatte der i selve Landets Indre aabnes Kilder med Sundhed og Kraft, der maatte graves et Leie, hvorigjennem den norske Poesi kunde finde sin Vei. Det var denne stille, betydningsfulde Gjerning,

som Asbjørnsen og Moe udførte. Deres Eventyr er et fuldkommen klassisk og epokegjørende Verk i vor Literatur, et Mesterskab, som forlængst har vundet Anerkjendelse og Beundring over hele Verden. De to Forfattere medbragte da ogsaa til sit Arbeide sjeldne Betingelser i Personlighed og Begavelse. Jør-

P. Chr. Asbjørnsen.

gen Moe, Bondesønnen fra Ringerike, synes fra sin yndige, indtagende Hjembygd at have arvet den milde, stilfærdige Vennesælhed, der altid erobrer Almuesmanden; Asbjørnsen havde et lunt Humør, der straks brød Skillevæggen ned mellem den videnskabelig dannede Literat og den fortællende Bonde; begge havde de det nationale Taalmod, der venter paa Leiligheden, og som var saa uomgjængelig nødvendig ved den langsomme Indhøstning af Eventyr, — de havde samlet i henved 20 Aar. Dels

allerede i Barndommens Dage, dels under denne Indhøstning sivede det Ordforraad, de skulde bruge, langsomt ind i dem fra det levende Talesprog og berigede Skriftsproget med en sand Rigdom af Ord.

Peter Christian Asbjørnsen fødtes i Kristiania den 15de Januar 1812. Digteren tilbragte sin Barndom i en Gade i den lille Hovedstad, "hvor Hønsene vandrede uforstyrrede omkring, medens Ænderne plaskede i Rendestenen midt i Gaden og undertiden blev forfulgte af Høgen, der i landlig Ugenerthed gjorde Jagt paa dem"; han drog sit sidste Suk i en forfalden

Jørgen Moe.

Træbygning paa Hegdehaugen, — en modsat Udkant af den samme Hovedstad, der nu var bleven en stor og folkerig By; og mellem Barndommens og Alderdommens Stadier ligger saa en Række Streiftog gjennem det Land, som han kjendte bedre end nogen anden norsk Forfatter.

Vistnok har hans Pen baade i naturvidenskabelig og nationaløkonomisk Retning vist en betydelig Produktivitet; men i vor Skjønliteratur har han kun leveret et eneste originalt Verk —, og dette Verk er ikke forberedt gjennem en Række umodne Forløbere, men gjennem stilfærdige Iagttagelser, der efterhaanden samler sig til en Sum, som beriger den norske Literatur mere end mangen bindsterk æstetisk Produktion, der omspænder et

større Omraade og hviler paa en mere omfattende digterisk Begavelse. Dette Verk er "*Norske Huldreeventyr og Folkesagn*", der udkom i to Samlinger, 1845 og 1848, tredie Udgave 1866 og fjerde Udgave 1868. Endelig udgav han en ny Samling i 1871.

Asbjørnsen har foretaget en Række videnskabelige Opdagelsesreiser i Norge og beriget den zoologiske Videnskab med et nyt Fund, da han i 1853 i Hardangerfjorden opdagede en ny Søstjerneslegt. Han døde, 73 Aar gammel, 1885.

Jørgen Ingebrigtsen Moe blev født paa Ringerike 22de April 1813. Han blev sammen med Asbjørnsen Student i 1830 og tog teologisk Embedseksamen i 1839. Efter at have været Prest i Sigdal, Drammen og Vestre Aker, blev han i 1875 Biskop i Kristianssands Stift. Han døde 27de Marts 1882.

Jørgen Moes Digterliv er let at overskue: En Samling "Digte" udkom i 1850; "At hænge paa Juletræet. Nogle Digte" udkom 1855 — senere forøget og udgivet under Titelen "En liden Julegave, Gammelt og Nyt" — det er alt, hvad han udgav af lyrisk Digtning. Hvad der i Moes Digtning sterkest griber en, er hans inderlige Forhold til Naturen, en Begeistring og Vemod, der er betagende. Digte som "Det lysned i Skoven" og "Hilsen" har en usigelig ren Sangtone, fin og gratiøs og baaret af en barnlig, dæmpet Jubel over Naturen. At udtrykke den største Inderlighed med de allerenkleste Ord — heri har egentlig Jørgen Moe sin Styrke, og her er han i Slegt med Folkevisen. "Sætergjentens Søndag" er et Mønster i den Retning.

Men størst Betydning som Digter fik dog Moe ved sin Samling af Sange, Fjeldviser og Stev samt "Norske Folkeeventyr".

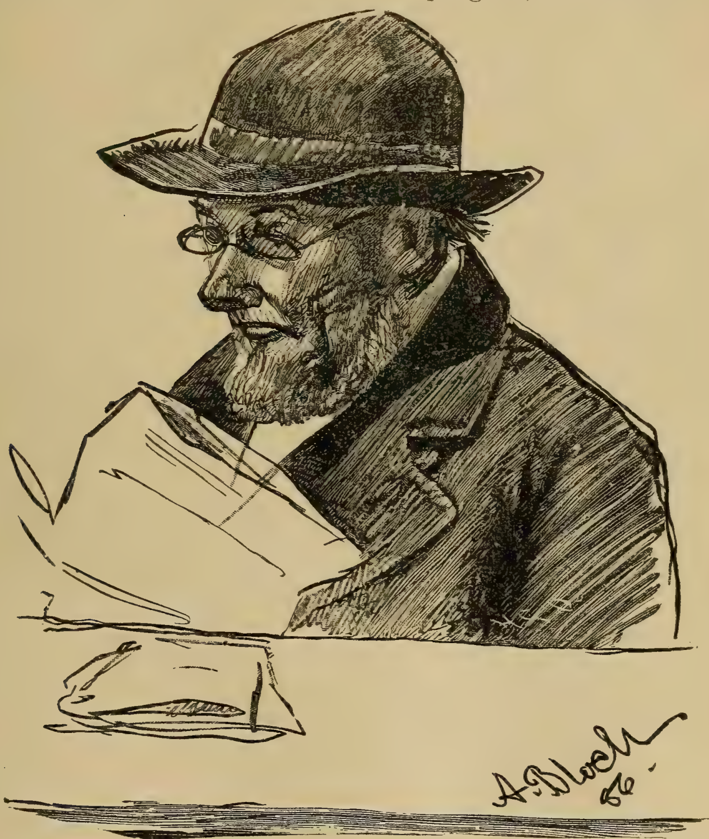
Nordahl Rolfsen.

IVAR AASEN.

Ivar Aasen er født den 5te August 1813 paa den lille Gaard Aasen i Ørstens Sogn, Voldens Prestegjeld, Søndmøre. Han var den yngste i Rækken af syv Børn. Hans Forældre sad rigtig smaat i det, saa de i sit Kav for Udkommet blev tidlig udslidte. Moderen døde, da Gutten var 3 Aar gammel og 10 Aar efter fulgte Faderen, Ivar Johnson, hende i Graven. I sin Opvekst havde Ivar Aasen kun liden Adgang til at omgaaes jevnaldrende. Mellem ham og den nærmeste forangaaende i Flokken var der 10 Aars Aldersforskjel, og som det gjerne pleier at gaa aldrende Folks Atpaaslæng, skulde det derfor blive noget eget ved den Gutten, som tidlig blev overladt til sig selv. Til han var 13 Aar gammel kunde han saa nogenlunde tilfredsstille sin Læselyst,

skjønt Biblioteket ikke var stort; det indskrænkede sig til Bibelen, "det dyrebareste af alt, hvad han kjendte, da han af den kunde faa at vide saa meget Merkeligt", og en halv Snes gamle Andagtsbøger. I 1831 blev han Skoleholder.

Den 19de August 1841 overraskedes Læserne af "Bergens Stifstidende" ved en Meddelelse fra Stiftets Biskop, Neumann, der indeholdt intet mindre end en Opdagelse, som senere viste

Ivar Aasen.

sig at være af stor Betydning for Videnskaben. En ung Mand af Bondestanden, der var fulgt med Dampskibet fra Aalesund som Dækspassager, er bleven forestillet for Biskoppen. Han kom med fire store Pakker under Armen, heder det, og et Manuskript i Haanden. Pakkerne indeholdt et søndmørsk Herbarium (Samling tørrede Planter) og Manuskriptet "Den søndmørske Dialekt, en grammatikalsk Oversigt med Fragmenter af

en Ordbog" og "Søndmørske Ordsprog". Denne unge Mand var Ivar Aasen.

Rektor Bugge i Trondhjem tog sig af denne merkelige Autodidakt og forskaffede allerede fra Høsten 1842 Ivar Aasen en Understøttelse paa 150 Daler — 600 Kroner —, hvorved han sattes istand til at gjøre Reiser omkring i Landet og foretage Studier over det norske Folkesprog eller Dialekternes leksikalske og grammatikalske Behandling som sproglig Enhed. I 1847 bosatte han sig i Kristiania for at bearbeide det af ham saaledes indsamlede Materiale, og efter at de første Resultater af hans Virksomhed forelaa, bevilgede Storthinget ham en aarlig Løn af 300 Spd. eller 1200 Kroner. Denne Løn forhøiede Storthinget i 1860 til 1600 Kroner og senere til 2400 Kroner og i 1881 til 3000 Kroner. Lønsforhøielserne har — karakteristisk nok for Aasens hele Livssyn og sparsomme Vaner — altid været denne imod fra den Stund af, han kunde være tryg for, at hans Løn ikke vilde blive inddraget. "Nei, hvad skal jeg med alle de Pengene da?" sagde han i 1881. "De 600 Kronerne kommer saa alligevel at gaa i Fanter og Tiggere." Og slige paatrængende Snyltedyr har den skikkelige gamle lærde altid været belemret af; de har kun alt for vel vidst, at der ikke var Nei i hans Mund.

Udvortes Æresbevisninger har den gamle Høvding, der midt i Hovedstaden har bevaret sin Hjemstavns enkle Vaner, faaet i rigt Maal. Ingen skulde ane, at den ensomme, tarveligt klædte og uanseelige Bondemand, der puslede stilfærdigt og ubemerket omkring, var Medlem af Videnskabsselskaber, Æresmedlem af Foreninger og Indehaver af Medalje og Ordenstegn. Men alt saadant giver kun et svagt Udtryk for, hvad han har udrettet; naar man nævner de Mænd, som staar nærmest ind ved det Merke, som vaier over den Fylking, der har baaret det gjenfødte nye Norges Sag frem til Seier, møder man Ivar Aasens Navn blandt de første.

Ivar Aasens Hovedverker er: "Det norske Folkesprogs Grammatik", "Ordbog over det norske Folkesprog", der indeholder Forklaringer paa omkring 40,000 Ord. Fremdeles maa blandt hans større Verker nævnes "Norske Ordsprog", "Norsk Navnebog" samt "Norske Plantenavne".

Det er paa Grundlag af disse Arbeider, der i og for sig betegner en hel national Gjenfødelse, at Ivar Aasen er bleven Høvding for den Kulturstrømning i vor nyere Historie, som betegnes under Navnet "Maalstrævet". Paa denne kan vi her ikke indlade os. Men at bestride dens Betydning for det norske

Aandsliv er ligesaa umuligt som at bestride, at Solen staar paa Himlen.

Foruden at Ivar Aasen er den udmerkede Sprogforsker, som alle Autoriteter i Ind- og Udland har ydet varm Anerkjendelse, og den store Høvding for Maalsagen, har hans Navn desuden Krav paa at leve i Folkets Minde til de sildigste Slegter. — Det er som "Ervingens" og "Symras" Digter (Symra betyder Hvidveis), en liden Digtsamling, som indeholder en hel Livsbetragtning, der omfatter Fædrelandet og dets Natur, Kjærligheden, Menneskelivet og Evigheden, — alt dæmpet og diskret, med Sordin paa Strengene.

Den 5te August 1896, da han fyldte sit 83de Aar, arrangerede Universitetet en smuk og varm Hyldest for ham; det var den sidste Gang, han viste sig for Offentligheden, og man kunde da se, at det utvilsomt var den sidste Fødselsdag, han feirede. Stille og fredelig, som hans Vandring gjennem Livet havde været, skulde ogsaa hans Bortgang blive. Onsdag Formiddag den 23de Sept. 1896 drog han pludselig sit sidste Suk. Saa let og hurtig var hans Overgang i Døden. Tirsdag den 29de September blev han begravet med en Høitidelighed, som var den store Sprogforsker fuldt ud værdig. Der fremmødte Ministre, Digtere, Lærde og en overvættes stor Mængde Fattigfolk, hvis Hjælp og Trøst han havde været. Og havde Ivar Aasen seet sin egen Ligfærd, vilde han være bleven rent betuttet og havde rystet paa Hovedet: "Det kunde da vel aldrig være værdt at gjøre slig Stas af en simpel Bondemand, vel!" *Hartvig Lassen.*

CAMILLA COLLETT.

Kvindesagens Ældste i Norden, Camilla Collett, hensov 7de Januar 1895 — mæt af Dage, kan man sikkert sige; thi ikke blot havde hun langt overskredet Støvets Aar, men de fleste af hendes Dage havde været af dem, der ikke behager.

Camilla Colletts ydre Historie er meddelt i faa Ord. Født i Kristianssand 23de Januar 1813, Datter af den fra Norges Frihedskamp vel kjendte Provst Nikolai Wergeland, Søster til Digteren Henrik Wergeland, henlevede hun sin Ungdom i Eidsvolds stille Prestegaard. Et Ophold i en herrnhutisk Opdragelsesanstalt i Kristiansfeld fra hendes fjortende til sekstende Aar samt senere et længere Besøg hos Venner i Hamburg bragte hende under Indflydelse af tysk Aandsliv i forskjellige Former, og en Reise med Faderen til Paris og Holland gav hende det første større Indtryk af Europa.

Men hendes Ungdoms store Oplevelse var Trediveaarenes literær-nationale Strid mellem Broderen, Henrik Wergeland, Repræsentanten for den norske Dannelse, og Vennen, Welhaven, den kosmopolitiske Dannelses Repræsentant. Hendes Hjerte og hendes Aand droges til dem begge, og det er neppe for meget sagt, at hendes Hjerte knustes i den Kamp, der gav hendes Aand Ilddaaben.

Camilla Collett.

1841 indgik hun Egteskab med Professor P. J. Collett og begyndte, opmuntret af ham, samme Aar sin literære Løbebane, men først efter hans Død (1851) udkom hendes Hovedverk, den berømte Fortælling, "Amtmandens Døtre" (1855). Senere fulgte Fortællingerne "I de lange Nætter", "Sidste Blade", "Erindringer og Bekjendelser", "Fra de Stummes Leir" og "Mod Strømmen".

De sidste 30 Aar af sit Liv tilbragte hun for en stor Del paa Reiser. I Kjøbenhavn opholdt hun sig adskillige Vintre. I 1863 modtog hun af den norske Konge Guldmedaljen *Literis et artibus*. I 1877, efter "De Stummes Leir", holdtes der en større Fest for hende i Kjøbenhavn, 1884 blev hun den nystiftede Norsk Kvindesagsforenings første Æresmedlem og i 1893, paa hendes 80-aarige Fødselsdag, hyldedes hun i Kristiania med en smuk Fest, hvori alt, hvad der havde Betydning i Norge, deltog.

Camilla Colletts indre Historie er skreven i hendes Bøger. Fuld af Medfølelse for alt lidende, fik hun tidligt Øinene op særlig for Kvindernes Lidelse, ikke mindst for Egteskabet som Kvindens "Brødstudium", og saa at sige alt, hvad hun har skrevet, dreier sig om dette ene.

Hvad Camilla Collet har udrettet? Ja, hvem kan tælle de Sædekorn, der spirer? Er Kvinders Sind og Kvinders Kaar i Norden anderledes end for fyrretyve Aar siden, saa maa Camilla Collet nævnes forrest blandt dem, som har skabt det ny, først og fremst nævnes som den, der har lidt mest for det, ja, givet sit Liv hen til Sorg for sin Sags Skyld.

OLE VIG.

"Folket maa af og til sættes i levende Forbindelse med de store Livstanker; Blokkene, som Geniet bragte op i Dagen, maa udstykkes og bringes ud til Folket. En saadan Gjerning var det, hvortil Vig var bestemt, og som han redelig udførte."

Ole Vig var født 6te Februar 1824 paa Pladsen Vigmarken i Stjørdalen. Efter at have opholdt sig to Aar ved Klæbo Lærerseminarium, blev han Skolelærer i Kristianssund. Han begyndte snart at vinde Navn som en Mand, der var brændende ivrig for Oplysningens Sag. Han deltog i Ordskiftet om Dagens Spørgsmaal, navnlig i en Mængde Lærermøder og i Bladene, og udfoldede en storartet Virksomhed som Folkeskribent. I 1850 op-

Ole Vig.

rettede endel fædrelandssindede Mænd i Kristiania Selskabet for Folkeoplysningens Fremme, som siden har virket til saamegen Gavn og Velsignelse for hele det norske Folk. Ole Vig blev ansat som Redaktør af dette Selskabs Tidsskrift, men desværre i 1857 begyndte han at lide under en nedbrudt Helbred, der tog saa hurtig Overhaand, at han allerede Lørdag Morgen den 19de December døde i en Alder af ikke fuldt 34 Aar. "Saa kan jeg da sove trygt i Jesu Navn!" var de sidste Ord, han udtalte i denne Verden. Paa vor Frelsers Gravlund hviler han i Nærheden af Henrik Wergeland. Der er reist et lidet smukt Mindesmerke paa hans Grav. (Efter *O. Thommesen*).

THEODOR KJERULF.

"De mangfoldige æstetiske Synder, du har begaaet, skal være dig tilgivne, fordi du ingensteds har begaaet Synd mod Poesiens Aand og inderste Væsen."

Saaledes hilser Jørgen Moe den 23-aarige Theodor Kjerulf, da han i 1840 udgav sin første Digtsamling. Den unge Forfatter havde været saa heldig at finde en Anmelder, som det kun falder i faa Digteres Lod at finde: uden Haandverk og Hurtighed, med Eventyrheltens Evne til at høre, hvor det gror, veiede og vuggede denne sjeldne Dommer hvert Digt, før han vragede. Han kom ganske vist til det Resultat, at den unge Poet var umoden, og at han ofte forsyndede sig mod den rent mekaniske Form,

Theodor Kjerulf.

men han fandt ogsaa, at i den mere aandelige Side af Formen, den, "som ligefrem er udsprungen af og indvævet i Digtets Ide", gjorde Kjerulf næsten altid Fyldest for sig. Han sluttede med at betragte den hele Bog som en Forskrivning til Publikum, et Gjældsbrev, som Forfatteren engang vilde indløse — i ædelt Metal, med et smukt og rent Præg.

Denne Indløsning forsøgte Kjerulf saaatsige i to Terminer, idet han i 1854 atter udgav en Samling "Digte" og 1866 "Tre Digtkranse". Mellemrummene er — som man vil se — lange nok til, at Metallet kunde blive rigtig blankt og straalende; men Jørgen Moes Haab er aldrig gaaet helt i Opfyldelse: Kjenderen

skimter stadig hos Kjerulf det ædle Metal paa Bunden af en alvorsfuld og nobel Digtersjæl; men det umiddelbare Kunstnergreb, der løfter Metallet op af Sjælens Skakter til skinnende Glæde for *alle* — dette Greb skorter det kun altfor ofte paa.

Professor Theodor Kjerulf, der er født i Kristiania 30te Marts 1825 og Broder til Halfdan Kjerulf, har i en lang Aarrække været Lærer ved Kristiania Universitet, hvor han 1858 ansattes som Lektor i Mineralogi. Han nyder i den lærde Verden stor Anseelse. *Nordahl Rolfsen.*

HARTVIG LASSEN.

Hartvig Marcus Lassen tilhørte en i forrige Aarhundrede fra Danmark indvandret Familie. "Er jeg ikke feil underrettet," skriver han et Sted, "har en af mine Forfædre været Strømpevæver i Jylland." Hans Fader var Politimester, senere Borgermester i Bergen, Albert Lassen — en Broder af den berømte Orientalist Christian Lassen —, Moderen hed Abigael Vogt Monrad. Som mange andre opvakte Ynglinge, der i den første Halvdel af Aarhundredet var Elever af Bergens Latinskole, blev ogsaa Hartvig Lassen sterkt paavirket af Lyder Sagens Undervisning. Og da han i 1842 var bleven Student, viste det sig snart, at de literære Interesser maatte blive bestemmende for hans Valg af Livsstilling. I 1851 begyndte han Arbeidet med Udgaven af Wergelands samlede Skrifter, der var færdig i 1857, og dermed var han kommen ind paa sit Livsverk. Desuden blev han i 1853 Lærer i Norsk og Tysk ved Nissens Pigeskole, en Stilling han indehavde, indtil Sygdommen stængte ham ude fra al direkte Berøring med Omverdenen.

I 1857 var Lassen bleven færdig med sit vanskelige og vidtløftige Samler- og Udgiver-Arbeide; — i 9 store statelige Bind var det væsentlige og mere værdifulde af Henrik Wergelands rige Forfatterskab ordnet og lagt tilrette for det norske Folk. Med mønstergyldig Takt og Smag, med en aldrig svigtende Omhu og Samvittighedsfuldhed havde han skilt sig fra sin Opgave, — vel den mest indviklede og byrdefulde. der nogensinde er betroet en norsk Kritiker.

I 1866 kom som Frugten af mange Aars utrættelige Flid hans store Bog "Henrik Wergeland og hans Samtid" — et af vore dygtigste og aandfuldeste Verker paa Literaturforskningens Omraade. Det fik da ogsaa en ganske anden Udbredelse end denslags Skrifter pleier vinde hos os, og blev af afgjørende Betydning for vort Aandsliv, derved, at det fastslog den Forstaaelse

af den store Digters Personlighed og Verk, der nu tør betragtes som uangribelig — ialfald i Grundlinjerne. Wergelands Liv var allerede blevet en Mythe; hans Aand havde altfor store Dimensioner til at kunne fattes af Samtiden, og det man forstod: hans Folkelighed og politiske Frihedsarbeide, blev af de fleste dannede miskjendt og foragtet. Lassen efterviste roligt og klart og med overvældende Sagkundskab, at det "Uhyre i Geni som i alt andet", der hed Henrik Wergeland, var en meget enkel og sammenhængende Natur, naar man bare formaaede at trænge ind til Kjernen i hans Væsen. En af de urimeligste Forestillinger

Hartvig Lassen.

om Wergeland, men som ikke destomindre nød almindelig Tiltro, gik ud paa, at han egentlig var en ensom, sønderreven, fortvilet Sjæl, der følte sig hjemløs i sit Fædreland. En slig Opfatning er t. Eks. udtrykt i et Digt af Professor Monrad. Men siden Fremkomsten af Lassens Bog er det for altid blevet umuligt at opretholde den. Wergeland staar nu for os som selve Sundheden og Urkraften i Person. Og saaledes er det gaaet med de fleste andre herskende Meninger om Wergeland. De er forsvundne i Stilhed, efterat Hartvig Lassen begyndte sit kritiske Oprydnings- og Oplysningsarbeide. Der findes neppe noget

Eksempel i Verdensliteraturens Historie paa, at en Kritiker saaledes har "kreeret" sit Folks største Digter — efter dennes Død.

Lassen blev i 1857 Redaktør af "Skillingmagasinet". Senere hen ogsaa af "Folkevennen" og "Intelligentssedlerne". Fra "Skillingmagasinet" gik han i Vaaren 1891 over til "Folkebladet", hvis samvittighedsfulde Redaktør han var til sin Død. I Egenskab af Lærer har han udgivet en Mængde Læsebøger, saavel i norsk som tysk. Og foruden flere større Udvalg af Wergelands Verker med Indledninger og Anmerkninger har han besørget samlede Udgaver af A. Munchs og Theodor Kjerulfs poetiske Skrifter.

Men trods dette mangfoldige Arbeide forstod han altid at vinde Tid til Fortsættelse af sit literærhistoriske og kritiske Forfatterskab. I 1877 udkom et Bind "Afhandlinger til Literaturhistorien". Her fandtes den fine og dybe Studie over Welhavens Digte, Essays over Holberg og Baggesen, samt en Række fortræffelige polemiske Artikler.

Det sidste Skrift, han fik udgivet, var viet Henrik Wergeland. Det kom ikke i Boghandelen. Men de blandt hans mange Venner og Kjendinger, som oprigtig elskede og læste vor største Digter, fik sig tilstillet det tynde, graa Hefte. Det blev for dem det sidste Bud fra Hartvig Lassens lyse Aand. Og hvor betegnende, at det var Wergeland, han endnu en Gang følte sig kaldet til at vidne for. *Karl Närup.*

OSMUND OLAFSEN VINJE.

Aasmund Olafssøn Vinje var Husmandssøn fra Vinje i Thelemarken og født den 6te April 1818. Da han sad paa Skolebænken sammen med Bjørnson og Ibsen, havde han et helt Levnetsløb at se tilbage paa. Han var en trediveaarig Mand, og han havde allerede prøvet adskilligt. Fra sit 17de til sit 22de Aar havde han været Skolelærer med 13 Spd. i aarlig Gage, og i disse fem Aar lagt sig op en Sum af 100 Spd. (Kr. 400), hvilket gaadefuldt gunstige Resultat dog nærmest maa forklares ved en Ekstrafortjeneste paa "Summararbeid og Træskomaking og Potetessaaning og Brændevinsbrenning attaat". I sine Studenterdage ernærede han sig kummerfuldt ved at skrive for Blade, og især som Korrespondent til Drammens Tidende", i hvilken Stilling han viste sig overordentlig produktiv — han skrev i ni Aar 1000 Korrespondancer —, meget vittig og meget vel skikket til at vække baade Latter og Forbitrelse. Senere grundede han sit eget Blad, "Dølen". Dette merkelige Blad indeholdt en stor

Del af Vinjes Poesi, der i Virkeligheden er et originalt og betydningsfuldt Udslag af en stor Nationalaand. Foruden "Dølen" har han udgivet særskilt en "Diktsamling", i hvis Lyrik Vinje har fundet et originalt Udtryk for dybt følte Stemninger; i "Storegut" giver han et ypperligt Folkelivsbillede og i "Ferdaminni" leverer han en "Reisebeskrivelse", der viser, at der findes mere mellem Kristiania og Indherred "end Filosoferne har drømt om". "Storegut" har ikke blot en stor Friskhed i Gjengivelsen af hin Næverettens Periode, som her skildres. Folkets Liv er i det hele malet med en Forstaaelse, som ikke vel kan tænkes større,

Aasmund Olavsson Vinje.

Naturen er seet med et Blik, der er baade begeistret og fortroligt, og Digtets sidste sorgfulde Sange er i sin Enkelhed storslagne.

Vinjes Tilværelse hensledes i den dybeste Fattigdom. Han var ikke skabt til at gjøre Karriere, og nogen pekuniær Valutta for sine Kundskaber og sit Talent fik han aldrig. Han var for upraktisk til at kunne drage Fordel af sin juridiske Eksamen, og det hele økonomiske Udbytte af denne indskrænkede sig til en Kopistpost, som han fik efter ni Aars Forløb — nærmest som en Slags Digterløn —, men denne mistede han nogle Aar senere — ligeledes til Løn for sin Forfattervirksomhed, — han skrev nemlig mod Regjeringen. Han var Journalist, men "Dølen" var ikke af de Blade, hvormed man grunder en Formue; han var

Digter, men indskrænkede sin Læsekreds ved det Sprog, han satte det som sin Livsopgave at kjæmpe for. Han var Politiker, men hans Sjæl var ligesaa uskikket til Uniform som hans Legeme, og da han i 1869 drømte om at blive Storthingsmand, skal han efter Venners Sigende kun havt Udsigt til at opnaa den eneste Stemme, der efter Loven var ham forment — hans egen nemlig.

Hans Liv var rigt paa Skuffelser og paa Armod, men han tog bestandig fat paa nyt, og mens han pustede i Modbakken, sang han. Da han var færdig med den sidste Bakke og lukkede sine Øine paa Grans Prestegaard paa Hadeland (30te Juli 1870), var han ingen gammel Mand, men han havde Grund til at være træt.

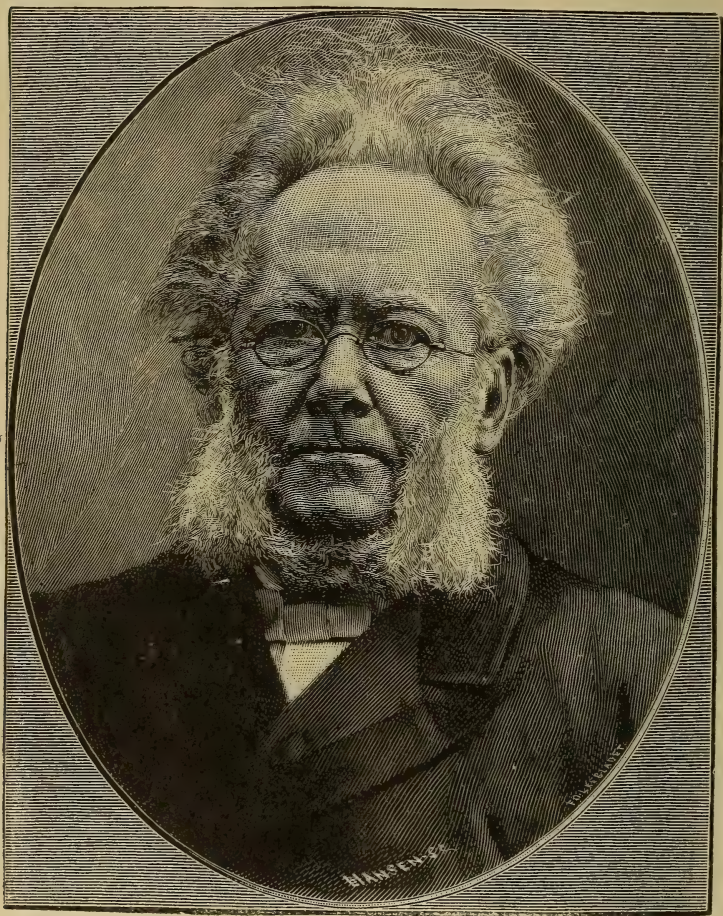
Man har sat hans Mindesten deroppe. Skulde Pladsen være valgt, — ikke efter hans Død, men efter hans Liv og hans Digtning, saa skulde Mindesmerket ikke have staaet i de brede Bygder, men hvor Fjeldvidden begynder, hvor Foden er saar af Opstigningen, men hvor man ogsaa føler Lungen styrket ved at komme tilveirs. *Nordahl Rolfsen.*

HENRIK IBSEN.

For ca. femti Aar siden brød der løs i Paris et af de voldsomme Uveir, som har jaget Bølger gjennem det nu snart udrundne Aarhundredes Historie og feiede hen over det ganske Europa. Dønningen fornemmedes selv i den lille norske By Grimstad. Her levede i de Dage en tyveaars Farmaceut (han er født 20de Marts 1828), som blev lagt Merke til, fordi han malede og skrev Vers; det var en Skiensgut, og han hed Henrik Ibsen. Forresten vistes det, at han paa Frivagterne læste til Artium for at blive Læge. Men hvad bare etpar fortrolige Kamerater vidste, var, at hans Nattetimer gik med til at skrive paa en vældig Tragedie om Oprørsmanden Catilina. En vakker Dag blev det færdige Manuskript, med Forfatternavnet Brynjolf Bjarme paa Titelbladet, ved en af de fortrolige bragt ind til Hovedstaden og forelagt Teaterstyrelsen, som betakkede sig, og senere sat i Omgang mellem Boghandlerne, som ligeledes betakkede sig en for en.

Om et Aars Tid — en Stund over Nytaar 1850 — kom Forfatteren selv efter til Hovedstaden og meldte sig ind paa Heltbergs Studentfabrik. Artianeren fik ved Paasketid sin Tragedie trykt og udgiven. Endda Tiden var yderst fattig paa Literatur,

mødtes Brynjolf Bjarme med taus Ligegyldighed. Alligevel gav den tapre Artianer sig i Pintseferien i Færd med et nyt Stykke; dette faldt ind med Tidens Smag for romantisk Feeri og fandt Naade ved Teatret, saa det blev opført lige efter Forfatterens Eksamen. En Tid efter gjorde han Lykke med et Par bestilte Sange til det nordiske Studentermøde i Kristiania og var bleven forestillet for den store Ole Bull. Denne kaprede Poeten for sit

Henrik Ibsen.

kjære nye Teater i Bergen, did han i November 1851 ankom med Ansættelse som assisterende dramatisk Forfatter.

I denne Havn var Grimstad-Digteren fortøiet i seks Aar — de for en ung Mand saa afgjørende Aar fra 23 til 29, den afklarende Gjærings tunge Alder.

Maleri af Henrik Ibsen.

"Fru Inger til Østraat" og "Gildet paa Solhaug" blev de første Penneprøver, som udkom, og efter hans Tilbagekomst til Kristiania udkom "Hærmændene paa Helgeland".

Hærmænd var det, som kom til den trange lille Hovedstad; endnu inden de havde teet sig synligen for Publikum, satte de Staden paa Ende — Teatret negtede at aabne dem sine Døre, og Bladene kom i Haandgemæng. Det var i Striden om det danske Sprogs vedblivende Ret til at herske bag Lamperækken, at Hjørdis brød ind paa Valkyrjers Vis. Der stod Gny om den trediveaarige Ibsen, da han mødte op i det samme Kristiania, som ikke havde kjendt Brynjolf Bjarme. Han toges straks i Tjeneste ved den unge norsk-talende Bi-Scene; men Sul til Maden gav dette Stræv ham knapt nok i de fem Aar, han var med at holde Skuden oven Vande.

Kummeren trykkede med tvefold Vegt den, som just havde et Hjem at bygge og tilligemed stundede efter et stakket Pusterum til at forme et nyt stort Saga-Emne, som kræved hans: bliv. Stemningen bar efterhvert op "paa Vidderne", did op, hvorfra Hverdagskavet fortoner sig som et evigt Mas uden Løftning. Og midt i Kummeren tog den bitre rensende Latter sin Ret ud hos Alvorsmanden. Som et Skrig skar "Kjærlighedens Komedie" gjennem den kvælende Luft, saa Uglerne vak op, hvæssed Klør og hug løs. De Straamænds øverste foresatte valgte at værge det harme Samfund ved at negte den betrængte Digter Statens Bistand i lige Mon med hans Kaldsfæller. Hvad det offentlige paa ydmyg Ansøgning ydede "Student Henrik Ibsen" af Støtte i hine Trængselstider, var etpar Stipendier til Fodture for at sanke Sagn og Viser. Tilslut gav nogle raske Sommeruger Fred til at skjænke Skule-Skikkelsen Liv. Ved fem og tredive Aars Alder undtes Poeten omsider Stipendium, og for "Kongsemnerne" gjorde Teatret endelig Honnør.

En Aprildag i det Sorgens Aar 1864 sank Hjemmets Kyst bag den befriede. Og syv og tyve Vandreaar svandt, før han som mer end en flygtig Gjest atter slog sit Paulun op i Hjemlandets Hovedstad — da rigtignok som den feirede Mester, med hvem selv de høieste i Riget regner det for en Ære at være paa Hat, hvem Verdensbladene stikker Specialkorrespondenter paa Halsen, hvem begeistrede Scenekunstnere fra Paris kommer og hylder med at spille hans Stykker for ham i deres eget Tungemaal.

Skulde det være nødvendigt at ramse op de seksten Skuespil, som enhver norsk Gymnasiast maa huske paa Fingrene — Me-

sterens Produktion i denne Mandsalder siden hin Befrielsens Aprildag —, dette Bibliotek, som nu er reproduceret paa alle Civilisationens Sprog og kommenteres af hver Teateranmelder og Revue-Literat mellem San Francisco i Vest og Sidney og Auckland i Øst?

Da det i hans første Vandreaar faldt i hans Lod at tale til en stor Landsmands Minde, hører man ham modigen udbryde: "Den Mand, der gjør den aandelige Gjerning i en Nation, har Ret til at bære sit Hoved høit."

Ved den Tid kunde det falde ham stridt nok selv at hævde denne Ret. Endnu sad den sorte Kummer bag ham under Ridtet mod Ærens Land. Først næste Vaar kom den store Frigjørelse fra Tryk og Savn; "Brand" sprængte alle Bomme. Endelig timedes det den otteogtredive-aarige Poet frit at kunne vie sig til "den Livsgjerning, der staar for mig som den vigtigste og fornødneste i Norge, den, at vække Folket og bringe det til at tænke stort;" og ved seksti Aars Alder hører vi den ordspare Mester offentlig erklære:

"Jeg for mit Vedkommende skal være tilfreds med Udbyttet af min Livsuges Arbeide, hvis dette Arbeide kan tjene til at berede Stemningen for den Dag imorgen. Men først og fremst skal jeg være tilfreds, om det kan hjælpe til at hærde Aanderne i den Arbeidsuge, som ufeilbarlig kommer bagefter."

— Nu hyldes denne Hærder af Aanderne i enstemmigt Kor af hele sit Folk, af hele Norden, af Europa, af Verden, saavidt Vestens Civilisation rækker. Som han selv hin Gang, mens det lød i ham som værst: bære eller briste, saa stoltelig hævded, lad det nu til Hyldningen være gjentaget:

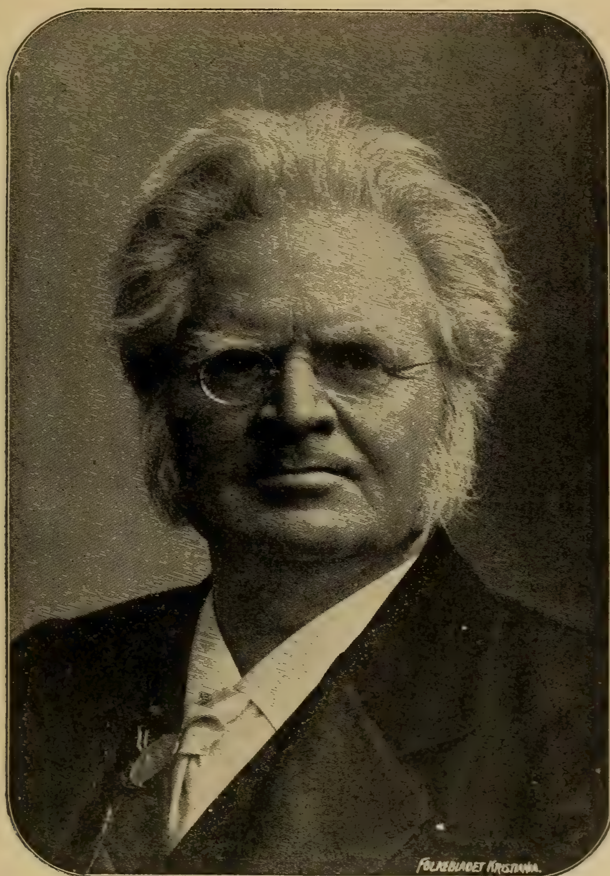
"Den Mand, der gjør den aandelige Gjerning i en Nation, har Ret til at bære sit Hoved høit."

C. B. i "Folkebladet", Kristiania.

BJØRNSTJERNE BJØRNSON.

Bjørnstjerne Bjørnson er født den 8de December 1832 paa Gaarden Bjørgan i Kvikne i Østerdalen, hvor Faderen, Peder Bjørnson, var Prest. Seks Aar gammel blev Gutten med Søskende og Barnepige sat ind i et lidet Hus, der stod paa en Langslæde, og saa bar det nedover mod en af de skjønneste Gaarde i Landet, Næssets Prestegaard i Romsdalen, hvor Faderen nu skulde virke. I sit 11te Aar kom Bjørnson i Molde Realskole, og her læste han alt, hvad han kunde komme over af Asbjørnsens Eventyr og Ingemanns og Marryats Romaner; ved Siden

heraf grundlagde han en haandskreven Avis "Friheden". Sytten Aar gammel kom han paa Heltbergs "Fabrik" i Kristiania, og mens han gik paa Heltbergs Skole, skrev han Dramaet "Valborg", som blev indleveret og antaget ved Kristiania Theater. Men da han følte sig utilfreds med det, tog han det tilbage.

Bjørnstjerne Bjørnson.

Det varede dog ikke længe, før hans poetiske Gnist slog ud i Luer. Efter at have leveret dramaturgiske og andre literære Artikler i "Morgenbladet" og Aftenbladet", deltog han som "Morgenbladet"s Korrespondent i Studentertoget til Upsala. Dette Tog blev afgjørende for Bjørnson. Efterat han var kommen tilbage til Kristiania, nedskrev han — efter først at have sovet i tre Døgn — sine Reiseindtryk; saa pakkede han ind,

drog hjem, udtænkte, skrev, renskrev "Mellem Slagene" paa fjorten Dage, og reiste saa til Kjøbenhavn med det færdige Stykke i Kufferten; han vilde blive Digter.

Under sit Ophold i Kjøbenhavn, hvor han imponerede sin Omgangskreds ved sin Veltalenhed, ved sine nye Synsmaader og i det hele taget ved sin Personligheds Vegt, skrev han sin første Fortælling "Thrond", og før han forlod denne By Sommeren 1857 havde han skrevet det meste af "Synnøve Solbakken". Saa fulgte en Række af Bondenoveller, der alle vidnede om et originalt Talent af høi Rang. Hans Digtning overhovedet staar næsten uden Sidestykker i den nyere Literatur. Følelserne er tung og afgjørende, og ingen har som han kunnet male en Mors, en Fars eller en Brors Kjærlighed. Faderen i "Synnøve Solbakken", Moderen i "Arne", Thora og Helga i "Sigurd Slembe" er Skikkelser af stor Oprindelighed. Bjørnsons første dramatiske Ideer kredser om Forholdet mellem Hustru og Datter — og senere, langt henne i hans modne Manddom finder vi Scener, som de mellem Sigurd Jorsalfar og hans Bror Øisten og mellem gamle Kampe og hans Søn i "det nye System". Der er neppe mange moderne Forfattere, der saa tungt vilde have betonet den oprindelige Kjærlighed mellem to Brødre eller lagt saamegen virkelig Inderlighed i et sønligt Forhold, som Bjørnson her har gjort det. Der er næsten som en Mening og en Spaadom i, at det ældste Digt, han vides at have skrevet, er et Digt fra hans 11te Aar — til Faderen.

Kvinden staar hos Bjørnson paa et høit Sted, som Solen bærer Straaler paa; til de dæmoniske Dybder i hendes Væsen stiger han næsten aldrig ned. Han berører en Kvindes Feiltrin, men han dvæler ved hendes Soning, han fører hende i Fristelser, men hun seirer ved den Sædelighedens store Magt, hvorpaa han tror. Efter at han i sine tidligere Verker havde dvælet ved den feilende Kvindes Soning, Lidelser og Kjærlighed retter han i sine senere Arbeider det Spørgsmaal til Samfundet: "Skal alt dette intet veie i Vegtskaalen, naar I dømmer?" Det er ikke overraskende, at det er en Bjørnsonsk Kvinde med den fine nænsomme Hud, der kommer med det uhørte Krav om Mandens Renhed. Hans Drama "Leonarda" er Samfundet ligeoverfor Kvindens Fortid, "En Handske" Samfundet ligeoverfor Mandens. "Leonarda" siger: Saaledes dømmer I *hende.* "En Handske" spørger: Hvorledes dømmer I saa *ham?*

I 1857 overtog Bjørnson efter Ole Bulls Anmodning Ledelsen af den nationale Scene i Bergen, og Aaret efter overtog han

ogsaa Redaktionen af "Bergensposten" og kjæmpede her for sine liberale politiske Anskuelser med et Talent, som satte den livlige Hansestad i fuldstændig Oprør. I 1859 drog han atter tilbage til Kristiania og med et Stipendium reiste han Vaaren 1860 til Udlandet. Fra Rom sendte han hjem i 1862 "Sigurd Slembe". I dette har Bjørnson naaet Høidepunktet af hans Sagadrama — det er et af hans og vor Literaturs Hovedverker.

Det er imidlertid ikke blot som dramatisk Digter og Forfatter, at Bjørnson øser med rig Haand af den dybe Følelse, der giver ham en saa fremragende og eiendommelig Plads i vor Tid. Det vilde da være et Særsyn, om ikke denne Følelse ogsaa skulde have faaet et Udtryk i en helt ud lyrisk Digtning. Det har den da ogsaa. Han er i sin Lyrik folkelig, sammentrængt og energisk, som neppe nogen anden norsk Digter før ham havde været det. Han kan med sin fineste Poesi naa til de mest upoetiske Naturer, fordi den har Livets store Simpelhed og uimodstaaelige Sprog.

At Bjørnson som Menneske droges mod det virkelige Liv, viste han allerede i sin Ungdom, da han søgte det paa Felter, hvor det nærmest gjaldt, — uanseet — eller netop der, hvor Huggene faldt tungest. Vi finder ham altid om de store "Merkesager" kjæmpende som en Achilles i Dagens Kamp, udæskende den offentlige Mening i saadanne Spørgsmaal som Danmarks Forhold til Tyskland, Flagsagen, Republiken, den religiøse Opfatning og det sædelige Liv. Hvad den indadvendte Grublen er for Ibsen, er den udadvendte Kamp for Bjørnson. Og hvad nytter ligeoverfor saadanne betydelige Mænd de fromme Ønsker, om at de skulde være anderledes? Deres Konstitution er jo ikke bygget af det bløde Barnebrusk, og det baader kun lidet pædagogisk at pusle med den. Man kan være overbevist om, at der er en fast organisk Sammenhæng i saadanne Naturer, som ikke kan rokkes uden at forstyrre selve Livsprincipet. En Stavangeravis har engang saa gjerne villet, at Ibsen skulde være mild — og mange har vist været enig med denne Avis; men saa var der jo ikke længer nogen Henrik Ibsen! Sæt, at man kunde kurere Bjørnson for hans hede Sind, — mon det ikke vilde gaa, som der staar skrevet: *Han døde vel, men Feberen ham forlod.*

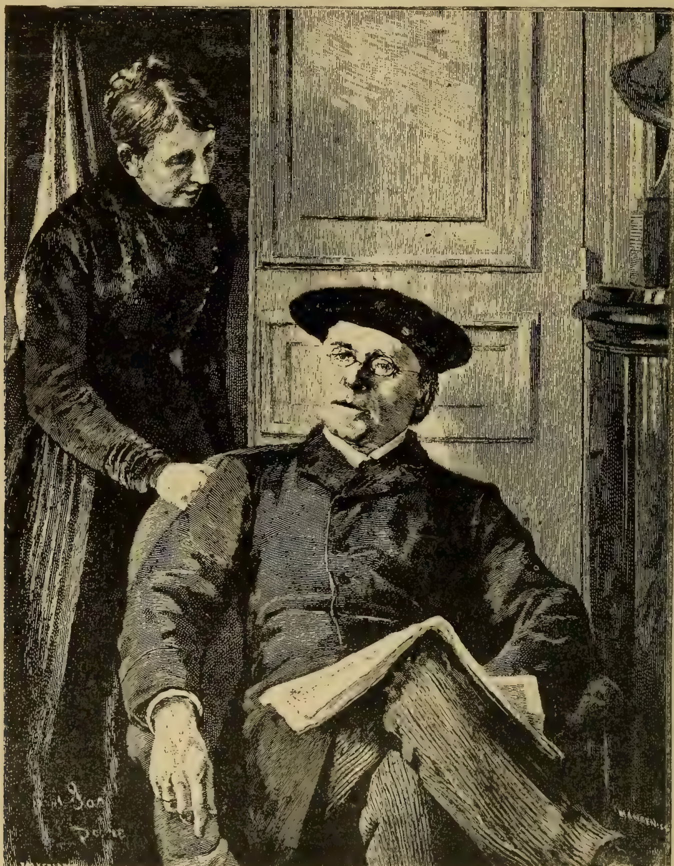
Historien vil nævne Bjørnson ved Ibsens Side som vor nyere Literaturs Grundlæggere, og den vil indlægge i dette Votum hans hele Patriotisme og slutte sig til det; ligesaa sund som Ibsens Tvil er for vort Folk, ligesaa uundværlig er Bjørnsons Tro; den ene er mere positiv, den anden mere kritisk anlagt, hver af

dem særlig hævder det ene af de to Livskrav for et Folk: "Vær dig selv!" — og "Vær ikke dig selv nok!"

Nordahl Rolfsen.

JONAS LIE.

Jonas Lauritz Idemil Lie er født 6te November 1833 i Eker ved Drammen. Da Faderen blev Byfoged i Tromsø, kom Lie allerede i 6 Aars Alderen til en Landsdel, hvis storslaaede og

Jonas Lie og hans Hustru.

eiendommelige Natur sterkt paavirkede hans Sind. Allerede som Elev af Heltbergs "Studenterfabrik" i Kristiania samtidig med Bjørnson, Ibsen og Vinje, hendroges han til literære Sysler. I 1858 tog han juridisk Embedseksamen og nedsatte sig som Overretssagfører paa Kongsvinger, hvor han inden kort Tid fik en temmelig omfattende Praksis; men i 1867 flyttede

Lie til Kristiania med den Beslutning, at leve af og for sin Pen. I de senere Aar har Lie boet for det meste i Udlandet, navnlig i Paris, men har dog ofte været paa kortere og længere Besøg i Norge.

Jonas Lie besidder i høiere Grad end de fleste af de norske Forfattere den Evne at rykke Læseren ind i Omgivelser, hvor man føler sig hjemlig kjendt, at vække vore Følelser for de Mennesker, han tegner, som stod de levende for os, som var vi vante til jevnlig at møde deres Ansigter. Disse Menneskers Skjæbne ligger os paa Hjertet, som om de hørte til vor nærmeste Bekjendtskabskreds; vor Sympati og vor Uvilje er af samme umiddelbare Art som den, hvormed vi føler os behagelig eller ilde berørt af de Personer, vor daglige Dont fører os sammen med. Jonas Lie er Hverdagslivets Digter, han fortæller om almindelige Begivenheder mellem almindelige Mennesker, han fortæller helst et Hjems Historie; der er ingen karakteristisk Smaating, han forsømmer at tage med; der er ingen af de mange Kriser en Familie kan gjennemgaa, som er ham fremmed — han gjør os delagtige i alt, i Hverdagslivets Solskin og Graaveir. "Sorrig og Glæde de vandre tilhobe" i disse Lies jevne og dybtfølte Skildringer fra de norske Hjem. Lies Forfattervirksomhed er "et broget Stykke af Norges Historie gjennem Barnedaaber, Begravelser, Brylluper og alskens Lag". Det er derfor, han ogsaa er populær som ingen anden af vore Digtere, at hans Bøger finder en efter vore Forhold rivende Afsætning.

Der er vel faa af vore Kunstnere, hvis Frembringelser vil give fremtidige Kulturhistorikere et saa solid Materiale til Bedømmelsen af det nittende Aarhundredes Norge, som netop Lie. Bøger som "Familien paa Gilje", "Kommandørens Døtre" og "En Malstrøm" er — samtidig som de engang vil blive regnede blandt vor klassiske Literaturs første Kunstverker — historiske Dokumenter af uberegnelig Værdi. Af Livet i de borgerlige norske Hjem vil kommende Slegter gjennem disse Bøger kunne faa et lignende paalideligt Billede som eksempelvis det, vor Tid gjennem de islandske Ættesagaer kan danne sig af Datidens Forhold.

Naar Jonas Lies Navn nævnes, er der et andet, som hører uadskillelig med. Det er hans Hustrus. Hvor stor Andel hun kan have i hans Forfatterskab, er ikke her Stedet at efterspore. "Naar engang Literaturhistorien skal skrives," siger *Herman Bang* i "Samtidens" Lie-Hefte, "naar den Tid kommer, hvor uden Paatrængenhed mange Traade kan udredes, som nu Ær-

bødigheden lader ligge, vil Fru Lie finde sin Skildrer, der, lidt unænsomt maaske, vil bryde ind i et Digterverksted, hvor to har arbeidet." Saameget tør vel dog være sikkert, at disse fuldendte Interiører fra den norske Nations Dagligstuer, Kontorer og Kjøkkener, i ikke ringe Grad skylder Samarbeidet mellem Mand og Hustru sin fyldige og alsidige Udførelse. Man har ofte et sterkt Indtryk af, at baade denne og hin fine Iagttagelse er gjort af en Kvinde. Og Jonas Lie udtaler herom i sin varmt og vakkert skrevne Artikel "Min Hustru": "Jeg skylder hendes Indflydelse og Indskydelse under mit Livs Samvær ikke blot væsentlig, hvad min Digtning kan eie af fast Kunstform, men tillige ved hendes Indvirken det, som efterhaanden har ideelt Uddybet og betydeliggjort, hvad jeg saadan har digtet og sat i Liv."

Hjalmar Christensen.

KRISTOFER JANSON.

Vinje har engang kaldt denne Digter "en Prest i Norskdomens stridande Kyrkja", og denne Betegnelse er rigtig. Mens Ivar Aasen er den lærde Forsker, der lever et ensomt Liv mellem sine Bøger, og mindst af alt er skikket til personlig at gjøre Propaganda for det Sprog, han har skabt; mens Vinje selv er "som en Faun, der danser foran Toget", og støder fra sig alle dem, der ikke har Sans for og Forstaaelse af en saadan Skikkelses Originalitet, er Kristofer Janson Digterpresten, der gaar frem i uangribelig Idealitet, og samler en Menighed om sig. Der maatte en sterk Vilje til, for at han, der var en Kjøbmandssøn fra Bergen — han er født i denne By den 5te Mai 1841 — og havde nok af flamsk og tysk, men neppe en eneste Draabe norsk Bondeblod i sine Aarer, kunde vie sin Digtning til Maalsagen.

Jansons første Bog "Fraa Bygdom" var vel skikket til at samle Sjæle; thi dens betydeligste Fortælling ("Liv") var fuld af Stemning, ren og harmonisk. Han blev i 1865 teologisk Kandidat, men valgte efter et Aars Ophold i Italien at ofre sig for Literaturen, og udgav snart en Række novellistiske og andre poetiske Arbeider, der vandt en betydelig Læsekreds. Hans betydeligste Verker er "Han og Ho", "Den Bergtekne", "Fraa Dansketidi" og "Vore Bedsteforældre". Ved Gausdals Folkehøiskole udfoldede han en betydelig folkeopdragende Gjerning ved Siden af sin digteriske Virksomhed. Fra 1883 til 1893 opholdt han sig i Amerika som Prest i det unitariske Samfund, men fortsatte sin literære Virksomhed. Hans Bog "Præriens Saga"

er det originaleste og kraftigste, Janson har skrevet. Da han forlod Norge frasagde han sig sin Digtergage, som han i Lighed med Bjørnson, Ibsen og Lie fik af Statskassen. Efterat han

Kristofer Janson.

paanyt har bosat sig i Norge, bevilgede Storthinget ham igjen Digtergagen, stor 1600 Kroner.

ALEXANDER KIELLAND.

Alexander L. Kielland er født 8de Februar 1849. Hans Slegt stammer fra Jæderkanten. Som Student levede han i Kristiania fra 1867 til 1871, da han blev juridisk Kandidat. Han var for sine samtidige studerende kun en af de mange, som laa ved Universitetet og i behørig Tid tog sin Eksamen. Da han saa, lige efter at være bleven juridisk Kandidat, giftede sig og overtog Bestyrelsen af et Teglverk, mente de, som huskede ham, — og han var uden at have vidtløftig Kameratsomgang vel kjendt paa Grund af sit vakre Udseende, — at nu var han ude af Sagaen.

Men saa kom der i 1878 i "Nyt norsk Tidsskrift" et dramatisk Arbeide af Alexander Kielland. Det hed "Paa Hjemveien",

og det gjorde straks saamen Opsigt, at man med Spænding ventede at se mere fra denne Pen. Slag i Slag fulgte nu "Novelletter', "Nye Novelletter", "Garman & Worse", "Else", "Arbeidsfolk", "Skipper Worse", "To Novelletter fra Danmark", "Gift", "Fortuna", "Sne", "For Scenen", "Tre Par", "En St. Hans Fest", "Jakob" og "Professoren".

I disse Bøger finder vi en bestemt Opfatning varieret gjennem talrige Illustrationer. Det er den paa hykkelsk Grundlag hvilende Samfundsorden, som forpester alle Forhold og gjør Individerne mere eller mindre daarlige. Digterens Sympati er

Alexander Kielland.

altid med de lidende, hans Satire vendt mod de samfundsmæssig lykkelige. Overalt slaaes man af den egte mandige Følelse, som ligger til Grund for Digterens Maade at se paa. Han har en underlig Evne til at sætte Modsætningsforholdene steilt mod hverandre; Rigdom og Fattigdom, Slyngelagtighed og Ærlighed, hyklet Fromhed og virkelig Gudfrygtighed, Synd og Uskyld, Udspekulerthed og Enfoldighed stilles saaledes sammen, at Billederne bliver slaaende i sin Virkning. Dertil fører Kielland et enestaaende let og elegant Sprog, der undertiden kan være rent betagende i Ynde og Formfuldendthed.

I 1889 blev Kielland Borgermester i Stavanger og hermed ophørte han fuldstændig med al literær Virksomhed.

ARNE GARBORG.

Arne Garborg er født den 25de Januar 1851 paa det sydligste af Jæderen, netop der, hvor det flade Jæderlandskab begynder at hæve sig op mod Dalernes Fjelde. I hans Barndomshjem var der snævert; Faderen var en saa fanatisk Pietist, at han forbød Gutten at lege, ja en Tidlang fik han ikke engang Lov at gaa paa Skole, for det var syndigt at gaa paa Skole, mente Faderen.

Arne Garborg.

Garborgs Barndomshistorie er den begavede Bondeguts sædvanlige: en glubende Videbegjærlighed og høist ufuldkommen Anledning til at mætte den er de to Punkter, hvorom den dreier sig. Ligesom Vinje blev han Omgangsskolelærer et Par Aar efter Konfirmationen, derpaa besøgte han Seminariet, blev saa Lærer i en liden Provinsby og begyndte her at optræde som Journalist, indtil han endelig drog til Kristiania og gav sig til at læse til Studentereksamen — altsammen akkurat som Vinje. I et Par Aar var hans Flid næsten ligesaa stor som hans Fattigdom; man aner af enkelte Steder i hans Fortællinger — især af "Bondestudentar" — at han af personlig Erfaring maa have

lært, hvad det vil sige at sulte og lide Nød; men han gav sig ikke. Det var i disse trange Tider, at han skrev sin første Bog, en liden "kritisk Studie" over Ibsens "Keiser og Galilæer". Den blev saa meget læst, at den endog udkom i anden Oplag. I 1877 udgav han sit vidtløftige Forsvar for Maalstrævet, og samme Aar begyndte han Udgivelsen af "Fedraheimen". Fra nu af begyndte hans literære Produktion at udfolde sig, og den offentlige Opmerksomhed at henledes paa ham. Og da hans store Fortælling "Bondestudentar" udkom, erobrede han sig med en eneste Gang en Plads blandt vore Digtere af Rang. Det er en af de allerbedste Bøger, som har seet Lyset i Norge; den er lige fortræffelig med Hensyn til den sykologiske Analyses ubønhørlige Strenghed, som med Hensyn til de ledende Ideers Dybde og Eiendommelighed og Stilens Kraft og Originalitet. Senere har Garborg udgivet mange Verker, der viser, at hans Begavelse er mangesidig. Han er i Besiddelse af et storartet Lune, der hører til de største Sjeldenheder hos en Forfatter i vore alvorlige Tider. I kunstnerisk Fuldkommenhed har Garborg maaske naaet høiest i det herlige lyriske Verk "Haugtussa" og i hans sidste Bog "Den burtkomne Fadern".

HENRIK JÆGER.

Literaturhistorikeren Henrik Jæger afgik den 19de Decbr. 1895 ved Døden i Kristiania efter længere Tids Sygdom, i en Alder af kun 42 Aar.

Henrik Jæger var født i Bergen og oprindelig bestemt for Handelen, som han imidlertid snart forlod for efter aflagt *Examen Artium* at tage fat paa filologiske Studier. Under Studieaarene gik det imidlertid snart op for ham, at Literaturen var hans egentlige Kald, og han kastede sig da med stor Kraft og Energi over Literaturstudiet, som paa den Tid havde faa virkelig fremragende Dyrkere blandt den yngre Slegt. I 1878 søgte og fik han et Statsstipendium i Literaturhistorie og Æsthetik, reiste til Tyskland og udarbeidede dersteds sit første Verk, "Literaturhistoriske Pennetegninger", der fik en megen gunstig Modtagelse og vakte store Forhaabninger.

Da Jæger vendte tilbage til Norge efter sin Udenlandsreise, blev han ansat som artistisk Konsulent ved Kristiania Theater, en Virksomhed, der for en Tid førte ham bort fra hans egentlige Opgave og endog drog ham ind i den skjønliterære Produktion, idet han udgav et Par mindre dramatiske Arbeider, "Løse Fugle" og "Arvegods" samt et Proverbe "Et Fotografi", der samtlige er

godt skrevne, men i sin Art langt nær saa betydelige som hans literaturhistoriske Arbeider.

Af Jægers literaturhistoriske Arbeider kan foruden hans før nævnte Debutarbeide nævnes "Norske Forfattere", skrevet 1883, et i mange Henseender interessant Arbeide, og hans Skildring af Forholdet mellem Johan Ludvig Heibergs Moder Thomasine

Henrik Jæger.

Gyllembourg Ehrensværd, født Buntzen, og Digteren P. A. Heiberg, i Verket "En gammel Kjærlighedshistorie".

Jægers egentlige monumentale Arbeider er imidlertid hans Ibsenkritik og den ved hans Død paa et Par Ark nær fuldførte "Illustreret norsk Literaturhistorie".

Henrik Jæger har gjennem sine Arbeider om Ibsen hævdet sig en Plads som den mest fremragende Ibsenkjender og Ibsenfortolker. Hans Verk "Henrik Ibsen 1828—88" er et i alle Henseender betydeligt Arbeide, der saavel her som i Udlandet ansees som afgjørende Autoritet i alle Spørgsmaal vedrørende denne vor geniale Landsmands verdensberømte Arbeider. Verket er oversat paa flere fremmede Sprog og vil være af blivende Betydning som literaturhistorisk Kildeskrift, saalænge Ibsen læses.

Henrik Jæger nærede ifølge hele sit Naturel og i Overensstemmelse med alle sine literære Anskuelser en afgjort, begeistret Sympati for Ibsen, hvem han ansaa for en af Verdensliteraturens mest interessante Personligheder.

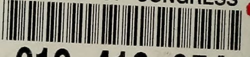
Naar man gjennemlæser det Afsnit af "Illustreret Norsk Literaturhistorie", der omhandler Ibsen og hans store samtidige, vil man da ogsaa let se, hvor Hovedsympatien ligger. Det fremgaar af en Sammenligning med tilstrækkelig Tydelighed, at hans Ibsenstudier har været ham i den Grad kjære, at de for en stor Del har hindret ham i at ofre Mænd som Bjørnson o. fl. et tilsvarende indgaaende Studium.

Jægers "Illustreret Literaturhistorie", der ved hans Død paa det nærmeste var fuldført, maa vistnok betragtes som hans egentlige Hovedverk og er da ogsaa et saa betydeligt Arbeide, at det alene sikrer ham en fremragende Plads blandt vore Literaturhistorikere. Det er skrevet i en populær, klar og tiltalende Form, røber et grundigt og indgaaende Kjendskab til vor Literatur og bærer, som alt, hvad Jæger skrev, Præget af en lykkelig Evne til at karakterisere og belyse det væsentlige i en Forfatterpersonlighed. Ligeoverfor yngste Literatur stod Henrik Jæger skeptisk.

Henrik Jæger gik for tidligt bort. Vi har ved hans Død mistet en af vore faa virkelig literære Kritici, og dette Tab er saa meget mere at beklage, som der blandt de yngre Kræfter, der studerer Literaturhistorie, neppe findes nogen, der forener et solid og omfattende Kjendskab til Literaturen med hans sunde æsthetiske Sans, hans alsidige Forstaaelse og hans Evne for klar, logisk Fremstilling.

Foruden sine literaturhistoriske og dramatiske Arbeider har Henrik Jæger udgivet et Par livlige og interessante Beskrivelser af Kristiania og Bergen, af hvilke især den første "Bergen og Bergenserne" indeholder Ting af blivende Værd.

Jacob B. Bull.

LIBRARY OF CONGRESS
0 019 416 054 9